

אוצר

סיק קנ אות קפג—קפד

הפוסקים

לא ידע בזהו פרק שימות לו חלל אדרבה אמר לגוי שיקח כי זהבדים ויוליכו לביתו שהוא צעיר פי' ושקוראים לו פצ"פ, ח"כ לאו שעת מעשה מקרי, דדברים הללו אמר לו כדי להודיע היכן הוא ביתו.

ועיי' בזהו שאלה"י ד"ה המחלקים דבאמר בשעת מעשה נאמן מן הדיון, ושלא בשעת מעשה נאמן רק משום קולת עגונה, ויש בסוברים דבכל גווי נאמן מן הדיון.

קפד. יש המחלקים דבאמר בשעת מעשה נאמן מן הדיון, ושלא בשעת מעשה נאמן רק משום קולת עגונה.

ויש חולקים. כתב הריב"ל בזה"ג סי' ח' [וכוונתו בזה"ג סוסיק קכ"א] דממח שכוונה הרא"ש דאדם עלמא נאמן על שמו מעבדא דיוחנן בן יונתן מוכח דנאמנותו הוא רק משום קולת עגונה ולא מן הדיון (*), ולא איתא דס"ל לברא"ש דמן הדיון בגמור היא מותרת ה"ל להביא ראיה מהכא דבשעת הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאין מכירין דמשמע דמן הדיון כותבין ונותנין אלא שהחמירו מדרבנן ובשעת הסכנה העמידו הדבר על דין חורב, או ה"ל להביא ראיה מהכא דחנן מי שעמד על ראש הכר ואמר אני פצ"פ ממקום פי' נשכני נחש והריני מח וכלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו, [ומדלא הביא ראיה מהכא] ע"כ דס"ל דיש לחלק בין היכא שאמר בשעת מעשה אני הוא פצ"פ [דלא הוא נאמן מן הדיון, דהיינו מדאורייתא, ולא משום דאקילו רבנן בעגונה. למח לדק החדש סי' נ"ד אות ב'] דלא חיישי שמא זה לקלקל, ובין היכא דאמר שלא בשעת מעשה בדרך ספור באקראי בעלמא [דלא אינו נאמן אלא משום קולת עגונה], וכיון דכן הוא אפשר לומר דאפי' אם יומא דהיכא דקאמר בשעת מעשה שכן שמו יש לסמוך על דבריו מן הדיון בגמור, אפי"ה היכא דאמר בדרך ספור ובאקראי בעלמא לא היו עדות מעליות אלא בעדות אשה משום דבעגונה הקילו רבנן, או משום חומר וכו'.

אכן הרשד"ם בסי' נ"ט [הוצא בזה"ט כ"ל] חלק על הריב"ל וכתב דמן החורב אדם נאמן לומר ששמו פי' אעפ"י שאין בעדים מכירין אותו, משום דכל ישראל בחזקת דוברי אמת הם דדבר כזה, והעצם, דכי היכי דקיימ"ל דסוקלין ושורפין על החזקות, ה"ל הוי חזקה אלימתא דלא חליף אינש לשנות שמו דמדעל"ג הוא, (ועיי' במגיד משנה פכ"ד מה"ל מלוה בשם בעל העיטור, והביאו גם כן ב"י בחו"מ סי' מ"ט, דאפי' שם הלוה והמוכר ח"ל להכיר דלא חליף אינש לשנות שמו), אלא שחכמים חשו דילמא ישנה לחולת מה, ובמקום דליכא למיחש פשיעא שהוא

יצמות, כתב עוד והא דליפכה מבואר בחש"י הריב"ש סי' קפ"ז (הוצא ב"י רס"י קנ"ז) לענין הכרח בחליה דרק קודם מעשה נאמנים אשה וקרוי להעיד שזה אחרי דמיחנה כי אז אין נפ"מ בעדותם לענין איסורא וממונה, אבל בשעת מעשה לא מהני, ואף שהב"י כתב שאין נראה כן מדברי הפוסקים וכו', מ"מ ודאי דקודם מעשה דאין נפ"מ עדיין לשום דבר איסור עדיף עפי', וכן משמע בחש"י מהרי"ק עצמו שם בשורש קע"ב, אך נראה דבהחזקת השם י"ל דדרך לשנות השם לפעמים בצורה מחמת ממון או מרדן כמ"ש הרא"ש בגיטין דף ל"ד ב', משו"ה למדו מבריתא זו דאעפ"י סמכין עליו במה שאמר לפי חומו דשמו כן הוא.

וסדברי הר"א אביוב שצו"ת הרשד"ם סי' רל"ט מבואר דס"ל להיפך דבשעת מעשה גרע עפי', שהקשה שם מאי שנה דבעגונה נאמן אדם לומר אני פצ"פ ומתירין אשתו על פיו, ואילו לענין יבום חנן דאינו נאמן לומר אני אחיו של פי' אלא לריק היכר עפ"י עדים, וכן לענין גט נמי קיימ"ל דאין כותבין אלא"כ מכירין ואינו נאמן עפ"י עצמו לומר שמו, וכי דה"ל אפשר לתרץ דדוקא בזה"ל דיוחנן בן יונתן הוא דנאמן עפ"י עצמו משום שהגיד שמו קודם לכן שלא בשעת מעשה ומסל"ת וליכא למיחש שאומר כן לקלקלה, אבל בחליה וגט ויבום כל שצאו לחלוץ או לייבם שהוא בשעת מעשה חיישי לקלקול, והא דאמרינן בפי' התקבל מי שהי' מושלך בצור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו אעפ"י שאין מכירין, והתם הוא בשעת מעשה, כבר פירשו התם טעמא משום שהוא בשעת הסכנה, ולפי"ז אפשר לומר שטעם זה החיר מהרי"ק בשורש קע"ו [קע"ב] על אותם שהעידו ששמו ממומר ה"ל שהי' אחיו של פי', משום דהתם ה"ל שלא בשעת מעשה, אלא שהמדקדק בלשון מהרי"ק יבין דאדרבה ס"ל דכשהוא באקראי ושלא בשעת מעשה גרע עפי', מדכתב הרי לך דאע"ג שלא הוחזק שמו יוחנן בן יונתן אריה כי אם בסיפור בעלמא באקראי וכו' ע"ש, הרי נראה מדבריו דעדיף עפי' כשהוא בשעת מעשה, וכן נראה מדברי הר"ן בחש"י סי' מ"ז וכו', אך מדברי הריב"ש סי' קפ"ז מבואר נ"כ דשלא בשעת מעשה עדיף עפי' וכו'. אכן עוד כי הרא"ה אצ"ב שם דאפשר לומר דדוקא בזה"ל דיוחנן בן יונתן הקילו שיהי' נאמן עפ"י עצמו משום עיגונא בשם שהחירו גוי מסל"ת, מפני שאם אין אחי מאמינו חפנן את אשתו וכו' הוא בשעת הסכנה, אבל כל היכא שהבעל בחיים ורואה לפטור אותה או שהיבם לפניו אז הוא מילתא דעל"ג ואין חוללין אלא"כ מכירין, ע"ש. ועיי' בחש"י הרשד"ם מה שדחה עיקר קושייתו.

(*) ונפ"מ לענין הכחשה שבטע"י ל"ה, ועיי' בבה"ט סוסיק קכ"א ובשו"ת מהר"ש ח"א סי' נ"א [ד"ס ב'] כתב גפ"מ אחרת דאם נאמנותו היא רק מצד קולת עגונה ומשום חזקה דאשה דייקא, איך כל זה אם העיד ב' עדים שהכירו את המת שהוא אותו שאמר להם כי שמו פצ"פ, דאז שפיר י"ל דכיון דכ"ס נתברר שהאיש שאמר להם שמו ושי"א ושי"ע מת רק שאנו באין לחשוש שמא שינה שמו, ע"ז מהני קולת עגונה משום דייקא ובודאי לא משקר, אבל היכא דליכא רק עד א' דכל עיקר נאמנותו הוא רק מכח חזקה דדייקא, ונמצא דהחזקה דייקא צריכה לעשות ב' פעולות, לאלים נאמנות העד וגם לאלים נאמנות הבעל עצמו, שוב הוי כעין ספק ספקא לאיסור, חזא דשמא שיקר הבעל, ועוד שמא העד משקר, וחזקה אינה יכולה לעשות ב' פעולות כמ"ש התוס' בכתובות דע"ו, ובפרט שי"ל עוד דאף אם נימא דנאמנות ע"א הוא משום מדעל"ג, מ"מ במעיד שפי' מת וידע שמו רק מפי המת עצמו לא חשיב מדעל"ג, דאף אם יתברר שהבעל חי יוכל להתנצל דאיש אחר הוא ששינה שמו לשם הבעל, ואי"כ ע"א לא מהני, אבל אם נימא דנאמן על שמו מדיון עדות גמור אי"כ אם יבא בעלה של זו יהא נתפס בשקרן ושוב ע"א מהימן, וגם שידך חזקה דדייקא, דאי"כ רק לסייע לענין נאמנות העד. נאמן

ובדבר משה [ל"מ אמארייליון] ח"א סי' י' בגוי שהסכים שאלא יהודי ה"ל מושלך בדרך מוכח וגנוב ואמר לו היהודי שיקח ממנו כי זהבדים ויוליכו לעיר פי' וכן אמר לו שמו ושם אצ"ב, וכשראה להוליכו מת, כתב דאם כי שמדברי הרא"ה אצ"ב מבואר דרק היכא ששמענו שמו מפיו שלא בשעת מעשה הוא דנאמן, אכן הא הרשד"ם חלק עליו וחילק חילוק אחר בין ההוא עובדא דר' ערפון דמבואר דאדם נאמן על שמו לבין הא דאינו נאמן לומר אני אחי פי', ומדבריו יולא דבעגונה חיישי לעיגון וסמכין על חזקה דדייקא ומינסבא ומהני אפי' אם אמר שמו בשעת מעשה, ותו דגם הרא"ה אצ"ב כתב שם בעלמא ג"כ לחלק דבעגונה י"ל דנאמן עפ"י עצמו משום עיגונא דהוי בשעת הסכנה, ור"ל דאפי' אם אמר כן בשעת מעשה מהני, ועוד דאף אם נודה לחילוק הרא"ה אצ"ב דבשעת מעשה אינו נאמן, י"ל דבני"ד לאו שעת מעשה מקרי, דדוקא התם גבי חליה וגט ויבום שצאו לחלוץ או לייבם הוא דנקרא שעת מעשה, אבל בני"ד שיהודי עצמו

אוצר

ס"ק קנ אות קסד—קפח

הפוסקים

קפח. האם נאמן מן הדין גם בשאר דברים הנוגעים לזוהותו. כתב צבית אפרים סי' ז' [דף ל' סוף עור א'] דאפשר דלענין שם עירו לא שייך לומר שהוא נאמן מן התורה גם לרשד"ס, ולפי מה שמצואר שם העטם דנאמן על שמו מה"ח משום חזקה דלא חליף אינש לשנות שמו, א"כ דוקא לענין שמו ממנו אמרי' דלא חליף דמילתא דעבדא לגלויי הוא, משא"כ לענין שם עירו לא הוי מדעלי"ג כל כך דמאי לאישתמוטי בכמה אמתלאות, אך מדברי הרשד"ס שם משמע דליכא לאפלוגי דהכי, ע"ש.

ובנדוע בשערים מהד"ת סי' ל"ח כתב בפשיטות [בדמ"א ד'] דלדברי הרשד"ס דאדם נאמן על שמו משום חזקה דמורה היא דלא חליף אינש לשנות שמו, נראה דה"כ שם עירו, דשמו וש"ע צדא מחתא נינהו, דאדם נקרא על שם דירתו. אולם באגודת אוזב [מצעל מרבי"ל] סי' כ"ה סוף אות י"ב ואות י"ג כתב דדוקא לענין עדות שכן שמו הוא דאמר הרשד"ס והשומע מפיו חשיב כעד הרואה או היודע, ומהעטם שביאר שם דמכ"ת כל אדם נאמן על עצמו שכן שמו חשיב דלא יתחזק ל' יום בעיר, דלא חליף אינש לשנות שמו, הא צמילי אחריו, ובגון בשם עירו, או שאמר שהוא פנוי בלא אשה דליכא חזקה דלא חליף, גם איכא יודה דלא מהימן עפי מלינש אחריו, והשומע מפיו לא חשיב אלא כעד מפיו עד ודין עד פסול יש לו דאפי' מאה כחד חשיבו. ועי' בדברי האבני נזר סי' ס"ז שהוצאו צאות רכ"ח.

[ועי' בברכת רצה סי' פ"ה [דק"י ג'] שכתב דהיכא שלא הזכיר אלא שמו ושם עירו לא יכא נאמן בכלל, דכיון דעיקר יסודו של הרא"מ דאדם נאמן בעצמו על שמו הוא רק מהך דיומאן בן יונתן, א"כ אין לנו ראיה משם אלא כעוצדא דהתם שהזכיר שמו ושם אביו וגם שם עירו וכולי האי לא חיישי' דאיתרמי, אבל בשמו ושם עירו לבד, דשמו לבד אין כדאי לדון עליו כלל דכמה וכמה יש בעולם בשם זה, אין לנו ראיה שלא ניוחש על שם העיר דאחר ששמו כך שינה שם עירו לשם העיר הזאת כמנהג הולכי דרכים שמשנים שם עירם לפעמים, אולם היכא דנוסף על שמו ושם עירו אמרו עליו גם סימן אמצעי אז שפיר יש לדון דמהני, ע"ש].

קפח. ובשיש לחוש שאמר בן משום איוו הנאה. דהשי' הרי"מ [מגור] סי' ד' [דמ"ו א', והודפס חשי' זו גם בנדוע בשערים מהד"ת סי' ל"ו] כתב בנדוע צמי שידעני שמו ושם עירו מפיו עצמו שאמר בן למומר א' שהי' קרובו, כתב דנהי דהוכיחו הפוסקים דשמיעת השם מהמת עצמו מהני מהא דיומאן וכו', אולם הוא רק מהעטם שכתב הרמב"ן דמה"ת לא צ"י הוחזק ל' יום דלא חליף אינש לשנות שמו, משא"כ בגי' דזה שהוא מעיר פ' לא החזיק עצמו, ורק לקרובו בגיד בן, וא"כ אף דזה אמת דשמו כך, אבל זה שהוא מעיר פ' מני'ל דנאמן שיעיג דלא מקרי הוחזק כלל, [וגם לא שייך ע"ז סברה לא חליף וכנ"ל צאות הקודם, צבית אפרים], ונהי דבשאר דוכתי י"ל דחשיב לפי תומו מה שאמר דשמו כך ושהוא ממקום פ', היינו כשלא הי' נזקך לך, משא"כ בגי' שר"ה לייחס עצמו לדודו של קרובו כדי שיקרבו, מני'ל שחזייל הך הגדה, וא"כ מעולם לא נודע שזה הי' שם בעלה של ז', אולם אם נתקבל פסם מכתב ממנו מהעיר ששבה שם והי' כתוב בו שהוא אלא קרובו ויניכר שזו חתימתו, היו יולאין מחשש זה וכו'. ועי' באגודת אוזב סי' כ"ה אות י"ג. קפח. כשנדוע שהמת הי' בורח מאשתו האם גם אז נאמן הוא על שמו. כתב צבית אפרים סי' כ"ט

נאמן אפי' אם ידענו שמו עפ"י סיפור דברים בעלמא, ומשוי"כ כתב מהרי"ק בנדועו דאעפ"י שהם לא היו מכירין אותו ולא ידעו שמו כי אם על פיו פשיטא דמהני, ומשמע מדבריו דמהני סתם קאמר בין להקל ובין להחמיר, דאלת"כ הי' ראוי לו להאריך קצת ולומר דמהני בעגונה דאיתתא דאקילו צה, א"י כיון שכתב "פשיטא דמהני" משמע ודאי דמהני לכל דבר.

וכי' הר"ח"ש בדע"ז ד' שגראין דברי הרשד"ס נכונים, ומה שהקשה הריב"ל למה לא הביא הרא"ש ראיה מהבית דעמד על ראש הבה, יש לדחות, דאפי' אם נימא דאיכא ראיה משם, נוחא ל' להרא"ש להביא מהבית דשלהי יצמות שהוא הנדון שלו גופיה, דבהבית דעמד על ראש הבה היו העדים מכירים שהשם שאמר האיש הוא כשם בעלה של זו והיו מכירין אותו ואת שמו מקודם, אבל נדון הרא"ש לא הי' מכירו מקודם כלל ולא ידע לבעלה של זאת ולא את שמו, לכן הביא מהבית דשלהי יצמות שהוא ממנו כנדון דידיה, ותו דאפי' תימא דמשוי"כ מיימי מהך דשלהי יצמות משום דהוי דרך ספור ואקראי בעלמא, יספיק זה לומר דלהכי הביא מהתם כי היכי דלא תימא דיש לחלק בזה בין כשהוא בשעת מעשה ובין כשהוא דרך ספור, קמ"ל דאין לחלק, וגם כבר כ' הרא"מ דאיתא לאשמעי' ולהביא ראיה דל"ה דילמא הי' משקר כמנהג עוצרי דרכים [ראה לעיל צאות קפ"ח], אבל לומר דכפי האמת יש חילוק ולא חשיב עדות מעליא, מהי חיתו, וכ"ש שחילוקו של הריב"ל אינו מזכיר אלא דאדרבה איכא ד' לומר דבשעת מעשה איכא ד' חשדא, אבל כשאמר בן קודם מעשה דאינו מעיד לא על ממון ולא על איסור ליכא ד' חשדא ועדיף טפי, וכמו שגראה קצת מדברי הריב"ש בסי' קפ"ב. ועי' במרבי"ל סק"ד שהביא ראיה להכריע בהרשד"ס.

קפח. ויש שבי' דנאמנותו הוא רק כשאין לצפות לעדים אחרים, או כשהוחזק זמן מה בשמו. הב"ח בחשי' סוסי' ע' אחר שבי' דיש ראיה מזכירתו להביא דהרא"ש דאדם נאמן על שמו ממתני' דלמון, כתב עוד דמלשון המשנה דנקט "ושוב מעשה בללמון" משמע דעטם מעשה דלמון הוי כעטם מעשה צא' שטמא על ראש הבה דלעיל מינה דבשניהם השיאו את אשתו משום דכשעת הסכנה דמיא שאלא לא תאמין לזה לא תמלא אחר ותשכ עגונה, [הא כל שיש לפנות שיצאו עדים אחרים אין להחיר עדיין], ואף הראיה מהבית דעוצדא דאריה [נמ'] אין לה מקום אלא היכא דכשעת הסכנה דמיא, שהרי צה"ה עוצדא נמי משמע שלא הי' נמלא שום עד אחר שהי' יודע שמת יוחנן בן יוחנן אריה זולת אותו העד, ולכן החיר הרא"ש אשת התלמוד ר' אשר משום דהוא נמי כשעת הסכנה כמ"ש להדיא בסוף תשובתו, וגם מה שהחיר מהרי"ק בנדועו נמי ל"ל דמייורי צה"ג דהוי כשעת הסכנה, דאלי"כ לא הי' לו שום ראיה מחשי' הרא"ש, ועוד אפשר לומר דדוקא בעוצדא דיומאן משמע שלא החירו חכמים אלא משום דכשעת הסכנה דמיא שהרי לא ידע העד ששמו כך כי אם בספור בעלמא באקראי, וגם זה רק פעם א', אבל היכא שהי' שרוי עמו זמן רב, וכנדועו שם שאמר שהי' עמו כמו ג' ד' שבעות, ואם נאמר שדוקק בלשוננו כלשון התנא פשיטא דמשמע ג' וד' ואפי' עוצדא, ואפי' אח"ל דמספקא ל' לעד אם הי' עמו ג' שבעות או ד', מ"מ [גם] צ"י שבעות לא חיישי' דאחר הי' שנינה שמו, דלמה ישנה שמו, דדוקא היכא שרובה ליתן גט צ"י שכוזק שמו בעיר ל' יום משום דחיישינן שיחזיק שמו לפנינו יוצ"ש כדי לגרש אשת יוצ"ש ממקום אחר, אבל לשנות שמו בכדי ודאי לא חיישי' כל עיקר וכו', ולכן סמכין בזה בידיעת שמו עפ"י עצמו אעפ"י דלא הי' כשעת הסכנה.

אוצר

סיק קנ אית קפה—קפט

הפוסקים

וגם כי העושה כן אין צדק מגיד זאת כי צורה הוא מאשה ועצמה עגונה, ומכ"ש צדק חליו שנפשו יראה לו שהוא הוהך למות לא ה"י מחזיק בשקר, ומסתמא קושטא קאמר שכן שמו, וזכרנו דנ"ז דכפי הנראה מהגב"ע ה"י איש עני ומת צדק המרחץ ששם ה"י מתאכסן, וקרוב הדבר כי איש כזה אינו חושש שיחקרו חזריו נדעת מקומו עד שיפנה את שמו או את שם עירו מחמת זה.

וע"י בחתם סופר ח"א סי' מ"ב דאף שהוא מהסוברים ידיעת שמו מפי עצמו לא מהני וכנ"ל בלוח קפ"א, והעיד ע"א דידיה שידענו שבעל ה"י צורה מביתו מחמת ממון, והעיד ע"א שה"י באכסניא עם א"י ואמר לו הכוה שמו ושם משפחתו ועירו. וכי הוא צורה מחמת ממון מביתו ומת, כתב דאין לחוש לאחר דלתי מעלמא וברמאות שינה שמו כשם בעל הבורח של אשה זו, דלא ימלט או שידע את זה הבורח או לא ידעו, ואם ידע שזה צורה מעירו מחמת ממון, מי פתי ישנה שמו לשם הבורח וישיגוהו רודפיו, ואם כסומא בצרובה שינה שמו לשם זה ואירע שצורה מחמת ממון הלו שינה שמו כסומא בצרובה לשם צורה מחמת ממון אחר וצוהא נפלה בפיו לכוות שמו כשם זה הבורח ממש עם שם עירו, וזה כעין נפילה דיתיד דלא חיישי כמ"ש בחכס לצי וכו'.

קפט. האם יש לחוש דמה שאמר שכן שמו הוא טחמת הכתב שה"י בידו על שם זה. בשו"ת הרי"מ [מגור] סי' י"ד צמי שמת בריחוק מקום ואמר לנו שמו ושם אצו ושם עירו וגם נמלא אללו כתב גלילה על השמות שהזכיר, כתב דלכאורה יש קלף חשש, מאחר דעל כתב המליצה יש חשש שאלה ח"כ יש לחוש שאמר [שמו וש"א וש"ע] ככתוב בכתב המליצה כדי לעזרו, וכשיש טעם למה משנה שמו לא שייך חזקה דלא חליף אינש לשנות שמו, וליצטי בוחזק ל' יום, אך זה אינו, וכיון דנכד"ז אמר גם שם אשתו וציוו זה לא ה"י מן הצורך להגיד להכשיל בחדם, ועוד דלכרבה פוסקים לא חיישי לשאלה, ויש גם הפוסקים דכתב גלילה לא מושלי וכו'.

ובמהרש"ם ח"א סי' פ"ד צמי שמת ואמר שמו ושם משפחתו ומקום דירתו ושהוא גר נדק, ונמלא אללו פאם וכתב מליצה על השמות הנ"ל, כתב ג"כ דלכאורה יש לחוש שמה שאל הפאם וכתב מליצה מן הגר ושינה שמו לשם הנכתב בפאם וגם קרא עצמו גר נדק לפי שכן נכתב בכתב המליצה, אמנם כיון דנכד"ז העידו שצמח הזמן בעודו בחייו נאצד ממנו הפאם וביקש מאנשים שיכתבו אל הרב דעירו וגם לשרי המחוז שישלחו לו פאם אחר, אלא דציני וציני נמלא הפאם שנאצד, ואם איתא שהוא אינו זה הגר רק ששאל ממנו הפאם, איך ערב אל לבו לבקש מהרב והשרים [ולא חשש] שמה נמלא הגר בביתו ויתגלה שקרו ויוצא צפליים על שהשתמש בפאם של אחר וכו'.

ובמאיר נתיבים דף ס' עור צ' אחר שכי ידיעת שמו על פיו שאמר באקראי מהני ולא חיישי דילמא מחמת איתו אימה או רצון הברחה שינה שמו, כתב עוד דאין מקום לבע"ד לחלוק ולומר דעדיין איכא למיחש צנ"ד שה"י בידו כתב מליצה על שם פצ"פ אולי משו"ה שינה שמו, כי אולי מלא את הכתב הזה או צא לידו באחו תחבולה וכדי להטעות את הצדיות שינה שמו לשם הכתוב בכתב, דנראה דלא חיישי להכי, דלא נחשדו ישראל על כך לשנות שמותיהם, וראיה מוכרתת מחש"י הרא"ש בזה"ל דר' אשר צ"י סיני שה"י לו אגרת מהר"ש והיה כתוב בה שמו של התלמיד, גמן הסתם לקחה התלמיד לאיתו חותלת שינה לו להראותה במקומות מהלכו, והתיר הרא"ש את אשתו על פיו שאמר שהוא הוא אותו התלמיד, ולא חשש דילמא בזה האגרת ליד אחר והכח שינה שמו כשם התלמיד הכוה, וע"כ דלא נחשדו ישראל על כך וכו'.

[דפ"ו א'] דאף דה"י אפשר לומר דהא דמחזיקין בדיעת שמו ושם עירו עפ"י עצמו דוקא צדקם בני אדם שאין ידוע לנו למה פירש מביתו, ותליין שהוא כשאר עובר אורח שאין דרכו לשנות שמו, אבל אם חזין דמצעית וצורה בהחבא, וכנ"ד שהעיד אחר שהאיש שמת אחר לו דלפי שנתגלה לחמיו ולאשתו היכן הוא חונה לכן נוסע הוא מכאן לכפר ורואה לישא אשה אחרת, ח"כ איכא למיחש שמה שינה שמו ושם עירו ג"כ כדי שלא יודע לאיש היכן הוא, מ"מ אפשר לנדר דאין לחוש לכך אף צכ"ג, דאף הצורחים מביתם רובם לא עבדי דמשיני שמייהו, וזכרנו בזה שהאיש בעצמו סיפר ענינו לפי תומו כי צורה הוא מביתו והראה לעד אגרת שה"י חתום שמו כך [כמו שאמר], אין לנו לחלוח שמורה עלה על ראשו שיתגלה הדבר ומסתמא קושטא קאמר, ומכ"ש שיש להחזיר צנ"ד עפ"י עדות העד השני שהעיד שאמר לו שמו ושם חמיו ושיש לו צ' אחים בעיר פ', וגם העידו על תוארו שה"י ציוני ושחור וחטמו ארוך, דאף שסימנים אלו אינם מובהקים, מ"מ שפיר הם מערפים, שרגלים לנדר שזהו בעל האשה הזאת ולא אחר שהעלה שמו כך וכו', דל"כ נלמד לומר דאיתרמי שאיש א' שדומה בקלסתר פנים וללם ודמות לבעל האשה הזאת העלה שמו ושם אצו ועירו כשמות של בעל האשה, ואף הוא לא ה"י שרוי בשלום עם אשתו והרחיק נדוד וכו', וא"י אלא כמי שנזרק נצוה מפיו לבון לכל הנ"ל וגם לשם חמיו, ופשיעא דלכולי האי לא חיישי דילמא איתרמי וכו', וגם מחש"י מהר"י ווייל סי' ע' משמע דלא חש גם צכ"ג דילמא שינה שמו, שהרי כתב שם שיש לסמוך בנדונו על העדות שאמר העד שה"י בעיר פ' בחור א' ושמו ר' דוד גאון ואמר שהוא חתנו של ר' דוד ווריק ונשפטר מאשתו דרך קטעה בסיבת חמיו ודעתו לילך לירושלים לאמו, ונהרג בדרך ונקבר וכו', ומשיאין את האשה בעדות זו ולא חיישי לחרי ר' דוד גאון חתנו של ר' דוד ווריק וכו' ע"ש, [כרי דלא חש דילמא שינה שמו אף שהלך מביתו דרך קטעה], ואף ש"ל דהתם אפשר דהעובדא הוי שהיא הרחיקתו מעליה, וכיון דאיכא ארגלה הקטעה לכן לא חיישי ששינה שמו, דאין לנו לומר שרואה לעגנה ולצרות בהחבא, דהא הוא רואה יותר בשלום, משא"כ צנ"ד דהא קמן שאמר בזה"ל שהוא מחבא עצמו ורואה להרחיק נדוד על מאה פרסאות בכדי לעגנה, בזה אפשר דמשיני [גם] שמה, מ"מ נראה דעובדא דמהר"י נמי משמע ונראין הדברים ממה שאמר שרואה ללכת לאמו שצירושלים דהיינו שירחיק עצמו מגבול אשתו, ואפ"ה סמך להחזיר על פיו שאמר ששמו כך, וכו"צ צנ"ד וכו', ואין לפקפק ע"ז מחש"י הר"ן סי' ל"ג [המבואר בלוח קל"ה] דנראה שם דצכ"ג שצוה את אשתו ואמר שירחיק נדוד הוי סימן שמו עשוי להשתנות, ואפי' להחזיר הקול שם מטעם זה ומכ"ש לאיסורא ניוחש לה, שהרי אין ידוע לנו שהוא בעל האשה הזאת רק משום שהגיד בעצמו שכן שמו והשם עשוי להשתנות, ונראה דעובדא דהר"ן שאני שאמר בפירוש שירחיק נדוד וישנה שמו, וגם ממה שהעיד שם שלא ראה לקחת אגרת מאיש א' לפי שראה שנזכר בה שמו כאשר הוא כן באמת, מוכח להדיא שהחליט בדעתו לשנות שמו, אבל בל"כ אף שאמר שרואה להרחיק נדוד מ"מ כיון שלא אמר לפני שום אדם שינה שמו אין לנו לחוש לדבר, דלא חליף לשנות שמו פן יתבדה, וכיון דאיכא אמתלאות עובדא שהוא בעל האשה הזאת אין לנו לחלוח צנינו כלל.

גם צכ"י י"ב כתב [בדמ"א א'] דאף דמלשון הגב"ע שנדונו שם משמע שצוה את אשתו דרך קטע וצורה ממנה, וה"י מקום לחוש ששינה שמו צכונה כידוע דאיכא דעבדי הכי וכמ"ש הרא"ש בגיטין דף ל"ד, שיש הצורחין מחמת ממון ומשיני שמת שלא ירדפו אחריהם ע"ש, מ"מ מיעוטא דמיעוטא הוא ולי"ה דעבד הכי,

אוצר

סיק קנ אות קטס—קסא

הפוסקים

רובם לא ישנו שםם וחזקה דלא שינה שמו, ואין לומר דלעומת זה יש חזקה אשת איש, ד"ל כיון דחזקה זו שלא שינה שמו כי עוד בחיי בעלה מהני אף שעתה היא נגד חז"ל, עוד י"ל דחזקה זו היא מחמת רוב דרוכ בני אדם אינם משנים שמותם, ואף דמלא לפעמים דא' משנה שמו בצרה מחמת מרדן כמ"ש הרא"ש פ' השולח, מ"מ בלי טעם אין א' שמשנה שמו, ואף מיעוט המשוגעים אין משנים שםם, ואע"ג שהאיש הבא לפנינו הוא ממיעוט בני אדם הו"ל והוא משוגע, מ"מ לא אמרי' הו"ל ואיננו איש אשתו וכו', ולכאורה יש לסמוך גם על הסברה דבדאי קראו לו בצית המשוגעים והוא ענה ולא חיישי' לשינוי השם כמבואר בח"מ סי' מ"ט ס"ד וב"ב קס"ז, ואף דמבואר שם דדוקא לחובתו מהני, היינו משום דרמאי דרמאותיה זכיר, משא"כ במשוגע לא שייך סברה זו ומהני הסימן דקרי ליה ועני, אמנם אין זה בירור גמור דשם גם במשוגע העושה איזה דבר שטות שייך רמאי דרמאותיה זכיר, ועוד דבהיתר זה לריך עכ"פ לזרר דבצית המשוגעים קרי ליה ועני בשמיה, עוד יש לדון אם מהני בהיתר דאמרי' בגיטין סי"ח ב' שטות בחדא מלתא לא סריך, דכיון דבני"ד אמר לשוטר שכן שמו וגם בצית המשוגעים אמר כן ודאי אמת אמר, אמנם כבר כתב בצית אפרים חאכע"ז סוסי' פ"ט דודאי לא על נד הצירוף אמרו זה בגמ', דהרי חזקין בחוש שיש מי שחופם במחשבתו דבר שטות א' ומחזיק בו כמה שנים וכו'. ועי' עוד ב' בסי' קט"ז שכתב דאם לא ה"י שטות גמור רק קלת מעורף נראה פשוט דנאמן שכן שמו.

ובתשורת שי מהד"ת סי' קל"א באיש חולה שלא ידעו מי הוא וכשהכניסוהו לבית החולים שאלוהו על שמו ואמר להם שמו ושם אציו ושם אשתו ושם עירו, וכו' ציוס ראו זו סימני שגטון והוצילוהו לבית המשוגעים ומת שם, כתב דמה שהשם הרב השואל דאולי שלא מדעת אמר מה שאמר כסומא בצרובה, זה אינו, דיותר מזה כתב במהר"ל [הג"ל] דאפי' צמי שכי' חולה נכפה אם מחוך הדברים שאמר כסודן נראה שדעתו הייתה מיושבת עליו מהני אמירתו ע"ש, וכ"ש זה ד"ל דמחמת שגבר עליו אח"כ החולי נראו זו סימני שגטון כיון שפעולס לא ה"י משוגע ואוקמיה על חזקתו עד עתה אלא שח"כ איתרע וכו'. [קל"ט דמנין לו שלא ה"י משוגע מעולם, הא אנו חוששין דילמא איש אחר הוא ויתכן שהוא משוגע מזה שנים, ואולי הכונה כיון שעכ"פ סתם בני אדם נולדים שפויים דעתם, א"כ אוקמה לחזקה והשתא הוא דאיתרע].

קצא. מומר או שאר הפסולים אם נאמנים על שמם. צוודע בשערים מהד"ת סי' ל"ה [דמ"א ג'] אחר שהביא מהאבני מלואים בתשי' שבסוף ח"א שכתב צוודע צמי שנחזר ע"י אדוםטאט [מין תעודה] ושאר כתבים והצגים שהוא פ' מעיר טארניפאל, אלא שאנשים שמעו מפיו צוודע צמיים שאמר שהוא מלבוז, דכיון דה"י ידוע שהוא פסול לעדות מדאורייתא כי ה"י איש רע ובלעל, א"כ אין חזקתו לנו דבריו אשר אמר ע"ש, כתב דנפי דבריו יש לחקור אם איש רע אומר שמו ושם אציו האם יש לסמוך על דבריו להחזיר, ובאמת לא מלינו חילוק בזה וכו', הן אמת דאם הוחזק שמו בעיר ל' יום אין חוששין לו והוי חזקה גמורה ששמו כן הוא, וכן צוומר צשעת מיחה ע"ד להחזיר אשתו אפשר דאין אדם משטת צשעת מיחה, אבל כל ששמעו מפיו דרך שיחה וסיפור צעלמא פעם א' [ל"ט] אם יש לסמוך ע"ז וכו'. ובבארות חמים סי' כ"ט [דקע"ב א'] עורר ג"כ ספק זה צוודע דלא ידענו שם העיר ושם אציו אלא מפיו והוא ה"י משומד, האם יש לחוש דילמא שקורי משקר וכו' כיון דהוא משומד, והביא מהגט פשוט סי' קכ"ט סוסקמ"ג שהביא פלוגתא לפנינו

גם בנודע ביהודה סי' מ"א כתב דלא חיישי' דילמא שינה שמו מחמת כתב המלוכה שצידו, והו"ד צפ"ת סעי' כ"ד סק"י"ה ד"ה ועי' צו"צ קמא, ע"ש.

ובדברי חיים [לר"ח מלאנז] ח"ב סי' מ"ז צמי שאמר לנו רק שם עירו שהוא ממעלין, וגם נמלא אלא פאם ושם כתוב שמו ושם אציו ושם העיר הג"ל, אחר שכתב דלונא שאמר לנו שהוא מהעיר הג"ל לא היינו סומכין על הפאם כי יש לחוש לשאלה, ורק משום שאמר לנו שם העיר אין לנו לחוש לשאלה דהוי כשאלה דיחיד ע"ש, [ובסעי' כ"ד צלוח כלים דלא מושלי ערך פאם], כתב עוד דאין לומר דמה שאמר שהוא ממעלין הוא מחמת הפאם שה"י לו, וכדי שלא יותפס צשקרו כיחש לומר שהוא מאותה העיר, הא ליחא, דא"כ בכל [מ"י] שנמלא תחת ידו פאם שהוא מאותה העיר נימא שאינו נאמן גם כשאומר שמו ושם אציו, דנחוש שאמר כן משום שלקח לו פאם מעיר הזאת כאשר שכיח זה, א"י אין זה חשש כלל, דמה ל' להפאם, אין לנו לילך אלא בחר השם שהחזיק בו וכו'.

[ועי' בשם אריה סוסי' ל"ב שהוכיח מחוך זה דלא חיישי' לשאלה בפאם, דאם נבא לחוש א"כ היה לריך זה השואל לשנות שמו ושם אציו ועירו ולקרות עלמו כמו שנכתב בפאם, דאלי"כ יתפס צשקרו, ולשינוי השם ודאי לא חיישי', דאלי"כ היכא שאומר שמו ושם אציו ושם עירו ומת וגמלא צידו פאם על השמות שהגיד ומי יחוש דילמא הפאם שאלו צידו ולכן הולך לשנות שמו לאותו השם הנכתב בפאם, אע"כ דלא חיישין לשינוי השם וגם לא לשאלה בפאם].

קצ. מטורף, נכפה, ושכיב מרע, אם נאמנים על שמם. בדברי חיים ח"ב סי' מ"ז צמי שאמר שמו אלא שה"י חשש שלא היה דעתו אז, כתב דלא ידעתי אם משוגע אינו נאמן על שמו, ולזה א"ל דעת כלל, אך אם נימא דלא סומכין על דבריו כלל מ"מ יש להתיר בני"ד מעעמים אחרים ע"ש.

ובשו"ת מהרא"ל סוסי' י"ח צמי שה"י חולה נכפה, וצעת חליו ערם מותו הגיד כמה פרטים על עלמו וציניהם אמר שמו ושם עירו, כתב דלכאורה יש לפקפק צדברים שהגיד מאחר שה"י חולה ושכיב מרע לריך צדיקה כדאיתא בסי' ק"כ, אמנם צני"ד אין לחוש לכך מאחר שסגי במקלה צדיקה א"כ ודאי כיון שאמר דברים כסודן נראה שה"י דעתו מיושבת, ואף שברמז"ס צהל מכירה ובחז"מ סי' רל"ה סכ"א קרו לנכפין שוטים, מ"מ צני"ד ניכר מחוך הדברים שאמר דבריו צישוב דעתו וצשכלל, ואין לחלחל שמחמת שטות הגיד שמו ושם עירו ונחזקין לשם זה שאנו דנין להתיר אשתו.

ובברכת רצה סי' ק"צ על דברי העד שאמר שדיבר עם החולה צביה"ח לשוטים ואמר לו שמו ושם אציו ושם חותנו ושם עירו, כתב דאף שהחולה היה חסר דעת שקשה לסמוך על דבריו, מ"מ הא רואין אנו שדבריו מתאימים עם דברי חותנו ואשתו שראו אותו מקודם זמן מה והכירוהו וגם מסרו לעד סימנים בראשו וצרגלו והעד ראה זו הסימנים בחייו, ואם אחת צא לחוש ע"כ אחת לריך לחוש שהאיש היה אחר והממונה שהודיע ג"כ על מיתתו שקר הגיד, והאיש החסר דעת צעלמו חונצא נקיט ליה ואמר השמות של בעלה שהיה שם צביה"ח מקודם ואיתרמי שלאיש הזה ג"כ היו אותם הסימנים, וזה פשיטא שאין לחוש חששות רחוקות כאלה להחמיר צעגובה.

ובבית יצחק ח"א סי' פ' צמי שמת בצית המשוגעים וידענו שמו מפיו שאמר לשוטים שמו ושם אציו ושם עירו, כתב דיש לדון להחזיר דכיון דהא דנאמן על שמו הוא מעטם חזקה שאין אדם משנה שמו לעלמו מצלי טעם וסיבה, א"כ אפילו בשוטים

אוצר

סי' קנ אות קצא—קצב

הפוסקים

אף שנחבין להחיר את אשתו אם ימות, מ"מ כוננו היתה ג"כ להודיע לאשתו היכן הוא, וללא עדות גמור הוא אלא גילוי מילתא בעלמא ומימינו ליה כמ"ש בה"ק דפי' בחולץ גבי ואשתמודעיהו וכו', אך מ"מ קשה מאד לסמוך על סברה זו שאין לנו ראייה ברורה לה מדברי הראשונים.

אולם בבית שלמה [לר"ש מסקאלא] סי' מ"ח כתב [בדף ע' ד'] דמחש' מהרי"ק [הג"ל בנחלת אבות] שסמך גם במומר שאמר על עולמו שכן שמו, משמע ולא מחורה מסל"ת סמכין עליו אלא משום דלא חליף לשונו שמו, ושכן פסק במהר"ם מלובלין בסי' נ"ו דסומכין על מה שכתב על עולמו בחייו אף שהוא מומר וכיצד מחש' מהרי"ק מהרי"ק הג"ל, וייתר מזה הקיל בחש' ב"ח החדשות סי' ל"ב לכתוב בנט שם האשה עפ"י הצעל אף שהוא מומר בשעת הדחק גדול (ובמהר"ם מלובלין סי' ק"י"ח לא משמע כן, ועי' בנט פשוט סי' ק"ב סק"י וסק"י"ב וצ"ח ק"ט כוס"ק מ"ג), ותימא לי על הגאון בעל קל"ח שכתבוהו שצדוק ספר אבני מלואים ח"א כתב בזה שמאלו אלו פאם על שם שמואל מטארינפאל א"א שהוא עולמו אמר בחייו ששמו שמואל מלצוב, ואין לחוש לדבריו משום שיספרו על האיש שהוא שנתפס במאסר ואם מפני רוע מעלליו הוא פסול מדאורייתא ח"כ הוא פסול לעדות זו ע"ש, ודבריו חמוכין, חדא שמה גנב רק מנכרים, ותו דהא לא הוזק בגנב רק שמואל מטארינפאל וכיון שעפ"י אמירתו הוא שמואל מלצוב ח"כ איש כשר הוא, ועוד דאישתמיט ליה דברי מהרי"ק ומהר"ם מלובלין וצ"ח הג"ל דאף מומר נאמן בכה"ג.

ובנפץ שורק רס"י י"ח בזה שנתפס למאסר והודה שגנב, גם אמר שיש לו אשה, ואח"כ איבד עולמו לעת, כתב דאם היה מכין שמו ושמה ושם עירו היה נאמן ולא היה מזיק כלום מה שהודה שגנב, אף שהוא פסול מדאורייתא, מ"מ בנ"ד שהוא אומר שהוא בעל האשה הרי זה דומה לאשה האומרת נתקדשתי וזה א' ואמר אני קדשתיה ונאמן ליתן גט, ואין לומר דהתם נמי אינו נאמן רק אם הוא כשר אבל פסול דאורייתא לא, ה"א ליתא, דכיון דלא היו דבר שנעברה נאמן בחזרת עד אף פסול דאורייתא כמבואר ביו"ד סי' ק"י"ז כע"ז בהג"ח וכו'. גם בנהרי אפרסמון מהר"ת סי' נ"ב שהשיב ג"כ בעובדא זו כתב ככל הג"ל.

קצב. כשהמגיד על שמיעת שם העיר מפני המת הוא הרוצח או גוי אחר. כתב הרב ר' אברהם [בן המשאת בנימין] בכתובתו שצו"ת פני יהושע ח"ב סי' נ"ח [דנ"ד ג'] דהיכא שהמגיד הוא גוי ואומר [במסל"ת] שהוא לא ה' מכיר את היהודי הנכבד אלא ששאלו מאיזה מקום הוא ואמר לו שהוא מעיר פ', קשה לסמוך ע"ז, דמאן לימא לן דקושעא קלאמר ליה, דהא ודאי דרך כל יהודי הולך בדרכים הנשאל מגוי מאין הוא וענהו כי הוא מעיר שיש שם שר אדיר ותקף כדי להפחידו, [חששא זו נזכרה גם במשפטי שמואל סי' פ"א בחוק דבריו שצדק ע"כ ד' ע"ש היעב] וא"כ אין כאן דבר ברור שהוא מעיר פ', ואל חשיבני מחש' מיימוני בעובדא דמהר"ם שהחיר עפ"י גמול"ת שאמר למה אינכם מביאים אותו יהודי מעיר פ', דהתם בסתמא, ואנו חולין לומר דשלא עפ"י המת הגיד הגוי שהוא מעיר פ' אלא נחזר לו זה מפי אחרים שהיו מכירים אותו, כשם שחולין להקל בשאר דברים כיו"צ, אבל כשידעין צדדי שלא הגידו הגוים שהוא מעיר פ' אלא מפי ההרוא, הא"ך נזכר לסמוך על עדות זו, ומה שהר"א"מ [הג"ל באת קפ"א] הביא ראייה מהביא דיוחנן בן יוחנן ידיעת שמו מפי עולמו מהני, הנה מלבד מה דיש לדחות דשאני התם דהיהודי לא שאלו על שמו ולא על שם עירו אלא ע"י שאמר לו יושר כותך אריה ח"ל יפה כוונת לשמי

לענין אם אפשר לכתוב בנט שם אביו עפ"י המגרש שהוא מומר, דמדברי מהר"ם מלובלין בסי' ק"י"ח נראה דאינו דין לסמוך על דבריו, אך מתוך דברי הר"א"מ בסי' ס"ו מוכח דכותבין שם אביו האשה עפ"י המגרש שהי' מומר ע"ש, אך י"ל דגם להר"א"מ דוקא בנט אביו האשה הוא דסומכין על פיו משום דאפי' אם לא כתב שם אביו האשה י"א דכשר, אבל בשמו דאם לא כתבו הגט פסול אפשר דלא סמכין על דבריו, אבל מ"מ ראיתי בנט פשוט שם בסוסקב"ח שכתב דאם אין אנו יודעין שם המומר שהי' לו זיכרות אלא על פיו נראה מדברי מהרי"ל [דנ"ג א'] דכותבין שם ישראל על פיו, ושוב ל"ן למה שכתב בסוסקב"ג הג"ל לענין אם נאמן המומר על שם אביו ושם חמיו ע"ש, ונראה מדבריו כאן דשמו ושם חמיו שוים הם, ושם הר"א"מ הכי ס"ל, ורק משום מעשה שהי' בשם חמיו כתב שם הכי. [ומ"מ לא ראה הבארות המים לסמוך שם ע"ז ולידד להחיר מעטמים אחרים, ונראה דעדיין מספ"ל אם לסמוך עפ"י המומר. ועי' ציד אהרן ח"ב בהג"ע אות ק"א שהביא להדיא דבבארות המים מספ"ל אי מומר מהימן].

ובשאלת יעבץ סי' ל"ב [דכ"ה ג'] כתב בהחלט דאף אם ניתא ידי בכוזק בנט פ' עפ"י עולמו, ה"מ בישתתל חבנ מומר ודאי אינו נאמן על עולמו לומר שכן היה שמו זיכרות דשניה דמכין לקלקלה, וב"כ מהר"ם מלובלין בסי' ק"י"ח [הג"ל בבארות המים], וכ"ש בנ"ד דלא הוזק במומר כי אם עפ"י עולמו [א"כ יש לחוש] דילמא גוי הוא דאסיק בשמא דיהדות כדי להרויח ממון בין הנכרים ע"י המלאכה זו להחזיק עולמו זיכודי בעובר לדתם שרגילים להרבות לו מחנותיהם וכו'.

ובנחלת אבות סי' כ"ד כתב ג"כ בנדון דכיון דהעד בעולמו אינו מכיר את בעלה של זו רק עיקר עדותו היא בזה ששמע מפיו שמו ושם אביו ואחיו ואחיותיו ושם אשתו, וכיון דנ"ד הוא מומר לע"ז והוא פסול לעדות אשה אם לא במסל"ת, וכתב לא היה מסל"ת אלא נחבין להעיד ולהחיר כמו שנראה מתוך דבריו שצנ"ע וכו', ובאמת שצדק יש להקשות על מהר"ם מלובלין סי' נ"ו שכי' צידס מומר שהלך מפולין לאיטליא והי' שם עדות שראו אותו מת, (והחיר מהר"ם *) את יבמתו עפ"י העדות ששמעו מפיו שהי' מחפאר חמיר שחם היה רואה ללכת לארץ פולין מקום מושבו להחיר את היבמה הזקוקה לו הי' מרויח ממון הרבה, ואע"ג שלא ידעו זה אלא עפ"י המומר, מ"מ מהני כמ"ש מהרי"ק במומר שאמר שהי' שמו כך ומה דמהני אף שהעדים לא ידעו שמו רק מפיו ע"ש, ומאי ראייה מהביא דמהרי"ק הא החם הי' מסל"ת לכן האמינו, אבל בנדון מהר"ם מלובלין כיון שאמר דרך התפארות לא חשיב מסל"ת כדאייתא בגיטין כ"ע דאם שמע מקומנטריסין של עכו"ם מת פ' לא ישיאו את אשתו ופירש"י דאע"ג דמסל"ת נאמן מ"מ כיון שאומרים להתפארות להחזיק דתם עבירו לאחזקי שיקריבו, ואולי יש לחלק דדוקא בקומנטריסין חשיב התפארות בזה שמחזיק דתו, אבל מה שאומר שחם הי' הולך לפולין היה נוטל ממון רב זה לא חשיב התפארות גמור כיון שאין יוצא לו שום דבר מזה וחשיב מסל"ת, אבל מ"מ בנ"ד שנחבין להחיר פשיטא דלא חשיב מסל"ת ואינו נאמן בדבריו כלל כיון שהוא מומר, אמנם אי לאו דמסתפינא הייתי אומר דהא דאין עכו"ם ומומר נאמנים אלא במסל"ת היינו דוקא כשמעידים על גוף הדבר דהיינו פ' מת, אבל היכא שאינם מעידים רק ששמו כן ועל גוף המיתה מעיד ישראל, נאמנים אף שמחכוניס להעיד ולהחיר אם ימות וכו', ולכן בנ"ד שאמר בעודו חי שהוא פכ"פ,

(י) ועי' בבית שלמה שאח"ז שהעיר דתשו' זו סותרת להלכה דסי'

אוצר

סי' קנ אית קצב-קצד

הפוסקים

שלנו להרגם אמרו שהם מעיר פ' לפי שהיא קהלה מפורסמת ויש להם שררה תקיפה והיו סבורים שינללו צה מהריגה, ודבר זה שכיח הוא שמשנים שם עירם בדרך מפני טעמים כיו"צ, מיחו אכתי ו"ל דמשמע קלף דאין לחוש לה, דהרי מצוה צטור בשם חשי הרא"ש דעד ששמע שמו של המת מפי המת עצמו מהני, וכן הביא ד"מ בשם מהרי"ק, ולא מלינו שום חולק שיעשה חילוק גבי האומר הרגתי על יהיה מי שיביא אף על תקיף ומפורסם, אע"כ ו"ל דלא חיישינן לה כלל, ובפרט בנ"ד שיש סברה להיפך, שהרי היו כאן ד' יהודים וי"ל שהיו מחזיקין לשנות שם עירם כי אולי יכיר מי מאותו כפר [ששם הרגום] את אחד מהם שאינו מן העיר האלא ויתפס בדברי שקר, או שהיהודים עצמם היו מחזיקים מפני זה דאולי יאמר האחד מהם שאינו כן, לכן נראה דאין לחוש לחששא הנ"ל, וגם לא מלינו חששא זו בשום מקום וכו'.

[גם מדברי מהר"ם מלובלין בסי' קכ"ט וקל"ג ודבר משה לר"מ אמריליון] ח"א סי' י' שכתבו בנידונים על ידיעת שמו ושם עירו של המת הסיח גוי מסל"ת ממח ששמע מפי המת עצמו דאין לחלק בין ישראל המעיד לגוי, וכנ"ל בזה קפ"א, מצוה דלא נחתו לחששא הרא"ה בן המ"צ.

קצו. קמן אם באמן להעיד על שם הבעל. כתב צד"ת ילחק סי' פ' אות ד' דקלף יש להוכיח דלא מהני הכרה שם הבעל בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטה, דהרי הרמב"ם בפ"ד מיבום ה"א כתב דאפי' אשה או עבד או קטן שהוא מכיר ונכון נאמנים לומר זה פ' אחי פ' וכו' משא"כ בשאר עדות שזכו דבר העשוי להגלות וכו' כענין שזכרנו בסוף הל' גירושין ע"ש, ומדכתבה בקטן שהוא מכיר ונכון מצוה דקטן שלא הגיע לעונת הפעוטה אין סומכין על דבריו, ואין לומר דבה"י יבום מיירי בלין מסל"ת ומש"ה צדי מכיר ונכון, דלא משמע כן ברמב"ם, ועוד דהפוסקים דס"ל דבתינוקות האומרים כך וכך ספדינן צדי מסל"ת גם דהכרה דיצט צדי מסל"ת, ואולי יש לחלק דמשמע בזה יבום דהכרה דיצט מהני בקטן אף בלא מסל"ת, ולי"ע לדונא.

ובחקר הלכות שנסוף ספר דופקי תשובה סי' י"ג חקר אם נאמן הקטן להעיד ששמע מפי הבעל צטור בחייו שמו ושם אציו ושם עירו, או שידע מאחרים כן ובגוף התיחה יש עדות כשרים, וכתב דלכאורה לפי מה דאיתא בשו"ע סי' קס"ט לענין הכרה היבם דאפי' קטן שהוא נכון נאמן על שמו, א"כ ה"ה בעגונה, אמנם לפימ"ש ה"ח טז בסק"י דאפי' להעיד ששמע מפי גדול שמת פ' אין הקטן נאמן דענין שיתלה במעשה עצמו ע"ש, א"כ ה"ה די"ל כן לענין שמו, ולי"ל לפי"ז דלענין חליה קיל יותר, ולי"ע.

קצד. מי שהוחזק בשם פ' אם נאמן" הוא או ע"א או האשה עצמה לומר ששינה שמו. צד"ת דברכ"ה סי' ע"ז נשאל צדי שזה לעיר והחזיק עצמו לי יום בשם עיבה, ואח"כ הלך לעיר אחרת ואמר ששמו ראובן ונתן אמתלה ע"ז שהחזיק עצמו מקודם בשם עיבה דזה עשה מפני שרצה לקחת זה איש א' ששמו עיבה בהרלותו שהוא קרוב לו, ואח"כ מה האיש הזה, האם נאמן דכיון שהוחזק לי יום בשם עיבה חו אצו נאמן אח"כ לומר אין שמי עיבה אלא ראובן, וא"כ אשת ראובן אסורה לינשא, או דילמא נאמן הוא לחזור בו לומר שקר דברתי ואין שמי עיבה אלא ראובן וא"כ אשת ראובן הנאצד מותרת לינשא, וכתב דלכאורה נראה דלא מלי לחזור בו נגד מה שהוחזק לי יום אפי' אם נתן אמתלה לדבריו וכדאמר בפ"י יוחסין מלקין וסוקלין על החזקות, והתם אף בנותן אמתלה עסקין

לשמי וכח"ג ודאי דקושטא קאמר דמה לו לשקר להוליא שקר מפיו על חנם, ו"ל עוד דאף אם כדברי הרא"מ כן הוא אין משם ראייה אלא בעובדא ידידיה שהעיד מפי המת ישראל הוה, וכן הרא"ש בזה צטור דאשר צדי סיני וגם מהרי"ק בשורש קע"ו [קע"ב] דסמכו אעובדא דיוחנן להחיר, בעד ישראל מיירי, ובה"ה ודאי אני מודה דלא חיישי' לחששא זו אולי שינה שמו ושם עירו בפני ישראל, דמה לו לשקר, דאי משום יראה, אחזקי אינשי ברשיעי לא מחזיקין, והאי חששא דשמת בורה הוא חששא רחוקה היא, אצל גוי המעיד מפי המת בזה ודאי איכא למיחש כנ"ל, וחששא קרובה היא ששינה שם עירו מהטעם שכתבנו, ובהחלית עדות אין להקל בעגונה וכו', ומ"מ כתב דבנידונו דאיכא גם לירוף מהבגדים והכחונות שאפשר שיש בהם מה שצ"ה מקפידים להשאילם לאחרים משום נקיות, אנו לריכוס למשכן עצמנו בעל כרחנו משום עיגון ולנרף דבר זה שהגיד להם הכרוג שהוא מקראקא שנאמר דקושטא קאמר להו וכו'.

ובדברי חיים [לר"מ מלאני] ח"צ סי' מ"ז במה שנמלך צידו כתב חסודה מערכאות שניתנה לו במקום הפאם שנאצד ממנו כדי שיוכל לילך לציחו והי' כתוב בה שמו ושם משפחתו ועירו, כתב בסוף הסימן דהוא נכון מאד בהיתרא דהאי איתחא עפ"י זה, דכיון דכפי הנראה לא הכירו הערכאות את האיש ואח שמו [ומלחיה עיר הוא], ורק ע"י אציו חקירה נחוודע להם שהוא מעיר פ' או שהאמינו לו שכן הוא, ובה"ה חשש הרבה בגאון המוצא צדית אפרים סי' ז' [דכ"ה א], והוא הרא"ה בן המ"צ הנ"ל] דמה שאמר לפני גוים שכן שמו לא מהני מידי דילמא אמר כן לאציו סיבה המועלת לו [וגם אם עפ"י החקירה כתבו שמו לאו דבר ברור הוא לסמוך על חקירתם בזה], ואינו אומר בזה לא איסור ולא היתר, ואם יחירו גדולי הדור יוכל לסמוך על היתרם. [נראה דאף דכאן לא שייך חשש דלכיל אימה עליהם נחמין, ואדרבה ו"ל דלפני ערכאות הוא מחזיק לזדות לו שם חדש פן יתברר אח"כ ויענש על שקרו, מ"מ יש לחוש דילמא אמר כן לאציו חסודת אחרת, ולי"ע].

אמנם הרב בעל פני יהושע בסי' נ"ו השיב אל הרא"ה בן המ"צ וכתב [בדל"ה ג'] דאין לנו לזדות מלצנו סברות להחמיר ולחלק בין ישראל לגוי, דפשיטא דגם בישראל איכא למשכח טעמים לשינוי השם ובגון מחמת בריחה כח"ש הרא"מ, ומ"ש מעב"ת דחששא רחוקה היא, הנה בגמי מלינו לה צכמה דוכתי וכו', ופשיטא דמלינו מטעמים בכל יום דאם עוזבים את ביתם והולכים מחזיקים שמה יכתבו כחצים אחריהם ומשנים שמותם שלא ידעו מולאם ומוצאם וכו', ואז"ל לעת עתה דשכיחי בעובד"ר לזין ואינם משלמים ובורחים ונשמעים למקומות אחרים וכו' ולא נתיר שום עגונה וכו', ומה שהשגת על הרא"מ דאין ראייה מהכיה דיוחנן, הנה גם אם החילוק הוא נכון אין לחלוק על הרא"מ, שהרי גם הרא"ש בזה דר' אשר הביא ראייה זו ותקשי גם לדידיה דילמא שאני התם דלא שאלו אצל צדי ר' אשר שמה שינה שמו כדי לחלות עצמו בצאילן גדול שיכא לו לשם כו', גם מהצ"י [כנ"ל שם] במעשה דסופיאה נראה שהרמזנים ששמו [שם העיר] מפי הכרוג ולא חייש דילמא כיחש להם לשנות את טעמו לפניהם ע"ש, ועוד דצדי איכא גם קלף ראייה שלא מיראה אמר כך לגוי, שהרי שכרו ללוותי ואם הי' ירא ממנו איך נחייחד עמו לילך ציער לצד וכו'.

ובתשובת שמואל סי' ג' כתב [בד"ז ד'] דלכאורה צ"ד שאמרו הרמזנים ד' יהודים מעיר פ', ומן הסתם לא הכירו אותם אם אמנם היו מעיר זו אלא ששמו כן מהגרמזנים עצמם, וא"כ יש לחוש שמה היו אלו ד' יהודים ממקום אחר אלא דבעה

אוצר

סי' קכז אות קכז

הפוסקים

לעגן את אשתו, ורק אז מקרי ספיקא דשמא הוליא זמנו לפועל, כא הובא שלא גילה דעתו מקודם שיטען בזה לא כי קורא ברין נסימן השם סימן העשוי להשתנות אלא כי מחזיקו לסימן המוצהק ביותר [ובמוצא בזה קפ"ז ע"ש], וא"כ בנ"ד שצעת פרידתו לא אמר שיטען שמו, ורק השתא הוא אומר ששינה שמו, וזהו נגד החזקה, א"כ דל אמירתו מהבא הרי שמו מכחיש לפדותו וכו', ומה שנראה ללדד בזה להחיר הוא דאע"ג דחזקה על אדם שאינו משנה שמו ומחזיקו זמן רב, היינו דוקא לענין גיטין או ממון דבזה אנו הולכין אחר החזקה, משא"כ בעדות אשה דאף על גב דא"כ [תרי חזקות] חזקת חיים דבעל וחזקת אשת איש, מ"מ הקילו בה רבנן וסמכו שמתוך החומר שצופה דייקא ומינסבא, או משום מדעל"ג, ולא אזלי בתר החזקות ה"ל, א"כ מה לי תרי חזקה או חלת, ולא דמי להא דאמרי בעירובין ל"ו בהם תרי חזקה הכא חדא וכו', והטעם שהעדיפו חכמים חזקה דדייקא יותר מהני תרי חזקות, נראה דהוא כמבואר בשו"ת מהר"ק סי' ע"ב דלא אמרי אוקי חזקה נגד חזקה אלא כגון חזקת הגוף נגד חזקת ממון, דתירוויכוו הוא מטעם דאין לדנות הניול והכשתנות, אבל בחזקה שהכריעו חכמים מלד הסבא, כגון חזקה דאין אדם פורע חוב זמנו או חזקה דאין אשה משיא, שפיר עדיפה מחזקת ממון ע"ש, וא"כ גם בזה לא חשו חכמים לחזקת חי וחזקת אשת איש לפי שהן אינן רק חזקות [מהבסוג] שאין לדנות הניול והכשתנות ואתי חזקה דאשה דייקא שהיא מלד הסבא ודחי להן, אך לפי"ז עדיין ל"ע בנ"ד, דהא כך חזקה דלא חליף אינש לשנות שמו היא ג"כ חזקה מלד הסבא, וא"כ מאן מפיש דכך חזקה דדייקא עדיפה מחזקה דלא חליף לשנות שמו, אך נראה דאם היה ידוע שנשא אשה במקום אחר, שפיר היה נאמן על אמירתו ששינה שמו, דהיא אמתלא ברורה וכו', ורק עיקר החשש הוא לפי שאין הדבר ידוע לנו אם נשא אשה במקום אחר ואין כאן אמתלא הניכרת לנ"ד שכדבריו כן הוא, לזה שפיר מהני לן כך סבא דחזקה אשה דייקא ומינסבא ומדעל"ג שיהיה נאמן בדבריו אלו שהי נשוי במקום אחר ושינה שמו להכחיר, ואין בזה משום חסר אדם משים עצמו רשע, דאפשר שיהיה בדרך היסור, ומכ"ש דא"כ נמי מינו דאי היה אומר אני יודע שמת בעלה של זו, ומתוך כך חזקה על אדם מישאל שלא ידבר כוז סמוך למיתה ויכשיל אשה שאין לו שום עסק עמה, ובכ"כ שבו הולך למות הוי החזקה דאין אדם חוטא ולא לו חזקה אלימחא, דהא אין חשדא שטעש בערמה בשביל איזו חוטא שגיג לו מזכ וכו'.

ועפ"י דברי תבית אפרים ה"ל שהעכל דחזקה זו דאין אדם משנה שמו חזקה אלימחא היא ואין ע"א נאמן לסחור חזקה זו שהיא מלד הסבא ואלימחא, ואין לנו להקל מפני סבא דדייקא, דן באמרי אש סי' י"ח במי שהחזיק עצמו לגר לזד ובינה עצמו יאחק בן אברהם, וגם ה"ל על ככה כתב מל"ה ותעודה, ונשא אשה ואחרי מספר חדשים עזבה והניחה עגובה, ואח"כ נתקבל לה גב"ע כי איש אי' ושמו אייזיק בעל מלחמה מת, והגידו תואר קומתו וקלסתר פניו וצבע זקנו וענינו כי החזיק עצמו לרופא ונשא ונתן בדברים קטנים, וסימנים כאלה נודעו בעל האשה הזאת, אך במקום שמת לא ידעו כי ה"ל אשה וכו' ה"ל שמו יאחק בן אברהם, רק קול בעלמא הגיד ע"א ששמע כי ה"ל רגיל להחזיק עצמו לגר, וכחז דהוי דמסתמא האשה עצמה יודעת ששם בעל אייזיק בע"מ ובדאי ידעה גם מן התוארים ושאר הענינים שהוזכרו בגב"ע, ופשוט דהיא נאמנת, אך מכיון שהחזיק במקום האשה לגר ושמו יאחק בן אברהם ובגב"ע הועד רק דאייזיק בע"מ מת, ובזה האריך הבית אפרים בסי' ז' בכיו"צ דאין ע"א נאמן לסחור חזקה זו, ומ"ש מע"כ דרק לענין השם איחא לסבא זו [דאין אדם משנה] אבל לענין

עסקין כמ"ש מהר"ט בח"א סי' קמ"ט, אמנם יש לחלק ולומר דדוקא בזהבא דאיש ואשה הוא דמלקין אם הוחזק שברי בחזקה זו אסר לאותה אשה עליו ואסר עצמו עליה, וכן בנדון דמהר"ט שהחזיק עצמו לכהן א"כ באותה החזקה אסר כל הגרושות עליו, ובכל כה"ג אמרי דאי לאו דקושטא הוי לא ה"ל מחזיק עצמו כן לאסור עצמו, וכל חזקה שיואל שום פעולה ממנה אמרי דאי לאו דקושטא הכי לא ה"ל מחזיק עצמו כן, אבל בנ"ד דבחזקה זו שהחזיק עצמו בשם טוביה אין שום פעולה יולא ממנה וליכא שום איסור בדבר, כל כה"ג לא חשיבא חזקה שלא יוכל לחזור בו, אלא אף שהוחזק עדיין יכול לחזור בו ולומר אין שמי כך אלא כך דעבד אינש לשנות שמו, וגדולה מזאת איכא בנ"ד ד"ל דמה שאומר עשה ששמו ראובן אינו נגד החזקה [כלל], דהלא כשאמר מקודם ששמו טוביה לא אמר שלא ה"ל שם אחר, א"כ עשה שאומר ששמו ראובן אי"ז נגד החזקה דיתכן שיש לו ב' שמות, וכי חימא הא אמרי בפי גט פשוט דקס"ז דכל שהוחזק שמו בעיר ל' יום אין חוששין לו ופי' רש"ש דכל כך לא ה"ל מחליף שמו זמן מרובה פן יודע הדבר ע"ש, הרי דבהחזקה שמו ל' יום אמרי ודאי כך שמו, נראה שכוונת הדברים הוא דכיון דהוחזק ל' יום אין חוששין דכדי לגרש אשת חבירו הוא משנה שמו וכו', [הא] אם אומר בפירוש ששינה שמו נאמן].

ובבית אפרים סי' ז' במי שצא לעיר ואמר ששמו אייזיק ונשא שם אשה, והוחזק בשם זה בעיר, וערס מותו התורה לפני עד אחד ששמו האמיתי הוא ליב וכי הוא בעלה של פלונית מעיר לוקאטש ובמחכין שינה כאן שמו, דן אם נאמן, דהא מבואר בב"ב קס"ז דכל שנחזק ל' יום בשם ידוע הוי חזקה גמורה וכומכין ע"ז ואין חוששין שמה החליף שמו ככאן, וא"כ בנ"ד לכאורה אין זה נאמן לומר שהוא בעלה של אשה פ' שהי שמו ליב והחליף שמו נגד החזקה, ואין לומר דע"כ לא אמרי הכי היינו לומר דאין אנו חוששין לזה שא"כ אי יטעה כן, אבל אם זה אומר שטעה כן נאמן כיון דלפעמים מתרמי דעבד הכי מחמת צע"ה או מרדין וכמ"ש הרא"ש בגיטין דף ל"ד, זה אינו, שהרי הרמב"ם בפ"א מא"כ כתב דאיש ואשה שצאו ממדב"י היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזק בעיר ל' יום הורגין עליו וכו', והר"מ רשם מולא הדין מהב"א דב"ב קס"ז ה"ל, הרי מבואר דכל כה"ג חזקה גמורה היא והורגין עליו ופשיטא דלא מהימן כה"ג נגד החזקה וכו', ואעפ"י שבנ"ד אמר שטעה שקרבו ימיו למות, מ"מ לא מהימן לעקור חזקה כדאמרי בקדושין סי' ג' מי שאמר בשעת מיתתו אין לי אחים וכו' מוחזק באחים אינו נאמן, ולומר דבזה"ל שכיח כה"ג אין הדעת נוחה להקל באיסור ערוה החמורה ולסמוך על סברת צנן, אולם אחר שהוכיח דמי שצא ואמר אני בעלה של פלונית הדרכה במקום פ' ואח שמו לא הגיד ומה דיכולין להחיר את האשה אחר החיפוש בעיר בשלא נמצא אשה אחרת שפירש ממנה בעלה, כי לפי"ז גם בנ"ד כיון שאמר שהינה אשה וילדה בעיר פ' זה איש שנה וידוע לנו ע"י החיפוש שאין שם אחרת רק אשה זאת, הרי זה לזד כי מספיק להחיר אף אם לא ה"ל מחיר שמו כלל, רק שגפיל לנו ספק בשביל שינוי השם, והרי כי ברין בחשו [הוצא בזה קל"ה] סי' ל"ג דהיכא שיש עדות מספיק שבעלה של זו מת אלא שגולד ספק בשם אין לחוש לזה, לפי ששמו הוא כסימן העשוי להשתנות ואין מניחין הודאי עצורו ותולין הספק בשינוי העשליה, ואין לחלק דהתם ה"ל המעיד איש זר משא"כ כאן, דהא אינו, דהא בארנו שהבעל לענין שמו כאחר דמי, ובפרט כשאומר בשעת מעשה דלא חיישי' שצא לקלקלה, אלא שעדיין יש לעיין דהרי הכרתנו דע"כ לא אמר ברין אלא בנדון שנחזר מעדים שאמר קודם שנפרד ממקומו שיטען שמו בזה הוא דאמרי שטעה כן כדי

אוצר

ס"ק קנ אות קעז-קעח

הפוסקים

לענין חכונת אדם וענינו לא מלינו כלל, לא ידעתי הפרש ביניהם, דבין לסבחה הרשעים צ"כ קס"ז שכחצ בטעם דכל שהוחזק שמו בעיר ל' יום אין חוששין לו משום דכולי האי לא הי' מחליף שמו זמן מרובה פ' יודע הדבר, ובין לנ"י שכחצ שם דבאמת הי' נודע הדבר, אין לחלק בין שמו לשאר ענינים, ומכ"ש כזה שהי' בידו כחצ עדות, וכח"ר כחצ דזה דרך הרמאים, אך הלא ע"ז אלו דנין אם הוא רמאי, וכבר הי' הנוצרי להחיר עפ"י כחצ מליה שהי' ציד א' וכו', [וראה לעיל בלוח קפ"ט], איברא דמה דאלימא לי לבית אפרים חזקה דהוחזק לי יום כחזקה דלא חליף אינש לזיין, יש לפקפק, דהא בחש"י הר"ן שכתבא בבית אפרים מצואר דחזקה השם מקרי חזקה בעשייה להשתנות, ומ"ש בבית אפרים דע"כ לא כי כן הר"ן אלא דוקא בגדונו משום שגילה דעתו מתחילה שישנה שמו, זה דוחק, דבין לרשעים ובין לנ"י לא יתכן לחלק בין גילה דעתו או לא, ואף שהר"ן כחצ להדיא שם דלכך אין לחוש מפני שגילה דעתו בפירוש שישנה שמו, היינו משום דאם לא הי' מגלה לא הי' מקום כלל להחיר כיון שלבעלה של זו יש שם אחר, אבל מ"מ אם הי' חזקה זו אלימא כל כך כמ"ש בבית אפרים רחוק הוא שיועיל מה שגילה דעתו בתחילה, אלא דהר"ן סובר דהתם צ"כ לא קאמר רק דכיון דהוחזק לי יום לא חיישי, והיינו דאין לחוש עוד דתשנא בעלמא הוא דילמא שינה שמו דכרי בשעת הסכנה כותבין ונותנין אפ"י שאין מכירין מכלל דלא חיישי להכי מן הסתם, אלא דלכתחילה הי' לנו לחוש במקום שיש תקנה לדעת שזו אשמו ודאי לבטלי כתוב גט אש"כ אשמו עמו, וע"ז משני דכל שהוחזק לי יום אין חוששין עוד, אבל אין מוכרח שיכ"י זה חזקה גמורה דפעמים מפני סיבה דאיחרתי ליה משנה שמו ונזכר בעלמו זמן ארוך, ולא הי' רק כשאר חזקה דמעיקרא, וגם כשהוחזק לי יום לא אליס כל כך סבירא זו לומר דלא מרעא לה חזקה דדייקא ומינסבא וכו', ובפרט בגד"ז שהעידו על איחויק בע"מ שכן הי' דרכו להתחפש ולהשתנות, ואף שאין אנו יודעין אם בעל אשה זו הי' שמו איחויק בע"מ, מ"מ הי' אפשר לצדד ולהקל לומר שחלין הקלקלה במקולקל, אולם בהאזן בית אפרים רב גזריה ולא עזרתי כה להשיב על דבריו, ובפרט כי מדברי הכ"מ צפ"א מא"כ ומדברי ש"ג בשם רי"א צפ"י יוחסין משמע כדבריו, ואם כך חזקה דהוחזק לי יום הי' חזקה גמורה לא ידעתי מקום להקל.

ובברכת יוסף סי' כ"ד צפ"א שהעיד שנפטר איש א' והוא יודע שהנפטר הי' מקודם חתן אשה פ' היושבת בשוק בעיר פ' והי' לו בן זכר, והי' לו חולי הנופל והי' מסתכל קאסאקע [פחול] והי"ל שערות מעט רשאווי [אדממות], ושמו אין הוא יודע, והאשה אומרת שזה בעלה שיש בו כל הסימנים הי"ל, רק דא עקא שבמקום פעירתו הי' נקרא יודא ובכתובו של האשה נכתב אשר זעליג, והאשה אומרת שתמיד הי' מצקש שיקראו לו שם אחר מתחת שזה סגולה לחולי נופל להקרא בשם אחר, כתב מעיקרא לצדד להחיר דהא הר"ן צ"כ ל"ג בעלה דכל שהעדות מספיק מלד עלמו להחיר אין הסינוי בשמו מעיל ספק בדבר ע"ש, ואם כי בבית אפרים צ"כ ז' בעלה דנדון הר"ן שאני מפני שאמר קודם נסיעתו שישנה שמו ואז הוא דכוי שמו עש"ה, הא כל היכא דלא אמר שישנה אין להחיר, מ"מ נראה דהיכא דע"א או האשה עצמה אומרת ששינה שמו נאמנת [אף היכא דלא אמר שישנה שמו] ומטעם חזקה אשה דייקא ומינסבא, וכמו שחזקה זו מרעא לחז"ל וחזקה חי כמו כן מרעא לחזקה זו דאין אדם משנה שמו, והגם שחזקה דמכת סבירא כוחה יותר מחזקה דמעיקרא ומחזקה ממון, וא"כ י"ל דרק מחזקה א"א וחזקה חי עדיפה חזקה דדייקא דכרי חזקה מכת סבירא, אבל לא עדיפה מחזקה דלא חליף אינש לשנות שמו דכוי ג"כ מכת סבירא, אך זה אינו וכו' [והאריך להוכיח דאין לחלק כזה ע"ש], אמנם

העיקר מה שגדלה דנ"ד לא דמי לנדון הר"ן, ואפי' אילו לא ציקש ממנה ומשאר צ"כ שיקראו לו בשם אחר שצור חולשתו נמי מהני, [דע"כ לא הולך הר"ן לגילוי דעתו שישנה שמו אלא בגדונו] שבעד לא הי' מכיר את המה אס הוא בעלה של זו רק העיד שמה מי שאמר שהוא בן אחות אינך ואמר שקורין אותו חיים, וכו' הסימן על א' משתי אלה, או שזה בעלה של אשה בן אחותו שהי' נקרא בכלן אכזוניע ובשם הקודש יוסף אלא ששינה שמו, או שאיש אחר הוא ושמו חיים מתמיד אלא שכינז ביחוסו ומשפחתו, ולכן [לולא גילה דעתו שישנה שמו] הי' שפיר ספק השקול כי איך אפשר לעמוד על דבריו המה שע"כ א' מהם הוא בכז, משא"כ צ"ד שהעד מכירו בעצ"ע היעז שהי' מקודם חתן האשה פ' מעיר פ', והאשה אומרת שגירש את בת פ' הי"ל ולקח אותה לאשה ויודעת שע"כ שינה שמו לפי דברי העד, וכיון שאין להם ספק ע"ז שפיר נאמן העד והאשה ואי"ל צ' עדים ע"ז, דהא גם בנדון הר"ן לא הי' צ' עדים על אחירתו שישנה שמו אלא הי' רק ע"א כשר וא' קרוב ע"ש, ואמאי מהני זה למכוי סימן העש"ה הא לאפקוי מחזקה לריך צ' עדים כמ"ש הרש"א, והוצא ברמ"א יו"ד סי' קכ"ז, דבי אחים אינו רק כע"א שאומרים נגד חזקה ולא מהני ע"ש, א"ו או דשינוי השם אינו נגד החזקה, או דלהחיר מהני ע"א גם נגד חזקה, דלהחיר יש סבירא דאין אדם חוטא ולא לו, וא"כ אדרבה ראי' מהר"ן לנ"ד שכשאומרים צרי שהוא הוא ושינה שמו בכז מהני, ובפרט שיש אמתלא טובה ששינוי השם מקרע רוע הגזירה ומשנה המלך, ובאופן שיחלנו בעירו שלא ילא משם איש אחר בסימנים הי"ל וכו', וגם האשה עצמה נאמנת ע"ז שאין שם אחר בסימנים הי"ל.

ועי' בעין יצחק ח"ב סי' ד' שנשאל ג"כ במי שזה ממרחק לעיר א' וגשש שם אשה ואמר שקורין לו משה בן ישראל, וזה שמה עד א' והעיד שמכיר את האיש הי"ל שצוילגא קורין לו בשם רחובן בן ישראל, ובין לבין עלמו הודע לו ע"ז ואמר לו טעם כמות על ששינה שמו, ואח"כ בא גצ"ע מוילנא שמה שמה רחובן בן ישראל, אס נאמן העד במה שהעיד ששינה שמו, דו"ל דע"כ לא האמינו ע"א רק נגד חזקה חי וחזקה אשה איש שכן חזקות שאין מלד הסבירא אלא מלד גזכ"כ דהעמד דבר על חזקתו, אבל נגד חזקה דמלד הסבירא כמו הא דכל שהוחזק לי יום אין חוששין לו משום דכ"כ לא הי' מחליף שמו זמן מרובה וכמ"ש הרש"א צ"כ קס"ז, אפשר דנגד חזקה זו לא הי'מוכוו לעד א', והשיב דגם נגד חזקה כזו נאמן ע"א והוכיח זה צראיות אחרות, ומה גם בגדונו דהעיד העד כן בחיים חיותו של הבעל דלא עבד נלווי ודאי נאמן בע"א, ע"ש.

סצה. נמצא שינוי בשמו אלא שגילה דעתו מקודם שישנה בזה. בחש"י הר"ן סי' ל"ג נשאל במי שנתקועט עם אשתו וברח ממנה והשאירה עגובה, ואח"כ הוגבה עדות שכל פרטי בדברים היו מראים שבעל העגובה שלפנינו מת, אלא שלדברי העד הי' המה נקרא חיים ולבעלה של זו קראו יוסף אס יש להחיר האשה בעדות זו, והשיב דכיון דלולא הסינוי בשמו הי' אפשר להחיר מהמת שהועד על דבר הברור שאי אפשר לספק בזה אחר [כמוצא לעיל אות ק"כ] אפ"י שלא הועד על שמו, א"כ הגם שגולד ספק ע"י שינוי השם אין לחוש לזה, לפי שקריאת שמו בענין זה הוא כסימן העשוי להשתנות [אחריו] שכבר הועד שבעה שיאל בעלה מן העיר אמר שירחיק נדוד וישנה שמו כדי שיהי' אשתו עגובה, וגם מהא שהועד שמעיקרא ציקש מקרובו לפשות לו אגרת שחשוד עליו ועל משפחתו וצראותו כי בלגרת כתוב שמו כמו שהוא בלמנת עצה והניחה לצבור לא יזכר שמו, כרי [שראה להסחיר שמו ולשנותו, והיו] סימן של שמו סימן העש"ה, וכל

אוצר

סיק קנ ארת קצה

הפוסקים

בעגונה הרי אדרבה ערוה חמור הרבה מממון, אבל [אין זה מוסכם, דהרי] בעבודת הגרשוני סי' ע"א כתב בשם מהר"ם פדוה דהלכה כלישנא קמא, וכן מוכח מדברי הרמב"ם והשו"ע בחו"מ סי' רפ"ד, וכן הוא בהרבה חש' האחרונים דמחמירין בתחילת עדות, ולפי"ז אין ראיית הר"ן מהכיה דפ' מי שמת ראה, יש לדחות דמוכח קלח להיפך.

אכן באגודת אוזב [לבעל מרכ"ל] סי' כ"ח אות ה' ו' האריך דמכל דברי הבגדי כהונה אין טענה על הר"ן ואין חולק על דבריו, דהמעיין בדברי הר"ן יראה שהעד עצמו שאמר לנו את שמו בשנינו ה' מכיר עפ"י דברי המת כל משפחתו של הבעד ויחוסו וידע בטוב מי הוא וכן מי הוא, אלא שהעד מחמת שפזז את מקום מגורו בהיותו לעיר לא ידע איך ה' השם האמיתי של הבעד והעיד שזכאן ה' נקרא חיים, באופן דמיירי שם שלא ה' מקום להסתפק כלל באחר זולת בעל אשה זו, ואם נחפזם שהי שמו חיים שהוא הסימן העשלי"ה נלמד על כרחו לומר שזה בעד או הבעד שהכירו כיצד בשם יחוסו ומשפחתו, וזה ודאי בכלל סופה של עדות, דהיינו בענין חשש שקר, שזה הקילו בעגונה שלא לחוש לו כל כך והוחזקו להאמין אפי' אשה ועדד וכל פסולי עדות דרבנן, וא"כ שפיר יליף הר"ן מדין ממון שריק עדות ברורה לאפוקי ממונה ואפ"כ במקום שסמכו על איזו חזקה או טעמא לאפוקי ממונה מחזקת מרא קמא אין חוששין לסימן העשלי"ה העומד כנגד כך חזקה או טעמא דאיתא קמן, כ"ש בעדות אשה דאקילו זה לענין הנאמנות לסמוך על עדות כל דכו ולא לחוש דילמא משקר דודאי אין לחוש ולהחזיק בעד במכאז ביחוסו ומשפחתו שצביל הסימן העשלי"ה העומד כנגדו וכו', ולפי"ז אין מקום לטענה בבגדי כהונה מדברי החוס' ומכרי"ק שהביא, דהחוס' שם איירי להדיא בתחילתה של עדות כשיש לחוש ליו"ש אחר וכדאייתי נמי עלה מהא דמשאלים דהיינו ג"כ תחילת עדות שיש לחוש שמא עלה חי וניול דבזה ודאי החמירו רבנן עפי' מצממונה, וכן מהרי"ק שם איירי להדיא בענין חשש דילמא איתרמי יו"ש אחר שהוא תחילתה של עדות וכו', ואדרבה מדברי מהרי"ק יש ראי' להיפך דלכו"ע אין לחוש בעגונה לשנינו העשלי"ה, דכל קושיית מהרי"ק על הסוברים דסיג בשמו ושם אצוי לחוד מעודא דללמון שהוזכר שם גם ממקום פ', אינה אלא לפי גירסתו בגמ' וברמב"ם, אבל לגירסת הספרים שלנו דלא גרסי בגמ' וברמב"ם "ממקום" פ', א"כ למ"ד דסיג בשמו וש"ל לחוד משם ראי' להיפך שגם בעגונה אין לחוש לסימן העשלי"ה לגרוע הסימן המוצהק בכל ענין, מדלא חשו כאן להשתנות הנורה, וגם למ"ד דלא סגי בשמו וש"ל לחוד הא עכ"ל דהא דלא הוזכר בעובדא דללמון אלא שמו וש"ל הוא משום דאיירי דאיכה הוכחה שעל מקום זה הוא מדבר כמ"ש הח"מ בסעי' כ"ג, אך מ"מ גם בשמו וש"ל וש"ע אכתי יש לחוש ליו"ש אחר דלא הוחזק אס לא ע"י חיפוש בכל העיר שלא נחסר מהם רק בעל האשה הזאת, ומסתמא לשון הרמב"ם והשו"ע כאן ובסי' קמ"א סי"ט משמע דא"ל שום חיפוש אעפ"י שנשתנה ולא הכירוהו, אע"כ דל"ח לזה מכיון שהוא עשלי"ה וכו', ועוד דכל זה לפי מה דס"ד דמהרי"ק שם דסיג בשמו וש"ל לחוד, אבל לפי"מ דמסיק הוא עצמו בשורש קפ"ג דלא סגי בלי שם עירו, גם הוא יודה שאין הדבר העשלי"ה מעיל ספק בשום דבר הכרה בעולם וכדמוכח מהך עובדא דללמון, דמהי תיתי עתה לחלק בין הכרה זו שפ"י שמו וש"ל עם ש"ע לשאר הכרות, וגם יגיד עליו ריעו הכיה עובדא דבני זרק שהביא הר"ן שאין לחלק בין ההכרות וכו'. ובסי' י"א כתב דראיית הר"ן ברורה עכ"פ דמן החורה ודאי אין הכי העשלי"ה מעיל שום ספק בדבר הכרות כדחזי' החס [בבב"ב] לענין הולאת ממון מיד המוחזק, אלא דאפשר דהפוסקי' שהביא

וכל שהעדות מספיק מלד עצמו אלא שיהא לו ריעותא מסימן אחר שנראה ממנו שאינו הוא ואותו סימן הוא עשלי"ה אין מעילין מחמתו שום ספק בדבר אלא חולין אותו בשנינו שהוא עשוי להשתנות, וראוי לזה מ"מ מי שמת מעשה צניי זרק וכו' ועוד סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה וכו' ע"ש, אלא דכל סימן העשלי"ה אינו מעיל ספק בדבר, כי אילו היה הדבר מסופק מחמתו היו מעמידין שם הנכסים בחזקה בני המשפחה וכו', ואם כך אמרו בממון שהוא חמור לדבר זה שאין מוליחין אותו מחזקתו הראשונה אלא בראי' ברורה כ"ש בערוה שהיא קלה לדבר זה וכו'.

וכתב בבגדי כהונה סי' ז' [דמ"ז ד'] דהאי דינא של הר"ן תליא באשלי רבנן, דלכאורה קשה מאי מייחי ראי' מהא דפ' מי שמת, הא אמרי' בבב"ב דף כ' דאיסורא מממונה לא ילפינן ואיך יליף הר"ן איסורא מממונה, ומזה נראה דס"ל להר"ן כהתי' כ"ב שכתוב' שם ד"ה איסורא דקושיית הגמ' היא האך ילפינן איסורא מממונה הא דאיסורא שייך לעז משא"כ גבי ממון, אבל בספק גמור אי חיישי' גבי איסורא כ"ש בממונה, ושפיר מביא הר"ן ראי' מממונה, ואין לומר דהכא עכ"פ י"ל דלעז איכא, זה אינו, דמשום עיגונא הקילו וכו', ואף בתחילת עדות לא הקילו, ובכאן שהספק הוא אם זה בעל האשה הוי תחילת עדות, מ"מ כיון דחשש ב' יוסף בן שמעון אינו אלא מדרבנן כמ"ש החוס' בתי' כ"ב הנ"ל ומעט דשמה יוליא לעז דאיש אחר הוא אבל מה"ט לא חיישי' לזה, א"כ הוי כסופה שהקילו זה ועדיף מיניה וכו', ולפי"ז נמלא דלתירוצ' האי שכתוב' שם ליחא להאי דינא של חש' הר"ן ד"ל דאיסורא דא"ל החמירו ולא ילפי' איסורא מממונה, וגם מהמרי"ק בשורש קפ"ג נראה שחולק על סברה הר"ן וס"ל דסימן העשוי להשתנות מעיל ספק בענין אף היכא דאי לאו האי סימנא ה' הדבר ודאי ואין חולין הסימן בעשוי להשתנות, והוא מדכ' שם דהא דבעי' שיזכיר גם שם מקומו היינו דוקא כשאינו מזכיר שם אצוי, אבל אם הזכיר שמו ושם אצוי א"ל להעיד על המקום, ומ"ש הרמב"ם ראו א' מרחוק ואמר אני פכ"פ ממקום פ' והרי נשכו נחש וכו', אפי' אם נאמר דדוקא נקט ממקום פ' ואפי' שהזכיר שם אצוי, היינו דוקא החס שנשתנה לורחו ואם לא שהזכיר שם מקומו ה' לנו לתלות ב' יוסף בן שמעון ולא היינו חולין בהשתנות בנשיבת הנחש, אבל עכשיו שהזכיר גם שם מקומו יש לנו לתלות יותר בהשתנות בנשיבת הנחש משנתלה ב' יו"ש בעיר א' וכו' ע"ש, הרי דאף דס"ל למהרי"ק דבשמו וש"ל לבד סגי, מ"מ היכא דאיכא סימן שאינו הוא ובגון הכא שלא מלאהו בשרת אותו האיש שהזכיר, אע"ג דיכולין לתלות בהשתנות בנשיבת הנחש, אפ"ה מעיל זו ספק ואין משיחין את אשהו, ונמלא דלדידיה לאו כל הסימנים וההוכחות שוים, דלעולם לריכים לשקול בשקול הדעת מברעת זה כנגד זה וכו' ואין אהנו יודע עד מה וכו', וכן מוכח מעבודת הגרשוני סי' ק"י שבי' צנודו שהכירו איש בעצ"ע דקלא אך בעצ"ע דנורה לא הכירוהו, דאין לסמוך על הפצ"ע דקלא ע"ש, הרי דאף דבעלמא מהני עצ"ע דקלא, מ"מ צנודו שהיתה ריעותא לא סמכי' על הפצ"ע, אף שריעותא זו שלא הכירוהו עשויה להשתנות, דמן הראוי שאין להכירו כיון שצנודו יא' בלי חתימת זקן וצא בתחית זקן, אע"כ דס"ל דאף סימן העשוי להשתנות מעיל ספק בדבר וכשיעת מהרי"ק הנ"ל וכו', ונמלא דרך דיו של הר"ן אינו מוסכם. ובעמק שאלה סוסי' ל"א כתב דאין מדברי הר"ן ראי' כל כך, דברי מדבריו שם שכתב אחר שהביא ראי' מ"מ מי שמת דאין מעילין ספק מחמת סימן העשלי"ה. ואם כך אמרו בממון החמור לדבר זה שאין מוליחין אותו מחזקתו הראשונה אלא בראי' ברורה, כ"ש בערוה שהיא קלה לדבר זה, מוכח דחופס דהלכה כלישנא בתרא דבכורות מ"ו ב', דאילו לל"ק שם דתחילת עדות החמירו

אוצר

ס"ק קנ אות קצה

הפוסקים

הוא רק אם לא חזינו בו ריעותא, אבל אם נשחנה צורתו [לא מהני הטעם צדק] כמו בן הקול נמי עשליה כמבואר בצ"צ דקס"ז ז' וכו', ולכן מותר לסמוך על דברי הר"ן, ע"ש. [אולם ע"י להלן בזה רכ"ח שצ"ח ל"ה לא ראה להתיר מכה דברי הר"ן כיון שהבגדי כהונה העלה ד"ז תלוי באשלי דרברי, ע"ש].

ובשו"ת ציוני סי' ל"ב כתב הר"ר הגר"ח ספקטור כתב [בד"ד עור ז'] דהר"ן ס"ל דדוקא בעלם הענין מה שמנינו דסמכי בזה בממון ליכא למילף על איסורא ד"ל דשאני איסורא משום חומר עריות, אבל בזה דמנינו בעלם הענין דמוטיל להתיר אף בעריות רק דנולד לנו איזו ריעותא בזה, שפיר ילפי מממון דמנינו דתלין לתרוי דלא תהא סתירה למה דמוכח מהכלל אם לא תהא הסתירה לזה, וכ"כ באיסור ערוה דכיון דיש לנו הוכחה דזהו האיש שאנו דנין עליו רק דנולד לנו אח"כ ריעותא הסותרת דבעי למיחלי ולתרוי משום דזהו דבר העשליה, ולא מחלקי בזה דשאני איסורא דאיכא לעז כמ"ש התוס' בצ"מ שם, משום דכיון דאיכא בזה לתרוי ולמחלי הוי כמו דלא נולד לנו הריעותא כלל דהוי מחירין לאשה ולי"ח לעז כלל.

ובחתם סופר ח"א סי' ע"א [דמ"ו סוף עור ג'] כתב [דמש"א] לא חשש הר"ן להא דאמר' דאיסורא ממנונא לא ילפי, משום [דכל שהוא מעיקר הדין חמיר חזקת ממון מחזקת איסור אשת איש, וכמ"ש גם הכ"י בסוגיא דתרי ילחק דלגבי ממון לא אמרי' כאן נמלאו וכאן הוי משא"כ באיסור שנינו משנה שלימה דכל העומאות כשעת מליאתן, ורק חז"ל הוסיפו להחמיר בגט אשה טפי מצממון היכא דשייך הולאת לעז, ולא מעיקר הדין, וכמ"ש התוס' סוף"ק דצ"מ, ויפה כ' הר"ן דאם מולאין ממון בסבירה זו דעשליה כ"ש שלא לבעול עדות דברים צוררים כשנוכל לחלות בעשליה ושלא להחמיר בעגונה דאיתתא.

ובעין יצחק סי' כ"ג מאות י"ד והלאה אם כי ש"י דבעיקר ראיית הר"ן מהך דצ"צ יש לדון עובא, מ"מ האריך להוכיח כוונתו מהא דמבואר בחוס' גיטין דף פ' וצ"ח"ש דצטער הכתוב בו איז פ' כהן לויתו מפי מנה וחתומי סהדי כשר לגבות בו אף שנתברר שאינו כהן ולא ה' בחזקת כהן מעולם, ומשמע שם דאף שטוען אין איז הלוה אלא איש אחר נאז כל כמיניה לבעול השער וגובה בו גם ממשעבדי, וביינו משום דכיון דהדין הוא דלא חיישי' לתרי יוצ"ש בלא הוחזקו ולכ' עיירות שוות, אינו נאמן לעטון לאו אנא הוא שלייתי אף שיש ריעותא צטער דנכתב כהן והוא אינו כהן, דכדי שלא לסתור את הכלל דלי"ח לצי יוצ"ש ולכ' שוירי מתרנין השינוי אף במשמעות רחוקה, ואמר' דעשה זה לאיז כונה דאולי ראה להיות מוחזק בשם כהן כדי ליטול מתנות כהונה, או אף היכא דאין לחושדו בזה אמרי' אולי היטה לו כונה אחרת באיזה עעם בעולם, הרי מוכח מכאן להדיא הך כללו של הר"ן דכל היכא שהעדות מספיק מלד עזמו אלא שילא לו ריעותא מלד אחר אין מעילין מחמתה שום ספק בדבר אלא תולין אותה בשינוי שהוא עשליה, וכ"ש בדון הר"ן דאין לנו טענת צרי נגדנו להכחיש דודאי תלין בלאו אמתלא בעולם, כיון דנראה מתוך הענין שזה האיש שאנו דנין עליו, ומכרואי שהבאנו יש ללמוד יותר ממה שיש ללמוד מהך דהר"ן, דמהר"ן נשמע דרק בדבר העשליה תלין, ומהך דשער מוכח דגם על משמעות רחוקה מתרנין, והא דלא כ' הר"ן ראייה זו, הוא משום דלעממיה אולי ש"י צפי' דכתובות דף כ"ד דשאני הך דשער דהוי בחזקת כהן לכ"פ, ולפי הך שיטה אין מקום כלל למה שהוכחנו מהך דשער, אכן לשיטת התוס' והרשב"א [דלא ס"ל כן] והוכיחו מה דנינא בגיטין דף פ' להכשיר הגט בשינוי מקום לידתו וכן פסקין בזה"ע"ז סי' קכ"ח, הרי דתפסו דהך סוגיא דכתובות מיירי אף דלא הוי בחזקת כהן כלל, ע"כ

שהביא הבגדי כהונה סוגרים דלענין עגונה החמירו רבנן, וגם בזה לא מנינו שחולקים על הר"ן בזה"ל, רק שלפי דעתם אלא. לה ראיית הר"ן מהביא עובדא דבני ברק דאייירי לענין ממון, אף עדיין אפשר שיווד לדברי הר"ן בדין זה מלד הסבירה, דאין אפשר להכחיש הדבר הצרור בשינוי מועט העשליה, דהלא אם עשליה אין כאן הכחשה, ואין ספקס מוליא מידי ודאי של הר"ן צטער צמילי דרבנן, ויש להביא ראי' לדעת הר"ן מנדה י"א אימור שמש עכרן, הרי דאפי' באיסור נדה החמור אין משגיחין בשינוי מראה הדם אם שמה הוואל והוא שינוי העשליה לפעמים ע"י אחר התשמיש תלין מספק דאימור שמש עכרן, ואעפ"י ששמה כמה פעמים לפני זה ולא נשחנו, מ"מ כיון דעשליה אין השינוי מעיל שום ספק וכו', ואשר על כן נראה לקיים ראיית הר"ן מהביא דצ"צ אליבא דכו"ע, דע"כ לא אמרי' בסוף"ק דצ"מ דאיסורא ממנונא לא ילפי אלא בסבירה המסופקת לבעלי הש"ס, אבל בסבירה הפשוטה בשי"ס דלא חזינו בזה שום ספק או שקלא וטריא בגמ' במידי, מהי תיתי לומר דאחמירו בזה רבנן גבי עיגונא, ומאין הרגלים לנדות חומרא דרבנן מלכנו במידי דלא חזינו בזה שום ספקא צמא, לכן יליף הר"ן שפיר משם לגבי עגונה דלאו מילף הוא אלא גיטוי מילתא בעלמא דחזינו בשי"ס בפשיטות דסימן העשליה אינו מעיל שום ספק בדבר הצרור ומהי תיתי דאחמירו בזה גבי עגונה מדרבנן במילתא דפשיטא כי האי.

גם בדברי חיים [לר"ח מלאנז] ח"א סי' ל"ב כתב על קושיית הבגדי כהונה דלא דמי כלל להא דצ"מ דאמר' איסורא ממנונא לא ילפי, דאנו מילתא דסבירה לא ילפי, הא חזינו בכהא דברים דתליא בסבירה וילפי' מהדדי כמבואר בכהא דוכחי בשי"ס לענין מינו ולענין כאן נמלא כאן ה', ועד כאן לא אמרי' איסורא ממנונא לא ילפי אלא בדבר שיש מקום להחמיר מלכד הסבירה כמו גבי יוצ"ש או צמאשלי"ס דהמיעוט מניו, דצממון אולי בחר רובא כי האי ולא חיישי' למידי דלא שכיח ובערוה החמורה חיישי' אף למיעוט משום חומר האיסור, אבל במילתא דתליא בסבירה הסבירה לא תשחנה צין איסורא למנונא, לפיכך שפיר הביא הר"ן ראייה דכמו דלענין ממון אין סימן העשליה מעיל ריעותא ה"ה באיסור, גם מה שהביא הבגדי כהונה ראייה לדבריו מחש' מהר"ק והבין שמהר"ק חולק על הר"ן, לא דמי להדדי, דהא באמת צממו ושם אביו קשה עובא אמאי לא נישחם הא כמה יוצ"ש איכא בעלמא, ומתנאים האחרונים דאייירי דידעי' שזה הלך לשם או ע"י צדיקה, ולמקומות רחוקים לא חיישי' דלא שכיחי שיירות, אבל באמת אם ה' שכיח שיזדמן שהלך לשם יוצ"ש אחר ודאי חיישי' ליה, וא"כ כיון דחזינו שזורתו כאיש אחר אין ראייה משמו שאמר, דבאמת יכול להיות שה' כאן אחר, וכמו דצ"ח"ה יש פוסקים דאין מחירין צממו וש"א להוד משום דחיישי' שה' אחר ג"כ שם במקום הזה, כמו כן אף להרמב"ם המחיר צממו וש"א מ"מ נשחנה שפיר יש נחוש לאחר ואין מגרע כה [בדואר] כלל משום דבר, דאנו אי אפשר ליוצ"ש אחר דשכיחא עובא לילך שם, משא"כ אם ניכר הדבר צמ"י מוצהקים דאי אפשר להמליא אחר צממו אלו הסימנים, ורק משום שנשחנה צו כעת סימן אחר אשר עשליה, אמרי' דתולין בדבר העשליה, והחילוק קל להבין, דבעלמא צממו וש"א אילו ראינו צבירור אדם אחר שצממו כן הלך בדרך זו [כן] לא היינו מחירין, וא"כ הכא נמי הרי חזינו דאיש אחר אשר נורתו אינה דומה להנאכד אמר דצממו יוצ"ש והרי דאחר הוא, ואי דעשוי להשחנות, מ"מ ספק הוא, אבל בסימנים דאם ניתא דאחר הוא הר"י נגד הסימנים מש"א שפיר לא חיישי' ותלין בדבר העשליה, ולא קשה נמי על הר"ן מהירושלמי שצממו הבגדי כהונה דמבואר שם דצ"ע דקלא מהני ואם נשחנה נורתו לא מהני, דקלא לאו עז"ע גמור

אוצר

סי' קנ אות קצה—קצח

הפוסקים

ובספר יהושע סי' ס"ט לידד [בד"ג ד'] להחיר בנדונו שנמלא שינוי בשם עירו, דכיוונו, שהמח אחר שהוא מעיר אחרת מאשר ה' באמת אם הוא בעלה של ז', עפ"י דברי הר"ן ש"י דהיכא שאמר מקודם שיניח אשתו עגונה אין שינוי השם מוריד, והגם דבאשאי גאונזי בתראי סי' כ"ז מחלק [דשאני נדון הר"ן שאמר בפירוש שיטתו שמו, והו"ד בלוח רי"ד], מ"מ צ"ד שאמר ג"כ קודם נסיעתו שיראה שחיה אשתו עגונה ולא שינה שמו רק שם עירו לצד לית לן בה.

וע"י בלוח רי"ע ורי"ב דיש הסובר דגם בשינוי בשמו יש להחיר גם כלי גילוי דעת וסיבה על השינוי.

קצו. והיכא שהפעם לא גילה דעתו שישנה אלא שנודע שמקודם היה משנה שמו לפעמים. כ"י יחושע סי' ס"ט בעגונה שנתקבל לה עדות שיש לדון להחיר בה, אלא שבה כחודש המה היה מגיד לשאליו כי שמו שמואל מלכוד ובטלה הוא מערופול, והעגונה ועוד כמה אנשים אומרים כי כך ה' דרכו מאז לשנות שם מקומו כי ה' מפורסם במעשיו הרעים, לידד ד"ל דבכ"ג אין באמירתו משאש [לגרוע שאר האומדות והסימנים שיש בנדונו המראים שזה בעלה], אלא שאינו רואה להחליט לסמוך על עמו לצד *.

ובשערי דיעה ח"ב סי' קכ"ו בעגונה שהועד לה שדוד בן אריה אלכזרע מהלובס מת צבית החולים ואמר גם סימני גופו ושה' אומר כי ה' סוכן וכה' דרכו לשנות יי"ש ושיש צפוס בתפיסה פעם א', וכל זה מראה שזה בעלה, אלא שבצבי"ח נרשם שמו אברהם גולדמן מואללזין, כחצ ג"כ לצד להחיר מאחר שידוע כי כן היה דרכו להפך שמו בכל פעם, וכה' כחצ הר"ן כ"י ל"ג דכל שהדברים מוכיחים שהוא זה לא מגרע מה ששינה שמו, ולכן אחר החיפוש הוטב במחנים ובק"ק וואללזין אם לא ילא משם איש ששמו דוד בן אריה אלכזרע או איש ששמו אברהם גולדמן זולת זה, יש לדון להחיר.

גם בשואל ומשיב ח"א סי' רע"ט כחצ [בד"ק ק"ע טור ז'] דכיון דהועד בנדונו ע"י עד א' שה' דרך בעלה לשנות שמו מידי פעם, אין מגרע מה שנמלא שינוי בשמו.

ובבית יצחק ח"א סי' ע' צ"י צ"י העיד שהחולח אחר לו שמו ושם אביו ועירו וזה מראה שהוא בעל העגונה שלפניו, אלא שהוסף לומר דשם אשתי שרה ויש לו בן ובה ופירט שמוס, ולבעלה של ז' לא היו מעולם ילדים וגם שם אשתו אינו שרה, כחצ דעל דבר השינוי מהילדים ה' אפשר לדון דלא חיכת לן אחרי שהועד שדרך בעל עגונה זו היה חמיד לומר שיש לו בן ובה ועשה כן מחמת פחית למען יחוסו עליו וכו'.

קצח. האם תולין מעצמנו את השינוי שבשמו באיזו סיבה הנראית שבשבילה שינה. ונדונים שבהם דנו כמה אחרונים לתלות השינוי בסיבה הניכרת. ע"י להלן בלוח רכ"ג מהפאת נגז סי' א' שכתב בחיורו כ"י ד"ל דמשי"ה הנריך הר"ן בנדונו שאמר מקודם שישינה שמו, הוא מפני שהיכר השם הוא דבר גדול שעליו סמכו חכמי המשנה והגמ', ובדאי הוא סימן שאינו עשוי להשתנות וכו', ואעפ"י שצ"ח סימנים נוכל לומר [מעמנו] שנשתנו, אבל צעיקר השם לא, ולכן לקדק הר"ן בנדונו ואמר שקריאת השם "צענין זה" הוא סימן העשוי להשתנות, כלומר, דכן אמת שצעיקר השם לא נוכל לומר [מעמנו] שנשתנה, אבל צענין זה שכבר אמר שישינה שמו הוי

ע"כ יש לנו לסמוך אחר דשער דמוכה שם כפי עיקר הכלל של הר"ן בתשו' דאין ריעותא מעיל ספק בדבר המספיק מ"י, ותולין ומתהלן באיזו אמתלה בעולם כדי שלא לסתור העדות. וע"י עוד באבני נדק [לרמ"מ פאנעטע] סי' נ"ב וסי' ס' מ"ש ליישב קושיות בצגדי כהונה על הר"ן.

קצו. האם בע"י שיאמר בפירוש שישנה שמו או דמגי באמירה שיענן אשתו. כחצ צב"ח כר"מ [מגור] סי' ט"ו דהגם שמשון הר"ן [ה"ל בלוח הקודם] שכתב, שכבר הועד בפניכם שאמר שירחיק נדוד ושישינה שמו כדי שיהיה אשתו עגונה" משמע דשאני כהם דשם אחר שישינה שמו, [אכן] צעלה לא הזכיר שאמר שישינה שמו, רק שילך למרחקים ותשאר עגונה, ומשמע שזה די כאילו היה מפרש שישינה שמו, אך מ"מ אין לסמוך ע"ז כל כך, דאפשר דהר"ן סמך על ה"ועד הועד מאגרת שלא ראה לקחת" דע"י זה נודע לנו שכונתו באמירה ה"ל לשנות שמו.

ומדברי הבגדי בהנהגה סי' ז' מצוה דתפס דאפי' אם לא אמר כהדיא שישינה שמו רק שאמר שירחיק נדוד כדי לענן את אשתו, וכלל זה שישינה שמו, שכתב צ"י שהוצגה עליו עדות שנתקטע חמיד עם אשתו ואמר שילך למרחקים ותשאר עגונה, ואח"כ נתקבל עוד עדות שמת איש א' והיו דברים ופרטים שהראו שזה המת הוא בעלה של ז' אלא שה' שינוי בשמו, כי בעלה נקרא יעקב בצלל תחת היוד ואילו המת אחר ששמו יאקב במקן תחת היוד, וגם סיפר העד שהמת אחר לפני מותו שאין לו אשה וצנים ולבעלה של ז' יש גם צנים מאשתו, וראה מעיקרה לדון עפ"י תשו' הר"ן ה"ל דהשינויים שנמלאו לא יגרעו העדות שבעלה מת, דהרי בצ"ע שצטובדא דהר"ן לא נזכר שאמר שישינה שמו רק שילך למרחקים כדי שישאר אשתו עגונה * [ובכל זאת כחצ שאנו] תולין צו ששינה שמו, וה"י צ"ד כיון שהועד שאמר שילך למרחקים ותשאר עגונה י"ל דשינוי השם וכן מה שאמר שאין לו אשה וצנים, הוי סימן העשוי להשתנות ואינו מעיל שום ספק בדבר הצרור כמ"ש הר"ן, ואין לשאול דא"כ מה ה' לריך להרוויחה, דכיוונו, גם לשנות שמו וגם לשקר שאין לו אשה וצנים, ד"ל דכיון דלפי הגצ"ע שאלוהו תחילה על שמו ע"כ שינה שמו, ואח"כ כששאלו על אשתו וצניו אפשר שחשצ דאם יאמר האמת שיש לו אשה ושמה כן וכו', מה יוכיח ששינה שמו, כיון דתוודע שם אשתו ושם אביו ושם אביו, ע"כ כיחש גם בזה, אלא דמעתם אחר לא ראה להחיר בנדונו, דשאני נדון הר"ן שה' שם עדות מספיק שבעלה של ז' מת, אבל בנדונו לא היו כל הפרטים שהוצגו מספיקים עדיין לומר שהמת הוא בעלה של ז' ע"ש, וגם משום דכל דינו של הר"ן אינו מוסכם [וכמוצא בלוח הקודם].

ובאגודת אוזב [מצעל מר"ל] סי' י"א כחצ להדיא דבצגדי כהונה סי' ז' הוכיח במישור מלשון הר"ן בתשו' שם דאפי' אם לא אמר כהדיא שישינה שמו רק שאמר שירחיק נדוד כדי לענן את אשתו, וכלל זה שישינה שמו, והו"ל שמו כסימן העשוי להשתנות ואינו מעיל ספק בדבר הצרור.

ובסוסי' כ"ח כחצ דמי שגילה דעתו ערס שילא מן העיר שירחיק נדוד כדי לענן את אשתו, וכלל זה שישינה שמו, והו"ל שמו סימן העשלי"ה ואינו מעיל ספק בהכרתו.

(*) ולכאורה הא בדברי הר"ן בתשובתו כ' להדיא. שכבר הועד שאמר שירחיק נדוד וישנה שמו כדי שתהא עגונה, אך י"ל דהבגדי כהונה הבין דאין כונת הר"ן לומר שהועד שאמר כן בפירוש, דהא בבג"ע לא נזכר זה, אלא שהר"ן הוסיף דברים אלו מעצמו כפירוש על דברי הבעל שאמר שירחיק נדוד ויניחה עגונה, דהוה הוי כאילו אמר בפירוש שישינה שמו.

אוצר

סי"ק קנ ארת קצח

הפוסקים

עירס למען לא ידרשו אחריכם ולא יתפכו בידם, ומה גם בנד"ז שאנו רואים שהסחיר הדבר, כי הרי הועד עוד שלפני א' אמר שהוא מעיר פ' ולפני א' אמר אחר אמר שהוא מעיר אחרת, וכה"ג כי הר"ן בסי' ל"ג דהיכא שהועד שאמר שיטנה שמו אין השינוי מעיל ריעותא ע"ש, וסי' בנ"ד שאנו יודעים אשר כן דרך האנשים היראים מאנשי עירס להעלים מקום מגורם, ולכן בשים עדות המספיק להחירה לא חיכתה לן בשינוי הזה, דהוי כסימן העשוי להשתנות וכמ"ש הר"ן וכו'.

ובדברי חיים [לר"ח מלאחז] ח"א סי' ל"ב בעגונה שנתקבל לה עדות שהי' די להחירה אלא שהעד אמר שהנפטר א"ל כי שמו משה ולפעלה של זו קראו יחיאל מיכל, כתב בסוף הסימן דאף שהר"ן כפל וטנה דמשו"ה הוי שמו עש"ה מחמת שראינו שרנונו לשנות שמו, מ"מ י"ל דכיון שסיפור שהי' בורה מחמת גניבה לכן שינה שמו מחמת הבחינה, ע"ש.

ובשו"ת הרי"ם [מגור] סי' ע"ז צמי שאמר שמו ושם אצוי ועירו אלא שאמר שהוא רוק, אם כי שכי' דמדברי הר"ן אין ללמוד דנ"ד הוי עשוי להשתנות, דשאני התם שאמר מקודם שיטנה שמו, מ"מ לידד דנד"ז שצרה ממורה צ"מ עכ"פ עומד ודרך לשנות דבר א' מכמו שהוא, ואפשר דע"י [אמירתו] שהוא רוק ג"כ לא ידעו שזה הוא, וגם אשתו לא תתפש אחריו כיון שצרה גם ממנה, והגם שיותר הי' ראוי לו לשנות שמו או שם העיר, מכל מקום כיון דעל כל פנים עומד לשנות דבר אחד, ועל שמו ושם אצוי מהני [אמירתו] ולא אמרינן ששינה, משום [דאין נזמן לשנות לשמות אלה, על כרחך מה שאמר שהוא רוק אין ראיה שאינו זה, דדרך לשנות, גם על שמו ודאי דיש טעם למה לא שינה דקרי ליה ועני תמיד, רק שיכא הראיה נגד שם אצוי או שם עירו, וכה' שמו ושם עירו או שם שם אצוי עם סימן ג"כ מהני לרוב הפוסקים [ובנ"ד] הי' גם סימן דקטעיט אלבע ע"ש], רק כל זה אם נלמד לומר שדיבור א' ודאי שקר [אז] אמרי' דזה שהוא רוק הוא השקר, אלא [הרי] החשש שמא כל דבריו אמת ואחר הוא, אולם עם החיפוש כראוי ובכל הכביחות מהני אף באין ידוע זמן הליאה וכו'.

ובשם אריה סוסי' קי"א כי בנדונו דאף שהי' שינוי בשם אצוי, אין זה מגרע, כי ידוע דאותם שלוקחים פאספורט צמקוס אחר משנים לפעמים שמותם ושם אציהם, והוי כשינוי העשוי להשתנות ובהכרח דתש"י הר"ן סי' ל"ג.

ובחיים של שלום ח"צ סי' קי"א בעגונה אשת יעקב מצחקוי שהעיד לה עד א' כי פעם הוליא יחודי מהתפיסה והי' מעורף קלת דעתו והי' מוכר לו מאד, אלא שמפני שהיחודי אמר לו כי הוא מעיר יאם לא נזכר אז כי הוא מכירו מעיר צחקוי, ואח"כ מלאכו מת והכירו כי הוא אותו שהוליא מהתפיסה, וכשצאה אם הכת לדרוש אחריו נזכר כי אמנם הוא בזה מצחקוי שהכירו מלפנים, אחר שהעלה דהכרה כזו מהני ולא חיישי' לצדדמי, כתב דאף שהאיש אמר לו שהוא מיאם, אין בזה חשש, כיון שהי' דעתו משושת עליו אפשר שאמר כן מחמת חוסר דיעה, או י"ל דיתכן שצנוכה אמר לו כן יען שידע שהוא מכירו מלפנים ואם הי' אומר לו שם עירו כפי שהוא צמח, הי' מעלה על דעתו ונזכר מי הוא והי' מלוב להחזירו לציתו בעל כרחו, לזאת אמר בשינוי להחזיר אליו, ומעטם זה אין חשש גם ממה ששינה שמו מיעקב לדוד, ומה גם שלא אמר צהדיא כי שמו הוא דוד, אלא שכששאלו מה שמך האם שמך אציהם או יאחק, יעקב משה אהרן ודוד, ענה לו נחשת שם אחד מהשמות הללו דוד, דמזה אין מוכרח עדיין שכונתו ששמו הוא דוד דאפשר לומר דכונתו היא נחשת שם א' היינו ששמו יעקב, ומה שסיים שם דוד הי' מחוץ שנתלכלכל

שמו עשוי להשתנות [הא כל שלא אמר מקודם שיטנה אין לנו לתלות מעלמנו השינוי באינו סיבה, ע"ש].

אולם ע"י בבית שלמה סי' מ"ה המוצא צלות רי"ה שכתב דאף דאפשר לומר שהר"ן לא קאמר אלא בעובדה ידידה שאמר מעיקרה שיטנה שמו בכדי לעגן את אשתו, אמנם נראה דודאי גם כהא דהר"ן אין זו הוכחה גמורה לומר דכיון שאמר שיטנה ודאי כן עשה כאשר זמם, דהא עבד דגזים ולא עבד וכו', וע"כ טעמא דהר"ן הוא דכיון דיש עדות המספיק להחירה תולין שינוי השם בזה. [אלא דלא החליט שם בפרט זו, ע"ש בסוף התשובה]. וע"י בדברי הבית אפרים סי' ז' שצאות קפ"ב.

ובתשורת שי' סי' נ"ח צמי שמת ואשה א' אומרת שאמר לה כי שמו אהרן דוד מעיר פ' ושם אשתו פ', גם אמרה עוד סימנים המראים שזה בעל העגונה שלפנינו, אכן שם בעלה הי' יאחק דוד, כתב דאם כי הר"ן לא החיר בשינוי השם רק היכא שהתפאר שיטנה שמו, היינו משום דצלא זה מהיכי חיתי שיטנה שמו ושארי ישראל לא ידברו כזו, אצל בנ"ד שהי' חולה א"כ עשוי שמו להשתנות מחמת חולי כדי שיקרע גזר דינו, ובראותו כי כדבר עליו החולי החליט בדעתו לשנות שמו בעלמו, כי הי' גר צארן נכריה ומי יחוש לו חוץ ממנו, ויש עוד סעד לזה כי הועד עוד מעד א' שהוא שלח את האורח החולה אל האשה ואמר שהאורח אמר לו כי שמו יאחק דוד, וכדי שלא להחזיק את העד עם האשה כמוכחשין יש ליישב דצריכס כנ"ל, וכיון שיש בנ"ד בכדי להחיר את העגונה הזאת ע"י שאר הסימנים שאמרה האשה על האדם שמת אלא, לא נאמר דאחר הוא מחמת שאמר לה כי שמו הוא אהרן דוד. [וע"י בדברי אגודת אוזב סי' כ"ה שהוצאו צלות ר"ג].

ובתורת חסד [לר"ח פרחי] סי' נ"ט בעגונה שהועד לה כי חתנה של פלוגית ובעל פלוגית מעיר פ' מת, והי' מספיק להחירה בזה, אלא שבעירו הי' נקרא יאחק שמואל [דהיינו, יאחק בן שמואל] ובגז"ע קרא שמו שמואל יאחק [דהיינו שמואל בן יאחק], אחר שכי' דאין בשינוי זה לגרע הכותר כי הוא דבר שיש לעשות בו [וכמוצא ממנו צלות ר"ע], כתב עוד דנ"ד יש טעם אחר להקל, דכפי מה שהוגד לנו על פה היה איש זה בעל תשובה, וא"כ י"ל דאחרי ששינה מקומו והלך נע וגד, ראה לקיים בעלמו גם שינוי השם עם שינוי המקום, שכן הוא מתנאי התשובה, ולכן קרא שמו בשם אצוי.

ובמאמר מרדכי סי' מ' בעגונה אשת יאחק שווערלער מסעלאשז שהעיד לה עד א' שהי' מכיר אותה ואת בעלה כי בשמעו שבעלה מוטל צנית החולים בלבוז הי' צא לבקר כמה פעמים, ופעם כשצא שם אמרו לו היחודים החולים דשם כי זה האיש יאחק אשר היית רגיל לבקר מת על חולי קרעפס צמעיו, וכי לא היה שם עוד איש א' בשם יאחק בחולי הנ"ל, ולפי עדות זו הי' אפשר להחירה בפשיעות דהרי נחזרר לנו מהעדות שבעלה מת, אלא שצמחכירות ציה"ה הי' רשום שיתאק הנ"ל אמר צמת התקבלו כי שם משפחתו הוא צייטשער וכי הוא מעיר לבז, כתב דכיון דהועד לפנינו דאין מקבלין לצי"ה שום איש שאינו מאותה העיר, א"כ הדבר מכתבר מאד לתלות דזה ששינה שם העיר ושם משפחתו הוא כדי שיקבלו אותו לצי"ה ולא יכירו שהוא זר בעיר זו, וכשיש לנו סיבה על השינוי אין השינוי מגרע וכמ"ש הר"ן בסי' ל"ג וכו'.

ובשם אריה סי' כ"ב צמי שמת ואמר לנו שמו ושם אצוי וגם הי' עוד אומדנות והוכחות המראות שזהו בעל העגונה שלפנינו, אלא שהי' שינוי בשם עירו, כתב דכיון שהועד שהי' מפחד תמיד ממאיקיו שבעירו שציקשו את נפשו, יש לתלות דצנוכה שינה שם עירו מפני שהי' נחצא לצרחה מהם, וכן אנו רואים מעשים בכל יום שדרך האנשים המתחבאים מפני אנשי עירס לשנות שם

אוצר

סיק קנ אות קצח-ר

הפוסקים

דעתו בינתיים בדרך המשתגשים, או דמך שסיים תיבת דוד כי לעטם הנ"ל שלא יכירו.

קצמ. והיכא שמפי הסת לא שמענו שינוי אלא שבספר הגרשמים נרשם על פיו בשינוי. כתב במהרש"ם ח"ב סי' מ"ח דע"כ לא הלריך הר"ן בסי' ל"ג [הנ"ל בזה קליה] שיכא גילוי דעת שיטתו שמו, אלא דוקא כשהועד שהבעל עלמו אמר שמו בשינוי, אבל היכא שאפשר שהכוח שמע וטעה בשמיעתו או בכתיבתו והבעל אמר כהוגן, תלין כזה ואין השינוי מגרע, או אפשר דמפני שהי חולה נטרפה דעתו עליו, או שגמגם בלשונו ע"י חולשה ואמר שמו ושם אשתו בשינוי, וכבר כתב בעל ספר יחושע בזה שם שם ספר אבני מלואים ח"א דבאיכא הוכחות תלין בשינוי שאמר נגד האמת גם בלי גילוי דעת מקודם שיטתו שמו, גם בזה ש"י חיים כהן סוסי' נ"ז הוכיח מהמראה מקום בזה ש"י הר"ן [והוא מפתח העניינים שם ספר חש"י הר"ן] שכתב וז"ל: אם יש אמתלא על שינוי השם ובגון שקודם שילא אמר שרואו לשנות שמו כדי להשאיר עגונה וכיוצא בזה, הוי שמו סימן העשוי להשנות עכ"ל, הרי שכתב "כגון" וכו' [וכיוצא בו] וכו' הם כן בכל מה שיש לתלות תולין ע"ש, ואני מוסיף דלשון "כגון" משמע גם כן דגם באמתלא גרועה מזו אלא שדומה קצת לאמתלא זו תולין זה וכמ"ש בזה ש"י דעת חורר לוי"ד סי' ע"י סק"כ כמה ראיות לזה ע"ש, ומשום זה פסק בעובדא שזה לפניו ע"ד אשה בלומא אשת ר' מענדל ב"ר א' שערנבך מכפר הלאוויא שחלכו והוצילוהו לבית החולים צמוקאטש, ואחר ח' ימים נתקבל מכתב מהשמש דחברא קדישא דשם שמה חיש א' מכפר הלאוויא ושמו בעריל ושם אשתו אסתר, וכן נמלא כתוב בספרי זיכ"ת, ונתברר שבאותו היום שנתקבל לביכ"ה לא נתקבל שום איש אחר זולתו, דיש להחיר את האשה אף שיש כאן שינוי בשמו ובשמה, דכיון שיש עדות שזאתו היום לא נתקבל שום חולה אחר זולתו וגם נכתב שם אביו ושמו האשכנזי ושם הכפר והקאמינדאט כפי האמת, אי"כ איכא כמה הוכחות שזכו המת, ויש לתלות השינוי בטעות ע"י האופנים הנ"ל.

גם ביד יצחק ח"ב סי' ר"ג כתב בעובדא זו דע"כ לא אמרי דכל היכא שלא גילה דעתו שיטתו שמו לא תלין בשינוי השם, אלא דוקא היכא שהמת עלמו שינה, וכזה הוא דלריך ליתן טעם למה עשה כן, אבל היכא שאדם אחר שינה שמו, וכנ"ל שהאיש הרושם צפוקם זיכ"ת שמות החולים המתקבלים הוא שכתב שם המת ואשתו, יש לתלות בטעות שאלו הבין מדברי המת כששאלו על שמו ושם אשתו שנקרא בעריל וכן טעה בשם אשתו, או שכבר הכביר עליו חליו מאד והיכה דעתו מצולבלת עליו והוליא שמות כאלו מפיו, וכיון שזנ"ד גם בלי שם המת ואשתו יש להחיר מהמת שאר הפרטים וההוכחות שנאמרו בג"ע, אין לנו להשגיח בזה שהחליף שמו ושם אשתו וכמאן דליתא דמיה.

[וע"ש דבזה הוא מתרץ מה שמלינו שהדברי חיים סותר עלמו בזה ש"י ח"ב דכל היכא דלא גילה דעתו שיטתו שמו לא תלין בשינוי השם, ואילו בכמה חש"י אחרות כתב דתלין שינוי השם בטעות].

ובמהרש"ם ח"ג סי' ש"א דמי שמת ונמלא שינוי מה בשם משפחתו, כי נרשם בבית החולים בשם "שיק" ובאמת ה"י שם משפחתו "שיל", כתב הרב השואל שם דיש לתלות דאולי ע"י שהי לו חולי השיעול והיה הדבור קשה עליו עשה הרופא בשמיעה או שטעה בכתיבתו.

ובבית יצחק סי' קט"ז ע"ד השינוי שנמלא בשם המשפחה שהי נקרא מקייבסקי ובבית החולים נרשם שם משפחתו

מקוואקי, כתב דכיון דבנ"ד היכ חולה וקאת מעורף יש לתלות שלא אמר בזה היטב, או שבעלמו לא דקדק באמירתו, ואין זה שינוי לגריעותא.

ובתפארת צבי סי' ע"ז [דף ל' עור ז'] דמי שאמר לנו שמו ושם אביו ושם עירו ושם אשתו ואמו ובאופן שהי מספיק להחיר העגונה שלפנינו, אלא שעד אי אומר שכוסיף עוד לומר דשם אביו אשתו הוא נחמיה לוי ולאבי אשה זו קורין נחמיה לוי, כתב דודאי יש לתלות השינוי בזה שאמרו שהיה קשה להבין דבריו, ובאמת אמר לוי וטעה השומע וסבור שאמר לוי, ואף שכתב "הלווי", הוא דברי הכותב, ואף שהרמ"א בזה ש"י מ"ח כתב דאין תולין בטעות, היינו דוקא בדבר שאורחא למידק, וכאן י"ל דאין מדקדק בכל השמות כיון שיש די בכמה שמות שאמר, וחו דאף באורחיה למידק מ"מ כיון דאישתקל מילוליה ולא היה אפשר למידק יותר שפיר נוכל לתלות בטעות יותר משנאמר שהיה משקר קודם מותו, דאין אדם חוטא ולא לו.

ובמאמר סרדכי סי' ס"ב ע"ד הפקפוק בג"ע שהי בנ"דו שכתב שהמת הי נקרא "ראטלענדער" ובעלה היה נקרא "ראטלענדער", כתב שמאחר שהעידו שצעת שאמר שמו גמגם בלשונו, חו אין לספק בדבר זה, ושינוי קל כזה מזוי לטעות, ואף שנמלא מכתב אשר כתב המת עלמו לאחיו ושם הזכיר הוא עלמו את שמו "ראטלענדער", עכ"ז י"ל דמשם אין ראיה, דכיון דשם הוא משתיק הלשון שכתב חותנו לאיש א' שידרוש אחר חתנו ראטלענדער, אי"כ י"ל דכיון דמתמת הגמגום נכתב בספריהם בשם "ראטלענדער" לכן כתב גם הוא לדרוש אחר שם זה למען יהיה ניכר היטב, כי בודאי כאשר הוא נכתב באיטליא של מלך כן הוא נקרא בין החיילים. ועי' בשואל ומשיב ח"א סי' קס"ד מ"ש בזה.

ר. ובשעל הפרטים המכוונים ששמע מפי הסת נתכוין להעיד, ועל שמו בשינוי ששמע בחייו לא נתכוין להעיד. צעין יצחק סי' כ"ג בעגונה הזקוקה ליצם בשם נחמיה שלומוביץ ונלקה לנצח צעיר קאצבין ולא ידענו מה הי' לו, ואחר ל' שנה נמלא עד שהי ג"כ בין הנלקחים אז לנצח צעיר הנ"ל, והעיד שבין הנלקחים הי' עלם כבן ע"ו שנה ונקרא אברומוביץ ובזואס לפי"ב חלה ומת וקצרוהו, וקודם מיתתו אמר להם עפ"י שאלתם על ביתו שהוא מעיר דווין ולאציו בית על החול וגם יש לו בתיים אח חולה, וכל הסיומים הללו הם ממש ביצם הזה הנאצד, רק שיש כאן שינוי בשם משפחתו, והנה חקרו נקאצבין בספרי הנלקחים לנצח ולא נמלא שנקלה במשך השנים הללו אי' בשם אברומוביץ, ובזה דמאחר שמתה שאמר להם קודם מותו נראה ברור שזה האיש שאנו דנין עליו, כי לא נמלא צעיר דווין איש אחר שיכ"י לו בית על החול ושהי לו בן אי' חולה ועוד אי' שנקלה לנצח ואין לו ידיעה ממנו זולת אותו האיש אביו היצם שאנו דנין עליו, אי"כ הוי כמעיד בפירוש שהיצם מת (וע"א נאמן במיתת היצם בשעת הדחק ועיגון כמבואר בג"ש סי' קנ"ח), והגם דממה שמעיד שהי נקרא אברומוביץ מוכח דאין זה האיש שאנו דנין עליו, עכ"ז יש לדון להחירה, והנה אף דמדברי הר"ן בזה ש"י ל"ג ש"י דכל שהעדות מספיק מאד עלמו אין סימן העשליה מטיל ספק בדבר הברור, אין לדון להחיר בג"ד, דשאני הכס דמבואר שאמר בפירוש שיטתו שמו וע"כ מקרי זה עשליה, משא"כ בג"ד, אף מדברי המשא"ת בנימין סי' ק"ט [והר"ד להלן בזה רכ"ג בדברי החת"ם] מבואר דבגוונא דעבידי אינשי למעטי תלין שהעד טעה, אף דהתם לא שייך סברה הר"ן, וכמו כן י"ל בג"ד, דכיון דהגיד הנפער כל הדברים הנ"ל ולא נמלא צעיר דווין אחר להסתפק בו, ואין לנו לחוש לדווין אחרת כיון דהעד מעיד שהלך יחד עם העלם מעיר

אוצר

סיק קנ אות ר-א

הפוסקים

מחבין צעת שמיעתו שיהי עד צדדי שיקוימו כל כך הרבה דברים מעדותו שהי מחבין להעיד ע"י.

ובאור גדול סי' י"א שהשיב ג"כ על עובדא זו, פסקה מעיקרה בדברי העין ילקח, וכי דמה שהאריך הגאב"ד דקאונא דיש לתלות שטעה בשמו ולקיים כל העדות, עדיין י"ע, דמאי חזית דתחלי העדות בשמו, דילמא העדות הוא בשם עירו דג"כ אין העדות רק בחיבה אי' ושוב אפשר דעל אחר הוא מעיד, דיתר הסימנים לצד שאמר צנ"ד הם סימנים גרועים בלי שם עירו, ורק משום שאמר שהוא מעיר פי' ושם לא נמלא אחר כזה, וא"כ אפשר דהעדות הוא בשם העיר ונמלא שם אצדמוצין שיש בו כל הסימנים הגרועים הנ"ל, ובכל האריכות של הגאב"ד דקאונא לא מלאחי יסוד להוציא מחשש זה, ומה שכתב דעל השם לא כיוון להעיד אז, לא ידענא מאי אלימאח סימן שם העיר מהסימן בשמו, אם כיוון לזכור צדדי להעיד גם שמו הוא סימן בשם העיר, ואף דיש לחלק קצת בחילוקים קלושים, אין כדאי לזנות יסוד היסוד עליהם, אמנם כיון שצנ"ע שהעתיק הגאב"ד דקאונא מצוה שהעד אמר ששניהם נתקבלו לנצח בקאצין והלכו יחד עד פ"ב, וגם נאמר שחקרו בספרי הנלקחים במשך השנים הללו ולא נמצא שם רשום שנקלח אי' בשם אצדמוצין, לפי"ז שוב ידוע לנו דשם אצדמוצין הוא שקר, כיון דידוע מהעד שנקלח בקאצין ושם מצוה בספרים שלא נלקח כלל אי' בשם זה, וא"כ שיקר בשמו, ומעתה אין לנו לדון רק אם נוכל לסמוך על העד [בשאר דבריו] כיון דחזי דשיקר בשמו, וע"י יש לנו עמוד גדול לסמוך על דברי הר"ן צסי' מ"ז שכתב דהכחשה בשם אינו אלא כהכחשה בדיקות וכשה, [והו"ד צאות רכ"א על הגליון], והגם שיש לדון דכאן הוי כהוכחה בחקירות, ושאינו נדון הר"ן דהחם העיד העד צודאי על היבס אחי בעלה ולא ה"י שום ספק דילמא על אחר הוא מעיד, רק שחשש לפוסלו משום דמשקר בשמו ע"י כתב דאין כזה חשש דאינו אלא כהכחשה בדיקות דלא מפסיל, משא"כ הכא דלא ידעי על מי הוא מעיד, ורק מהמת הסימנים שאמר ומכוון לסימנים שביבס אחי בעלה דניין דעל היבס הוא מעיד, א"כ גם שם אצדמוצין הוא סימן כאי' הסימנים האחרים וכיון דצוה אינו מכוון מכלל דעל אחר הוא מעיד וכו', מ"מ [י"ל] כיון דמלוי למעטי תלין בעדות ואין לפסול העד משום זה וכו'.

רא. האם יש לתלות בשינוי גם כשאמר כן בעת חליו לפני מותו. בשם אריה סי' כ"ב צמי שמת ואמר לנו שמו ושם אציו וגם היו עוד אומדנות וכוונות המראות שזכו בעל הכעונה שלפנינו, אלא שהי שינוי בשם עירו, אחר שכי דכיון שהועד שהי מפחד ממליקים שנקשו נפשו יש לתלות דכונה שיהי שם עירו [וכמוצא צאות ק"א], כתב עוד דאין לפקפק ולומר דכיון שאמר שם עירו ציננוי צעת חלו יש לתלות יותר שאמר אז האמת דהא אין אדם משעה צעת מיתה, דנראה דכיון דרוב חולים לחיים ולעולם אין לאדם להתייחס מן הרהמים, א"כ י"ל דעדיין חשש לגלות שם עירו, כי ה"י סבור שיעמוד מחליו ושוב ירדפוהו מליקו, ולא דמי להא דמשמע צנ"ב דק קע"ד דרק כדי שלא להשביע את בניו אמרין דשינה אצל לא אמרי' דשינה כדי שלא להשביע את עצמו לאחר שיעמוד מחליו, דשאני החם, דמשום שמה יעמוד מחליו אין לו לשקר מספק שלא יחזיקוהו לעשיר כיון שהוא שכיב מרע, אצל משום ספק סכנה י"ל דאף צעת חלו חסיד אדעתיה שמה יעמוד מחליו זה וכשיגלה מקומו יצא לידי סכנה, ואפשר שבאמת היה צדעתו שכשיראה שחוליו מתגבר עליו יגלה אז האמת אלא שנערפה לו השפה, אך לרוב

מעיר קאצין, יש לדון דטעה ונתחלק לו שלומוצין באצדמוצין, ואף דיש מקום לחלק דנ"ד גרע מנדון המ"ב דכאן [העטות] בשמו, מה שאין כן החם שהעדות הוא בעסק שלו עם הדוכס, עם כל זה נצטרך דגם צידון דידן יש לתלות בעדות, דהרי כהצו התוספות ישנים צכריות דק י"ב צי' דעדים ששמו הדבר מפי בעלי מעשה אך לא נתכוונו אז להעיד ולא הוצאו שם לשם עדות, אין צדדוהם כלום אם צאים אה"י רצ להעיד צפני צ"ד ע"ש, והיינו משום דזה הוי בכלל כל מילתא דלא רמיא עליה דאונא וחיישי' דנשכח ממנו ומעיד עכשיו להיפך, והא דצח"מ סי' כ"ח ס"ג מצוה דכל זמן שהאדם זוכר יכול הוא להעיד, מיידי צנחבין להיות עד ע"י אף דלא הזמינו הצע"ד להיות עד וכו', ולפי"ז נראה דצנ"ד כיון דבכל מה שהעיד דקודם מותו שאלוהו על ציתו ואמר להם שהוא מעיר דווין וכל שאר הפרטים, על כל הדברים האלה נחבין להיות אז עד, ולכן אף במשך זמן רב מאד ג"כ מהני עדותו, אצל צמה שאמר כי ה"י נקרא אצדמוצין, הא צעת שהי נקרא כן לא נחבין אז להיות עד ע"י לאחר זמן, דהא לא ה"י לו אז שום ענין דיעלה על דעתו להיות זוכר איך שמו של האיש שאנו דנין עליו עכשיו, ע"כ הוי זה בגדר מילתא דלא רמיא עליה דלא דכירי אינשי, וי"ל דטעה ונתחלק לו שלומוצין לאצדמוצין, וצפרע דרוב שמו צכחותיות האחרונות שוות הנה וכו', ונ"ד עדיפה מנדון המ"ב, דהחם הרי נחבין להעיד צעת ששמע מן הגוי, ואכתי יש לחוש דכמו דטעה בדברי הגויים צמה שאמר שלשניהם ה"י עסק עם הדוכס, כמו כן אפשר דטעה ביתר דצריכה הנוגעים צעיקר היתר העגונה, ועכ"י ס"ל להמ"ב דצמה שאין לזרף כל כך תלין דטעה ומקילנין, מ"כ צנ"ד דיש לנו להקל בפשיטות, דהא צמה נחבין להיות עד ודאי לא חיישי' דטעה, וצמה שלא נחבין להיות עד מעולם י"ל דטעה משום דהוי מילתא דלא רמיא וכו', וכן יש לדון האז עעמא גם אם נימא דלא כמו שכתבנו אלא נימא דבכל גווי נאמן העד אף כשלא נחבין מעולם להיות עד ואף צמן רחוק ולא על מעשה שנעשה צפניו, ודלא כהחם' ישנים הנ"ל, מ"מ צנ"ד שפיר יש לסמוך להקל משום דהדין נוהג דלכ"ע אין לסחור עדותו צמה נחבין להיות עד ע"י מה שהעיד עוד צמה שלא נחבין מעולם להיות עד, ותלי דטעה ונתחלק לו בשם, ומקרי זה שינוי העשלי"ה במשך הזמן הרב שצבר וכו', ואם כי צמה שכתבנו דמה שהעיד שהי נקרא אצדמוצין הוא בגדר מילתא דלא רמיא, עדיין יש לדון ולחלק דדוקא צעד המעיד על איזה מעשה או על מה ששמע מאחרים, צוה מלינו דיש לדון דהוי מילתא דלא רמיא, אצל צנ"ד דיתכן דהוא עצמו קרא לו בשם אצדמוצין, אפשר דצכ"ג לא תלין לומר דזהו מילתא דלא רמיא, וכע"י מחלק צנ"ב צח"י סי' כ"ט (והוצא צפ"ח ליו"ד סי' י"ד סק"א) וכתב דצדצר שאדם עושה בעצמו לא שייך לומר כן, אך האמת דאין לחלק צוה כמצוה באחרונים שם גבי תחיבת קפ וכו', וכע"י צט"ז יו"ד סי' ק"א סק"א וכו', וצפרע דצנ"ד אין זה מעשה רק דיבור וכו', ומה גם צנ"ד שלא אמר העד שהי קורא לו בעצמו אצדמוצין, רק אמר שהי "נקרא" כן, ויכול להיות גם ששמע מאחרים שהיו קורין לו כן, ע"כ יש לנו למחלי ולתתן דצריו שלא יהיו סותרים אהודי ונימא דהוא עצמו לא ה"י מקורב עם הנפטר, וכמו שמוכח גם מהצנ"ע שקודם מיתתו שאלו על ציתו ומשמע דמקודם לא ידע מנין הוא ואיה מקומו, ומה שמעיד שהי נקרא אצדמוצין הוא עפ"י מה ששמע מחיילים אחרים שקראו לו כן, ויש לנו לדון דזה הוי ענין מילתא דלא רמיא עליה וכהיחא דסוכדרין כ"ע וכו', וכיון דכל דברי העדות אינם יכולים להיות ביחד וע"כ מוכח דטעה צח"ח דבר, ודאי יש לנו למחלי העדות צמה שלא ה"י

אוצר

סיק קט אות רא—רג

הפוסקים

בעל האשה הזאת, ואע"פ מי גרע שם מאיר בראשית שחזק בו בהפסח ושם כינוי אצ"ו שפילער מאומדות והוכחות אחרות (*). ובאבני צדק [לרמ"מ פאנעטער] סי' ס' בגז"ע שהמת אחר לפני מותו כי שמו בנימין חיים בן פי' וכן אמר שם אשתו ואמה

וגיסו וגם המקום שהוא דר שם עם אשתו ועוד פרטים שונים, והכל נמלא מכיון בבעל אשה זו, אלא ששם בעלה היא בנימין לבי, כתב דכיון דהועד עוד שלקה פאם מגיסו על שם חיים, אי"כ עדיף זה מגידון הר"ן, דהא מצוה דלכך הוסיף ושינה לשם חיים למען לא יתפס בפקדן בשביל הפאם, והיו כאילו אמר אז בעת לקיחת הפאם שיקרא שמו חיים, ולכן אין שינוי זה מגרע ויש להחריב, דהא לרוב"פ מועיל בשמו ושם עירו לחוד אחר החיפוש אם לא יאז אש כזה בזמן מוגבל, ובג"ד הגביל שזכר י"ג שבעות שנסע מצינתו, ואף ששינה שמו, אך כיון שנודע ששינה מחמת הפאם, י"ל דגם השם חיים הוי כהזכיר שמו, ואפי' אם נמצא דבכה"ג אין משמו ראיה כלל וכאילו לא הזכירו, מ"מ מאחר שהזכיר שם אצ"ו ושם עירו די כדמשמע בגיטין דפי"ז בן אש פי' עד, גם כיון שהזכיר שם אשתו וגיסו והמקום שנשאה ודר שם וזמן פירודתו, עדיף יותר מהזכיר שמו ושם אצ"ו ומקומו.

ובצמח צדק [החדש] סי' פ"ד בעגונה שנתקבל לה עדות שיראל ב"ר דב' בריסקין מק"ק קלימטוויץ מת בצרדיטשוב, אולם שם בעלה היא ישראל דוד ב"ר יקותיאל בכרך מק"ק מאלסעווקא, כתב דכיון דהועד עוד לפנינו שיראל דוד בכרך קבל פאספורט (**). בקלימטוויץ על שם ישראל בריסקין, הרי ידוע לנו מזה שבעל הפאספורט בשם ישראל בריסקין מקלימטוויץ הוא ישראל דוד בכרך ממאלסעווקא, ולכן יש להחריב, ומזה גם כאשר יתברר שיראל ב"ר דב' בריסקין מקלימטוויץ חי וקיים אי"כ ע"כ המת הוא ישראל דוד בכרך הג"ל שנמסר לו הפאם בשם הג"ל, והרי יש כאן שמו ושם אצ"ו ושם עירו, רק לריך לברר עוד שלא נמסר גם לאיש אחר פאספורט כזה. ועי' מ"ש עוד היתר שני ועיקרי יותר נידון זה.

ובבית יצחק סי' פ"ט ע"ד השינוי בשם המשפחה שהי' נקרא בעירו שטיינהויז ובתעודת המות היה כתוב גאלדשטיין, כתב דכיון שהועד בג"ד בפירוש מעד אי' שהאיש גאלדשטיין שהי' נקרא בביתו שטיינהויז מת, אי"כ אין כאן שינוי.

ובתורת חסד [לרש"י מלוצקין] סי' ז' אות ז' כתב דאף דבנדוני נכתב שמו בשינוי בפנקס הכתים, אך כיון שהי' ידוע הדבר אללנו מקודם שכן הוא רשום בפאם ובתעודת הלידה אין זה מגרע.

רג. היה שינוי גם בשמו וגם בשם אביו, ובשמו נודע לנו ששינה, האם יש לתלות דגם שם אביו שינה. באגודת אצ"ו [מבעל מרה"ל] סי' כ"ה דן בני שמתוך דברי העדים נתברר לנו שהמת הזה שינה שמו, אלא שהועד עוד שאמר כי אצ"ו נקרא לבי ואינו כן, לזה מסיק דלד צחות ע"ז דיש לתלות דכמו ששינה את שמו בשביל שלא יודע מי הוא, כן שינה שם האב בשביל זה, ובכה"ג הוי גם שם האב כשינוי העשוי להשתנות דאינו מעיל ספק בשאר ההוכחות וסימני הגוף שהיו בנדוני המראים שזה בעל העגונה שלפנינו, אמנם כי דבי תשובות בדבר, חדל דמה ראיה

לרומח דמילתא יש לעשות חיפוש בעיר שהזכיר שהוא ממנה אם לא יאז משם איש ששמו כן, דאף שהחיפוש לריך להיות מזמן רב כי אולי יאז משם איש כזה בעודו בפקטותו, מ"מ כה"ג דהחיפוש הוא רק לחומרא מהני, ע"ש.

ובבית יצחק ח"א סי' ע' פקפק בג"כ מסיק דבנדוני שלא לתלות מה שהמת אחר שיש לו בן וכת מה שלא הי' לו מעולם ולומר שאמר כן להשקות בני אדם שיחמלו עליו ביותר, דכיון שאמר כן לפני מותו שייך [יותר] לומר דאין אדם משעה בשעת מיתה, וכל חולה המוטל על מותו מקרי שעת מיתה כמ"ש בש"ך בחי"מ סי' פ"א סק"ז, ומזה גם בג"ד שהי' חולה גדול, וא"כ אין זה בעל האשה, ואם כי דמלינו דהיכא דהיכא טעם וסברה אמרין דאף בשעת מיתה לא אמר האמת, וכמה דאדם עשוי שלא להשביע את בניו, וא"כ עדיין יש לתלות בג"ד דלכן אמר כן גם בשעת חלו כדי שיחמלו עליו, אמנם דוקא שלא להשביע את בניו מלינו דאמר כי בשכ"מ אצל שלא להשביע את עצמו לא אמר כי מצוה בנסהדרין כי"ע בזה"ל דהוי קרי לי קצ רשי וכו', ושמה י"ל דשם שאני דנראה שהוא מלוב מחמת מיתה, ועוד דהא כי הריב"ל בח"א כלל ז' סי' ו' דאף דאין אדם משקר בשעת מיתה מ"מ צמחצק לן שיש לו אחים ואמר אין לו אינו נאמן נגד החזקה ע"ש, ולדבריו נראה דגם נגד אי' לא יבא נאמן, ולפי"ז בג"ד כיון שאמר שמו ושם אצ"ו ועירו ושם משפחתו וזה מהאידם לבעל האשה הזאת, וכיון שאנו יודעים שבעיר שאמר לא נמצא אחר בשמו ושם אצ"ו ומשפחתו, הוי כמחזק שיש לו אחים ואמר אין לו דאינו נאמן אף בשעת מיתה, אלא דגוף דברי הריב"ל ז"ל, דכבר הוכחנו דהיכא דהיכא טעם למי שאמר כן ולא הי' דיבור ריק, וכמה דשלא להשביע את בניו, שייך לומר דמשקר אף בשעת מיתה, וא"כ אין ראיה מהא דאין לי אחים דהוא אומר כן כדי שלא חזקק אשתו ליבום ויש טעם לדבר לא שייך אין אדם משעה בשעת מיתה, אצל סברה אין אדם משעה בשעת מיתה אמרין אף נגד חזקה, דברי חזקה ממון עדיפא מכל החזקות ומ"מ מוליאין ממון מן היורשים מעט דאין אדם משעה בשעת מיתה, ואפי' בפקדון משמע דאין אדם משעה בשעת מיתה אף דהיכא חזקה דכל מה שביד אדם הוא שלו, ע"כ דברי הריב"ל ז"ל, ועי' ברי"ן פי' התקבל גבי גיעו כמתתו דה"ט דמסוכן אפי"ג דלא אמר תנו רק כתבו כותבין ונותנין, משום דאין אדם משעה ומשחק בשעה שמתירה ממיחתו, והרי שם הוי דבר שבערוה ומתירין מחזקה אשת איש בסברה זו, וי"ל דלא דמי לאומר אין לו אחים דיש לו טעם וסברה, משא"כ לשחק ולהשקות לא יעשה בשעת מיתה.

רב. אופני שינויים בשמו דלא רק דל"ה ריעותא אלא גם מצטרפים למיבותא כאילו הזכירו שמו האמתי. בחדש לאברהם [לר"א תלומיד] סי' ע"ז נשאל בני שהי' נקרא בעירו זיראונא בשם אלעזר ב"ר יוסף שפילער והרחיק נוד, ואחר זמן נתקבל מכתב מסעאמבול לעיר מגורי האיש הג"ל שמאיר בראשית ב"ר יוסף שפילער מת, והעידו ז' עדים שידועים הם בצירור אלעזר הג"ל הי' דרכו לקחת פאספורט על שם מאיר בראשית משום סיבה ידועה, כתב דהיתר אשה זו הוא פשוט ומצוה, דאחרי שהחזק צמחצמבול בשם מאיר בראשית וכן הי' כתוב בפאם שלו ושם אצ"ו יוסף שפילער ושם עירו זיראונא, ואח"כ העידו עדים כי צמחצו מכאן לקח פאם על שם מאיר בראשית, הרי ששמו ממנו שרואה לשנות שמו לשם מאיר בראשית, ובכה"ג לא הוי שינוי כמ"ש ברי"ן בסי' ל"ג [הג"ל צחות קל"ה], וק"ו בזה שהעדים יודעים צמחצו ששינה שמו לשם הג"ל, והרי אף להסבירים דבעין תלתא דהיינו שמו ושם אצ"ו ושם עירו, מ"מ צמחצו חד מהני מילי לירוק אומדות והוכחות שהוא

(*) על עובדא זו השיב גם הבית יצחק בסי' ס"ג והעיר שם איזה חששות, ובעל החסד לאברהם בספרו סי' י"ז דחה חששותיו, ע"ש. גם בשואל ומשיב ח"א סי' קמ"ז השיב בזה להחריב וכעין מ"ש בחדש לאברהם.

(**) בפנים התשו' איתא "שטר חוב" במקום פאספורט, אולם ברור שהכוונה היא לפאס וכדמוכח מ"ש שם דאין לחוש לשאלה על השטר חוב כיון "דנשירותא ידידה הוא כמו קמיע", ועל שס"ח ממש אין שייך זה כלל. משינוי

אוצר

סיק קא אות רג-רו

הפוסקים

השם. [ואולי משום שהיו שם עוד שינויים כי אמר גם שאין לו
אשכנזים לכן הן דוחות כי ג"כ קלם שינוי ע"פ, וז"ע].
רה. ה"י שמו מעריסה העשיל והועד שמת חירשל. בשם
ר' חיים כהן סי' כ"ב צמי שנקרא במקום שמת בשם
הירשל ובעיר מולדתו ה"י שם העריסה שלו העשיל, כתב הרב
רמ"א אשכנזי דוח לא ה"י שינוי, דכבר הועד שמרגל צפומים
דכמה אנשים מעירו לקראו בשם הירשל, והוא מריבטא דלישנא
שלין הפרש צמנעא בין העשיל להירשל.

רו. הועד שמת איש הנקרא בשם הקודש פ"פ, ואילו
בעלה ה"י נקרא בשם חול. צדיה אפרים סי' כ"ו
נשאל ע"ד גז"ע שה"י כתוב כי יוסף צ"י עשארקובר מצרד
מה ולא נזכר גם ה"יכתו שהוא שם יוסף, ובעל העגונה ה"י נקרא
בעירו בשם יוסף, אלא שפ"א העיד שפ"י אגרת שהר"י מצרד
לשם על אודות האיש ה"י יודע שזה המת ה"י שמו צרדא יוסף,
והשיב דהדבר פשוט דאשתו שצרדא שריא לינשא, דאפי' אם ה"י
שם יוסף שם צפני ע"מ ויוסף שם צפ"ע וזה החזיק ע"מ במקום
שמת רק בשם יוסף, מ"מ כיון שהעד מעיד בעדותו שידע שזה
המת ה"י שמו צרדא יוסף, א"כ מה איכפת לן בזה ששינה שמו
במדינה שכלך לשם, ומכ"ש בזה דיוסף ויוסף חד שמה אינו,
ועיקר השם הוא יוסף רק ששם יוסף הוא נוסף מחול על הקודש
ואין כאן שינוי כלל וכו', ולרואה דמילתא אמינא דאף אם נימא
דשם יוסף הוא שם צפ"ע, מ"מ לא יגרע צ"ד, דאפי' דבאש"י
אחת [בסי' ז' וסי' כ"ט] הוכחתי מחש"י הר"ן סי' ל"ג דהוכח
דלא גילה דעתו מקודם ששינה שמו לא תלין בשינוי השם, וא"כ
בזה שה"י שמו הכס יוסף אין לנו לתלות בשינוי כל שלא גילה
דעתו מקודם ששינה שמו, ולריך לתלות שאינו זה שנקרא יוסף
שהוא שם אחר, אך צאמת זה אינו, דכא' דלא תלין בשינוי [בלי
גילוי דעת] הוא משום דרובא דאנשי לא חליפי למעבד הכי
וכמ"ש הב"י בחו"מ סי' מ"ט בשם בעל העיטור, ואף קודם ל'
יוס דאמרי' הכס דלריך שיהיו מכירין וכו', מ"מ נראה דמדאורייתא
לא חיישי' כלל שיהי' חלוק לשנות שמו, דכא' בשעת הסכנה כותבין
ונותנין אשפ"י שלי' מכירין, ולפ"ז נראה פשוט שלא נאמרו הדברים
אלא בשינוי השם גמור, כגון מיוסף ליוחנן וכו"ז, דלא שכיחא
דמשינו בזה פן יתבדה, משא"כ יוסף ויוסף כיון דצאמת חד שמה
נינהו, דהיינו אב ותולדה ידידי, ומכ"ש א"ל לכתוב המכונה
דלין כאן שמות מחולקים, וצב"ג שפיר מיקרי ואמר ששמו יוסף,
כיון שאפי' אם יתוודע ששם החול שלו צמדינה אחרת הוא יוסף,
בפשיטות מלי לאשתמוטי ולומר דגמר דעתו להיות נקרא בשם
העיקר שלו ולבשחמש בו אף בחזרת חול, ואין כאן חליפות כלל
כיון דגם יוסף הוא שמו, ואדרבה הוא שמו המובהק ביותר שפולה
בו לחורה וחותם בו, ושם זה כותבין אותו עיקר צנע, א"כ פשוט
דלא שייך לומר בזה דחזקה שאינו משנה שמו, גם קרוב הדבר
כי צתחילת ביאתו נחודע שמו ע"י עלייתו לחורה שהגיד להם
שמו יוסף והוחזק בן מחמת זה והוא לא הקפיד על הדבר להודיעם
כי שם החול שלו הוא יוסף, ועוד י"ל דלפי מה שאנשי אשכנז
ואנגליה רגילין לקרוא ליוסף יאזף ואשפ"י צמכתא הם כותבין
יוסף, א"כ אין כאן שינוי כלל בין השם הנכתב צב"ע לשם
הנקרא בו, ואף אם ה"י שינוי מועט אין בזה כדי להחמין הדין,
וכל כה"ג לא דייקנין בשמה וכו', וגדולה מזאת כי צפנים מאירות
ח"כ סי' קע"ו צמי שאמר קודם מותו שהוא ממקום פ' ושמו הוא
חזקאל צ"י יהודה ויש לו שם אשה וכן, ובעל העגונה ה"י נקרא
במקומו בשם החול "העם" ושמו הקודש ה"י חזקיה, והאריך
שם דלין כאן שינוי השם כי י"ל דחזקאל אינו קיטור מוחזקאל, אלא
הוא כינוי לחזקיה ע"ש, הרי מצאנו שלא הקפיד רק על מה שה"י

משינוי שמו לשינוי שם האב, דמאן יומר לן דשינוי שמו ה"י צב"ל
שלא יודע מי הוא, אימא [דוח ה"י] משום החול, שהרי הועד
שה"י חולה גדול [צטור שמה שמה] ודרך החולים לשנות שמם כדי
לקרוע גזר דינם, ולכן שינה גם הוא את שמו, משא"כ בשם האב
שלין ענין לשנותו בחלוו, ועוד שכל אדם יכול לשנות שמו ואין בו
מן השקר, משא"כ שם האב אין צידו לשנות אם לא שיקר, וא"כ
לא ה"י שם האב סימן העשוי להשתנות גם כשכבר שינה שמו,
ותו י"ל דאם צאח לומר שגם שם אביו שינה שיקר, א"כ נוחש
אולי שינה שם עירו ושם האב כדקאי קאי, ואזיל ליה הסימן
מוצק שלו שה"י מפאת שם עירו וכו', ולכאורה ה"י אפשר ללדד
בזה עפ"י הכרעת הגט פשוט צ"כ קב"ע דגם שם אביו יכול אדם
לשנות אחר מות אביו ע"ש, ובאש"י ה"י הצאח סעד לדבריו מהא
דערצי פסחים דק"ג תנא הוא איסי בן גור אריה וכו' הוא איסי
בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל וכו', ולפ"ז אפשר ללדד צ"ד
ש"ס לתלות בשינוי שם האב עפי' משינוי שם העיר לפי ששם האב
צידו לשנות ואין בו מן השקר, משא"כ בשם העיר שלי' צידו
לשנות אם לא שיקר ואחזקי' אינשי בשקרי לא מחזקינן, איצרא
דבאש"י הר"ן סי' ל"ג משמע דאם לא ה"י מגלה דעתו מקודם
שינה שמו דאז אין השם עשוי להשתנות לא היינו חולין בשינוי
השם אשפ"י שלי' צ"כ מן השקר, וצ"ד אין שם האב עש"ה,
דבגם ששינה שמו אך מה ענינו לשנות שם האב, דהרי גם אם
נימא שהשינוי ה"י צב"ל שלא יכירוהו, ג"כ ה"י די בשינוי שמו
לדד בלא שם האב, וכיון שכן, ודאי אין לתלות השינוי בשם האב
עפי' מצבם העיר ואזיל ל' הכ"י מוצק דיליה שהוא צ"ד מפאת
שם העיר, ובר מן דין מה נאמר צ"ד שהגיד עוד לפני ע"א שלי' אם
לו כי אם אחת א' ולבעל עגונה זו יש צ' אחיות, ובהא ודאי אם
תימא שהוא בעלה של זו הרי ע"כ שקורי משקר, וא"כ אימא
איכפת שאיש אחר הוא ושקר בשם עירו וכו'.

רה. ה"י נקרא במקומו חזקיה והועד שמת חזקאל, אי ה"י
שינוי. צפנים מאירות ח"כ סי' קע"ו נשאל צאשה
שבעידה כי צדיה מה איש א' שאמר לה כי שמו הוא חזקאל צ"י
יהודה ושהוא דר במקום פ' הרחוק שעה א' מעיר פ' ואמר
דזה שם גם צ"כ פ', וכי יש לו שם אשה וילד בן שנה וחצי, ועוד
אמר כי שם דר עוד יהודי א' אשר אינו נלך לסבב לקצץ כסף
בדרך העניים, וכל זה מראה שהוא בעל העגונה שלפנינו, אלא
שבעלה ה"י נקרא במקומו בשם חול "העם" ושם הקודש שלו ה"י
חזקיה, וזן מעיקרא להחירה אף אם נימא דזה ה"י שינוי השם,
דכיון דלין במקומו שום אשה אחרת שבעלה יאל למרחקים ולא
צא וישא לה ילד בן שנה וחצי וזאת זו, א"כ תלין דודאי הוא בעלה
של זו אלא שהחזיק ע"מ שם אחר מעטם ש"י הר"ש צגיטין
שכן דרך הגולים מחמת ממון או מרדין שמשנים שמם, וצ"ד
נמי ניכר מחור העדות שה"י בעל פליטה מחמת ממון, ותו הוסיף
דבר מן דין נוכל לומר דלין כאן שינוי השם כלל, דמאן יומר
דחזקאל הוא כינוי ליחזקאל והוא קיטור דשם, דילמא הוא כינוי
לחזקיה כמו יעקב יעקל דזה אינו לא כינוי ולא שינוי כמ"ש בבה"י
אש"י פ' השולח, ואף לדעת רש"ל דבמקומות שקורין יעקל לאלקום
נריך לכתוב צנע יעקב "המכונה" יעקל, מ"מ צ"ד גבי עגונה
שעכ"פ [נחצור ש] לא יאל שום איש מהעיר שאמר שה"י שמו
חזקאל אלא חזקיה, א"כ חולין שם זה בשם חזקיה ואין זה שינוי
השם כלל אלא חשיב כמו שם דנערות. [וע"ש שלא ה"ן מאומה
ממה שלא הוזכר צב"ע שם החול שלו "העם". וראה מ"ש ט"ז
בצית אפרים סי' כ"ו שצאח ר"ו].

וע"י בבבגי בהוגה סי' ז' צמי שה"י שמו יאקב והועד שמה איש
א' שאמר ששמו יעקב [צב"ל תחת ה"י], וכתב דה"י שינוי

אוצר

סי' קנ אות דו—רי

הפוסקים

זכה מעיד ששמע בן מפי האיש הלז ששמו במקומו יעקב הירש
אלה שהוא קורא עלמו בדרך יעקב לבד, ודאי דאין כאן חשש כלל.
רח. וכשהי' נקרא לפעמים כך ולפעמים קצת אחרת
ובגב"ע נזכר רק א' משמותיו. כתב במשפט
לדק ח"א סוס"י ה' דהגם דנ"ד היו קוראים אותו לפעמים
"מאריול אונגלי" [דהיינו בנו של מאריולין], ולפעמים קראוהו
"נתן מאריולין", ובעדות לא נזכר רק א' משמותיו, מ"מ אין לספק
בזה, דא"ל שיזכיר כל א' מהשנים, דלאו שנים ניבחו רק אחד,
דבגשון יון הוא נקרא כך ובגשון חוגרמה אחרת קנת ואין להגדיר
שניהם, וכה"ג כתב הרש"ך בח"א סי' ז' דמי שהעידו שנהרג
ביאוקלי וכו' והעיד א' שלפעמים היו קוראים לו "ביאוקלי"
ופעמים "מונטיס ביאוקלי", וכתב שם להחיר ולא להגדיר שיאמר
העד "מונטיס ביאוקלי", ע"ש.

גם בדברי אמת סי' ט' [כשני, דף ל"ד סוף עור ב'] כתב בדנודו
דמי שפעם קוראים לו הכי ופעם קנת אחרת, אין לר"ך
להזכיר ב' השמות, והסתמך על המשפט ל"ד הנ"ל. ועי' בסי' ידיו
של משה סי' ט' דכ"ג עור ב'.

רמ. היה שמו יצחק שמואל [דהיינו יצחק בן שמואל] ובגב"ע
כתב שמואל יצחק. כתב בחזקת חסד [לר"ח פרחיאל]
סי' נ"ט דהגם דנ"ד הועד כי חתנה של פלונית ובעל פלונית
מעיר פ' מת, מ"מ עדיין יש להסתפק אם זה הוא האיש שאנו
דנין עליו, כי הרי היה נקרא בעירו יצחק שמואל [דהיינו יצחק בן
שמואל] ובגב"ע קרא שמו שמואל יצחק [דהיינו שמואל בן יצחק],
ואיכא למימר שמאחר שלא כיוונו יפה בקריאת שמו א"כ לא כיוונו
יפה גם במה שנכתב שזה האיש היה חתנה של פ' ובעל פ', ואין
כאן עדות המספיק להחירה, אך מ"מ נראה דאין לגרע מה
ההיתר, כי זה השינוי הוא דבר שיש לעשות בו ולומר שמאחר שהכל
קורין אותו ב' שמותיו, אין קפידא בהקדמת השם הא' לחברו וכו',
ויחכן שהיו סבורין ש' השמות היו שם העלם שלו, ואעפ"י שבגט
יש להחמיר, [מ"מ] במקום עיגון נראה דיש להקל, וכיון דבמה
שהועד שהי' חתנה של פ' הוא עדות מספיק אעפ"י שלא נזכר
שמו ושם אביו ושם עירו כמ"ש הרא"ש ובה"ר בחשו', מעשה מה
שהוסף לומר שמו [בשינוי] ראוי לומר שלא יש סתירה והכחשה
בדבריו וכו'. ועי' בל"ח שאל"ה מהדברי חיים סי' כ"ו וסי' ל"ו.

רי. הקדמת שמו השני לשם הראשון אי הוי שינוי. בדברי
חיים [לר"ח מלאנז] ח"א סי' כ"ו דמי שמת וע"ה
אמר כי שם המת הי' משה אהרן, וא' אמר ששם המת הי' אהרן
משה ולפי דבריו לא מת משה אהרן, וא"כ אם ידעין שהנאצד
מאתנו הי' שמו משה אהרן או איפכא ולא נודע לנו שמת זולת
מאותם העדים, א"כ הרי עד א' אמר שלא נפטר זכאן משה אהרן
רק איש אחר ששמו אהרן משה, ואין לומר דהוא אהרן משה הוא
משה אהרן, דודאי ב' השמות חלוקים הם כמו דידעין גבי גט אם
הפך לכתוב משה אהרן להמתקרי אהרן משה בגט בעל, ואין לומר
דזה הוי רק הכחשה בצדיקות, דזה הוי שם הנפטר דהוא מחקירות
ממש, ובדאי אם ילא שט"ח על א' ששמו משה אהרן לא יוכל
לפטור עלמו במה שיש צעיר אחר ששמו אהרן משה, ואין לומר
דהתם הוא מטעם דעדים דייקו כיון שיש עוד א' כיו"צ צעיר, זה
אינו, דודאי הוי שם אחר וגוף החקירות יחש, ואין לומר דלגזין
בגונה מקילים, דאדרבה בתחילת עדות חמיר בעגונה, וכל התיורנים
דא' אומר מת וא' אומר נהרג דנאמן לא שייכי הכא וכו', ולא
מלינו רק דברי השב יעקב שמקיל בלשון אפי' בהכחשה בחקירות,
אצל כל הפוסקים חלוקים עליו בזה.

ומ"מ ילא לל"ד דנ"ד כיון דשני העדים העידו ואמרו שם ב'
העדים שהי' המת גר בזה, ועוד אמרו שניהם שהי' אלצבו
הא'

שינוי קנת בשם הקודש, אצל במה שלא הזכיר [כלל] שם החול
שלו "העם" לא הקפיד כלל, [אלמלא] דכיון שהזכיר שם הקודש
שהוא שם המוצהק שלו די בכך, ואף שיש קנת לחלק דווקא גבי
שם "העם" י"ל שהעלימו לפי שלא הי' לכבודו כל כך וכמ"ש הכנסת
יחזקאל בסי' ס"ד, משא"כ בשם יוחנא דלא חזינן מי שמקפיד ע"ז
ויחשבו לשם גנאי, אך אין נראה לחלק בזה וכו'.

רו. היו לו ב' שמות ובגב"ע נזכר רק שם א'. בדברי חיים
[לר"ח מלאנז] ח"א סי' ל"ו ביכודי שמת והעיד ע"ה
שהצרו של הנפטר אמר לו כי שם המת הוא ישעי' קראט וכי הוא
מעיר פ', אולם עד שני אמר כי הנפטר אמר לו לפני מותו ששמו
הוא ברוך ישעי', כתב דא"י קפידא, דשכיח טובא שאינו נקרא
בפי ההמון רק בשם אחד, ולשני ששאל אותו צעת חליו השיב לו
ב' השמות, וזה אינו מעבד כלל אם ידוע שבקבלתו הי' שגור
שמו בפי ההמון ישעי', אך אם באמת נקרא רק ברוך ישעי'
קשה להחיר.

ובישועות מלכו סי' כ"ז דמי שמת ונכתב שמו בצית החולים
משה בן ישראל מלמד, ובאמת הי' נקרא משה זלמן,
כתב דאם כי האמת שיש לחלות בדרך הנכרים לקר השם, מ"מ
הא' ודאי דאיכא למיחש שמה יא' איש אחר ששמו משה בן ישראל
מלמד, אך דנ"ד כיון שנכתב שמו בציה"ח עפ"י תעודה ממושל
עיר פ' מחוז פ' ושם כתוב שהאיש הזה הי' בלצא בשנה זו וזו
למספרס, א"כ כאשר יחברר לנו שלא נלקח מעירו בשנה ההיא
מהיכודים איש אחר בשם זה, תו אין לחוש לאחר.

ובבית שלמה [לר"ש מסקאלא] סי' ל"ג צעודא שבגב"ע הי'
כתוב שהנפטר אמר לפני מותו ששמו הוא שמואל בן
אליעזר, ואמנם בן נקרא בפי כל, אלא שהי' עולה לתורה בשם
שמואל גרשון בן אליעזר משלם, וכן נכתב על מקומו שבציה
הכנסת, כתב דפשוט שא"י קפידא שדרך לקר שמו, גם נמלא
[בד"י] שטר שהבעל חתם עלמו עליו בשם שמואל בן אליעזר
והוא מקויים בעדים, וגם אמר איש א' שכאשר קראו הוא לס"ח
קראו בשם זה לבד, ש"מ שדרכו של אדם לקר בשמו.

ובברית אברהם סי' מ"ב אות י' כתב דאין להסתפק בדנודו
לגרוע העדות מחמת שהי' כתוב ששמו אינך חיימאווין,
ובתעודה שתחת יד העגונה הנכתבה צעת חתונתם נכתב שם
בעל אינך חיימאווין, כי י"ל דשם מייאר הוא של ערכאות
הניתן לכל א', ומה גם שנודע שגם אחיו חותם עלמו בשם מייאר
והגיד שהוא שם ערכאות על שם דודס ראש משפחתם שהי' נקרא
כן, וגם י"ל דאף אם הי' לו עוד שם מאיר, אפשר שלא הי' נקרא
בשם הלזה בפי הצריות, לכן הזכירו שמו רק אינך לבד.

ובשו"ת ציוני רסי' ל"א כתב בדנודו דהגם שהנפטר הי' נקרא
בעירו חיים דב ובגב"ע כונה בשם חיים לבד, אין בזה
קפידא, כי העידו שבכמה מקומות הי' נקרא גם חיים לבד.

ובעני בן פחמא סי' ג' כתב בדנודו [בדס"י ג'] דעל מה שהעדים
לא הכירוהו רק בשם ישראל, ובפאספורט הי' נכתב בשם
ישראל נפתלי, אין לחוש, שהרי לא הוכר כפטר אשר שם נמלא
רק בשם זה, והרי בגט אם נכתב שם הניכר בו ביותר כשר לכי"ע,
ואף אם נשלח ממקום אחר אם במקום הגחונה ניכר בשם זה כשר.
ובבית אפרים סי' קל"ז כתב בדנודו דמה שאמר העד שהמת
קרא עלמו בדרך בשם יעקב לבד, אף שהי' נקרא כאן
יעקב הירש, פשיטא שאין לחוש לזה, דאפי' אם לא הי' נודע בן
מפי [המת] עלמו בדרך חפס לו שם הראשון לבד, היינו חולין
מעצמנו בכך, כיון שדרך העולם כן על הרוב, וכבר כתב הר"ן
בחו"מ [סי' ל"ג בל"ח בל"ח קל"ה] דאפי' בשינוי השם מ"מ כל
הבעדות מספיק מגד עלמו חולין בעשוי להשתנות וכו', ומכ"ש בזה

אוצר

סיק קנ אות רי—ריג

הפוסקים

ובשם אריה סי' כ"ז צ"ל שמת והיו כמה אומדנות והוכחות שבו
בעל העגונה שלפנינו, גם הביא כחזק העתק מספרי
המתים שמה, אלא ששם משפחתו שכיחה דלפין היכה כתובה
בשינוי "דלפנין" או "דלפניק", וכחזק דלפין לחוש לזה, דידוע שאין
מדקדקין בזה כל כך, ופעמים יזדמנו שינויים קטנים כאלה מפיסם
ומפי כתבם, גם יכול ללמוד טעות כזה עפ"י כתב משיטת שלנו
שכותבין במשיכת האותיות ונדמה כו"ן, ואולי הוא בעלמו לא
הגיד בדקדוק כל כך, או שבעל ההקדש ששם מה האיש שינה
מעט כשאמר לרצ לכתובו בספר המתים, ושינויים כאלה בשמות
הלעז והכוונות שכיחי עוצה שמשנים מפה לאוזן ומאוזן לאוזן,
כי אין מדקדקין בשמאל בדרך שמדקדקין בגיטי נשים בפרט באלגים
המוניים, לכן אין מזה ריעותא כלל.

ובצמח צדק [החדש] סי' פ"ג צמי שבעל המיר והניחה עגונה,
ואח"כ נתקבל עדות המספיק להחירה, אלא שבי כתוב
שהעד אמר כי שם המומר בנכירותו הי' פטרוזין ועד אי' אמר
שהאשה מסרה לו ששמו פטרוזין, כתב דמאחר דכל שאר הסימנים
והפרטים הרבים מראים שזה בעלה יש לחלות התחלפות השם
בטעות, כיון שז' שמות אלו קרובים לטעות מזה לזה מחמת שם
ז' שמות מפורסמים, גם י"ל שהעד טעה במאמר האשה, ואף
אח"ל שזה הכחשה, הרי כתב הר"ן בחשו' סי' מ"ז דכל שזכור
מתוך העדות שעל איש זה כונתו, אף שמכחישים זה את זה בשמו
היו הכחשה בצדיקות וכשרה [וכו"ד בלתי צלוח רכ"א על הגליון]
ע"ש, וכ"ש צ"ל דהעד השני הוא עד מפי האשה וכו'.

ובתפארת צבי סי' אי' בעגונה שהגזנה עדות שמת איש אי' והיה
מספיק להחירה, אלא שבהגדה העד הזכיר שם עיר
בעלה "לעסא" ובאמת היה מליסא, כתב דלפין חשש שהיה עיר
אחרת, שלא נשמע עיר אחרת ששמה לעסא, ותולין זה בהצרת
לשון העד, והרי כתב המרדכי ע"ד נהר "קויר" אף שנכתב בשינוי
אות אי' אין קפידא דזה תלוי בהצרת לשונם, כ"ש הכא שנמלאו
אלל המת כתבים והמואל מסר את הכתבים לאיש אי' וביקש
לשלחם לליסא, הרי שידע שהמעידי נחבין לעיר ליסא וכו', ועי'
באה"ע סי' קכ"ט ובחשו' מהר"א ששון סי' ל' לענין גיטין בלתי
המתחלפת דלפין קפידא כשאין אחר ששמו כך, וה"ה הכא וכו'.

ובעמק שאילה כוס"י ל"א ע"ד השינוי בשם העיר שהי' צנזנו
בצמקום שם העיר "דימער" כתוב שהי' מ"דימארקא", אחר
שדחה דברי הרב השולח שרצה ללמוד היתר בנז"ז ממ"ש הר"ן
בסי' ל"ג דשמו חשיב עשוי להשתנות, וכחזק דשאני נדון הר"ן שידענו
שאמר מתחילה שישנה שמו משא"כ צ"ל שעלינו לומר מדעתנו
שזה מאוי לטעות וכו', כתב דמ"מ יש ללמוד צ"ל להחיר מהא
דחשו' משאת בנימין סי' ק"ט דמבואר שם בדבר דעצידו איננו
דעטו תלין בטעות, וה"ל צ"ל, ואפי' הרי"ש בסי' פ"ב המחמיר
הרבה, מודה בדבר דעצידו דמעט, ובנ"ל מקרי עצידו דמעט,
דהרי נודע שכלשון אשכנזי אס אומרים על אי' שהוא ממקום פי
מוסיפין אותיות, כגון מי שהוא מטשערנאציל אומרים עליו שהוא
"א טשערנאצילער", וי"ל דגם צ"ל היה כן, שאמרו לפני העד
שהמת הוא "א דימערקער" ואותיות "קער" הן תוספת לשון על
העיר "דימער", והעד חשש ששם העיר הוא "דימערקע", ושפיר
נראה דכאן מקרי עצידו דמעט.

ובעין יצחק ח"א סי' כ"ט אות י"ד בעגונה ששם בעלה הי' קלמן
פונטיל והי' חייט, והממנה על פנקסי צית החולים בעיר
אשר לשם נסע בעלה אמר לה כי פנקסם כתוב שהאיש קלמן
פונקיל שניידער [חייט] מת, ויש כאן שינוי בשם המשפחה, כתב
דכיכא שיש לנו יסוד להחיר אף אם לא נלך לאותו הדבור ששינה
בעד

הא' כפופה ושהי' בן פ', אי"כ נראה דאחד מהם טעה בשמו, וגם
י"ל דהעולם קראו אותו בשם משה אהרן, ולס"ת דקדק לקרותו
איפכא, והגם שבציתו יוכל להיות שנהוג איפכא, מ"מ י"ל דהי'
לו ע"ז אחיו כונה, וכל זה נימא כדי שלא יכחיש עדותם זא"ז,
והגם שבתומים סי' ל' האריך בפלוגתא בדבר זה אי מיישבים תרי
סבדי המכחישים זה את זה, מ"מ בכה"ג שעל אי' הם מעידים
ובשם אביו ועירו שניהם שוים, ורק שמכחיסין זא"ז בשמו, נראה
דבדברים שאי' מהם טעה, וכה"ג כתבו החוס' בנסבדרין מ"א ז'
ד"ה שזה, ואף דו"ל דהתם הטעם הוא משום דזא"ז בחר רוצה
דאיננו בטועים בעיבורא דירחא, י"ל דמה דבעין התם רוצה הוא
מחמת שלא יהו חוזרים ומגידים כמ"ש החוס' שם וכו'.

ובסי' ל"ז ביבדוי שמת והעיד ע"א כי שם המת הוא ישעי קראט
ועד שני אמר כי הנפטר אמר לו ששמו הוא ברוך ישעי,
אחר שכתב דזה לא היו קפידא וכנ"ל בלתי צלוח ר"ז, כתב עוד אף הנה
נחביר אח"כ כי שם בעל העגונה שלפנינו הי' ישעי ברוך, [ויש
כאן שינוי גם לפי העד השני], וראה הרב השולח לומר דלפין חילוק
בין ישעי ברוך לברוך ישעי, וכחזק לו דלפין להקל באיסור אשת
איש מסבת הכרם, והלא ידוע דבעיקר העדות מחמירין בעגונה,
ובנז"ז גרע עוצה, דבשלמא אם היו לנו שארי סימנים להחיר
ורק שהשם שנתחלף הי' לנו נגד הסימנים והאומדנות, הי' מקום
להקל ולומר שכן דרך בני אדם לפעמים מקלרים או מחליפים שם
הראשון לשני, אבל צ"ל דליכא שום סימן והוכחה על בעל האשה
שמת זולת מה שהעיד העד שר' ישעי קראט מעיר פ' מת, וכיון
שבעל העגונה הי' נקרא ישעי ברוך אי"כ אין עדות על מיתתו
דלילמא זה שמעיד עליו העד אחר הי', והגם שיוכל להיות שקיאר
שמו, אבל מ"מ אין כאן רק שם עירו לחוד ולא מהני, דשמות
הכינויים של הנכרים אינו סימן כלל, וגם הנפטר עלמו אמר קודם
פטירתו ששמו ברוך ישעי ובעל העגונה הי' שמו ישעי ברוך, אי"כ
דודאי אין סומכין על שם כזה, ולא נשאר רק שם העיר ולריך עכ"פ
חיפוש בכל חלקי העיר וסביבותיה אם לא חסר אי' מהם וכו'.

ריא. ובשבב"ע לא נזכר רק שם א' של האשה. כתב צית
אפרים סי' כ"ט [דפ"ו ג'] ע"ד הפקפוק
שם צנזנו ששם העגונה הוא אסתר יועל ובצ"ע כתוב שהמת
הגיד לו ששם אשתו אסתר, הנה אפשר שהבעל לא קרא אותה רק
בשם אסתר לחוד, ובפרט שיש זמן ע"י שנים שהלך מכאן וזמן
שהעידו עליו שמת הוא רק שם שנים אי"כ י"ל שמשך זמן רב נשכח
ממנו שם הלעז של יועל ולא נזכר [אלא] שם המורגל יותר, וגם
כי דרך העולם לקרר בשמות, גם אפשר לחלות בשכחה העד ששכח
השם השני במשך זמן של שש שנים כיון דלאו מילתא דרמיא עלי'
הוא ובאקראי בעלמא שמע ממנו בדרך שיחה בלבד וכו', ומכ"ש
בזה שא"ל לעדות זו שהעיד על שם אשתו והי' שינוי קל דודאי
חלין בשכחה.

ריב. ובשאמר דלאשתו קראו בבי' שמות ובאמת לא הי' לה
רק שם א'. כתב בלקוטס והשמעות שצדברי
חיים [לר"ה מלאנז] סוף ח"ב סי' כ"א דעל הפקפוק שיש צ"ל
שאמר דשם אשתו רחל גיטל ובאמת שמה רק רחל לנדה, אין בזה
חשש כלל, כי שם האיש הוי סימן העשוי להשתנות ואין מדקדקין
בזה, ומי יודע לאיזו כונה טעה כן בסיפורו עם בני אדם משם
אשתו, ועי' בחשו' שבאצני מלואים סוף ח"א וכן בכתב אחרונים
שאין מדקדקים בשם אם שארי הענינים ניכרים היטב.

ריג. וכשהשינוי הוא על שם הדומה לשמו האמיתי. כתב
בשולח ומשיב מהדח"ל ח"ב סי' כ"ה [דף ע' ג']
דזה שהחליפו שמו משם יקיר ליעקל, יש לחלות בטעות, כיון
דיקיר דומה קלח לשם יעקל.

אוצר

סיק קנ אות יג—רד"

הפוסקים

שנכללות בזהו השם, אי"ו דאי"ו סברה כלל ולכן אף שיש אומדנות [המועילות אף במקום שלא הזכיר שם העיר כלל] אין לומר שזו היא האשה הנזכרת בעדות דהוי"ל כשער ושוכרו עמו וגרע מאילו לא הזכיר שם העיר כלל.

ובתשובתו אל הצ"ח שצ"ח גא"צ סי' כ"ז אחר שבי' גם שם לדחות סברה הצ"ח, כתב עוד דאם כי שבי' אפשר ללדד צ"ד שכוונת עוד שאחר לאח בעלה מהעיר שבי' הורדנה מקום דירתו ילאה אשתו ג"כ משם והיתה מתגוררת בהורדנה, ולפי"ז י"ל דלכן אמר שהוא מהורדנה כיון שכבר עקר הוא ואשתו דירתו מהעיר והסמוכה והוא מתגוררת בהורדנה, וסברה זו יש ללמוד מדברי הרא"ם בהשגתו על הרמב"ן שכל התורה דמבואר שם שראוי לקרות ארצו לעיר שהוא דר שם מחדש בערך העיר שאלה משם, אמנם הוא מילתא דתליא בסברה, והגם שאלה מפי הרא"ם אין כדאי לסמוך על זה.

גם הרב ר' יעקב מלובלין [והוא אצוי של הג"ר העשיל רבו של הש"ך] בתשובתו שגא"צו בתראי שם כתב דמ"ש חכם אי' שכל הסביות נקראין על שם העיר, אין להחזיר עגונה על סברה צלי שום ראי' (*), ואם כי מדברי הרמב"ן ביצמות קט"ו שבי' אהא דחיבדק נהרדעא כולה דהיינו הרבה עיירות עד היכא דסגי קבא דנהרדעא, מבואר דכל העיירות נקראות ע"ש נהרדעא, אך מלשון רש"י צ"ח ואם איתא שכתב שמה אנדרולינאי אחר הוא נהרדעא, ולא כתב נהרדעא וסביותיה, משמע דנהרדעא לחוד קאמר ולא סביותיה, וכן משמע נמי מרש"י ד"ה חיבדק, ועוד דאין לסמוך ע"ד הרמב"ן צ"ח כיון דלא מלינו בשום פוסק ושום השוכה שילריכו חיפוש בכל העיירות הסמוכות והשוכות לאותו מקום, וע"כ דסמכו אפירש"י דלא לריך בדיקה בכל העיירות הסמוכות שסביות אותו מקום, ואף לרמב"ן י"ל דהיינו דוקא נהרדעא שבי' ידוע ומפורסם לתלמוד שכל עיירות הסביות היו נקראין ע"ש נהרדעא, אבל לא ילפינן מזה על שאר עיירות כיון שאין כל העולם קורין אותן עיירות ע"ש המקום שהוא, ואין לומר דהכא צ"ד מוכח שכונתו היתה על סביות הורדנה שבי' בהורדנה לא הי' שום אדם ששמו ושם אצוי כך כי אם סביותיה, דזה אינו, חדא דשמה י' הורדנה אחרת בעולם דיש לחוש לשחי עיירות שוות, ואע"ג דלא חיישין אלא בתרתי לריעותא, דהיינו עיירות מלויות והחזקו, וצ"ד לא החזקו צי' הורדנה בעולם, שאני הכא דמוכח דכונתו הי' על הורדנה אחרת כיון דחזקין דאין צו אדם ששמו כך, והגם ד"ל דצ"ד אין לחוש להורדנה אחרת דהא אפשר לשאול אם יש סביות הורדנה בויסאקא אשה שניה הלך למקום אחר [ולא חזר] מלדד אמו של זה, והא דלא אין לומר דחוששין גם לויסאקא אחרת, דכולי האי ודאי לא חיישי' דיתרמי כזה, מ"מ אפי' אם ידעינן בודאי שכונתו על הורדנה זו עדיין אפשר שמעיר אחרת הוא, דמי יודע כונתו למה שיהי שם עירו, ושמה הי' לו קטעה עם אשתו ולכן שיהי שם עירו כדי שתשאר עגונה או לאיזה טעם ואמתלא אחרת, ולא דמי להא דתשרי' הר"ן סי' יג [הג"ל צאות קל"ה] שכתב דקריאת השם הוא כסימן העשוי להשתנות, דשאני התם שאמר בפירוש שירחיק נדוד וישנה שמו,

העד צו מכפי שהי' בחמת, אז אמרין דעבדי למטעי בזה, ובנדון העלה שיש עדות מספיק בלעדי זה ע"ש.

ובדברי חיים [לר"ח מלאח] ח"א סי' ל"ג בעגונה שנתקבל לה עדות מערכאות שמת אליים קאמיר מעיר פ', אולם שם בעלה הי' אלל בני עמנו אייזיק קאמיר, כתב דאין לחוש לשינוי זה, כי ידוע שכן קורין האומות בלשונם שם אייזיק.

ר"ד. נמצא שינוי בשם העיר ויש לתרץ שקרא עצמו על שם העיר הגדולה הסמוכה לעירו, האם תלינן בזה. בשו"ת הצ"ח סי' ק"ה (*) נשאל בעגונה שהעיד לה עד אי' שאברהם צ"ח שצתי מהורדנה נהרג, ושומר לו כי שם אשתו גינעגדיל ושהיא לו זיווג שני ושמה הי' צק"ק וויסאקא, אלא שהעגונה עצמה הגידה שלא דרכ עם בעלה בהורדנה אלא בעיירה (קאמינקא) הסמוכה להורדנה איזה פרסאות, והשיב דנראה [דאין לחשוב זה לשינוי כי יש לתרץ דצ"ח] דלפי שמולדתו וצית אצוי הי' בהורדנה קרא עצמו על שם עיר זו, וכמו שקרא אברהם אציו לארס נהרים ארצו ומולדתו אעפ"י שהיתה דירתו באור כשדים, ועוד נראה עיקר [דיש לתרץ ולומר] דודאי בעלה של זו היתה עיקר דירתו בהורדנה מקום צית אצוי אלא שאלה משם לפי שעה לדור צעיר אחרת או בסמוך לה להחזיק שם מכאן או רחיים כנהוג במדינות אלו, וכיון שלא ירד להשתקע שם אלא לפי שעה עד שתשיג ידו וישוב להורדנה שפיר קרא עצמו על שם הורדנה, ועוד דהרב ר' יעקב הצ"ח ראי' ממ"ש הרמב"ן צ"ח האשה שלום דמה שאמרו בזה הי' גיעא דאישתכח נהרדעא חיבדק נהרדעא כולה, היינו לומר חיבדק הרבה עיירות עד היכא דסגי קבא דנהרדעא, אלא דהסביות נקראים על שם העיר, וה"ל נימא צ"ד שקרא עצמו על שם הורדנה שהיא המעריפולין בסביות ההיא אעפ"י שלא דר בה, [אולם ראה להלן שהרב ר' יעקב עצמו דחה ראי' זו מהרמב"ן], וכיון שנודע שאברהם צ"ח שצתי שאמר שהוא מהורדנה ושמה גינעגדיל ושמה צק"ק וויסאקא נהרג ונקבר, [א"כ] אי"ל לבדוק אלא צק"ק וויסאקא, ואם לא מלאח שם אלא אשה אי' שבי' לה בן ששמו כנ"ל, יש להחזיר את העגונה, דלא חיישי' לתרי וויסאקא כיון דלא הוחזקו, אי נמי חיבדק הורדנה כולה בסביותיה השייכים לה ואם לא הוחזקו שם תרי אברהם צ"ח שצתי ושמה שמה כנ"ל ושניהם נאדדו מן העולם שריא אשה זו לאינפוזי.

אולם הרב ר' אברהם הלוי עפשטיין בתשובתו שצ"ח החדשות סי' ס"ז אל הרב ר' מאניש (***) שאלה ג"כ ללדד ולומר דמה שאמר שהוא מהורדנה כונתו לסביותיה הנקראים על שם הקבלה, כתב דאין נראה כלל, דא"כ למד נדחק רבא ביצמות קט"ו צי' להכריח סברתו דלא חיישי' לתרי יחזק מכה קושיא דחיבדק כל העולם אולי הי' אחר נהרדעא והלך לו למרחקים, דקושיא זו אינה אלא על דרך ההפלה לחוש לחששא כי האי ויתכן דגם לאצוי לא חיישי' לזה, יותר הי' לו להכריח סברתו אמאי לא חשש לבדוק כל פרווהא דנהרדעא אולי יש שם אנדרולינאי אחר, ואפי' לא הי' מעולם נהרדעא מ"מ על שם נהרדעא מקרי מאחר שהוא מפרוהא, וזה אי אפשר לומר שצמח ששלה שחיבדק נהרדעא כולה היתה כונתו לכל פרווהא ג"כ וכו', ועוד דקולא כי האי איתא לידי חומרא שאם אי' מהעיר הלך למדכי' וכן הלך אי' מערי הסביות ושמותיהם וכן שמות נשותיהם שוים וצאו עדים והעידו שאי' מאותה העיר מת, תהא חסורה לינשא אם הי' מקום לספקו בזה מערי הסביות

(*) אולם ע"ש בהג"ה שבגליון שהרב המגיה [והוא בנו חורגו של ה"י בעל שו"ת שאגת אריה המפורץ עם קול שחל] העיר על כל הרבנים הג"ל שלא הביאו ראי' מגמ' דמכות דף י' א' וב"ב דקכ"ב ב' דמבואר שם דחברון וכל פרווהא נקרא על שם חברון, והיה האב, עכ"ל. ויש להעיר עליו דלפי"ש הרב ר' יעקב דגם אליבא דהרמב"ן המצריך בדיקה גם בסביות נהרדעא היינו דוקא התם שהי' ידוע לתלמוד שכל עיירות הסביות נקראות על שם נהרדעא, א"כ גם מחברון יש לדחות כן.

(*) תשו' זו הודפסה גם בשו"ת גאוני בתראי סי' כ"ה, ורמז עליה בפתחי

חשובה סוס"ק פ"ז.

(**) הוא ר' מאניש חיות אב"ד וילנא. כ"כ בבית אפרים חאה"צ רס"ח ח'.

אוצר

טיק קנ אות ריד

הפוסקים

דוקא בגט דייקין ביה עובא ואפי' חסרות ויתירות דרשין ביה דבעינן שיהא מוכח מחוכו לכל יפול שום ספק בשם המגרש, ומסתמא כותבין שם העיר ממש ואין סומכין לכתוב שם המטריפולין, משא"כ בעדות אשה דלנו דנין עפ"י אומדנות והוכחות שזכו בעלה וכו' כה"ג יש לסמוך על שיעת הרמב"ן דכל העיירות נקראות על שם המטריפולין, ואולי גם רש"י מודה בעדות אשה, גם הב"ח בס"י ק"ה [הב"ל] התיר בעובדא כעין זו והסתייג מדברי הרמב"ן הנ"ל, ואף שצ"ח החדשות וצו"ח גא"צ חלקו עליו והחמירו בזה, מ"מ אין ראייה לנ"ד, דשם עיקר ההיתר הי' במה שמכיר שמו ושם העיר לכן הואיל ולא אמר שם העיר במכון אי"ז מספיק להחיר, אבל צ"ח שיש לנו היתר עפ"י סימני גופו אין מויד לנו בזה במה שהכיר שם המטריפולין של עירו, ואין בזה שינוי דלא גרע מאילו לא הכיר כלל שם מקומו, ואנו דנין כיוון ע"ש המטריפולין כדי שלא להכחיש סימניו, והגם דמדברי הר"ן בחש"י סי' ל"ג מובאר דאי לא שאמר על עצמו שישנה שמו הי' סותר עדות המחירין עפ"י השינוי, אך שאני הכס דהי' שינוי ממש, אבל באמר שם עיר המטריפולין לא חשיב שינוי גמור, רק דלא חשיב כאומר שם העיר להחיר ע"י, אבל לאסור ע"י לא שמענו, וביחוד כי כן דרך הגולים לשנות שם עירם, ולכן נראה שיש להחיר וכו', ויש להחמיר להכריח בקריית קאלימייא בכל הקבלות אם ילא משם איש כזה בימים אלו וכו'.

ובבית אפרים סימן ח' ע"ד גצ"ע שאמר שמו ושם אציו ושהיה לו אשה צבראד וצאמח לא היתה דירתו צבראד רק סמוך לה, כתב ג"כ דיש ללמד ולומר דלפי שהיה המטריפולין של כל העיירות הקטנות הסמוכות לה והם סרים למשמעתה לכן תלה עצמו שהוא בן כרך גדולה הידועה וניכרת לכולם, ואף דהר"א עפשטיין ומחבר יעקב [הב"ל] כתבו שאין לסמוך על צבראד זו, אך נראה לי סמך גדול דזימנין דאדם קורא שמו ע"ש העיר היושבת ראשונה במלכות מיצמות י"ז דמשמע שם שלפי שפוס נהרא היא ראש הקבלה שנותן לשם כסף גולגלחא שפיר הוא מחייבם על שם פוס נהרא, ואע"ג שיש לדחות וכו', מ"מ סמך גדול הוא, אלא דמ"מ כתב דר"י מספיק בנדון דכיון דעכ"פ לריך דזיקה בכל העיר וסביבותיה וכמ"ש גם הב"ח בנדון, א"כ איך אפשר לעשות דזיקה זו כיון שכבר עברו ז' שנים מאז שילא זה ומי יודע אם לעת הזאת כמה אנשים ששםם כך נסעו מזה מן העיר וכל סביבותיה ואין יודע ומכיר אותם וכו', ומכ' גם צד"ז שמבאר גצ"ע שר"ה לעשות שידוך בעיר ששם מה ורק אחר שאמרו לו שנתקבל אגרת מאשתו פירש ואמר שיש לו אשה, הרי ניכר שמכני סני לאשתו ויש לחוש ששינה קצת שם עירו במחכוין, ואף שצו"ח גא"צ סי' כ"ז כתב דהיכא דלא אמר בפירוש שישנה שמו אין חוששין דילמא שינה, אין נראה, דמה בכך אם אמר שישנה הא עבד אינש דגזים ולא עבד ואפ"ה מבואר בחש"י הר"ן סי' ל"ג [הב"ל צאות ק"ה] דתלין בזה, וה"נ דכותיה, ועדיף עפי [לחשש] צ"ח שהוא סתם דבריו ולא יכ"ה נחפש צקקו, דכיון שהוא סמוך לה יתנול שהיתה כונתו על הסביבות, ונהי דאם הי' בעדות מספיק להחיר בלא זה לא היינו חוששין להחיר וכו' שאמר שהוא מצרד כי היינו אומרים שכונתו סמוך לה אז שעשו להשתנות וכדון הר"ן וכו', אבל כיון שאין כאן עדות המספיק להחיר בלי חיפוש בלעדי הגדלת שיש לו אשה צבראד אין מקום להחיר להאורח, אלא דמ"מ כתב דכיון שנודע שנעשה פשר בין האיש והאשה והוסכם שיצא לצרד לדור עמה, הו"ל כקובע דירתו בכלל, ושפיר נקרא ע"ש העיר הזאת, וכן מבואר בקה"ע לירושלמי יומא מ"ו דכיון שצדעתו לעלות לשם קורין אותו ע"ש בעיר הזאת וכו'.

משא"כ הכל, ואע"ג דרחוק שישנה שם עירו וגם יאמר וישנה שאמו מייסאקא שהי' יכולין לשאול, מ"מ אין לסמוך ע"י להחירה, ואף לפי כ"ח [הוא הרב ר' מאניש או הרב צ"ח] שמחירה, אין להחירה עכ"פ בלי דזיקה בבורודנא וסביבותיה אם לא הלך שום אדם משם ששמו ושם אציו כך. ועי' בבית שלמה [לר"ש מסקאלא] סי' מ"ה דע"א עור צי מה שהקשה על הב"ח.

ובפלוגתא זו איפלגו גם כמה אחרונים אחרים, דהרב החתום על הגצ"ע שצו"ח ר' חיים כהן סי' כ"ב לידד להחיר בעגונה שצא לה גצ"ע שהי' ראוי להחיר בן, אלא שהי' כתוב שהאיש אמר שהוא מצרעאן ובעלה של זו הי' דר צק"ק נאריוב הרחוקה פרסה מצרעאן, ד"ל דכן דרך העולם לקרות עצמו על שם העיר הגדולה אף שהוא מן פרוודנא וכלישנא דקרא ויתן לכלב את חצרן [ואמר אציו במס' מכות דף י' דהיינו פרוודנא ונקראים על שמה, ע"ש צפ"י רש"י].

והרב רמ"א אשכנזי כתבוצתו שם כתב דהוא ראייה חלושה, דשם היינו מגרש העיר כמאמר ואת שדה העיר שהי' תחומה, אבל לא צ"ח שמרחק נאריוב מצרעאן היא פרסה, ואדרבה מהא דהיתא במשנה דפי' הגולין דכשם שהעיר קולט כן תחומה קולט, מבואר דתחומה דוקא שהוא אלפים בלמה ולא יותר וכו', ואת אמנם שהסביר נותנת שכן דרך ההולך למרחקים מעירו הקטנה אשר לא נתפרסם שמה לומר שהוא מהעיר הגדולה הסמוכה לעיירתו והמפורסמת, וגם יש להציג כדמות ראייה לא מתכונת צ"ח דפרוודנא דנהרדעא נקראים ע"ש העיר, מ"מ לצנות יסוד שריותא דהיתא על זה אינו אלא כהיתר נדרים הפורחים באויר.

אבן הרב ר' חיים כהן כתבוצתו צפ"י כ"ג אל הרמ"א אשכנזי כתב דמה שדחה הראיה מההיא דמס' מכות דשם היינו מגרש העיר כמאמר ואת שדה העיר שהי' תחומה, נראה אדרבה דע"כ היינו חוז' לתחום, דהא מה שנחנו לכלב לא הי' מקלט כדפריך וחצרן עיר מקלט הוא והכתוב ויתן לכלב את חצרן, וע"מ דמה שנחנו לכלב לא הי' מקלט, ואין חז' דכשם שהעיר קולט כן תחומה קולט נמא דמה שהוא תחומה של עיר הי' מקלט, וע"כ מה שנחנו לכלב לא הי' אלא חוז' לתחומה של עיר ואפ"ה חיקרי חצרן, ונהי שדמות ראייה מתכונת צ"ח יש לדחות, מ"מ כיון שהב"ח צפ"י ק"ה הקיל בהדיא בעובדא כזו וכיון שילא הדבר מפי גאון קשיאשי לבורות כן למעשה חו' אין לצי נוקפי מלהחיר האשה צב"ח.

גם בסוסי' כ"ח כתב דאין לפקפק בנדון שם מה שצב"ע אי' הוזכר שם עירו פילטן וצב"ע השני שהוצגה בעיר אחרת הוזכר שם עירו קראקא, דכבר מבואר בכתובות שלפעמים מי שהוא מעיר קטנה שאין שמה מפורסם חולה עצמו בעיר גדולה שעיירתו סמוכה לה, ועוד דצ"ח כיון שאמרו שהמת עצמו הוא יליד פילטן ואשתו היא מקראקא י"ל דלכן הזכיר עצמו פעם בשם קראקא ופעם בשם פילטן.

ובחסד לאברהם [לר"א תאומים] קמא סי' י"ג בעגונה שהביאה גצ"ע שהי' מספיק להחיר בן, אלא שהי' כתוב שם שהאיש שמת אמר שהוא מעיר קאלימייא ובעלה של זו הי' מהסויאטין, כתב דאין זה מגרש ההיתר דהואיל וקאלימייא היא המטריפולין של כל הקבלות אשר סביבותיה שפיר י"ל דכונתו הי' שהוא מקריי קאלימייא, וכל הקבלות אשר תחת ממשלת קריי קאלימייא נקראים על שמה כמ"ש הרמב"ן במלחמות ליצמות פי' האשה שלום צהאי גיעא דכתיב ביה אלא אנדרולינאי נהרדעא פערית וכו' דלריך לצדוק הרבה עיירות עד היכא דסגי קבא דנהרדעא, כרי דכל בעיירות הסמוכות לעיר מטריפולין נקראין על שמה, ואפי' לפירש"י שם דמשמע דכ"ל דא"ל לצדוק רק נהרדעא לחוד, נראה דהיינו

אוצר

ס"ק קנ אות יח—ריח

הפוסקים

דהכונה שגולד שם, ומפני שבני משפחתו נמלאים שם חשב שיכירו אותו ביותר [עיי שם זה].

ועיי בחן טוב סקט"ל [דני"ג ח'] שהביא רח"ה לסברת הב"ח מדברי רש"י ביבמות קט"ז, ומשום הרש"ה שהוצא צ"י ס"י קט"ח.

רס"ו. וכשהשינוי הוא על שם העיר שגר שם פעם. כתב צ"ח ילחק ס"י קמ"ה דהגם דבני"ד נרשם צ"ח החולים שהוא מסאקאלאח וצודלי ששמו ממנו כן, וצ"ח ח"ה דר בלבוש זה כמה שנים, מ"מ לא הוי ריעותא, דכיון שהעיד עד ח' שבעל אשה זו היה דר עם אשתו הראשונה בסאקאלאח, י"ל שאמר צ"ח"ה שהוא משם מאזרח טעם, ואחרי שידוע שדר מכבר בעיר כ"ל ח"י"ז שקר וח"י"ז ריעותא, אך מ"מ לא נלכד זה לעינותא לומר שזה שם פירו כיון שזה כמה שנים שהוא דר בלבוש וכו'.

ר"ז. וכשנודע לנו שם עירו בשינוי ע"י גוי ששמע מפי המה בעת שנתלוה עמו בדרך. כתב צ"ח מאירות ח"ה רס"י ג' דאף שהגוי הרוח אחר שהיחודי הנהגה אחר לו שהוא ממדינת ליטא וצ"ח"ה לא הוי ממדינה זו, י"ל דכיון דנתלוה עמו לילך לדרכו, הרהיב לגוי את הדרך, כדחנן צ"י שאלו להיכן הולך ירחיב לו הדרך בדרך שטעה יעקב אבינו, וכיון שיש לרדים אחרים להחיר העגונה אין מזה ריעותא.

ריח. ה"י שינוי בשם העיר האם מהני להתיר ע"י חיפוש. צ"ח שלמה [לר"ש מסאקאלא] ס"י מ"ה בעגונה אשת חיים מיינער מנאדבורנא שבע בעלה לארץ הגר, ואחר זמן נתקבל משם מכתב כי מת יהודי מפולין בשם חיים מיינער, וצ"ח"ה חתמו נמלא כתב התפטרות עם איש ח' מנאדבורנא ופ"א שלקח בעיר כ"ל, וכן נמלאו בגופו וכליו איזה סימנים המראים שזה בעלה של ז', אלא שהנפטר עלמו אמר קודם מותו כי הוא מהעיר א"סעליא שט"י סטאניסלב, ושם אשתו חנה וכו' יש לו ג' ילדים, וצ"ח"ה שמה יפ"א ואין להם רק בן ח', ואחר שכי דלולא הריעותא של אמירת הנפטר עלמו שהוא מעיר אחרת ושם אשתו חנה ושם לו ג' ילדים ה"י אפשר לדון להחיר את הכירה העגונה את כל הצגדים צע"ט, דבנירוק סימני הגוף שנמלאו במת הוי שאלה דחיד, וגם ה"י אפשר לדון להחיר מחמת כתב התפטרות שנמלא חללו, כתב עוד *) דיש ללדד להחיר

והרב רא"ם מרגליות צ"ח"ה שצ"ח"ה ע"י שם [וכבר הודפס גם בספרו שו"ת הרא"ם ח"ג ס"י י"ב] שהביא אל הבית אפרים דבנ"ד אפשר לסמוך על ההכרח והחיפוש, דמ"ש מעכ"ת שהבדיקה ממנה שנים קשה, נראה דהיינו היכא שר"ח חיפוש ממש כגון שלא נודע שמו וכעודא דחוספתא דלר"ח לחפש את נאצד יהודי במקום זה, וזה החיפוש ודאי קשה ממנה שנים, משא"כ אם נודע שמו ושם אביו ולא צ"ח"ה חיפוש וז"ל לידע אם איתחזק או לאו, וכל שמכריזין צ"ח"ה כנסיות ולא הוזהק ח' ששמו ושם אביו כך די בזה, לכן יש להכריז במקומות הסמוכין לצדד יוחר מקהלות גדולות אחרות, וגם רק במקומות קטנים הנקראים ע"ש צדד, אבל מקומות מפורסמים (כמו זלעטצ) נראה דאין נקראין ע"ש סביבות צדד.

גם בדברי חיים [לר"ה מלאח] בלקוטים שצ"ח"ה ס"י כ"ה ע"ד הג"צ שכתב בו שאמר שהוא מעיר פ' וצ"ח"ה ה"י מהעיר הסמוכה לה, כתב דח"י"ז מגרע, שכן בדרך לכנות עלמו ממקום פ' אעפ"י שאינו דר שם רק סמוך לשם.

וב"ב באלף המגן [לרמ"י רובינשטיין] ח"ב סוס"י מ"ג, ובעמק שאלה ס"י כ"ה, וצ"ח"ה רס"י י"ב, ובצ"ח"ה רס"י פ"ה [דק"י טור צ'], וצ"ח"ה ח"ה ס"י ל"ג [צ"ח"ה והנה נודע].

וב' באבני שהם [לר"י גרינוולד] ס"י ג' דעד כאן לא סמכו הגאונים כ"ל על ה"י סברא דאדם קורא עלמו לפעמים על שם העיר הסמוכה למקומו אלא היכא דא"ל לשם העיר בהיתר דה"י איתתא, וכגון שהזכיר שמו ושם אביו דבזה כ' הרמ"א דא"ל להזכיר גם שם עירו, וצ"ח"ה היכא דיש עוד סניפים להחיר ורק כדי שלא נימא דע"כ אינו אותו האיש שאנו דנין עליו דה"י הוא ה"י ממקום פ' והעדים העידו שהוא מעיר אחרת, ע"ז הוא שאמר דח"י"ז מו"ק, כיון שהוא סמוך לעיר הזאת ואדם רגיל לקרוא עלמו על שם העיר הגדולה הסמוכה למקומו וח"י"ז שינוי, וה"י כאלו לא הזכירו שם עירו כלל, אבל היכא שכל ההיתר הוא מחמת שם עירו, וכגון היכא דלא הזכירו שם אביו, ודאי לא מהני, וה"י כאלו הזכיר רק שם המחוז או המדינה דמבואר צ"ח"ה סק"ה צ"ח"ה הרש"ד"ם דלא מהני.

רס"ו. וכשהשינוי הוא על שם עיר מולדתו. ע"י צ"ח"ה הקודם צ"ח"ה דאדם קורא עלמו לפעמים גם על שם עיר מולדתו.

גם בשו"ת מהר"ש ח"ד ס"י פ"ד סוף אות ד' כתב צ"ח"ה דהגם דכעת ה"י מקום דירתו של המת בעיר סטוטשין, והעד שהעיד על מיתתו אמר בשמו שהוא מכפר פ', אפ"ה אין זה נחשב לשינוי, דאדם עלול לקרוא את עלמו על שם מקום הולדתו, וכדחז"ן דבדורות הראשונים ה"י כותבין בגע שם מקום הלידה, ומה גם שכתב כתב הר"ן צ"ח"ה ס"י ל"ג דכל שידענו צ"ח"ה הוכחות שבעלה של ז' מת אין אנו משגיחין על ק"ת שינוי ומתחילין באופן שלא יח' שינוי, וה"ה הכא.

גם במהרש"ם ח"ה ס"י ק"ל שהשיב על עובדא זו כתב דה"י דקודם שפ"ז את אשתו ה"י דר בסטוטשין, מ"מ אין מגרע לנו מה שאמר העד מפי המת שה"י מכפר אחר, דה"י נולד בכפר ההוא, וגם אמו ואחיו דרו שם, וא"כ יתכן שפיר שקרא את עלמו על שם מקום לידתו ומשפחתו, וע"י צ"ח"ה מ"ד צ"י אמר פ' עבדי מכרתיו לפ' אנוכי לא ילא, ופירש"י אנוכי משמע שגולד צ"ח"ה אפ"י שאינו דר שם, אבל אם אמר לאנוכי צ"ח"ה אנוכי ילא דמשמע שדר שם, וע"ש צ"ח"ה דמחלק בין אית ליה ביתא צ"ח"ה או אופיאל, ובני"ד ה"י לא שאל אותו העד על מקום דירתו, רק שאלו מי הוא והשיב שהוא מכפר פ', א"כ דמי לאמר אנוכי

(*) והנה לפני זה כ' שם : דמ"ש הרב השואל דהגם דאיכא ריעותא גאמירת הנפטר, מ"מ אינו רק כשאר עד א', וסימנים עדיפי מע"א כדמכח ב"ב כ"ז גבי סימנים וסימנים ועד א' ע"א כמאן דליתא דמי ויניה, וה"ה לסימנים ועד א' דע"א כמאן דליתא דמי וינתן לבדל הסימנים, אך באמת עדיין יש לפקפק, דבשט"מ שם כ' דהא דאמר רבא שם א"ל סימנים דאורייתא [ומשמע דאם ס"י דרבנן אין הדין כך], הוא משום בבא דסימנים וסימנים וצ"א קאמר הכי, דאי סיד"ר ה"י ע"א מכריע ע"ש, וא"כ לדין דמספ"ל שמה סיד"ר נסתרו דברי הרב השואל, אך מדברי רש"י שם שכי דהא דנקט רבא א"ל סיד"ר הוא לרבותא דאפ"ה סימנים ועדים עדיפי, ולא פירש דדוקא נקט כמ"ש השט"מ, ש"מ דלא ס"ל הכי, אלא דאף למ"ד סיד"ר נמי הכי דינא, אלא שאכתי י"ל דהתם שאני משום דבממון אין ע"א קם אלא לשבועה, אבל בני"ד דנאמן לומר שכך שמו אף נגד החוקה, כדאי בשלהי יבמות ומשום דגילוי מילתא בעלמא הוא כמו שבאר הרי"ף ב"י החולץ, א"כ שמה אלים עדותו כמו סימן, או עדיף מסימנים וכו', ומה גם בני"ד דעל הסימנים שבגוף הנפטר אין בהם כדי סמכה, רק שעיקר הסמכה היא במה שהוכרו המלבושים בסב"ע וגם על הפאס והכתב שנמצא אצלו דהוי ככלים דלא מושלי אינשי, והא עיקר הטעם דלא חיישי' לשאלה ופקדון כדל"מ הוא משום חזקה דכל מה שתחת יד אדם הוא שלו, ולמכירה לא חיישי' משום צ"ח

אוצר

ס"ק קנ אות רח

הפוסקים

בזה ע"י חיפוש וזדיקה, דכיוונו, שיצדקו בעיר שאמר, ואם לא ילא משם איש בשם כזה יחזרר ששקר דיבר, או שכבר לא הי' שפוי בדעתו אז, כי דברים אלה אמר כמה רגעים לפני מוחו, והנה במאיר נתיבים סי' פ"ה [ומוצא בזה רכ"א] הורה לאיסור היכא שהוסף לומר שיש לו בנים בשעה שלא הי' לו מעולם, וכחז שם חרי טעמי, חדא דאם נאמר שהוא בעל האשה הזאת הרי ע"כ דשקורי משקר בדבר הננים וא"כ יש לחוש דכל דבריו הוא משקר, וחו דאולי הכל אמת ואינו בעל האשה הזאת וגם אינו מהעיר הזאת אלא איתרמוי איתרמי שמה בשמה ועיר בעיר ע"ש, ונחזי אן, הנה צ"ד לא שייך הטעם הראשון, דהא כלן אין לנו מתירין משום הגדלתו, רק שלא נאסור עפ"י הגדלתו, וכיון דידוע דהוא משקר א"כ הגדלתו לאו כלום היא, וגם מעטם הב' נראה דאין להחמיר צ"ד, דהרי המעיין בתש"י גאוי בתראי סי' כ"ז בתש"י ר"י מלוצ' [והוצא בזה ר"ד] יראה דמבואר דהיכא שהזכיר צ' עיירות, דכיוונו, שהוא מעיר פ' שצסציות עיר פ', חו אין לחוש כולי האי לעוד צ' עיירות בזהותן בשמות, אלא דמי' חשש בדבריו גם כזה לעיר אחרת משום דמי יודע כונתו למע שניה שם עירו ע"ש, וכיוונו דחשש דלמלא הוא משקר בכל וטעם האי של המאיר נתיבים, אך עכ"פ מדכתב דודאי כולי האי לא חיישי' לצי' עיירות, הרי מבואר דצ"ד אין לחוש לתרי איסעליא ולתרי סטאניסלב, והחשש שחשש בגא"צ צדדונו דלמלא הכל שקר, הא ליכא צ"ד וכנ"ל**), (ומה שאין כלן רק שמו ושם עירו

חזקת מרא קמא, ומדברי הרמב"ן שהובא בר"ן סי' האומר מוכח דעד א' נאמן באיסורין [גם] נגד החזקה דכל מה שביד וכו' וגם נגד חזקת מרא קמא וכו', וא"כ אין להתיר מחמת המלבושים והכתבים גם בצירוף קצת סימנים שבגופו, כיון שהוא אמר שהוא מעיר אחרת ושאלתו שמה חנה ושיש לו ג' ילדים ואינו כן.

(** עוד כ' שם: דאף שיש לרחות דשאני צ"ד כיון דעכ"פ הוחזק שיש במדינתו כמה עיירות ששמן איסטצא, א"כ אף אם נבדוק בכל העיירות האלה לא יהי, דכיון הוחזקו כמה בשם זה נחוש שמא יש עוד עיירות בשם זה ואינן ידועות לנו, ואף שאמר שהוא מאיסטצא הסמוכה לסטאניסלב ולא הוחזקו טובא עיירות ששמן סטאניסלב, מ"מ הא כבר כ' בגא"ב שם דכיון שאמר שהוא מהורודא [ובאמת אינו משם רק מסמוך לה] איכא למיחש שמא יש הורודא אחרת שאינה ידועה לנו אף דבעלמא ליח לשני שוירי בלא הוחזקו, רק דלא חיישי' כולי האי לבי' הורודא ולבי' חיסאקא [יחד] ע"ש, וכאן אין אנו צריכים לחוש ללא הוחזקו אלא לשם עיר סטאניסלב, אבל לשם עיר איסטצא בלא"ה איכא למיחש דבהא הוי כהוחזקו, אך מ"מ נראה דגם זה אינו חשש, וא"צ לבדוק רק בעיר איסטצא הסמוכה לסטאניסלב, וראיה לזה דהא לדעת הרי"ז וכמה פוסקים אין מתירין בשמו ושם עירו בלא פשטוש, ורק כשמעיד גם על שם אביו מהני בלא פשטוש. הרי דאף דשמו וש"א גרידא בלא ש"ע ודאי הוי כהוחזקו כמ"ש הח"מ בסק"לה, ושמו וש"ע לבד לא מהני, וא"כ מה מהני שם אביו, אע"כ דע"י ש"ע מסיע גם ש"א שיהי' לא שכח כלל ולא חיישי' בלא הוחזקו, וה"נ צ"ד אף שבלא סטאניסלב הוי שם איסטצא כהוחזקו, מ"מ ע"י סטאניסלב מועיל על מה שאמר איסטצא הסמוכה לסטאניסלב דהוי לא שכח כלל ולא חיישי' גם בכה"ג בלא הוחזקו וכו', והגם דאכתי יש לרחות דאף דלא מהני ש"ע או ש"א לבד רק בצירוף שניהם, אכתי גם בצירוף שניהם נעשה רק לא הוחזקו, ובענין כנ"ד לא מהני לא הוחזקו, דהרי אף בעלמא דמועיל עכ"פ שמו וש"א וש"ע אעפ"י כ' בגא"ב הג"ל דכיון דאיכא ריעותא שאמר שהוא משם ולא נמצא שם איש כזה חיישי' לבי' הורודא אף דבעלמא ליח לב' שוירי, וה"נ צ"ד חיישי' לב' סטאניסלב וכו', ואף דלמ"מ שכתבנו קולא משום דשנינו השם עש"ה יש היתר בלא"ה, מ"מ אי אפשר להתיר מטעם זה לבד, דשפיר יש להקל בין הא לנרון דהר"ן סי' ל"ג, אלא דלמ"מ האחרונים דכיון

דמלבושי היהודים אינם שווים בכל מדינה וכן יש חילוק בהבדל מבטא לשונם, א"כ תו אין לחוש לעוד עיר הרחוקה מעמנו בשם זה, דבזה יש היכר ע"י מלבושי והמבטא, ובפרט לפימ"ש הרח"ש דבעיר גדולה ומפורסמת אין חוששין לעיר אחרת אף לפוסקים כר"ה ור' זירא, ועיר סטאניסלב היא עיר גדולה ומפורסמת.

אוצר

סי' קנ אות יח—רכ

הפוסקים

לחוש דכיון ששניה נכמה דברים, אי"כ יתכן שגנז את הבגדים עם הפאם ומשוי"ה לא ידע את שם האשה ומספר הילדים, ולא דן מאומה אם יש להחזיר ע"י חיפוש צעירה שהזכיר. וע"י צנעט שעשועים סי' ע"ה שדן הרבה אם מהני חיפוש גם כיכא שנמצא שינוי.

רי"ם. ובשלא ה"י גילוי דעת או סיבה לתלות בה השינוי. הנה יש הסובר דגם שינוי בשמו לא צ"י גילוי דעת וסיבה על השינוי, אלא כל ששאר הפרטים מראים שזה בעל ח"ן אנו נזקקים לפרט שבו שינה, דמה לנו בשקרו הרי שאר הפרטים מראים דבעלה של זו מת, והי"ל כאילו הועד צפירות דהם יודעים בצירור שבעלה מת רק אמרו שהי שמו כך ואינו כך, דודאי מתירין האשה וכמבואר מדברי חש"י הר"ן סי' מ"ז המוצא ב"ח רכ"א על הגליון, והר"ן צ"ח ל"ג שהל"ך גילוי דעת על השינוי, מעשה שהי כך ה"י, וכמוצא בדברי יעקב שח"ז, וצפ"ח נגז שצ"ח רכ"ג צ"ח ה"י.

אולם יש הסוברים דבכל שינוי הנמצא, הן בשמו ושם אביו ושם עירו, והן בשאר שינויים בפרטי זכותו, כגון שאמר שאין לו אשה, או שיש לו בנים ואין לו, או איזה שינוי אחר, ח"ן להחזיר האשה שלפניו, דהכי דמהרבה פרטים ששמענו מפיו על זכותו יש לדון בודאי שזה בעלה, אך כיון דפרט ה' מהם ליחא צבעלה, הרי אנו רואים שהוא שקרן ומי יודע איזה פרט הוא שקר, ומעלמנו ח"ן אנו צודין סיבה לתלות זה השקר ולומר ששקר רק בזה ולא בפרטים האחרים שסופר, וע"כ יש לומר שכל דבריו אמת דאין לנו להחזיקו כלל לשקרן מאחר שאין לנו סיבה על השקר, [או שבנדונייהם לא ה"י אפשר להמציא סיבה], ואיש אחר הוא דליתרמי ביה כל הפרטים הדומים לשל בעלה, ומה שהר"ן צ"ח ל"ג החזיר העגונה שנמצא שינוי בשם בעלה, שאני החם משום דגם אם יומא דאחר הוא ע"כ עלינו לומר ששקר, וכמבואר בדברי שו"ת ר"א דלכ"ן ב"ח רכ"א ובעוד אחרונים שם.

ומדברי האחרונים דלעיל מאות קל"ה והלאה מבואר דסוברים דגם בשינוי ששמו חלין בסיבה אלא דצ"י שחב"ה סיבה נכרת לתלות בה.

ויש שדנו בנדונייהם שהשינוי לא ה"י בשמו או בשם אביו ועירו אלא בשאר פרטים, דלא צ"י להמציא סיבה על השינוי, וכל שיש די להחזיר בלי השינוי מתירין, וכמוצא ב"ח רכ"ג, או שתולין השינוי באיזו סיבה שאנו צודין מעלמנו, או שאומרים פלגין דבורא.

ויבואר עוד בעזכ"י חופני הסיבות בהם תלו האחרונים את השינויים שבנדונם, וכן יבואר ב"ח רכ"ד דיש הסובר דאם היו כמה שינויים לא מהני להחזיר, וגם דהיכא שהיו סימנים בצופו ובכליו המראים שזה בעלה ובאופן דכ"י להחזיר בלי אמירתו כלל, ח"ן השינוי מגרע לנו בכלל, וכמוצא ב"ח רכ"ב.

רכ. הסוברים דגם בשינוי בשמו יש להחזיר בלי גילוי דעת וסיבה על השינוי. בדברי יעקב סי' א' ע"ד גצ"ע שהמתח אחר לפני מוחו כי שמו בנימין חיים בן פ' וכן אמר שם אשתו ואמה וגיסו וגם המקום שהוא דר שם עם אשתו ועוד פרטים שונים, והכל נמצא מכוח צבעל אשה זו, אלא ששם בעלה ה"י בנימין ב"י (*), כתב דיש להחזיר האשה, דהרי כיון דאף אם לא ה"י מזכיר שמו כלל היינו משיאין את האשה ע"י הסימנים שבנ"י המגלים לנו בצירור שהוא בעל האשה הזאת, ממילא גם עתה שאמר שמו בשינוי לית לן בה, וכמ"ש התוס' בגיטין דף פ' ע"ב.

היטב צעיר איסעליא הסמוכה לסטאניסלב יש ללדד להחזיר האשה, אהמם לריך חיפוש גם בכפרים הסמוכים שבסביבות איסעליא [כי הם נקראים על שם איסעליא], אבל לעיירות הסמוכות ח"ן לחוש, שהם ח"ן נקראין על שם איסעליא, ומאחר שהיחזר עגונה זו חמור מאד אף בלא הריעותה של אמירת המת, כי לא נמצא במה זה אפי' סימנים אמנעיים זולת הכרת המלבושים והפאם עם הכתב, לזאת אם האשה כבר באה צימים ואינה רדופה לינשא, ח"ן נמנה להקל, אך אם היא ילדה ורדופה לינשא, הנני נמנה להטער עם גדולי הדור להקל, ורק באופנים אלו: א. שהעגונה תאמר צפירות שהיא מכרת כל המלבושים בצ"ע שהם של בעלה, ב. שיחזר שהפאם עם הכתב שנמצאו אצל המת הם של בעל האשה, וגם הכתב יהא מקויים שידעו בצירור שהוא אמת, ואם האשה עצמה היא שביאה בידה את הכתב והפאם, לריך שיחזר שהם אותם שנמצאו אצל המת, כי אף שבעלמא האשה עצמה נאמנת, מ"מ כאן ח"ן רואה לסמוך בכל על האשה עצמה מחמת הריעותה של אמירת המת בחייו, ג. שנדע שלא נפרד ממנה מחמת קטעה [ואז נוכל ללרף הסבא דחילו ה"י ח"י ב"י צ"ח], וע"י צנצ"י סופ"י ל"ז, ד. והוא העיקר שהכל תלוי ב', שיחפשו חפץ מחופש הדק היטב ע"ד המבואר בחש"י סי' ח' באיסעליא הסמוכה לסטאניסלב וכן בכפרים הסמוכים אם לא נעלם משם איש ששמו חיים מינלער, וגם יסכימו להיחזר ג' גדולי הדור. וע"ש צ"ח מ"ו.

ובדברי חיים [לר"ח מלאני] ח"צ סי' מ"ו שהשיב ג"כ ע"י עובדא זו כתב ג"כ מעיקרא דאף דפשוט דבעגונה סומכין על אומדנא, אך צ"י שהוא עצמו אמר שאינו בעל האשה, שהרי בעל אשה זו לא דר צעיר שהזכיר, וגם שם אשתו לא ה"י חנה, וגם לא ה"י לו ג' ילדים, [אין נסמוך בזה על האומדות שיש כאן], ושם הכינוי של לעז [מינלער], הוא שם משפחה ובקל יש מקום לחוש שאינו בעל האשה כלל, דאע"פ לא שכיח במשפחה א' צ' בני אדם ששמותיהם שוים אבל משונים בעסקיהם ובשמות נשותיהם וצניהם, וא"כ ח"ן כאן שום עד על שמו, לכן ודאי לריך לחקור צעיר שאמר הנפטר שהוא משם חולי נמצא שם איש כזה ששמו חיים ואשתו ובניו כמו שאמר, ודבר שעתיד להחזר בקל לריך לזכר, ואם יודע שאין שם ולא ה"י שם מי ששמו חיים על הכינוי מינלער, הרי נחזר ששקר העיד על עצמו כמה שאמר, אך עכ"פ בזה שאמר ששמו חיים מינלער נאמן ופלגין דיבוריה כמו באומר הרגנוכה, [אולם ע"י ב"ח רכ"א שכמה אחרונים וצניהם הדברי חיים עצמו צ"ח סי' ל"ד ל"ה דוחים סברת פלג"ד צנזון בזה], אך [אף] אם יומא דלא סומכין על דבריו כלל, מ"מ יש לדון צ"י להחזיר עפ"י לירוף הסימן האמנעי שנמצא בצופו אל סימן הפאם וכתב הפער שהם מכילים דלא מושלי ח"י וכי, גם י"ל דכיון דאחזיק האי גברא ללכת לארץ הגר ואחר לא ידענו [שהכל לשם], הוי כמו שכיחי שיירתא ולא הוחזק דמקלין בעגונה, והגם דבדאי ח"ן מתירין צנמלא סימן והחזיק ליסע לאותו מקום מטעם זה, דהא כיון דסימנים לאו דאורייתא ושכיחי שיירתא הוי כהחזק צ' יוסף בן שמעון, ובחזק שיירתא יש כמה בני אדם צימין כזה וכמ"ש הרשב"א בגיטין, אבל אם יש לו סימן בכלי ודאי מקרי לא הוחזק גבי שיירתא איש כזה ב"ח אחר הסימן שישאל מה כליו, ובעל האשה הוחזק על כליו לית ל"שם בודאי דמקרי לא הוחזק, והוי שכיחי שיירות ולא הוחזק דלא חיישי ליוצ"ש אחר, ולכן יש להחזיר אם יסכימו תלתא וכי, כי ח"ן סומך עלי כעת כלל מחמת חפסות כוחי.

וע"י בבר ליואי ח"צ סי' כ"ב [בשני] שהשיב ג"כ על עובדא זו, ולא מלא היחזר לאשה מפאת סימני הגוף והכלים, דיש

אוצר

ס"ק קנ אית רב-רבא

הפוסקים

חלין שזה הוא הנאכד וכו', ומכ"ש בזמניו שכלתי אפשרי להיות ולבא במקום אחר אם אין לו פאספורט.

אולם במנחת יחיאל ח"א סי' ס' הקשה על הדברי יעקב דמדמי זה למ"ש החוס' בגיטין פ', ובאמת שאין החס', דשם נגע אלו יודעים ע"י עדי המסירה שזה האיש ששניה שם הלידה הוא באמת המגרש, רק דאלו חוששין ללעז שמי שאינו יודע שגירש ורואה את הגט בשינוי מקום הלידה יאמר שאין זה המגרש, ושיפיר כ' ר"ת דמקום הלידה דא"ל לכתוב כלל ליכא לעז כיון דאין הכל יודעים מקום הלידה, אבל נז"ד אף דאלו רואים בשאר הדברים שאמר שהוא בעל העגונה הזאת, אך כיון דבעל האשה לא היה שמו כן ע"כ ל"ל דאחר הוא וכו', אלא דבעיקר הדין שבי להחיר האשה הסכים לו ומעטם אחר כיון שבעלה שיש שם סיבה ועטם שהוכרח לשנות שמו [ובמ"ש באבני נדק המוצא בלות ר"ב].

רבא. הסוברים דבכל שינוי הנמצא אין להתיר כל ש"ל שכל דבריו אמתיים. בתשו' ר' אליעזר [לר"א גורדון] סי' כ' בעגונה שנתקבל לה עדות שאיש אי ממדינת רוסיה שה' גר בסביבות קראקא ושמו מנחם בן יוסף הכהן אלעזר מת, וכפי הכתובים שנמלאו אללו היה לו דין ודברים עם גיסו אודות ירושה, וגם היה כתוב שם דשם אשתו נחמה בת גרשון פינקלשטיין ושהיתה דרה ברחוב פ' שצער פ', וכל זה מראה שהוא בעל העגונה שלפנינו, אלא שבי' אחים העידו שאמר להם שאין לו אשה ובנים, ועד שלישי אמר שהגיד לו שהוא ממקום הסמוך לצרדיעשוב כמו פרסה, ובאמת הן מקום מולדתו והן מקום מגורו קודם שנפרד מאשתו רחוקים כמה פרסאות מצרדיעשוב, וראה הכהן השואל ללדד היתר מתשו' הר"ן סי' ל"ג [הג"ל בלות ק"ה] דמוכה שם דהיכא שרצה לעגן את אשתו, וכמו נז"ד שנפרד ממנה דרך קטטה ואמר לה שלא תראה עוד כמו שלא תראה חזקה, אמרי' שכתובת אמר שאין לו אשה וגם שניה מקומו כדי שלא יודע לה באיזה מקום הוא נמצא, והשיב לו דנדון זה אינו דומה בכל הפרטים להכריח דהר"ן, דהרי הכהן איכא חרתי לעיבודתא, חדא שאף אם נימא שהוא אחר עכ"ל ידע' ששיקר הכהן מהלך, שהרי הוא אמר שהוא בן אחותו של אליהו וויגיר מפרפוניאן ואינו יודעים שמעולם לא היה לו בן אחות בשם חיים, וכיון שסוף סוף שיקר, א"כ עוב יותר לומר שהוא באמת בן אחותו [רק ששינה שמו], שהרי על מה ששינה שמו לשם חיים יש לנו טעם, והוא מפני שרצה לעגן את אשתו, משא"כ אם נימא שהוא איש אחר אין לנו שום טעם למה שיקר לומר שהוא בן אחות אליהו וויגיר, ועוד דיש לתלות הקלקלה במקולקל שכבר אמר שרצה לשקר ולשנות שמו, ועוד דהתם זולת הריעותא משינוי שמו ידע' צבירור שהוא בעלה של העגונה, כמ"ש שם הר"ן שהוצרך הדבר מחור עדותו שבעלה של זו מת, אבל נז"ד אם נאמר שהוא איש אחר ולא בעלה של נחמה, אזי לא אמר שום שקר, כי יוכל להיות שבאמת לאותו איש אחר אין לו אשה וגם היה ממקום הסמוך לצרדיעשוב רק פרסה א', אבל אם נימא שהוא בעלה של זו לריבין אנו לומר ששיקר, (ובהגב שכל הגליון שם הוסיף, דגם אין לדמות נ"ד להא דמבואר במשאל בנימין סי' ק"ט [שעליה נסתמכו כמה אחרונים דלהלן בלות רכ"ג להחיר בנמצא שינוי] צדון שהעידו עכו"ם מסל"ת שהאב ובנו שה' מסחרם עם הדוכס נהרגו, ובאמת לא היה לזן מעולם שום עסקים עם הדוכס, ועכ"ל החיר המ"ב את נשותיהם ע"ש, והיינו נמי משום דהתם היה צעדותם די להחיר, דז"ל המ"ב: מאחר שהנכרים העידו שהיו מעיר פ' ושהיו נושאים ונותנים עם הדוכס ונשבו ונפדו ונהרגו, ואין ידע' שאותם אנשים ראובן ובנו מעיר פ' והיו בהם כל הסימנים הללו, משיאין נשותיהם בלי פקפוק כלל

ריש ע"א בשם ר"ת דאם נכתב נגע שם מקום הלידה בשינוי הגט כשר, כיון דאם לא נכתב כלל כשר לא גרע מה שנכתב בשינוי מאילו לא נכתב כלל ע"ש, ואף שצחי' פני יהושע שם הסביר בכוונת ר"ת דדוקא במה שאין שום טעם לפסול כגון שינוי מקום הלידה דאין שום לעז בזה דאין הכל צקיאין במקום הלידה, אלא שאנו באים לפסול בשינוי זה כדי שלא יאמרו העדים חתמו שקר, ע"ז ס"ל לר"ת דכיון דאין השטר נפסל אף אם לא נכתב כלל, לא שייך בכה"ג לומר שהעדים חתמו שקר, אבל היכא דאיכא טעם לפסול בשינוי שיאמרו שאין זה האיש הכתוב בנגט, הגם דאם לא כתבו כשר, אבל אם נכתב בשינוי פסול ע"ש, ולפי"ז נז"ד דאיכא חשש לומר שאי"ז בעלה של האשה הזאת שוב יפסול השינוי גם לר"ת, אך באמת אין הדמיון שזה להאי דהפני"ז, דדוקא גבי גט דאפילו אם אנו רואין צבירור שבעלה של זו מגרשה אפ"כ אם נכתב שם אחר נגע פסול, בכה"ג שפיר י"ל דגם השינוי פוסל צמודי דאיכא למיחש שעי"ז יאמרו דאי"ז בעלה של זו הכתוב בנגט, אבל נז"ד שאין אנו לריבכים אלא לדעת אם בעלה של זו מת, ואם היינו רואים במראית עין שבעלה מת אפ"כ אם יאמר הוא עמנו קודם מותו שאין שמו כמו שהוחזק בלותה בעיר, לא מגרע מידי ואשתו מותרת לינשא, א"כ גם היכא שאנו מכירין ע"י סי' מוצהקים שבעלה של זו מת, מה נפ"מ אם שניה שמו, הרי אין אנו מחירין לאשה שמת בעלה להנשא דוקא ע"י שנדע את שמו ושם אביו, דאין הרכה שמו ושם אביו גזירת הכתוב דבטי דוקא אלה, אלא כל שאנו מכירין צבירור שבעלה מת אנו מחירין, א"כ כל שיודעים ע"י סי' מוצהקים שמת והיינו מחירין גם זולת הזכרת שמו, א"כ מאי נפ"מ לנו אם שניה שמו, הא מ"מ בעלה של זו מת וכו', ואף דמבואר בתשו' גאוני צהרתי סי' כ"ז [והו"ד בלות רי"ד] דבעובדא דהר"ן סי' ל"ג [הג"ל בלות ק"ה] אם לא היה אומר מעיקרה ששינה שמו לא היה נחשב שמו לעשוי להסתנות, אין דבריהם נראין, דכבר כ' הרא"ש צ"י השולח דדרך הצורחים לשנות שם ע"ש, ובאמת הר"ן לא עצור בהחמירה סמך יסוד היתרו. וע"י להלן בלות רכ"ג מהשאלת שלום מהד"ת סי' קכ"א ופאת נגז סי' א'.

ובעשרת יצחק סי' י"ד צמי שנתקבל עליו כתב שמת ושנמלא באמתחתו פאס על שם נחמיה בן שמואל מעיר פ' מחוז פ', וגם נמלא באמתחתו מכתב שהכין לשלוח לחותנו פ"פ צעיר פ', וה' כתוב שם גם שם אשתו ובנו, אלא דשם בעלה של עגונה זו היה נחום ולא נחמיה, ואחר שצריך דלמלא השינוי היה אפשר להחיר ולסמוך על השמות שצפאם כיון דהוא מהדברים דלא מושלי להו, וגם להח"מ צסקמ"צ החושש לאצידה יש להחיר דהוי כאן כפילה דיחיד דליה לה, כתב עוד דהגם שעתה נמצא שינוי בשמו מ"מ יש ללדד להחיר דכיון דאילו לא היה נמלא באמתחתו רק המכתב לחמיו ושם אשתו ובנו ולא היה על הכתוב רק בשם משפחתו ועירו, ודאי דהיה מהני, דאפ"י למאי דמשמע מהרמ"ה דבטי גם שם אביו, מ"מ שם חמיו מהני לסיון גמור דהוא הוא בעל האשה שלפנינו, ולכן אף שנמלא ריעותא בשם עמנו אין זה מגרע בהיתר, כיון דמכא שם חמיו ואשתו ושם עירו מוכח להדיא דזהו בעל האשה, צע"כ נאמר ומוצן בדבר דהשינוי בא מאיזה טעם שבי' ההכרח לשנות, דומיא הא דאמרי' בגיטין ל"ד ב' גי"א הבאים משם לכאן שמו יוסף וקוראין לו יוחנן וכו', וכי שם הרא"ש דדרך גי"א הגולין ממקומם לשנות שם, ומכ"ש נז"ד ידוע דרך דרכן של גי"א דודאי אין כאן חשש מהמת זה, ועוד כיון שבעל האשה הלך ולא חזר, מסתבר לתלות שזהו שמת שם, מאחר שזכר ש"ע ושם חמיו, דאם איתא דבעלה חי היה צא לביתו, ודומיא הא דכי במצ"ע צמי שהלך ואח"כ נמצא בדרך הרוג אי דמדאורייתא

אוצר

סיק קב אות רבא

הפוסקים

ובנחלת אבות סי' כ"ב נשאל צד שהעיד שהנפטר אמר לו בחייו שמו ושם אצלו ושם עירו ושם אשתו ושהיה משרתת בבית פ' צעיר פ' ושהוא חתן ל' וינר, וכהן הכל מכון כמו בצעלה של ז', חלל ששם חותנו הוא מאיר ולא ל'ב, כתב דלכאורע כיון שיש כאן תיובת ואין אנו יודעין מי הוא חלל עפ"י מה ששמע ממנו בעד, נהי ידיעת שמו מפיו עדות מעליה הוא וכמבואר מהא דסוף יצמות גבי יוחנן ג' וינתן ארי, היינו דוקא היכא דליכא ריעותא בדבריו, אבל הכא שיש שינוי בשם אציה, אי"כ מוכח דאין הוא, והיו כמו הכחשה בדרישות דפסול אף בעדות אשה, וכן משמע להדיא בחשו"ר סי' ל"ג [הג"ל צאות קליה] דאילו לא ה"י מגלה דעתו קודם יליחתו מציתו שישנה שמו לא ה"י הר"ן מתיר שם האשה כי עדותו איתרעה, וליכא לאקשווי מדברי הר"ן עלמו בסי' מ"ז דמבואר שם דכחשה בשם היכא לא ה"י הכחשה דה"י כמו הכחשה בצדיקות (*), דשאני התם כיון דמטיד שמת המומר אחי צעלה וה"י מכירו [ולא ה"י שום ספק ששני העדים מדברים על אחי צעלה זה כי לא ה"י צעלה אח אחר] לכן לא ה"י הכחשה בשמו חלל כהכחשה בצדיקות כיון דאין עיקר העדות תלוי בו, דמה לי אף ה"י נקרא, משא"כ בסי' ל"ג ששם בעד לא ה"י מכיר אם זה המת הוא צעלה של עגונה זו חלל בשביל הסימנים שהיו שם, וכיון שיש ריעותא במה ששמו לא ה"י כמו שהחזיק עלמו, ה"י כמו הכחשה בחקירות עדותו צעלה, ועוד דכיון דסימן אחד ליתא מאי חזית דנסמך על סימנים אחרים יותר מסימן זה שממנו נראה דלא זה הוא צעלה של זו, ולכן הולך הר"ן שם לומר דמחמת שאמר שרואה לשנות שמו ה"י שמו עשוי להשתנות ואינו מטיל ספק בדבר הכרור, ומעשה צ"ד שהעד אינו מכיר אם זה המת הוא צעלה של אשה זו, חלל שאנו רואים להחירה עפ"י הסימנים ששמענו מפיו, וכיון שנמלא שינוי בשם אציה ה"י הכחשה בחקירות כיון שעיקר העדות תלוי בזה. [חולס ע"י להלן צאות שאח"ז שעכ"ז לידד להחיר צנדי"ן מחמת עדות עד אחר שה"י שם שאמר ג"כ כל הפרטים כמו בעד הראשון ולא הזכיר משם אציה כלל].

גם באור גדול סי' י"א צנדי"ן שכל הפרטים היו מראים שזה המת הוא היכא שאליו היא זקוקה, חלל שה"י שינוי בשם אציו [וכוא אותו הנדון של העין יתקן שצאות ר'], כתב דע"כ לא אמר הר"ן בסי' מ"ז דכחשה בשמו לא ה"י חלל כהכחשה בצדיקות, חלל צנדי"ן שהעיד בעד צודאי על היכא אציה צעלה ולא ה"י שום ספק דילמא על אחר הוא מעיד, רק שחשש לפסולו משום דמסקר בשמו, ע"ז כ' דאין חלל כהכחשה בצדיקות דלא מפסיל, אבל היכא דלא ידעי על מי הוא מעיד, ורק מחמת הסימנים שאמר וכיון לסימנים שצעלה אנו צאים לדון שכל צעלה הוא מעיד, אי"כ גם שם אציו הוא סימן כהאחד הסימנים האחרים, וכיון דצדא אינו מכון מכלל דעל אחר הוא מעיד ולא

כלל עכ"ל, ולפי"ז כשם צנדי"ן דידן אינו דומה להא דהר"ן, מה"י טעמי אינו דומה להכיה דהמ"ב, ומה"י טעמי אין צ"ד דומה גם להכיה דהתם סופר סי' ע"א [שהוצא צאות רכ"ג], דהתם נמי היתה העדות מספקת להחירה, וכל הטעמים שכתבנו לחלק ה"י דנ"ד מה"י דהר"ן, שייכים לחלק מה"י דהמ"ב והתם"ס, ורק טעם א' לא שייך, חלל דמ"מ האריך שם להחיר מטעם אחר, כי צנדי"ן חלל שהעידו שהאיש אמר להם שאין לו אשה לא העידו שראו את האיש שמת, חלל שה"י חלל מלמד ח"י שנה לפני הזמן ששאר העדים אומרים שהאיש בשם זה מת, וא"כ יתכן שהם מעידים על איש אחר לגמרי, ולכן אין עדותם מעלה ומוריד, ואי משום דא"כ הוחזקו צ' פנחס צ"י ויוסף חלומן וכו' אי אפשר להחיר עגונה זו גם ע"י שאר העדים, וכמבואר בשו"ע [סעי' זכ] דבמקום שהוחזקו צ' יוצ"ש ושיירות מלויות אין להחיר אשתו של יוצ"ש זה עד שגדע שיוצ"ש השני חי הוא, אך כיון דהמעידים הראשונים הג"ל הם צ' אחים, אי"כ דינם רק כעד א' ואיכא למימר דמפני עד א' לא מקרי הוחזקו צ' יוצ"ש, דמאן לימא לן שמאמינים ע"א לומר שהוחזקו צ' יוצ"ש, ד"ל דדוקא להחיר הקילו חכמים להאמין לע"א אבל לא להסיר וכו', ע"ש.

ובמאיר נתיבים סי' פ"ח ע"ד עדות שכיוונו שם האיש והאשה ושם אציהם ואמם, חלל שמגרעות נמלא בעדותם שכתבו [שאמר] שיש לו צנים ופירע שמותיהם ולזה הנאכד לא היו צנים מעולם עם העגונה שלפניו, כתב דאין עדות זו מספקת להחיר את העגונה, [חדא] דמשמעות דברי העדות היא שצממנו א' הגיד החולה לפנינו שמו וש"א ואמו ואשתו ושם אציה ואמה ושם עירם ושם צ' צניו, וקלקל צדא להטיל ספק בכל דבריו לחוש מדכא ליתא הא נמי ליתא, או [י"ל מטעם אחר] להיפק, דאולי איש זה נדיק בכל דבריו ונאמן על עצמו שהכל אמת ואינו כלל צעלה של זו ואיתרמוי איתרמי דאכא עוד עיר אחרת ששמה כשם עירו, ואף שזה חשש רחוק לומר דאיתרמי שמה כשמה גבי שם איש ואשה ואציהם ואמם, מ"מ מזה שאמר שיש לו צנים ע"כ לומר שאיש אחר הוא, והגע עצמך אפי' גבי אציה אם יאמר סימן צנדי"ן הנמלא ויכין מידת ארלו ורחצו ומשקלו ועוד הרבה סימנים חלל שיוסף עוד להגיד סימן אחד שאין צנדי"ן הכה, היעלה על לב לומר שיחזירו לו האציה, הלא נראה צנדי"ן שאין הצנדי"ן הכה שלו, ה"י דצנדי"ן דבר א' שהוא שקר אמרי דכל שאר הסימנים איתרמוי איתרמי אף שהוא רחוק מאד וחידוש נפלא שיהי' דומה ממש בכל שאר הסימנים המובהקים, וה"י צנדי"ן וכו', ודכוותיה אשכחן בשו"ת גאוני בתראי [סי' כ"ז] דלולא דעבדי אינשי דקרו לפרוודא דמתא על שם מתא לא היו מתירין שם העגונה כיון שאמר שהוא מעיר פ' וצעלה של זו לא ה"י דר שם חלל צנדי"ן הסמוך לה, אף שכל הסימנים היו מראים שזה צעלה, וצנדי"ן דידן מי יפרק מה שהוסיף שיש לו צנים ופירע שמותיהם מה שלא היו דברים מעולם, ואין שייך צנדי"ן להחיר מטעם פלג"ד ונאמן לו שהוא צעלה של זו עפ"י הסימנים ולא נאמן לו מה שהוסיף דבר שקר שיש לו צ' צנים כמו גבי פ' רצפני לרזוני, דשאני התם דאף דדינא הוא דלא מהימן לגבי נפשיה אבל אעפ"י כול להיות שהדבר כולו הוא אמת חלל דאין לא מהימנין ל'י לאשווי נפשיה רשיעה, משא"כ בכל דממנ"פ אם דבריו היו צנדי"ן ששקרו או שדבריו הם אמת איתתא דא חסירה, ואין לומר דאף שאנו יודעים צנדי"ן שמהאשה הזאת לא היו לו צנים מ"מ אולי נחכוין שיש לו צנים מהאשה אחרת צא"ה מקום רחוק, הא לאו מילתא היא, דמשמעות הדברים ניכרים שלא נחכוין לצנים מהאשה אחרת חלל מזו, ע"כ אין עדות זו מספקת להחיר עגונה זו.

(*) וזה תוכן דברי הר"ן שם: ע"ד זקוקה ליכא מומר שהעיד עליו ע"א שמת אלא שאמר ששמו ביהדותו ה"י אברהם, ובי' עדים אחרים אמרו ששמו ה"י שמואל, האם יש לפסול עדות העד, או אם יש לנו לחוש לבי' אחים שה"י שם האחד שמואל ושם הבי' אברהם, והשיב דליכא למיחש להכי, לפי שאין רואה בדברי כל העדים שהיו מכירים לבעלה של זו שהם יודעים שלא ה"י לו כי אם אח אחד, וכי תימא דאפי"ה ליכא למסבך אהך סהוד דמ"מ הא איתבשש שהעיד ששמו אברהם ואלו העידו ששמו שמואל, אפי"ה מסתברא דלא מיפסל, משום דקיי"ל דבעדות נשים לא בעי' דרישה וחקירה, וכיון שכן מסתברא דעדים המוכחשים בבדיקות כשרים בעדות נשים כשם שכשרים בדיני ממונות, וכיון שכל העדים מסכימים שלא ה"י לבעלה של זו אלא אח אחד, אעפ"י שהם מבחישים עצמם בשמו, אין זו הכחשה הפוסלת.

או"צ

סי' ק: אות דכא

הפוסקים

לכסחפק חולו טעה בעדותו, ה"נ מהכ"ח לומר שטעה דילמא באמת יש אחר שהוא נשוי בת ר"מ, ואף דבא"ה לא חיישי, היינו היבא דלפי העדות העיד על זה שאנו דנין עליו, אבל הכא אדרבה מוכח מעדותו שהעיד על איש אחר, ומ"ש ר"מ דה"י גם חיפוש כי שאלו לזקני העיר ואמרו שזוכרים מארבעים שנה ויותר שלא נעלם מכאן איש ששמו עזריאל, ומכ"ש שלא ידעו ולא שמעו מאבותיהם שיהא נמלא בכאן איש אחר ששמו ר"מ ואומנותו לימצלער, הנה עדיין אי"ז עדות גמורה דלא ראינו אינה ראייה, ואף שאמרו שזוכרים שלא נעלם מכאן איש ששמו עזריאל, אעפ"י כיון בגדר לא ראינו, והא דכתבו הפוסקים דמהני חיפוש, היינו דע"י מקרי לא הוחזק כיון שידענו שזה יאל ולא הוחזק שלא אחר, אבל לסמוך על חיפוש זה היבא שהעיד עד אי נגד החיפוש אין לי ראייה להחיר, ועוד קשה לסמוך על החיפוש דלפי מה שכתבו אי"ז בגדר לא הוחזק דכיון שהעיד שהוא חתן ר"מ ע"כ חיישי שלא להכחיש עדותו וי"ל דכזה כו"ע מודים דחיישי לעיר אחרת וכו'. [אך עכ"ז העלה שם להחיר ע"י עדות אחרת שה"י שם אף שערות זו עמדה בסחירה קלה עם העד הראשון, ע"ש]. וע"ש עוד צ"ח כ"ח בתשו' הגרע"א.

ובצמח צדק [החדש] סי' נ"ד בא"ש שמת צעיר אחרת ונרשם אלל השמש מפי המת שמו ושם אשתו ושם חמיו ועירו ושיש לו בת, וכל זה מורה שזהו צעל העגונה שלפנינו, אלא דאלל השמש ה"י רשום ששם הבת הוא בתיא ובאמת שמה גוטל, עוד יש שינוי שאלל השמש רשום שאמר שהוא מעיר הראדאק ובעלה של זו הוא מהכפרים הסמוכים לעיר הני"ל, כתב הנה פשוט דזולת צ"י החששות הני"ל יש כאן עדות מספיק צרופה להחירה, דהא שם חותנו בשם אציו, ובשמו ושי"א ושי"ע קיימ"ל דודאי סגי, וכ"ש הכא דנוסף ע"י גם שם אשתו וכו', אך כיון דאיכא כאן ריעותא צרורה המורה שאינו צעל העגונה מחמת ההתחלפות בשם צחו, א"כ יש כאן מקום לחוש לדי חששות, חדא שמה יש עיר אחרת ששמה הראדאק ושם יש איש ששמו ושם אשתו וחמיו כן ושם צחו בתיא, השש"א הצי' דאף אם יצורר דליכא עיר כזאת, או אם יצורר שנתכוין להראדאק שבמדינה זו, מ"מ יש לחוש שמה כיצב בשמו ושם משפחתו שהרי אנו רואים שלא כן שם צחו, ה"י אף אם נימא שאין כאן כיצב רק שהשמש טעה בשם הבת, עכ"ז מי הערב לנו שהטעות ה"י בשם הבת שמה הטעות בשם העיר, ה"י אולי יש בהראדאק זו או בכפרים איש אחר ששמו כן ושם צחו בתיא, ואע"י דכל החששות האלה כן רחוקות, מ"מ יש לחוש לכן צנ"ד שיש ריעותא צרורה המכרחת אותנו לזה, ולא דמי לעובדא דלמון דאף דגם התם איכא קלת ריעותא שהרי לא הכירוהו ומ"מ תנו הדבר בנשיכת הנחש, אך התם אין זו ריעותא כל כך דרך המהים להשחנות, גם מלשון המשנה משמע ד"ללא הכירוהו" לא נאמר לרבותא כל כך וכו', אך הנה מתשו' הר"ן סי' מ"ז [שהוצאה בגליון שצראש האות] יונא דהיבא דאם נבא לומר ששיקר נאטך לצעל כל העדות יש לתלות יותר בטעות ולא לצעל העדות, ולפ"י צנ"ד אין לחוש להשש"א הצי' שמה כיצב לגמרי דא"כ צעלה כל העדות, ויותר ראוי לנו למתני בטעות, ואין לחלק דשאני התם שיש עדות צ"י עדים ממש, משא"כ הכא שלא ידענו שמו רק על פיו והרי י"ל שהוא אינו חשוד אפי' כע"א, וע"א אינו נאמן להחיר א"א רק מדרבנן, ומי"ל דאפי' בכה"ג תלינן בטעות, אך במהריב"ל ח"ג סי' ח' כתב דהיבא דקאמר בשעת מיתתו שכן שמו יש לסמוך עליו מן הדין הגמור (ר"ל מדאורייתא ולא משום דאקילו בעגונה) ע"ש, וגם כיון דאין אדם משעה בשעת מיתתו י"ל דאין אדם חושא ולא לו וכמ"ש בח"ל סי' ל"ב ואינו חשוד כלל למשקר, וע"כ מסתברא דהוי עדות, וכיון שכן כדי שלא

על צעלה של זו, ותדע דהרי הר"ן עצמו צ"ח ל"ג שה"י ג"כ שינוי בשמו יאל לדון להחיר מחמת דהוי כשינוי העשוי להשחנות דלימור שהצעל שינה שמו, ולולא זה לא ה"י מקבל לעד הני"ל, ואילו צ"ח מ"ז הני"ל החיר בלא זה מחמת הכחשה בצדיקות, אי"ז דצ"ח מ"ז ידעי ודאי על מי הוא מעיד ורק שמשקר בקריאת שמו, משא"כ צ"ח ל"ג דלא ידעי על מי הוא מעיד רק מחמת הסימנים, א"כ גם השם הוא סימן, ומיכיו תיתי לתלות בטעות או בשקר, אדרבה נוכח מה דעל אחר הוא מעיד, לכך הולך שם להא דעש"ה דאין לספק כלל עבור זה באחר. וכלל זה כי גם צודע צשערים מהד"ת סי' מ"א.

ובחמדת שלמה סי' כ"ז ע"ד עגונה מפלונסק שנתקבל לה גצ"ע מע"א שאמר שהיהודי שנפטר צעיר פ' הוא מפלונסק והוא יודעו ומכירו ששמו עזריאל צ"י מרדכי ושששתו היא בת ר' מאיר לימצלער, ובאמת ה"י שם אציו משה ואשתו היא נכדת ר"מ לימצלער, ויש כאן צ"י הכחשות, והביא שהרב השואל ראה לדמות הכחשה העד בשם אציו למה שנזכר בתשו' הר"ן סי' מ"ז דהכחשה בשם ל"ה רק בהכחשה בצדיקות, וכתב עליו דאין נראה, דהר"ן שם שנה בדבריו שכל העדים מודים שאין לו אלא אח אחד, ומשמע להדיא דאף אותו העד שהעיד שה"י שם המת שמואל ה"י יודע [ג"כ] שאין לו אלא אח אחד, וע"כ [כתב] דאין נפ"מ בהגדלתו איזה שם ה"י לו כיון שהעיד להדיא על אחי צעלה, אבל הכא זה העד כשהעיד צנ"ד עדיין לא ה"י נודע לו שאין בפלונסק איש אחר ששמו עזריאל שנעלם מן העין, ואולי יב"י שם אחר ששמו עזריאל צ"י מרדכי, וא"כ ה"י זה מעיקר עדותו שהעיד על איש אחר לגמרי, ואף לפי דברי הרב השואל שרואה לדמות זה לנדון הר"ן, מ"מ קשה לומר דשם אציו הוא מהצדיקות ולומר דהוכחה בצדיקות ואמר שקר בזה, דילמא מאי שאמר שהוא מפלונסק לא כיוון כראוי וזהו מהצדיקות, דהא להרבה פוסקים סגי בשמו ושם אציו בהלטרפות איזה שם כינוי כדכחא שהוא חתן ר"מ לימצלער, ו[א"כ] דילמא באמת שם המת ה"י עזריאל צ"י מרדכי והוא ממקום אחר צעולס ומה שהגיד שהוא מפלונסק הוא שקר וכו', ע"כ לא מלאתי עדיין מקום לפתוח צשירותא דהאי איתתא.

ובסי' כ"ז כתב עוד דמ"ש הרב השואל ע"ד ההכחשה בשם אציו דיש לצדד להקל עפ"י שיטת הצי"ח שפסק דאפי' מכחישינן בחקירות עדות קיימת, הנה אין לזה ענין כלל צנ"ד, דכיון שהעיד על איש אחר לגמרי א"כ לא דמי להכחשת הזמן והמקום וסיובה מיתתו, דשם י"ל נהי דלא דקדק ציוס והמקום וסיובה מיתתו אך סוף כל סוף העיד שזה האדם שאנו דנין עליו מת, אבל היבא שלא דקדק על שם האדם א"כ כמו שלא דקדק בשם אציו יוכל להיות שלא דקדק בשם מקומו ואולי הוא ממקום אחר כיון שהוחזק שקרן בגוף העדות, גם יש לגמס מאד לעמא [דנאמנות ע"א הוא משום] מדע"ג א"כ בזה הלא יוכל העד להשמע ולומר על אחר העדות כיון דע"כ ה"י שם טעות, ע"כ קשה מאד למלא תרופה לעגונה ע"י עדות זו.

עוד הוסיף שם על דבר ההכחשה של הכרת האשה, דהיינו שהעיד שאשה המת היא בת ר"מ לימצלער ובאמת היא בת צחו, ולידד הרב השואל דתלינן בטעות דעבידי למטעי כמו דיוטא עליונה ומנה שחור, וכתב עליו דאין נראה, דלמה לא יקרא זה הכחשה בגוף העדות הואיל ולפי דבריו הוא איש אחר לגמרי, ולא מיבעי בלא חיפוש דאין להחיר כלל דמהכ"ח להחזיקו צמוכחש דילמא העיד אמת שיש עוד עזריאל שהוא חתן ר"מ לימצלער, והרי אינו ה"י כאן צ"י ששם שזה רק האחד ה"י נשוי בת ר"מ והשני בת צנו והעיד העד שמת אחד שה"י נשוי בת ר"מ, האם הדין נוהן

אוצר

סיק קנ אור רבא

הפוסקים

לסחור עדות גמורה ולומר שכיוצא בשעת מיתת חלינין יותר בעטות וכמ"ש הר"ן בג"ל, ואף לר"י"ש בסי' שפ"ב החולק על הר"ן וסובר דאפי' ככה"ג לא חלינין בעטות, וכן משמע גם מהשו"ה הרשב"א בח"ג סי' ד' פ"ט, ו"ל דפי"ב לא החמירו אלא בנדונים שהעדים נעשו פסולים ע"י שהקדימו הזמן ושבו אי אפשר להאמינם גם על גוף הענין, משא"כ בג"ד דפי"ז ששיקר בשם הבת אין שייך לומר שיפסל לעדות, שכרי אין זה שקר לא בדבר שבממונן ולא בדבר שבאסור, רק הכשש הוא כיון דאנו רואים דמעורב שקר בעדותו ח"כ שמא כל העדות שקר, ואולי זה אין ללמוד מהשו"ה הרי"ש וכו', רק דמ"מ סברא הוא דאין לקבל עדותו דמאחר דמעורב בו שקר אולי שיקר גם בשאר אצל אין ללמוד מהרי"ש, וכן ו"ל להיפך, דאפי' הר"ן לא הקיל אלא משום דס"ל שהעדים מזויים לעטות בעטות ההוא שבנדון, משא"כ בג"ד שהעטות מגיעל על בתיב אינו מזוי וצפרט בשם בתו וכו', והנה בבית אפרים סי' כ"ד [הוצא להלן בלות רכ"ג] החיר ככה"ג שגרשם אלא השמש ששם אשת המת הוא שרה ובאמת ה"י שמה חיב, אך שם אומר השמש שרגיל נטעות ככה"ג ובג"ד לא נזכר כן, אך ראיות הבית אפרים ל"ט, דמה שנסתייע מהשו"ה הר"ן סי' מ"ז שבי' דהכחשה בשם היצם הו"ל הכחשה בדיוקנות דהעדות כשרה, ל"ט, דאין שייך ליתן כלל ולומר שהשם הוא רק בדיוקנות, ודאי הכל לפי הענין, דאם מעידין ששמו כך לדעת אין לכחוש בנגט פשיטא דזכו גופה של עדות, ולא אומר הר"ן דהשם הוא רק בדיוקנות רק בנדון דשם העד שהעיד על מיתת היצם ה"י מכירו ויודעו, ומה שהעיד על מיתתו לא על פי השם ששמע שא"ס ששמו כן מת, רק שידוע שיצם זה שהוא מכירו מת, הילכך ככה"ג אין השם מגופה של עדות וכו', משא"כ בנדון דהבית אפרים שאין ידוע לנו כלל אם המת הוא בעלה של זו או לא, רק אנו רואים להוכיח שזהו ע"י השמות דהיינו שמו ושם אשתו וכו', ח"כ ודאי כל סימנים אלו הם מגופה של עדות, וכך לי הסימן משם חותנו כמו הסימן משם אשתו והוא מגופה של עדות ממש. [והנה סיוס החשו חסר, ואין ללמוד מזה אין דעתו להלכה. וע"י להלן בדבריו שצ"ע נ"ג שהוצאו בלות רכ"ג].

ובעונג י"ט סי' קל"ב [בתשובה השניה] כתב דקשה מאד לסמוך על הראיות שהצאו [האחרונים] להקל היכא שהזכיר העד דברים שאנו יודעים שלא נמלאו בצל האשה, כי ראיות האחרונים מתשו"ה הר"ן סי' ל"ג [הנ"ל בלות קל"ה], אינה ראיה כלל, דעובדא דידיה ה"י שבעל העגונה אומר קודם נסיעתו שיטנה שמו, ומה [שהצאו ראיה ממנו] שהקיל המשא"ח בנימין בסי' ק"ט בעדות גמסלית שהגיד בחור עדותו דברים שידענו שאינם וכתב דחלינין בעטות [ראש דברי המ"ל לפי' דריש אות זה בחשו"ה ר"א ולהלן בלות רכ"ג בדברי החת"ס], אינו דומה כלל לג"ד, דודאי החס דאם לא נתלה בעטות ע"כ דאחד משקר, חלינין עפי' בעטותא כי היכי דלא להחזיקו למשקר, אצל הכא לא חלינין במשקר אלא אמרי' שכל דבריו אמת רק שאין זה בעל העגונה, ואין כאן לא שקר ולא עטות ועדותו מכוננת וא"ש אחר הוא, ומ"ל דמקבלין עדותו להחיר אשה זו, וגם ענין פלגין דיבוריה שהזכיר המשא"ח בנימין לא שייך כלל בכהן, דהחם צ"י רבעני לראוני אמרי' פלג"ד משום דאין אדם משים עצמו רשע ואין אנו יכולים להאמינו במה שאומר על עצמו, ובמה שאנו יכולים להאמינו אנו מקבלין עדותו, אצל הכא אנו יכולים להאמין לכל דבריו עפ"י דין, רק שאנו אומרים שהכנהג הוא איש אחר ואיננו בעל האשה הזאת, גם מ"ש מהרי"מ [פאדווא] שהוצא להלן בלות רכ"ג] שצמח שאמר דברים הסותרים היתר האשה הזאת אמרי' דעד אי' אינו נאמן לאסור, גם זה אינו כלל, דאע"פ הוא אומר בעדותו דבר האסורה, הוא אינו אומר עדותו עליה צפרט, רק שאומר דברים אשר מזה אנו רואים שהא"ס שמעיד

עליו אינו בעל האשה, ומכל הלין טעמי אי אפשר להחיר בג"ד בעדות העד שאמר בעצמו שה"י עטות בשם אביו, ואף לא ראייתו לכחוש נגד דעת הגדולים, רק לא ראייתו להזדקק לזה. ובדברי חיים [לר"ח מלאך] ח"א סי' ל"ד ולי"ב צ"ע שאמר שהא"ס אמת לו לפני מותו שמו ושם אביו וכו' ויש אשמו ושם עירו, ועוד היו סימנים בגופו שה"י פסח וצפתו סדק, וכל זה נמלא בעטלה של זו, רק שאמר עוד בשם המת שה"י לו בן וצת ואמר שמתיהבס, ובאמת לא ה"י לו בן מעולם רק בת אי' וממה ערס נסעו מצינו, ועוד שינוי נמלא שאמר שנים מאהיו גרים צעיר מגורו, ובאמת גרו כל אי' מהם צעירים אחרות, וכתב בסי' ל"ד דמה שרצה הרב השואל לדון להחירה מחמת פלגין דבוריה, לא ידעתי מה שיאטי' לפלג"ד הכא, הלא אין אנו יודעים כלל ולא ה"י אדם מכיר את הנפטר רק הוא אומר לנו שמו וממה נראה לנו שהוא בעל העגונה הזאת, אך הא תברא בלזה שרצה שאינו בעלה שהרי אומר שה"י לו בן ולבעלה של זו לא ה"י בן, והסימנים ודאי שאינם רק גרועים [וכמו שיוצא בעצמ"י בלות הסימנים שצמח"י כ"ד], ומה שרצה הרב השואל ללרף הסימנים ולומר דלחוש לז' יוצ"ש ה"י דרבנן [ובדרבנן מועילים גם סי' שאינם מובהקים], אין נראה, דהא מה שאמר שה"י בנים ואמר שם מרע לשמו ושם עירו, וא"כ אינו מדרבנן רק מדאורייתא וכו', ומדברי הר"ן בסי' ל"ג משמע בהדיא דאילו לא ה"י לנו הוכחה שרצה להסחור ולהחליף שמו לא ה"י מחיר צעינו שמו ולא היינו סומכין על שום דבר וחיישי' שמא אחר הוא, ומכ"ש בג"ד שאין להחיר כלל וכו'.

ובסי' ל"ב כתב עוד דהבס שהר"ן בסי' ל"ג מחיר [צעינו שמו], מ"מ הא בצד"י כהונה [המוצא בלות קל"ה] אומר שד"ו חלוי באשלי דרבני, וגם אם כי שהר"ן אמרה, אך אינו מצין כלל, כיון שאנו לא ידענו מנו ורק הוא אומר לנו שהוא פצ"פ וכך בנים יש לי וכך ה"י אבתי וכו' וידיענו שמו ולא אומר לנו שהוא פצ"פ וכך בנים הללו האם נאמר שזכו הנאבד, אולי אחר הוא שיש בו כל הסימנים שאמר, וממ"פ, אם אמת מאמינו בכל דבריו ח"כ בודאי אינו הנאבד, ואם אינך מאמינו [ח"כ מנין לנו שהשקר הוא בנשים] דילמא השקר הוא במה שאמר שהוא מעיר פ', ולי"ל דס"ל להר"ן כמ"ש צמח"י דחלינין הקלקלה במקולקל [דהיינו] בזה [שגילה דעתו] שרצה לשנות שמו ולא באחר, אך לעג"ד ל"ט א"ס להחיר בזה, [אולם ע"י לעיל בלות ר"ח שסותר את עצמו], ועכ"פ בג"ד לא שייך זה, גם לא שייך כאן פלג"ד, דבשלמא אם ו"ל דלזה הוא נאמן ולדבר אחר הוא קרוב או נוגע או צע"ד אמרי' פלג"ד, אצל הכא מלא מפיה לומר דשמו ושם אביו ועירו אמת ואשרי הספורים הם שקר, דילמא איפכא, לכן קשה לסמוך ע"י וכו', ובא"כ [שאני נדון הר"ן דשמו עשוי להשתנות, משא"כ הכא ד] סימן זה דבן וצת אינו עש"ה, ולכן אין לסמוך על העדות כלל. גם בשואל ומשיב ח"א סי' רנ"ט שהשיב ג"כ על עובדא זו שצדרי חיים, כתב דאין שייך לומר בזה פלג"ד ולגוף העדות נקבל דבריו ולענין הבנים לא נקבל דבריו, דאין שייך לבעל עדותו במקלח, הא אינו מעיד רק ששמע מזה הא"ס כן, וא"כ או שהגיד לו שקר, או שבאמת אינו הא"ס שאנו מצקשים, גם מ"ש הרב השואל דחלינין בעטות העדים אף בחקירות כדי שנימא דלא יתכחשו, וה"כ בג"ד נתלה בעטות ונימא דמה שאמר שה"י לו בן וצת הוא לפי שה"י לו אחות בלחות השם ולה"י בן בלחות השם שאמר, מעולם לא שמעתי שנתלה בעטות מה שהא"ס מספר שה"י לו בן וצת מאשה מרים וכו', ואם יוכל להתברר שזה החולה לא ה"י שפוי בדעתו בעת הגדתו, אולי נוכל לסמוך שטעה בקלח דברים ודמיונו כיוצא לו, אצל כעת לא אוכל להחיר.

אוצר

סי' קנ אות דכא—רכב

הפוסקים

דמלך הסינוי מוחיל מכל למשה ה' אפשר לדון להקל דכיון שיש כאן היתר זולת הזכרת שמו ע"י שם אציו ושם עירו דהוי כמו שמו וש"ל ולמחרת בשמו וש"ל מהני גם שמו וש"ע, וגם למלריבין שמו וש"ל וש"ע מ"מ שאר הסימנים שבג"ד שה' יושב בחפיסה מחמת גניבת כוס והראש בין הכתפים ושאלות אשתו מותרת הוי ממש בשמו וש"ל ועירו, ולפי"ז יש להחזיר גם בלי חיפוש בעירו, ומכ ששינה שמו לא איכפת לן בזה דשמו עשוי להשתנות כמ"ש הר"ן צסי' ל"ג, כתב עוד אכן עדיין איכא למשדי בה נגזא, דהנה הר"ן שם כפל ושה דמשו"ה הוי שמו עשוי"ה משום שראינו שרלונו לשנות שמו, וא"כ בג"ד בשלמא מה שנקרא צפי כל משה י"ל שעשה כן מחמת הברירה, אבל מה שאמר לחזרו בסוד ושינה שמו לשם ל"ב אינו נראה שעשה כן מחמת שום דבר, כי למכ לו לשקר על לא דבר, דאם יראה להעלים מחזרו ישאר בשם הראשון שאמר לפני כל, וע"כ נראה הדברים שבאמת ה' שמו ל"ב וא"כ אחר הוא, אך מ"מ נראה דכיון דלדברי העד הראשון היא מותרת לא איכפת לן בזה, דנכי דבעד אומר מה ועד אומר לא מה קיימ"ל דלא חנשא ואם נשאת תלא, אך הא כתבו החוס' בדק"י צ' ד"ה הא דהיכא דנאמן עד מדאורייתא אף צבת"ה לא תלא, ובהו בשלמא היכא דמחולקים הם מה שפיר הראשון אינו נאמן רק מדרבנן, אבל היכא דתרווייהו מודים דמת רק שמחולקים בשמו דמבואר בר"ף ליצמות דעל שמו הוא נאמן מדאורייתא, א"כ שוב הראשון נאמן כפי חרי ואין דבריו של ה' במקום שנים, ואף לשיטת הפוסקים דהיכא דשניהם נאמנים לא אמרי' כן, מ"מ צכאן הראשון נאמן שהוא מדעלי"ג שודע לכל שמו הנקרא משה בן ישראל מפשעללוז וגם שאר סימנים נודעים, אבל מה שאמר בסתר ששמו ל"ב, לא עלי"ג כלל אם אמר לו כן, ולא מהימן השני רק הראשון נאמן בשנים, וגם אם נאמר דבה"ל עכ"פ לכתחילה לא חנשא, מ"מ הכא הו"ל כהא דאמר' תרווייהו צפניה קמסדי דמותרת לינשא אף לכתחילה, ואף שהאחרונים האריכו בזה אם מותרת לכתחילה, מ"מ צכאן דאף לדברי העד השני ספק הוא, לכ"ע מותרת לכתחילה אם יסכימו וכו'.

ובנחלת אבות סי' כ"ה ע"ד ע"ל שהעיד מפי המה פרטים המספיקים להחזיר, אלא שהוסף עוד לומר שם אציו האשה בשויו, אך ה' שם עד אחר שגם הוא שמע מהמת כל הפרטים להחזיר שהזכיר העד הראשון ולפניו לא הזכיר משם אציו האשה, וכי מעיקרא לפקפק אף צעדוהו של השני כיון שלא הכחיש את הראשון בשם אציו האשה א"כ נחרץ דברי העד הראשון שלא יהיו דבריו מוכחשין ונימא דיש עוד כפר בראיות השם, וגם איתרמי שמות בשמות [ועל איש אחר הוא מעיד, ואם נימא כן הרי יש לחוש דגם השני מעיד על ההוא ולא על בעלה], ואע"ג דבכל מקום צעגונה אין חוששין לזה היכא דלא הוזהר, וגם כיון דאמר העד סתמא משמעות דבריו שעל הכפר שהוא סמוך וידוע צחקלים שלו הוא מדבר, מ"מ צכאן צכדי ליישב דברי העד שלא יהיו דבריו מוכחשין, יש לתרץ אף צחשש רחוק כמבואר בחו"מ סי' כ"ט ס"א, אמנם כי דנראה דע"כ לא אמרי' דמתרלין דברי העדים אפי' במשמעות רחוקה, אלא היכא שהפרש הוא מועט צכדי שהדעת עושה ורובא דאינשי עשו צכדי, אבל צכדי רחוק מאד לא מתרלין דצריכס, וכ"כ הכנה"ג שם בהג"ב צחש הר"ש חקאן ע"ש, וא"כ צ"ד ודאי לא מתרלין דברי העד לומר דאיתרמי כל הפרטים בעוד איש, גם כיון ששאלו עתה את העד הראשון ואמר שכונתו הייתה על הכפר הסמוך לנו, וגם סתם משמעות לשונו קודם הוא על הכפר הסמוך, א"כ מוכח דדברי העד הראשון הם שקר, ומכיון על העד השני שלא נמלא בו ריעותא, וליכא למימר דכיון דלפי מה שהגיד הראשון בראשונה יש ליישב עדותו שכונתו הייתה

ובתשורת שי סי' נ"ה צמי שמת ואשה ה' אומרת שאמר לה כי שמו אהרן דוד מעיר פ' ושם אשתו פ', גם אמרה עוד סימנים המראים שהוא בעל העגונה שלפניו, אכן שם בעלה ה' יחזק דוד, כתב ג"כ דמ"ש איזה אחרונים נלדד להחזיר משום דפגנין דצוריה, לא נראה לי, דלא דמי לפ' רבעני לרלוי דאדם קרוב אלל עלמו ואינו עד על עלמו וכאלו לא העיד רק פ' רבע, אבל כאן כי היכי דנאמנת שהאיש אמר לה ששם אשתו ושם עירו כך וכך, ה"ל נאמנת שאמר כי שמו הוא אהרן דוד ונימא דאחר הוא, אלא דמטעם אחר כי שם להחזיר וכמובא בראות קל"ח ע"ש.

רכב. וכשיש עד אחר המעיד ג"כ על כל הפרטים שהזכיר הראשון ולפניו לא הזכיר המה כלל את השינוי, האם יש להקל להמחמירים בה"ל. בדברי חיים [ל"ח מלאנז] ח"א סי' ל"ד פקפק צנדונו שהעד הראשון הוכחש צמה שאמר שהנפטר ח"ל קודם מותו שה' לו בן ובה ובאמת לא ה' לו מעולם בן [ראה פרעי העובדא בראות הקודם], אם יש לסמוך בזה על העד השני שהעיד ג"כ על כל הפרטים להחזיר כמו העד הראשון, ולפניו לא הזכיר המה כלל שיש לו צנים, וכתב דאינו יודע מה יועיל העד השני, הא לא הכחישו להראשון כלל רק שלפניו לא אמר שיש לו צנים, ולפי צחשש שהוא אחר מחמת שלפני הראשון שינה צנין הצנים, א"כ מה יועיל עדות ה', הא נחזר דאיש אחר הוא ושמו כשם הבעל וכו'.

ובשוואל ומשיב ח"א סי' רנ"ט שהשיב ג"כ על עובדא זו כי ג"כ דאין לסמוך גם על עדות העד השני, דכיון דשניהם העידו מה ששמעו מפי החולה והם מעידים מפי ה', וכיון דלדברי הראשון ששמע מהחולה שיש לו בן ובה אינו זה האיש שאנו דנין עני, א"כ גם השני ששמע ג"כ שמו ושם עירו מאותו החולה, ע"כ [גם לדידה] אינו זה האיש שאנו דנין עליו וכו'.

אמנם בדברי חיים עלמו צסי' ל"ה בראותו הגדון אחר שדחה גם שם דברי העד הראשון, כתב אך יש לסמוך על העד השני שאמר שמו ועירו וגם סימני גופו, וצפרע ע"י חיפוש שלא נעדר מהקבלה ה' צחש זה, ואין לומר דכיון שאנו יודעים דזכו הנפטר שאמר א"כ שיש לו בן ובה, ואם נאמן לו על שמו ושם עירו נאמן לו גם על זה שיש לו בן ובה, וא"כ אינו בעל העגונה הזאת, שהרי לבעלה לא ה' בן ובה, ואם נימא ששקר בדבריו, א"כ דילמא שיקר בשמו ושם עירו, אך באמת צככ"ג שלא אמר צפעס ה' [את שמו וש"ע עם זה שיש לו בן ובה] י"ל דמתחילה אמר אמת ולצבוק איזה טעות ושקר, וצפרע דאיכא למימר שלא ה' מיושב צדעתו ונמקד מחמת חולי קודם פטירתו, ולא הוי זה הכחשה למאמרו צפני העד השני שאמר מקודם, ולכן אם יכה חיפוש שלא נעדר איש מהקבלה צחש זה הותרה עפ"י העד השני, ואם יש צחש עיגון להמחין על צדיקה זו, די צנירוק סימני גופו שאמר העד השני, ואם יסכים עמי כ"ח ואיזה גדול מיראי השם מופלג בתורה האשה מותרת.

ושם צסי' ל"ב צעגונה צכא לה גצ"ע מעיר ה' שהעיד ע"ל על הנפטר שה' נקרא משה בן ישראל מפשעללוז וה' איש ארוך וקנו קנו ומחודד ופיאות קטנות ועיניו אפורות וצפניו גומות וראשו בין כתפיו וה' לו שומא על הכתף, גם שמע ממנו שאלות אשתו היא מותרת ושהוא צרח מציתו מחמת שגג צוס, עוד העיד עד אחר שה' רגיל עם הנפטר והעיד על כל הניל והוסף לומר שהנפטר אמר לו צסוד ששמו הוא ל"ב ורק מחמת הברירה החליף שמו למשה, ועוד הוסף שחתנו דר צצית משפוח יי"ש אלל עיר פ' ואשתו יושבת אלל אציו, ובהו כל הסימנים נמלאו צבעל העגונה שנאצד אלל שצעירו היה נקרא יחיאל מיכל, ואחר שכי

אוצר

סיק קט אות רב—רב

הפוסקים

יומר, דשאיני הכס שחי' [גם סימני גוף, דהיינו] פסח וגם סימן בשפה, ובאמת מלאנו דהרצ צענ שואל ומשיב [ה"ל] שהשיב ג"כ על עובדה דהר"ח לא ינחא לי צהכוא היתרה, ואיצר דהדבר ל"ט, דמה בכך שהעד הכי לא שמע ממנו שיש לו צנים, הלא כיון שהעד הראשון שמע כוחת יש חשש שאיש אחר הוא.

רבג. דיעות המקילים בשינוי שאינו בשמו וש"א וש"ע. בפני משח [לר"מ צונגשט] ח"א סי' ע"א נשאל ע"ד

עגובה שצא גצ"ע שהאיש שמואל צר' משח תושב ליפוין מת, ושם אשתו שרה צה ר' שצחי, ושצעה הצריחה צרה לזאלקווא ומת שם, וכל זה מורה שזה צעלה, אלא דצנצ"ע כתוב עוד שגם האשה היתה עם הצעל [משך זמן] צזאלקווא, והעגובה שלפנינו אומרת שמעולם לא עברה צעיר זו, כתב דאף דלכאורה יש לחוש צזה לשחים רעות, האי דאולי העד אומר אמת אלא דאיתרמי תרי שמואל צר' משח צעיר ליפוין ואשר גם שמות נשותיהם ואציהן שזה, ואף דדוחק הוא לומר דאיתרמי כולי האי, ובפרט אם האשה הזאת יודעת שצעלה הלך לזאלקווא א"כ מיתוסף כאן עוד מי איתרמי שגם השני הלך לאותה העיר, עכ"ז מכה הריעותה דהכחשת האשה וכדי לתקן דצרי העד אפשר דחיישי' גם לאיתרמי צזה, והחששא הכי, דהדבר מוכיח שהעד הלזה שקרן הוא שהרי הצע"ד עלמו מכחישו, דהגם שאין הכחשתה בגוף המיתח אלא צפרט אחר ואפשר דדמי להכיר דהר"ש כלל י"א סי' ה' צצ' עדים המעידים שמת אפי' יש הכחשה צדצריהם מתירין את אשתו, אך שאני הדין דהר"ש דלכל הפחות אי' מהעדים אומר אמת ומת לי אם מת או נהרג, ואיתתא משתרייא צחד מהם, משא"כ צנ"ד דליכא כי אם חד סהלא והאשה מכחישתו ולפי צדריה כרי העד משקר, ויש לחוש דכי היכי דמשקר צפרט הליכתה לעיר הני"ל, הי"ג משקר צכל העדות וליכא כאן אפי' חד סהלא, אמנם נראה לדחות החששא האי, דהרי מגדולי הפוסקים שהם הצ"י צתשו' והרשד"ם צסי' ע"ט ומתן זקני [הראנ"ח] צסי' ע"ד והרש"ך צחי"צ סי' קי"ג מצואר שהתירו צנדוגיהם מטעם לירוף הוכחות דמי איתרמי הכי, ונמצא דהך טעמא דמי איתרמי הוא טעם חזק, ובפרט צלירוף ג' או ד' הוכחות, וא"כ צנ"ד נמי אף דליכא ריעותא צהכחשת האשה, אכתי אין לחוש דאיתרמי כולי האי, וצודאי דזהו צעלה של זו, ולענין החששא הכי' אמינא דאין להכחיש מפני זה למי שהוא מוחזק בצשרות, כיון דמה דאיתכחש לא הוי בגופה של עדות, דלענין העדות מאי איכפת לן אם האשה הלכה עמו לעיר הדין או לא, והי"ל מילתא דלא רמיא עליה דסהלא ולאו אדעתיה, וכע"ז כי הרא"ש צכלל י"ט צנדוני דאין לחשוב את העד למוכחש כיון דלא איתכחש צגוף העדות לא רמיא עליה למידע ע"ש, ואף שהרא"ש כתב שם עוד טעם ויתכן שחזר צו מהעטם הראשון, ועי' צריצ"ל ח"ג סי' ח', מ"מ היינו דוקא צנדון הרא"ש שהעד הראשון אומר שהעד השני היה עמו צעדות זו [והשני מכחיש ואומר שלא היה צעדות זו כלל] צזה הוא דמלדד הרא"ש דלא שייך לומר דהוי מילתא דלא רמיא עליה, דאדרבה רמיא ורמיא, דהרי נקוי הדעת צירושלים לא היו חותמים אלא"כ היו יודעים מי חותם עמהם, ומשוי"ה הוא דהדר ומלדד דאפשר דצכה"ג מקרי הכחשה אלא שקבל עדותו מטעם אחר, אצל צנ"ד דלא שייך זה וההכחשה לא הוי צמילתא שהוא מעיקר העדות, ודאי דהוי מילתא דלא רמיא עליה דהעד ולאו אדעתיה, ואפשר כיון שעצר משך זמן שכה וחשב שראה אותה עם צעלה גם צעיר זאלקווא וכו', ומה גם שהצ"י צחו"מ סי' ל' והרמ"א צסי' כ"ט קצצו דצרי הרא"ש להלכה וכעצמא קמא וכו', ונמצא דיש להקל צאשה זו ואין לחוש צה לתרי החששות הני"ל וכו', וככה נוטה דעת הרצ כמהר"ר יוסף הכהן.

על כפר אחר א"כ אף שאח"כ חזרנו ושאלנו אותו ואמר שכונתו היתה על הכפר הסמוך, לא יכא נאמן להיות חוזר ומגיד צכדי לצעל עדותו שמקודם, הא ליתא וכו', דכיון דסתם משמעות צדריו צראשונה הי' על הכפר הידוע לנו, ודאי נאמן הוא לפרש צדריו כן אף שעדותו נסתר מחמת זה, ועדותו צעל, וסמכין על העד השני שעדותו מספקת לצד להחיר אשה זו.

עוד כתב דלכאורה אכתי יש לפקפק, דמכחי כתי לומר שהעדים מכחישים זה את זה והראשון העיד שקר, אדרבה נאמר ששניהם הגידו האמת שכן אמר המת, רק שהמת שיקר לעד הראשון צמה שהגיד שם חותמו צשינוי, וא"כ לא נוכל לסמוך גם על עדות העד השני [כיון דכל עדותו הוא ממה ששמע מפיו המת עלמו], דע"כ לא סמכין על המת עלמו לומר מי הוא אלא היכא דלא האזק שקרן, אצל היכא דהוחזק שקרן לא מהימן, אך הא ליתא, דמכחי כתי לפסול את המת צשציל זה [שאמר פעם לפני זמן שקר] שלא להיות נאמן צדצריו שאמר צאחרונה, כיון שכל הסימנים שהגיד השני משמו איתנויהו צי' ולא נמצא שום ריעותא צדצריו, אמאי צעל צדריו שאמר צאחרונה, וכי משום שאמר שקר פעם אי' יופסל לעולם, ואע"פ מי גרע מפסולי עבירה דרבנן דכשר לעדות אשה, וכ"ש הכא שכל צדריו הצאחרונים הגיד לפני מותו בדרך עדות דודאי לא מצעלין צדריו וסומכין עליו, ועוד כיון דלפי עדותו שאמר השני משמו מועיל אמירתו להחיר, א"כ לא מני העד הראשון להוליאו מחזקת כשרות לצעל עדותו וכו'.

ובאמרי נועם ח"צ סי' ה' שהשיב ג"כ על עובדה זו של הר"ח סי' ל"ד ל"ה הני"ל כתב דיש לסמוך על הגדת העד השני, ואף שצדרי העד הראשון מתנגדים לעד השני צמה שאמר צשם המת שיש לו צנים ואין לו וא"כ צודאי אחר הוא, אך נראה ד"ל דתלין צטעות, ואף שכי' המתאח צנימין צסי' ב"ג דאם אי' אחר שהי"ל רועם למעלה מן העין ואי' אחר למטה מן העין וידוע לנו שהי' למטה, דהגם דזהו ודאי קל לטעות עכ"ז לא תלין צטעות דמני"ל דזה שאמר למעלה טעה דילמא טעה זה שאמר למטה ואיש אחר הוא, וא"כ גם צנ"ד נימא הכי, וכ"ש הוא דהרי י"ל צנ"ד שהראשון לא טעה כלל אלא דלפני השני לא סיים צדריו, אך יש לדחות דשם צמ"צ לא אמר שמו ושם אציו רק ע"י סימנים לצד רוצים להחירה, אצל צאומר שמו וש"א ועירו צצנ"ד נוכל לומר דאף צע"א צלצד שאמר שהי"ל רועם למעלה ואנו יודעים שהי"ל למטה תלין צטעות, וכמו כן צנ"ד יומר מסתברא למתלי צטעות מלומר דאיתרמי צי' יוצ"ש, והגם דעכ"ז קשה למתלי צטעות צכגון זה, עכ"ז כיון דאמר שהוא מעיר פי' הסמוכה לעיר פי' הוי זה כמו דאמר' צעלמא דלא חיישי' דילמא איתרמי שמת צשמת ועדים כעדים דחששות כי האי הוי דבר שאי אפשר דייתרמי, ואף דחיישי' לשני שוירי דעל רכים נהרא, היינו משום שהי' ידוע להם שיש מתא כזה, ולכן צנ"ד ע"כ אי אפשר לומר רק אי' משני פנים, או דעד הראשון שיקר או דטעה, לזאת צודאי אמרי' דטעה שלא נשוויה לעד שקר.

ובבית יצחק ח"א סי' ע' צמי שצ"א העיד עליו ששמע ממנו לפני מותו שמו ושם אציו ועירו, אלא שהוסף עוד שהי' לו צן וצח ולצעלה של זו לא הי' מעולם צנים, וגם הי' שינוי צשם האשה, אך הי' שם עוד עד ששמע ג"כ מהמת שמו ושם אציו ושאלו הי' צרייער [מין אומנות] ולפניו לא הזכיר מהשינויים הני"ל, וראה הרצ השואל לסמוך על העד השני וכהא דצדרי חיים הני"ל, והגם שצנצ"ד אמר העד [השני] שכמדומה ששם האה ליצב ובאמת שמו יעקב וגם לא הי' צרייער כי אם צרענער, מ"מ י"ל דטעה והחליף, והשיב לו הצית יתחק דעובדה דהדצרי חיים קיל

אוצר

סימן קנ אות רב

הפוסקים

הליקן, וכיון שיש עדות המספיקת חששא חששו, ואין יומצ' דניחוג לאידך גיסא ונימא דכיון שראינו צדק האיש שהוא משקר אי"ב מאן לימא לן דמה שאמר שהיו לו בנים הוא השקר, נימא דמה שאמר שיש לו אשה ובנים הוא אמת אלא שאינו צעלה של זו רק איש אחר, וכל שאר הדברים שאמר המראים שהוא צעל אשכ זו הוא שקר, הא ודאי אין סברא לומר כן, שיותר י"ל שדבר אחד הוא שקר והשאר אמת מאשר לומר שהכל שקר ודבר א' הוא אמת וכו', ועוד דכשאנו אומרים דמה שאמר שבי' לו בנים הוא השקר מלאנו לתת טעם לדבריו למא' אחר כן, והוא כדי שירחמו עליו, אבל אם נחוש לומר שהוא איש אחר לא נודע על מה ולמה דבר כל שאר השקרים, ועי"כ שזהו צעלה של זו וכו', ועוד דצעלה הדבר הרי י"ל שאינו שקרן כלל וצכל זאת הוא צעל האשה הזאת, דהרי לא אחר שיש לו בנים מארוסתו זו, ואי"כ שמא הוא נשוי גם עם אשה אחרת וממנה יש לו בנים, ואי דאי"כ הוא עברין דהרי הוא מושבע שלא לישא צ' נשים [ואין אדם משים עצמו רשע], מי"מ י"ל דנחמין להודיע לאחיו שלא ייבמו את ארוסתו זו כיון שיש לו בנים, וצב"ג נאמן בדבריו כמ"ש התוס' צב"מ ובכריתות ד"צ וכו'.

ובשו"ת ר' משולם איגרא סי' ע"ו צ"ע"א שהעיד על יהודי שמת ואמר שמו ושם אביו ועירו ועוד סימנים אחרים, ועוד הוסיף ואמר שם בתו ושם אשתו, ובשם אשתו היה שינוי, כתב דהאשה מותרת לישא, דהא כתבו התוס' בגיטין דף פ' א' דדי"ב ושם עירו דהלכה כר"י ור"ת דאם שניה דדבר שא"ל לכתוב אין הגט נפסל בכך ע"ש, ונהי דצ"ד אין להחיר מכה זה, דצעלמא התם ידעי' דודאי שזהו הצעל שגירש אשתו אלא שאפשר לפוסלו מכה שינוי שם העיר, לזה הוכיחו שאין השינוי פוסל דדבר שאין לריק, אבל הכא דליכא שינוי בשם אשתו יש לחוש שאין זה צעלה, אך נראה דאי"ז חשש כלל, דהא כתבו התוס' בגיטין דף כ' א' ד"ה הא דצלא כתבו שמו כלל לר"מ פסול מדאורייתא דצעי' שיהא מוכה מחוכו ע"ש, ולכאורה אי"כ צנינה שם מקום הלידה אמאי כשר, נהי דכוי דבר שאין לריק, מי"מ אם יבא גע זה לפנינו אין מוכה מן הגט אם זהו הצעל, כיון דצאמת שם מקום הלידה של צעל זה אינו כמו שכתוב צגע וניחוש שמא אחר הוא, ואפי' אם נחברר אח"כ עפ"י עדים או עפ"י הצעל שאין זה אחר, מי"מ הי' לנו לפוסלו כיון דאינו מוכה מחוכו, אע"כ י"ל דכיון דלא מוחזק לן אחר ששמו כן, אפי' בלא הגדת עדים אין אמרי' דזהו הצעל עצמו שגירש, ואי"כ צ"ד נמי כיון דלא ידעי' איש אחר צסימנים כמו אלו, דהיינו שם הצעל ושם אביו ועירו, ודאי מותרת היא להנשא, וזה צרור דאין לאוסרה מחמת שהעד מוכחש מעצמו, כיון דאין הכחשה אלא דדבר שא"ל לגופה של עדות, והוי כמו הכחשה צבדיקות דלאו אורחא למידק צב"ב.

ובסי' י"ז צעגונה שהעיד לה ע"א שהאיש אחר קודם פטירתו שמו ושם אביו ועירו ושם לו אשה ובת, והכל נמלא מכון כמו צצעלה, אלא ששם הבת לא הי' כאשר אחר, כתב צד א' להחיר משום דהא איתא צאהע"ז סי' קכ"ח ס"ב דמה דלא נלךר לעדות אפי' שניה מקום העמידה כשר, דכל דבר שא"ל לכתוב צגע אם שניה צו כשר דלא דייקו על זה, וצ"ב צ"ד, ועוד איתא צח"מ סי' קמ"ה דאפי' צין חטין לקטניות נמי לא הוי הכחשה דכוי מילתא דלא רמיא עליה דאינשי ולאו אדעתייכו, ואפילו לעור שם דמסיק דצא' אומר חטין וא' אומר קטניות אין מטערפין, מי"מ לפימ"ש הש"ך שם דהואיל דהי"ל הכחשה מדויקת, משא"כ צבאל, ואי"כ כיון דאין נפ"מ לבג העדות לא דייקו.

ובמצפה ארי' תנינא [חלק הנקרא קריה ארבע] סי' ל"ה צעגונה שכל פרטי הגציע מראים שהמת הוא צעלה אלא שלפי

ובשאלת שלום מהד"ת סי' קכ"ח צ"ח שאמר לנו קודם מותו שמו ושם כינויו ושם חמיו ושם עירו ומדינתו ושם בניו, גם נמלא אלו פאם על השמות הנ"ל וכן כתב מל"ה, ועוד הוכחות ואומדנות המראות שזהו צעלה של העגונה שלפנינו, אלא שצנינה לומר כי אשתו מתה והבנים וגם הבת שלו הוליך לעיר אחרת, ולא כן הוא, כי אשתו היא צחיים צעירו צ' בניו עמה, וזאת הבת מאשתו הראשונה היא אלא אביו צמדנית רוסית, כתב דמאחר שהזכיר שמו ושם כינויו ושם חמיו ושם עירו ומדינתו ושם בניו, אין לספק צאחר וצודאי הוא צעל האשה שלפנינו, ואין לחוש שמא אחר הוא שצנינה שמו לשם האיש הלזה לאינו סיבה, דכבר כ' הרא"מ [המוצא צאות קפ"א] דאין לחוש לזה וכו', וצפרט צ"ד צודאי כולי האי אין לחוש שאחר יכוון גם שם חמיו ושם אביו חמיו ושם בניו, ואף שטומד נגדנו מה שהגיד שאשתו מתה כבר ושצניו המת צעיר פ' ולא כן הוא, מי"מ מפאת זה אין לנו לספק ולגרוע כל האומדנות המוכיחות הנ"ל, דכבר כ' הר"ן צחש"י סי' ל"ג צכיו"צ דסימנים הללו עשויים להשתנות, ואף דשם שמתו ממנו מקודם שישנה שמו, עובדא הוי הכי התם, אבל לפי הטעם אין לחלק צזה ותליקן דשניה צזה לאיזה טעם, ולדעתו נראה הדברים כי הי' צלצו עינא על אשתו ור"ה לעגנה ולכן הגיד שמתה, ומה שאמר שהבנים הם צעיר אחרת, הוא כדי שלא יחושו הצ"ד להודיע ממיתתו לעירו, אחר כי אשה אין לו ובניו גם הם אינם שם להתאצל עליו ולומר קדים אלא הם צמדנית רחוקה, ותשאר אשתו עגונה, ואף שהקדים הוא עובדא נשמתו, כבר אמרו חז"ל גדולה השנאה וכו' ומחמת מרידות לבו וצערו חמות נפשי עם פלשחים קעציד, ואיך שיהי' מי יודע איזה רוח שנות עבר עליו לשנות את טעמו, ועכ"פ אין לצעל מפאת זה כל האומדנות המוכיחות הנ"ל וכו'.

ובפאת נגב סי' א' צעגונה שנמלא לה עדות המראה צצעלה מת כי אחר לפני מותו שמו וכינויו ומקום דירתו ועירו ושם לו אה צקושעא והוא רופא ושפ' דהר צמקום פ' הוא קרובו, אלא שאמר עוד שהוא נשוי ושם לו צ' ילדים וצעל עגונה זו הי' רק ארום עמה צקדושין ועדיין לא נשאו ולא היו להם ילדים, כתב [צדל"ו ד'] דכיון שיש כאן עדות המספיק די והותר להחיר עגונה זו הרי נודע לנו צצירור שעי' הארום הוא שכווד שמת, ומה שהי' אומר שיש לו בנים י"ל שאמר כן כדי שיחוסכו עליו, כי הי' מחזר על הפתחים ואם ידעו שהוא ריוק מי יחוס עליו, והוי סימן זה מהאשה והבנים כסי' העשלי"ה שאינו מעיל ריעותא דדבר הצרור כמ"ש הר"ן צסי' ל"ג, ואם כי שהר"ן לא אמר אלא צנדונו שאמר לה"י שישנה שמו ומשמע דמדתתו לא נוכל לומר שהוא משקר מפני איזו סיבה שנידון אנהו, אך נראה דאין לחלק צזה וכו', והר"ן דנקט הכי הוא מפני דמעשה שבי' כך הי', או דמשוי"כ הולך הר"ן לזה מפני שהיכר השם הוא דבר גדול שעליו סמכו חכמי המשנה והגמ' וצודאי הוא סימן שאינו עשלי"ה, ואם צאו עדים והעידו על איש א' בשם אביו ועירו וצשאר סימנים שדומים לאיש המצוקש ששמו ראוין ועדים אחרים אומרים ששמו שמתו, ודאי לא נחיר את אשתו של ראוין צעדות זו כיון דהעיקר חסר שצריך להכיר שמו ואי"ז שמו, ואף שהצב צסימנים מורים שהוא ראוין לא נוכל לומר הוא ניהו אלא שצנינה שמו, דידעת השם יחד היא לא חמות וצנעדו לא חותר אשה מחזקתה, ואעפ"י שצשאר סימנים נוכל לומר שנשמתו, אבל צעיקר השם לא, ולכן דקדק הר"ן צנדונו ואמר שקריאת שמו "צענין זה" הוא סימן העשלי"ה, כלומר דהן אמת שצעיקר השם לא נוכל לומר שנשמתה, אבל צענין זה שצבר אחר שישנה הוי שמו עשלי"ה, ואי"כ חזר דאין שכל שיש לתלות את הסימן הסותר לעדות שנשמתה לאינו סיבה

אוצר

סיק קנ אות רכב

הפוסקים

כתב דיש ללמוד להקל ב"ד מדברי הר"ן בסי' מ"ז [שהוצא בגליון חתולה אות רכ"א] דמבואר שם דאף שהעד שטע"י עדותו אנו מחזיקין עירב קלח שקר בעדותו ואמר ששם היבס הי' אצרכס ושאר העדים אמרו ששמו הי' שמואל, מ"מ לא מקפדינן ע"י, דכל כה"ג צדיקות מקרי כיון שאין עיקר העדות תלוי בזה ע"ש, וכו"ז ב"ד אף שהוכחש בשם האשה, אך כיון שלעיקר העדות אין נפ"מ בכך, הכחשה דצדיקות הוא, ואמרינן דלא יביז דעתיה למידק שפיר ואין זה פוסל גופא של עדות, ואין לומר דדוקא לענין שם היבס הוא דקאמר הר"ן דהוי כהכחשה בצדיקות, משא"כ בשם האשה כיון שאותה אנו מבקשים להחזיר כהכחשה דחקירות דמי, זה אינו, דאף שכוונת העדות היא להחזיר האשה, מ"מ לא אזלי זה בזה שמה, ולעיקר סדודות לא איכפת לן אם שמה שרר או חיה, והר"ז דומה לזה אומר מנה שחור וזה אומר מנה לבן דהכחשה דצדיקות הוא, ואדרבה עדיף עפי מנידון הר"ן, דהכחש בזה היבס שמתחתו הוא מחזיר ואיכא למיחש שמה יש עוד אחר ששמו אצרכס, ואף שנתבאר שלא הי' לו רק אח אחד, מ"מ העד עכ"פ הי' לו לדוק בשמה, שהרי אפשר שיבא נפ"מ מזה, ואפ"ה לא חייש הר"ן, כ"ש בזה שנתבאר לפנינו שאין בעיר הכיה יעקב בן אצרכס אחר וזאת בעלה של זו וגם יביז סימנא, תו לא רמי אנפשיה למידק בשם האשה שאין נפקותא בזה, מאי אמרת ה"ל למידק שמה יש בעיר עוד אי ששמו בן ויאבד זכרו ויחי לו סימן כזה, פשיטא דכל כי האי ודאי לא חייש העד, דהא אן נמי לא חיישי לתרי יוב"ש כל שלא הוחזקו וכו', ועוד הא מבואר בחשי' הר"ן סי' ל"ג דכל שיש עדות מספיק שבעלה של זו מת אלא שנולד ספק בשם אין לחוש, לפי שקריאת שמו צענין זה הוא כסימן העשוי להשתנות ע"ש, וא"כ ב"ד הרי העדות שהעיד על שמו ושם אציו ועירו מספיק להחזירה, ומה שיש שינוי בשם האשה חולין שהוא עשליה לפי שהעד טעם, וכאשר נתן אמתלא שמרגלא בפומיה על שם חיה לקרות חיה שרר וגם הי' שתי יו"ש, ואף שהר"ן שם לא אמר אלא בשביל שנשמע ממנו שצדעתו לשנות שמו הא בעטות אין חולין, שאני הכא שכוה דבר שאין לעשות בו ללל שהי' שמו אנצוניע ושם הקודש שלו יוסף, והעד אמר שאמר לו ששמו חיים, ובודאי אין לתלות כלל בעטות בלי אמתלא, ואין לחוש שמה הנפטר שיהי' בכוה שם עירו, דודאי אין אדם משטה בשעת מיתה, ואפ"ה שלא בשעת מיתה הוא נאמן על מה שהגיד ששמו כך, ולכן אין לנו לחוש שהנפטר אמר איזה שינוי צענין, אלא חלינן השינוי בשמש וכו', ועוד כיון שיש כאן עדים מלבד השמש וכו', וכיון שהוא מקום עיגון גדול יש להחזירה אחר החיפוש בעיר שלא כלך משם איש ששמו כך וכו'.

ובסי' כ"ה דע"ז ג' הוסיף דאע"ג דמתאיר נחיצים סי' פ"ח המליץ חשש חדש היבס שנמלא איזה שינוי דשמה כל דבריו אמת ואינו בעלה של זו אלא איתרמויי איתרמי שמה כשמה בן בשם העיר והן בשם האשה ואצרכס והביא ראיה משו"ת גאוני בתראי פ"ש, [ולפי חששא זו אין שום היתר ב"ד], אך נראה דע"כ לא חשש לדבר אלא בנדונו דרך מילתא של הוספת בנים אי אפשר בשום אופן למיתלי בעטותא, וכמבואר שם שמשמעות העדים שצמעתם שלהם בגיד החולה לפנייהם גם שם צ' בניו, וע"כ לומר מדכא ליתא השאר נמי ליתא, או שנאמר בנים הרי הם כסימנים דאינן אחרינא הוא אעפ"י שזה רחוק מאד, משא"כ ב"ד דהוא דבר שאפשר שיפול על לשונו שם שרר על שם חיה וכמו שאמר האמתלא לזה, וכבר הבאנו בשם הר"ן שאם נראה שהוא זה אעפ"י שיש סימן אי המכחיש אם הוא עשליה חולין צו, וכו"ז מסתברא דאין לתלות צמיתות רחוק שיש עוד עיר בשם זה שהזכיר שהיא קרובה לעיר פי' שהזכיר ושאר ענינים, ובפרט שהיו מזוין צמלבושו צמלבוש

עדות ע"א בגיד לו הנפטר שיש לו גם בנים ולפי הגדת האשה לא הי' בעלה ראוי להוליד כלל, כתב דהנה בשו"ת ר"מ איגרא סי' י"ז בנדונו שהי' ג"כ שינוי זה האריך שאין זה חשש כלל, וכן בסי' ע"ז שהי' שינוי בשם אשתו והחזיר ג"כ ע"ש, וכ"ש בעודא דידן שהי' זה עני גדול ודרך הענינים להגיד שיש להם אשה ובנים כדי להגדיל הרחמנות, ע"כ אי"ז החשש כדאי ליקרא ריעותא כלל.

ובצמח צדק החדש סי' נ"ג צמי שנוד מעירו, ואחר שנה בא מכחצ מרב דעיר אי' איך שמה שם עובר אורח וערס מותו אמר לפניו שמו ושם אציו ועירו ושם אשתו ושם אציה ואומותו ושאלתו קרובה עם אשת הרב, וכל זה מראה שהוא בעל הבגונה שלפנינו, אלא שאמר עוד שהי' לו בן ומת הבן, ולבעלה של זו לא הי' מעולם בן, ומסתפק הרב השואל דאם כי דבנדי"ז אין לחוש מחמת הריעותא דילמא איכא עיר אחרת ששמה כזו שאמר ושם יש איש ששמו ושם אשתו ותמיו בן ושחמיו חייע, דכיון שהנפטר אמר שזוגתו קרובה לאשת הרב, וזה הרי ידוע לרב שאין לאשתו קרובה כי אם בעיר הידועה לנו ולא בעיר אחרת ששמה כשמה שאינה ידועה לנו, אלא דמי' כיון שצ"כ אנו זריכים לומר שכ"כ בדבריו שאמר שהי' לו בן, אי"כ מנלן שכ"כ רק בזה, דילמא כי"ז גם בשמו ושם אשתו ותמיו, או חולי י"ל דאין לחוש שכ"כ בכל דהא קיימ"ל אין אדם משטה בשעת מיתה, וזה שאמר שהי' לו בן הי' כדי לנקות עצמו למי הוא הולך לקצן מעות אחר שאינו נלך רק כדי לפרנס זוגתו, ומאחר שצמח הוא יודע שלא הי' לו בן ורואה שיאמרו קדים אחריו לכן הוסיף שכבר מת הבן, ובכדי לנקות עצמו רגיל אדם לומר שקר אפי' בשעת מיתה, ובעל ה"ל' השיב לו [דיש להחזיר האשה], דהגם דודאי כתב, עכ"ז יש לדמותו להא דצ"ק ע"ג אי' דלמ"ד מכאן ולהבא הוא נפסל כשר עדותו על הגניבה אף שבודאי שיקר על הטעויה, ואילו הי' אומר שיש לו בן בכלל העדות צמח שחזר מי ומי הוא, או אפי' הי' אומר שהי' לו בן ומת ונמלא שזה שקר, שפיר י"ל דנמלא שקרן בעדותו, דכיון שאמר זה לסימן ונמלא שקר, ה"ל כמו שקר בצדיקות בדבר שאי אפשר לתלות בעטות, וכמו בגובה הלכנה פ"צ דר"ה דכ"צ, אבל כיון דאחר שכבר גמר עדותו לגמרי דהיינו אחרי שאמר לנו שמו ושם אציו וש"ע ושם אשתו ותמיו אז אמר דבר שקר, אי"כ כיון שלא אמר זה לשם עדות ולשם סימן, אין זה שקר צענין בעדות כי אם שקר צענין סיפור המעשה, לכן ה"ל כהיה דצ"ק ה"ל דלמ"ד מכאן ולהבא הוא נפסל אמרי דצמח לא איתכחש לא איתכחש וכו', ועוד שהרי אנו רואים שנחזקין שמהשקרא לא יומשך קלקול לאשתו, שלכן אמר שהבן ודאי כבר מת, וגם יש טעם קלח לשקר שאמר בן כדי לנקות עצמו, וגם הרי כתבו החו"ס צניעין דף פ' שאם שיהי' נשטר בדבר שא"ל לא נפסל השער ע"ש, והיינו משום שהסבירא נוחנת דכיון שהוא מילתא יתירתא אינו מעיד ע"ז בחזרת עדות כלל, וה"כ ב"ד י"ל דכיון דהעדות להחזיר אשתו כבר גמר, תו אין עולה על דעתו דענין הבן יהא שייך לעדות, בשם שאמר שכבר מת אי"כ אין לו בן, ולכן אף ששיקר בזה לא נחשד למעיד שקר, אלא כמי שמשקר בסיפור ענין בעלמא שאין שייך לעדות.

ובבית אפרים סי' כ"ד צמי שמת צריחוק מקום ונרשם בפנקס הח"ק דברי השמש ששם הנפטר הוא יעקב בן אצרכס מעיר פ' ושם אשתו שרר והי' סימן כויה בגופו צמקום החגורה לפניו, ואחרי ששלחו לעיר מגורו להודיע שמה, נודע שאמנם נאבד משם איש בשם ה"ל' אלא ששם אשתו חיה, ושאלו שנית מהשמש בחזרת עדות צ"ד ואמר כי דרכו לטעות בשם זה, כי מורגל צפוי על שם חיה לקרות חיה שרר ואפשר שטעה בזה שגרשם משמו שרר,

אוצר

סי' קנ אות רכב

הפוסקים

להשתנות ש"י הר"ן וכו', ואחר שכבר חפשו ודקדקו בבית הסמוך לביהכ"נ צעירו מזמן ילידתו של זה ולא נמצא שום א' שילא משם ששמו כך, הרי אשתו מותרת.

[ועי' בעצי חיים סי' י' שהחזק דברי המ"צ וכי' דמה שהחת"ס דחה ראיות המ"צ מהכיה דל' אומר צ"י בחודש וא' אומר צ"י משום דשאיני התם דכדי לקיים העדות כדי ללא ליתכחשו אהדדי תלי' בטעות אבל הכא י"ל דהעדים אינם אומרים שקר רק מתכוונים על איש אחר ומנ"ל דנחלה בטעות, הנה לדבריו יקשה מ"ש הרא"ש צ"מ כ"ז דבסימנים וסימנים וע"ל לרי"ך שנגדו לישבט שבעת ע"ל ואח"כ ינית, ואם כדברי החת"ס דהיכא די"ל דנחכונו על אחר לא מתרלי' דבריהם א"כ גם צ"י וסי' י"ל דלא נחכונו לשקר רק הא' שאומר סימנים טועה על חפץ אחר שאינו שלו שיש לו ג"כ אלו הסימנים, ואיך מחייב"י לי' לישבט הרי צ"ל לדי שבעת שאל, דהא אמרי' דטועה הוא ולא שמסקר כדי שעי' השבעה יפרוש מהשקר, א"י מוכח כהמ"צ דאם העדים בעדותם סותרים הסימנים חשבי' להו שמסקרים ולכן כל כמה דליכא לתרלי' דבריהם שלא יהו סותרים עדותם ע"י הסימנים תלי' לתר' דבריהם, וסי' צ"י וסי' וע"ל אמרי' דל' מהם אומר שקר ולכן לרי"ך הוא לישבט נגד העד, עוד יש להביא ראיה מהא דאמרי' בחולין ע"ט אי מעיילית לי כודנייתא עיין להנך דדמין להדדי, ופירש"י דדמין באזנים וזנב, ודקדק הנובי"ט סי' ס"ו מ"ט שצ"ק רש"י סימן דקול, ותירץ דעיון שייך רק בדבר הנראה לעינים ולא על חוש השמיעה ע"ש, אך עדיין קשה הא גופיה אמאי לא אמר לי' לשמוע ג"כ על סימן דקול, ולהנ"ל י"ל כיון דצ"י סימנים דק לאו דליכא משום כלאים לכן אין עוד נפ"מ מהם"י השלישי, דגם אם יכחיש צ"י הסימנים ליכא משום כלאים, וא"כ ראיה להמ"צ דאם הסימנים מתוונים מכל לז' אז גם אם סימן אחר יכחיש לא בטלו הסימנים, גם מ"ש החת"ס דכמעט נראה ראיה היפך דברי המ"צ מעובדא דיוחנן וכו', יש לדחות, דשם קאי אליבא דר"ט דס"ל דבזדקין עדי נשים בדו"ח וכיון דהמקום הוא מהדו"ח ודאי דליכא למתלי' בטעות או באיזה ענין אחר לתר' דברי העד, אבל לדין דקיימ"ל דאין בזדקין עדי נשים בדו"ח שפיר י"ל דאם כל העדות מתוונת שזה הוא גם אם צענין א' יש סתירה תלי' בטעות או באמתלה כדי לקיים העדות, גם י"ל דהתם משו"ה אם ה"י מהפך דבריו וה"י אומר מכפר שיחיה אריה ה"י מצטל עדותו משום דלא הכירו רק מפעם א' שאמר לו ששמו כך ויש לחוש עפי' שמה שכת, אבל אם הכיר בו מכבר וכן אם ה"י עמו משך זמן וה"י רגיל בו ובשמו ובכל הסימנים, בזה י"ל דאפי' אם סימן אחד מראה להיפך וסותר את דבריו לא משגחי' צ"י ותלי' באיזו אמתלה על השינוי שבי' בעדותו].

ובשו"ת מהרי"ם פאדווא סי' י"ט צ"י שאמר לנו שמו וש"ל וש"ט ושם אשתו ושם אביה ושם עירה, גם נמצא בידו כתב מליצה מרצנים על השם הנ"ל והרצנים הכירו כתב המליצה שלהם, וגם ה"י צו סימן שבי' ארוך ולא ה"י לו שער מלמעב בסנערו, גם מקום לפורן האגודל ה"י משונה ורחב ובאמצע ה"י נחלק קלת, וכל זה מראה שהוא הוא בעל העגונה שלפנינו, אלא שאמר גם שיש לו בן ובת ופירע שמותם ובעלה של זו מוחזק לסרים חמה ולא ה"י לו מעולם בנים, כתב דיש להחיר האשה גם ע"י הגז"ע על שמו וש"ל ועירו ושם אשתו ואביה ועירה שהלכה מרווחת דע"י מתירין לינשא, ומה שנמצא ריעותא מהבנים אין מה לגרע היתרא דאפשר דאמר זה כדי שימצא מרחמין שיש לו בנים ואין לו במה לפרנסם, או לאיזו סיבה אחרת, או כמו שכתבו מהעיר ששם מת שבי' לו חולי ולפעמים שלא בדעת ידבר, ודבר זה יש ללמוד מתשרי הר"ן סי' ל"ג דמצואר שם דכל שהעדות ברורה להיתרא אלא שגולד לנו

כמלבוש מדינת פולין, והדבר ידוע שבכל מלכות זו אין עיר ששמה כזו שהזכיר ושהיא סמוכה לעיר השניה שהזכיר רק זו, ונלמדך לומר שזה ממקום רחוק מאד שאין ידוע לנו ובמדינה זו שיהיה מלבושיו, ופשוט שאין חוששין לה, גם מדברי העד שאמר שהולך לתת לו ידו לקיים הבטחתו שיודיע לאשתו, מוכרח דעל מקום קרוב הידוע הוא מדבר, ופשיטא דטפי חולין בטעות מלמחלי בענינים רחוקים כאלו וכו'.

ובחתם סופר סי' ע"א [והוצא צ"מ סקפ"ז בקינור נמרץ] צ"י שמת ברחוק מקום ואמר לפני מותו שמו ושם משפחתו ועירו ושם אשתו וגם שיש לו בית סמוך לביהכ"נ ושנסע מציתו בזהחלת ימי הקיץ לבקש מקום להיות מלמד, ועוד אמר שיש לו צ"י בנות א' מאשתו הראשונה וא' מאשתו זו השניה, והנה כל הסימנים האלה נמצאו בצעלה של עגונה זו, אך מה שאמר כי לו צ"י בנות הוא שקר כי בנות השניה מתה קודם נסיעתו ונהג עליה ז' ימי אצלנות, ונשאל אם יש לחוש בזה"ל דאיתרמי שמה כשנמצא ועיר כעיר, והשיב דאם כי שמתשרי הר"ן סי' ל"ג אין ללמוד לנ"ד [ולומר דשינוי אינו מגרע], דהתם ה"י שמו עשליה כיון שגיס שרואה לשנות שמו כדי להניחה עגונה, אבל הכא שהחזק שמתה בזה א"י עשליה ממות לחיים, וע"כ דזה איש אחר אשר בזה קיימת ואיתרמי שמה כשנמצא ועיר כעיר ולמלא מקום חזק הכל שיהי, אך מדברי המשאל צנימין סי' ק"ט יש ללמוד לנ"ד, שהרי כתב בעובדא שהסיתו עכו"ם מסל"ת על אב וצנו שהכרגו עדות מיושר בשם ומקומם אך שאמרו שהאב והצנו שניהם ה"י להם עסק עם הדוכס ושניהם נשבו, וזה לא ה"י נכון, כי לצן לא ה"י שום עסק עם הדוכס ולא נשבה כי אם האב, והעלה שם להקל כיון שהעדות מכון מכל לז' אלו אומרים שהעדים לא דקדקו בזה שנאמר להם מן הגוים, דה"י מילתא דלא רמיא ודברים שאין דאם מדקדק בזה ועשוי לטעות צו, והביא ראיה מע"ל אומר צ"י בחודש וא' אומר צ"י בחודש דתלינן בטעות, וכן א' אומר בדיוטא העליונה וא' אומר בזהחונה ע"ש, ואם כי דראיות המ"צ ל"ע דהתם [כדי] לקיים העדות דלא לבחשו אהדדי תלינן בטעות, משא"כ הכא וכי באנו להכחיש העדים, הלא נאמר שכל דבריהם אמת וי"ל רק שהם נחכונו על איש אחר ולא על זה ואנחנו הטועים בדמיונו להחיר אשה זו, ומנ"ל דבזה"ל נחלה בטעות, וי"ל דס"ל למ"צ מסבירא דכיון שכיוונו שמותם ומקומם וכל הענין וקיימ"ל שאין לחוש דאיתרמי כולי האי, שז' אם נאמר ע"י השינוי [דא"י] האיש שאנו דנים עליו] נלמדך לומר דאיתרמי כולי האי וה"י זה כמו ביטול העדות, ואם כי דכמעט נראה ראיה להיפך מעובדא דיוחנן בן יוחנן אריה מכפר שיחיה, דמצואר שם דאם ה"י מהפך דבריו וה"י אומר מכפר שיחיה אריה ה"י מצטל עדותו אפי"ג דאמר שמו ושם אביו ושם עירו, ולא היינו חולין במילתא דלא רמיא אי אריה קודם או כפר שיחיה קודם, ש"מ דכיון ולמלא שמה ומקומות לא ה"י כביטול העדות, אלא דלפ"מ שפירש"י שם כפר שיחיה אריה שהכפר נקרא אריה ולא הוא, אין מכאן קושיא על המ"צ, דהרי הכא כל עיקר ספורו של העד ה"י שה"י גבור כארי והזכיר גיים לאחריו וע"י נקרא הוא אריה ואמר שגם צעירו קוראים לו כך, נמצא דזה ה"י עיקר ספורו ואיך שייך ע"י מילתא דלא רמיא הרי רמיא ורמיא, ומשו"ה אם ה"י מהפך לא ה"י מהימן, אבל בנדון שלפנינו ידקדק דברי המ"צ וכו', ואם כי דעדיין יש לפקפק, מ"מ מסבירא נראה דיש לסמוך בנ"ד שהוכחות מרובות ועלומות, וגם הרי לא אמר להדיא שצ"י בנותיו חיות הנה רק משמעות לשון העדים כן, ואפשר לא הבינוהו היטב, ובשגם צניסם ההוא אצדו עשהויותיו ואפשר דמחמת ציעותא דמלאך המות שכת שכבר התאצל על הבת ההיא, וזה שכת יותר מסבירא עשוי

אוצר

סיק קנ אות רכג

הפוסקים

ספק מאד אחר והוא מהדברים המעשיים להשתנות תלין הריעותה בעשליה ומקיימין העדות וכו', וה"ל צ"ל תלין השינוי שאמר בן כדי שלא יכזירו עליו דמי קבורה או חייו סיבה אחרת, ואין מצטנין העדות הצרורה אשר נראה לפנינו בכל הסימנים שזה הוא וכו', ומה גם אם יתברר בעיר שה"ל שמה שנתחזק שמו וש"ל וש"ע י' יוס, דלא תו א"ל לעדותו [על שמו וש"ל וש"ע] וש"ל חינו נאמן לאסור דע"ל א"ל נגד החזקה לסתור וצפרע דעצ"ע, והכי מצוה צ"ע סי' קנ"ז סי' דהיכא דלא ה"ל מוחזק בנאחים וצ"ל ע"ל ואמר שיש לו א"ל לאסור, ואפי' לדעת הפוסקים שהצ"ל הצ"ע שם בסק"ז דע"ל נאמן לאסור שיש לו א"ל, היינו משום דמה דלא מוחזק לן בנאחים ל"ל חזקה חלימה לומר דהוי כמוחזק דאין לו נאחים רק דהוי כמו דלא חיתחזק לא לכאן ולא לכאן, ולהכי ע"ל נאמן לאסור וכמבואר בצ"ע שם בעטם דלא הוי מוחזק בחזקה היתר, משא"כ חזקה זו דלי יוס הוי חזקה חלימה וסוקלין ופורפין עליה בודאי אין ע"ל נאמן לגרע החזקה, וכיון דנתחזק לן בלא דבורו בשמו וש"ל, בודאי דבריו שאמר שיש לו בן וצ"ל לגרע היתרה דהאי חיתחזק חינו מעלה ומוריד כלל, והבט דקשה לעמוד אם כוחזק על שם עירו דלמה יגלה בנחם ש"ע, מ"מ הא חיכה כאן כמה סימנים וכמה חומדות שחס במקום ש"ע, ולכן א"ל לאסור וכו'.

ובנודע בשערין מהד"ת סי' מ"א דמי שמת בריחוק מקום והעיד ע"ל שבהליכתו עמו סיפר לו ששמו יחזק והוא מעיר ערוסק ויש לו שם צ' נאחים ואין לנאחים בנים, ואשתו היא מעיר עארטשין ועדיין אין לו בנים, ושבעה נמלח האשה אלל אחותה בעיר פי' ודרכה אלל הגשר, ושם אשתו לביה, והנה כל הפרטים הנ"ל מתאימים ומראים שזה בעלה של זו אלא ששמה חינו לביה כי אם שיינדיל, ועתה אומר העד שאם כי שכל הפרטים שסיפר הוא זוכר צירור, אך שם האשה חינו זוכר צירור ואפשר שטעה, וכתב דאם כי שהצ"ל אפרים צ"ל כ"ד וכו"ל לידד להחיר צנדון כזה והסתמך על תשרי הר"ן סי' מ"ז, אכן יש לדחות דשאני נדון הר"ן דכפי הנראה מהתשו' ה"ל ידוע לו צירור שזה המת ה"ל אחיו של בעל העגונה הזאת וש"ל לו רק אח א' [ולא ה"ל מקום להסתפק אולי א' מהעדים מתכוין על איש אחר], ולכן כתב דהכחשה בשמו חינו מזיק דא"ל שייך ל[גוף] העדות שהעיד, יבוי ממש כמנה שחור ומנה לכן, אצל צ"ל שחין מכירו כלל לאיש הלז מי הוא ומי היא אשתו ואם הנפטר הוא בעלה של זו רק עפ"י הסימנים ששמע מפיו, א"כ גם שם אשתו נכלל בסימנים והוא מכלל העדות, ואי משום דבלאו כך סימנה דשם אשתו יש די לברר דזה בעלה, מ"מ מאן לימא לן דאשר הסימנים המה מנופה של עדות ושם אשתו לצדיקות יחשב, נימא איפכא, והבט עמך אם א' אומר סימני אבידה וי"ל צ"ל סימן א' צהיפך בן ודאי דלא מהדרינן ליה אף אם אומר כמה סימנים, וה"ל דכוותיה, והנה אם נחשוב זה לגופה של עדות דהיינו לחקירות נראה מצוה מדברי הר"ן דודאי פסול, דבשלמא צ"ל עדים י"ל דע"פ א' אומר אמת, אצל צ"ל המוכחש מפני עלמו בחקירות או מפני אחר ואין האחר ידוע מהמיתה בודאי אין חולק דגם בעדות אשה פסול, וראיה לדברינו [שחלקנו צ"ל להביא דבר"ן סי' מ"ז] מתשו' הר"ן גופיה צ"ל ל"ג [הנ"ל בזה ק"ל] שהחיר שם בנמלח שינוי בשמו משום דהשם עשוי להשתנות ע"ש, ואם איתא [לדברי הבית אפרים] למה ל' להר"ן לזה עליה מטעם עשליה הלא בלא"ה חינו אלא הכחשה בצדיקות, אפי"כ דשאני הדין דמי"ז דשם ה"ל ידוע לו בודאי בלי שום סימן שאחיו של זה מת אלא שהוסף ואמר שה"ל שמו אצרכם והר"ז דומה ממש לאומר שידוע צירור שפי' לזה מפ' מנה ומוסיף שאותו המנה ה"ל לכן, אצל צ"ל צ"ל ל"ג מיירי שאין אנו יודעים

ובשו"ת ציוני סי' ל"א [שבחות רכ"ח] בעובדה דידיה שכל הפרטים היו מראים שהוא בעל העגונה שלפנינו אלא שאמר שאין לו אשה, כתב משיקרא דאף דלכאורה נראה להחמיר, דממנ"פ, אם נחזיק שאמר אמת א"כ ע"כ הוא איש אחר ואיתרמי עוד א' מעיר אחרת ששמה כשם עירו עם כל הפרטים הדומים לו, ואם נחזיק אותו ששיקר קודם מוחו כדי לקלקלה, א"כ אין לנו על מה לסמוך כלל וכו', אך היות דנראה בעליל שבעלה של זו מת והעיון הוא גדול מאד, אולי יש ללדד ולימר דלא גרע מצי' עדים המכחישים זא"ל דמתרלים דצריכה אפי' צביאור ומשמעות רחוקה כמבואר בחו"מ סי' כ"ע ל', וה"ל צ"ל יש לתרץ דבריו דאולי שלא גע לאשתו ע"י שליח להולכה וסבור שכבר נתגרשה, או אולי שמע מארחי פרחי שמחה אשתו וסבר שאמת הוא ולכן אחר

אוצר

סי' קנ אות רכב

הפוסקים

חוששין לעיר אחרת אעפ"י שיש הוכחה ממנה שנמצא באיזה פרט שלא כדבריו, ותולין בצלצול הדעת ושכחה המלוי בחולי המציאה לדידי מיתה.

ובירד יוסף סי' ל"ד בתשו' הרב בן המחבר ע"ד עגונה שנחשבה אגרת לעיר כי מת איש א' ואמר קודם מותו שהוא מעיר פ' הסמוכה לעיר פ' ואמר שמו ושאלתו היא השניה אללו ושיש לו בנים הלומדים [תורה] ועוד בן א' סנדלר, גם נמצא אללו פאם וסימני גוף, וכל זה מורה שהוא בעל העגונה שלפנינו, אלא דמה שאמר שיש לו בנים לומדים וכן א' סנדלר, הנה באמת אין לו רק בן א' והוא חיית, ואחר שהאריך לבאר דהגם שלא הזכיר שם אצוי יש כאן להחיר מחמת סימני גופו העומדים במקום שם אצוי, כתב עוד דאע"ג דבמאמר נתיבדים סי' פ"ח [הנ"ל באות רכ"א] חשש בכה"ג לומר מדחזין דמשקר בחדא חולי משקר הוא בעולה, אמנם לפי מאי דאמרי' בפי' חזקת הבתים דלמאי דלא איכתבש לא איכתבש, הרי מבואר דאפי' לאותו עדות שבה הוכחשו בדבר א' מ"מ צמח דלא הוכחשו נאמנים ולא אמרי' מדהם משקרים צמח משקרים נמי צמח, והי"ה צנ"ד נהי דאיכתבש בדבר א' מ"מ צמח דלא איכתבש מהימן, וצנ"ה נראה דשאינו עובדא דמאמר נתיבדים שהי' ידוע שלא היה להם בנים מעולם והוא אמר שיש לו ב' בנים וחזין דהוא שיקר, אבל צנ"ד דידוע שיש לו בן א' אי"כ יש לחלות דהעדים טעו בשמיעתם ובאמת הוא אמר לפניכם רק מבין א', וצנ"ה כתב המשאית צנימין צס"י ק"ע דכל מידי דעבדי דטעי תלינן בטעות, או ש"ל כמ"ש החת"ס צס"י ע"א [הנ"ל] דאפשר דמחמת ציעותא דמלאך המות אצדו עשהותיו וטעה ואמר כן, ע"כ יש להחיר.

ותרב רס"ז [בעל המאמר מרדכי] כתב שם דמלכד מה ש"ל צנ"ד דכיון שאמר שאין זו אשתו הראשונה אללו אי"כ אפשר שיש לו בנים מאשה אחרת ואנחנו לא נדע מהם, י"ל עוד שאפשר שאמר כן כדי שירחמו עליו בחלוו צעזיל הבנים וכדומה בדבר הרגיל לשנות בכתו אלה, וכבר כי ה"רין צס"י ל"ג [הנ"ל באות קל"ה] דדבר העשוי להשתנות אינו מטיל ספק בדבר הצרור, ולכן גם צנ"ד כיון שיש לנו עדות מספקת עפ"י סימני הגוף והפאם שזכו בעל האשה, אין לנו לחוש לשינוי הבנים דתלינן בעש"ה, ועוד נראה דודאי אם היו עדים מעידים שהם יודעים שהי' לו בנים, הי' מקום לדון צמח אם יש לסמוך עליהם [מאחר שלא נמצא כדצריהם] ולומר על מה דלא איכתבשו לא איכתבשו כההיא דצ"ב, אבל צנ"ד על הסימנים הם מעידים מפי עצמם ממנה שראו בו בחייו וכן שנמצאו אללו פאם, ועל סימן הבנים הם מעידים מפי של החולה, אי"כ אנו אומרים שכל דבריו שקר ואולי מטעם הכמס עמו אמר כן, ודל אמירתו מהכא הלא לפנינו עדים מעידים על סימנים, והפאם מעיד על שמו ושם עירו וכינויו, ואין לנו אורך לומר פלגין דבורו כלל כי ללא אורך הוא, ואין לנו להכחיש עדות העדים הכשרים צעזיל דברי הצנ"ד, ע"כ בהצטרף כל הטעמים האלה וגם שהוא דבר שעשוי לטעות בו צין סנדלר לחיית, אין לנו לדחות דברי העדים, ומה גם כי צנ"ד אין לחוש לשני שוירי, כיון שאמר שהוא מעיר פ' הסמוכה לעיר פ' [ולעזר] לחוש שיש עוד צ' עיירות באותם השמות ושהאמת סמוכה לשניה וזה חשש רחוק], ואנו ידענו כי לא נפקד משם איש כזה מזמן המוזכר בפאם.

גם הר"ש קלוגער בחשבותו שם השיב דיש להחיר האשה, והא אין לחוש כאן לצ' עיירות באותו השם [וכנ"ל], וע"ד השינוי מהבנים, י"ל אולי יש לו בנים מאשתו הראשונה או מילדי אוננים, גם צנ"ה מה שאמר שהבן הוא סנדלר ואינו אלא חיית

אמר שאין לו אשה, גם יש לחלות שאלוהו סמוך למיתתו כנראה מהבג"ע, ואפשר שהי' אז דעתו שגישתו ושכח שיש לו אשה, וקרוב לסברה זו כתב החתם סופר צס"א סי' ע"א [הנ"ל], גם יש לזרז ולומר דצנ"ד לא שייך כלל לחוש לצ' שוירי כיון דהאריך היה צדוקה ועומדת ע"י ספרי מפות הארץ, גם כיון דצנ"ד ציקש קודם מותו שידועו לבנו הנמצא בעיר פ' שיאמר קדים, מסתמא הי' כונתו שידועו ע"י מכתב דואר ולא שישכרו ליר מיוחד להודיעו, כי מי יליית לו להוליא הולאות כאלה במרחק כה גדול, וא"כ הוי כאומר בפירוש שכונתו לעיר שהולכת לשם הדואר ולא לעיר צס"א כזה אשר צקא הארץ שאין לשם דואר כלל וכו'.

ושם צס"י ל"ב בתשו' הרב ר"א ספקטור כתב, דלא מיצטי אס הי' מוחזק לן מכבר צעודו צחיים הייתו ששמו כך הוא, דודאי לא מגרע מה שאמר קודם מותו שאין לו אשה, דכיון דצחיים הי' מהימן על שמו, אי"כ עמדה בחזקת היתר לשוק אם ימות אותו האיש, ולאו כל כמיניה לעקור החזקה עתה צעמית מיתה ולאוסרה וכדאמרי' בקדושין ס"ד, אלא אף אם לא נחזרר שהי' בן אלא כדמשמע מהבג"ע דצטעט שנחזרר ששמו כך אז באותו דבור אמר שאין לו אשה, נמי יש לזרז להקל, דהא מבואר בזה"ל גיטין דף פ' דהיכא שהי' כתוב צטער אני פ' כהן לויתי מנה מפי' וחתומי סהדי, כשר השטר לגבות צו אף בנחזרר שאינו כהן, ומשמעות הסוגיא דהשטר כשר לגבות צו אף אם עומן לאו אנה לויתי, דלאו כל כמיניה לבעל השטר, וגם כשר לגבות צו ממשעבדי דזה מקרי מוכח מתוכו וא"ל לצירור אחר זולת השטר, משום דכיון דלא חיישי' לשני יוצ"ש צנ"ל הוחזקו וכן לשני שוירי, לכן אף דתוך כדי דבור אמר צעמנו דיוצ"ש "הכהן" לזה מטעם, עכ"ל כיון דעפ"י שמו ושם אצוי ושם עירו וכ"ע סגי בהכשר השטר, אלא דיש לסתור זה ממנה שאמר תכ"ד דככהן לזה המעות, מוכרחין אנו לתרץ אף במשמעות רחוקה כדי שלא יסתור את הכלל דקיימ"ל דל"ח לשני יוצ"ש ולשני שוירי, ואמרי' דמה שנכתב כהן הוא משום שהצנ"ד רצה להיות מוחזק צס"א כהן כדי ליעול מחנות כהונה וככ"ג שיהי' מוכבד לבדך ראשון, ואף שהוא צעמנו אינו מתרץ דבריו, צע"כ אן מתרלינן דבריו צעמנו, וא"כ הי"ה צנ"ד דכונו שמו ושם אצוי ושם עירו ושם הבן ועירו ועפ"י דצריכה אלה סגי להחיר העגונה, אין לסתור היתר ממנה שאמר צס"ד דבריו שאין לו אשה, דיש לנו לתרץ באינו אמחל שחשש אם יתוודע להם שעיגן את אשתו יצוהו ולא יקצרוהו בצבור הראוי, או ש"ל שהגיד כן כדי שלא תחזע אשתו מזונות וכחוצה ממנו, ואין לומר דשאי התם בכתובות דהוי ממנו ואיסורה ממנו לא ילפי', דהא חזין דבתשו' ה"רין סי' ל"ג יליף לענין עגונה ממנו וכו' [ראה לעיל באות קל"ה], אך עפ"י היתר דתשו' ה"רין שם אינו מספיק צנ"ד להחיר, משום דיש לחלק דשאיני דבר העש"ה דגחם שם (שמו) [אולי י"ל: שיטת שמו] כדי לעגן את אשתו כמבואר שם, [ועי' בתוך התשו' מ"ש לתרץ מדוע לא הסתמך ה"רין בחשבותו שם על ההיא דכתובות כ"ד צ' צטער שהי' כתוב אני פצ"פ כהן לויתי מפי' מנה], ועוד נראה פשוט כיון דצנ"ד לא אמר שלא הי' לו אשה מעולם, רק אמר שאין לו אשה, אי"כ יש לפרש דבריו דבאמת הי' לו אשה רק שגירשה בגט, והר"י דומה להא דכ' הרא"ש בצטעות פ"י סי' ה' באומר אין לך צידי לא הוחזק כפרן שיכול לומר דלכן אין לך צידי לפי שפרעתי לך, ואף דהתם דוקא אם מפרש צעמנו דבריו כן, היינו כיון דהוא קיים ואם לא יפרש צעמנו לדבריו מוכח דכוונתו על להדי"מ דאלי"כ איתרעו דבריו, אבל היכא דאינו לפנינו אף דלא פירש מעמנו אנו מפרשין דבריו וכו'.

ועי' במשיב דבר סי' פ"ד שהשיב ג"כ צנ"ד זה וכתב דכיון שהגיד שמו ושם אצוי ושם עירו למען יודיעו לעירו שמת, אין

אוצר

סיק קנ אות רבג-רכד

הפוסקים

כתוב שהוא מלמד ובעל עגובה זו לא היה מלמד, גם חתימת ראש הקהל על הכתב אינה נכונה, כתב דאין לחוש לזה, וכבר דחשו הר"ן סי' ל"ג [הג"ל בזה ק"י] דמבואר שם דסימן העשוי להשתנות אינו מעיל ריעותא, וע"כ לא הולך הר"ן שם [לכא] שאמר האיש לפני לכתו צפירות] שיעזוב את אשתו ויניחה עגובה [ומשמע ה' לאו הכי היינו חוששין שזה איש אחר ולא היינו אומרים דסימן העש"י אינו מעיל ספק בדבר הצרור], היינו משום דאם לא היה אומר כן לא היה שמו מקרי עשוי להשתנות דעדיף מסימן מובהק, אבל צ"ד דידוע דדרך עוברי אורח עניים לכתוב להם כתב מליצה וליפות, וגם להניח חותם מראש הקהל, הוי זה סימן העש"י ואינו מגרע כח שמו וש"א ועירו ושם צ"י צניו וצחו ואשתו המורים שהוא הוא בעל העגובה שלפניו.

ובנדוע בשערים מהד"ת סי' ל"ג שהשיב ג"כ על עובדא זו כתב דהגם דצריעותא כזו היא אולי מקום לחוש לשני פירות באותו השם, מ"מ נראה דכאן לאו לחוש דאיתרמי שגם שמו וש"א ושם אשתו וצניו יהיו שוין, והוא מילתא דלא שכיחא כלל, ומה גם שיהא איתרמי דגם שם הרב והדיין שחתמו על הכתב מליצה יבא דומה, וע"כ ל"ל שהאיש כתב לעצמו כתב מליצה, ונזדמן לו חותם של איש וחתם אותו לראש הקהל מקבלתו, ומ"מ מהראוי לחקור ולדרוש עוד אולי אמר צפירות שהוא ממדינה זו ולא יסור הכחש לעיר אחרת בשם זה, כי אילו היה עוד עיר צמדינה בשם זה היה ידוע לנו, אך גם אם לא אמר כן נמי יש להחריק וכ"ל.

ובזכרון יהושע סי' י"ד צנ"ע שהוזכר שמו ושם משפחתו וסימני גופו, וגם נמלא אצלו הפאס, אלא שאמר קודם פטירתו שהשאר צנו אצל אחיו, ובעל עגובה זו השאר צנו אצל אחותו, אחר שבי' דגדונו אין מגרע מה שלא הזכיר שם העיר מכמה טעמים, כתב דמחמת השינוי שיש צ"ד אין צית מיוחד כלל דכ"ג תלינן בעצת או באיזו אמחלל כיון דהוא דבר העשוי לשנות, וגם י"ל דפלגין דבוריה וכמ"ס המצ צ"ט ק"ט, וגם אם נימא דגם בעדות אשה אמרי' עדות שבעלה מקלטה בעלה כולה, מ"מ צ"ד לא שייך לומר כן, כיון דזה שאמר שהשאר צנו אצל אחיו אין ע"ז תורת עדות כלל דאין אנו לריבין לזה, וכ"כ ברע"ב"א במכות דף י' דדבר שאינו נורץ לעדות הוי רק תוספת דברים בעלמא ואין מצטל כל בעדות.

ובאחיעזר סי' י"ב צמי שנתקבל עליו עדות שמת ובאופן שהי' מספיק להחיר אשתו, אלא שהי' כתוב שאמר על עצמו שהוא מלמד, ובעלה של זו אף שהי' מלמד, אולם זה ג' שנים שעזב המלמדות מפני חולשתו, כתב שאין זה שינוי, דכיון דכמה שנים עסק בקציעות באומנות זו ורק עתה מחמת חולשתו עזב אותה, ולא היה לו עסק אחר ואומנות אחרת בקציעות אח"כ, י"ל דלכן התייחס ע"ז שהוא מלמד, וע"י צניטין מ"ב עבדי שהי' כבר.

רכד. יש המחמיר בשחיו כמה שינויים. צבית ילחם ח"א סי' ע' צמי שקודם מותו אמר שמו ושם אצלו ושהי' דר חוץ לעיר פ', גם אמר שם משפחתו, וזה מראה שהוא בעל העגובה שלפניו, אלא שהוסיף לומר דשם אשתו שרה ושם לו צנ וצח ופירט שמוותם, ולבעלה של זו לא היו מעולם ילדים וגם שם אשתו אינו שרה ולא היה דר מחוץ לעיר אלא בתוך העיר, אם כי שליד דמחמת השינוי צילדים היה מקום להורות להיות, דנהי שבמאיר נתיבים [שבאות רכ"א] פסק דכ"ג לאיסור מחמת שחשש לצי חששות [ע"י בזה ה"ל], אכן נראה דמה שחשש דאולי כיון שאמר שקר בחדא תו לא נאמינהו בשום דבר ונאמר ששיקר גם בשמו וש"א ועירו, י"ל דכיון דהא דנאמן אדם לומר זה שמו וש"א ועירו הוא

י"ל חונא הוא דנקיט ליה, ובלא"ה נראה דהסימנים צ"ד שהיו בגופו הם מובהקים, לכן ודאי דהאשה מותרת.

ובדברי חיים [לר"ה מלאנז] ח"ב סי' נ"ח שהשיב ג"כ על עובדא זו [אלא שיש שם איזה שינויים בגופא דעובדא, שבמקום שכלל החש"י נזכר שאמר שהבן היה סנדלר ובאמת היה חייט, איחא צו שהמת אמר שהבן היה חייט ונער אי' אמר שהבן הוא סנדלר, עוד הוסיף פרט שנמלאה אצל המת נוואת אצלו ועל ידה ידענו שם אצלו, וכלל החש"י נ"ל ליחא פרט זה], וכתב ג"כ דיש להחיר האשה, דפשוט דתלינן [זה המת] בזה החסר מהעיר שהזכיר והוא בעל העגובה, דהא להרבה פוסקים סגי בשמו ושם עירו ובפרט דנפאס לא חיישי' לשאלה, וגם נוואת אצלו דניחוש לנפילה דיחיד שבעל אשה זו אצד הנוואת ומלאה אדם אחר ששמו בשמו והוא מעירו, ואחר החיפוש קצת לא ידענו שכלך מעיר זו מי ששמו כן, ומה שאמר שהי' לו עוד בנים, זה אינו מגרע כלל דהי' כסימנים העשויים להשתנות שבי' הר"ן דלא מגרעי כלל דכן דרך האורחים לומר שיש להם בנים לומדי תורה כדי לרחם עליהם, ומה שאמר הנער שצנו היה סנדלר, הנה דבריו שאמר לפי תומו דברים בעלמא ולא ידענו כלל אם הכירו [אינם מגרעים], דכמה פסמים מתרמי שנדמה לנערים שזה פי' ובאמת אינו כן, לכן אין חשש כלל צביתר עגובה זו.

ובשוואל ומשיב מהד"ת ח"א סי' רנ"א כתב אל צנ ביד יוסף ה"ל דמה שכתב דאין לחוש שמת הוא משקר צבולו משום ד"ל דרך צמה דאיתכחש איתכחש ולא בשאר, אין נראה, דכרי כאן לא ידענו מי הוא רק ממה שאמר, וכל שאין מולאין כמו שאמר חיישי' דילמא אחר הוא, אך מ"מ [יש להחיר צנ"ד] מטעם אחר] כיון דהסימנים מצברים שהוא הוא, תו לא משגיחין בדבריו צמה שאמר שהיו לו עוד בנים ואי' סנדלר, וכמ"ס במשאלת צנימין סי' ק"ט שיש לתלות שהעדים טעו וכו'.

ובסי' פ"ד צמי שהרבה אומדות והוכחות מראים שזה בעל העגובה שלפניו, אלא שאמר עוד לפני מותו שיש לו בנים ופירט שמוותם, ולבעלה לא היו בנים, והאשה אומרת שאמר כן כדי שירחמו עליו, כתב דאף אם נקבל זה לאמחלל, אך מה שאמר שמות הבנים ע"ז לא שייך האמחלל, אך מ"מ נראה דכל שהדבר צרור שזה בעלה אין להשגיח בדבריו, ומי יודע אולי מחמת תוקף החולו נשחש וחשש שבאמת יש לו בנים, דפרט שכל שם אי' מצניו אומרת האשה שהי' לה צנ באותו השם אלא שמת צחוי בעלה, ולא נשאר לו רק מה שאמר שם הבן השני שלא היה לו, ואולי גם זאת עשה צערמה לאמת דבריו כדי שירחמו עליו אם אולי עדנו יחיה, או אף לאחר מיתתו שיקצרוהו עם כל לרכי הקצורה.

ובשם אריה סוסי' קי"א צמי שמת ואמר לנו שמו ושם אצלו ועירו, גם ציקש קודם מותו שיכתבו מכתבים לזוגתו ולצ' גיסיו אשר צעיר פי' ואמר שמוותיהם, והכל נמלא מכיון לבעל העגובה שלפניו, אלא דמכתבו לגיסיו ציקש מהם שישיגוהו על צניו, ולבעלה של זו לא היו בנים מעולם, כתב דיש להחיר לנשא, ושינוי הבנים אינו מעכב לומר דאיש אחר הוא, כי אולי כיוון שירחמו עליו בחליו כי יש לו בנים, וסמך על חש"י הר"ן סי' ל"ג [הנ"י בזה ק"י], גם כתב עוד סניף בזה, דכיון שהי' נודד ז' שנים במקומות שונים ערס שנשא אשה זו, י"ל דאולי היה לו איחא אשה באיזה מקום וילדה לו בנים, ועל בנים אלה הייתה כונתו שישיגוהו עליהם אם יבאו.

ובשו"ת חרי"ם [מגור] סי' י"ד צמי שידענו מפיו שמו ושם אצלו ועירו ושם צ' צניו וצחו ואשתו, וכל זה מורה שהוא בעל העגובה שלפניו, אלא שכתב המליצה שנמלאה אצלו היה

אוצר

ס"ק קג אות רכז—רכה

הפוסקים

החיפוש, ואף שהדברי חיים בזה"כ סי' מ"ז (*) וי"ז וי"ח (***) התייחסו בזה, לא חיישי' שאמר הכל שקר, ולא דמי לכל עדות שבעולם דלמרי' צהדי סהדי שקרי למא' לי וכיון ששקיר במקלט אינו נאמן, דשם הוא בחזרת עדות ובודאי כשמסקר אינו נאמן מחזרת עד, משא"כ להגיד על שמו דמה שנאמן הוא משום שאינו מעיד כלום, ע"כ אף ששקיר במקלחו אך על מה דלא ידעי' דמסקר נאמן וכו', ומי"מ אין להחליע בסברא זו, גם כיון דצ"ד הועד שדרכו של בעלה הי' להגיד שיש לו בן ובה, א"כ אין לחוש דמחמת ששקיר בזה שקר בכל, דהרי אנו יודעים שבעלה תפס בשקיר זה ולמה ניהוש ששקיר בכל וכו', גם כיון דזה האיש שמת בניה מעות ואמר על שמו וי"א וי"ט, מי פתי לומר זה שמי וי"ט והכל שקר וי"א ליתן המעות לאחר, ובודאי הוא בעלה של זו שידענו בו שהי' דרכו לכבד שיש לו בן ובה, וכבר הי' הר"ן בסי' ל"ג [הג"ל צאות ק"י] דסימן העשני"ה אינו מעיל ספק בדבר הבדור וכו', וכן לענין החשש השני שחשש המאחר נתיבים דאולי כל דבריו אמת והוא איש אחר, כבר הי' צבית אפרים סי' כ"ב [ובזה צאות הקודם] דכיון שאמר שהוא מעיר פ' ודאי אין לחוש שמה יא' אחר מהעיר הג"ל ששמו וי"א כשמו וי"א ושגם בשם האשכנזי יהיו שוים, ועוד דיכול לזכר ע"י חיפוש והכרחי' אם לא נאבד הי' מהעיר הג"ל זה כמה שנים בשם כזה, ולחוש שמה יש עוד עיר צאותו השם, אין לנו לחוש, דלא נודע במדינות אלו מעיר אחרת בשם זה, ולשמה יש במדינות רחוקות נמי אין לחוש, דניכר האנשים במלבושיהם ובלשונם, ובשגם שזה יכול להחזיר אצל יודעי הגיוגרפיה, כי היום אין לך כפר שאינו נרשם, וכיון שלא נמלא כזה ודאי אין לחוש שהאמת אחר, ומאחר ד' עממי האיסור לא שייכי צ"ד ע"כ מלך מה ששינה בילדים יש מקום להורות להיתר, אמנם מה ששינה בשם האשה, נוסף על הריעותה הגדולה של שינוי הילדים, זה קשה להיתר, דע"ז אין לנו שום עדות שהי' דרכו לשנות, ועוד דכיון דאין לנו שום סימן על מיתתו רק שמו ושם אביו וי"ט, ולעומת זה יש לנו סימנים משם האשה והילדים שאינו בעל האשה, וגם יש שינוי במקום מגורו שהוא אחר שהי' דר מחוץ לעיר ובאמת הי' דר בעיר, הגם ש"ל דיען שהי' גר במצוי קטן סמוך לסוף העיר אחר חוץ לעיר, אבל מי יודע, ואם כי בחש' הרי"מ [מגור סי' ט"ז המוצא צאות ק"י] התייחסו ששמו ששמו פנוי בלי אשה, אך צ"ד לא נוכל להקל, דשם הי' שינוי אחד משא"כ צ"ד, גם לא דמי לעודא דהתם סופר ח"א סי' ע"א [שצאות הקודם] צמי שאמר שיש לו ב' בנות ובאמת מתה א' קודם נסעו מצותו וי"ד שם להקל דמחמת ציטתות דמלאך המות טעה וכו' נדמה לו ש' צותיו חייות עדיין ע"ש, אך גם שם קיל יותר מצי"ד דאיכא כמה שינויים, וכן לא דמי לעודא שצוהל ומשיב סוף ח"א [במוצא צאות ק"י] צא' שאמר שהוא שמואל מלכוד ושאר הסימנים הוכיחו שהוא מערופול והתיר האשה מטעם הסימנים שצופו וצכליו, ולא השגיח על אחריותו מטעם דדרכו הי' שלא להגיד מקומו ומשאר טעמים ע"ש, והיינו משום דגם שם לא חמיר כנ"ד, דעל שינוי שם אשתו אין לנו שום הוכחה דדרכו לשנות, ובצירוף שינוי הילדים הענין חמור מאד, ומה שיש לתלות על הכל דמחמת פתיית אחר כן, אין בו מועיל, כגם בעלמך אם יצא א' ויאמר כמה סימנים צאצידה ונמלא כדבריו אלא שבוסף כמה סימנים שאינם כן, האם נאמר דמחמת פתייתו שבוסף והחליף נחזיר לו האצידה, והגם שיש לחלק דכאן יכול לחפש בעירו ובצביעותיה אם לא נחם איש כזה ואינו דומה לאצידה, מי"מ כיון שאין לנו שום סימן בו ולא שום הוכחה צבגדו או בכתבים רק מה שאמר בעצמו, ובאמירתו יש כמה שינויים, אין לסמוך על

רכה. ובשעל הסימנים המבוכים הועד מפי המת עצמו, ועל השינוי העיד עד פסול. בספר יהושע סי' ע"ד בעגונה שבעד לה כי מת איש א' בשם ר' וואלף מעיר הוצנזו בסמוכה לזאלקוואל ושאמר שיש לו שם אשה נעירה שנשאה לפני כשבע שנים וכי עדיין אין לו בנים, ושהי' גוף ושהחזר נוסם ומשתעל, וכן נמלא רשום גם בפנקס החברה בעיר שמת שמה, וכל הג"ל מורה שהוא בעל העגונה שלפניו, אלא דפנקס הי' כתוב עוד ציני חיטי שר' וואלף הג"ל הי' חתן ר' אברהם, וזה אינו נכון, כתב מעיקרה דכיון דלדברי בעד שהי' לו חתן אברהם הרי ע"כ מעיד שאיש אחר מת ולא בעלה של זו, ואף אם נחפש בהוצנזו ולא ימלא שם אחר בשם זה, יש לנו לחוש ל' הוצנזו כמו שחוששין ל' שוירי, ומה שאמר שהוא סמוך לזאלקוואל, לא עדיף ממה שאמר דעל רכים נהרע דלפ"ב חיישי' ל' שוירי וכו', (ולומר דמתה בעעות כדי שלא יהי' מוכחש וכמו שאמרה בעגונה דיתכן דגלל שהיתה דרה עם בעלה אלא איש א' ששמו אברהם, טעה בעד והשג שזה אצידה, זה הדבר נריכא רבה, ובפרט שאין בעד לפניו לומר שטעה, ומאן יימר לן דחלין כי האי בעעות, ואף דמבואר בחו"מ סי' כ"ט דמיישצין דברי בעדים בדוחק, מי"מ בדבר כי האי [נריכא רבה אם חלין], בפרט שכיון לזכור הענין בכתובה צאותו פעם צבדי לזכור לטובה בעגונה אם תצא, ועי' בחש' הרמ"א סי' מ"ח), אמנם כי דיש לדון להיתר כיון דזה המעיד שהמת הוא ר' וואלף מהוצנזו בסמוכה לזאלקוואל הגיד כן עפ"י דבורו של המת, א"כ הרי הוא עד כשר מן החזרה דהכרה הוא מילתא דעל"ג, והעדות שהי' חתנו של אברהם אינה רק בעד מפי עד, כי הכותב לא ידע ולא ראה שמת, וגם אינו זוכר העדות הזו אף עכשיו רק הוא סומך על הכתב כמו שמבואר בחו"מ סי' ל"א, ולענין עדות לא מהני אם נזכר בלבו כמבואר בחו"מ סי' מ"ז סעי' י' וס"י כ"ח סעי' י"ג, ועכ"פ אינו רק כאשה וכעד מפי עד שאינו כשר מדאורייתא, א"כ אינו יכול להכחיש עדות בעד הכשר, ולא מיבעי להרמזים בסובר דאם צא צחחילה עד כשר ועד פסול צבדי דדדי דעדות הפסול אינו כלום כמבואר בחי"ט ליצמות פט"ו משנה ב', ודאי מותרת היא לינשא, אלא אף לחולקים ע"ז נמי י"ל דצ"ד כאשה מותרת, ואחר שהעלה שם דהחשש לשני שוירי כשא' מאוי וקרוצ וכו' רחוק ואינו מאוי אינו אלא מדבנן, כתב א"כ זכינו לדון דאיכא שמת א' וידעו שמו ושם עירו ואיכא אומדות והוכחות, וידענו דהמקום הזה הוא סמוך לקהלתנו, ורגלים מזויין מכאן לשם ומשם לכאן, וידוע שצמדינותו אין עוד עיר כזו, וגם צמדינות הסמוכות אין עיר בשם זה, וממדינות אחרות אין רגל העולם מאויה, בודאי דאין לחוש כלל וכמ"ש מהר"א בפסקיו סי' רכ"ד להיתר בזה דלתות מדינה נעולות בשמו וי"ט לחוד, ובפרט צ"ד שניכר האיש בלשונו ובתמונתו ובהלבוש שהוא מאנשי מדינה זו, א"כ הרי היתה מותרת בכל זה, מה האמר הא איכא ריעותא מהכתב שהי' חתן אברהם, הרי ע"ז מועיל חיפוש בהוצנזו, ואם לא ימלא שם איש כמוהו ע"כ שבעד טעה או שמסקר, ואם האמר שהוא מעיר אחרת שממדינה אחרת, ע"ז מהני ליריף בעד המעיד שהוא ממדינה זו, ואף אם ימלא דעדותו אינה נחשבת

אוצר

סיק קט אות רכה—רכו

הפוסקים

אמר לה שיש לו ג' ילדים נשואים, ולצעלה של זו אין אלא צ' צנות ורק א' מהן נשואה, וכשנכחו שנית לאשת השמש השיבה שזוכרת בזדאי שאמר לה ג' ילדים, אבל זאת אינה זוכרת אם אמר שכולם נשואים או לא, אחר שבי' להוכיח דנדיז ע"כ אין אנו יכולים לתפוס שכל דבריו אמת וליחוש לצי' עדים בשם לזבול, דא"כ נלעך לומר שזה האיש חיים מפס' אצד כחציו עם הפאס ומלאס איש אחר אשר שמו בשמו מלובלין האחרת והיו נפילה דייחיד ללא חיישי', וצפרע שלא הוחזקו שירות מלויות לעיר ששמה מח ממקום רחוק וממדינות רחוקות כדי שיתחשש ששם יש ג"כ עיר בשם לזבול, ואין כאן רק החשש דשמה כל דבריו שקר וכיזב גם בשמו, ע"ז י"ל דמה ללא איתכחש לא איתכחש, דאע"פ איש שנודע לנו שאמר [איזה] שקר לא נאמין לו על שמו ושם עירו וזה לא נשמע מעולם, כחצ' עוד וצפרע דנדיז שמדברי השמש לחוד הותרה האשה, א"כ אין לנו לשית לב לדברי האשה ולא נאמין כלל מה שהעידה מפיו, דאין לנו להוילא אשה מחזקת היתר עפ"י דברי אשה, כיון שיש לנו היתר ברור עפ"י עד א' וכו', גם כיון דאדם נאמן על שמו ושם עירו משום דלא חליף אינש לשנות שמו (וכ"כ שם עירו, דשמו וש"ע צדחא מחתא נייכו דאדם נקרא ע"ש דירתו), א"כ אין לנו לחלות השקר בשמו וש"ע אלא במספר הילדים שאמר, ואולי עתה האשה צשמיטתה כי דרך לעשות בלשון החולה, או שהוא צשמו איתקל לי לשונו וטעה בין צ' לגי' ולא ראה לערוה ולחקן דבורו במה שאין לו נפי"מ וכו', ועוד נראה דכיון דאדם נאמן מה"ט על שמו ושם עירו כמי"ש הרשד"ם בסי' י"ט [וכמוצא לפ"ל צאות קפ"ד], א"כ צ"ד כיון דעפ"י דברי אשת השמש נלעך לומר שהנפטר שיקר קודם מותו, צד ודאי אין אשה נאמנת להחזיקו לשקרן, ללא מילי דאשה יכולה להכחיש בעדות אשה אלא בגופה דעובדא וכגון לומר לא מה, אבל כאן הרי גם היא אינה אומרת שלא מה וגם היא מודה שאמר כי שמו חיים מלובלין, רק שמוספת דברים שאמרה ששמעתן מפיו אשר ע"ז נפסול נאמנותו על שאר דבריו כולם, ואין אשה יכולה להוילא איש מחזקת כשרותו וכו', ואף דצ"ד בלא"ה אינו מוחזק לכשר רק לאיש רע וזבילעל, מ"מ כיון דעל שמו נאמן מטעם שאמר לפי תומו או מחמת דבוי על"ג טובא, אין בידנו להרעות כח נאמנותו, ועוד ממני"פ אם נימא דהוא זה שאנו דנין א"כ ממילא איתחא שריא וכו', אך לריק חיפוש צלובלין אם לא הלך מכאן [עוד] איש א' ששמו חיים ויש לו אשה וצנים, ואם יסכים עמי עוד א' אני מסכמים להחירה.

רכו. ובששמועו את הפרטים המכונים מפיו במסל"ת והשינוי שלא במסל"ת. צחצח לאברהם מהד"ת [לרי"א תלומים] סי' י"ט צמי שפז את אשתו וכלך והניחה עגובה, ואחר החקירה מכפר לכפר דרך נסיעתו מעירו נודע שצטיר פ' מה אורח א' ששמו יונה בן חיים, וידו השמאלית הייתה כפופה לפניו נגד הלך, וגם האצבעות של אותה היד היו כפופות ועקושות לצד פס ידו, וזה מראה שהוא צבל העגובה שלפניו, אלא שנודע שצטיר ששם מה ראה לישא אשה ואמר כי גירש את אשתו שצק"ק פ', וע"כ דאיש אחר הוא לכל ישראל צחצח צחצח כשרים הם, והציב דיש להחיר את האשה, דכיון שיש כאן שמו ושם עירו, ובמקום שם אציו איכא כאן סימנים אמנעיים, וגם שנודע שכלך בדרך זו ושלא נאצד צטירו אחד ששמו יונה שפז אשה ששבה עמה זמן מועט, ופשיטא דכל זה עומד במקום שם אציו [וצאלה מחירין עגובה], א"כ אין מגרע מה שאמר שגירש את אשתו, דע"כ מה דסמכין על מה שאמר קודם מותו שהוא פ', לאו מדין עדות אחינן עלה, דהא לא נחכין להעיד כלל, והרי גם צמומר סמכין על מה שהוחזק שמו ושם אציו [עפ"י ענמן] כמבואר במהרי"ק [כמוצא צנחלת אצות שצאות קפ"א], וע"כ דמדן מסל"ת אחינן עלה, וא"כ

רק כחד נגד עדות הכחצ' המעיד נגדו, א"כ הוי חד לגבי חד וסלק עדותן כמאן דליתא והיא מותרת בשאר העדות שהעידו שהוא ר' וואלף מהבונז ובאומדנות והבוכחות שיש, ומכ"ש עדות העד שהוא ממדינה זו אינה אלא גילוי מילתא בעלמא והעדוה על המיתה ועל שמו וש"ע הם עדות כשרים, והעדוה שצבת המגדה אינו אלא כעד מפי עד ואינו זוכר הכחצ', וצפרע שנראה למחלי צעפות כמו שהגידה האשה, דודאי אחר החיפוש האשה מותרת אם יסכימו וכו'.

ועי' בנמע שעשועים סי' ע"ה שהסכים ג"כ להחיר דנדיז, אלא שדן שם הרבה אם צכ"ג מהני חיפוש דכיון שנמלא צפצ' הפנקס שנינו בשם מותנו אולי יש לחוש דאיש אחר כזה יא' משם צאיח זמן צלתי נודע. ועי' צאות רי"ח. ובבית יצחק סי' ע"ד צעגונה שהועד לה שמת איש א' ואמר שמו וש"ע וסוג מלאתו וחנותו ומנין ילדיו ועוד סימנים, וכל אלה מראים שזה צעלה, אלא שאשה א' אמרה שהנפטר אמר לה צחצח כי אילו היה לו אשה לא היה צריך לנוד ולחזור על הפתחים, והאריך מעיקרה לדון שאף אם נידון זה להכחשה ונאמר שזו הוכחה שאין זה צעלה של זו, מ"מ כיון שיש לפנינו עדות ברורה [משמו וש"ע ושאר הסימנים] שזה צעלה לא מהני הכחשת האשה, דהגם ד"ל דסימנים הם מטעם רוב והפניי כחצ' צקדושין סי' ג' דעד א' נאמן נגד רוב, וכ"כ הנוצ"ק צאכע"ז סי' ס"ט דע"א נאמן נגד רובא דליתא קמן, ודלא כהש"ש ש"ו פ"ז הסובר דנגד רובא דליתא קמן אין ע"א נאמן, מ"מ נראה לדון דע"א אינו נאמן נגד סימנים, ולענין אצירה אם א' נותן סימן והשני הביא ע"א יתכן לנותן הסימן, וכ"כ ציד יוסף לצ"מ כ"ח ד"ה סימנים ע"ש, ואפ"י צנים נגד סימנים מוצהקים יש לדון דלא הוי רק כחרי וחרי וכו', ושז' כחצ' דאף אם נימא דהיכא שהע"א אינו מכחיש בגוף המעשה אלא מכחיש רק צפרע א' מהחקירות ל"ש צזה לומר דאינו נאמן להכחיש עדים כשרים, והר"ז דומה למ"ש הרמב"ם בב"י עדות דאם א' מכחיש לשנים צחקירות צעלה כל העדות וצ"א הלח"מ דמיידי דלא העידו תוך כדי דיבור, והיינו דאף דא' אינו מכחיש שנים, וזה דוקא היכא שמכחיש כל המעשה, משא"כ אם גם הוא מעיד על גוף המעשה רק שמכחיש על החקירות צעלה כל העדות, והגרע"א בסי' פ"ז חייש לשיטת הרמב"ם גם בעדות אשה ואם א' מכחיש לשנים צחקירות לא חנשא, ולפ"ז אם נחזיק מה שאמרה האשה שהחולה אמר לה שאין לו אשה להכחשה אין להחיר אותה, מ"מ י"ל דכונת הנפטר במה שאמר כי אילו הייתה לו אשה לא היה נע ונד לא הייתה לומר שאין לו אשה כלל, אלא כונתו הייתה לומר כי אילו הייתה לו אשה שהייתה דרכ עמו בדרך כל הארץ לא היה צא לידי קר, וכיון שצ"ד נודע שהאשה לא ראתה לדור עמו מחמת עניותו וע"כ היה נע ונד אולי הייתה זאת כונתו לומר שאין לו אשה בדרך כל הארץ, ומתחלים דבריו כדי שלא חבא הכחשה לשאר הסימנים המועילים, ומה גם ש"ל דדרך הארתי פרחי לומר שאין להם נשים שיחמלו עליהם יותר ודמיה להא דחש' הרין סי' לג' שבי' דכיון שיש עדות מספקת להחיר לא משגיחין צשינוי העשליה וכו', גם כיון שדעת הצ"י צחש' סי' ה' דבעדות אשה אף הרמב"ם מודה דלא צעלה העדות צחד נגד צ', א"כ יש לסמוך ע"ז היכא דהעדים לא העידו צחוך כדי דיבור, וכ"ש צאשה נגד כשרים, וצשגם שיש לתרץ דברי העדות כנ"ל. ועי' דמ"מ לא ראה לסמוך לדונה על עדות זו בלבד.

ובנודע בשערים מהד"ת סי' ל"ה צעגונה שנחצבל לה גצ"ע מהשמש שצטיר א' שמת שמה איש אשר שמו חיים מלובלין [כשם צעלה], גם נמלא אלו פאס וכחצים והי' די צהם לעמוד במקום שם אציו ולהחירה, אלא שאשת השמש העידה שהאיש

אוצר

סיק קנ אות רכו-רכה

הפוסקים

עדותן כל זמן שלא חזרו בהם וכו', וגם י"ל דבעדותו להחיר יש לו חזקה דאין אדם חוטא ולא לו, משא"כ בדבריו השני וכו'.

רכה. עוד צידדו להתיר מטעם דאינו נאמן לחזור מדבריו הקודמים המראים שהוא בעלה. בשו"ת ר' משולם איגרא סי' ע"ו צ"ע"א שהעיד על יחודי שמת ואמר שמו ושם אביו ועירו ועוד סימנים אחרים, ועוד הוסיף ואמר שם בתי ושם אשתו, וכשם אשתו ה"י שינוי, אחר שבי' מעיקרא ללדד זה היתר דכיון שהנפטר ה"י בבית העד משך זמן תלין דזודאי ידע מעצמו שם הנפטר ושם אביו ע"י קריאתו לתורה ושאר ענינים, וידוע מ"ש הריב"ל דהבב"ד עצמו לא עדיף מעד דעלמא, והנה הגם דקיימ"ל דהיכא דבא עד בשני והכחיש את העד הראשון קודם שהתירוכ דמועיל הכחשתו, היינו באופן שמכחיש כל עדותו, אבל הכא כיון דהבב"ד לא הכחיש את העד בשמו ושם אביו, אי"כ נאמנות עד זה שריר וקיים, ואין כח עד כמה שהוסיף בדבריו להכחיש דברי העד ולגרוע כוח עדותו באלה הדברים שהוסיף מדעתו, דכיון דהאמינוכו בעדותו ורואה לגרוע כוחו בדבר אחר ע"י לא האמינו התורה כלל, ורואה לדברנו מהא דאין ע"א נאמן לאסור, ואף דלהכחיש נאמן, מ"מ כמה שאינו מכחישו ה"י העד המתיר כשנים, כתב עוד דנראה דאף אם נימא דהעד לא ידע מעצמו שמו ושם אביו רק מחמת הבב"ד, מ"מ כיון דהבב"ד לא עדיף מעד א"י אינו נאמן בזה שמענה בהכחשה שם אשתו, דהרי כתב בה"מ צפ"ח מה"ג גבי האשה שאמרה א"ל הייתי וגרשה אני דנאמנת מטעם מינו, והקשו שם למד לי לטעם מינו הא בלא"ה בחוק כדי דבור יכולה לחזור, ותי' דודאי היכא שמהפך דבריו לגמרי הוא דמהני תוכ"ד, אבל כשעומדת בדבריה אלא שבאת מלד אחר אינה נאמנת אלא במינו ע"ש, נמצא צנ"ד אילו ה"י כאן עד אחר שהכחיש צ"ס אשתו ודאי דלא ה"י מועיל, אלא דאנו רואים להאמינו מטעם מינו, וכאן שיש סימנים מובהקים כאלה שאמר שמו ושם אביו ועירו והיכן העיר הסמוכה ועוד שאר סימנים, ה"י כמינו במקום עדים, ואין להאמינו כמה שהחליף שם אשתו, ועדותו קיימת בגוף הדבר, ואם יסכימו עוד צ"י בעלי הוראה הנני נוטה להחיר.

ובשו"ת ציוני סי' ל"א לידד ג"כ בנדון שהמת אמר שמו ושם אביו ושם המשפחה ושם העיר, וכן שם ועיר מגורי בנו, שכל זה מורה שזהו בעל העגונה שלפנינו, אלא כששאלוהו אח"כ אם יש לו אשה השיב שאין לו, וכחצ דכיון שאמר מעיקרא כל הדברים והוכחות הרבות המראים שזה בעלה כבר קיימא הך איתחא בחזקת היתר, ולכן אף שע"י אמירתו אח"כ שאין לו אשה נולד לנו ספק אולי הוא אחר באותו השם ולחוש לשתי עיירות השוות בשמן, מ"מ לא גרעה חזרה זו מהך חזרה שאמר בשעת מיתת שיש לו אחים ואין לו בנים דס"ל לרבי בקדושין דף ס"ד דלאו כל כמיניה והוא מותרת לשוק, וקיימ"ל כותרי, אעפ"י דנולד ספק איזה דבור הוא אמת וכו', ואפילו לרמ"ה שצטור סי' קנ"ו דפסק כ"י נתן דלא כרצו, היינו משום דס"ל ל"י נתן דכיון דאינו נאמן אלא משום מה לו לשקר, אחי חזקה ועקרי ל"י לחזקה, אבל בעגונה דנאמן אפ"י עבד ועד מפי עד בלתי שום מינו, אי"כ בודאי בדבורא קמא שהגיד שמו ושם אביו ושם מקומו יל"א מאיסור אשת איש וקיימא בחזקת היתר ובעדים דמי, ואי"כ מה שהשיב שאין לו אשה, לא גרע מחזקה ואחו עדים ועקרי לחזקה אפילו ל"י נתן, ואפ"י לדעת המלחמות והרא"ש דמפקי להך סוגיא לצד מהלכתא מחמת הסוגיא דפ"י יש נוחלין ע"ש, היינו דוקא היכא דאמר היפך החזקה, דה"י מוחזק דאית ליה אחים ואמר אין לו, אבל היכא שאמר יש לי בנים או שמחו האחים, גם לדידהו שריין כיון דלא סתרי החזקה, וכל זה לא שייך צנ"ד וכו', לכן יש להקל.

ואי"כ נהי דמהימן כמה שהסלי"ת שהוא יונק מעיר פ', אבל בזה שאמר שגירש את אשתו לאו לפי תומו הוא דלהנאחו נאמין כדאי שישאלו לו אשה, ואף אם נימא דגם זה שאמר שגירש את אשתו ה"י לפי תומו, מ"מ לא גרע מהסלי"ת שמת ואח"כ הסלי"ת שלא מת שהתירו מהרי"ק וצ"י בתשו', והגם שמהר"ם חלשך החמיר בזה, היינו משום דמדמי ל"י לכותים המעידים לפ"ת ומכחישים זא"ז דקיימ"ל דלא חנשא ואם נשאת תל"א, אבל צנ"ד יודה, דע"כ ה"י דמהימן גמסלי"ת להחמיר אף דבעגונה סתם הרמ"א צ"י ז' דמסלי"ת לא מהני להחמיר, היינו משום דבעדות אשה דמסלי"ת אינו נאמן מן הדין רק דחז"ל הקילו בזה וכל שמסלי"ת מכחישו אוקמוהו אדיון תורה, ועפ"י יש לדון לענינו דמאחר דמסלי"ת אדם נאמן על שמו דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא, לא מהני תו מסלי"ת שהגיד אח"כ שגירש את אשתו להחמיר עליו ולומר שלא זה הוא, וגם לא שייך בזה לאוקמי אחזקת כשרות, הואיל וע"כ עשה עול נעזב אשתו בלא מזונות, וגם כמה שר"ה לישא אשה י"ל דעבד אינש דגזים ולא עבד, ואפשר שעשה זה בערמה לגלות שאין לו אשה במקום אחר ולא יחקרו על העול שהניח אשתו עגונה.

רכו. ובשואמר מקודם הדברים שיש בהם כדי להתיר, ואת השינוי אחר כדי דבור. בשו"ת ר' משולם איגרא סי' י"ז בעגונה שהעיד לה ע"א שהאיש אמר קודם פטירתו שמו ושם אביו ושם עירו ושיש לו אשה וכת, והכל נמצא מכיון כמו בצעלה של העגונה שלפנינו, אלא ששם הבת לא ה"י כאשר אמר, כ"י ריש להתיר, דהרי מצוה בתום פסחים י"ז א"י דרי"ה באיזה דהיכא שהעדים כיוונו יום אחד לחודש א"ל לשיילינהו באיזה יום, דהא אפ"י לא כיוונו יום הו"ל חזרין ומגידים ואינם יכולים לחזור בהם אחר כדי דבור ע"ש, ואי"כ צנ"ד דמקודם אמר העד שמו ושם אביו ועירו וע"י"א האשה מותרת, אי"כ מה שאמר אחר כדי דבור שבת נקראת כך וכך [מה שאינו נכון], הו"ל כמו שחזר ומגיד ואינו נאמן, ואפ"י להרמב"ם פ"ג מעדות ה"י דפליג על התום, וסובר דיכולין לחזור כל זמן שלא נחקרה עדותו, היינו דוקא צדיני נפשות דצ"י דו"ת, הא במקום דלא צ"י דו"ת בודאי גם הרמב"ם מורה דאין יכולין לחזור, ובעדות אשה דפסקין דלא צ"י דו"ת אינו יכול תו לחזור וכו'.

ובצמח צדק החדש סי' נ"ג צ"י שאמר לנו שמו ושם אביו ועירו ושם אשתו ושהיא קרובה עם אשה פ', אלא שאמר עוד שיש לו בן ושמה הבן, ולצעלה של זו לא ה"י בן מעולם, כתב ג"כ ללדד דכיון שאמר שהגיד שמו ושם אשתו ושם אביו ושם עירו ושם אשתו קרובה עם אשה פ' כבר גמר עדותו מכל וכל, הו אינו יכול לחזור בו אחר כדי דבור, כמ"ש הר"ן בתשו' סי' ל"ז (והוצאה צנ"י חו"מ סי' כ"ו) דפירוש משנחקרה היינו מאחר שאין אנו לריכים עוד לעדותו ע"ש, ואף דמצוה דבסודרין ל"ז צ"י גבי חסמינן להו דחוק כדי דבור דלאחר דו"ת יכולין לחזור בהם, מ"מ בעדות אשה דאין לריך דרישה וחקירה אי"כ כל שגמר עדותו ה"י כהא דאיתא צנ"ק ס"ז א' דכשהעיד עדות על הגניבה ואחר כדי דבור העיד על הטביעה ואח"כ החזמו על הטביעה, נשאר עדות הגניבה קיימת אף למ"ד למפרע הוא נפסל כיון שה"י הפסק כדי דבור צינתיים, וה"י צנ"ד שאמר שגמר עדותו שאלוהו אם יש לו בנים, אי"כ זו השאלה היא יותר מכדי דבור, ולכן אף שהעיד שקר בדבר הבן לא נפסל עדותו הראשונה, ואף שבכנה"ג לחי"מ סי' כ"ט בהגב"י אות ה' הביא שיש חולקין על חש"י הר"ן בה"ג, י"ל דזהו רק לענין חזרין ומגידים כיון דמדאורייתא לריכים דו"ת גם צדיני ממונות אי"כ עדיין לא נגמרה העדות, אבל כשלא חזרו בהם, רק אחר כדי דבור העידו עדות שקר, י"ל דלכ"י לא נחצלה העדות הראשונה, מאחר דמרבנן א"ל דו"ת אי"כ נגמרה

אוצר

סיק קנ אות רכה-דלא

הפוסקים

ובאבני נזר סי' ס"ז ע"ד איש שזא כתב ללשכת הלכא שמת החייל בעלה של העגונה, וגם נתקבל גז"ע ששמעו ממנו שמו ושם אציו ושם עירו ושאר דברים מכוונים שהיו צבעל אשה זו, אך שהי' שינוי במה שאמר לפנינו עוד שהי' לו בן או בת (כי העדים אינם זוכרים היטב אם בן או בת) ומתו ולצעל עגונה זו לא הי' לו בנים מעולם, כתב דאף שדבריו מוכחשין, מ"מ יש לזרז להחריק עפ"י מה שהוכיח הרשד"ם [המוכח בזה קפ"ד] דנאמנות עצמו על שמו הוא מדאורייתא, וממילא אין דבריו מן או בת יכולין לבעל מה שהגיד שמו וש"א וש"ע שזה מדאורייתא, והרי דברי העד בעדות האשה להחמיר אין לו נאמנות כלל, רק דמ"מ צדק צדק אי מבטל דברי העד הראשון משום דמאי חזית דליית להאי נייט להאי ע"י צר"ן ריש ג"מ, משא"כ בזה שערות שמו וש"א וש"ע הוא מדאורייתא ואיך יכול עד דעלמא לבעלו, וזה דומה לאי במקום שנים, ועוד דזה דומה למ"ש בחכס לבי סי' מ"ד באשה שגשגת בכסליו וילדה בנים בן קיימא והבעל אומר שממנו הוא אך שלא בא עליה קודם נשואין, ואם באמת לא בא עליה קודם נשואין ע"כ שאינו בן, וכתב דמהימנין לי שהוא בנו דזה עלם המצוקה אם הוא בנו או לא ולא משגיחין ביתר דבריו שאין עלם הדבר, והציוא ראה לזה מפ"י המשניות פ"ב דרי"ה בעדים שאמרו שראו את הלבנה הישנה שחרית והחדשה ערבית וזה אי אפשר וקיבל ר"ג עדותם משום דר"יית החדשה ערבית הוא עלם עדות החדש ור"יית הישנה שחרית אינה עלם עדות רק שמה ראה שלא הי' החדש בערבית והרי אומרים שראו בערבית ע"ש היעב, וה"כ צ"ד דזה שאמר שהוא צעל העגונה מסאגודת אלוז סי' בן לקעלן ששמה כך וכך הוא עלם עדות, וזה שאמר שהי' לו בן או בת אינו מעלם עדות, ואף שצמח לזק [החדש] סי' י"ד בעצודא כעין י"ד הציוא מהכחם לבי ודחה דשאני בזה דהא אין העד מכירו מלך העצב רק מלך סימני השמות של שמו ושם אשתו וביתו וא"כ הרי"ז דומה לזדיקת החדשה ולא לזדיקת הישנה ע"ש, אמנם לא הכנתי, וגם שמו אינו מעלם עדות ועלם עדות הוא מה שהוא צעל האשה וכיון שידוע שמת האשה מותרת, אכל שם אשתו וכל פרטי הדברים שבה הם מעלם עדות, וכיון שאף [אם] לא הי' מגיד שמו הי' די במה שאמר שאשתו צמחוד שמה כך וכך, יחיי שמו איך שהוא, כיון שאין שם אשה אחרת ששמה כך הרי הגיד שהוא צעל וזה אנו מבקשין, ואין משגיחין בסימן שאמר צו שלא הי' צעל העגונה. וע"י צשפתי אצרהם סי' ע"א מה שהשיב על עוצדא זו.

רכפ. בשאמר שאין לו אשה האם סתריצין לומר דאולי שלח גט לאשתו וסבר שקבלתו. ע"י בזה רכ"ג דבש"מ ניוני כתב לתרן דברי המת שאמר שאין לו אשה דאולי שלח גט לאשתו ע"י שליח והי' סבור שכבר נתגרשה, ולכן אמר שאין לו אשה.

גם הרב בעל בית אפרים כתשנחתו צמחודת אלוז סי' כ"ז צנודנו שהרבה דברים ופרטים היו מראים שהמת הוא צעל העגונה שלפנינו, אלא שהעיד ע"א שהאיש אמר לו שהוא גרוש מאשתו, כתב דאין מה הכרח לומר שהוא משקר, דאפשר שלח גט לאשתו והי' סבור או שמע שכבר קבלתו, וכמה פעמים מזדמן שהוא סומך ע"י ונושא אשה. וכזה כי בשו"ת מהר"ל דיוסקין סוסי מ"א.

ובאגודת אזור [מצעל מהר"ל] סי' י"א ראה ג"כ מעיקרא לזרז צנודנו שהאיש שמת אמר שהוא גרוש (וה"ה כשאמר שאין לו אשה) דאין צו מן השינוי מחרי טעמי, חדא עפ"י דאיתא ביבמות קט"ז דפר"ק ודילמא מילי מסר- ופירש"י שמה מחחילה אמר להם צעירו כתבו גט לאשתי ואח"כ הלכו העדים

כסורה וכו' ע"ש, וה"כ י"ל אולי באמת מינה סופר ועדים באהר מקום לכתוב ולשלוח לה גט, ע"כ אמר שהוא גרוש או שאין לו אשה שכבר סמך על השליח שעשה שליחותו (ומה שהאשה אומרת שלא נתגרשה, הוא משום דשליח הוא דפוית שאצד כגע או חזר צו מהשליחות, או שנינו וציוני שמע שמת ואין גט לאחר מיתה), ושנית י"ל עפ"י דאיתא צ"י זה צורר דף ל' וצח"מ סי' ל' דכלואה אחר הודאה מנתקף דתלינן לומר שכודר שחייב לו על שם העתיד שהצטיה לו המלוה להלוות וגם הוא הי' מוכן ללוות ועל שם זה הודר ואמר שכבר לוה, וה"כ י"ל שידע באשתו שרונה בגירושין וגם הוא גמר בלבו לגרשה, ואמר על שם העתיד שהוא גרוש או שאין לו אשה, ובלשון הכתוב נמי מציוו וילכו ויעשו צ"י אעפ"י שעדיין לא עשו רק שקיבלו עליהם וגמרו בלבם לעשותו כדפירש"י צ"י בא י"צ כ"ח, אמנם דחה זה, דהאי טעמא בחרא אינו עולה צ"ד שאמר כן לפני מותו דלא ודאי לא אמר כן על שם העתיד, ואף דאכתי איכא לטעמא קמא, אולם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה.

ובסי' כ"ה הוסיף עוד [בזה"ל] לדחות קצת סברה ה"ל דשאני בכל הני מקומות ה"ל שצ"כ לבסוף נעשה המעשה, לכן יש לתלות שמתחילה אמר כן על שם העתיד, וכן צ"י האשה שלום שם נמי חזין לפנינו גט הנמאל, משא"כ צ"ד דלא ידעי משום גט.

רל. האם תולין השינוי ברבוי בנים שנתכוין לבנים שיש לו מאשה אחרת שאינה ידועה לנו. ע"י לעיל בזה"ל רכ"א מהמחיר נחיצים סי' פ"ח דהיכא שאמר שיש לו בנים מה שאינו אמת אם הוא צעל של עגונה זו, אין לתלות דנתכוין לבנים שיש לו מאשה אחרת באהר מקום רחוק.

ובמים חיים [לר"ח רפפורט] סי' כ"ה השיג עליו, דהא כי צח"מ סי' כ"ט ע"א דכל שאנו יכולים לבחון דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת, יש לנו לבחון הדברים, וכי שם הסמ"ע צסק"ו דאפי' צצחור משמעות רחוקה ושכ"כ הרי"ז ע"ש, [א"כ גם כאן יש לתלות בצנים מאחרת אף שאין משמעות דבריו כן], וכן משמע מסחימת לשון החוס' צצ"כ קל"ד צ' ד"ה חזיל שכי דנאמך לומר זה בני צמיגו הואיל וצידו לגרשה דיכול להיות שיש לו בן ואין ידוע לעולם ע"ש, ומדלא חילקו דדוקא אם לא היו ניכרין הדברים שכוונתו מחלת האשה הידועה שהיא אשתו, משמע דאפי' אם ניכרים הדברים שכוונתו על אשתו שידוע שאין לו ממנה בן, מ"מ כיון שיכול להיות ג"כ שכוונתו על אשה אחרת מקיימין דבריו שאמר זה בני אפילו צמשמעות רחוקה, ומכ"ש בעדות עגונה שאין מדקדקין בה כל כך צמחודר צצ"ש ס"ק סי' ע"ש.

וע"י בפאת נגב סי' א' שצאות רכ"ג, ובהש"י צעל המחמר מרדכי צצ"ד יוסף, וצשם אריה סי' ק"א שכוצא צסוף האות ה"ל, דמחודר צצריהם ג"כ דתולין דכיון על צנו מאשה אחרת שאינה ידועה לנו.

ובתפארת צבי סי' ע"ז ע"ד גצ"ע שמת פי מעיר פי והי' כתוב גס שם אשתו ואמו, אלא שצ"ח העיד שאמר לו כי יש לו צ' בנים, וצ' עדים אחרים ועוד אשה אי' אומרים כי אמר להם שיש לו רק בן א', כתב דיש לתלות שהי' לו עוד בן מאשה אחרת, וזה שאמר לצי העדים שיש לו בן אי' [היינו] אלא אשתו זו, ולעד הא' אמר כמה בנים יש לו [בכלל].

רלא. כשהנחה אשתו מעוברת ואח"כ ילדה, האם תולין בזה השינוי במספר הבנים. כתב ה"ח צהש"י סי' ק"ה על דבר הצמגוס שיש צנודנו שאמר העד שהאיש שמת אמר לו שיש לו ילד מאשתו, ונתצבר שצעת שהלך ממנה היתה עדיין מעוברת, דאין זה מגרע, דמה צכך שהיתה אז מעוברת מ"מ צשעת

אוצר

סי' קנ אות רלא—רלב

הפוסקים

זה, ח"כ בעדות זו די, ומה לנו בשקרו של האיש לפני מזכירות בית החולים בשם משפחתו או בשאר דברים, ע"כ אין לנו לחוש כלל בנ"ד על השתיוי. וכזה כי גם בזכרון לבי מנחם סי' ל"ג שהשיב ג"כ על עובדה זו.

וע"י לעיל בזהות רכ"ח מחשו' הר"ן סי' מ"ז שהוצא על הגליון למבואר בו, וכפי שביאר בן צהדיא בנחלת אבות ואור גדול שם, ונודע בשערים סי' מ"ח שזהות רכ"ג, דכל שהועד שבעלה של זו מת אלא שהי' הכחשה בשמו, אין זה מגרע, והיו הכחשה בדיקות דבשרים בעדות אשה. וכן נראה מדברי כמה אחרונים שבענין זה.

ובבר ליואי ח"כ סי' כ"ח בעגונה שצידה גצ"ע מהצ"ד דסעמאמבול שבעלה ר' יונה זאב מת, אך באתה ה"י שמו של בעל אשה זו יונתן כאשר אמרה האשה עצמה, וגם אחרי שאמרה האשה שיש לה עד היודע גם הוא שמה בעלה נשלח לה גצ"ע מהעד ומבואר גם שם ששמו יונתן, ומכיון שהעדים מכחישים זא"ז נסתפק אם מצטלן עדותם מכל וכל, ואחרי שכתב בעדות אשה אם העדים מכחישים זא"ז בחקירות לא בעלה עדותם ע"י משום דע"כ איכא ח"י כשר המעיד שאין הבעל קיים וכו', כתב עוד דצ"ד לא לריבא לכל זה כי הלא לדברי צ"י הגצ"ע בעדות מכוונת שמה בעלה של האשה הלזו, זולת שצ"י כתוב ששמו כך ובמדינתו נודע ששמו אחרת, וזה לא הוי הכחשה כלל כי בדבר הזה מהראוי לתלות ולומר ששינה שמו במדינה האחרת מחמת חיו סיבה כאשר באתה רגילין הרבה לשנות שמם בעת יוצילום רגליהם מרחוק לגור, וכע"ז מנינו בגיטין ל"ד צ"י יוסף וקוראין לו יונתן, וכן מבואר בחשו' הר"ן סי' ל"ג דריבא שהוצרך בדבר מתוך עדותם שבעלה של זו מת אלא שיש סימן אחר בדבר שמטיל ספק בענין ואותו הסימן עשוי להשתנות סומכין על הודאי וחולין את הספק בשנינו העשלי"ה ע"ש, וגדולה מזו מנינו בסנהדרין מ' דתלין שטעה בעד ולא ידע, ומכ"ש צ"ד שצ"י הגצ"ע הועד שמה בעל האשה הזאת דודאי ראוי לן לומר דמה שצ"י נמלא שנינו בשמו הוא משום שהחזיק עצמו בכך ושינה שמו שם, ומה שכתב הר"י השואל שהגצ"ע מהצ"ד דסעמאמבול הוי רוב נגד העד שגצ"ע השני, לא ידעתי מה נרויה בזה, דהא גם האשה בעצמה אומרת ששם בעלה ה"י יונתן ולא יונה זאב ומה לי אם הכתב מסעמאמבול הוא רוב או לא וכו'.

ובדברי חיים [לר"ח מלאנז] ח"כ סי' מ"ז צמי שאמר לפני מותו שהוא מעיר מעליטון ושהוא חוזר לביתו מאחיו שבמדינת מעהרין, גם נמלא אצלו פאם שבו ה"י כתוב שמו. וישראל קאמיעט מעיר מעליטון, אלא שאמר שיש לו ג' בנים ולבעל עגונה זו אין בנים, אחר שכתב דיש ללדד להחירה מחמת מליאת הפאם לחוד, דנבי דאין לחדש דפאם הוי ככלים דלא מושלי להו, מ"מ כיון שאמר שהוא ממעליטון ואם נבא לחוש שהוא איש אחר שילא ג"כ ממעליטון לפני כמה שנים רק ששאל מצעל העגונה את הפאם, הוי זה שאלה דיוחיד, דהיינו, שאיש ממעליטון שילא מכמה שנים ישאל פאם דוקא מאיש זה שהוא ג"כ ממעליטון, והגם שיש לומר דל"ה שאלה דיוחיד כי אולי הרבה אנשים ילאו משם, אך לזה מהני עכ"פ חיפוש כל דכו שלא ילאו כל כך אנשים שיעלמו ואבד זכרם, ואם ילאו אחי יחידים הוי ג"כ שאלה דיוחיד [וכמו שיוצא בעזה"י בסעי' כ"ד בזה כלים דלא מושלי ערך פאם], גם אחר שכתב דבלי הפאם לא ה"י אפשר להחיר ע"י חיפוש בעירו כיון שלא אמר רק שם העיר ולא הזכיר שמו וגם לא הגביל בזמן אימת ילא משם ובכ"ה"ג לא מהני חיפוש [וכמוצא בסעי' י"ט סי' ק' קצ"ט אות כ"ח], כתב עוד דמה שיש כאן חשש ממה שאמר שיש לו בנים ואין לו, אף שבמאמר נתיבים [המוצא בזהות רכ"ח] החמיר

בשעת ספורו כבר ילדה, ואפשר דשמע בן מארחי ופרחי שילדה אשתו ולד של קיימא, ואעפ"י שצ"ד מת הולד אח"כ, י"ל דהוא לא ידע שמה וה"י אצלו בחזקת שהוא חי.

גם הרב ר' יעקב מלובלין בחשו' שהוצא בנאונים בתראי סי' כ"ז כתב דמה שאמר שיש לו ילד עם אשתו [אין זה שנינו, כ"י] ה"י פשוט בשנינו שילדה, דאפי' באינה מעוברת אמרי' דרוב נשים מתעברות ויולדות ולד מעליא, כ"ש כשהייתה מעוברת דאמרי' ודאי ולד מעליא ילדה.

ובמשיב דבר סי' כ"ו צמי שאמר קודם פטירתו שמו ושם אשתו ושם עירו המראים שהוא בעל העגונה שלפנינו, אלא שאמר עוד שיש לו בן וזהו ובאתה לא ה"י לו מעולם בן, אלא שהאשה אומרת שיש מקום לחלות השיבוש בדעתו באשר הניחה מעוברת ואולי ה"י סבור שחלד בן זכר, כתב שסברת האשה אינה רחוקה וכדאיחא במדרש רבה ר"פ תזריע דאשה מעוברת הכל אומרים שחלד זכר, ובאשר ה"י קרוב למיתה ותשוקתו להניח בן זכר ה"י הדמיון חזק עליו להטעותו כי בן הוא.

ובפני משה [לר"מ בנצנצת] ח"ג סוסי' ל' כתב בנדון דאף שהנכרי הסיח שהמת אמר לו שיש לו בן א', ועד יהודי אומר שלאיש המת נולד בן שני אחר לכתו, וכפי דברי העד ידע אציו מלידת בנו השני, מ"מ לית מכאן תברא, דאפשר דבעת שאמר לנכרי טרם נודע לו שנולד לו עוד בן.

רלב. ובשמבלעד'י הגדתו שבה גמצא השינוי הוכח מסימני גופו וכליו שהוא בעלה של זו. כתב צמים

חיים [לר"ח רפפורט] סי' כ"ה דע"כ לא החמיר המאמר נתיבים [המוצא בזהות רכ"ח] אלא בנדון שהעדים בעצמם אינם יודעים מאומה שזה המת הוא בעלה של זו רק ממה ששמעו מהגדת החולה לפניהם שמו ושם אציו ועירו ושם אשתו ובניו, ובזה הוא דאמרי' דאם נמלא שקר בדבר א' שוב אין אנו יכולין לסמוך [בכלל] על דבריו להחיר האשה, דמדהא ליחא השאר נמי ליחא, אבל היכא שיש הוכחות וסימנים שזה בעלה בלעדי הגדתו, וכנ"ד שנמלא אלא המת היאחוקא [מין מעודה] והספורט שלו וסימני בגדיו מקטון ועד גדול, שפ"י הדיו יס לסמוך על א' משלשון שבעלה של זו מת, ומכ"ש בהערך שלשון יחד, ויש להחיר אשה זו גם בלי הגדת בעלה שמו ושם אשתו ועירו, ח"כ מאי איכפת לן במה שנמלא שקר בדבריו שאמר שיש לו בנים, הלא אין אנו לריבין לדבריו כלל, והגע עצמך, אם ימלא עדים שיאמרו שיודעים בצירור דבעלה של זו מת, היוכל להגרע מהחיר אשה זו במה שבעלה אמר דבר שנודע שהוא שקר גמור, וה"כ צ"ד כיון דאין אנו לריבין להגדתו כלל ודאי דלא נוכל לקלקל במה שאמר דבר שזו ושקר שיש לו בנים ואין לו, ואם יסכים וכו' גם אני מסכים להחירה.

ובמאמר מרדכי סי' מ' בעגונה שחקבל לה עדות מעד א' במספיק להחירה, אלא שצנפוקם בית החולים נרשם מפי המת שם משפחתו ושם עירו בשנינו, אחר שבי' בנדון כיון שיש סיבה על השינוי אין השינוי מגרע [וכמוצא בזהות קצ"ח, ושם נמלא גם גופא דעובדה ע"ש], כתב עוד דזולת זאת נראה דבא"ה אין קפידא צ"ד כלל, דבשאלה בנדון הר"ן סי' ל"ג [הג"ל בזהות קצ"ח] דאותו העד שהעיד על המיתה הוא הוא שהזכירו בשנינו השם, ודאי שיש לחוש דילמא באתה איש אחר הוא, ולכן הוהרך הר"ן לתת טעם בנדון לשנינו זה משום שעשוי להשתנות, אבל צ"ד הרי גוף העדות להחיר האשה לא מפי הבעל אנו חייב כי אם עפ"י העד שאמר שזה האיש פ' שהי' מוטל צדיכ"ח והלך לבקר מידו פעם הכירו בעודו דר צעיר פ' עם אשתו [ויוודע שהוא בעלה של זו כמבואר בחשו' שם], וכיון שעדים מעידים שזה האיש שהעד ה"י בא לבקר מת על חולי פ' ושלא ה"י שם אחר זולתו על חולי

ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא יש להקל ולסמוך אמאן דאמר דלא צעין שיזכיר
שם עירו (מהרי"ק שורש קפ"ה ותשובת הרא"ש):

ישראל

אוצר

סי"ק קנ אות רלב — סי"ק קנא אות א הפוסקים

בכה"ג, אך נ"ד שאני כיון דיש תחת ידו הפאם והוכחנו דשאלה
דיחיד הוא מילתא דלא שכיחא, בכה"ג ודאי תלין דמה שאמר
שהיו לו בנים הי' מאיזה טעם דדבר זה שכיח בצרתי ופרתי שמשקר,
ושאלה דיחיד לא שכיח כלל, ואפי' שאלה דרבים הרבה אחרונים
מסקין דלא חיישי ליה, ולכן צודאי תלין יותר דמשקר בדבר שדרך
חינשי כי הגי' לשקר ולומר שהוא בעל בנים ומטופל וכעין דאיתא
במשו"כ הר"ן סי' ל"ג דתולין השינוי בדבר העשליה וכו', ולכן האשה
מותרת, אך לא חסמוך [ע"ז] וזאת אם יסכימו עמי צ' גדולי
הדור אמתיים.

ובבית יצחק ח"א סי' ע' אם כי שלא ראה לסמוך בדגונו על העד
שאמר מפי המה שמו ושם אביו ועירו יען שהוסף לומר עוד
ששם האשה שרה ושיש לו בן ובת, ובאמת אין שם האשה שרה
וגם לא הי' לו מעולם ילדים, [ראה פרטי העובדא בזה רכ"ד],
וגם על העד השני שהעיד ג"כ כמו העד הראשון על שמו ושם
עירו ולפניו לא הזכיר המה שם האשה ושהי' לו ילדים, לא ראה
לסמוך [ובמוצא בזה רכ"ב], כתב בזה י"ג אך שוב בזה
האשה והציאה גכ"ע שצעת שצא בעלה לעיר ששם מה ראו אללו
פאספורט נסיעה ששמו פי' ושם משפחתו פי' ושהוא מעיר פי',
ועפ"י הפאספורט נרשם שמו צביה"ה צפנקס נוסף על מה שאמר
כן בעל פה, וא"כ יאל' הדבר בהיתר ככעין שאלה דנ"ד בדברי
חיים סי' מ"ז [הג"ל], וכל עיקר מה שהייתי מפקפק בהיתר הי'
לפי שלא הי' שום סימן שהוא בעלה של אשה זו וששמו כו"כ רק עפ"י
דבורו ואחרי שהוא הגיד דברים שלא נמלאו בו אין להחזיר עפ"י דבורו,
אמנם הפעם שהי' צידו פאס והוא מכלים דלא מושלי לכו לשיעת
הרבה פוסקים ומתוך הפאס ידעין שאינו ממדינה אחרת רק
מהעיר שאמר שהוא צמדינתו, לכן צלירוף העדים שהעידו על
מיתתו של איש בשם פנ"פ וצלירוף העדים שהי' דרכו להגיד שיש
לו ילדים למען יחמלו עליו ונסחלק החשש מהילדים, ולא נשאר
רק השינוי משם האשה, ויש לתלות בטעות או בפתיחות, ועכ"פ
כיון שנודע שלא נחסר מעירו ובציבותיה איש בשמות שהזכיר
א"כ צדור שהוא בעל האשה הזאת וכו', ובאופן שיסכימו להיתר
עוד צ' רבנים מפורסמים.

קנא. ובמקום שיש אומדנות והוכחות כו'. א. מקור דין זה
לויין שהוא מהרי"ק שורש קפ"ה. [ובמהרי"ק
דפוס ורשא הוא בשורש קפ"ב]. וגידונו הי' בעדות על ר' דוד
צ' שלמה מארץ רוסיה שמת צעיר פולגילא צאי' צילולא ולא
הוזכר שם עירו, ואחר שהביא מר' ישעי' מערנא דלא סגי בהזכרת
שמו וש"ל לצד רק לריך להזכיר גם שם עירו, ודייק כן גם מהרמז"ם,
[ע"י לעיל סי"ק ק"ג אות ו'] כי דמ"מ צנ"ד דליכא כמה וכמה הוכחות
דאחות ר' דוד צ' שלמה שמת הי' בעלה של עגונה זו ודאי
שריא לאנסובי, חדא שהרי העיד שאחי בעל אחותו של אחותו ר' דוד
צ' שלמה שמת הי' שמו יונה וגם הי' לו לאחותו ר' דוד
צ' ושמו שלמה, גם העיד שאלה צתוך ספרי ר' דוד כתב ששלח לו
אחיו ר' חיים ושם הי' כתוב שנפטרה אמה ויתאצל עליה ויאמר
קדיש, והגידו לעד שכן עשה, ועוד העיד העד שאחותו ר' דוד
היתה לו אשה אחרת צארץ אשכנז [וידענו שכל אלו הדברים היו
בבעלה של אשה זו], ואם צאנו לחוש שמה [זה שמת] אינו בעלה
של עגונה זו נלמדך לומר ששני דוד צ' שלמה היו, ושניהם היו
מרוסיה, ושניהם הלכו לציילולא, ושניהם לקחו שתי נשים, ושניהם

היו להם אחות נשואה ואחי בעלה הי' נקרא יונה, ושניהם הי'
להם בן שנקרא שלמה וגם אח שנקרא חיים, וגם לשניהם הי'תה
אם שנפטרה בהיותם צלילולא, ופשיטא דלכולי האי ליכא למיחש,
וראיה מפ"ק דמליעא דף י"ה צ' דמשני ר' ירמיה רומיא דמתני'
אבודי [מתני' דהמביא גט ואבד ממנו אם מלאו לאלתר כשר עם
היהו צרייתא דקתני אפי' לזמן מרובה יחזיר] דהא דקתני יחזיר
ול"ה לגט אחר ששמותיהם שוים מיירי כגון דאמרי עדים מעולם
לא חתמו אלא על גט אחד של יוצ"ש, ופריך ענה ח"ה מאי למימרא
ומשני מהו דתימא ליתוש דילמא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים
קמ"ל, ופסקו כל הפוסקים כר' ירמיה, והרמב"ם כי דאמרו העדים
מעולם לא חתמו אלא על גט אחד שיש בו שמות בשמות אלו הרי זה
בחזקתו ותהגרש בו אפי' מלאו במקום שהשיירות מלויות והוחזקו שם
שנים ששמותיהם שוים, הרי דאעפ"י דליכא תרתי לגריעותא שהוחזקו
שנים בשם זה וגם שהשיירות מלויות אפי"ה ל"ה דילמא איתרמי
שמה כשמה ועדים כעדים, כ"ש צנידון בזה דלא הוחזקו שנים
שיקראו דוד צ' שלמה, דאפי' אח"ל דכיון שלא העידו ע"ש עירו
חשיב כאלו הוחזקו דא"ל שלא ימלא אחד בעולם שיכא נקרא
דוד צ' שלמה כמו זה, מ"מ פשיטא דלכ"פ לא גרע משהוחזקו
באותו מקום שני יוצ"ש, וכ"ש צנ"ד דליכא למיחש לאיתרמוי
איתרמי כ"כ, וגם פשיטא דאין לומר דיש להחמיר טפי בעדות מיתא
מצדודת גט, דאדרבא הוא להיפך כמ"ש צדור אה"ע סי' ק"ל.

עוד כי דנראה להביא ראיה להחזיר בכה"ג מחש"י הרא"ש במוצא
צדור אה"ע סי' קי"ה [צנידון ר' אשר צ' סיני במוצא להעיל
סי"ק ק"ג אות ד'], דיש לדקדק איך החליט הרא"ש להחזיר את
האשה בעדות זו, דמי הגיד לו שצארץ רוסיה [במקום] אשר הי'תה
שם אשתו היו יודעים שבעלה של זו הלך ללמוד לפני הרא"ש,
והלא מרוסיה לעוליותולא אשר צספרד מרחק רב צנייבס, ולכ"פ
הי' לו להעיל תנאי בהיתר האשה אם ידוע במקומה שבעלה
הלך ללמוד בעוליותולא לפניו, ועוד דאם הי' נודע במקום האשה
שבעלה הלך ללמוד לפני הרא"ש א"כ מאחר שהעיד הרא"ש שלא
צא שום אדם ללמוד לפניו ששמו ר' אשר צ' סיני אלא הוא הרי
הי' בהיתר צדור ולמה הולך לומר שהי' מארץ רוסיה וצא לכאן
עם צחור א', א"ו נראה שכל עדותו ועדות העד סמך הרא"ש,
[משום] דודאי במקום האשה היו יודעים לכה"פ שאותו ר' אשר
בעלה נפרד משם כדי ללכת למקום חורו ומאחר שהעיד הרא"ש
ששמו הי' ר' אשר צ' סיני ושהי' מרוסיה לא הי' להם לחוש
לדילמא איתרמי אחריתא ששמו ג"כ ר' אשר צ' סיני ושהי' ג"כ
מרוסיה ויאל' ג"כ מארצו כדי ללמוד, ומש"ה כי הרא"ש שצא עם
צחור אחד ששמו ר' יבונתן כדי להרויח דאפי' אם ימלא שהוחזקו
שני אשר צ' סיני וגם יאלו שניהם כדי ללמוד אפי"ה חנשא אשתו
אם יתצבר להם שזה הצחור יבונתן יאל' משם עם בעלה, דלא חש
הרא"ש לאיתרמוי איתרמי כ"כ שגם עם אשר צ' סיני האחר יאל'
צחור אחד ששמו ר' יבונתן, ובענין אחר לא יתיישב למה הזכיר
ציאת הצחור ר' יבונתן (*), ומאחר שכן הוא שהרא"ש החזיר האשה
משום דליכא למימר איתרמוי איתרמי שני אשר צ' סיני ששניהם
היו מרוסיה ויאל' ללמוד עם צחור אחד ששמו ר' יבונתן, כ"ש

(*) וצ"י לעיל סי"ק ק"ג אות ד' בהערה שפתחת לקו דהרא"ם פירש
דברי הרא"ש באופן אחר.
צנ"ד

אוצר

סיק קטא אות א—ב

הפוסקים

כרי ג' הוכחות, ואעפ"כ לא אחו עלה [הרמב"ן וסיעתו] מטעם
מי איתרמי ללא מטעם כ"י וכו', וא"ת מ"ש ממה שאמרו דלא
חיישינן לשמא כשמא ועדים כעדים. י"ל דהתם הוו הוכחות טובא,
שם הבעל כשם הבעל, שם אבי הבעל כשם אבי הבעל, שם האשה
כשם האשה, שם אבי האשה כשם אבי האשה, שם העד הראשון
כשם העד הראשון, שם אבי העד כשם אבי העד, וכן צעד השני,
כ"כ איתרמי לא אמרינן, וכן צעודא דמהרי"ק הוו הוכחות טובא,
ובה"א ג"כ מתשרי הכ"י סי' א' ה"ל ש"י שדברי מהרי"ק הם בדוקא
ע"י הוכחות רבות ושהביא רמ"א מהך סוגיא דיתחק ר"ג, ומסיק בדברי
אמת שיוכל לנו מכאן דאף שהזכירו שמו ושם כנויו וזר אחתי דרב
צ"י כל שלא העידו ע"ש עירו אין אשמו מותרת לדעת הרמב"ן
וסיעתו, וחמה על הריב"ל צ"ח סי' ה' שהחיר צ"י המכונה פ'
והיה קרוב למשפחה פ' מלך האם שהרי לדעת הרמב"ן וסיעתו
לא הותרה.

אמנם בשם מהרי"ט ח"צ סי' ל' ומהר"ם אלשיך סי' קכ"ו
[המוצאים לעיל סי' ק"ג אות ד'] הביא בדברי אמת שם
דא"ל לומר שהעדים העידו צעודא דיתחק ר"ג שהיה זר אחתי
דרב צ"י, דהרי אחרי דב צ"י ליכא למיחש ורצון פקיע שמייהו,
ואחר שהביא דהכ"י בתשובה סי' א' ה"ל והריב"ל צ"ח סי' ה'
ומהר"ם אלשיך סי' ס"ז והרמ"ש דף ל' עור ד' והר"א מרחי
סי' ע"ו פלגי אמהרי"ט וסוצרים שהעד הזכיר בלשון דהוי זר
אחתי דרב צ"י, כ' דמוכרחים אנו לומר לדעת הסוצרים דבחלתא
הוכחות סגי [אפי' כשלא הזכיר אף אחד מהשמות], דמפרשי להאי
סוגיא כדעת מהרי"ט, וליכא הכא כ"א שמו וכנויו, ואעפ"י שדברי
הרמב"ן צמלחמות מורין כדעת הרבנים ה"ל [דפליגי אמהרי"ט],
מ"מ יש לתלות בטעות, ומסתמין דרב גוברי אמרה הוא המהרי"ט
וכן דעת מהר"מ אלשיך בסי' קכ"ו, וכך נאה לנו לפרש דלא להוי
סברות [הפוכות] מן הקלה אל הקלה, דלפי הרבה פוסקים בשמו
וש"א סגי וה"ה בשמו וש"ע וכתבו כל חכמי גאונים דכותייהו
נקטינן, ולהמליכים שלשום אף דאיכא הוכחה צהדי שמו
וש"א לא מהני, הוי אפושזי בפלוגתא וכל אפושזי בפלוגתא לא מפשינן,
ועפ"י מסיק צנידנו לענין חסרון שם עירו דיש להחיר צנידנו
האומדנות מכה ס"ס, ספק שמא הלכה כמ"ד דבשמו וש"א סגי,
ואת"ל דשלשון צנינן, ס' שמא הלכה כמ"ד דכל דאיכא הוכחה סגי
ולא צנינן כל אותם ההוכחות ש"י מהרי"ק, והכא צ"י כמה
הוכחות יש.

ובצל הכסף ח"א סי' ז' דף ל"ח הביא מה שהקשה בדברי אמת
ה"ל מהביא דיתחק ר"ג דאף שהיו שם ג' הוכחות, מ"מ
אי לא טעמא דכ"י וכו' לא היתה מותרת לשיטת הרמב"ן וסיעתו,
וכ' שלא מלא בדברי הרמב"ן והנמוק"י שהעיד העד שהיה זר אחתי
דרב צ"י, אלא כל מה שאמר וצד הוא שיתחק ר"ג שילא עמו
מקורטובא לאספמיה מ"מ באספמיה, וע"י נפל הספק אם יתחק ר"ג
שאמר העד הוא הדר בקורטובא דהוא זר אחתי דרב צ"י או
יתחק ר"ג אחר שבא מעלתא לקורטובא ואותו אחר הוא שילא
עם זה העד, וכנראה שגירסתם בש"ס היא שלחו מתם יתחק ר"ג
דהוי קאזיל מקורטובא לאספמיה שכיב, וכן הביא הגירסא הריטב"א
בחידושו לבימות, ומלשון הריטב"א צנינן [דף כ"ז] שהביא פי
הרמב"ן על הך צעודא דיתחק ר"ג גראה ג"כ שלא העיד העד שהיה
זר אחתי דרב צ"י, ועוד דב דלדעת הראשונים שהשוו
דין זה דיתחק ר"ג למחלוקת רבה ור' זירא דפ"ק דמילעא מוכרחים
אנו לומר בדעתם חדא מרתת, או דגירסתם בגירסת הריטב"א,
או כמ"ש הרא"ם ומהר"י סמוט והריב"ל ומהרי"ט דמנעא שהיה
כך היה [פי' לעיל סי' ק"ג אות ד'], וא"כ אף שראינו שהרמב"ן
והנמוק"י חולקים על ס' הראשונים ה"ל וסוצרים דבא קאי צנינא

צ"י דאין לחוש לכ"כ איתרמיו איתרמי, וגם לפי מה שהגיד העד
שנשא שתי נשים דבר רחוק הוא מאוד לחוש לשמא איתרמי ג"כ
אחר שנשא צ' נשים, מאחר שנתפשטה תקנת חדר"ג בכל ארץ אשכנז
שלא לישא שתי נשים והעובר ע"י כעובר על דברי חורב, ראוי לומר
דאין להחזיק שום אחר שיעשה כן, והעמד כל אדם בחזקת כשרות,
דאם זה הוחזק שעבר ונשא שתי נשים כל ישראל לא הוחזקו.

ב. ואי בעינן רבוי הוכחות במקום ש"ע [בבנידון הפהרי"ק],
או דדי בהוכחה אחת או שתיים. בשו"ת פני יהושע
ח"צ סי' ס"ח צעדות על חיים נאראלער [ע"ש העיר נאראל],
אחר שנתחק דאולי מה שאמרו נאראלער אין כונתם שהוא מעיר
נאראל רק הוא כנוי כזה וכנוי לא חשיב לבלום, [פי' דעתו כזה
לעיל סי' ק"ג ריש אות ע"ג], ונמלא שחצר שם עירו, כ' דאע"ג
דהו הכא כל הני מינו מה שאמרו שהיה דרכו לסחור בכלי זכוכית,
והיה לו שותף ששמו וייב"ש, וא"כ אפשר דלכלי הוא לא חיישינן
שיהיו שנים שוים בדברים כאלו דוגמא ש"י מהרי"ק בשורש קפ"ב,
מ"מ מי יוכל לדמות מילתא למילתא, דשאני התם שהיינו לריכים לומר
שהרבה אנשים היו שמותיהם שוים, שם אשמו ושם אחיו וכן אחיו
[לפינו צמחרי"ק: שם בנו ואחיו ובעל אחותו], וכמה דמיונות,
ודמיה ממש להא דמייתי רחיה מהגמרא דל"ה דילמא איתרמי
שמא כשמא ועדים כעדים, דהיינו שיהיו ד' שמותיהם שוים שמו
ושם אשמו ושני עדים, אצל צ"י ליכא כולי האי ואפשר דמהרמי,
ע"כ י"ל דאין להחיר הא"כ יחזרו העדים ויפרשו דצריכה שהוא
מעיר נאראל.

ובבני אברהם סי' ו' הביא מהרמ"ש בקו"ע דף ל' [הו"ד לעיל
סי' ק"ג אות ק"ז] ש"י דמהרי"ק בשורש קפ"ב לא החיר
בשמו וש"א בלא ש"ע בהטערפות סימנים אחרים אלא משום שהיו
צלותו נידון כמה וכמה הוכחות נכוחות וצריאות צמחות וצאיכות,
ושגם מהרמב"ן וסיעתו שכתבו צהדיא דיתחק ר"ג דלא החיר רבא
אלא משום שאמר שילא מקורטובא דאמרינן כנוכ"ה, משמע דצלא"ה
לא מקילינן, אף שהיה שם שמו וכנויו והסימן שהיה זר אחתי
דרב צ"י ע"ש, וכ' צנינא אצרכה הרי דלהני רבותא אע"ג דאיכא
שמו וכנויו דעדיף משם אביו ושהיה זר אחתי דרב צ"י אפי"ה יש
להחמיר, [וכינוי משום דאין כאן הוכחות נכוחות וצריאות צמחות
וצאיכות כמו צנידון המהרי"ק], ואף דאשכחן להריב"ל [המוצא
צרח"ש שם ולקמן צאות זה] שהקל בשמו וכנויו וסימן אחר, מ"מ
לריך שיהיה אותו סימן ראוי לסמוך עליו [בהסכמת חכמי העיר]
כמו שמסיק מהרמ"ש, גם הביא צנינא אצרכה מתשרי הכ"י סי' א'
ש"י [לענין חסרון שם עירו] וז"ל: ואעפ"י שהעידו שהיה חולה
ושלא היה לו ממון, אין לומר דמיה להביא דמהרי"ק כו', דשאני
התם דהוו הוכחות טובא, ועוד דהוו הוכחות חזקות וצריאות,
משא"כ צ' הוכחות אלו כמזוחר למצין, חדע דהא צהדיא דיתחק
ר"ג דהוי נמי חרי הוכחות חדא דקרו ליה ריש גלותא ואידך דהוי
זר אחתי דרב צ"י ואפי"ה אי לאו שהזכירו שם עירו לא היו משיאין
את אשמו ע"כ, אלא שמי"מ לירך צנינא אצרכה דעת המקילים
לספק כמזוחר לקמן אות י'

ובדברי אמת סי' ע' אחר שהביא דברי הפוסקים הסוצרים
דבחלתא איתרמי יש להחיר אפי' כשהסרים כל השלשה
שמות שמו וש"א וש"ע [כמוצא לקמן אות י'], תמה עליהם ג"כ
מהביא דיתחק ר"ג דלשיטת הרמב"ן וסיעתו משמע דאי לאו טעמא
דכ"י וכו' הוי חיישינן ליתחק אחר מאחר שלא הוצרכו שם עירו אף
דאיכא כמה הוכחות ולא הוי לן למימר כ"כ איתרמי, חדא דאיתרמי
אדם אחר בשם זה והיה ר"ג לדברי הרשב"א בחידושו שהיה
ראש גולה, או לדברי הרא"ש בתשובה שהוא כנוי משפחה, ואידך
שהיה זר אחתי דרב צ"י, ואידך דהוי קאזיל מקורטובא לאספמיה,

אוצר

סיק קטא אות ב

הפוסקים

לכד בני ש"א בע"כ ל"ל כיון דנכתב שם אשתו בצירוף שמו הו' כשמו וש"א, וא"כ מוכח דבתרתי די ולמה צעדות מיתה צעינן שלשום שמו וש"א וש"ע, ובע"כ דנע ש"א כיון דליכא בוכחה דאין אדם מגרש אשת חבירו לכך די צ"י סימנים, משא"כ צעד מיתה דליכא בוכחה שזכר הו' החמירו דצעינן שלשום, וא"כ צעד מיתה היכא דליכא אומדנא שמה מודים כו"ע דדי צעני סימנים כמו צגט.

ובתש"ו הריב"ל ח"ג סי' ב' צעדות על אליהו בן יונה וצנו ואחיו דוד שכלבו בצפינה אחת ונהרגו, אחר ש'י' דלא

עדיין עובדא להחיר בשמו וש"א לכד כ"א כשהזכיר גם ש"ע, כ' דבני"ד אע"ג דלא הוזכר ש"ע מתירין נשותיהם דל"ה דילמא איתרמיוי איתרמי עוד שני אחים ששם דוד ואליהו ושם אביהם יונה ושלאחד מהם היה בן אחד ושלשום כלבו בצפינה אחת, לטובי האי לא חיישינן, וכדאמר רבנן דהכי עובדא דילמא ר"ג דל"ה לתרי יתקן ר"ג בר אחתי דרב צבי ושהיה בולך מקורעובא לאספמיה וכלכח כותי, ואפי' נימא דרבנן דקאמר דל"ה הו' דוקא משום דליכא כמה מילי, שמו וכנויו ובר אחתי דרב צבי ושהיה בולך מקורעובא לאספמיה, אפי"כ בני"ד הו' קרוב לכה"כ עובדא, וכ"ש דאע"ג דבאצטין דלא עדיין עובדא כסדרת הרא"ש להחיר בשמו וש"א לחוד, מ"מ היכא דליכא בוכחה או בוכחות כעין נ"ד מילתא דפשיטא דעדיין עובדא.

ובחלק א' סי' ה' צעדות על שמו וכנויו ושהיה קרוב למשפחה מיוחסת פי' צאטיליא מלך אמו אחר שהביא מחלוקת הראשונים אי סגי בשמו וש"א לכד, כ' שאינו סומך על דעתו להחיר [בשמו וש"א או שמו ושם כנויו לכד] כי אם בהצטרפות סימן אחד, ובני"ד שאמר שזה האיש קרוב מלך אמו לאותה משפחה מיוחסת שצאטיליא אין לנו לומר דילמא איתרמי אחר פי' המכונה פי' וגם הו' היה קרוב לאותה משפחה מלך אמו, ויש קצת ראיה מהא דאמרין פ"ק דמילעא מהו דתימא דילמא איתרמי שמה בשמה ועדים כעדים, איברא דבני"ד החששא אינה רחוקה כ"כ, מ"מ אינו סומך להחיר כיון דהוי מילתא [פי' פלוגתא] דרבנן.

ובעזרת יהודה סי' מ"ז כ' לענין חסרון שם עירו דהרי בני"ד יש כמה אומדנות מחמת סימן הגידול שהיה לו אלל העין הימנית, וגם הגיד שיש לו אשה צרוסיא וגם ששמה כך וכך, ונראה דה"ל כשם עירו, וצירוף האומדנא דנאצד זכרו שזאת האומדנא נזכרת ברמב"ם פ"ז מהל' נחלות ובר"א מורדיין שצמדרכי.

ובנפיש חיה סי' ד' הביא בשם מורו ר' שמואל זיוניל העליר אצ"ד פרעמיסלא שהחיר עפ"י שמו וש"א לכד מאחר שהיו שם בוכחות שהיה רב ודרשן במדינה פולין וגם אמר שיש לו בן במקום פי'.

ובסדר"ש [עגל] ח"ב סי' ו' נאחד שנסע לאחיו למדינה רחוקה, ואח"כ בא משם כתב עדות שפצ"פ שיש אלל אחיו מת אלל שלא הוזכר שם עירו, כ' דהא במקום שיש אומדנות המוכחות לכו"ע סגי בלא ש"ע כמפורש ברמ"א, והבא שנוע לאשתו בבאן שנסע לשם הוי כאומדנות המוכחות ודמי לעובדא דמכלוף בן מלול הואיל שידעו שנסע לשם, וצפרט ע"י עדות גיסתה אשת אחיו של הנעדר [שצפלה ואחיו נהרגו] נהי דאינה נאמנת [כדין חמש נשים דלעיל סעי' ד'], אלל עכ"פ צ"ע להם צנים [דהפסלות היא משום לא פלוג] וצפרט צה"ל שאין מייבצין עכ"פ ליכא חשש משקר, והוי כאומדנא דמוכח דשפיר מלרפין לעדות העדים שהזכירו שמו וש"א. ועי' לעיל ס"ק ק"ג אות כ"ה.

ובמשאית משה ח"ב סי' א' כ' עטם אחד לענין חסרון ש"ע דמה שצא צפי בגוי שמלכד בהרוג היו עמו בחברתו גם אמו ומשפחתו, לכה"פ הוי סימן על מי הדברים מגיעים, וחזינן ליה להריב"ל שהעלה להחיר בשמו וכנויו בהצטרפות מה שאמר שהיה קרוב

ר' זירא לחומרל דחיישין לתרי יתקן וש"א הכא מעטס דכ"י כ"ה, עכ"פ לעשות מחלוקת אחרת דלדעת שאר הראשונים צולחק ר"ג לכד סגי ולדעת הרמב"ן וסופחו הגם שיש בוכחה אחרת שהיה בר אחתי דרב צבי לא סגי, זו לא שמענו, ואדרבא כלל גדול הוא אפשי בפלוגתא לא מפשינן. [ועי' עוד לקמן אות י' מהלל הכסף הכ"ל ומכמסע יוסף מה שדחו הרא"י מחש"י בצי"י סי' א' ואדרבא מסקי דגם בצי"י קאי צשיטת הסופרים דסגי בג' בוכחות אפי' היכא דליכא גם אחד משלשה בשמות].

ובתש"ו הראנ"ח סי' ע"ז צנידון שהזכר שמו וש"א והיה חסר ש"ע, כ' דיש לצדד להקל ממה שאמר הגוי שהכרוג היה בנו של יעקב האדמוני ושהכרוג גם הוא, וכיון שכן איכא למימר דהא מהני כמו סימן דשם עירו, ואין לחוש דילמא איתרמי משה אחר שהיה אצ"ו יעקב אדמוני ושהכרוג גם הוא, ולכולי האי לא חיישינן, גם מה שאמר שהיה ממשפחת פילו, הוי סימן אם במשפחת פילו לא היה משה אחר או שהיה ועודנו חי או שאין שם אצ"ו יעקב, ולא חיישינן דילמא איתרמי משה ויעקב אחר וגם הם ממשפחת פילו, וכיוצא בזה כ' מהרי"ק דאפי' לא הזכיר שם עירו כשיש סימנים אחרים חולין להקל, ואעפ"י שצנידון מההרי"ק היו צו סימנים יותר וחולה בדבר כבולס, לא שהדבר נריך לכך אלל לרוחא דמילתא קאמר לה.

וב' בתש"ו הרא"ח בן חיים שצנאספות ליד אהרן ח"א סי' י' דאע"ג צנידון הראנ"ח היו חמש בוכחות שהיה שמו משה ואצ"ו יעקב ושהיה אצ"ו אדמוני ושגם הוא נהרג ושהיה ממשפחת פילו, המעיין יראה שמתחילה כ' דאין לחוש דילמא איתרמי אחר ששמו משה ושם אצ"ו יעקב ושהיה אדמוני ושגם הוא נהרג, וש"כ חזר ואמר שיש גם כד אחר לומר דאין לחוש דילמא איתרמי משה אחר ושם אצ"ו יעקב וגם הם ממשפחת פילו, ונראה צדור שגם צהני חלחא לא איתרמי סומך להקל, והבוכחה לזה שלא הזכיר כלל צ' חלוקות הראשונות שהיה אדמוני וגם הוא נהרג, ותו דאעיקרא דדינא לערבינהו ולתניניהו, א"י שצא אח"כ לאשמועינן שאפי' לא היה נותן צהם סימנים אדמוני ושגם הוא נהרג אלל משה בן יעקב פילו, היה מספיק, וממקומו הוא מוכרח ממקום שלמד מהרי"ק הדין מהביא דפ"ק דמילעא דל"ה דילמא איתרמי שמה בשמה ועדים כעדים, שהם ג' איתרמי שם האנשים שניהם שוים ושם הגשים שניהם שוים ושם העדים שניהם שוים.

גם בכתב סופר סי' כ"ג דכ"ז טור צ' אחר שהביא מהרמ"א צשם מהרי"ק דהיכא דליכא בוכחות ואומדנות שזה הוא אין לריך שם עירו, כ' דאף שצנידון מההרי"ק היו כמה ענינים מוכחים שזה הוא שאנו מצקשים, שהיו כמה וכמה סיבות ומקרים דלא שכיחי ורחוק מאוד שידמנו יחד צא"ש אחד, אלל שמהרי"ק הול"ה דינו מחש"י הרא"ש שצטור סי' קי"ח ועפ"י פירושו בתש"ו הרא"ש לא היו בוכחות וענינים טובא רק א' וצ' ענינים ומזה דן מהרי"ק ק"ו צנידון שלו, וגם מד' הרמ"א סתם אם יש אומדנות ובוכחות משמע כל שיש אומדנות ובוכחות חזו לצרופי להקל בגם שאינו דומה להא דמהרי"ק, וצנידון שלנו [שהועד רק על שמו ושם משפחתו והיה חסר שם עירו] יש ג"כ כמה בוכחות דבעל אשה זו מת, דאם צאלו לחוש לאחר צשם ומשפחה כזו לריכים אנו לומר שהיו חולא פניו ושערות ראשו וזקנו ועפעפי עיניו וגוצה הקומה ואיש משחכר ושוחט כמו בעל אשה זו, אף שכולס יחד אינם ראויים לצרפס לסיומן מוצהק.

ובשור"ת האלה לך שלמה סי' ל' כ' להוכיח דאומדנא מהני במקום ש"ע, דהרי צגט די בשמו וש"א ולא צעינן ש"ע כי אין פותצין מקום הלידה והדירה, והרי צעינן מוכח מתוכו, ובע"כ דל"ה לעד יוצ"ש אחר ונחשז מוכח מתוכו, וגם הא דצדיעצד מהני בשמו

אוצר

סיק קנא אות ב—ד

הפוסקים

קרוב למשפחה מיוחסת פי' שצאיתאליה, הרי שלירק הסימן לשמו וש"א כאלו אמר ממקום פלוני, אף אלו נאמר דנכי דלית לן למינקט במ"ד דנעיין שלשה והרי חסר לפנינו שם עירו, מ"מ כיון שנתן סימן אשר צלחתו ולא משם צהצרת האם והשפחה ויודע בדבר שכן היה המעשה, סימנא מעליה הוא לאילטרופי ולמלא מקום ש"ע החסר לפנינו. והוסיף עוד בטעם הדבר כי כל מה דסמכי רבנן בכל פרק חזמן למלווי חסרון ש"א או ש"ע צסניף וטעמא כל דהו, כולה מילתא אעיקר קאי דכל ענמינו לא ירדנו לבית הספק צפרע זה, אלא מדבריהם, משום ספק חששא צעלמא, ואידי דקלישא לכו עיקר חומרין להנריך לכולהו שלשהם, ע"כ בטעמא כל דהו וסניף צעלמא הורגלו להקל.

ובדרכי נועם סי' כ"צ דל"צ עור ד' צנידון ילחק קואינקב שילא עם עכו"ם לדרך צלי שירא ונעלמו, ואח"כ העיד ע"א שצביותו צורך אמר לו אחד כאן במקום זה נהרג ילחק קואינקב וחצרו ולא הזכיר ש"ע, כי דכיון שצבים סוצרים דדי צשמו וש"א או שמו וש"ע אלא שלצם נוקפס לעשות מעשה, ובכל דהו דמלי למיעבד סניף סמכי ועצדי עוצדא, ה"נ צני"ד יש לנו לעשות סניף ממילתא דמוכת, דלילו נחטלם זה האיש ואחר ימים ושנים ילחא עדות זו פי' המכונה פי' נהרג, אפשר לחוש לאחר צשמו וכנויו צשמו וכנויו של זה, אצל היות שמיד אחר נלחו צעוד ג' ימים נשמע הקול פי' המכונה פי' נהרג, רגלים לדבר שעל זה שאלו דורשין הוא ולא אחר, דרחוק הוא לומר דליתרמי צבא צלותו פרק איש אחר צשמו צשמו וכנויו וכנויו ונהרג, גם יש הוכחה אחרת שהחמיר העכו"ם שילא עם האיש הזה ג"כ אצל זכרו, א"כ צודאי עדות זו היא על זה שאלו דורשים.

ובפרמ"א ח"א סי' ג"י שהציו ג"כ על אותו נידון, כי צדק"צ ד' טעם אחד להחיר צלי ש"ע, דכיון שהיה מפורסם צעיר שילאו הם לצדס ולא המחירו לשירא, ואח"כ נשמע צפרסום שנהרגו והעדוהי היתה צומן קרוב אל השמועה ודאי עליו היה מדבר כשאמר צכאן נהרגו, ונשתייע מדברי הכה"ד צפ"כ סי' קס"א [המוצאים לעיל ס"ק ק"ג אות קכ"ח]. וכעין דברים אלו כתב גם צסי ק"ג דק"צ עור צ'. והצילו לנידונו גם צדבר משא [אמארינויו] ח"א סי' י"ג דקכ"ה עור צ'.

ובבני משה סי' ל"ג צנידון שהזכר שמו ושם אשתו ושאלתו נפלה אז צצניה, אחר שכי' דשם אשתו חשיצ צמקום ש"א כמ"ש הרח"ש [ע"י לעיל ס"ק ק"ג אות י"ט], כי דמה שאמר שנפלה אז צצניה הוי סימן ג' ומהני צמקום ש"ע, דלאו דוקא ש"ע צעיין אלא כל שיש אומדנא מוכחת שעל זה אומרים מהני כד"י מהרי"ק. ובזיו הלבנון ריש סי' ע"ו כי צנידונו לענין חסרון שם עירו דהא מצוה צמרדכי וצפוסקים דאם נשחקע זכרו ולא צא ד' שנים הוי אומדנא שמת, וכיון דצני"ד זה כמה שנים שלא נשמע ממנו צודאי חשיצ אומדנא ומהני אף שלא הזכיר שם עירו. [וע"י צאות שאח"י מהא"ף לך שלמה שכי' ג"כ אומדנא דנשחקע זכרו לענין חסרון ש"א]. וכ"כ לנרף אומדנות לשמו וש"א צמקום ש"ע צמים חיים [רפפורט] סי' כ"ג, שם אריה סי' כ"ג, לצוש צמרדכי סי' מ"ו, וצשם טוב סי' ע'.

ג. הזכיר שמו וש"א ושם אביו אביו אי מחגי בלי שם עירו. צל"א סי' י"ה אחרי צציאר ציעתו דעיקר מה שיש להחיר הוא על שמו וש"ע אצל ש"א לא מעלה ולא מוריד [ע"י לעיל ס"ק ק"ג אות י"] וגם הרא"ש שהחיר צמכלוף צן מלול הוא משום שידעו שצעלה של אשה זו הלך צדרך ההוא שאלאו את ההרוג דהוי כשם עירו, וע"י הוא שצציאר רחיה מילחק ר"ג שאין לנריך להזכיר דוקא שם העיר שדר צה דהתם לא ידעו שהיה דר צקורעצא רק דלזיל משם [ע"י צצריכות לעיל ס"ק ק"ג אות כ"ד], כי שאם

ובברכת רצה סי' פ"ה כי דאף לדין דמלריכים שמו וש"א וש"ע, מ"מ עיקר כח הצירוף הוא שם עירו, ומה"ע גם הרצב שמות כמו שמו וש"א ואצי ואצי ואצי ולמעלה לא מהני צלי ש"ע. וע"י לעיל ס"ק ק"ג אות י"ד מהעולת ילחק סי' ק"ל. אולם בנתיבות לשבת סקכ"א כי דאפשר שאם אמר משולש דהיינו יוסף צן שצמון צן יעקב לא חיישינן לשלשה דורות [לאחר אף צלי שם עירו].

ובמהר"צ סקע"א דנ"ג עור צ' כי דהריצ"ל ח"א סי' ה' שהחיר צשמו וש"א צצירוף מה שאמר שהיה קרוב למשפחה פי' [כמוצא לעיל אות ב'], פליג על הצ"ל וס"ל לחלק צין שמו וש"א לצד שהם שני שמות צצין שהזכיר ג' או ד' שמות.

ובגליא חסבת סי' ח' אות י"ד דמ"ג עור ד' כי דנראה לקיים ציעת הריצ"ל דאף למאן דס"ל דלילו מועיל שמו וש"א צלי עירו אצל אס הוא משולש צאצות או מצובע ודאי מועיל, ואף שהצ"ל חולק צזה, אצל לדעתו מוכח ומפורש צצוגיא [צ"מ י"ח ב'] צאוקימתא דר' ירמ"י דאפי' צצוחצקו ל"ה דליתרמי שמתא צשמת ציחד עם עדים כעדים, כמו צן ראויו לומר צאצות משולש או מצובע, דל"ה דיתרמי שיערפרו יחד אחד אל אחד.

ובתשורת שי מהדו"ת סי' קל"א אחר שכי' דהעיקר כשיעת הסוצרים דסגי צשמו וש"א, כי ועוד כיון שאמר נמי שם אמו ושם אשתו הוויין כאומדנות המוכיחות הנוספות על שמו וש"א, דלא שכיחי שיצדמן כולי האי עוד אחר כו', ומ"ש הצ"ל ה"ל דאפי' אמר שם אצי ואצי עד כמה דורות לא מהני צלא ש"ע והוכיח צן מצודאל דילחק ר"ג צר אחתי דרצ ציצו, אינה הוכחה לפמ"ש המהר"ש צפירוש הגמ' דהעדים לא העידו כלל מי הוא צר אחתי דרצ ציצו [כמוצא לעיל ס"ק ק"ג אות ד']. וע"י לעיל אות צ' צלשון הפנ"י דמשמע דהוכחות מחמת השמות עדיף יותר מאומדנות אחרות.

ובתוס' חיים דכ"ז עור ג' אחר שהציו מחלוקת האחרונים ה"ל אי שם משולש הוי כש"ע, כי ובכל אופן נראה דצהרוגי מלחמה של עכשיו [הכוונה למלחמת העולם הראשונה] שהם רבים מאוד, ואפשר שיחמני שזין אף צשמות משולשין וצכנויים שזים, צעיין שם העיר דוקא.

ד. ולענין צצירוף הוכחות במקום ש"א, כי צשו"מ מהדו"ק ח"א סי' רע"ט דכמו שצצוהר צרמ"א דכל שיש אומדנות המוכיחות יש לצמוך אמאן דלא מלריך שם עירו, ה"ה להיפך כשמכירים שם עירו ולא שם אציו, וצנידונו הוא כי דהוי כשם אציו מה שכתבו העדים שהוא צצחלא מת שהיה מוסר יחודים, וידוע שזה האיש היה דרכו למסור נגבים לבית המשפט. וע"י לעיל ס"ק ק"ג אות קי"ז.

ובסאמר צמרדכי סי' ס"ה כי דכיון שצצוהר צמהרי"ק וככי קיימ"ל דאומדנות עולים אף צמקום ש"ע, כ"ש שעולה צמקום ש"א

אוצר

סיק קמא אות ד—

הפוסקים

דשפיר יש להחיר עיי שם אביו וש"ע זלירוף שאר אומנות והוכחות, דהא קיימ"ל דעיי שמו וש"ע לחוד מתירין זלירוף אומנות והוכחות כמ"ש בפוסקים, ושם אביו הוי כהזכרת שמו, דהא גם לענין חתימת עדות קיימ"ל בגיטין דכן איש פ' עד כשר אף שלא הזכיר שמו, ובמהרי"מ פאדואה כ' דגם בשם המגדש אם לא כתב רק בן איש פ' כשר, וביצמות קט"ז מדמינן הכרת שם המה לשם המגדש בגט, וכיון דלענין גירושין חשיב הזכרת שם אביו כהזכרת שמו, כמו כן לענין הכרת שם המה כל שהזכיר ש"א וש"ע מהני זלירוף אומנות והוכחות כמו בהזכרת שמו וש"ע. ועיי לעיל ס"ק ק"ג אות כ"ג.

ו. ובשלא הוזכר רק שם עירו אי מהני צירוף אומנות למלאות מקום שמו וש"א, בבני אצרכם ס"י ז' זנידון שלא הוזכר רק שם עירו, אחר שהביא דעת הסוצרים דתתלחא מי איתרמי יש להחיר אפי' כשלא הוזכר אף אחד משלשתם [כמוצא לקמן אות י'], וכי שלפי דעתם הוי אפשר להחיר זניד דליכא חלת או ד' איתרמי, אי [מה שאמרו הגוים המעידים] שנקשו המושל ולא מלאו, כי שמאלו מלבושו וסחורתו, וגם שהיה זה הדרך [שאמרו שזכרג] עם מעות הרב, מסיק אלא שאינו סומך ע"ז להחיר א"א לעלמא, דנראה שיש חולקים ע"ז, ואחר שהביא מהר"ש דק"ע דף ל' שהוכיח מסוגיא דיתחק ר"ג דלהרמזין וסיעתו לא מהני הוכחה אפי' במקום ש"ע, וכן מה שמסיק מהר"ש דענין סימן או סימנים ראויים לסמוך עליהם בהסכמת חכמי העיר [כמוצא לעיל אות ז'], מהיים וכ"ש זניד כשחין כאן שמו וש"א שאם באנו להחיר בהוכחות לר"ך שיכיו ראיות לסמוך עליהם בהסכמת החכמים לא בהוכחות חלושות, וממהרי"מ מלוצ'ן ס"י י"ו הביא דא"ע"ג שנסף לש"ע היו זנידו ד' הוכחות גדולות אי שהיה מומר, כי שהיה חוגר ורגליו עקומות, ג' שהיה לו יבמה צפולין, ד' שכלך לאיעליל ואפ"ה לא החיר אלא בחיפוש, ואילו לא היה מזכיר ש"ע נראה שהיה אוסרה, אלא שמי' בסוף התשובה ירף בבני אצרכם דעת המקילים בתתלחא איתרמי לספק אחר [כמוצא לקמן אות י'].
[ועיי' לעיל אות ז' ולקמן אות י' גם מהדברי אמת ס"י ע' שהקשה על דעת המקילים בתתלחא מי איתרמי והביא חולקים עליהם, ולא החיר זנידו שהיה חסר רק ש"ע אלא מהם ס"ס, ספק שמה הלכה כמ"ד דשמו וש"א סג', וחת"ל דשלשתן צעין, שמה הלכה כמ"ד דכל דליכא הוכחה סג', ומצוה מדבריו דתחשרון שמו וש"א אין להחיר בסתם הוכחות].

אולם בבהונת עולם ס"י כ"כ זנידון שלא הוזכר רק שם עירו, כי זכיון דליכא זניד שאר סימנים [ר"ל הוכחות], כבר כתבו כל האחרונים להקל בהמרס מי איתרמי אחריו בכל הסימנים הללו, וכי הפני משה בח"צ ס"י ע"ה ובה"ג ס"י כ"ו דג' הוכחות סג' [אפי' כשהסרים כל שלשת השמות כמוצא לקמן אות י'], ודוק מינה ואוקי באתרין דעדיף עפי עוצא דליכא כמה הוכחות צדדי שם עירו, אי שם אומנותו [אפי' אם לא יחשב האומנות לשמו, עיי' לעיל ס"ק ק"ג אות י"א וי"ה], כי שנעשה נולד, ג' שהיה במקום פ', ד' שהלכה אמו אהו, ה' שהיתה שחורה ואצבעות צפניה, ו' שחזרה ריקנית, הנה עפ"י הוכחות אלה אין ספק שיספיק אפי' בקדושי תורה וכ"ש זניד שהיתה מקודשת רק עיי' בצלונות שהם דרבנן.

ובהון רב ס"י ד' דכ"ד טור ז' צדות על שני יהודים לורפים שילאו ממקום פ' על דרך פ' בליית תוגר אחד מסאלוניקי שהביא לפור אחד משם וחמר ערל עמהם, כי דלענין חסרון שמו וש"א מספיקות האומנות והוכחות [שצנ"ד] להודיע ולהוכיח יותר מהזכרת שמו וש"א וכמ"ש הרש"ך [כמוצא בלוח שאל"ז לענין

ש"א דקיל מיניה. וכ"כ צמים חיים [רפפורט] ס"י י"ה דאם בשמו וש"א פסק הרמ"א דצמקום שיש אומנות והוכחות יש להקל, מכ"ש בשמו וש"ע בלא שם אביו.

ובתשובת הר"א ברודו שצפני משה ח"צ ס"י ק"צ זנידון שחלד שמו וש"ע הזכיר העד גם שם אשתו ושם אומנותו לא חשיב כשם חורגו, כי דאף אי נימא דשם האשה ושם אומנות לא חשיב כשם אביו [עיי' לעיל ס"ק ק"ג אות נ"ט ואות י"א], מ"מ יש להחיר מעטם לירוף הוכחות דלא איתרמי פ' אחר צעיר פ' ששם אשתו פ' ואמו נשואה לאחר באומנות פ', דלכולי האי לא חיישינן וכמ"ש מהרי"ק.

ובחת"ס ח"א ס"י ע' כי זנידו דכיון שאמר הסימנים שנקחו ממנו אלפים רובל ויש לו בן גבן, סימנים אלו מוצקים עפי מש"א.

ובבית יצחק ס"י ע"ד אות א' כי זנידו דלענין שלא הוזכר רק שמו וש"ע ולא ש"א, מ"מ כיון שיש שאר סימנים שהיה לו מסחר גריסים ושמתה אשתו הראשונה והניחה לו ד' ילדים וילדה אחת היתה בת כמה שצועות, מופיל כמו שם אביו כמוצא בנזכ"י"ת ס"י י"ה. [כוצא צפ"ת סוס"ק פ"ה דסימן אמתני בגופו עדיף מש"א, ועיי' מהל לעיל ס"ק ק"ג אות ק"ב. וי"ע למה לא הזכיר מעטם אומנות והוכחות ובפסק הרמ"א].

ובתשו' מהר"ם בן חביב ס"י ג' ד"ג א' כי דישנה הוכחה זנידו למלאות חסרון ש"א מה שכתוב צדות שילא מלפת מחמת שהיה שר העיר מטיל עליו ועל צעלי המלאכה [לספק לו] אמר והפסיד צד כל ממון, ואם יחזר שכוף כן הוכחה זו ממלאה מקום ש"א.

ובס"י ה' ד"ג טור ג' כי לענין חסרון ש"א זכיון שנתן העד סימן והוכחה שהיה ארוך ויהיה לו שותף סג', וכן יש להוכיח מתשו' הרמז"ם שהוצאה במהרי"מ אלשקר ס"י ס"ז [כוצא לעיל ס"ק ק"ג אות ק"ז שירף אפי' סימנים גרועים במקום ש"א]. ובבית אברהם [אצלי] ס"י כ"ו כי זנידו דמה שכוועד שהיה תחת יד הנהרג מעות של אחותו היחומה, הוי כש"א, אם יחזר שהיה לו אחות יחומה והיו מעותיה תחת ידו. ובהאלף לך שלמה ס"י י' אחרי שהוכיח מגע דצמקום אומנות די בשמו ושם אביו [כמוצא לעיל אות ז'], כתב דהכי נמי זנידו [שהיה חסר שם אביו] הוי הוכחה מדעבר זמן רב כ"כ [זנידו שצט שנים] ולא חזר ולא נשמע ממנו שום זכרון, הוי הוכחה שמה, ומהני לסמוך על שמו וש"ע.

ובתשובתו שביד יוסף [דייטש] ס"י ל"ד כי טעם אחד דמה שאמר העד שיש לו אשה לא ראשונה גם זה הוי סימן כמו אם אמר שם אביו, דבסימן כל דכו סג'. ובתוספות ראם [טויצש] ס"י ע"ז אחרי שכי דכזר הסכימו רוב האחרונים דשמו וש"ע סג' בלא ש"א, כי דאף להמחמירים להזכיר שם אביו הנה מה שנכתב במכתב העדות [שנשלח לעירו] שיש לו שם אשה ושני בנים, הרי זה כמו ש"א.

ובנמע שעשועים ס"י ס"צ [השני] הביא מהרב השואל שר"ל דמה שהניח בת קטנה בת שלשה חדשים עדיף או עכ"פ הוי כשם אביו, דשמו וש"א כתבו הפוסקים הטעם דלא מהני משום שודאי מלא צעולם עוד אחד בשמו וש"א כזה, אבל שיש אחד ששמו כן ויש לו בת קטנה זה אינו ודאי כ"כ, וכי עליו דלכזו לא כן ידמה לומר מסביר דנפשיה שיהא זה כמו ש"א, ולא מלאהי לזה סמך וסעד מדברי הפוסקים, [ואולי לא כתב כן אלא זנידון זה שהוא סימן קלוש עוצא].

ה. ואי מהני צירוף אומנות לש"א וש"ע במקום חסרון שמו, כחסד לאצרכם [תלומדים] ח"א סוס"י י"ז כי

אוצר

סיק קטא אות ו-ז

הפוסקים

בשמו הגויי אלכסנדר, ואם באלו לחוש שהגוי שהסית לפי תומו כוננו על משומד אחר, נלמדך לומר ששני משומדים היו ושניהם היו משרתים לאנשי החיל של השר פוטולקי ושניהם היו נקראים אלכסנדר ושניהם פניהם שחורים ועיניהם כעין החמור, ולכלי האוי לא חיישינו וכמ"ש מהרי"ק, ואע"ג שבנידון המהרי"ק היו הרבה אמתלאות ואומדנות מוכיחות עפי מבני"ד מ"מ מהר"א שהביא הרב משמע דלא צעין אלא תרתי מילי דלכלי האוי ליכא למיחש דליתרמי שמה כשמה ועדים כעדים, וכ"ש נ"ד דליכא עפי מתלת מילי.

ובתש"ו הר"ש הלוי שבגאספוט ליד אהרן ח"א סי' י', [וגדפסח כבר בספרו לב שלמה סי' כ"ו] בנידון שהועד על מרדכי משרת פי שמת, אחרי שפקפק לומר דמשרת פי לא חשיב כש"א, ובני"ד בס"ק ק"ג אות ס"ט, כי להחיר מעטס דמי איתרמי שפי לקח לו משרת אחר ששמו מרדכי ויהיה מוראטי [ע"ש מחוז "מוראטי"] ויהיה דעתו לחזור לערי טורקיא [כמו שהועד על זה], דאעפ"י שמת מוראטי לא מקרי שם עירו, מ"מ לסימנא צעלמא יועיל, ובדבר הזה דהיינו היכא דליכא לירוק אומדנות מוכיחות דלא חיישינו לדינמא איתרמי, כל גדולי הפוסקים סמכו ע"ז במקומות הרבה וגם חיינו מדברי מהרי"ק שורש קפ"ג, ואף שבנידון המהרי"ק היו הוכחות רבות, מ"מ סמכו להחיר אפי' היכא דליכא כ"כ הוכחות, וכמ"ש הרש"ך בח"צ סי' קנ"ג [המבוא להלן בלוח זכ], וכן נמלא בגדולי הפוסקים פעמים הרבה שמחירים ע"י לירוק אומדנות, ואעפ"י שלפעמים יש נידונים שיש בהם הוכחות יותר מנ"ד, מ"מ כבר פתח לנו את הפתח הפ"מ בח"צ סי' ע"ה [המבוא לקמן אות י'] שכי דאף שבנידון המהרי"ק היו יותר הוכחות מ"מ הביא דמהרי"ק לאו דוקא ולא נחית למינא, ואח"כ דבהלטרפות ד' או ג' הוכחות לבד סגי, והנה בני"ד כבר יש ג' הוכחות, שמו מרדכי, ומוראטי, ודעתו לחזור.

גם בחש"י הר"א בן חיים שם כי להחיר בנידון הג"ל עפ"י האומדנות, ואחר שהביא מהראנ"ה דלא צעין כ"כ הרבה הוכחות שבנידון מהרי"ק [כמובא לעיל אות ז'], כי ואין לומר דשני החס שהזכירו שמו וש"א ולא היה חסר אלא שם עירו, דנראה דאפי' בשלא הזכיר אלא שמו בחלמא הוכחות סגי [כלומר בשתי הוכחות נוסף לשמו], וכ"כ המצ"ט ח"א סי' ק"ג וז"ל: והרי יש לאחד מהם ג' דברים להחיר, שמו ושהיה אדום הפנים ושהיה מוכר עופים, ויש בשני ג"כ ג' דברים, שמו ושהיה הולך בחצרת אדום הפנים ושהיה מוכר עופים ע"כ, והביא ג"כ מהרש"ך ומכאן משה הג"ל.

ומצינו עוד אחרונים שהחירו בשמו לבד בנידון כמה הוכחות, אם כי לא דנו להדיא ע"ז דדי צמיטע הוכחות:

בזכרון יהושע סי' י"ד בנידון שהוזכר שמו ושם משפחתו ולא ש"ע, אחרי שכי להחיר עפ"י שמו ושם משפחתו לבד, עפ"י הרש"ד [המבוא לעיל סי' ק"ג אות ע"ג], כי עוד וצפרט לפימ"ש המהרי"ק ומוצא ברמ"א דהיכא דליכא אומדנות המוכיחות בל"ה ח"א שם עירו, ואף דהרמ"א מייירי בהזכיר שם אצ"ו ג"כ כדאיתא בהדיא במהרי"ק שם, עכ"ז לענ"ד גם בלא ש"א מחייב בנידון אומדנות המוכיחות, דודאי לא חיישינו לומר דאיתרמי [אחר] שהיה שמו יונה גערשטין וגם היה חגר צרגל אחת ויהי בן ל"ד שנים והקב שלו היה מחוגר סביב בחתיכות צרגל [כבני"ד], וזה עדיף מהא דאמרין בגמ' דל"ח לאיתרמי שמה כשמה ועדים כעדים. ועי' לעיל צריש האות מחש"י רצנו חיים כהן סימן ל"ד.

ובתש"ו הרש"ך ח"א סי' י"ד כי בנידון דאף דאין כאן עדות כ"א על שם מ"מ יש לבחירה, דכיון שילא הקול ששני אחים

לענין חסרון ש"א וש"ע, ואף שבנידונו הוזכר שמו והנה ליכא שמו, מ"מ ליכא בני"ד ש"ע ושם אומנותו דעדיף עפי, וגם יש בני"ד יותר הוכחות, ומה גם דבס"א כי דמדברי מהרי"ק נראה דאפי' בדליכא לא שמו ולא ש"א ולא ש"ע יש לסמוך אלירוק הוכחות. ובשם טוב סי' י"ג כי בנידונו דלענין שלא הזכיר העד שמו וש"א, הנה בני"ד יש הוכחות ואומדנות שזה הוא כמה שהוזכר הכינוי שלו וגם כמה ששלא ע"י העד מכתב לאחיו המלמד בעיר פי, והעד מסר המכתב לאחיו הג"ל, ואם היה כאן הוכחה שמו וש"א בודאי היה מהני [בנידון האומדנות] אף בלא הוכחה ש"ע ובדברי הרמ"א דאם יש אומדנות והוכחות יש להקל ולומר דלא צעין שם עירו, ח"כ כשהזכיר העד ש"ע הרי מצוה צבא"ט סקס"א בשם המשפטי שמואל דהוכחה ש"ע מבני שזכיר שמו וש"א עדיף מהוכחה שמו וש"א מבני שזכיר שם עירו, ובדאי יכולים ללרף להוכחות ואומדנות הג"ל ומהני [ועי' בהערה לצבא"ט סקס"א דמ"ש המשפטי שמואל דש"ע עדיף משמו וש"א, היינו משום דבש"ע אפשר לזכר ע"י חיפוש, וא"כ אין ראייה משם].

ז. ואי מהני צירוף הוכחות בשלא הוזכר רק שמו לבד, הנה בלבוש סעי' זה כי וז"ל: ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא שמעידים עליו, אעפ"י שלא הזכיר שם אצ"ו ולא ש"ע יש להקל ולסמוך על האומדנות משום עגונה.

ובתש"ו רבינו חיים כהן ריש סי' ל"ד כי דע"כ גם דעת הרמ"א בן, שהרי הרמ"א פסק כהר"א דבהזכיר שמו וש"א ח"א להזכיר ש"ע אפי' בלא הוכחות ואומדנות, ח"כ מ"ש אח"כ דבהוכחות ח"א שם עירו חייבי בלא הזכיר אלא שמו לבד, ובבלבוש כתב בן להדיא, ואף שהע"ז משיג על הר"א שם, עכ"פ בזה אינו משיג דמלרפי' הוכחות ואומדנות לשמו. [ל"ע היכן מלא דהרמ"א פסק כהר"א שם, ואולי הבין בן משום דהרמ"א הביא דעה זו לבסוף, ולקחא מפרשים היא הכרעה בין שתי הדעות הראשונות, עי' לעיל בס"ק קמ"ז]. ועי' לקמן בלוח זכ מהזכרון יהושע סי' י"ד.

ובתש"ו ב"י דיני יבום וחליצה סי' א' צעדות על יבם א' שמת ולא הוזכר רק שמו ולא ש"א ועירו, כי דכיון שאמר שהיה לוי ויהי לו אח ושמו שם טוב ואח אחר ושמו יהודה ואחד מהם היה מומר והאחד מת בחוגרמה, לא גריעו כל הני סימנים מש"א וש"ע ושפיר סמכין עליהו כמו שהאריך מהרי"ק.

אמנם אי צעין דוקא רצוי הוכחות או שדי בשתים נוסף לשמו, הנה צמחנת רצוי אליעזר ח"צ סי' ז' בנידון שלא הועד רק על שם של הנהרגים, כי דאף שכבר כתבו גדולי האחרונים דכל דליכא ג' הוכחות [במקום שלשתם] לא אמרינן דאיתרמי, וא"כ גם בני"ד ליכא ג' הוכחות, הא' בשמות, והשני שהיו אחים, והג' שהיו משרתי הגביר, בצופן דאם באלו לחוש לאחרים לרין לחוש תלחא חששו, מ"מ ראה ראינו לרצוי דורינו הרב דברי אמת והבני אברהם שלא ראו להחיר בג' הוכחות, והדברי אמת מטי בה מדברי הראשונים גבי הדין דלחק ר"ג ב' (*), וכיון שכן מאן ספין להחיר.

אולם בחש"י ב"ח סי' ע' צעדות על מומר שמת והוזכר שמו בנידון ושהיה משרת אלא לאנשי המלחמה של שר פי וסימנים גרועים בגופו, אצל לא הוזכר ש"א וש"ע, אחר שכי דשמו הגויי מהני כשמו היחודי ויותר, כי לענין חסרון ש"א וש"ע דכיון דליכא אומדנות מוכיחות דעל אותו משומד מעיר צעלמא היתה שיחה המסל"ת, איתתא שריא, דהלא כבר היה ברור ליהודי שהיה מתעסק בעסק עגונה זו שצעלה מרדכי בן יעקב היה משומד ויהי משרת לאנשי המלחמה של השר פוטולקי, וגם נודע ומפורסם אותו מרדכי

(*) עי' בדברי הבני אברהם והדברי אמת לעיל אות ב' ועי"ש עוד

אוצר

סיק קנא אות ז—ח

הפוסקים

רק סימנים והוכחות, כי דאעפ"י שמכרי"ק כי דלא חיישינן לדילמא איתרמוי איתרמי כולי האי, שאני התם שהיו מכירים אותו בשמו וש"א ולא נחמד אלף שם עירו, התם הוא דמסתברא למימר דשאר סימנים מועילים כ"כ כאלו היו מכירים אותו בשם עירו כיון דליכא הוכחה עובא, אבל במקום שאין מכירים אותו [גם] לא בשמו ולא בש"א רק בסימנים נחמד כנ"ל, ודאי דאפי' ק' סימנים שאינם מובהקים לא מהני וחיישינן דילמא איתרמוי איתרמי.

ובחן טוב ריש סקע"ה כי דגם מלשון סרמ"א משמע דכלא שם עירו [לכ"ל] הוא דסגי באומדות והוכחות, אבל עכ"פ צריך להזכיר שמו ואפשר נמי לזרז גם שם אביו, אלא שמכירים דכיינו באומדות והוכחות שאינן חזקות כ"כ, אבל באומדות דמוכחי עובא לפי ראות עיני הדיון אפי' הזכרת שמו אין צורך כהך דסעי' י"ז וי"ט. ועיי' לקמן אות י.

ובמשאת בנימין סי' מ"ו צידון יחודי שילא ממקום אחד ואחר כמה מיני סחורות והלך למקום פ' לקנות שם מין סחורה ידוע, ואח"כ בא גוי מאותו המקום שהלך לשם, ואמר שנתאכסן אליו יחודי שצא לסחור מין סחורה פ', ופרטי סחורות אלו ואלו היו אותו ומת, השיב על דברי מחותנו כר"ר משה [בעל מעב משה] בסי' מ"ה שם [ומובאים דבריו לקמן בזה] שצ"ל להחיר עפ"י האומדות הנ"ל, וכ' עליו דכיון דכנ"ל ליכא לא שמו וש"ע ולא שמו וש"א ואפי' שמו לבדו ליכא, מכה אומד הדעת אין לנו להחיר א"ל לעלמא, וכמ"ש הרמב"ם בסוף הל' גירושין [והוא בשו"ע סעי' י"ט] ישראל שאמר מת איש יחודי עמנו במקום פ' כו"כ נזרנו וכן היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פ' הוא כו', והא' דאמרינן בסוף יבמות בזה שחלה והביאו לפונדקית ובחזירתם אמרו לפונדקית אי חזרנו אמרה להם מת וקצרתיו והשיאו את אשתו, אלמא אפי' דלא הכירה בשמו ובש"ע ואפי"ה התיירו את אשתו, וכן הדין דאבא יודן דישאל ונכרי שהלכו בדרך [דסעי' י"ז] אפי' שם הוב מכיר שמו וש"ע, שאני התם שהרי יודעין ומכירין אותו האיש שחלה והביאו בפונדק ועליו שאלו איש חזרנו והשיבה הפונדקית שמת זה עדיף עפי' משהכירו שמו וש"ע, וכן הדין דישאל ונכרי שהולכין בדרך מיירי שהיו עדים שיודעים שאותו היחודי נתלוה עם זה הנכרי כו' דשמו וש"ע לאו דוקא, אלא כל היכא שאלו יודעים צבירור שזה הוא האיש שמעיד עליו העד הרי הוא כאלו הכיר שמו וש"ע ועדיף עפי', וכ"כ בזה"ל בהגמ"ר סוף יבמות [המובא לקמן אות י'], אבל היכא שאין העד מזכיר שמו וש"ע וגם אין אשתו יודעים צבירור מי הוא זה ואיזה הוא שהעד מעיד עליו, חלילה לנו להקל ולהחיר א"ל באומדנא בעלמא כו', ואם נפשך לומר דמ"מ הוב לנו לצדק כל הדברים יחד שהלך לעיר פ' ושכיו לו כל הדברים האלו ממש במספר צמד בלי חוספות וגרעון ממש כמו שהיו לצעל העגונה, ודוחק גדול הוא לומר שימלאו כל הדברים הללו לאיש אחר, אין לסמוך ע"ז כלל שהרי כי מהר"א צפ"ח דאפי' ק' סימנים שאינם מובהקים אינם כלום, ואפי' להצטרף לשאר אומדות המוכחות אינם כלום.

ואולם בדרכי נועם סי' נ"ו כי דאעפ"י דזהכ"ל עובדא דמהרי"ק הוזכר שמו וש"א, מ"מ לא עשה עיקר כי אם מהאמתללות, דהא איב"ה ס"ל שם דכל שלא הזכיר שמו וש"א וש"ע לאו כלום הוא, ולא סמך כי אם על ההוכחות דלא איתרמי כו'.

ובסא"ר ד"ד טור ז' כי דהעומד על דברי מהרי"ק וראיתו יראה דאפי' דליכא [גם] לא שמו ולא ש"א סמך אליהם הוכחות, שהרי עיקר ראיתו היא מהכ"ל דר' ירמיה, והתם אפי' דהוי כתיב צגיטא שמו וש"א מ"מ כיון דליירי בכוונתו שני

אחים אלו שם הגדול יתקן ושם הקטן יוסף וכנסו בספינה באחמיר ובעל הספינה בשליכס לים, ואח"כ העיר החוגר מסליה ואמר אי אחי יודע מה שעשו בעלי הספינה לשני אחים שם הגדול יתקן ושם הקטן יוסף וכו', והגיד סימני שניהם, הנה יש כמה הוכחות שאותו יתקן הוא בעל האשה הזאת, אי הזכרת שם אחיו, כי אומרו שם הגדול ושם הקטן, ג' סימני הגוף [דל זקן וכחוש צמר], ושנכנסו בספינה באחמיר כאשר ילא הקול בתחילה, ואם באלו לחוש [לאחר] יש לנו לחוש לכמה חששות דילמא איתרמוי איתרמי כי אחים אחרים שמם יתקן ויוסף ושייכה שם הגדול יתקן ושם הקטן יוסף ואותם הסימנים הנ"ל היו גם בזה"ל כי האחים האחרים גם שנכנסו בספינה אחמיר, וכלי ספק רחוק הדבר למיחש כולי האי, וקרוי הדבר לרמות י"ד להכ"ל עובדא דמהרי"ק.

ובחלק ב' סי' קנ"ג כי דיש מקום להקל צידונו אעפ"י שלא הוזכר לא ש"א ולא ש"ע, יען כי יש צדקות זו סימנים ודברים מוכחים שעל הר' משה בעל האשה הזאת דבר החוגר, שהרי אמר שהרגו למשה [ולחכם] שהיו הולכים לקנות משי, ושהרגו צדק פ', וידענו נאמנה כי זה האיש משה בעל של זו צומן שנתעלם ונאבד נתלוה עמו חכם פ', גם ידענו שהיה הולך לקנות משי וצדק פ', א"כ אין לחוש ולומר דילמא איתרמוי איתרמי שהיה משה אחר שנתלוה עמו חכם אחר והיו הולכים לקנות משי בזה"ל בדרך ועליהם דבר החוגר מה שדיבר, דודאי ל"ה לומר כ"כ איתרמוי איתרמי. [ועיי' לקמן אות י"א מהבהונת עולם סי' נ' שחלק על היתר כרש"ך מכה אומדות אלו, משום שהן אומדות חלושות].

ובדרכי נועם סי' ס"ג בגוי שאמר שאללן היחודי הארוך הוא ושוחפו המסובבים צעיירות ירדו לספינה ונעצבו, כי לענין חסרון ש"א וש"ע דיש כאן הוכחות, שאם אין אחי אומר שעל אללן ושוחפו הידועים לנו הוא מדבר, צריך אחי לומר דבזה"ל פרק זמן בלי איחור וקדימה נמלאו ב' יהודים אחרים אי' מהם ארוך ואי' קצר ושהארוך שמו אללן, הרי לך ד' איתרמי, וידוע דכ"כ איתרמי לא אמרינן כמ"ש מהרי"ק. וכ"כ להחיר עפ"י הוכחות כעין אלו כר"א צרודו בסי' ס"ה שם.

ובשו"מ מהדו"ק ח"א סי' רפ"ג אחר שכי צידונו דבעדות הראשון לא הוזכר רק שמו לבד ואחר ש"א וש"ע, כי אמנם צדקות האחרת מבואר יותר שזה ששמו פ' צכנוי פ' הוב נאמן אלל פ' צכנוי פ' צעיר פ' והיו לו אשה וילד בן שלשה רבעי שנה, הנה זה צודאי הוי יותר משי"א ועירו.

ובמשפח צדק ח"ג סי' נ"ו בזה"ל שאמר לפני מותו שהוא גר ויש לו ארוסה יתומה בת אלמנה אחת שקידש אותה במקום פ', גם הועד על סימני גופו ותוארו שהיו פניו מנומרות וקצו אדומה, אחר שכי צדק קל"ו ד' דמה שאמר שהיה גר צדק לא גרע מאם אמר שמו, וצדק לומר דהוי גם כשם אביו [כמובא לעיל סי' ק"י אות ק"ט], כי צדק דבריו דאפי' נאמר שצדק יצטרך סימן אחר במקום שם אביו של הישראל, הנה צנ"ד הרי אמר סימנים אחרים שקידש לו אשה יתומה בת אלמנה, וגם שקידש אותה במקום פ', שודאי כל הסימנים הללו לא מצעי דלא גרעי משמו וש"א או שמו וש"ע למה שפשטה ההוראה דזה סגי, אלא אפי' להמאריכים שמו וש"א וש"ע נראה דסימנים אלו שנתן צנ"ד לא גרעי ממש מהרי"ק שורש קפ"צ והרש"ך בזה"ל סימן י"ד.

ח. ובשלא הוזכר אף אחד משלושת חששות אם יש להחיר עפ"י צירוף אומדות והוכחות לחוד. בלמה לזק סי' ק"ו צידון שלא הוזכר צדק המעידים שם שם מהשמות

אוצר

סיק קטא אות ח-ט

הפוסקים

ובדברי חיים [מלאח] ח"צ סי' ס"ב [צעודא המוצא לקמן
אות י'] עמד על טעם הדבר למה מחירים בוכחות
ואומנות דמי איתרמי, ואילו סימנים גרועים [בגופו] לא מלמדי
לכ"ע, ולא אמרינן וכי שכיח איש שיכיר לו סימן כזה וסימן כזה,
וכי דהחילוק הוא פשוט, דגבי סימנים גרועים כיון דלא הוי
סימנים גמורים י"ל דאיתרמי מילתא שיכיר גס לאיש אחר אלו
הסימנים, אולם במקרים צנועים מחולקים שייך שפיר לומר
דלא לריך לחוש למקרים שונים. [ועי' לעיל סי' קל"ח אות י'
ממשנת ר"א [בר כהן] סי' י' ושם באת ל"א מלוחא דאצרכס
סי' כ"א מ"ש ג"כ לחלק בין סימנים בגופו לסימנים מקריים].

ט. אי במקום חסרון שלשתם בעינן דוקא חוכהית ע"י
שמות אגשים מחולקים. כי צפני משה ח"ג סי' כ"ז
דלכאורה הוה מקום לומר דמאי דשמעין מהגמי דלא אמרינן
איתרמי שמה כשמה כו', הוי דוקא בשמות חגשים מחולקים ותרי
גופי, כגון שם המגרש ושמות העדים דלא איתרמי תלחא שמות
שם כשם, אצל אי ליכא אלא שם דאחד עם סימנים אחרים שאינם
תלויים בשמות, אפשר דאמרינן איתרמי חד שמה כשמה עם סימנים,
וצפרט דליכא אפילו חד שמה כשמה רק בוכחות דסימנים, ומה
שמקיקנו לזה הוא מדאילטריך בגמי לומר דאמרי עדים מעולם
לא חתמו אלא בגט אחד, ופרש"י דקאמרי ואותו חתמו לאיש
זה התוצעו, ומשמע דאי לא הוי מסבדי שמעולם לא חתמו אלא
בגט אחד של יוצ"ש לא מחזירין ליה לחוצעו, ואם איתא דבאלטרפות
אמתלאות מוכיחות אמרינן לא איתרמי, אפי' לא אמרו אלא
חתמו בגט זה של יוצ"ש הוה לריך להחזירו לו, דכאן גמי איכא
שלש אמתלאות דמי איתרמי דכני תרי סבדי גופייהו חתמו בגט
אחר ששמו כשם זה ושגם נאכד ממנו, ואפי' לדברי החוס' דלא
ס"ל כפרש"י אלא כתבו דאמרי עדים מעולם לא חתמו כי אם
בגט אחד של יוצ"ש ולא דכירי מי הוא, הוה ראוי גמי לומר
מי איתרמי אפי' דלא הוי אמרי מעולם לא חתמו כ"א בגט אחד
אלא הוי אמרי חתמו בגט של יוצ"ש ולא ידעינן השתא מי הוא,
דאע"פ איתרמי דראובן ושמעון עדי גיטו חתמו גמי בגט אחר הדומה
לשמו ואכד בגט גס מאותו יוצ"ש אחר, ולא עוד אלא אפי'
דליתנייהו לסבדי קמן דנשילינהו, כיון שאומר השליח דבגיטו הוי
חתימי ראובן ושמעון, הוה ראוי להחזיר לו מטעם הג"ל, דכא
לא חשדינן ליה דמשקר ומעולם לא הוי חתימי ציה בני סבדי
כמ"ש החוס' עלמם שם, והשתא גס מדברי החוס' יש להוכיח דלא
אמרינן לא איתרמי אלא דוקא בשמות חגשים מחולקים, ולהכי
אילטריך ר' ירמיה לאוקמי צבכ"ג דצבז שייך שמה כשמה ועדים
כעדים כו', גס אותו הנידון של מהרי"ק שהחזיר משום דלא איתרמי
הוה ג"כ בשמות דלא איתרמי שני דוד צר שלמה שלשיהם הוה
להם צן נקרא שלמה ושגיסם הוה נקרא יונה, וא"כ אפשר דאמרי
להכי החזיר מטעם דלא איתרמי, אך המעיין בספרי הפוסקים
יראה דזוכתי עוצא דאקילו צבו. מטעמא דלא איתרמי ואט"ג
דלא הוי בשמות [כמוצא באת שאח"י], מטעם לריך ביאור למה
הולרכו לאוקמי בגמי דאמרי סבדי מעולם לא חתמו אלא
בגט אחד של יוצ"ש, לזה אומר משום דאפשר דלא הוה בוכחות
בריאות, ועממא דכיון דהוה דכמציא גט אוקמוה רוצא דרצותא
דבוחזקו תרי יוצ"ש ובאתרא דשכיחי שייכתא, וכיון שיש ריעותא
שכבר הוחזקו שני יוצ"ש אפשר דכני סבדי חתמי גמי לאידך
יוצ"ש, ובוכחת אכד גמי כיון דמייירי במקום דשכיחי שייכתא,
לפי החוס' דמפרשי האי כדי שחצור שייכה וחסרה מלשון סעודה,
מתוך שמוציאין כליהם כדי לסעוד חיישינן שמה נפל מהם, ולפרש"י
דלא פירש הכי וחסרה, בגס דבוכחת אכד הוה בוכחה, מ"מ
לא ראה לסמוך עליה לצדכ כיון דהוי בוכחה אחת גרידתא, ולהכי
הולרך

שני יוצ"ש כמ"ש מהרי"ק, הו"ל כאילו לא הוזכר שמו וש"א כלל,
ואפי' משום דלא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים סמך
ר' ירמיה להחזיר.

גם בחשו מהרי"מ צן חציו סי' ה' [דמ"ג ד'] כתב דמההיא
דמי איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים הולידו האחרונים
להחזיר צבכמה דוכתי צעגונה אף שלא אמרו שמו וש"א וש"ט,
ע"י לירוף בוכחות המוכיחות דלא איתרמי הכי והכי.

והרב בעל משה משה בחשבותו שצמשת צנימין סי' מ"ה
השיב באתו נידון הנזכר בדברי המ"צ הג"ל להחזיר עפ"י
הבוכחות והאומנות, ואחרי שרצה לדמות זה להכיר דפונדקית,
כי דאין להקשות דבשלמא הכס ששאלו אי חצרו והשיב שמה,
איכא צודאי על אותו שהניחו שם השיב, אצל צני"ד לא ידעו
שנחלקם אצל הגוי המגיד, ואיכא למיחש שמה היכודי שכלך
מאתם הלך לדרכו ואיש אחר מעלמא אחא ונחלקם אצל הגוי,
זה אין לחוש, שהרי כתב הרא"ש בחשו [המוצא לעיל סי' ק"א
אות צ'] על הכיר עוצא דישאל ונכרי דלא הצקיקו צ"ד
לחקור מן הנכרי אם היה אותו יכודי שנחלק עמו כי שמה אותו
יכודי הלך לדרכו ושבו נחלק עמו אחר ומת ועליו מעיד הנכרי,
אלא כיון שאותו יכודי נחלק עמו תלינן צודאי שאותו היה שמה
ואולינן לקולא, כ"ש הכא דל"ה לאחר שכלך למקום פ' והיו עמו
אותם מיני הסחורות וגם רצה לקנות אותו מין סחורה, דכולי
האי ל"ה דאיתרמי, ואחרי שהציא דמדברי הרמב"ם נראה דפליג
על הרא"ש וחייש לשמה הלך זה ונחלק אחר והוכיח דקיימ"ל
כבר"ש צבז [ע"י לעיל סי' ק"א אות י"ט], כי דנראה עוד
רצוה צני"ד מעובדי דם צני"א וקולר [הוא הדין השני דעשרה
צני"א שצמטיק י"ז] והציא מחשו הרמב"ם עלמו צעודא דעכו
[המוצא לעיל סי' ק"א אות קכ"ו] שנחטיע מהני עובדי, וסיים
איכא צני"ד גמי אין בוכחה גדולה מזו שהזכיר כל מין ומין צמספר
כמה היו וגם הסחורה שהיה רוצה ליקח שם כ"ש שיש לדמותו
להני עובדי.

ובמשה יוסף ח"א סי' י"ב דף ע' ד' אחר שהציא מהרי"ק
והרא"ש [המוצא לעיל אות צ'] שהחזירו ע"י לירוף
בוכחות, כי דאטפ"י שנידון הרבנים הוה שמו וש"א ולא חסר
אלא שם עירו, ליכא למימר דלא סמכו להחזיר עפ"י בוכחות אלו
אלא משום דלא חסר רק אחד משלשם, אצל כשאין שם אף אחד
משלשם לא יועילו כל הסימנים והבוכחות למלאות חסרונם,
דכא הראשונים צסי ע"ט וברש"ך צח"א סי' קנ"א [המוצא
לקמן אות י'] החזירו צג' בוכחות אט"ג שנידונייהם לא הוה
אפי' שמו, איברא דמדברי הצ"ח בחשו סי' ה' משמע דלא אמר
מהרי"ק אלא דוקא כשיש שמו וש"א, שכ"כ שם: ואט"ג דבההיא
עוצא [דמהרי"ק] הזכיר שמו וש"א וצני"ד לא הזכיר אפי' שמו,
איכא למימר כיון דבההיא עוצא לא הזכיר ש"ט וצני"ד הזכיר
ש"ט ושם המקום שילא משם, איכא אוקי חדא לגבי חדא וקם
ליה דינא דידן כההיא דינא, הרי נך להדיא שלא החזיר אלא משום
דאיכא תרתי שם עירו ושם המקום שילא משם [דכו"י] כמו
שמו, הא לא"ה לא הוה מחזיר, אצל בחשו סי' י"א צעדות יעקב
כהן החזיר מטעם מי איתרמי [אף שחסרו כל שלשת השמות],
וכמ"ש הפ"מ צח"צ סי' ז', וא"כ ל"ל דמ"ש לעיל צסי ה' הוה
לאו דוקא, אלא דעדיפא מיניה קאמר, דאף אח"ל דדברי מהרי"ק
הם דדוקא כשהזכיר שמו וש"א, אפי' יש היתר צני"ד. ועי' עוד
בישוב דברי הצ"ח בחשבותיו לקמן אות י' מדברי המעב יוסף
צסי י"א, ומלל הכסף סי' ז'. ועי' עוד שם מהרצח פוסקים
שכתבו להחזיר עפ"י אומנות והבוכחות גס כשהסרו כל שלש השמות.

אוצר

סיק קטא אות ט

הפוסקים

ובשם משמעון [להר"ש מנשה] סי' ה' דף מ' ג' אחר שהוכיח דנידונו איתנייחו ג' בוכחות, כ' אמנם עדיין לצי נוקפי להחיר מעטם זה, דהלל הבני אברהם צבי' ו' גמגם בנידונו ולא רלכ להחיר הגם שבנידונו היו עפי מחלחא איתרמי, ודביא שם גם מהר"ש ומהר"מ לובלין ועוד, ותשובה זו חזרה ונשנית צבי' מכתב שלמה סי' י"ז וחתימו אחר רבני דורו מהר"א פאלומצו ור' נסים גבאי ומהר"ש אלפאנדארי, וא"כ הרי מלינו רעים לברז דברי אמת סי' ע' דאין להחיר אף דליכא עפי מחלחא איתרמי, גם צמירא דכ"א סי' ע' ציקש ללחא ידי חובת סברת הבני אברהם, וא"כ לפי דעת הנך רבנותא עדיין צ"ד בחזקת איסור קיימא, ומסיק בשם משמעון שם להחיר בנידונו מעטם אחר. [ועי' צבי' ח' שסמך שם על המקילים בחלחא מי איתרמי, אמנם תשובה זו דסי' ה' היא יותר אחרונה בזמן ובה רמז גם על התשובה דסי' ח' חלל שלא הזכיר מפסקו שם ולא כתב שחזר בו, וכבר העיר ע"ז הרב המגיה שצ"ע עבודת השם צבי' י"א דל"ג עור צ"י]. ועי' לעיל אות ז' גם ממשנת רבי אליעזר ח"ב סי' צ' שהחמיר בנידונו צבי' בוכחות עפ"י הדברי אמת והבני אברהם, אף שאלח מהבוכחות היתה בשמות הנכבדים.

ובאמרי דוד [פסעדר] סי' י"ח אחרי הפלפול והאריכות בדברי מהר"ק וראיותיו מסיק דר"ע עור ג' דהעיקר כמ"ש הבית מאיר [לענין לירוק סימנים בגופו, הוצא צפ"ת ס"ק ק"ה] דהכל לפי הענין, אם נראה להמורה דקשה להמלא כל הענינים יחד באחד מאנן, הוי סימן מובהק ומוחר, ובנידונו כ' היתר אחז מעטם לירוק כל הענינים יחד שהיו הרבה [ח' ענינים המוכיחים] ועוצים.

אולם בפני משה ח"ב סי' ע"ב כ' דר"ע דנידון המהר"ק הוי לירוק בוכחות רבות מי"מ בהיה לאו דוקא ולא נחית למנינא, אלא משום דנידונו הוי כל אותם הבוכחות הזכרים, אצל אבי"ד דבהלכות ד' או ג' בוכחות לצד סג', וכן למדו מדבריו כמה מגדולי האחרונים, ובתשרי הרמב"ם שהוצא במהר"ם אלשקר סי' ס"ז החיר בשמו ור"ע צלירוק הסימנים דשחור בזקן וצינוני צקומה, ובדל"א דהני סימנים גרידו עוצא ואפ"כ החירה, ודל"א דמשום לירוק בוכחות אחי הרמב"ם עלה דמילחא, ולדידי עממא דמאן דמלריך שמו ור"א ור"ע ג' יחד הוא משום לירוק בוכחות, דמי איתרמי שיהיו שנים ששמותיהם שוים ושמות אבותיהם נמי שוים ושיהיו שניהם מחושבי העיר הזאת.

ובחלק ג' סי' כ"ז הביא מהגמ"ר סוף יצמות צגוי שאמר בשעה שדנוכו למיתה מעולם לא פשעתי כ"א פעם אחת הרגתי יהודי בין ניקולא לאוריק שהיה מוליך עשרה ליערין ששלח מרת יהודית לאחיה בניקולא, והחירו את אשתו ע"י ששאלו אותה אם שלח המעות ואע"ג שלא הזכיר שם היהודי, וכ' דודל"א היא מעטמא דלא איתרמי שהיתה מרת יהודית אחרת [באוריק] ושהיה לה אח [בניקולא] וששלח לו י' ליערין, דאין לומר דכלל הוחזקו חרי מרת יהודית הוא דמיייר, דא"כ היה לו להזכירו, [ועי' לעיל ס"ק ק"ג אות קצ"ו]. גם הביא מהב"י בתשובה סי' י"א שהחיר צלירוק ג' בוכחות שבי' וז"ל: ואעפ"י שצטום עדות לא הזכיר הישמעאל לא שמו ולא ש"א כר, עכ"ל אחתה שריא, משום דכיון שאמר שיהודי אי' שילא מחלצ עם אשה אחת ועם מוקירי [פ"י חמר] זקן מכפר חנן הרגו אותם, והעיד בעד שר יעקב בנ"י ילא מחלצ עם אשה אחת ועם מוקירי זקן מעפר חנן הרי אשה זו מותרת ע"כ. [ועי' עוד מדעת הב"י בדברי המגיה יוסף והלל הכסף המוצאים בסמוך].

ובח"א סי' ע"א אחר שהביא דברי הפוסקים הסוברים להחיר צמי איתרמי, ושמקור הדבר הוא מהכיה דר' ירמיה דמי איתרמי

בולדך ר' ירמיה לאוקמי בגון דאמרי סהדי כר, דהשחא ליכא בוכחה עוצה דלא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים.

י. אי בעינן רבוי הוכחות, או כל שיש שלש הוכחות במקום שלשת השמות יש להחיר. עי' לעיל אות צ' מהדברי אמת סי' ע' שהוכיח מסוגיא דלחך ר"ג דלשעת הרמב"ן וסיעתו אין להחיר בחלחא מי איתרמי ואפ"י בשנים מהם הם שמו ור"א, ושמסיק דהדבר תלוי במחלוקת האחרונים בפירושה דהכיה סוגיא אם הוזכר בדברי בעד שילחך ר"ג היה צר אחת"י דרצ צינ, או לא הוזכר, ומהכיה דלא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים אין ראיה, דהתם הוי בוכחות עוצה, ושכן הוא בעובדא דמהר"ק, ובנידונו שהיה שמו ור"א ולא חסר רק שם עירו לא הותר אלא מכת ס"ם, ספק שמה הלכה כמ"ד דבשמו ור"א סג', ואח"ל דשלשתן צעינן שמה הלכה כמ"ד דכל דליכא בוכחה סג' ולא צעינן כל אותם הבוכחות שבי' מהר"ק. [ומבואר מדבריו דבמקום חסרון של כל שלשה השמות לא היה סומך להחיר עפ"י חלחא מי איתרמי לחוד].

וב' בידי דוד סי' ע' דף ר"א ד' דהדברי אמת לא פליג אלא צבי' בוכחות, אצל ביתר ע"ז גם הוא יודה. אצל בשם משמעון [להר"ש מנשה] סי' ח' דכ"ז עור צ' חמה דהרי צידון הדברי אמת היו כמה בוכחות ועכ"ז לא רלכ לסמוך להחיר כי אם מכת ס"ם. [י"ל דאף השם משמעון לא חלק אלא לפי מה דמשמע מהירי דוד דכל שהוא יותר מג' בוכחות אפשר להחיר ואפ"י רק ד' או ה', אצל בהוכחות עוצה כבנידון המהר"ק ע"כ גם השם משמעון יודה דמהני אף להדברי אמת, שהרי כל עיקר דחיית הדברי אמת דמהכיה דמי איתרמי שמה כשמה וכן ממהר"ק אין ראיה להחיר צבי' בוכחות, הוא משום דהתם הוי בוכחות עוצה, ומשמע דעכ"פ בהוכחות עוצה יש להחיר, וכן עיקר בוכחות מהכיה דלחך ר"ג לא הוי אלא לענין ג' או ד' בוכחות, ואולי גם טוגת הידי דוד היא להרבה בוכחות, כבנידונו שם, ולא רק כל שיש יותר מג'.

ועי' עוד לעיל אות צ' ואות ו' גם מהבני אברהם סי' ו' שבי' שאין דעתו לסמוך על הסוברים דכל דליכא חלחא מי איתרמי יש להחיר, משום שיש חולקים על זה, והביא מהר"ש צק"ע דף ל' ומהב"י בתשרי סי' ח' שאפ"י לענין חסרון שם עירו לצד לא רצו ללרף איזה בוכחות שהוא וכתבו דלא דמי להכיה דמהר"ק משום ששם היו בוכחות עוצה וגם צריאות צאירות, ובנידונו הוא לא רלכ לסמוך להחיר אעפ"י שחלצד ג' הבוכחות הוזכר גם שם עירו, וממהר"מ מלובלין סי' י"ז הביא דר"ע שנוסף לשם עירו היו שם ד' בוכחות גדולות אפ"כ לא הותר אלא בחיפוש, [עי' מה דבית פרעות לעיל אות ו'], גם כ' שם דל"ע על הסוברים דבחלחא מי איתרמי יש להחיר ממי"ש הר"ש צקונערס ובתשובה [הוצא לעיל ס"ק קל"ח אות ח'] דלדעת הרמב"ם לא סגי מנין ומקום הליאה וההליכה, ומי"ש מהני בוכחות שכתבו האחרונים דבני סג', ואדרבה נראה קלח דמנין ומקום הליאה וההליכה חשיבי בוכחות צריאות, שהרי לדעת הר"ש מנין ומקום יליאה או ההליכה סגי, אלא שמי"מ לירק בסוף התשובה דעת המקילים בחלחא מי איתרמי כספק. [דאחר שבי' בנידונו להחיר ע"י חיפוש ויש לסמוך על הסוברים דמהני החיפוש אפ"י כשלא הזכיר זמן הליאה, כ' ועוד דהא ליכא ס"ם, ספק אם הלכה בדברי האחרונים דבני בוכחות שרינן, ונפי דעתם שרי צ"ד אפ"י בלא חיפוש, ואח"ל דהני בוכחות לא מהני כדעת החולקים, אכתי אפשר דהלכה כהאומרים דחיפוש מהני אפ"י כשלא הזכיר זמן הליאה וכלל הבוכחות כלל].

אוצר

סיק קטא אות י

הפוסקים

ללא שכיחא, ועוד שאמרו שילאו עם מוקירי אחד, ומשמע מדברי המסלית שזה המוקירי לא היה חמר שלהם שהשכיר להם בהמותיו אלא חמר דעלמא, שכן אמר המסלית ומוקירי אחד שביה צא עמכם, ועוד שהרי אמרו שביה זקן והיה מכפר חנן, ולפיכך הוי סימן. [ועי' לעיל אות ח' מחשבות המטה יוסף צבי י"ב שז' דמ"ש הצ"י צבי ח' המטה שהזכיר שם עירו הוא לאו דוקא]. ובנידונו של המטה יוסף שם צגוים שסיפרו שציוס פ' צאו שני יהודים בצפינה שנסעה ממקום פ' למקום פ', ח' היה יושב בחור הספינה וא' על שפת הספינה, וצאו שודדים על הספינה והכו ליהודי זה שהיה יושב בחור הספינה ונתעלף וחסצו שמת, וליהודי השני שהיה על שפת הספינה הכוהו ונפל לים, וצא ע"א ואמר שהוא היה נוסע עם פ' בעל העגוה בצפינה, וכך היה סדר ישיבתו עם חצרו ואותו הכו ונתעלף [ולא ידע מה היה עם חצרו]. ג' דאם צאלו לומר שמה שספרו הגוים היה על יהודים אחרים, ל"ל שצאלו יום צאה ספינה אחרת ממקום פ' למקום פ' והיו צה ב' יהודים לא פחות ולא יותר, וגם ישנו כמושצו היהודים האלה, וגם הכו לזה שישצו בחור הספינה ונתעלף וחסצו שמת, ועוד שהרי אמר הגוי שלא היה עמכם אלא מלח אחד ואף את זה המלח הכו ולקחו את בגדיו, ואם יאמר העד שאמנם בצפינתו לא היה עמכם אלא מלח אחד ודאי דהוי סימן, ומכ"ש אם זה המלח שהיה בצפינתו העד יאמר שכן היה המעשה אין לך הוכחה גדולה מזו, ובכ"כ לא אמרינן דאיתרמי.

ובסי' י"ב דף ע' ד' כ' בנידונו דאעפ"י שלא הזכיר העד אפי' חדא מחלת, מ"מ כיון שאמר שם מלאכתו ושם אמו [שהיה נקרא על שמה] ושמהלכתה היה לנחש ולכסף, הרי הוצרך דעל בעלה של זו הוא מדבר, דליכא למיחש לאחר צלותה מלאכה וצטט אמו כזה, ואיתרמי ג"כ שקורין לאותו אחר על שם אמו ולא ע"ש אציו, ואיתרמי ג"כ שאמו היתה מלאכתה לנחש ולכסף לכולי האי לא חיישינן.

ובמכתב שלמה סי' י"ד צתשי אחיו הר"ר מרדכי כ' להחיר עפ"י מי איתרמי בנידונו [הוא הנידון של הבני אצרכם סי' ו'] שאנו לריכים לומר דאיתרמי אדם אחר ממקום פ' ושהיה צלותו פרק על זה הדרך ושהיה מתלווה עם שנים ממקום אחר ושהיתה לו סחורה פ', לכ"כ איתרמי לא חיישינן, וכמו שהחיר הרש"ך בח"צ סי' קנ"ג בהזכרת שמו לצד, והמשאלת משה סי' מ"ד [הובא צאות י"ב] כ' דאפי' תרי איתרמי לא אמרינן, ואפי' נס' המצי"ע ומכרי' צננשת והפ"מ דס"ל דצעינן חלחא איתרמי, הרי כאן ד' איתרמי, והבית מהדברי אמת סי' ע' שמשפקין צה, וכ' שאין דבריו עומדים בפני כל בני רבנים שהחירו, ומ"ש [דמהכיה דאיתרמי שמה כשמה ועדים כעדים אין ראיה] דהתם הו' הוכחות טובא, [משמות האיש והאשה ואצותיהם ומשמות העדים ואצותיהם ע"י דבריו צראש האות], איך נעלם ממנו דבזמן התלמוד לא היו כותבים כי אם שמו ושמה, וכמ"ש הרא"ש הביאו הטור צפוס"י קצ"ע שאם לא נזכר שם אבי האשה צגט כשר, וכ' הצ"י דה"ה שם אבי הצעל, וכן צעדים אם כ' איש פ' עד כשר, אי"כ מעשה שהיה בתלמודא הכי הוי דשמו ושמה לצד הוי כחוצים וכן העדים איש פ' עד היו כחוצים, ומש"כ אמרינן שמה כשמה ועדים כעדים דהם תרי איתרמי, וא"ת ולעמך צדין הם ד' איתרמי, שם הצעל כשם הצעל ושם האשה כשם האשה ושם צ' העדים כשם צ' העדים, לזה נשיב דאכתו תרי איתרמי נינהו, דאילו שם הצעל כשם הצעל לצד לאו מילתא היא, דאיתרמי ואיתרמי, דכמה יוסי איכא צשוקא, אלא מאי דאית לן למימר דלא איתרמי הוא שיהיה שמו יוסי ואשתו רחל ואיתרמי כזה שמה כשמה לא אמרינן, וכן צעדים דיתרמי צ' העדים ראובן ושמעון לא אמרינן, אבל לראובן לצד כמה ראובן

איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים, כ' דהגם דהכיה דר' ירמי אפשר דליכא שמות טובא, שם המגרש ושם אציו ושם אשתו ואציה ושמות העדים הם ואציהם וגם הוכחה אצידת בגט, אין כל זה הכרח, דמי לא עסקין צהך דר' ירמי דמיירי אף צגט שלא הוזכר שמות האצות שהרי שמות האצות לא מעכבי כמו שכתבו הרשב"א והרא"ש, וכן שמות אצות העדים, וא"כ כשאמר ר' ירמי דאין חוששין לשמה כשמה מיירי אף צגט שאין כתוב צו כי אם שמות הצעל והאשה והעדים לצד, ועכ"ז ס"ל דלי"ה לדילמא איתרמי. גם צתשי הרי' צננשת שצט"ה פ"מ ח"א סי' מ"ג כ' דצ"ג הוכחות הוי חזקה ואמרינן לא איתרמי, וכמ"ש המצי"ע ח"א סי' קנ"ג [בנידונו] שהרי יש לכל אחד ג' דברים להחיר את אשתו כ' [הו"ד לעיל אות ז'], וכ"כ מרובא דרבותא.

ובמטא יוסף ח"א סי' י"א הביא גם מהרש"ך ח"צ סי' קנ"א, בנידון גוי שאמר שמהלך בחור עיינאג' [מוכר מראות] הרוג צדרך דראמירי, שז' ח"ל: שצדק נתפרסם ונדע שזה האיש ליצלי [העיינאג'] אשר נתעלם ונחמר היה הולך דרך דראמירי, וכיון שכן יש לתלות ולומר שהבחור עיינאג' שראה בתוגר הרוג צדרך דראמירי היה זה האיש ליצלי שידענו נאמנה שיהא משאלוניקי ללכת דרך דראמירי, ולא תלינן לומר שהבחור עיינאג' שראה בתוגר הרוג אחא מעלמא צדרך דראמירי ונהרג שם וליצלי שיהא משאלוניקי ללכת דרך דראמירי עודנו חי והלך למקום אחר, כולי האי אין לחוש עכ"ל, וכ' דלכאורה משמע דס"ל להרש"ך דאף צ"צ לצד אמרינן דלא איתרמי דהיינו שצחור אחר הלך דרך דראמירי והיה ג"כ עיינאג', אך אפשר דכיון דעיינאג' הוא סימן שאינו מלוי הוי כשחים, וא"כ הו"ל ג' הוכחות, אי"ג שמה שאמר שהיה צחור הוי הוכחה ג' וזה הנכון, ואחר שהבית גם מתשי הצ"י סי' י"א שהחיר צ"ג הוכחות אף שחסרו כל שלשה בשמות [כמוצא לעיל צדברי הפני משה], כ' דאע"ג שצתשי סי' ה' לא סמך הצ"י להחיר אף דהוי ג' הוכחות, שהיה שמו אצרכם, ושהיו לו קרובים, ושהיה צדרך הריחיים של הרוח, לזה י"ל דס"ל דהני הוכחות לא מקרי הוכחות, דהא שם אצרכם הוא מלוי הרבה, וגם אין לך אדם מישראל שאין לו קרובים, והכל צוקעים והולכים בכל הדרכים וצפרע צדרך הריחיים שהכל לריכים לחטים, ושצ הקשה מתשי הצ"י סי' ח' צעדות על יהודי מסופיאכ שצא לסוימנדרא ומשם ילא עם יענאלר וקטרגי [פ"י עם שומר וחמר] ונהרג, שז' ח"ל: וכ"ש שאמרו כמה דברים המוכיחים שהוא נפחלי זה שאמרו שהיו עמו מצות הרבה ושהיה קיוסו [פ"י זלדקן], שאעפ"י שאין דברים אלו כדאי להחיר אשה זו מ"מ מוכיחים מיהא הו', שאם נאמר שזה הכרוג לא היה נפחלי נלערך לומר ששני אנשים יהודים ילאו מסופיאכ ושניהם צאו לסוימנדרא ושניהם היו קיוסוס ושניהם היה מצות הרבה ושניהם ילאו מסוימנדרא עם יענאלר וקטרגי, וכ"כ מהרי"ק להחיר היכא דכל הדברים מוכיחים שהוא הוא המת, ואע"ג דצהכיה דמהרי"ק הזכיר שמו וש"א וצ"ד לא הוזכר אפי' שמו, איכא למימר כיון דצהכיה עוצדא לא נזכר שם עירו וצ"ד הזכיר שם עירו ושם המקום שיהא משם אי"כ אוקי חדא צבדי חדא וקס ליה דינא דידן כי כהיה דינא עכ"ל, הרי דאע"ג דאיכא ד' הוכחות ועוד שהרי אמר שיהודי ילא מסוימנדרא עם יענאלר וקטרגי דמי ממש להכיה תשובה דסי' י"א שיהא מחלצ עם אשה אחת ועם מוקירי אחד ואמאי לא החיר הכא אלא משום שהזכיר שם עירו, ואפשר דמה שאמרו שיהא עם יענאלר לא הוי סימן כמ"ש הרב ז"ל צעלמו דשיכתי טובא, וגם משמע שהקטרגי שאמר היה קטירגי שלו ר"ל החמר שלו, וכיון שכן לא הוי סימן, שכל היולא לדרך מוליך עמו צעל הצהמה שהוא הקטירגי, אבל צהכיה דסי' י"א שיהא עם אשה אחת דהוי מילתא

אוצר

ס"ק קטא אות י

הפוסקים

ראובן איבא בשוקא, ומכרייך רווחא הוא דאשכח וברכב הוכחותיו
וכמו שרוב ספרי האחרונים מלאים מזה, ואל תשיבני ממאי דקאמר

בגמ' צ"מ ד"ה צ"י אבא דר' ירמיה דלא איתרמי שמה בשמא כ"י
והוא דאמרי עדים מעולם לא חתמו אלא על גב אחד של יוצ"ש,

דמשמע מזה שהיה כתוב בגב שמו וש"א, דלק"מ, דאש"ג דלא
כתיבא בגב כי אם יוסף לבד, מ"מ העדים לריכוס שידעו ויכירו
אותו שהוא יוצ"ש וכמ"ש הב"י בזה"ש סי' ק"כ.

ובצל הכסף סי' ז' דל"ה כ' ג"כ דאין דחיית הדברי אמת דחיה,
דבא לרעת הרבה ראשונים אין לריך לכתוב שמות האבות

של הצעל והאשה והעדים אפי' לכתחילה, אלא דעדיין יש לנו לומר
דמהך סוגיא לא משמע אלא דלא אמרינן ארבעה איתרמי דהיינו

שם הצעל והאשה ושמות שני העדים, אך הוכון דהדרבי נועם
[המוצא בלות י"ב] הבין ודקדק יפה בחש"י מהרי"ק דמהראיות

שהביא מהב"ה דפ"ק דמליעא ומחש"י הרא"ש מפורש יולא דתרי
או תלת איתרמי לא אמרינן, והוא דמהרי"ק סיים ראיה זו

דמליעא עם לשון הרמב"ם ש"י דאפי' שירות מלויות וכוונתו שנים
ששמותיהם ושמות נשותיהם שוים ג"כ בגב כשר, וכן פי' העור

בסי' קל"ג, נמלא דמ"ש צ"ס דל"ה לשמה בשמא ועדים כעדים
הוא אף בזהות שיש אחר בלוח מקום ששמו ושם אשתו שוים

לשמות הכתובים בגב הנמלא, וכיון שכן אין מקום לומר מי איתרמי
שם הצעל כשם הצעל ושם האשה כשם האשה, דכיון שהוחזקו

אחרים בשמות אלו, יש לנו לחוש ולומר דאיתרמי דלוחו האחר
ג"כ כתב גב לאשתו וממנו נפל וזהו בגב הנמלא ואין כאן אלא

חד איתרמי [ר"ל מה שאבד בגט], אך בהעברות עדים כעדים
קאמר הש"ס דל"ה לתרי איתרמי כמ"ש הדרבי נועם, והגם דעדיין

יש לנו לומר דהוי תלת איתרמי משום דעדים כעדים הוי תרי
איתרמי, אפשר לדון ולומר דהוכחה דעדים כעדים לא חשיב אלא

חדא, שהרי כבר כתבנו דלהרבה ראשונים אין לריך לכתוב שמות
אבות העדים בגט, וכיון שכן כשאנו צאים לדון על ע"ה לבדו אפשר

דלא חשיב הוכחה דכמה יוסף איבא בשוקא וכמ"ש המע"י סי'
י"א לענין שם אברהם שכתב צ"י סי' ה' [ה"ו] לעיל בלוח זה],

אלא בהיות שני עדים שוים לשנים אחרים הוא דחשיב ליה כש"ס
הוכחה וא"כ אין כאן אלא תרי איתרמי וקאמר הש"ס דלא חיישינן,

ועי' בשעמ"ק צ"מ ד"ה צ"י בדי"ה במאי קמפלגי ש"י צ"ס הריעב"א
דרי ירמיה מיירי אפי' בהוחזקו שני יוצ"ש, וא"כ עדים כעדים דבר

קרוב ומלוי הוא, אלא לחוש דאיתרמי שמה בשמא ועדים כעדים
לא חיישינן ע"כ, נמלא דהוכחה דעדים כעדים לא חשיבא הוכחה

אלא בזירוף שמה בשמא.

עוד כתב דגם מהרא"ה שהביא מהרי"ק מחש"י הרא"ש נראה
צפירות דס"ל למהרי"ק דתרי איתרמי לא אמרינן, והוא דאחר

שלמד מדברי הרא"ש שאין לחוש לאיתרמי אחר ששמו אשר בר סיני
כ' וז"ל: ומשום כך כי הרא"ש שבה עם צחור א' ששמו ר' יהונתן

כדי להריעה, דאפי' אם ימלא דהוחזקו ברוסיס שני אשר בר סיני
וגם ילאו שניהם כדי ללמוד אפי"ה הנשא אשתו אם יתברר להם שזה

הצחור יהונתן ילא משם עם בעלה, דלא חש הרא"ש לאיתרמיו
איתרמי כ"כ שגם עם אשר בר סיני האחר ילא צחור אחד ושמו

יהונתן ג"כ, עכ"ל, הרי מפורש בדבריו דס"ל בדעת הרא"ש דאף
אם ילאו מדוסיס שני אשר בר סיני כדי ללמוד תורה אם יהיה

האופן ששם זה המצוקש ילא צחור אחד ושמו יהונתן אשתו
מותרת, ואין לחוש ולומר דאיתרמי דעם האחר ילא ג"כ צחור אחד

ואיתרמי שיהיה שמו ג"כ יהונתן, הרי דס"ל דתרי איתרמי לא
אמרינן, ויפס דקדק הדרבי נועם דמחוך הראיות שהביא מהרי"ק

מוכח דס"ל דתרי איתרמי לא אמרינן, ואף אם נראה לומר דבהב"ה
דשמא בשמא ועדים כעדים הוי תלת איתרמי, עכ"פ הוי שפיר

והביא עוד מהמטה יוסף ח"א סי' י"א וי"ב כנ"ל שמסיק הלכה
למעשה להחיר צ"י הוכחות עפ"י סי' הב"י והרש"ק והמצי"ע

וכ' כ"ש חנן צדיק דחזקין רבוי סברות המחירין צ"י הוכחות, וצפרע
מ"ש בנאספות ליד אהרן סי' י"א [ד"ע ע"ה] דכל הפוסקים

פה אחד מסכימים להחיר צ"י הוכחות, צודאי דאין לנו לחוש
לפקפקו של הדברי אמת, ומזה גם שחסר לפנינו מדברי הדברי

אמת סיומא דפסקא ומי יודע אם בגמר דבר לא חזר הרב מסברתו,
ויכיה ח"ך שיהיה ראוי לדון ולהקל עפ"י סברת רוב הפוסקים

שהחירו ע"י הוכחות.

גם בידי דוד סי' ט' אחרי שהביא חזל אחרונים המחירים בתלחא
מי איתרמי, כי דאף שהדברי אמת גמגם בדבר דלא סגי צ"י

הוכחות אם לא צ"ס, מ"מ אמינא דעכ"ז אין לחוש לזה, דכבר
עלתה הסכמת רבותינו הראשונים והאחרונים דבתלחא איתרמי

לא חיישינן.

ובבית דוד [להרי"ד] סוסי' ד' הביא מהר"ן [המוצא לעיל
ס"ק ק"י אות ק"כ] דלא הריכו הוכרת השמות אלא

לאפוקי אומדן דעת של סימנים בגופו דארוך וגון ותארים אחרים
שמאויים בהרבה בני אדם, וכן מה שאין סומכים על שמו בלא

ש"ע משום דאיכא למיחש לאחר ששמו כן והוא מעיר אחרת כ"י
ע"ש, וכי דלפי"ז צ"ד [שאם באת לחוש לאחרים] ל"ל דאיתרמי שגם

מעיר אחרת ילאו שנים שהם נעירים וקצנים ושהלכו לקנות בהמות
ושהאב הלך לנקהם ולא מלאם ושתפסו אנשים עליהם, כל זה הוא

רחוק מאוד והוא עדיף משמו וש"ה וש"ע, והוסף עוד, דעיקר
טעמא דשמו וש"ה וש"ע הוא משום דאמרינן שאין חוששין דאיתרמי

שיש אחר ששמו וש"ה בשמו וש"ה של זה וגם הוא מעירו של זה,
דרחוק הוא שימאלו כל ג' אלו בלחך, כ"ש צ"ד.

אוצר

סיק קמא אות י"ב

הפוסקים

סי' י"ד [המוצא שם בלתי ה"ל] החיר הרש"ך בקרוז לזה, וכי כי הוא פלל להחיר בלתי אומדנות רעועות, ומלינו למכרי"ט בח"כ סי' ל"ז בחשו' דשש"י וכן שלל החיר משום לירוף האומדנות דמי איתרמי ככן אחר וחזרו ג"כ היה שש"י [עיניו נזולות] ושכיו הולכים בלתי דרך, ולותם ההוכחות קרובות להכך דהרש"ך ואפ"ה לא החיר מכרי"ט אלא משום שהיה מדבר על הידוע.

ב. הפוסקים שדנו להתיר גם בשתי הוכחות כשחסרים כל שלשת השמות, והחולקים על דבריהם. בקול שחל סי' י"ד כי דהגם שנתפצת מכרי"ט היו כמה הוכחות מ"מ נראה דמנעא שיהי כך ה"ה, ובאמת אפשר דאם לא היו שם רק שתי הוכחות היה ג"כ מחיר אותה, שהרי הביא ראי' מפ"ק דמליעא דאמרין דלא חיישינן לדילמא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים, וברי שם לא היו רק שתי אומדנות דחיינו שמה כשמה ועדים כעדים.

גם בנחפה בבס"ק סי' ט"ו כי דמחוק דברי מכרי"ט משמע דלא אמרין איתרמי אפי' בחרי גווני, דהא הביא ראי' ממח' שאמרו בגמ' דל"ה לאיתרמי שמה כשמה ועדים כעדים, הא קמן דאפי' לחרי איתרמי לא חיישינן.

ובס"א ד"ט"ז א' הביא גם מהפני משה ח"א סי' ע"ו דמחוק דדבריו [לענין הכרת הנעצט צמי שראה העציעה] דחרי איתרמי יש להחיר, וכי ג"כ דנראה דנפקא כך מנינה מעיקר ראייתו של מכרי"ט דחיינו הביא דר' ירמיה' דלא חיישינן לדילמא איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים, והוסף ביאור, דהא התם איירי בכוזקו שני יוצ"ש וכמ"ש מכרי"ט גופיה, וא"כ לא משכח"ל שם טפי משתי הוכחות, חדא שאותו האחר כי ג"כ גע לאשמו ונפל ממנו, ועוד דהעדים החתומים זו היו שמוחיהם שוים לעדים החתומים בגמ' זה. [ועי' לעיל בלתי אומדנות שמה כשמה והלל הכסף שכתבו ג"כ דמהביא דמי איתרמי שמה כשמה יש להוכיח דאפי' בחרי איתרמי יש להחיר].

ובדף כ"ז סוף עור ד' הביא הס"א גם מהרש"ך ח"כ סי' קנ"א [המוצא לעיל אות י'] שהחיר ע"י לירוף שתי הוכחות, כמה שאמר הגוי שהיה עינאג' דחיינו שם אומנותו, בלירוף מה שנמצא בלתי הדרך שהלך בה זה. [אולם ע"י לעיל אות י' מהמטה יוסף ח"א סי' י"א ש"י דעבודת דהרש"ך היו ג' הוכחות, וכ"כ הצ"ח המ"ס [המוצא בסמוך] דעת הרש"ך דמלריך תלחא הוכחות].

ב. במשאת משה ח"א סי' מ"ד אחר שהחיר בנידונו עפ"י כמה הוכחות, כי דאפי' דמכרי"ט הרבה בוכחות לאו למימרא דבלא"ה לא סגי, דודאי בחרי מנייניהו די וכוותר ומכרי"ט רוחא אשכח, וא"כ צ"ד בחרי נמי איכא למישרי כ"ש דישן שלש.

ובשם משמעון סי' א' כי דגם בדברי הביא בחשוכה [סי' ע' המוצא לעיל אות ז'] מצואר שהבין דעת מכרי"ט דחרי הוכחות סגי. וכ"כ כנהג"ה הגב"י אות רמ"ח בשם הר"א גאליקו. גם בדרכי נועם סי' ל"ז ומ"ט כתב דמחוק ראיית מכרי"ט מהביא דאיתרמי שמה כשמה ועדים כעדים נקטין דחד איתרמי אמרין חרי איתרמי לא אמרין, אולם בסי' ס"ה ספר דברי ע"מ וי' שזקדק מחשו' מכרי"ט ומכנה' דחרי איתרמי אמרין תלחא לא אמרין. וכבר עמד על סתירת חשבותיו בלל הכסף ח"א סי' ז' דל"ה עור ד', ובעור ד' שם כי ואי לאו דמסכפניהו היו אמינא דהר"ב דרכי נועם נבדק בזה [דאמרין בגמ' מי איתרמי שמה כשמה ועדים כעדים] אי עדים כעדים חשיב שתי הוכחות או רק הוכחה אחת [ע"י בדבריו לעיל אות י' ביתר ביאור], ולפיכך פעם הוא אומר דחד איתרמי אמרין חרי לא אמרין ופעם הוא אומר דחרי אמרין תלחא לא אמרין.

ובדברי חיים [מלאח] ח"כ סי' ס"ב, ביחודי שהלך לכפר ידוע ונעלם, ואח"כ נמצא בלתי אחרו כפר יחודי הר"ג, והוכרו בגדיו בעצ"ע וצמימנים וגם נמצאו סימנים שאינם מוכהקים בגופו, אחרי ש' להחיר עפ"י הח"ל דלשאלה דיחיד לא חיישינן, [ראה בסעי' כ"ד בלח"כ], כי דצ"ד לכו"ע אחתה שריא, שהרי כתבו הר"א ש' והמכרי"ט להחיר גבי אשר צר סיני, משום דכולי האי אין לחוש שהיו שני אשר ושיניהם מרוסיה ושיניהם למדו לפני הר"א, וכן פסקו כל הפוסקים, [ואחרי שהילך בין סימנים גרועים לבין הוכחות משום דצמקרים צנועאים מחולפים אין לחוש למקרים שונים שחזמונו גם בזה, וכמוצא לעיל אות ח', מסיק], ולפי"ז צ"ד שצריך לומר מקרים שונים בשני נושאים, שיש איש כזה בסימנים כאלו ולו השאיל זה בגדיו וצמקום הזה קרוב למקום מליחא הנהרג, דלריך אחת לחוש לחששות משונות, דודאי לזה לא חיישינן ונראה צירור הדבר שזה שנמצא הר"ג הוא בעל האשה הזאת.

[ועי' עוד לעיל אות ו' מהכחות עולם סי' כ"ה ואות ז' מחשו' הר"ש הלוי ובר"א בן חיים שצנאספות ליד אהרן סי' י', שאף שנידוניהם היו שהוכר שם עירו או שמו בלירוף ההוכחות, מ"מ מריכות לשונם ומכרחיות שהביאו משמע שדעתם להחיר בתלחא איתרמי אף כשאין גם אחד משלשם].

יא. אי בעינן דוקא אומדנות חזקות וברירות, ואופני מקרים שדנו עליהם האחרונים אם יש לצרפם לאומדנות. צנני אצרכם סי' ו' הביא מהפני משה ומכרי"ט צננשת שצ"מ ח"א סי' י"ב ומכמה יוסף ח"א סי' י"א וי"צ ה"ל בלתי הקודם ועוד אחרונים שכתבו דתלחא הוכחות יש להחיר, וכי דאפי' שקלת מההוכחות שכתבו בנידוניהם הם חזקות, מ"מ מכרחיות שהביאו משמע דלא צעיק הוכחות חזקות כ"כ, ולפי דעתם היה אפשר להחיר צ"ד כיון דאיכא תלת או ד' איתרמי, אי שצקשו המושל ולא מלא, כי שמאלו מלבושי וסחורתו, ושהיה בזה הדרך עם מעות הרבה, אלא שמוסיק דאינו רוצה לסמוך ע"ז להחיר לפי שנראה שיש חולקים על ע"מ הדין, וכדלעיל אות ז' ואות ח'. [אמנם על הוכחות חלושות לגמרי מצואר מדברי האחרונים דאין לסמוך אפי' לסברת המקילים. ע"י לעיל בלתי הקודם בדברי המטה יוסף סי' י"א כמה שהילך דעת הבי' בחשוכה סי' ה' וסי' ח', ובדברי הפני משה ח"ג סי' כ"ו המוצאים לעיל סוף אות ע'].]

ובצל הבס"ק ח"א סי' ז' [דל"ה סוף עור ד'] הביא מהדרכי נועם סי' ל"ד מ"ט וסי' דכיוון הזמן [שנהרג בלתי

זמן שנאצד בעלה של ז'] חשיב הוכחה להחיר, ושגם מהר"א צידו צסי ס"ד מסכים לזה, ושמתשו' דרכי נועם סי' ל"ב [דק"ט עור ג'] מוכח דס"ל דאף שיש הפרש ב' או ג' חדשים אם אין להסחפק ביותר חשיב הוכחה לומר דלא איתרמי בזמן קרוב כזה כי ענינים הדומים זה לזה, גם סי' המנין שהם שנים או יותר חשיב הוכחה כמ"ש הר"ש צק"ט ד"ה ר"ש עור ד' ובדכ"ג עור ג' דכל שהם שנים או יותר להר"ש צסי המנין ומקום היציאה סגי, ואף להרמ"ם דלא סגי בהכי, נראה ודאי דהוי הוכחה גדולה, וכן בדרכי נועם סי' ס"ג חשיב כיוון הזמן והמנין שהיו שנים לשתי הוכחות ושהאחד מהם ארוך והאחד קצר ושהארוך שמו אלולאן לשתי הוכחות אחרות, גם בחשו' מהר"א צידו שם [דק"ט א' ודקט"ז א'] חשיב סי' המנין שהיו שנים הוכחה להחיר, ומדברי הרבנים הג"ל למדנו לנ"ד דכיוון הזמן והמנין ושהאחד משונה מחזרו אפי' בארוך וגון, חשיבי תלת הוכחות להחיר.

ובכחונת עולם סי' י' דנ"ה א' הביא מהרש"ך ח"כ סי' קנ"ג [המוצא לעיל אות ז'] שלא הוכר בנידונו אלא שמו בלתי והחיר משום לירוף הוכחות דמי איתרמי ב' אחרים בלתי שם ונלוה עמו חכם אחר והיו הולכים לקנות משי, ושגם בח"א

אוצר

סיק קטא אות יב—טו

הפוסקים

יג. ואם יש להתיר בשתי הוכחות להפסיד דמי בשני שמות, וכן להפסיד בשני שמות כשיצאה מאיסור תורה. הנה נחשו מהרי"ם ז"ל חז"ל כי ה"ל [נאות הקודם] אחרי שז' דלא אשכחן שבתורו הפוסקים נפחות מתלת איתרמי, ושנראה דנפקא לכו מהא דצטין שמו וש"ל וש"ע, כי דמיא להפסיד דצטין וש"ל סגי, לדידכו יראה דגם צ' איתרמי סגי, ועפ"י כי [לפי שיטתו לעיל ס"ק ק"ג אות ע"ו] דה"ל לדידן היכא דילא מהאיסור תורה יש להתיר צתרי איתרמי, דצכ"ג יש לסמוך אמ"ד דצטין וש"ל סגי, [וע"י שס' בס"ק ואות ה"ל ד"ס חולקים דאפי' כשילא מהאיסור תורה אין להתיר צטין וש"ל, ולדידכו כ"ס שאין להתיר צתרי איתרמי]. וצנידונו הוא שכיב נודע מקודם שנהפכה הספינה ונעצו שני האנשים, ואח"כ העידו על מיתתם ולא הזכירו שמתו, כי ד"ס להתיר עפ"י שתי הוכחות שלמדו: אי שכיב צ' שותפים אחד שזמן ואחד רחב, צ' שנהפכה הספינה ונעצו, דהיינו שהעצמה היתה ע"י היפוך הספינה ולא ע"י סיבה אחרת כגון נשברה או נעצבה.

יד. ואי בעינן שנדע שאותן ההוכחות נתהוו באותו זמן שנעלם בעל העגונה, הנה צט"ח מהרי"ם ז"ל חז"ל כי ה"ל [דמ"ד טור א'] אחרי שז' להתיר מכה הוכחות, כי ד"ס לגמס קלת משום דלא צא זמן צעדות ז', וצט"ח א"ס היכ מוזכר צעדות דספור זה היכ צומן שנעלם הנעלם, שפיר י"ל דדבר רחוק הוא דאיתרמי הכי וכ"י [גם אלל אחר צאותו זמן], אלל כיון שלא פורש זמן, הוא דבר קשה לומר צכ"ג מי איתרמי, אלל צצנידונו כי ד"ס הוכחות שעל אותו זמן שנעלם הנעלם הוא שפירו העדים מה שספור.

אולם בדרכי נועם סו"ס ס"ה כי דמכה דאמרין לא איתרמי אין לומר דשמה צפרק אחד לא איתרמי אלל צצני פרקים רחוקים איתרמי, דהא לאו מילתא היא, דכל הפוסקים הדנים צהאי דלא איתרמי לא דייקי צכ"י כלל, ולא נשאו ונתנו אלל צצנין העדויות אי איתרמי או לא, ולא דקדקו צכ"ס לומר שמה מה שמעיד זה היכ קודם לה שנתים שלש או יותר ואיתרמי הכי צצמן אחר, וכן הסביר מכתוב דכשאלו צאים לדון מכה דלא איתרמי מוכרחים אלו לומר דמעולם לא איתרמי כי האי, שא"ס אחר אומר דענין לא איתרמי הוא צאותו זמן דוקא, אלל אפשר דאיתרמי צומן אחר, אף אני אומר דמאן לימא לן דמילתא דאיתרמי צומן מן הזמנים לא איתרמי עתה ג"כ, דכ"ס שאפשר דאיתרמי [כ"ה"ג] צומן אחר כן אפשר דאיתרמי עכשיו, אלל ודאי ע"כ לומר דכד אמרין לא איתרמי הוא לומר דא"ל דאיתרמי הכי צלי תוספת ומגרעת צט"ס זמן מן הזמנים, וכך היא הסברה בישראל.

פו. היתר חסבי"ם דכשנמצא הרוג בדרך בה חלץ בעלה, יצאה אשתו מאיסור תורה אף שלא הוכר ההרוג בשום סימן. צצט"ח המצ"ע ח"א ס"י קל"ה צ' יהודים שילאו ממקום למקום ונעלמו, והעיד גמסלי"ת שצאותו הדרך וצאותו צומן מלא ג' יהודים הרוגים, כי ד"ס לז היתר שישפיק לשא"ס נשאלת לא חלא, דכל שהעיד צצברים שרוצים למיתה א"ס נשאלת לא חלא כמ"ס הרמב"ם [פ"י"ג מה"ג ב"י"ט, וזהו צצט"ע סעי' ל"ג] עד אחד אומר ראיתיו שמת צמלמכה או צמפולת או שצצט צים הגדול ומת וכיוצא צצברים אלו שרוצים למיתה א"ס אחר קצרתיו כי וא"ס נשאלת לא חלא, וזה"ל מי שילא ממקום פ' ללכת למקום פ' ולא הגיע לשם ונאצד זכרו ולא נודע מקומו אי, וצא גוי מסלי"ת ואמר שראה יהודי צאותו הדרך נכרג צאותו צומן, הוא דבר שרובו למיתה, שא"ס היכ חי היכ שצ לביתו, [ורוצ כל מי שנשמע עליו דבר זה הוא למיתה, ואין אחד מני אלף שיאמר עליו דבר זה שישב עוד לביתו. מדבריו שס' להלן]. ונראה דעדיף עדות זו מעדות משאל"ס

ובכא"ר חמים ס"י ס"צ דמ"ו טור צ' אחר שצצ"א מהדרכי נועם ס"י ל"צ ומ"ט ומכפני משה ח"א ס"י ט"ו צתרי איתרמי יש להתיר, כי דצצרי הרא"ה וצמצי"ט וצרש"ך [המוצאים לעיל אות י'] מצוה דדוקא צתלחא איתרמי יש להתיר, וכן עלתה הסכמת רבותינו האחרונים, כפני משה צה"א ס"י מ"ג, וח"ג ס"י ע"ה, וח"ג ס"י כ"ו, ומכ"י צצנש"ת שצצט"ח פני משה ח"א ס"י מ"ג, וצמט"ה יוסף ח"א ס"י י"א וי"צ [המוצאים לעיל אות י'], והכחונה עולם צכ"י [המוצאים לעיל אות י'], וצמט"ה משה ח"א ס"י מ"ד אף שז' צתרתיו סגי, חולם למעשה נראה דעתו דג' צצנין.

ובעבודת השם ס"י י"א תמה על הצ"ח המים דלנה מלא צצרי המט"ה משה שדעתו להחמיר לענין מעשה שלא להתיר עד דליכא ג' הוכחות, גם מ"ס צצשיטות צצט"ח המצ"ע וצרש"ך צצצנין ג' הוכחות דדוקא, לא ידעתי איזה מופת חותך מלא צצצריהם על זה, דכן אמת שצצ"ו צצכחות צצנידוניהם, מ"ס איכא לממר [דלאו משום] שצצ"ו לריך לך חלא דרוחא מלאו וצצצו וצמ"ס הרא"ה צצט"ח המכרי"ק ע"מנו, וכ"ס דאעיקר דדינא נראה מדברי צרש"ך צצ"ח ס"י קנ"א דס"ל צצצתי הוכחות לצד סגי להתיר וצמ"ס המט"ה יוסף ח"א ס"י י"א [צצחילת צצרי, ע"י לעיל אות י'], חלא דבר צ"ל נדחק לייצ"ו צצרי לומר דדוקא ג' הוכחות צצנין, ומעשה מ"ס עוד צצ"ח המים שצצ"ח המ"ס צה"א ס"י מ"ג וח"ג ס"י ע"ה להחמיר עד דליכא ג' הוכחות, לא מוכח כלל, דא"כ יהיו צצרי סחרן אצדדי מ"ס צה"א ס"י ט"ו ה"ל שז' צצשיטות דסגי צצ', כ"ס דתלמודו צצצ"ר כח צצשיטות צצט"ח רבו הפני משה שדעתו והסכמתו דסגי צצ', סוף דבר שצצרי צצ"ו צצרות המים לריכים אללי תלמוד, וי"ע.

אולם בשם שמשעון ס"י א' כי דצצ"ח המים עעמו ונמוקו עמו, דכיון שא"ס רוחים צצני משה ח"ג ס"י ע"ה דס"ל דתלחא איתרמי צצנין, שצ"כ "דצצלט"ר ד' או ג' הוכחות לצד סגי, כ"י מפורש דעתו היא דצצ"ר מתלחא לא סגי, וכן צה"ג ס"י כ"ו כי דצצלט"ר ג' הוכחות מלינו להצ"י צצצובה שגמר אומר להתיר, ושצ"ו הצי" ג"כ סיוע מהרא"ה ס"י ט"ו ומכרש"ך ח"ג ס"י קנ"א דירחא מדצריהם דצצלט"ר הוכחות וצמלחאות יש להתיר, כ"י דעתו היא לענין מעשה דצצ"ר מתלחא לא סגי וצצ"ן כן צצט"ח הרא"ה וצרש"ך וצצצנין מכה, וע"כ נאמר דמ"ס צה"א ס"י ט"ו צצצרי סגי, להלכה אחרת ולא למעשה, ומ"ס [צצצודת השם] שכן צצ"ן צצט"ח הפני משה תלמודו צצצ"ר צצצרי סגי, אמת קושט"ה היא, חלא שלא זכר [צצצ"ר שס'] להצי"א דח"ג ס"י ע"ה וח"ג ס"י כ"ו, ואפשר דא"ס היכ רואה אותם לא היכ מחליע צצט"ח רבו צצצרי סגי להתיר, והצי"א ממצרי"י צצנש"ת שצצ"ח פני משה ח"א ס"י מ"ג, ומכמט"ה יוסף ס"י י"א [המוצאים לעיל צאות י'], ומצט"ח הרא"ה צן חיים צצנש"ת ליד אצ"ר ס"י י' [המוצאים לעיל אות ז'], ומכחונה עולם ס"י כ"ה [המוצאים לעיל אות ו'], ומצ"י אצצ"ה ס"י ו' וצצצרי אמת ס"י ט', שכולם צצנין צצט"ח המצ"ע וצרש"ך וצפני משה דדוקא תלחא צצנין, ומס"ק איך שיהיכ נמלא צצצרי איתרמי אי סגי להתיר צצחלות שנוי צן צצצנים האחרונים.

ובתש"ר מחר"ם בן חביב ס"י ה' כי דלא אשכחן שבתורו הפוסקים צצחות מתלת איתרמי, וכדמוכח מצט"ח המצ"ע ח"א סו"ס ק"ג דג' איתרמי צצנין, ונראה דנפקא לכו מהא דצצנין שמו וש"ל וש"ע לדעת רוב הפוסקים, לך צצנין ג' איתרמי. [וע"י לעיל אות י' צצצרי הפני משה ח"ג ס"י ע"ה וצצצרי הצ"ת דוד לצרי"ד ס"י ז' שצצ"ו צציקר עעם המצריכים שמו וש"ל וש"ע, משום דתלחא איתרמי לא חיישינן].

אוצר

סי' קנא אות טו—טז

הפוסקים

המצייט והשצ יעקב לאו דסמכא נינהו, דהא בכל דרך שירות מלויות, ואין ספק שכלכו בדרך זה הכרה בני אדם, ולמה נאמא על ההרג שגמלא שכוף פ' ולא אדם אחר שג"כ היה בדרך זה, ואף כי אין לנו יודעים מי הוא האחר שהלך בדרך זה, אבל עכ"פ לנו יודעים שהיו גם אחרים כאלן, שהרי דרך מפולש לרבים הוא.

עוד כי דמש"כ השצ יעקב כאלן דהלכה כרבי מחצור, היא שגילה, ולא אמרו הל' כרבי נגד רבו, ורש"ג אציו ורבו היה. ולפני זה הקשה הנוצ"י עוד, דמדפליגי רבי ורש"ג בדין האדם הנכנס לתוכה ולא דין השדה עצמה, ודאי מוכח דגם רבי אינו סומך על סברת היינו האי דאצד היינו האי דגמלא אלא לעבר את האדם הנכנס שיש לו חזקה טברה, אבל השדה עצמה שיש לה חזקה עוממא שמשעה שאצד זה קצר היא בחזקה עוממא לא סמכין לומר היינו כך דגמלא, וא"כ כאלן בשדה שיש לה חזקה איסור א"ל לא מהני סברא דהיינו האי שאצד היינו האי שגמלא, אמנם גם בעכבר שנכנס לבית וכבר צפוי [דפסחים דף י' ע"ב] כבר בית זה בחזקה שכוכל לחובו חמץ ואפ"ה פשטין מפלוגתא דרבי ורש"ג, ולדעת ה"מ והר"ז אפי' לא ציטל, אך לדעת הטור מיירי ציטל דוקא. ובס"י מ"ז חזק דבריו שצ"י מ"ז וי' דרבי לא סמך על סברא זו דזה שנאצד הוא שגמלא אלא צירוף החזקה [חזקה טברה של האדם], אבל במקום שחזקה סותרת גם רבי לא סמך לעבר השדה, וזה נכון, [וכי' בדברי מרדכי [פרידבורג] קו"ע סי' א' אות י"ח דכוננו היא לפמ"ש צ"י מ"ז דהא דעכבר שנכנס להטור ציטול מיירי והיו רק מדרבנן, אבל בדבר דאורייתא בגידון דשדה עצמה לא עיבר רבי]. וכן צמח"ט סי' י"ט כי שכר כי צנוצ"ק דאף רבי לא סמך ע"ז רק לעבר האדם משום חזקה טברה, אבל להחיר א"ל אדרבה יש כאלן חזקה א"ל.

ובשואל ומשיב מהדו"ט א"ל סי' ר"ב כי גם לענין השדה דנראה עיקר טעמא דרבי בהם דכל שלא איתחזיק איסורא [מקצר אחר] מהיכי תיתי לחוש לאסור, ולמה נחוש שיהיה שם קצר אחר מה שלא ראוי כלל, וכן צטל מוס דבכורות כ"ה דמדמי לשדה, כל שלא ראוי שום ריעותא מהיכי תיתי לחוש שיהיה כאלן איסור כלל, אבל כשהיה כאלן איסור [ואנו צאים] לסמוך ע"ז שלא יהיה ספק כלל, גם רבי מודה דעכ"פ מידי ספק לא ילא, וכאלן דאיתחזיק איסור א"ל לא סמכין ע"ז לומר דהיינו כך שאצד הוא שגמלא, ועכ"פ מידי ספק לא ילא, וע"כ אין לסמוך על דברי המצייט והשצ יעקב, וכבר דחו כל האחרונים דברי המצייט צאופנים אחרים.

ובעין זה כי צו"ט מהרי"א ענין סו"ס סי' וס"א, דחזקה דזה שאצד זה שגמלא לא מהני אלא להחיר הדבר על חזקתו הראשונה שיהיה לו קודם שנתעלם והרי הוא כאליו לא נעלם, ואנו מחזיקים בבית בחזקה צדוק כמו שיהיה קודם שנתעלם הכבר, וכן השדה מחזיקין בחזקה טברה כמו קודם שנאצד הקצר, משא"כ צ"ד דבשעה שנאצד היה חי ואשחו היתה בחזקה א"ל, ועכשיו נשתנה מחיים למיתה ואנו רואים להוציא אשחו מחזא"ל, לריך הכרה בעצ"ה, אלא שכי דכשהיכר בעצ"ה והחשש הוא דילמא איתרמי אדם אחר שנשתנה ג"י ונדמה לזה, צוה סמכין על חזקה זו דזה שאצד זה שגמלא אפי' צמ"ט דאורייתא [ויצוה דבר זה לקמן סעי' כ"ז].

ובירחון שערי תורה ח"ב סי' ל"ב צמ"ט בגרי שור מקוטע אס כי שחמה על הנוצ"י צמ"ט דדוקא לעבר אדם הנכנס אמרין זהו שאצד זה שגמלא, מגמי כחצות דף כי עילה מלאו וטיכורו א"י, ופירשו ה"מ והערון דלגל מלאו ותלו בטומאה צחותה הלגל וטיכורו א"י, [ועי' לקמן אות י"ט שכן דחו דברי הנוצ"י בג"ל]

משא"ל"ם דאם נשאת ל"ה, וטעמא דסברא היא, דקרוצ להתגלות מי שנאצד ציטול שיהא ממקום אחד ולא נודע אנה הלך ונשכה זכרו ממנו שנאצד צים שפירש צספינה ולא נודע לאיזה מקום הלכה הספינה ונשכה זכרו, שהנאצד ציטול אחר שמתפשין ציטול ולא נמלא מי שראה אותו ומי שפגע בו, [גם בשלא נמלא מה בדרך], דעמו של אדם סומכה יותר לומר שמה או נכרה, והנאצד צים אין מקום לחפש אחריו, והגם שנשכה זכרו [כל שלא ראוי טביעתו *] אין הדעת סומכה כ"כ לומר שנתעב ומת, דאפשר שהוא צאיים רחוקים והיו ספיקא דאורייתא ונותנים עליו חומרי חיים וחומרי מיתם, וכמו כן אס הועד כי צמלע הדך נכרה אדם ונודע כי צאותו בדרך צא פ' שיהא ממקום פ' ונאצד זכרו, עדיף עדות זו להחיר יותר ממנו שהועד עליו שנתעבה והפכה הספינה ונתעב צים שאם נשאת לא חלא, אעפ"י שיש לחוש שמה חזמן לו דף כו, משום דהכא אס חזמן לו הלכה מן הרואים היה נודע מקומו היו צכל היטוב ולא היה נשכה זכרו, וכיון שנתעלם ציטול הוי סברא טפי שגמלא ממנו שצטע צים כו, א"כ אס נשאת אשחו לא חלא, דלא הוי אלא איסורא דרבנן, דמדאורייתא אלוין צתר רובא. [ועי' צק"ע אות רכ"א מה שכוכל מהמצייט בג"ל גם לענין להחיר לכתחילה, מלאחר שלא נתעלמו אלא אלו בג"י, ויש צוה קיטור גדול, כי צמ"ט ישנם כמה ירופים לענין לכתחילה].

ובשב יעקב ח"ב סו"ס י"א כי דיש להצ"ה קל"ה ראי' להמצייט מפסחים י' ע"א, דגרסינן בהם שדה שנאצד זה קצר הנכנס לתוכה עמא, נמלא זה קצר הנכנס לתוכה טבור שאני אומר קצר שאצד הוא קצר שגמלא דברי רבי, רש"ג אומר חזק כל השדה כולה ע"כ, וטעמא דרש"ג שמה זה אחר הוא שנקצר שם והקצר שנאצד עדיין לא נמלא, אבל לרבי אין לריכים לבדוק כל השדה ולא חיישין שמה אחר הוא, רק כיון דנאצד קצר אחד צאותו שדה אמרין זה שנאצד נמלא, וידוע דקיימ"ל הלכה כרבי מחצור כו, וכיון דדין שדה דיש לבדק לכתחילה לבדוק כל השדה כולה אפי"ה סמכין אחזקה זו דזהו שנאצד, מכ"ש צ"ד ידיעין דנאצד יחודי אחד בדרך ונמלא שם יחודי הרוג דאמרין זה שאצד נמלא, ואין לחלק ולומר דהתם עכ"פ ודאי הקצר צאותו שדה, משא"כ צ"ד אף דנאצד צאותו דרך עכ"פ לא צרור שגמלא צאותו דרך דיכול להיות שהלך לעמלא, זה אינו, דהא לרבי אפי' נמלא מיד צכתחלה השדה צ"ד א' אינו לריך לבדוק יותר בשדה, אף דהא אין ודאות שנקצר צחלק זה מן השדה, אפי"ה כיון שנקצר עכ"פ צאותו שדה מיד שגמלא קצר אחד צאותו שדה אמרין שהוא זה ואין לריכים לבדוק יותר צאותו שדה, א"כ כ"ש צ"ד.

[והאחרונים נחלקו להלכה אס לסמוך על דברי המצייט. ועיקר סברת החולקים על המצייט היא משום דחפסו צמונה דעם המצייט הוא משום זה שאצד זה שגמלא וכמ"ש השצ יעקב בג"ל, ועפ"ז הקשו דנמלא הרוג צאותו דרך לא דמי לשדה שנאצד זה קצר מכמה לדיס, וכן הקשו דגם צקצר שנאצד לא קיימ"ל כרבי רק כרש"ג ויוצאו דצריהם צאות שחז"ן, אמנם אותם דקיימי צשיטה המצייט, יש מהם שחפסו דעם המצייט אינו כלל משום זהו שאצד זה שגמלא רק מעטמים אחרים, ויש מהם שכתבו דעם המצייט הוא אמנם מחמת זה שאצד זה שגמלא, וחירלו את הקושיות שחקשו החולקים עליו, בדרכים שונים, ומוצאים דצריהם צאות י"ט].

טז. החולקים על המצייט. צנוצ"ק סי' מ"ז דהא דברי המצייט וראית השצ יעקב מהא דפסחים, וכי דברי

אוצר

סיק קנא אות טז

הפוסקים

הקבר ה"ב ידוע בצירור שנאבד קבר אחד בלתי שזר ושארץ להמלא, לכן עכשיו שנמלא [קבר] י"ל דה שאלה הוא שנמלא משא"כ צ"ל שפירש מאתנו כשהוא חי ואם לא היה נמלא ה"ר לא היה מקום להסתפק בו שנהרג, וכיון שנאבד חי ונמלא ה"ר לא נמלא כמו שנאבד, ולריבין אנו לתלות ולומר שאירע שנהרג, וכי הוא זה שהיה בלתי בדרך כשהיה חי, זו מנין לנו, ע"כ אין לדון זה שורש ועיקר כלל, וגם מהר"י ומהר"ק [המוצאים לקמן אות י"ז בדברי הסא"ר] לא הביאו [סברא] זאת כי אם לסיק בעלמא. [אמנם בספרו לגדות חזון סי' י"ב דכ"ג עור ד' הביא הוא בעלמו בין שאר ההחיות גם דברי המצ"ע, וכמוצא לקמן בלתי י"ט].

וקושיא אחרונה זו הקשה גם בבית אפרים סי' ל"ב דל"ג עור ד' דדוקא היכא שנמלא הדבר כמות שיהיה בשעה שנאבד ס"ל לרבי דתליון דהיינו הכוא דנאבד, משא"כ כאן שצטעק שיעלם מעיניו חי היה ועכשיו נמלא מת, והוסיף עוד דל"ג עור ד' חינוק שנקנס עם כבר ומלא פירורין א"ל לדוק לפי שדרכו לפרך, וה"ל נמלא דחי מפורד לנתיב וה"ל חזקה שפשיעה להשתנות, דהא חינו, דלא מצוי לפמ"ש החס"י שם דאף רש"י מורה בזה, שרגלים לדבר שמיד נכנס אחריו, א"כ אינו ענין לכאן, אלא אפי' לפמ"ש הראש"ד בחתמים דעים ללמוד מכך דינא דהלכה כרבי, מ"מ אין זה דומה לכאן, דהא הוי מוקמינן לי בחזקה חי לכל מילי, משא"כ הכס שדרכו לפרך כ"ר. וכן הקשה בחת"ס ח"א סי' י"ב. וע"י עוד בדברי בבית אפרים סי' ל"ג, ובדברי החת"ס ח"ב סי' קפ"ז המוצאים לקמן בלתי זה.

ובמהר"ם שיק סי' מ' כי דמה שכתב המשיב הביא סניף לביאיר מדברי המצ"ע סי' קל"ה, כבר תמכו ע"ז הש"ס ש"ז פ"ז וגם מן החת"ס סי' י"ג דמה ענין זה לזה, הכס נאבד קבר ונמלא קבר, משא"כ כאן נאבד אדם [חי] ונמלא ה"ר, ובלא"ה הא כי החצ"ש צו"ד סי' ס"ג סקט"ו גבי צער שנחלס מן העין דדוקא גבי חמץ דלנו דנין על הבית שהיה בחזקה צדוק מוקמינן לי בחזקה שלא היה בו אלא אותו כבר שהיה, וכן גבי קבר אנו דנין על השדה שהיה בחזקה עברה אלא שנאבד בו קבר ואח"כ כשנמלא מוקמינן לשדה לחזקה הראשונה, משא"כ כאן שאין אנו דנין כי אם על הצער הנמלא אם הוא כבר או עריפה ואינו חזקה כשרות יש לו דינמא מעיקרא הוא נבלה, ואדרבה יש להביא ראיה לאסור ממשה דגיטין כ"ז דכמציא גט ונאבד ממנו ומלאו פסול ע"כ, וא"כ גם צ"ל צנמלא ה"ר צדך שכלך בזה זה יש לחוש, וגם משום אין ספק מוליד מידי ודאי אין להקל, כמ"ש הש"ס ש"ז פ"ט.

ובסי' ל"ט כי דמ"ש הרב השואל להחיר עפ"י מה שהביא בקו"ע מהמצ"ע כ"ר, ע"ז כבר כי הבי' צ"י י"ז דכל המזדקק לזה לבו גם בהוראה ועתיד ליתן את הדין, [כוננו עפ"י"ש בחת"ס ח"ב סי' קפ"ז המוצא לקמן בלתי זה דדין המצ"ע כאן הוא עפ"י הקולא דאבד זכרו ש"י המצ"ע צ"י קפ"ז, ושם כרי הבי' חולק עליו], וממך בחת"ס ח"ב סי' קפ"ז סיים דחלילה להגיס לבו בהוראה לעשות סניף מדברי מצ"ע אלו. וע"י בבית יצחק סי' ע"ז אות ה', ופי' ע"י אות ה'.

ובתש"י חר"מ סי' י' אחרי שדחה קושיות הנו"ב וכן מה שהקשה צ"ש"ש דלא שייך זהו שנאבד צנאבד חי ואח"כ נמלא מת [וכמוצא בלתי י"ט], כי אולם העטם השני ש"י [הש"ש] לחלק הוא אמת, דשם היה בחזקה צדוק רק שנאבד בו קבר, א"כ כשנמלא חזר שוב על השאר חזקה צדוק במקורס, דנסתלק הריעותא, (ורש"י דפליג הוא משום דכדי דמתחילה לא מחזקין עומאה מספק אלא כיון דאבד בזה קבר והיא בחזקה עומאה שוב לריך צירור לעברה), אלא בעובדא דהמצ"ע הכס ידיעין דבעל הלך צדך זה שנמלא

פ"ל עוד כמה אחרונים], מ"מ כי שאין מזה כוכחה לומר כן גם נגד חזקה כמו צ"ל [נגד חזקה א"ל], והוא עפ"י מ"ש הר"ן עקדושיין סוף פרק האומר דהא דנאמן ע"א לומר אני קדשתי סיכא שהאב אומר קדשתי את בתי ואינו יודע למי, אף שהאשה בחזקה א"ל עומדת לכל העולם, משום דכאן גם הוא מעמידה בחזקה אלא שאמר שנתקדשה לו ואינו אלא מצד החזקה לא הולאה מחזקה ע"י"ש, וה"ל צדק שנאבד בזה קבר דמילתא הקבר אינה הולאה מחזקה אלא מצד חזקה דזה הוא המקום המוחזק נעומאה, וכזה שפיר מהני הסברא לומר דהנאבד הוא הנמלא, וכן הוא גם בעבד שנקנס לבית צדוק [צפסחים שם], אלא צ"ל דבזה שנאמר שהנאבד הוא שנמלא אנו צאים להוליא האשה מחזקה א"ל ולא להעמידה בחזקה, בזה לא מהני לומר דזה הנאבד הוא הנמלא נגד חזקה.

ובאור נעלם סי' ל"ז דכ"י טור ד' כי ג"כ דצקונטרס שלו השיג על דברי המצ"ע והעלה דכל היכא דליכא חזקה איסור דאורייתא לא חמירין זהו שנאבד זהו שנמלא, כדמוכח צפסחים בסוגיא דתשע ככרות גבי על וצדק כ"ר.

ובחיים של שלום ח"ב סי' ה' הטעים יותר, דהכל כרי יש לו חזקה חיים ולא חזקה א"ל, ומכ"כ תיתי נמלא שזה שנאבד מאתנו הוא שנמלא ולהוליא שיהיה מחזקה, ויותר מסתבר לומר דזה הנאבד הוא חי וקיים זה שנמלא הוא אחר, [ועל אותו האחר ל"ש חזקה חיים], דכל שאין אנו דנים על איש פרטי לא שייך חזקה חיים, וכמ"ש הב"ש צפס"ד משום דהרבה מתים יש בעולם שמחים בכל יום.

ובשב שמתתא ש"ז פ"י השיב על ראיה הש"י יעקב מפסחים, דלא דמי, דהתם בצדק כיון דאם לא היה ידוע צדווא שנאבד קבר צדק זה ודאי דלא הוי מחזקים שום ספק עומאה צדק, וכיון דלא הוחזק עומאה אלא מחמת קבר שנאבד בו ועכשיו נמלא קבר, חו לא מחזקין שמה היה עוד קבר אחר, כמו דלא חיישינן בכל השדות [דעלמא] שלא הוחזקו בעומאה, אלא הכא למד נא נחוש דזה שנמלא ה"ר איש אחר הוא והאיש שכלך צדך זה כבר הלך מזה לדרכו, ועוד דעד כאן לא אמרו דקבר שנאבד הוא קבר שנמלא אלא היכא שנאבד קבר ונמלא קבר, או כהא דבכורות כ"ה שנחשב צעל מוס ונמלא צעל מוס, דהנמלא הוא כמו הנאבד, אלא היכא שנאבד אדם חי ונמלא אדם מת שלא נמלא כמו שנאבד, בזה לא חמירין היינו הך כ"ר, וכיוצא בזה אמרו גבי חמץ שנאבד כבר ונמלא פירורין אפי' כדי כל הכבר לא חמירין דזה שנאבד נמלא כמבואר בלתי"ס סי' תל"ט, ודוקא בחינוק שדרכו לפרך חמירין כרי דה"ל כנאבדו פירורין ונמלא פירורין, אלא נאבד חי ונמלא מת כיון שאין מוכרח שימות אין ראוי לומר זה שנאבד נמלא.

ובעין קושיות הש"ס הקשה גם במהר"ל סקס"ו, דאחר שחמם צ"ש"ש הש"י יעקב צפס"ט דהלכה כרבי נגד רש"י, דל"ג עור דה"ל כרבי מחברו אלא לא כנגד רש"י אביו ורבו, כי עוד דבטיקא ראייתו מקבר שנאבד שחי השבות צדק, חדא דשאני הכס גבי קבר דהוחזק אותו שדה מתחילה בקבר אחד ולא צמיס, אלא דרש"י חיים שמה קברו שם עוד, משו"ה פליג רבי ואמר דלא חיישינן לזה ולוקמה לחזקה הראשונה שלא היינו מוחזקים שם אלא בקבר אחד ולא צמיס, וכן גבי חמץ הבית בחזקה צדוק זולת אותה חתיכה שהכניס העבד לפניו ומכ"כ תיתי לומר שיהי שם פרוסה אחרת, משא"כ צידון זה הגם שידוע שזה האיש עבר בלתי בדרך, מ"מ אין כאן אפי' חזקה בעלמא שלא עברו שם אנשים אחרים, ואדרבה חזקה כל הדרכים שעוברים ושצים בכל עת, א"כ מהי תיפי לתלות בזה יותר מבאחרים, וחו דהתם קודם מילתא

אוצר

סיק קטא אות טז

הפוסקים

מעבדה הנ"ל אף שהוכחות שקולות, ופי' עוד מדבריו לקמן
אות כ"א.

ובתשובת בעל חלקת יואב שזיתרון שפרי חורב ח"צ סי' ל"ג
כ' ג"כ דאין לסמוך על דברי המצי"ט והש"ב יעקב,
דכן אמת דמה שקשה מהא דקיימ"ל צא"ח סי' חל"ט כרש"ג זה
אפשר לתרץ, דברי צנכורות כ"ה אמרין דדבר דלא שכיח שיתרמי
אף רש"ג מודה דאמרין זהו שאבד זהו שנמא, א"כ הריג דלא
שכיח גם לרש"ג אמרין זהו שאבד, אבל גוף דברי הש"ב יעקב תמוה,
דברי קאמר רק אם אנו יודעים בודאי שנאבד קצר שם והיה קצר
בשדה אז אמרין זה שאבד הוא שנמא, אבל בהריג אנו אנו
יודעים שנהרג בעל שם, הרי אין אנו יודעים רק שכל שם,
וא"כ שמה הלך לדרכו למקום אחר, וצנכורות ז' [גבי דג עמא
שבלע דג טבור ואח"כ נמא] מקשה הגמ' דאף דחזין שבלע נימא
האי אייכל והאי אישרויי אשורן, ולמה לא נימא ג"כ כמו בקצר
שאבד כיון דחזין שבלע. [ועי' לקמן אות ל"ד מהצ"ח יעקב
סי' כ"א].

ובעונג י"ח סי' קכ"ד, אחר שהביא דברי המצי"ט, כי דאף שראה
להאחרונים שנשתמשו בהצ"ח בסדרת המצי"ט היכא שהלך
מציחו בלי קטטה ע"מ לשבץ ולא שב ונודעו עקבותיו היכן הוא
וצריך שהלך נמא הריג אמרין האי שאבד האי שנמא, אולם
נראה דאין לסמוך על סברה זו כלל, דא"כ תקשה גבי המצי"ט גט
שאבד היינו ונמא לזמן מרובה במקום ששירות מלוויות פסול,
אמאי לא אמרין היינו האי שאבד היינו האי שנמא כו', ע"כ נראה
דלא אמרין האי סברה אלא בקצר, שהקצר שנאבד ישנו שם בודאי
ולא חזיל לעלמא, ואם בלענו לחוש לקצר אחר אנו נריכים לומר
שם שם שני קברים וזה לא אמרין, אבל באדם דאיכא למימר
דהאדם שאנו יודעים שהלך בדרך זה חזיל לעלמא וזה הנמא
איש אחר, לא אמרין היינו האי שאבד היינו האי שנמא כו',
וכן מוכח מדברי הרשב"א יצמות קכ"א במעשה דעסיא [והוא
בש"ע סי' ל"ב] באחד ששללוכו לתוך הים ולא עלתה בידם אלא
רגלו ואחרו חכמים מן הארצות והמעלה חנשא, וכי הרשב"א
דמסתברא שקשרוהו ברגלו ושללוכו, אבל אם השליכוהו והשליכו
מאדא בים ולא עלה בידם אלא רגלו או אפי' כל גופו בלא ראשו,
אין משליחין את אשתו דחוששין שמה אשתו הלך לו וינא במקום אחר
ורגל זו מאדא אחר הוא, וראיה מהבוא דלתני נורא בי גמ' ו
ואשתכח גברא חרובא ופסחא דידא דשדיא ואפי' חיישין דילמא
מאניש אחרינא דאחי לאזילי והבוא ערק ואזל לעלמא משום כיסופא
כו', הרי דבאדם דיש לחוש דאזיל לעלמא לא אמרין היינו האי
שאבד היינו האי שנמא, והא דאמרין צנכורות כ"ה גבי בעלי מומין
שנתערבו כשדק ומא דר' יוסי סובר כרבי דאמרין זהו שאבד זהו
שנמא, הרי דאמרין הכי אפי' בדבר שאינו קצוב כקצר, דהא
בהמה בעלת מום אפשר דאזלא לעלמא, נראה דהאם מיירי שבו
הבהמות סגורות בדיר ואין יכולות ללכת לחוץ, והכי משמע לישנא
דגמ' שם "אלא הכא בעל מום להיכא אזיל", אבל צמידי דמאי למיזל
לעלמא מודה רבי דלא אמרין היינו האי שאבד היינו האי שנמא.
[ועי' צנכ"ק סי' מ"ז שם על דברי הרב השואל שרש לחלק
דלא אמר רבי זה שאבד זה שנמא אלא בקצר שהוא מידי דלא נייד
אבל לא צמידי דנייד, שהוא חמה לדבריו, דא"כ איך דימו צמ"ס
צנכורות צבור בעל מום להך פלוגתא דרבי ורש"ג והלא בעל מום
הוא ח' ונייד].

גם בדברי חיים [מלאני] ח"צ סי' ס"א כי דקשה להבין איזה
דמיון זה לשדה שנמא צו קצר, דהאם כיון דידעין עכ"פ
דבשדה זה נאבד קצר ולכן הן צתחילתו הן בסופו תלין דזה
הנאבד הוא הנמא, אבל צנכורות הריג לא נאבד כהן דהא ראוי
אותו

שנמא אחד הריג ומאלי אחר אין יודעין, מ"מ אינו בחזקת שלא
כלך אדם אחר לשם כיון ששירות מלוויות [ועי' לקמן אות י"ט עוד
מדבריו בסי' ז, שם שם דעטס המצי"ט אינו כלל מטעם זה שאבד
זה שנמא, ועי' עוד בהוספות לשו"ת וחי' הרי"מ דע"ז ד'].
וכן חמה צפרשא מרדכי סוסי' כ"ד דגבי קצר הספק עומאח
נולד לנו ע"י שנאבד קצר בשדה זו דבא"כ לא היה כאן ספק,
ע"כ שפיר צנכורות איחברר לנו ספיקא דנאבד וכו"ל כמקודם שנאבד,
אבל כאן ספק האיסור לא נודע ע"י אבדתו, אדרבה ע"י אבדתו
נולד לנו ספק להחיר, וא"כ אף שנמא [מת], עדיין בספיקו עומד.
וכן הקשה בישועות יעקב סקכ"ט, וכי שם דפשיעה שאין לסמוך
על המצי"ט כיון שלא הוזכר דבר זה בשום פוסק.

ובברכת רצה סי' פ"ה כי מחמת קושיא זו דאין ללרץ דברי המצי"ט
אפי' לסניף, והוסיף עוד דמלכד זה הכה מלאנו להיפך
בגמ' צ"מ דכ"ג כי היכי דאיתרמי לדיך האי מקום איתרמי נמי
לחצרך, ואף דאין קיימ"ל דמקום הוי סימן, היינו דוקא היכא
שנמא המקום ציחר [עי' לעיל סי' קל"ח אות י"ט] כו', ואין הדעת
נוטה להקל משום זה כו'.

ובצמח צדק החדש סי' מ"ט דף ע' סוף עור ג' דהא ראי' הש"ב
יעקב דמקצר שאבד לא שמעין רק להכריח ע"י המלאכה
דאם אבד בודאי כאן [אמרין] זהו שנמא, ולא חיישין שהקצר
שנאבד ישנו עדיין בשדה וקצר זה שנמא אחר הוא, משא"כ בנידון
המצי"ט שאנחנו רואים להכריח שנאבד היכודי מחמת שנמא
הריג, זה לא שמעין מהאם, אלא שאפשר שהש"ב יעקב קורא
נאבד מה שלא נודע לנו איך היכודי, ולפי שלא בל למקום שהלך,
אבל צמח לא דמי להדדי כרחוק מזה כו', דנאבד שצקצר היינו
שידוע שכיח שם ממש, ודכותה בנידון המצי"ט אינו [דומה] אלא
אם היה ידוע שבדאי נהרג שם, אבל א"כ מה איכפת לנו אם זהו
שנמא כו', וכבר הרגיש מזה הש"ב יעקב עלמא, ואין דבריו
די הש"ב.

ובתשובתו הנדפסת בדברי מרדכי [פרידבורג] קו"ט סי' צ'
אות ד' [וכעת נדפסה כבר גם צ"ל החדש שער
המלוואים סי' מ"א] כי דהיה נראה לכאורה ראי' לסדרת המצי"ט
מגיטין י"ט צ' מהבוא דזרק גיעא לדביתו לבני דני ואשתכח מזוחא
ארי' מזוחא צני דני לא שכיחא [ואמרין שזכו מה שזרק], אך
באמת נראה דלא דמי כלל נידון המצי"ט להך דהבא, דגבי מזוחא
איכא שתי הוכחות גדולות, הא דמזוחא צני דנא לא שכיחא כלל,
ב' גרידא עכברים לא שכיחא, ועוד זאת שיגררו בגט ולא המזוחא,
ע"כ מחזקין שזכו שנמא זהו שזרק, שעי"ז לא נאמר כלל לומר
שכיח כאן מילתא דלא שכיחא, כי אם מה שזרק לה בעל היתה
מזוחא, משא"כ בנידון המצי"ט ליכא הני שתי הוכחות דאף
אם נאמר שמעשה ההריגה לא שכיחא כמו מזוחא צני דני, מ"מ
מאחר שעכ"פ נמא הריג או מה בדרך א"כ א"א להכליל
מזה שנתכוה כאן מילתא דלא שכיחא, והוכחה שנאמר שזכו
אותו הידוע שהלך בדרך זה, נגד זה י"ל דניחול צתר רוצא
דעלמא, וכמו דאזלינן צתר רוצא אף נגד הקרוב, ואין לך
לתלות עליו יותר רק משום שלא תאמר לומר דאזיל לעלמא דהוא
דומיא דגרידא עכברים, ועל הוכחה זו לבד אין לסמוך כלל, ועוד
מאחר שכתבנו למעלה שדעת הרמב"ם והרשב"א והש"ע דגם
בצנכורות דמזוחא לא תלין שזכו שנמא זה שזרק א"כ לא קראוהו
שהוא גט דבלאו מליית המזוחא ס"ל דהיתה רק ספק מגורשת, ע"כ
צב"ג דוקא מהי הוכחה דהוא שנמא זהו שזרק לעשות מספק
מגורשת ודאי אינה מגורשת, אבל בנידון המצי"ט שזכר ע"י הוכחה זו
להאליא מודאי א"א ולהעמיד בחזקת היתר, זה לא שמענו

אוצר

סיק קנא אות טז

הפוסקים

זו צ"ס ופוסקים, והש"ס יעקב הביא ראייה משנה שנמלא זה קצר דס"ל לרבי דאמרין זה שאבד הוא שנמלא, ובאמת בכללי דרכי הגמ' יש פלוגתא אי הלכה כרבי נגד אביו ורבו וכו', ואמנם מלבד זה אין הנידון דומה לראיה דהתם בשדה [היתא] בחזקת טהרה קודם שנאבד הקבר ולא נסתפקו מעולם על שני קברים וגם האדם וטהרה בחזקת טהרה כו', משא"כ הכא האשה בחזקת אי"א וגם הצעל יש לו חזקת חי, ועוד דמה בכך שלא נעלם מאתנו זולת זה כיון שהשיירות מלויות מי יודע כמה נעלמים בעולם, ולשיטתו כל אבירה יש להחזיר צאינו רמאי או צעדים שנאבד לו חפץ כזה אף בלא סימן כלל, ועוד דאין זה מקרי אבירה כלל רק דאמרין דהלך לדרכו ואחד נעלם, ואיך שייך לומר נאבד על אדם חי ומי יודע לאיזה יורד הלך למקום אחר, ובכורות [דף כ"ה] ראה גמ' לחלק בין קבר לקרנן, ק"ו שיש לחלק בין קבר לאדם חי ובשיירות מלויות, אמנם המעיין במצ"ע יראה דעיקר טעם המצ"ע כיון שידענו שכלכו דרך שם וכוונתם הייתה ללכת למחוז חפצם ולא באו ונעלמו ביבשה, ומטעם זה ס"ל דעדיף ממשאלים וייתא מאיסור תורה, אמנם [גם] סברא זו אין לה רמז צ"ס ופוסקים, ומי ראויו לחוש ולחצב דבריו יותר מצנו המהרי"ט, ומוכה בחשבונו שצ"ס ס"י נ"ב בלא חשש להביאו כלל. ועי' לקמן בלכות י"ז שמי"מ לירפו בחש"י הרא"ם לסיק.

ובבית"ס ח"ב ס"י קפ"ז אחר שהביא מהמצ"ע ס"י קפ"ז שר"ה להחזיר צנפל לים ואבד זכרו ושהצ"י [בחדש וצ"ס] נחלק עליו וכי דהמזדק לזה גם לבו בהוראה ועתיד ליתן את הדין, כי דעפ"י קולא הג"ל הוסיף המצ"ע צ"ס קל"ה בשלשה שיטות ממקום פ' ואמר שהולכים למקום פ' ונאבדו זמן מה ושוב נמלאו ג' הרוגים כאלו מתם, דכיון שאילו היו חיים היו באים ונאבדו בדרך זה ולא שמענו מי שנאבד בדרך הלו, אי"כ עדיף טפי ממשאלים ויש להחזיר מדאורייתא, אבל דבריו ל"ע ואין דמיונו עולה יפה, דהתם במשאלים ראינו [בו בעלמא] דבר שרובא למיתא שהרי נפל לפנינו צמים, משא"כ הכא לא נימא רובא שלא נודע מקומם איך מחו, זה דבר שא"ל לשמוע, ועי' ריש פרק הא"ש גבי גברא חרובא, וחלילה להגים לבו בהוראה לעשות סניף מדברי מצ"ע אלו.

ובח"א ס"י נ"ג אחר שדחה ראיית הש"ס יעקב, כי עוד דמ"ש המצ"ע דכל שנאבד זכרו אחתה שרי מדאורייתא והאריך להסביר הענין כו', חלילה לסמוך ע"ז כלל, ואמנם הש"ס יעקב הג"ל הוסיף עוד סניף ממהרי"ק ומהרי"ו, ואני אומר דזמן הזה דאיכא צי דואר קבוע בכל אחר וא"כ אם נאבד זכרו זה כמה שנים יש מקום לעשותו סניף בעלמא לכמה קולות כו'. [מדברי החת"ס הג"ל מבוחר שמפרש טעם המצ"ע בעיקר משום דאבד זכרו ועי' לקמן אות כ"ג ולי"ה].

גם בבית אפרים סוס"י ל"ג כי דבאמת ל"ע על המצ"ע כי ראייתו מהרמב"ם היא תמוכה מאוד, דהתם אנו דנין ע"ז האיש עצמו שהיה צמחמה או צמפולת, משא"כ כאן אנו לפי שנמלא הרוג בדרך נימא שזהו, והלא כמה אנשים שהיו בדרך זה, ומה שלא שב לביתו אין זה מורה שזהו ההרוג דשמא הוא עתיד לחזור בזמן קרוב כו', ובחשבונו כהצ"ח שאף המצ"ע לא קאמר אלא היכא דלא שכיחי אינשי לבא בדרך זה כו' [עי' לקמן אות כ"ב], וגם מ"ש המצ"ע דילתא מחזקת איסור דאורייתא, לענין ל"ע, דממקום שצא דהיינו מלחמה ומפולת אף שבי הרמב"ם שרובן נאבד מ"מ היו ספיקא דאורייתא ונותנין עליו חומרי חיים ואם נשאח חלא. [ומ"ש הרמב"ם אם נישאח לא חלא היינו כשהעד אומר "מת" חלא שאומר סיבת מיתתו שהיתה ע"י מלחמה או מפולת או עביה צ"ס הגדול והחשש הוא דלמא אומר בדמיון כיון דהנך רובם

איתו חי, רק עכשיו הוא נאבד לא ידענו מקומו, וכי אינו נייד לבלעך במקום שיראה, ומי יאמר לנו שנאבד כאן, ואולי זה ההרוג הנמלא הוא איש אחר, ולא יכולתי לידע הדמיון, ואם כי אותם הגדולים בשכלם הן ידעו תוכן חכמת הדבר, אולם עכ"ז אין צידו לפסוק דבר אשר לא נודע לנו בדעתנו שום רמז לזה.

ובס"י ס"ב שם כי להרצ השואל דמה שכתב היתר אחד מחמת שידוע שפי' הלך באותו הדרך, הגם היתר זה אינו כדאי לדבר עליו, דהא במקום דשכיחי שיירות צודאי היו כמה אנשים ואיך נאמר זהו הנאבד הא היו שם רבים ההולכים לא ידענו מקומם, וגם לא שייך כאן נמלא דצני אדם דנייד לא שייך כאן נמלא.

ובס"י נ"ג שם אחר שהביא דברי המצ"ע וראית הש"ס יעקב מקצר שאבד, כי אף כל באחרונים נתקשו בזה, וגם לי קשה דא"כ גם גבי גט הנאבד נימא סברא זו [ובקשויות העונג יו"ט הג"ל], ואולי צגט שאני דשיירות שכיחי וכתב הרשב"א בחידושו דשכיחי דנושאים גט מיוסף בן שמעון [כלומר מאותו השם] ומשוי"ה שפיר חיישינן התם, אף עכ"ז קשה מאוד לסמוך על זה, חלא שנסוף החשבוה אחר שסיכס את כל לדדי היתר סייס, ובזירוף דעת המצ"ע. ועיי"ש צ"ס י"ד.

וכן בקדושת יו"ט ס"י ב' תמה על הש"ס יעקב שר"ה להביא ראי' מעיני דלא דמי כלל, דהכא יש לחוש דילמא האי אבד לעלמא דמידי דנייד הוא, ואדעתא דהכי אבד מחלילה לילך למקום אחר ולא להשאר שם במקום שנמלא עתה ההרוג, אבל גבי קבר ודאי הקבר שנאבד כאן הוא צאותו שדה כו', ולא מצטי צנן אדם המהלך ברגליו ותחילה הליכתו אדעתא לילך משם למקום אחר ומעולם לא הוקבע מקומו במקום זה חלא דרך הליכה בלבד, חלא אפי' במידי דלא נייד כלל וגם ידענו שהיה מקומו כאן דרך העצבה קת' כמו צגט שנאבד במקום דשכיחי שיירות והוחזקו אחריני בזהאי שמא נמי לא דמי כלל לכה דקבר כו', דבדבר הנאבד ואיכא למימר דהאי גברא הוא או דאחריניא הוי ומרובא דעלמא קאחי, אזלינן בחר רובא דעלמא ולא אמרינן זהו שנאבד זהו שנמלא, דרובא עדיפא מהאי סברא דהו שנאבד, וכך דשה שנאבד צו קבר התם ליכא רובא דעלמא דמה להם לרובא דעלמא לקצור בשדה זה, חלא דחיישינן דילמא מכבר קבר זה איש שהיה הוא צעל השדה צאותו פטם כו', ואין לורך להאריך בדבר דבלא"ה נראה מדברי המצ"ע עצמם דלאו היינו טעמא, דהרי כי להדיא בטעם דאם היה ניגול היה נודע מקומו.

ובסוס"י ז' כי דצפסקי מהר"א ס"י קל"ע מבוחר קת' סברא זו דאם איתא דהוא חי היה נודע מקומו איך, ומדמי לה להך דלורבא מצנן אם איתא דסליק קלא אית לי כו', ומיבא הוא מיירי שזה כמה שנים שנאבד וגם היה קלא דלא פסיק שמת או נכרג או נעצב, וסמך על סברא זו דאומדנא לענין שאם נשאח לא חלא, וגם בזה אין דבריו מוכרחים כו', ודברי המצ"ע אינם נראים על דרך המהר"א, דא"כ הו"ל לפרש איזה זמן לריך עכ"פ להמחין עד שתכא אומדנא זו ברורה דאילו היה חי עוד זה הזמן היה נודע לנו מקומו היכן הוא, ומדבריו משמע שצלא שום שכיית זמן הדין כן, סוף דבר אני אומר דאין דברי המצ"ע מוצגים בטעמם, ומאחזי טעם ס"ל דדמי למשאלים ועדיפא מיני' למכוי מותרת מדאורייתא כו', ואין ללמוד מדבריו שום ענין היתר, ואין לסמוך על קיורי הדברים המוצגים בהעמקה [כונתו על קיורי דברי המצ"ע המוצגים בקו"ט ס"י רכ"א], במקום שאין לדבר טעם ולא ראייה. ובשו"ת זרע"ם (מרגליות) ח"ג ס"י י"ג כי דמעולם היה קשה צעיני לסמוך על סברת המצ"ע מאחר שלא מלאו סברא

אוצר

סי' קט אה"ע

הפוסקים

ובתש"ו פני משה ח"א סי' נ"ג כ' דהכי דהמצי"ט קולא יתירה היא, ומדקדוק כל האחרונים יראה שם חלוקים עליו. ובח"צ סי' י' כ' דדברי המצי"ט כמו זר נחשבו חלי וקולא יתירה היא. ועיי' בזה שאל"ה שמי"ט לירפו לסניף בעלמא.

ובתש"ו הר"י יוסף זכ"ר יוסף שגור"ר סי' כ"ב כ' דאין לסמוך על דברי המצי"ט וכמ"ש בפני משה. והרב המחבר צ"ח כ"ד כ' דאפי' לסניף אין לרפו. וכ' ברועי ישראל ח"ב סי' ג' דאף שצ"ח כ' [המובאה לקמן אות ל"ד] כתב הגור"ר לרף דעת המצי"ט וכ' שמהר"ם גלאנטי לרף טעם זה להחיר דבר תורה, אפשר שלא כתב כן שם אלא לדעת מהר"ם גלאנטי, וכ"כ מדבריו שם עיי"ש. [אמנם צ"ח סי' ט' כ' הגור"ר במסקנת דבריו ותחזיקה ידיו לתרץ עדות זו ביתר שאת בבית הכבוד הנהיג לומר דבר דברן לדעת המצי"ט, וכבר דשו זה רבים למיעד עובדא ולסמוך על הוראתו של המצי"ט, אלא שהתשובה צ"ח כ"ד היא יותר מאוחרת בזמן].

ובבית דינו של שלמה סי' ג' דק"צ סוף עור ז' הביא כמה פוסקים שנסתייעו מדברי המצי"ט, אמנם מסוים כי הנפש לא תמלא לסמוך על סברת המצי"ט.

ובנכח השלחן סי' י"ד דייק מהשו"ב כ"ח ברך כ"י שפי"א דלא סבר לה להא דמצי"ט, שז' שם ציכודי שהלך לכפר ואמר שיחזור בו ביום ולא בא כי נהרג ציור אצל לא הכירוהו כו', כיון שאין עדים שראוהו [שנהרג], וגם כליו לאו כלום הוא כו', דמשמע מדבריו דאפי' ידענו שבעלה זה נאצד ציור לא תלין שהוא הוא הנמלא (*), ואחר שהביא כמה פוסקים המחמירים, כי ובאמת ראיתי לרבים מהאחרונים הביאו לסי' המצי"ט, מ"מ נראה דכולם לא עשוהו אלא לסניף בעלמא, וכמ"ש צח"ס לזכרם [אלקלעי] דכ"ט ע"ג דסי' המצי"ט אין גם אחד מהפוסקים שראיתי דיסמכו על סברתו לחוד רק לסניף בעלמא, והנה כי כן לא מלאנו לצי להקל ולסמוך על סברת המצי"ט, וכמו שראיתי להבית דינו של שלמה [הג"ל] שז' דהנפש לא תמלא לסמוך על סי' המצי"ט. גם ברועי ישראל הג"ל אחרי האריכות בזה מסוים דודאי אין לסמוך על המצי"ט.

יז. ויש מהמחמירים שם"מ צירפו דעת המב"מ לסניף בעלמא. עיי' בסוף האות הקודם מהפני משה ח"א סי' נ"ג וח"צ סי' י' שדחה דברי המצי"ט, אמנם צ"ח סי' ח' שם כ' דאפי' דסברתו זאת קולא יתירה היא, מ"מ צח"ס סברת זאת עם שאר העומים שכתבו נראה להחשיב תשו"ב הגוי [שהעיד להדיא על מיתת פי' אלא שהיה ספק אם הסיוח לפ"ח] כמסל"ת.

ובתש"ו מהר"ם בן חביב שגור"ר כלל ג' סי' ח' כ' דאף שהפני משה צח"א סי' נ"ג תפס דסברת זו של המצי"ט קולא יתירה כו' מ"מ צח"צ סי' ח' שהיה ספק אם הגוי המעיד על מיתתו היה מסל"ת כ' דיש סניף להקל עפ"י הוראת המצי"ט, ודון מינה ואוקי בזה, דאפי' הימא דיש לחוש צ"ח כ"ד שמה הגוי לא היה מסל"ת יש להקל כיון דילתא מאיסור תורה עפ"י הוראת המצי"ט. ובסא"ר דף י"ז ריש עור ג' כ' דעם היות דבר מילתא שחפס המצי"ט קולא יתירה היא, ומדקדוק כל האחרונים נראה דחלוקים עליו וכמ"ש בפני משה, מ"מ כל כה"ג הוכחה גדולה היא אלא שאין לסמוך ע"ז לחוד, אלא תראה למכרי' ווייל סי' ע"ט שכתיר על סמך לירוף הוכחות ואחת מהם היא מה שהיה ציכודי

רובם למיתת ולירף שיאמר קברתו, מ"מ דיעדד אס נישאח אין חוששים לדדמי ולא חלא, מדבריו צ"ח ל' ויוצאו לקמן בסעי' ל"ג]. ובסמעי' יצחק סי' ז' כ' דמה שר"ה הרב השולל לסמוך על דברי המצי"ט, והש"כ יעקב מציא סעד לדבריו משדכ שחלד צ"ח, הנה על הש"כ יעקב כבר כתבתי בתשו"ב אחת דבריו תמוהים, ד"ל דשאני בעי"ה דנייד, גם הכס קצר נאצד וקצר נמלא והכס נאצד גברא ונמלא הרגו ואחת רוצה להולילו מחזקה חיים כו', גם תמיה לי על המצי"ט מהא דאיתלי נורא צי גנא [יצמח קט"ו] דאמרין דלמא מחמא כיסופא אלו וערק לעלמא משום דאיתליד צי מומא, וה"כ י"ל ברובאים, הכלל דנלע"ד דאין אנו יולאים מחשש איסור דאורייתא.

ובדברי חיים [אויערבאך] סי' ג' כ' דנראה מדברי הראשונים שחלקו על המצי"ט, שהרי בזהב"ד דגברא חרובא לפי מה שפירש הרעב"א צ"ח הראשונים ראהו האשה שהתחיל האש לשלוט בצעלה ובעלה היה ודאי שם, וגם ניכר לה הוד שהיה מצעלה, ועדיף טפי מנידון המצי"ט, דנידונו לא נמלא שום דבר כדור שהתחילה הסכנה בצעלה ואפי"ה סובר מאחר שבעלה הלך ודאי בדרך זה שנמלא הכרוג תלין בצעלה, ולי"ה שמה אחר צ"ח לואו דרך ונהרג ובעלה הלך לעלמא, מכ"ש הכא שהתחיל האש לשלוט בצעלה וגם הוד ניכר שהיה מצעלה למה לא אמרין שהגוף המרוך הוא בעלה, א"ו דמ"מ חיישין שבעלה ערק לעלמא ורק הוד הוא ממנו, וא"כ צידון המצי"ט ודאי חיישין שבעלה הלך לעלמא ואחר צ"ח לכאן ונהרג. וכ"כ במשאל משה ח"א סי' מ"ד דמהכא דגברא חרובא הוי חיובתא על המצי"ט, וכ"ש הוא. עוד הקשה בדברי חיים הג"ל על המצי"ט מהרמב"ם וסיעתו שז' גבי עובדא דילתא ר"ג דעסם הכיתר הוא מאחר דאספמיה ודאי הוא שמה שם איש ששמו יצחק ר"ג הבא מקורטבא [ובצעלה של זו צ"ח כזה ידענו שהלך מקורטבא לאספמיה], ל"ה שמה יצחק ר"ג אחר צ"ח לקורטבא והלך לאספמיה וילתא ר"ג שהיה דר בקורטבא הלך לעלמא, אצל צ"ח ידעין שם המת אף דידעין שבעל האשה הואת הלך בודאי מקורטבא לאספמיה לא תלין שבעלה שהלך בדרך זה הוא שמה, אלא חיישין שמה גם אחר צ"ח לקורטבא והלך מקורטבא לאספמיה כו', ומסיים דמעתה [צ"ח] כיון דלא ידעין שהנעצב היה לו שמו וש"א של בעלה אין לבנות שום יסוד עפ"י המצי"ט.

ובשו"ת הרד"ק סי' ל"ה הקשה ג"כ על המצי"ט מהא דילתא ר"ג ובאופן אחר, דמה מדמי הכס צ"ח עובדא דילתא ר"ג לגט, הכס צ"ח דכלל השם היה איסור דאורייתא לכך חיישין לתרי יצחק ואין השם ראי', משא"כ צ"ח ר"ג כיון שידענו שהלך לאספמיה ונאצד זכרו, מדאורייתא שרי [לשיטת המצי"ט], א"כ בדרבנן מקילין לבלתי יחוש לתרי יצחק, וכ' שם דודאי אין לסמוך על דברי המצי"ט (*).

(*) אולם בחת"ס ח"ב סי' קפ"ז כ' דאין להשתבש ולהקשות על המב"מ הא במקום שהש"מ חיישין לתרי יצחק, דהתם לא נאבד יצחק ר"ג ולא היה זמן שיבא אל ביתו רק בשמו בעלמא באו להכירו, א"כ היבא שש"מ חיישין שמה יצחק זה אצל בעלמא, שהרי לא נאבד ולא חפשו אחריו, וזה אחר הוא, אבל בנידון המב"מ נאבדו ג' אנשים בזה הדרך ונמצאו שם י"ל זה שאבד זה שנמצא ע"י פסחים דף ט' א', אלא שהחת"ס השיג על המב"מ מטעם אחר וכדלעיל באות זה.

וכן השיב בתשו"ב מהר"י הכהן (רפפורט) סי' ו' להרב השואל שהקשה על המב"מ מציחק ר"ג, דסברת המב"מ לא שייכא רק כשנאבד לפנינו אדם ידוע ואין אנו יודעים מה היה לו ואח"כ נמצא [באותו הדרך] אדם מת, משא"כ באיש אשר בשעת הליכתו מצעמו לא היה עליו שום ספק,

ואח"כ נמצא אדם מת על הדרך לא שייך לומר עליו זהו שאבד זהו שנמצא. ועיי' לקמן אות כ"ח.

(*) ועיי' לקמן אות י"ט ממנחת משה סי' ה' שדייק מסוף תשובה זו דמהר"ם בר ברוך להיפך, דאול בשית המב"מ.

אוצר

סיק קמא ארת יז—יט

הפוסקים

המצי"ט הגלוניס שבות יעקב ונכנסת ויחזקאל. וכן שם צסי"כ כי
כ"ט ל' י"א כי דינא האשה מאיסור חורב עפ"י דברי המצי"ט.
גם בישיעות יעקב סי' ח' כי ל' היתר מה שנמלא הכרוג בדרך
שהלך בעל העגונה לדעת המצי"ט אינו רק איסור דרבנן,
ואיסור דרבנן מהני סימנים אמלעיים לדעת קל"ת פוסקים. וצסי"
ט' שם כי ד"ש לנו סמיכה בכל כח על חש"י המצי"ט כו'. וכן
בתפארת נצי סי' ה' כי דעיקר היתר בנידונו הוא משום דאין
כאן ספק דאורייתא עפ"י המצי"ט.

ובנמע שעשועים סי' ס"ד א"ס כי בתחילת התשובה כי על דברי
הש"ס יעקב ש"ד צ"ל להקל מדין קבר שא"ד, ד"ש לו בזה
מ"מ בהלכה, וכיון שהש"ס יעקב בעלמו כי שאינה אלא מקל"ת ראי"ה
אין בזה כדי לשנות יסוד היתר להלכה ולמעשה, מ"מ בסוף
התשובה על ע"ס היתר המצי"ט כי וראיתי גדולים אחרונים תפסו
צומש"ל דברי המצי"ט, וה"ס: הר"ב שבות יעקב צנכ"י סי' נ"ג
והסכים עמו בעל כנ"ס ש"ס, וכן בעל ש"ב יעקב סי' י"א הסכים לזה
וכי' שזה עיקר גדול, ולכן צנ"ד אחרי שהעגונה ינאה מאיסור חורב
לפ"ד המצי"ט, הנה פתוח לפנינו היתר עפ"י הנוצ"י דצא"סור
דרבנן לא חיישינן לשאלה.

ובסי' פ"ב הביא ג"כ להיתר דעת המצי"ט, וכי' דגם הנוצ"י לא
נגע בגוף דברי המצי"ט, ורק הראי"ה שהביא הש"ס יעקב
משדה שא"ד בזה קבר הוא שסותר הנוצ"י ולא גוף הסברה של
המצי"ט דס"ל דעדיף האי ממשאל"ס וכמו שהסביר ש"ס, גם הש"ס
יעקב גופא אין סמיכתו על הראי"ה שהביא רק על דברי המצי"ט
מ"ד ע"מ, ועכ"פ בע"ס הדיון לא ראיתי שום חולק על המצי"ט
בזה.

גם באגודת אזור סי' י"ב דכ"ג ד' כי ל' היתר עפ"י המצי"ט
כו', וכ"ש צנ"ד שילא מביחו ע"מ לחזור וגם צעודו בדרך
אמר בהדיא שדעתו לש"ב מיד לביתו כמנהגו תמיד וצ"ר לאשמו
ש"ס היה קיים היה צ"ל, ומלאו עכשיו הר"ג באתה הדרך שאמר
ללכת ש"ס, שיש לתלות מדין חורב כי הוא בעלה של ז', וכמ"ס
מהר"א בפסקיו סי' קל"ט שכשיש אומדנות המוכיחות שמת דמיא
למשאל"ס דא"ס נשאל"ת ל"ה והביאו הרמ"א צס"י ט"ז, וכיון שאין
כאן אלא איסור דרבנן יש לסמוך על ע"כ"ע דכלים כו'. [ועי' לעיל
אות ט"ז שצספרו מהר"ל סק"י כי להחמיר].

וכן בתשובת הר"ד מנחם מענדל אצ"ד קוטב שצו"ת רצ"ו
משולס איגרא סי' ז' הביא דברי המצי"ט וכי' דה"ה צנ"ד
שנא"ד בעלה כפ"ר זה הידוע פה כאשר הלך לגוי פ', וצ"ד הגוי
נמלא הר"ג שהראה מקום הקבר והעלמות, תלין ג"כ מדאורייתא
שזה הוא.

וכן הביאו דברי המצי"ט צ"ן שא"ר לר"י היתר, צשו"ת מהר"י
קל"י סי' י"ב, צ"י אברהם סי' ו' דכ"ד טור ג', וש"ס צדכ"ג
א' צתשי הר"ר מנחם צ"י מרדכי, שארית נתן סי' ו' דכ"ד טור ז',
מכתב שלמה סי' ד' דע"ז ד', שמן רוקח ח"א סי' נ"ב וח"צ סוס"י
ל"ד, יד ימין סי' ח' וישיעות מלכו סי' כ"ט ו'.

ובסנחת משה סי' ה' הביא ראיה לדיון המצי"ט מתשו"ת מהר"ם
צ"ר צרוך סי' שצ"א [המוצא"ה לעיל סוף אות ט"ז בדברי
נכח השלחן] ש"י ש"ס צסוף התשובה אצל עפ"י השומא שאשמו
אומרת יש לסמוך עליו ולהחירו כי כמו שנאמנת לומר
מת בעלה גם נאמנת על זה, ויש לתמוה למה פסק
כחיודא"ה (כר"א צ"ן מהבאי יצמות ק"כ א') דמעידין על
השומא, ולכן נראה עפ"י דברי המצי"ט דהכ"ל נמי כיון שהלך לפ"ר
תלין שזה הנא"ד, ונסתלק מהאשה איסור דאורייתא, ושפיר מהני
השומא כו', ומסיים ויש לנו סמך וסמך לסברה המצי"ט מדברי רב"ן
של ישראל מהר"ם מרענבורג, ונמלא דגם צנ"ד נסתלק מאחח"ה דא'
איסור

בדאי על אותו הדרך שנמלא הכרוג, גם מהר"ק צשור"ס קכ"א כי
צ"ן שא"ר ההוכחות מה שנמלא החלל באתו דרך אשר אמר הנעלם
ללכת בזה בהפרדו מן העיר.

גם בתשו"ת הרא"ם (מרגליות) א"ס כי צסי"ג האריך להקשות
על המצי"ט [כמוצא באת הקודם], מ"מ צסי"ג ג' כי ד"ש כאן
ל' להקל ממ"ס המצי"ט כו', וא"ס כי שפקפקתי בזה במקום אחר
מ"מ כדאי הוא לעשות סניף. וכן צא"ר יעקב סי' ז' דכ"ה טור
ד' כי דאפשר לעשות הוראת המצי"ט סניף לדברים אחרים כמ"ס
הפני משה ועוד אחרונים.

יח. ויש מי שכתב דדיון זה דהמצי"ט תלוי במחלוקת
הראשונים. כי בכתב כהונה סי' נ"ט דא"ף דראי"ה
הש"ס יעקב יש לסתור, מ"מ יש לקיים דינא דהמצי"ט דהא יח"ב
עשמא דא"ס איתא שהנא"ד ניול היה נודע מקומו, אמנם לאחר
עיונא נראה דדינא דהמצי"ט תלוי בפלוגתא דרבנן [ולעיל סעיף
י"ז צא"ר הגוי איש שהלך עמי בדרך, דהרמב"ם חייב לשמא"ה הלך
ז' ונתלוה אחר וברא"ש לא חייב, ע"י לעיל ס"ק ק"ל אות ז'],
דרב"ר הרא"ש קשה להצ"ן, ולפי פשוטו י"ל דהרא"ש סובר כ"ס
המצי"ט דא"ס איתא שהא"ס שנתלוה עם הנכרי מכאן חי היה נודע
מקומו, או דס"ל דהלכה כר"י צק"ר שנמלא כו', אצל הרמב"ם
דחייב שמא א"ס אחר נתלוה עמו בדרך ע"כ דסובר דהלכה כרשב"ג,
והמ"צ צסי" מ"ד פסק כהרא"ש והע"ז פסק כהרמב"ם, א"כ פסק
המצי"ט כיון ספיקא דדינא. [ועי' לעיל ס"ק ק"ל מה שנחלקו
האחרונים צ"ן איש שהלך עמי חי הלכה כהרמב"ם או כהרא"ש].
יט. המקילים בהמצי"ט. [ומה"ס שכתבו להדיא דיש לסמוך על
המצי"ט, ויש מה"ס שש"ס כל דיונס לחזק דעת

המצי"ט לא נקטו צלשונס אלא ד"ש לר"ף דעת המצי"ט, ויש שהביאו
צסתמא דעת המצי"ט צ"ן שא"ר היתרי"ם]. צשבות יעקב ח"ג סי' קי"ד
צא"ד שנסע מפא"ר למין לביתו לראש השנה ולא הגיע, ובאתו
הזמן נמלא באתו הדרך יחודי הר"ג, הביא דברי המצי"ט [הנ"ל
צ"ש אות ט"ז] וכי' דה"ה צנ"דון שלפנינו שנא"ד יחודי זה עם
העגלון בדרך זה שהלך מפא"ר למין עם עגלה וי' סוסים, ונמלא
באתו דרך העגלון עם היחודי הר"גים א"ל העגלה וי' סוסים,
ודאי ינאה מאיסור דאורייתא, וכן המה אותם שילאו מפא"ר לכאן
ויש להחיר אשמו מכצ"ל העיגון כדעת המצי"ט, וצ"ר מן דין שמלאו
כל מלבושיו ועלית שלו כו', וצסוף התשובה מסיים דעכ"ז לא
אחיר עגונה זאת שאין עדות צ"ר כ"כ עד כלות שנה תמימה
משנא"ד כמזו"ר צתשובתי [ח"א] סי' קט"ו [שהחיר ש"ס ע"י
צירופים שונים צ"י היתר המצי"ט].

ובשב יעקב ח"ב סי' י"א [הנ"ל באת ע"ז] השיב גם כן על
נידון זה להצבות יעקב, וכי' צ"ן שא"ר היתרי"ם, וגם העיקר
הגדול שיש לסמוך עליו להחיר מה שהביא כח"ר מתשו"ת מצי"ט
כו', והוא הביא גם ממהר"ק שצ"ר ההוכחה מה שנמלא הכרוג
באתו הדרך אשר אמר בעל העגונה ללכת, וגם צתשי מהר"י סי'
ט"ט כי צנ"דונו דאיכא הוכחות שהיה ודאי על הדרך ואמרי סימנים
צגופו וצכליו כו'. וכדברים האלה כתב גם צסי"ט ט"ז וי"ז.

ובכנסת ויחזקאל סי' נ"ג השיב להצבות יעקב להחיר באתו נידון
עפ"י מהר"י ווי"ל סי' ע"ט הנ"ל, וגם מ"ר דעת
המצי"ט דהאשה ינאה מאיסור חורב.

ובתשו"ת רבנו חיים בהן סי' ל"ג הביא ג"כ דברי המצי"ט וכי'
דכ"ה צנ"ד שנא"ד פ' עם העגלון בדרך ובאתו דרך
נמלא שני הר"גים, תלין מדאורייתא שה"ס הנא"דים, וכש"ן
ש"ס עוד לענין חשש שאלה צצגדים, כי ג"כ אמנם אמינא דאין
להחמיר בזה אלא צא"ה דאורייתא אצל צנ"ד אין כאן איסור א"ה
דאורייתא דמיא דעובדא דהיתר דתשו"ת המצי"ט הנ"ל, וסמכו על

אוצר

ס"ק קטא אות יח

הפוסקים

דברי השב יעקב כיון שהרבה הולכים שם, מה צריך הלא חין ידוע אחר שנאבד, והרי הרמב"ם [בפ"י מהלכות נחלות] מלך מה שאבד זכרו לענין לירד לנחלה, גם מה שדחה בשב שמעתה דלא שייך זהו שאבד בחי שנמלא מת [ע"י דבריו לעיל אות ע"ז], ג"כ אינו דחיה, דכמו בתינוק שדרכו לפרר לא הוי שניו ואמרין זה שאבד, כן בנמלא מת שיודעין שהיה צודאי חי בין שהוא זה בין שהוא אחר, וממילא מה שמת הוי כדרכו לפרר דאמרין כך שאבד. [אלא שעל הטעם השני שבי הש"ס לחלק בין קבר לאדם שנאבד כי שהוא אמת, וכמוצא לעיל אות ע"ז]. וע"י עוד לקמן אות זה מדבריו צ"ל.

גם במשנת אליעזר מהדו"ת סי' י"ב אות י' כי ככל דברי חש"י הרי"ם הג"ל ליישב קושיות הנו"ב על השב יעקב, והוסיף עוד דמה שהקשה הנו"ב סי' מ"ו על השב יעקב שבי דהלכה כרבי שזו גימטא, דהרי הלכה כרבי רק מחצתו ולא כנגד רבו ואצ"ל, לפלא שלא נזכר [שישנם צד דעות מחולקות בפוסקים], דכר"א"ש גיטין פ"ה סי' ז' כי חזין לגאון דקפסק הלכתא כרשב"ג, ולא אמרין הלכתא כרבי אלא לגבי חצרו אצל לא לגבי אצ"ל, וכ"כ הרא"ש צ"מ פ"ט סי' י"ד דה"ל כרשב"ג דהוי אצ"ל, אולם ברא"ש פ"י ואלו מגלחים סי' ל"ב כי דקיימ"ל הלכה כרבי מחצתו ואש"י דאצ"ל פליג ע"י, כיון דלא פליג ע"י אלא ויחידה הלכה כרבי מחצתו קרינן צ"י, וע"י בקרבן נחנאל שם, וכב"י אר"ם סי' חל"ט צ"ל פלוגתא דשדה שאבד בה קבר פסק כרשב"ג ולא כרבי, וס"ל להב"י דהלכה כרבי מחצתו ולא כנגד אצ"ל ורבו, אלא דבצ"י יו"ד סי' קפ"ז ד"ה ודע שסמ"ג, כי ואפשר שטעמא משום דסבר דהא ברייתא כ"י אחי"א כרשב"ג והוא סובר דה"ל כרבי משום דקיימ"ל הלכה כרבי מחצתו. עוד כי במשנת אליעזר שם דמה שהקשה צ"ש דעד כאן לא אמרין דהא שאבד זהו שנמלא חי ונמלא מת, י"ל דשנמלא מת אס הוא זה או איש אחר ג"כ היה חי ומה שמת הוי כדרכו לפרר כיון דכל אדם מעותד למות, אלא דבנוצ"ק סי' י"ב כי דז"ה דוקא במת [מעמלן], אצל בנהרג אין סוף אדם להיות נהרג, ורק מקרה הוא דה נהרג, ואולם י"ל דכיון דגם בשעה שהיה במקום שנמלא כמה צעודו חי היה שייך לדון עליו שזכו שנאבד, שזכר גם אחרי שמת אמרין זהו שאבד זהו שנמלא.

וע"י בחש"י מהר"ם ח"ג סי' מ"ד שבי ג"כ דמיתה לא חשיב השתנות, והגם דמלינו צ"ש"ם לאחר שימות בעלך דחשוב דבר שלא בא לעולם, אך בנו"ב מהדו"ת סי' י"ב הביא בשם הירושלמי דמיתה לא חשיב רק בגדר מחוסר זמן.

ובבאר משה [ירושלמיסקין] קויערם צנין ירושלים סי' א' חמה על הנו"ב צ"מ"כ דבאשה שיש לה חזקה א"ל לא מהני סברא דהיינו האי שאבד היינו האי שנמלא, דאין העלים עיניו מדברי הש"ס בנדרות כ"ה צ' גבי בעלי מומים שנחטבו בתמימים דמוחקק העדר שיש בו בעלי מומים, ועכ"ל קאמר שם דקמפלגי בפלוגתא דרבי ורשב"ג, וא"כ מצוה דלרבי מטעם היינו האי שאבד היינו האי שנמלא מוליאים את העדר מחזקתו ואין לר"ך דייקה יותר, ועוד דעיקר חילוק הנו"ב בין אדם לשדה אינו מובן, דאם השדה עצמו יש לו חזקה עומאה גם האדם שנכנס לשם אין לו חזקה עברה, וכמ"ס הרי"ט"א בקידושין ע"ט צ"מ"ג דקדשה אצ"ל דכיון דודאי נגע אין להם שום חזקה כ"י ולא אולין בחר חזקה עברה אלא כשיש ספק במגע עצמו דשמה לא נגע כ"י, ומה שסתר הנו"ב דברי השב יעקב צ"מ"ש דהלכה כרבי מחצתו דאם אמרו הלכה כרבי מחצתו אצל לא כנגד רבו כ"י, הנה אף שכן דעת הרי"ף והרא"ש פ"י הניזקין סי' ה', ורא"ש צ"מ פ"ט סי' י"ד ועוד כמה מקומות, וגם עוד כמה מגדולי הראשונים כתבו כן להלכה, אצל אין זה כלל מוחלט, ועיין ברא"ש פ"ק

איסור א"ל דאורייתא, כיון דבעלה כלל באתו דרך ונמלא שם הרוב. [וע"י לקמן סי' כ"ד דיש מפרשים טעם ההיתר של מהר"ם צ"י צ"ח משום שהועד על השומא בנמלא מקום, וצ"ח לכו"ע מהני, ולפ"י אין ראייה ל"י המצ"ט. וע"י לעיל סוף אות ע"ז מנחה השלחן סי' י"ד שהוכיח מחש"י זו של מהר"ם צ"י צ"ח בדרך להיפך, שחולק על המצ"ט].

ובחסדית שלמה סי' ל"א אות ו' הביא מה שהקשה הנו"ב על השב יעקב כמה שהביא ראייה לדון המצ"ט משדה שנאבד צו קבר, דהא בדרך מלויות שיירות וכמו שאפשר להיות זה כן אפשר להיות אחר, [ע"י לעיל ריש אות ע"ז], וכי לתקן, דהא לכאורה יש להקשות גם על רבי דס"ל קבר שאבד הוא קבר שנמלא, הלא קיימ"ל דמקום לא הוי סימן רק בדרך הנוח דיכול לנמלא המקום בנמלא גמור, אצל בדרך נפילה לא הוי מקום סימן, ומשמע פשוט אפי' אומר יודע אני ששדה זו חפץ פ' ונמלא חפץ כזה אפי"ה לא הוי מקום סימן, אש"י דלא חשדינן ליה למסקר דמנא ידע שהוא חפץ פ', רק דחיישינן שמה גם אחר אבד, וקשה נימא הואיל ואין שדה מוחזק להיות נמלא צו חפצים זה ודאי אבד בשדה נימא זה שאבד הוא זה שנמלא כמו בשדה שנאבד צו קבר, וע"כ לומר דעיקר הטעם הוא הואיל זה לא שכיח שיהיה נאבד קבר בשדה המוחזק בחזקה עברה, לא חלינן שזה הקבר שנמלא הוא קבר אחר ואיתרמי מילתא דלא שכיחא, וע"כ מסתבר הדבר יותר למיתלי שזכו הקבר הנאבד מלחוש לקבר אחר שאינו נודע לנו, משא"כ באצ"ל אף דנפילה ג"כ לא שכיחא מ"מ שכיח יותר מקבר הנאבד כ"י, והנה מלך הסברא נראה דזכו לא שכיח יותר שאבד יעוצב את מקומו ואשמו וצניו וילך לו אל ארץ אחרת וקולו לא ישמע ע"י אגרת וכדומה, ודאי הוא יותר לא שכיח מאצ"ל, ואפשר הוא ג"כ יותר לא שכיח מאצ"ל קבר, וע"כ כמו דבקבר הנמלא אנו דנין שהוא זה שנאבד כדי שלא לחדש חששא דלא שכיחא שקבר אחר נאבד ג"כ, ה"נ כיון דידעין שזה האיש היה דרכו להלך במקום שנמלא זה ההרג ראו יותר לתלות שהוא זה שאנו דנין עליו, מלומר שהוא פנה והלך למקום שלא נודע לנו שהוא מילתא דלא שכיחא לגמרי, וכיון שיש דבר לתלות לפנינו, חלינן. וכי שם דיש מקום ללך דברי המצ"ט. וכעין דברים אלו כי צ"ס ל"ה, וע"י גם בדבריו צ"ס י'.

ובתשו' הר"י מסמילא סי' א' הסביר דברי המצ"ט עפ"י הגמ' סנהדרין מ"ז דמת מזה קלל אית ל"י, וכיון דלא נשמע מאחר שנאבד אמרין דזה הוא, וכי דלפ"י י"ל דבהרג גם רשב"ג יודע, דהא אמרין בצבורות כ"ה דעמנו גבי קבר שאבד בשדה דלא אחר זהו שנמלא משום דדרך למיקבר בה, וכי היכי דקבר בה האי קבר בה האי, משא"כ בנמלא חלל באדמה דקלל אית ל"י, אמרין דליכא אחר. וכעין זה כי בחורח חסד [להגרש"ז מלוצ'לן] סי' צ' אות ז'.

ובתשו' הר"י סי' י' השיב על דברי הנו"ב, דמש"כ דעד כאן לא פליגי רבי ורשב"ג אלא באדם הנכנס אצל לא לנהר השדה, אישחמט ל"י הא דאמר צ"ב דכחצות דף כ' עולה מלא וטיהרו א"י, ופי' ר"ח והערך הוצא בחוס' שם דלע מלא וטלו העומאה באתו ללע והשאר טיהרו, דהיינו שהיה מוחזק שיש שם עומאה וע"י שנמלא ללע טלו שזכו שאבד והשאר טיהרו, ומוכה שטיהרו את המקום, גם מוכה משם דסתמא דש"ס ס"ל כרבי דהו שאבד כ"י, גם הטעם שבי הנו"ב שם דרבי פליג רק באדם שנכנס משום דאית ל"י חזקה עברה, אינו נראה כלל, דאם השדה בחזקה עומאה אף יהיה הנכנס עובר כיון דודאי נכנס, ואדרבה י"ל דרשב"ג דפליג ואמר חידוק כל השדה הוא רק משום דאפשר בצדיקה, משא"כ צ"ל אפשר י"ל דמודה לרבי, גם מה שבי לדחות

אוצר

סיק קטא אות יח

הפוסקים

[הג"ל בדברי הבאר משה], דאף שדק ומלא מי"מ אפשר לדקוק כולם, אבל לאסור ולעגן אשה מכה זה גם רש"ג מודה (*), ומשהקשה בנוכחי דילמא דוקא [באדם קאמר רבי] משום חזקת טהרה, כבר השיב השואל בסי' מ"ז הא בטומאה זרה"י לא מהני חזקת טהרה, ומא' שהשיב [הנוכחי] על זה קשה להבין, וגם נראה דלאו משום חזקת טהרה הוי, דא"כ איך מדמה לה שם בצבורות, הא חזקת התלויה במעשה חזקה חלושה היא וצבורות חזקה הוי ע"י דדקוקהו, וכן בפסחים כו', ועיי"ש מש"כ דבגידונו אפשר להחזיר גם לכו"כ והש"ש מכה דברי ברמב"ן והג"י דאמרין כנוכ"ה, ומשום שהיה במקום שאין שיימ.

ובתורת חסד [להגרש"ז מלובלין] ח"כ סי' ז' האריך הרבה לבאר דברי המצייט וליישב ראיה השב יעקב מהכיה דשדה שנאבד זה קבר, [ועיקר דבריו כבר נזכרו בדברי האחרונים שהובאו לפני זה], ובאות י"א כי ליישב מש"כ החז"ש צו"ד סי' ס"ג [כו"ד לעיל אות ט"ז דדברי המהר"מ שיק] לחלק, דגבי קבר שאבד היה להשדה מתחילה חזקת טהרה אלא שנאבד זה קבר ואח"כ כשנמלא מוקמינן לשדה לחזקתה הראשונה, וכן גבי חמץ שהצית היה בתחילה בחזקת דוק, משא"כ בדבר שלא היה לו חזקת היתר מעולם לא אמרינן חזקה זו כו', וכי דאף הא לא חזר, דמלמד דעיקר סברתו אינה מוסכמת, ובכמה דוכתי מוכח דכיון דאיכא ריעותא בזהרר לפנינו אברה חזקתה הראשונה לגמרי ואין לפרש עוד לשום היתר, בלא"ה נמי כבר הוכחתי דסומכין על החזקה דזהו שאבד זכו שנמלא לענין בשר הנמלא אף אם יש חשש איסור ואין להבשר שום חזקת היתר מעולם, ומסיים לאחר שזכרנו דבזרים להחזיק דעת המצייט והשב יעקב והשבות יעקב וכנס"י, ושכן דעת מהר"י ומכרי"ק ללרף היתר זה עכ"פ, וששיטתם זו מיושבת ומנוקת מכל פגשור וקושא, ראוי ללרף היתר זה לשאר היתרים צ"ד.

ובתשו' הר"א בן אלרוי"א שצאציר יעקב סי' א' ד"ט עור ז' אחר שהציה דברי המצייט כי דבוראה זאת נסמכו עליה אשלי רבצני, והעיד בנו סבדא רבא מהר"א הלוי בגו"ר סי' ט' דדשו זה רבים דבוראה זו כו', והציה מהמשאת משה סי' מ"ד שכי לסתור דין המצייט מהכיה עובדא דאיתלי נורא צי גננא ציבמות קט"ו, דחששו לומר דילמא אינש אחרינא אחי לאולוי ואכלתי נורא הגם דהוי מילתא דלא שכיחא, [ובמובא לעיל אות ע"ז], וכי שלא ידע מה מילתא מלא [המשאת משה] צהכיה עובדא, דמי אלימא ממחני דקתני חין מעידין עד שח"ג ואפי' ראובו מגויד ולנז כו' שחזקתו למיתה על הרוב, והיינו ודאי להנשא לכתחילה משום חומרא דרבנן דחיישי למיעוטא אעפ"י שאינו מלוי כמ"ש המרדכי בשלהי יצמות דמדאורייתא דאזלינן בזה רובא מעידין, וכיון שכן גם צהכיה דגברא חרובא שחששו רבנן לאינש אחרינא, היינו שלא תנשא לכתחילה, דמדאורייתא ודאי מותר.

ובכתר בהוגה סי' נ"ט אחר שכי דאף דראיה השב יעקב יש לסתור מ"מ יש לקיים דינא דהמצייט דיהיב טעמא דאם איתא שהנאבד ניזול היה נודע מקומו, כי דאין להקשות על המצייט א"כ מפני מה חש ר' חייא בר אבין [גבי גברא חרובא] שבעלה ניזול, נימא ג"כ אם ניזול היה נודע מקומו, ו"ל דרצח"א חייב שמה אחייליד צ"י מומא ומחמת כיסופא ערק ואזיל לעלמא ומכוין להחטלם

פי"ק דמליטא סי' ט"ו פסק כרבי לגבי רש"ג, וכן צה"ש מו"ק פ"ג סי' ל"ז כי דאע"ג דאביו פליג עלי' כיון דיחידאה הוא הלכה כרבי מחברו קרינן צ"י, והציה שם ג"כ מדברי רש"י סנהדרין כ"ג סוף ע"ב ומרש"ס צ"ב ק"ע ז', דהלכה כרבי נגד רש"ג, ואין גם להרמב"ם פכ"ד מה' שבת הל' ו' ופרק ל' הל' י"ג שפסק כרבי נגד רש"ג (*), ובסיכום דבריו כי הן אמר דעיקר ראיה השב יעקב מדברי הש"ס פסחים יש עוד לפלפל לסתור ולבנות, אלא דבאמת גם השב יעקב בטלמא לא כתב זאת להוכיח גמורה אלא דנראה קלה ראי' לזה, משום שהבין ג"כ דיש לסתור ולבנות צה"ש, וז' "ועכ"ז סמך שם להלכה על המצייט דסברתו דעלמא נכונה היא, וכן סמכו עליו להלכה הרבה מגדולי הפוסקים, וצפרט צ"ד [שציוס השלישי לנשואיו נחלה מאד וגם צליל ש"ק לעיר קיוצ לדרוש צרופאים, והועד שצרחוב העיר צקיוצ נפל שם חולה אחד צדך הליכתו ונמסר ע"י המשערה לצי"ח ומת שם], דיש כמה חומדות [דאילו היה חי היה שצ צצוח], שנכע לדרוש צרופאים ע"מ לחזור, ועוד [שהיה] בחוך שצעת ימי המשחה ולא צעיל עדיין צעילה מצוה, א"כ חין לך חומדת גדולה מזו שצדלי הוא שמת צקיוצ שם, וכמ"ש ג"כ בפסקי מהר"א סי' קל"ט דאם יש ראיות וחומדות שמת איסחליק איסור דאורייתא, ובנוכחי סי' ל"ז כי דאף בזהם אדם שינא לסתור ע"ד לחזור ולא חזר איתרע עכ"פ חזקת א"א, ובאגודת אצוב סי' י"צ הקל למעשה עפ"י חשו' המצייט הג"ל כו'. ובמוקף שם כי דבגידון דיד' שנכע לקיוצ כשהוא חולה מסוכן ונמלא ע"י המשערה חולה מונה צרחוב ואח"כ הוא שמת צציה"ח, שפיר יש לומר היינו הך דאבד היינו הך דנמלא אפי' למ"ש הש"ש לחלק דאין לומר זהו שאבד זהו שנמלא היכא שנאבד חי ונמלא מת, שלא נמלא כמו שנאבד.

גם בדברי מרדכי [פרידבורג] קו"ע סי' א' אות נ"ח תמה על בנוכחי צמ"כ דחזקה דאורייתא כנידון דשדה ע"מה לא טהר רבי, מגמי דצבורות הג"ל דקאמר אליבא דרבי דבעל מוס שנחערב בתמימים מותר מטעם זה שנאבד הוא שנמלא ולא מלריכין צדיקה, והוסף עוד, דדברי הנוכחי הם נגד דברי הצ"י צפירוש דברי הטור שכי דהטור פוסק כרש"ג רק שצביטול דאינו אלא מדרבנן מודה רש"ג, הרי ע"כ דרבי מחיר אף דאורייתא נגד החזקה, דהא קאמר הש"ס דרבי פליג עם רש"ג גבי חמץ, וע"כ מיירי בלא ציטל, א"כ מוכח להדיא דהש"ס ס"ל דרבי לאו דוקא את האדם הנכנס מטהר, אלא ה"ה גם השדה, א"כ ה"ה גבי עגונה, ובאות סי' כ' ג"כ עפ"י הריטב"א דקידושין הג"ל דאין לחלק בין השדה ע"מה לאדם הנכנס זה.

ובשו"ת מהר"י סי' קכ"ד אות ה' כי צין שאר ההיתרים דיש לנו עיקר גדול ההיתר של כ"כ כ"ה [כונתו לזהו שאבד זהו שנמלא] המצואר צצב יעקב והציה ראיה משדה שנאבד זה קבר והלכה כרבי, ואחרי שכי על קושית הנוכחי דאין להלכה כרבי נגד רש"ג, דבאמת יש צזה מחלוקת הראשונים [ובדלעיל בדברי הבאר משה], כי עוד, דנראה קלה לוקדק מואמר רש"ג צדק כל השדה כולה ולא אמר עדיין צספק עומדת, דדוקא [בשדה הוא דפליג] משום שאפשר לדקוק כל השדה, או כגון בצבורות כ"ה

(*) וע"י בסדר הדורות ערך ר' יהודה הנשיא אות ס"ו שהביא גם מהגמ"ר דתוכחות דהלכה כרבי נגד רש"ג אביו, דאע"ג דאביו היה רבו, מ"מ אח"כ נתחכם רבי יותר ממנו, מדתני בכל דוכתא מילתא דרבי קודם רש"ג אביו. ועיי"ש מה שהביא מעוד ראשונים. וע"י עוד בתורת חסד להגרש"ז מלובלין ח"ב סי' ב' שהביא עוד מכמה מקומות מגדולי הפוסקים שפסקו כרבי נגד רש"ג, ושעיקר הדבר במחלוקת שנוי. וע"י אריכות גדולה בזה בשני חמד כללים מערכת ההא אות ק"א

(*) וע"י לעיל באות זה שכן כתב גם בשו"ת הרי"ם סי' ו' וכ"כ בשאלת דוד סי' ז' המובא להלן, אולם ע"י בתורת חסד (להגרש"ז מלובלין) ח"ב סי' ב' אות ט' האריך להוכיח דליכא למימר דהא דאמר רש"ג תיבדק כל השדה כולה היינו משום דאיכא לברורי, אלא רש"ג לית לי כלל חזקה דזהו שאבד זהו שנמלא ומדאורייתא תיבדק כל השדה.

אוצר

סיק קנא אות יט

הפוסקים

והרבה מהאחרונים כתבו דעם המצוי"ט הוא לאו משום דמדמי לה לקצר שאבד ופוסק כרבי, רק מטעמים אחרים, ועפ"י חירונו ממילא את הקושיות שהקשו האחרונים על המצוי"ט: בתשו' הר"ם סי' ז' כי דדברי המצוי"ט הם הם דברי מהרי"ו סי' ע"ט דדיוק מחשבו הראש"ש [המוצאים לעיל סי' ק"ל אות ב'] כיון ידיעין שאותו יחודי היה על הדרך תלין שאותו נהרג, דל"ן ספק מוצא מידי ודאי, דמפרש דברי הראש"ש שמעיד שנתלחב עמו כפשטה דעובדא דאבא יודן, שאינו יודע יותר רק שהיה עמו בדרך וכו', וכלל זה במצוי"ט מיוחד עיקר הטעם דאם היה ניוול היה נשמע והיו זה אללו כלל הוחזק בזה דילמא ר"ג, כיון דעל זה ידוע שנאבד בדרך זה ומאחר לא נשמע שנאבד וקלל אית ל"י לאבדות אדם, ונלמד לומר שזה שנאבד הלך לו ולא נשמע ממנו, ואחר נאבד בדרך זה ולא נשמע כלל שנאבד אחר כאלו, ומכאן נשמע לא דמי לגמ, ואדרבה דאף שזה ודאי אבד חיישין גם לאחר שנאבד, דאבדות גמ וחפץ לא נשמע משא"כ אדם. [ועי' לעיל אות ע"ז מדבריו שם סי' י.].

ובחשק שלמה סי' טו אות ז' אחר שהביא ראיות השב יעקב ושחלקו עליו, כי דהמעין בתשו' המצוי"ט יראה דעיקר סמיכה שלו מחמת כי לא בא למקום אשר היה לריק ללכת, וא"כ נראה שנאבד במקום הזה, ולא חיישין שמה אה"כ נשתנה דעתו והלך למקום אחר כי לא חיישין לזה, ודומה להך דתשו' הראש"ש דל"ט שאחר הוא שנתלחב עמו, ואף דיש חולקין על כך דינא דהראש"ש, נראה דהיינו להחיר אף מדרבנן, אבל יראה מחזקה א"א מדאורייתא מהא"י טעמא.

ובשו"ת מהרי"ם פאדווא סי' י"ז כי דלכאורה ל"ע על דין המצוי"ט אדרבה אמאי לא ניוול בזה רובא דעלמא, דכ"ג פריך הגמ' בפרק לא יחפור דכ"ג ע"ב כו', ול"ל דבבבא המצוי"ט דשאני הכא כיון דהנאבד נודע מקומו מאיזה מקום הוא וכעת אינו נמלא כלל, ועל אחרים לא נמלא לפנינו שום ספק שמה נאבדו, תלין יותר דבדאי זה הכרוג הוא האיש אשר נאבד מאתנו ולא נמלא במקומו, כיון שעל אחרים אין לנו דעים שאינו בספק אס נאבד אחר, ולא דמי להביא דלא יחפור דהתם בספק הוא שקול אס זה האיש אשר ממקום קרוב הרג או איש אחר מרובא דעלמא. [וכדברים האלו ממש כי ביד שלמה סי' י"ב אות ע"ז לתוך הקושיא מהא דלא יחפור ועי' לעיל בסמוך מהשערי דעה סי' קכ"ט]. והוסף עוד במהרי"ם פאדווא דהרווחתו בזה דל"ן לנו לריכים לומר דהך דינא דהמצוי"ט תליא בפלוגתא דרבי ורשב"א, דהן אחת דרוב ראשונים פסקו כרבי, אמנם הטור אה"ה סי' תל"ט נראה דעתו דפסק כרשב"א, ולפמ"ש דין דהמצוי"ט הוא חליבא דכו"ע דחפשי דרשב"א מודה לזה, דהכא יותר תלין שזה האיש שנאבד הוא הכרוג שנמלא, דיש הוכחה שאם הוא חי היה בא לביתו. ועפ"י כי גם ל' היתר צנידונו שעי"ז יראה מאיבדור תורה.

ובלבד שרדכי סי' מ"ד הרחיב הביאור, ואחרי שהביא מה שהקשו הש"ס והבנ"י על המצוי"ט והשב יעקב, כי דנראה דל"ן כוונת המצוי"ט כדבריהם דהטעם הוא משום דאמרין כיון שהיה האיש במקום הזה הוא הנהרג, דבדאי אין זו סברה כלל לומר כן, דהא יש לחוש דילמא איזיל לעלמא וזה אחריתא הוא, שהרי כמה אנשים הולכים, אכן כוונת המצוי"ט היא כיון דהאיש הלך בדרך ונאבד ולא נודע איזה הוא ואה"כ נמלא הכרוג, א"כ אס נימא דזהו האיש שנאבד אין לנו אלא שינוי אחד דזה שנאבד הוא מפני שנהרג ונאבד זכרו, אבל אס נאמר שהוא איש אחר הרי יש בכלן שני שינויים, ונאמר שזה האיש נשתנה ואבד זכרו ועוד אחר נשתנה ונהרג, על זה אמרין שלא היה כאלו רק שינוי אחד שזה שנאבד הוא שנהרג, וכמוכן שלפי הסבר זה אלא קושיית השב שמסתחא

מצינו, אבל באינש אחריתא דעלמא [שפיר] אמרין אס היה ניוול היה נודע מקומו, ואדרבא מכאן ראה למצוי"ט, דהא לישנא דגמרי דליתיליד צ"י מומא ומחמת כיסופא ערק ואזיל לעלמא [לכאורה] שפת יתר הוא, דכול"ל בקינור דשמה ערק ואזיל לעלמא, אפי"כ כסברה המצוי"ט דאם לא היה צ"י מומא ליכא למימר דאזיל לעלמא, דמסתמא היה נודע מקומו. [אמנם לענין דינא כי דזה תלוי במחלוקת הראשונים וכדלעיל אות י"ח]. וכעין דברים אלו כי גם בחורח חסד [להגרש"ז מלוצלין] ח"ב סי' ב' אות ט.

ובשערי דעה סי' קכ"ט כי דמה שפקפקו האחרונים דענין רובא דעלמא סותר זאת הסברה דמצוי"ט, הנה נראה יותר בזה דברי הבנ"י סי' מ"ג דבנמלא מת לפנינו אין לדון כלל מחורח רובא דעלמא שהוא אחר, כיון שאין בספק אלא צינו וצין אחר שהרי גם זה הוא מרובא דעלמא עיי"ש, וראיתי מי שהשיג ע"ז מסוגיא דצ"צ דף כ"ג דפריך לענין עגלה ערופה וניחול בזה רובא דעלמא, ולפע"ד ההפך מובן, דשם אין צאים לדון כלל על ההרג מי הוא רק על המקום והעיר אס ממנה יאל הכרוג, ובכ"כ החלטה מקום זה הוא נגד רובא דעלמא, משא"כ אס אנו דין על גוף פרטי הוה אס אחר, אין להכריע בזה שהרי שניהם הם מרובא דעלמא, ולפי"ז גם צ"ד [שנמלא מת ברכבת] אף שהמסילת הברזל הוא ממקום שהשיירות מזויות, מ"מ הוי לאלטרופי גם סברה זו לרווחא דמילתא, כי בל"ה היתר פשוט [צ"ד מטעמים אחרים].

ובשאלת דוד סי' ז' ד"ט ע"ד כי שכבר הוכיח בתשובה לחזק דברי המצוי"ט דל"ל להביא ראיה לזה מהך דחולין ל"ה הכוה גברא דקמחור רישא ונפל במיא ואסיק תרין ואסר ל"י, משמע הא הענה רק אחד לא היה אוסר לו וכמ"ש בתוס' שם, [והיינו משום] דאמרין אותו שנפל זה הוא שנמלא (*), ואף דבירושלמי פ"ז דשקלים היה המעשה שהעלה רק אחד ועכ"ז אסר לו, מדקדוק לשון הירושלמי נראה שהלך לו וחזר לאחר זמן ונאסר מחמת העלמה עין מדרבנן כדן בשר שנחמל מן העין. [גם בחורח חסד [להגרש"ז] מלוצלין] ח"ב סי' ב' אות י' הביא מכאן ראיה להמצוי"ט והאריך הרבה גם צביאור דברי הירושלמי עיי"ש, ועי' צפרי"ח יו"ד סי' ס"ג]. ובסוגר שם כתב, דהרמב"ם פוסק כן אף בשדה שנאבד בזה קצר דכיון שנמלא אמרין זה הוא שנאבד זה הוא שנמלא, וכן כדן על ודק ואשכח דפסחים, עי' בהגר"א אה"ה סי' תל"ט סי"ק ג', ואף להחולקים שם יודו בכלן דשם הא יכולים לדבוק עוד, משא"כ הכא. ועוד הביא ראיה ממעשה דששים בני אדם דסוף יצמות שסיפר הגוי על ששים בני אדם שהלכו בדרך ביתר ומתו וקצרתים והשיאו נשותיהם, דנראה שהגוי לא הכירם כלל אף אנו יודעים שששים יחודים אלו הלכו לכרכוס ביתר תלין בלוחם האנשים הידועים לנו, ולמה לא חששו שהאנשים האלו הלכו למקום אחר הם או מקתם ואחרים באו במקומם, אלא נראה מכאן ראיה ברורה לדעת המצוי"ט הנ"ל, דכל היכא שידעין בלחם שהלך בדרך זה ואה"כ מולאים אנתו מת, אמרין מן התורה דמסתמא הוא שנאבד הוא שנמלא ואין אשתו אסורה אלא מדרבנן, ולכן סמכו צמעה האחרונה על סימן מנין שאינו אלא מדרבנן. [ועי' לעיל סעי' י"ז סי"ק קל"ח אות י.].

(*) וכן הביא ראיה מכאן דקיי"ל כרבי, בקהלת יעקב [להגר"י מקארלין]

סי' ז'. ובעונג יו"ט סי' קכ"ד דחה ראיה זו, דהתם שאני דאיכא ס"ס, שטא זה הוא שאבד זה הוא שנמלא, ואח"ל שהוא אחר דילמא גם זה הוא מבהמה כשרה, דאף דאיסורא שכיח ס"ס, מ"מ לס"ס מצרפין גם מיעוס כו', ובקרי"ע להגר"י צבי ארי' לוריא השיב על זה דבזה לא דינינן ס"ס דהוי בשם אונס חד דמה לן אם הוא הנאבד או אחר, דהעיקר אם היא כשרה או טרפה, ואין נפקותא אם היא כשרה מפני שהיא ראש הנאבד או מפני שהיא מכשרה אחרת.

אוצר

סיק קטא אות יט

הפוסקים

במטה יוסף דמש"כ המצ"ע דכיון שנחשטל ציטצ' כיון סבא עפי שנהרג ממי שנעצב צים, הוא דוקא צדא"כ חרתי לריעותא שנשמע על זה האיש שהלך ממקום פ' למקום פ', ואח"כ נשמע שצא אותו דרך נמלא צו יהודי הרג, דצכ"ג איכא אומדנא דמוכח עובדא שזה הכרוג הוא אותו האיש שהלך בדרך זה ואח"כ נאצד ונחשטל, שברי מכיון שנחשטל ולא נודע מקומו איז איכא סבא שמת או נהרג שאם היה חי היה נודע מקומו איז, אלא דכל עוד שלא נשמע על שום אדם שנהרג צאותו בדרך לא מלין למימר דכיון שזה האיש נעלם ולא נודע מקומו שודאי נהרג, דזה אינו, דא"כ היה נשמע ממיתתו, ולכן עפי אית לן למיתלי ולומר שזה האיש חזר צו ולא הלך בדרך זו או שהלך צה ומשם נשכח והוליוכוהו לארץ רחוקה מאוד, אבל בהערפות הריעותא שנשמע שנהרג איש אחד צאותו דרך, אז עפי אית לן למיתלי שזה הכרוג הוא האיש שהלך בדרך ונעלם מלומר שזה הכרוג צה ממקום רחוק ולא נודע מי הוא, והאיש הנאצד שודע חי והלך לו למרחקים, ורוב הגאבדים צענין זה שנשמע עליהם דברים כאלו הם למיתה, ומדאורייתא הא אוליין בחר רובא.

ובמהר"י חבהן [ראפפורט] מהדו"ת סי' ז' כ' דצכ"ו להבין דברי המצ"ע ולהליל אותו מהקוסיות שהקשו עליו, י"ל עפ"י מה דאיתא בגמ' כתובות כ"ב צ' גבי שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נישאת לא תלך, ומוקי לה בגמ' בנשאת לאחד מעדיה וצאומרת צרי לי, ופרש"י צאומרת צרי לי שאין לצי נוקפי שצרי לי אינו היה קיים היה צה, עיי"ש, והקשה עליו הר"ן דאין פירושו מחזור, דודאי כיון שאינה יודעת הדבר בצירור באשם תלוי קיימת, וי"ל [בפרש"י] דהנה הר"ן צסוגיא בגיל מוקי הא דע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה דשניהם מודים דזרק לה גט, רק דמחולקים בדבר דעציו למיטעי כגון שזה אומר קרוב לו זה אומר קרוב לה, ולפי"ז נוכל לומר גם בשתי כתי עדים המכחישים זו את זו כת אחת אומרת מת וכת אחת אומרת לא מת איירי ג"כ ששניהם מודים שראו אחד מת, רק שכת אחת אומרת שהמת זהו בעלה וכת אחת אומרת שאינו זה, וכשהיא נשאת לאחד מעדיה שמאמינה לו שבעלה הוא המת, היא נוחתת הוכחה לדבריה שינא מציתו על דעת לצה בזמן מוגבל ונאצד ואינה יודעת מה היה לו, ועתה שנמלא מת בדרך ההוא צודאי שנאמר שזה הוא וכדעת המצ"ע, וזו היא כוונת רש"י צאומרת צרי לי שאינו היה קיים היה צה, היינו שידעת בצירור שהיה לו לצה בזמן קודם ועתה שנמלא מת צודאי זה הוא, ודברי המצ"ע יוצנו צלמת עם מה דקיימ"ל ציר"ד סי' קי"א גבי שתי קדירות שפנל איסור צאחד מהם ואח"כ נפל שנית איסור צאחד מהם ואינו יודע צאיזה משתי קדירות דתלין הקלקלה צמקולקל, ולפי"ז צנאצד איש אחד ונתעורר לנו ספק עיי"ז מה היה לו, ועתה נמלא אחד מת חולין לומר שזה הוא המת כו', דזה הוא כמו חזקה גמורה, דענין כל החזקות הוא דאמרינן שלא נשתנה הדבר מאשר היה צקדמותו, וא"כ כשאנו אומרים שזאת התקלה נהכוותה צמקולקל אין אנו מחדשים דבר להוליל אותו מחזקתו, ולכן כשנאצד איש אחד דדרכו אשר הלך צו ועתה נמלא אחד מת אמרינן שזה הוא המת ומקמינן אותו בחזקה שהיה צה בדרך זה הוא, ואם תספק עליו שהוא איש אחר אסרי שנודע שלא עבר איש צזה בדרך צאותו הזמן כמבואר צמצ"ע שם *) ותאמר שמת או נהרג צמקום אחר

שמעתיא דכח נאצד חי ונמלא מת [ואין זה נמלא כמו שנאצד עי' בדבריו לעיל אות ע"ז], דקושיא זאת היא רק לפי הבנתו דהטעם הוא כיון שהיה כאן זה האיש אמרינן שזהו עצמו, וצודאי דזה לא אמרינן וצפרע צשיי"מ, רק הטעם הוא דאין לנו לחשוש לעוד שינוי, וכיון דכחא שני השינויים האצד ומה שנמלא הרוב מורים על ענין אחד, כחדא נינהו, ולא דמי לכבר ונמלא פירורין כיכא דאין דרכו לפרר, דע"כ נעשה שינוי אחר כיון שאין דרכו לפרר, ולפי"ז נוכל לומר דגם רש"ב יודה לזה, דברי צבטורות דע"כ פירש צגמ' דטעמא דרש"ב משום דכיון דקצר צה אדם נעשה דרכה למקצר וכי הכי דקצר צה האו הי"נ קצר אינש אחריתא, אבל היכא דלא שכיח כמו אם נימא דמוס לא שכיח, אז אם נאצד בעל מוס צעדר ונמלא בעל מוס ל"ח דילמא היה עוד שינוי שפנל צצוד צהמה מוס, (ורבי ס"ל דאף היכא דלא הוי שינוי רק שאינו מלוי כ"כ ל"ח דילמא נעשה עוד דבר שאינו מלוי, אבל היכא דהוי דבר רחוק ושינוי גם רש"ב ס"ל כן), א"כ הכא ס"ל להמצ"ע כיון שדבר זה שילך איש למקום ידוע לנו ויאצד ולא יודע זכרו הוא דבר רחוק צמציאות, ונהרג הוא ג"כ דבר רחוק צמציאות לא אמרינן שהיו שני שינויים רק חדא נינהו והוא שנאצד הוא שנהרג, ומה שהקשה הגו"צ שם דילמא אינו מועיל היכא דיש לה חזקה איסור א"א, י"ל כיון דחזינן דהסבא מה שנאצד הוא שנמלא הוא צירור לא מחלקינן, דא"כ תיקשי איך קאמר צגמ' [צ"מ כ"ז צ'] דאם נימא סימנים דאורי"י מועיל אף צא"א, דילמא אינו מועיל נגד חזקה א"א, ע"כ דאם מדאי הוא צירור מקרא דשמלה לא מחלקינן צזה, ומועיל אף נגד חזקה א"א. וכ"כ צקינור צסי' מ"ה ומ"ו ושם סיים דלפי דעתו דברי המצ"ע דסמכא נינהו. ועי' לעיל אות י"ח מהבחר כהונה סי' נ"ט שם ג"כ דאף דראיית השצ יעקב יש לסתור, מ"מ יש לקיים דינא דהמצ"ע דיהיב טעמא דאם איתא שנהאצד ניול היה נודע מקומו [אלא שלדינא כ' שם דזה תלוי צמהלוקת הראשונים].

ובאהל משה [לר"מ מוואלצרוס] סי' י"ב אות נ"ב אחר שהביא ראיית השצ יעקב ומה שהקשה עליו צש"ש, כ' ואני ראה דחילי דהמצ"ע אינו כלל משום סבא דזה שאצד זה שנמלא, אלא עיקר היתר המצ"ע הוא משום שהחליט עפ"י סברתו שרוב מי שנאמר עליו דבר כזה ואינו שצ לצייתו שוב אינו חי, ולכן כשנמלא הרוב אמרינן שודאי הוא אותו הנאצד, משום שהנאצד ודאי נהרג, ולא תליא הא צפלוגתא דרצי ורש"ב כלל, אלא שכמו צצמשאל"ם מותרת מדאורייתא משום דרוב הנעצעים אינם חיים, כמו כן רוב הנאצדים שאינם שצים לצייתם ושאומרים עליהם שנהרגו שוב אינם חיים, ולכן ג"כ מדאורייתא מותרת מטעם רובא דעדיף מן התורה מחזקה א"א, ולק"מ קושיות האחרונים.

גם בעזרת יהודה סי' מ"ח כ' שראה לכמה גדולי אחרונים שנחלצנו צטעם המצ"ע וכתצו דהוא משום דקיימ"ל כרבי דאמרינן זהו שאצד זהו שנמלא, ולפעד"נ דמלשון המצ"ע משמע דמטעם אומדנא קאחי עלה, להיות צצלמת רחוק מאוד יפן ידוע לנו צטיב נסיעתו ועסק הליכתו ומקומו אשר יעד ללכת שמה, ושוב פתאום נחשטלמה מאתנו הידיעה לגמרי צלי שום סיבה ואמתלה שזהו דבר זר מאוד, אשר ע"כ דן המצ"ע צזה צתורת רוב גמור צהעדפה יתירה צמשאל"ם, דשם יש אמתלה טובה על העלם הידיעה אודותיו מפאת [האפשרות של] פליטת הים אותו לאי רחוק, משא"כ צנ"ד, וכ' דדברי המצ"ע הם גם צמקום ששיי"מ.

ובמטה יוסף ח"א סי' ח' כ' על דרך זה ליישב קושית זקנו הרצ שהשיג על המצ"ע דלא דמי למשאל"ם, דהתם הרי יש עד שראה העציעה ורוב הנעצעים למיתה, אבל צנאצד ציטצ' ליכא למימר רוב הנאצדים מתים דאפשר שפנו והלכו לדרך אחר, וכ'

(*) צ"ע והמצ"ע לא צירף דבר זה מה שנודע שלא עבר איש באותו

דרך רק כדי להוציא את האשה גם מאיסור דרבנן, אבל לענין איסור תורה לא השתמש בזה, גם יש לעיין דמשום סברא זו דחולין את הקלקלה צמקולקל לא היה צריך מהר"י הכהן לזה שלא הלך אחר באותו דרך, רק משום משום וכוצא

אוצר

ס"ק קטא אות יח—ב

הפוסקים

באותו זמן, ומכריזו דהא זה דמא ראיא הוה שמה יחודי אחר הכי והקרה לו מקרה שלא יכול לצא למנין, וא"כ כיון דאינו חלל על דרך מקרה שיהיה שם הו"ל במקום שאין שיימ' ומשום אחריו דאין ספק מוילא מידי ודאי כו', ובסוף דבריו מסיק הש"ס דנראה דהיכא דנמלא כרוג במקום שאין השיימ' וידוע בודאי שזה הלך דרך שם, כיון דאין השיימ' הו"ל ספק ודאי ואין ספק מוילא מידי ודאי.

ובברית יעקב סי' י"ב הביא מה שהקשה הנוצ"י על הש"ס יעקב דהא בכל דרך שכיח שיירות ולמה נמא על הכרוג שהוא פ' ולא חדם אחר, וכי דלפי"ז משמע דאם הוי במקום דלא שכיח שיירות מודה הנוצ"י להמצי"ט וכש"כ יעקב, וא"כ צ"י"ד דלא הוי שיימ' ונמלא מה מוטל בדרך שהנעלם הלק, יש מקום לדברי המצי"ט שילאח מאיסור דאורייתא ותלין שזה שנאצד זה שנמלא. ובסי' כ"ד דלי"ט עור ד' כי ג"כ דאף לפמ"ש בנצ"י סי' מ"י דרך המצי"ט לאו דסמכא הוא משום דשיירות מלויות באותו הדרך, הכא צ"י"ד שהלך ביער דלא הוי מקום שהשיימ', אחי שפיר הכי היתרא דמצי"ט. וכן באמרי אש ח"צ סי' כ"א אחרי שהביא דברי הנוצ"י ה"ל, כי דמי"מ אבני לן סברה המצי"ט היכא דאין שיירות מלויות.

גם בתפארת יוסף סי' ו' כי עפ"י הנוצ"י ה"ל דצנידון ידיה שנמלאו בחפירה שאינו מקום הליכה רצום, ומתחילה היכה החפירה בחזקת עברה דודאי אין שם מה כשאר שדות שהם בחזקת עברה, רק שכעת אירע מקרה שנפלו שם ג' האנשים, וא"כ ה"ל דומה לגמרי לשדה שאבד בה קבר דאמרינן זה שאבד זה שנמלא. ובנפש חיה סי' ד' כי בנידון להוילא מאיסור תורה עפ"י הנוצ"י והש"ס שמעתתא ה"ל, וצ"י"ד דמ"כ החמדת שלמה סו"ס"י ל"א צנידון ידיה דאף שהדבר היה בזמן חזרת אנשי פראנקפורט מהירידי והוי שיירות מלויות, מ"מ רק מהמדינות הסמוכות הוי שיימ', ואפשר לעמוד על החקירה אם נאצד איש צעירות הכן שיש להסתפק שזה הוא, ואם לא נחמר, שוב אין לריק לחוש למדינות אחרות דברי לא הוי שיירות מלויות, וכי צנפ"ס חיה דכ"ש צ"י"ד דאפשר דלא הוי כלל שיימ' במקום זה, ועכ"פ ממקום רחוק בודאי לא ש"ס, ובמקום קרוב לא נאצד איש כזה, בודאי יש ללרף להחיר עפ"י שיטת המצי"ט.

ובבאר משה [דניצבסקי] סי' א' צנידון שבעלה נחפס במקום פ' ע"י העכו"ם כנגד והכווה מכות רבות ואכזריות, ומאז נאצד, ואח"כ נמלא הרוג באותו המקום, כי דלפי מה שהכריע הש"ס להקל בהמצי"ט במקום שאין השיימ', הכא צ"י"ד עדיפא עפי, כיון שבעלה היה שם באותו מקום בודאי ונתפס בידי הנכרים, אין הספק שמה היה שם אחר שנהרג ע"י הנכרים והוא נילא מוילא מידי ודאי, כסברתו של הש"ס ה"ל, הן יש לדון צ"י"ד אם נוכל להחליט לאותו המקום שנמלא הכרוג כאין שיימ', לפי שעברו כמה ימים מיום שנאצד בעלה עד עת שנמלא [הכרוג], ואולי בהמשך הזמן מלויות עוזרים ושבים אחרים ויהא זה במקום שהשיימ', מ"מ נראה שיש מקום לצ"ד ולדון להיתר עפ"י מה שאמר עד אחד שלמחרתו נסע להעיר הריא ושמע שנהרג שם יהודי שהפסדו כנגד, וכפי עדותו שמע על אותו המקום בציבה הריא, וא"כ שפיר נוכל לחושבו לאין השיימ', חדא שצ"ל לה אין מלויות עוזרים ושבים כ"כ, ועוד ששמע על יהודי נגב, ואם כי הוחזקו שיש נגבים בעולם, מ"מ לא נוכל לומר על זה שיירות מלויות והוי ודאי כאין שיירות מלויות, וכיון שידענו שבעלה היה שם צ"ל לה שלמחרתו שמע [העד] השמועה שנהרג והוא הלך לנגב ונתפס צידם, אין הספק שמה בא אחר לנגב ונתפס ונהרג והוא נילא מידם מוילא מידי ודאי שזה היה שם, וכסברתו של הש"ס ה"ל, אלא שעל עולם הכרעת הש"ס הוא חולק וסובר דאין להחיר אפי' במקום שאין השיימ' ובלקמן באת זה. וצ"י"ט

והוצא מה על הדרך כזה, א"כ אהב מוילא את האיש האחר מחזקת ציתו, ע"כ עדיף דניתלי הקלקלה במקולקל מכבר וגוסע שיהיה צוה הדרך, ועפ"י כי גם בנידון צ"א אחד שנאסע למדינת הגר ובדרך הכר נכרי אחד ותפסוהו לבית האסורים ואח"כ נגמר דינו לחלותו ציום ידוע, וגם ידוע שבאותו היום נתלה שם יהודי אך לא היה שם מי שמכיר אותו לידע אם זה הוא שנתלה או אחר, והדבר פשוט דאמרינן שזה שחרצו עליו משפט המות הוא שנתלה, שאם לא האמר כן אהב לריק לחדש קלקול באיש אשר לא נודע שחטא, ולומר שחטא ושנחנך עליו המשפט ושנתלה, ומועצ לומר הוא הנשפט והוא הנחלה.

ובנודע בשערים ח"א סי' כ' אות ז' אחר שחמה על ראיית הש"ס יעקב מקצר שאבד, כי ג"כ דנראה ברור כי דברי המצי"ט בנויים על דברי רש"י בתשובת כ"צ ז' [ה"ל] שכי' באומרת צרי לי חילוי היה חי היה צא [אלה] שלא פירש דברי רש"י דמיירי בכה"ג שנמלא מת, ומשמע דאף שאומרת שסומכת דעתה [רק] מטעם שבעלה לא היה מניחה, חילוי לי חזקת א"ה, ואפי' אשם חלוי אינה חייבת ואם נישאת ליה, וכמו כן בכל דהמצי"ט כיון שאנו יודעים כי דרכו היה נכון לצא לעיר הלז ולא צא למחוז חפלו, אכן סהדי כי קרוב הדבר שנהרג והוא הנמלא על אם הדרך, כיון דידעין שלא הלך מציתו על דעת להשתקט, ואף דה"ל שם חולק על דברי רש"י, בכה"ג [שנמלא כרוג לפנינו] מודה, כיון דלא איתחזק לנו בכל הסביבה שנפקד מאתנו איש, ולשמה אחי מרחוק ס"ל דתלין בקרוב והוי קורבא דמוכת, ואף דרוב וקרוב רובא עדיף, בכה"ג הוי קורבא דמוכת ע"י שאינו צא למקום שהיו פניו מועדות לילך שם, ובפרט דכאן [צנידון ידיה] אין לומר דשמה מונה כאן איש אחד זה זמן אשר נשתקט, דהא הוכרו הצגדים בעצ"ט, וא"כ אין כאן חשש רק דשמה לאחר שנפרד מאתנו פשט בגדיו והשאלים לאחר והאחר נהרג, ולא שמענו באתו עת שנפקד איש אחר זולתו, ע"כ בודאי הוא קורבא דמוכת, עכ"פ ו"ל דינאח האשה מחזקת איסור דאורייתא, ועיי"ש בסי' כ"ד.

כ. אם להמחמירים יש להתיר עכ"פ בשנמצא ההרוג במקום שאין שיימ'. בש"ס שמעתתא ש"י, אחר שהקשה צפ"י על ראיית הש"ס יעקב להמצי"ט [כמוצא לעיל אות ע"ז], כי צפ"י"ט דבעיקר הדין של המצי"ט צנמלא כרוג בדרך שהלק, [היה] נראה להקל מטעם אחר, והוא לפמ"ש כיוצא בזה בתשו' מהרי"ו סי' ע"ט, ואחי עלה מטעם דאין ספק מוילא מידי ודאי, דכיון שידוע שזה ודאי היה שם באתו דרך ואחר ספק אם היה שם באתו דרך אין ספק מוילא מידי ודאי, והמהרי"ו הביא ראייה מתשו' הרא"ש [המוצא לה לעיל ס"ק ק"ל אות ז'], בגוי שאמר יהודי שנתלה עמי מת, ועדים מעידים שזה היהודי נתלה עם הגוי תלין בודאי שאותו היה שמה, וא"כ ה"ל צנידון דמצי"ט נמי יש להחיר מהאי טעמא, דכיון שזה היה בודאי על הדרך שנמלא כרוג אמרינן אין ספק מוילא מידי ודאי, אלא דאכתי יש לחלק דבהאי דהמצי"ט כיון דהשיירות מלויות הו"ל כמו ודאי ודאי, דהא ברור לן שגם רבים הלכו שם על דרך זה, אצל בבה"א דהרא"ש שיימ' ועברו רבים דרך שם מ"מ אינו מוחזק שהולכים שם נתלו עם זה הגוי לכן הוי ספק ודאי, ומהיכא דמהרי"ו דלא נתלה אלא שהלך על הדרך הריא והחיר, נמי לאו ראיא, דהתם דעת השואל היה להחיר כיון שהיה צ' ימים אחר יו"כ ואם הוא חדם אחר [לא בעלה של זו עכ"פ עליו ידענו שהלך שם] לא היה [נשאר בדרך] בלא מנין

דבזה גולד ריעותא שנאבד זכרו ומאחר לא ידענו שבעולם נאבד זכרו ומה שכתב לעיל הלבוש מרדכי ועוד אחרונים.

אוצר

סיק קטא את כ

הפוסקים

לשיטת הרשב"א, אמנם ראיתי להר"י ש"י ג"כ כיון דודאי שאלוהי יהודי היה על הדרך תלין שאלוהי יהודי נהרג, והנה זו ממש סברת המצוי"ט, ואיכא למימר דמירי ג"כ בזמן שאין השיירות מלוות עיי"ש, ואף דבמה שהביא ראי' מהר"ש מיהודי שנתלוה עמי דבריו תמוהים, אעפ"כ אנו רואים שסמך על שאלוהי יהודי נהרג, וצריך סימנים גרועים בגופו ובכליו ועוד שצדא להחיר כו', אף כאן אפשר לנרץ ס' המצוי"ט ומהר"י א"ס איכא עוד סברא להקל.

ובס"י ג' דף ד' עור ד' כ' צין שאר נדדי היתיר דיש מקום להקל לפמ"ש המצוי"ט ס' קל"ה דא"ס ידענו ביהודי שכלך ממקום פ' למקום פ' ולא צא למחוז חפלו ונעלם ולא ידענו מקומו ואח"כ נמלא הרוג באותו דרך דתלין להקל מדאורייתא, וזה כמה שנים שהארכנו מאוד צענין זה והבטחתי הרבה ראיות מגדולי הראשונים להכריח דבריו וכתבתי טעמים נכונים לזה, אף שכתבתי שיש לחלק בפרטים רבים ולאו בכל גווני אמרינן כן, מ"מ העליתי בתשובתי דבגוונא דנ"ד יש לסמוך עליו, וכן דעת גדולי הראשונים (אמנם קשה בעת להעתיק הדברים וגם שלענין [צנ"ד] אין לרר לזה שכבר די להחיר אשה זו צמ"ש למעלה). [והנה לא ביאר כמה שונה אותו נידון שאפשר לסמוך על המצוי"ט, אבל מצוהר שם מחוך התשובה שהמקום שאלוהי הברוג היה מקום שאין השי"מ].

גם במאמר מרדכי ס' כ"ז בתשובה מנן המחבר אחר שהקשה על המצוי"ט מהך דגברא חרובא וכן מהא דשלטוהו לחוך ה"ס, כ' דל"ל דהמצוי"ט החיר רק א"ס נמלא הברוג במקום שאין שיירות מלוות (*), בזה שפיר מסתבר דברי המצוי"ט דכיון שידענו דבעל האשה הלך לשם מסתמא הוא הברוג, ולא חיישינן שמה גם אחר הלך לשם ואותו האחר נהרג כיון שאין שיירות מלוות [לשם], אבל א"ס נמלא הברוג במקום שהשי"מ, איזו הוכחה יש מהא דידענו שבעלה הלך לשם שהוא נהרג, הלא הרבה אנשים הלכו לשם, וצנ"ד חלק על המצוי"ט והשכר יעקב מהא עטמא דכיון דשיירות מלוות דילמא אחר נהרג, ונראה דבמקום שאין השי"מ מודה הוא דיש לסמוך על המצוי"ט.

אמנם יש חולקים וסוברים דאפי' במקום שאין השי"מ אין להחיר מטעם המצוי"ט. פי' לעיל אות ע"ז מהבית אפרים סוס"י ל"ג דא"ס כי שכח דגם המצוי"ט לא קאמר אלא היכא דלא שכיחי שיירות [וכ"כ דעת המצוי"ט צמ"י ל"ז], מ"מ מסוים דמ"ש המצוי"ט שילא מחזקת איסור דאורייתא ל"ט, דמקום שצא דהיינו

ובשו"ת מהר"ש"ם ח"ד ס' ס"ז אחר שנידן לסמוך על המצוי"ט במקום שיש עוד אומדנות [וכבאות שח"ז], כ' עוד דיש מקום לנרץ עפ"י מ"ש הש"ס להוכיח מחשבו הרא"ש ומהר"י דגם גבי איסור א"א אמרינן דאין ספק מוליד מידי ודאי במקום שאין שי"מ אפי' בדליכא סימן כלל, והנה לכאורה יש סתירה לזה מעובדא דינחא ר"ג דאזיל מקורטבא שחלקו אצ"י ורצא, וגם לדין עטמא רק משום כאן נמלא וכאן היה [פי' לעיל ס"ק ק"ג אות ט'], ואי נימא כדעת הש"ס א"כ צל"ה הול"ל דכיון דינחא זה אזיל צודאי לאספמא אחא יחוש לינחא אחר, [ואף דהתם שכיחי שיירות, מ"מ כיון שהוכיח שמו וכנויו הרי בזה לא שכיח, כן נראה כונתו לפי דבריו דלכלן], ואולם נראה לפמ"ש הרשב"א בגיטין דף כ"ז דאיכא דשיירות מלוות אנו חוששים ליוצ"ש עובא, מפני שהשיירות מציחין גיטין של יוצ"ש עובא והול"ל נפילה דרבים, וא"כ ה"ג צסוגין דמירי בשיירות מלוות וכמ"ש הפוסקים וא"כ דמי לודאי וודאי, ולזה הולכנו לטעמא דכונ"ה.

ובתשו' מהר"ש [ענגל] ח"א ס' מ"ט כתב עפ"י השכר שמעתיא דבמקום שאין שי"מ אמרינן היינו שנאמר הוא שנמלא, אבל א"ס הוא בדרך המלך ששי"מ, קשה להעמיד יסוד על זה. וע"י דבריו צמ"ג ס' מ"ד.

ובחבצלת השרון ס' כ"ד אחר שהקשה על ראיה השכר יעקב מקצר שא"ד, כ' דהעיקר בסברת המצוי"ט כמ"ש הש"ס בשם מהר"י דהוא משום אין ספק מוליד מידי ודאי, וסברא זו מחזקת ג"כ צחוס' גיטין כ"ז א' שהקשו ליושנא דבטיק תרתי לריעותא [כדי לחוש ליוסף בן שמעון אחר, דהיינו הוחזקו בעלמא שני יוצ"ש וגם שכיחי שיירות מעלמא למקום שנמלא הגט], ובחוזקו שני יוצ"ש ולא שכיחי שיירות שריק, דמ"מ מנא ידעינן מאיזה [יוצ"ש] נפל כיון דאיכא שנים, וחירלו כיון דידעינן דמיוצ"ש זה ודאי נא"ד גט שוב לא חיישינן שמה גם מהאחר נא"ד, וחירולא הוא ג"כ מטעם דאין ספק מוליד מידי ודאי, אלא שכח דאף לפי סברא זו דברי המצוי"ט תמוהים מאחר דמירי גם בשיירות מלוות, דכיון דסברא זו דאין ספק מוליד מידי ודאי נלקחת מדברי החוס' הנ"ל גבי גט ושם גופא קיימ"ל דבחוזקו וגם שכיחי שיירות לא אמרינן סברא זו, וא"כ בעובדא דהמצוי"ט דאין צו סימן לא בשמו ולא בגופו ולא בכליו ושיירות מלוות שם, מה צרך דבעל האשה הלך בדרך זה, דאף דידעינן דזה נא"ד מ"מ צמ"ג הוי כחוזקו וגם שי"מ דלא מהני סברא זו.

ובס"י מ"ב כ' דאף שחמכו כל האחרונים על המצוי"ט, מ"מ זה רק בדרך ששיירות מלוות, אבל במקום שאין השי"מ שם השכר שמעתיא עלמו החזיק דברי המצוי"ט עפ"י דמהר"י משום דאין ספק מוליד מידי ודאי, וצנ"ד לא הוי שיירות מלוות. ובשו"ת הרא"ם (מרגליות) ח"ג ס' י"ג אחר שהקשה על המצוי"ט [כנ"ל באות ט"ז] כ' שעין צמשי המצוי"ט וי' שם צידונו שהדבר ידוע להם שמקודם הלכו יהודים דרך שם וצאו למחוז חפלא, וגם אינו מלוי כלל שיצאו אחרים ממקום אחר וילכו דרך שם ולא יכנסו לעיר, ובאותו זמן לא נשמע ולא נראה מי שהלך דרך שם וא"כ י"ל דהוי אין שיירות מלוות ולכך סמך עלמו להקל (*), ואף שהרשב"א מחמיר צדא לריעותא [משעטת הרמב"ן והרשב"א פי' לעיל ס"ק ק"ג אות ט'], י"ל צנידון כזה אפשר דמודה, ולא דמי לינחא ר"ג דחיישינן צדא לריעותא, משום דהתם הוי לן למיחש שצא למחוז חפלו והלך משם ואחר צא לשם ומת, אבל כאן ודאי לא צאו למחוז חפלא וכמ"ש המצוי"ט, אפשר דהרשב"א מודה, אבל עדיין קשה צמ"י לחדש סברא בלי ראיה

(*) מה שכתבו הרא"ם (מרגליות) ובן המחבר במאמר מרדכי וכן הבית אפרים דבסמוך דאף המב"ט לא התיר אלא במקום שאין השי"מ, הנה מלבד מה שמבואר ממשפחות דברי האחרונים שבאותיות הקדומות דהיתר המב"ט הוא גם במקום ששי"מ, מצינו גם להרבה אחרונים שדנו צ"ז ובתבן כן בפירושו. בתשו' הר"מ ס' ד' כ' דהמב"ט אינו מחלק בין שי"מ או לא, וגם אין טעם לחלק, דבשלמא ב' יוסף בן שמעון שייך לומר שבמיעוט העוברים לא שכיח שיוזמן מי ששמו כן, אבל באין ידוע שמו מעט העוברים כשי"מ דמי, דהרי לא מירי במדבר שממה שאין עובר בא שממה, והחכ"צ ס' קל"ד מחלק בזה בסימן אמצעי דשייך לומר דבין שיירות מצויות מזדמן לבא בזה, משא"כ המב"ט דמירי בלי סימן. וכעין דברים אלו כ' גם בחמדת שלמה ס' ל"א. גם בתפארת צבי ס' ה' כ' דמה שרצה הרב השואל לומר דדברי המב"ט אמורים רק במקום שאין השי"מ, כל המחברים הביאו דבריו במושלם ולא חילקו בזה, ואף להטעם שנתן המב"ט משום דנאבד ביבשה עדיף ממ"מ, א"כ לעולם הוי רק חשש דרבנן. וכן בתשו' מהר"מ פאזנא ס' כ"ה הביא מהבית אפרים דלקמן דבשיירות מצויות לא אמר המב"ט, וכ' דמשפחות המב"ט אינו כן שלא חילק, גם בשם שמעתיא כ' דמרבירי המב"ט משמע דאף בשיירות מצויות הקיל כן.

(*) עי' בהערה שמתחת לקו שבסוף האות הקודם.

אוצר

סיק קטא אות כ—כא

הפוסקים

משה כ' על המצוי"ט דקולא יתירה היא, אמינא דע"כ לא קאמר הפני משה אלא בנידון המצוי"ט עלמו שהגוי המעיד לא אמר אלא שראה יהודי אחד נהרג באותו דרך ולא הזכיר שום סימן שהיה אותו היהודי שנאבד, אבל צ"ל שלפי עדות היהודי מהחוגרמים מצואר שהחוגרמים קראוהו בשמו ושנפל למים שאל"ס ולא ראוהו עוד (אעפ"י שלא ראו אותו שנעצב במים ולא שבו עליו כדי שחי"י), הלא ודאי אפי' הפני משה יודע דכל כה"ג אם נשאת לא תלא. וכ"כ בחיים ושלוס ח"כ סי' צ' דכ"ז, עפ"י השפח הים הג"ל. ובבאיר נתיבים סי' ל' בנידון דשריפה, שנמלא גוף חרוך ונודע שנעלה הלך סמוך לאותו מקום נשעת השריפה, וגם נמלא מנעל שלו וחגורה שלו באותו הדרך שאבד [כנראה] בהפזז לברוח מגודל הפחד של השריפה, כי דלפי סברת המצוי"ט כבר יראה מחזקת א"ל דאורייתא, ואף שהמצוי"ט יתודעה הוא בדעה זו, מ"מ באשה עגונה ילדה באות נוכל לסמוך על דברי המצוי"ט עכ"פ בצירוף שאר אומדנות רבות להולילה מסכנת איסור דאורייתא. ועיי"ש עוד בס"י ס"ד.

גם בשדה יצחק סי' כ"ו צמי שהלך ללון באהל אחד ומחמת רעם וצחק פתא שם שריפה, ומלאו שם גוף חרוך ולא הבידורו, אחר שבי' דמנצח חרובא דיצמות קע"ו אין רא"י להחיר, דהתם אמרה האשה חזו גברא ובהא לא אמר שום אדם בשעת שריפה ראו שפי' נשרף, דהא לא ראו את הצעל שנשרף רק שהיה שם קודם השריפה ויש לחוש חולי חזיל לעלמא, כי דיש היתר עפ"י המצוי"ט דכיון שנמלא כחן גוף שרוף והצעל היה במקום זה אמרינן דזה שאבד נמלא, ואף שבעור אר"ס סי' תל"ט פסק כרש"ג דלא אמרינן דזה שאבד זהו שנמלא, מ"מ הלא כחצו התוס' בפסחים [דף י'] דמקום שיש רגלים לדבר מודה רש"ג, ופשיעא דאין לך רגלים לדבר יותר מזה שנמלא כים שלו צמכנסים וגם החשבויות שלו, ואף שבי' המצוי"ט סי' מ"ו [המוצא לעיל אות ע"ז] דסברא זו דזה שאבד לא מהני נגד חזקת איסור א"ל, אך לפמ"ש התוס' בתובות כ"ג א' ד"ה תרומתו דצורק לה קדושין ספק קרוב לה כ"י איתרע חזקת פנויה, ה"ג צ"ל כיון דאיכא אומדנות והוכחות שמת הצעל איתרע חזקת א"ל ושפיר אמרינן דזה שאבד זהו שנמלא. ובהרי בשמים מהדו"ת סי' ס"ה הביא מה שהקשה הנו"צ על הש"ס יעקב צמ"ש דקיימל הלכה כרבי, דהרי רש"ג אביו ורבו היה [כמוצא לעיל אות ע"ז], וכי דב"ד נראה דלכו"ע אמרינן דזה שאבד זהו שנמלא כיון דאיכא סי' אמצעי בגופו, ונהי דלא סמכין בעגונה אסימן אמצעי, צ"כ"ו הוי הסימן רגלים לדבר שזה הוא, והרי כחצו התוס' בפסחים דהיכא דאיכא רגלים לדבר גם רש"ג מודה, ומלכד הסימן שצגופו כיון דבעלם היום הזה נעלם בעל אשה זו במקום זה, זה גופי' הוי רגלים לדבר שזה הוא [ומה שנחלקו רבי ורש"ג היינו כשנמלא אחר זמן], דמיא דאיתא בחולין ל"ה בהכחא גברא דקמחור רישא ונפל במיא אייתי סילתא שדא אסיק חרין ואסרינהו רב, וכתבו בתוס' שם דאי לא אסיק אלא חד לא הוי אוסר דלא הוי לי' למיחש שמא שלו נאבד במים וזהו אחר כ"י, ולכאורה אמאי אי לא אסיק אלא חד לא הוי אוסר, הלא הלכה כרש"ג דלא אמרינן דזה שאבד זהו שנמלא, וע"כ משום דתיכף שנפל למים זרק הסל למים להעלותו, וזמן מועט ליכא למיחש ששלו נאבד ואחר הוא שנמלא, אך כיון דאסיק חרי שפיר חיישין, מאחר דאחד ודאי אחר הוא דילמא גם השני אינו אותו שנפל והחתיכה שנפלה כוורי הוא דאכלוה, ושעל כן מלינו בגיטין י"ע הבהא גברא דזרק לה גיטא לדביחיהו לביני דני אשכחא מזוחתא אר"י מזוחתא ביני דני לא שכיחא, [פ"י ואמרינן דזכו מה שזרק], והיינו דזה הוי רגל"ד שזכו שזרק הצעל וצב"ג ואיכא רגל"ד גם רש"ג מודה דאמרינן דזה שאבד זהו שנמלא, ולכך

מלחמה ומפולח אף שכתב הרמב"ם שרובן לאבד מ"מ הוי ספיקא דאורייתא.

ובבאר משה [דנישכסקי] סי' א' אחרי שהאריך באות צ' דלפי הכרעה הש"ס שמעמחא [דמקום שאין שירות מלויות יש להחיר מכה אין ספק מוליד מידי ודאי] יש להחיר גם בנידון [וכמוצא לעיל באות זה], כי באות ד' דבעיקר היסוד של הש"ס דעת החכם נצי סי' קל"ד [המוצא בס"ק ק"ג אות ק"ע] אינו כן, וס"ל דלא סגי לן מה שידענו שהנאבד היה באותו הדרך שנמלא הכרוג אף במקום שאין השיירות מלויות, ורק כשיש צו סימן אמצעי וגם שהוא במקום שאין השיירות מלויות דזה סובר החכ"ל דלא חיישין לאחר דאיתרמי צסימן כזה (*), והש"ס כי על דברי הח"ל הג"ל שלא נלך לנו הסימן, כדעתו וסברתו דסגי בזה [שנמלא הכרוג] לחוד, ולענ"ד נראה שמחור יותר כדעת הח"ל, דהא יסוד סברת הש"ס ומחרי"ו הוא על דברי הרא"ש ביחודי שהיה עמי בדרך, דכיון שידענו שאותו היהודי נתלחב עמו תלין בודאי שאותו היה שמת, וכי הש"ס דהגם שצורך שיירות מלויות, מ"מ כיון שאין מוחזק שאחד מהולכי דרכים נתלחב עם זה הגוי זולת זה, הוי לא כוחזק, ולכן שרי [דהוי ספק ודאי, ועפ"י דן גם לענין נמלא הכרוג במקום שאין שיי"מ], ולפ"י יש לחמוה לפי"ו על הרא"ש דאם טעם הצריחת דיהודי שנתלחב הוא משום דלא כוחזק שנתלחב אחר לא חיישין אף שהשיירות מלויות, א"כ הו"ל לגמ' לתקשו"י מהך צריחתא אלאבי דחייש לתרי ילחק בעובדא דילחק ריש גלותא, וכ"ש הוא לשם, דבעובדא דיהודי שנתלחב יש להסתפק ברבים אשר ראויים להתלחב עם זה הכותי ואפ"כ ל"ה לאחר כיון שלא כוחזק, כ"ש בתרי ילחק שאין החשש רק באחד [ששמו כשמו], עוד קשה לי דהא צ"כ צ"י איתא פלוגתא אי מקום הוי סימן ורבה סבר מקום לא הוי סימן משום דאמרינן כי היכי דלדידך איתרמי האי מקום ה"נ לחצרך, וקשיא למה לא ימא אין ספק מוליד מידי ודאי כיון שהוא ודאי הניח שם, ורבה לא חייש גם באיסורה במקום שהשי"מ היכא דלא כוחזק, והכא לא כוחזק אחר שהניח שם חפץ באותו המקום, וע"כ לריך לחלק דהיכא שהחשש הוא רק לאחד שמת יש אחר ששמו כשמו, סבר רבה דל"ה לאחר כיון שזה ודאי היה שם ואחר ספק אין ספק מוליד מידי ודאי, משא"כ במקום שהחשש הוא לרבים דרכים ראויים להניח חפץ בזה המקום חיישין, ובסברת הרא"ש שהוא חשש של רבים נראה לומר דמטעם אחר אחי עליה, דכפי מה שציאר הרא"ש זאת ידענו עפ"י עדים שהלך מכאן על דעת להתלחב עמו בכל הדרך, וא"כ אין לנו מקום לחדש חשש שנפרד צאמלע דרכו מגוי זה ונשתנה דעתו ורלנו ואחר צא על מקומו, כי זה חשש רחוק ואין לנו להפקיע חזקתו שעמד בה מקודם שיהודי זה מתלחב עם הגוי, ושפיר תלין דהוא הוא מי שנתלחב עמו מכאן (**), אבל מי שהלך בדרך ואח"כ נמלא הכרוג באותו מקום, אין כאן חזקה לתלות עליו שהוא הנמלא, משום דאטו מתחילה צא בדרך זה על אופן שישאר כאן, ואם מפני שנאבד, זו אינה הוכחה שהוא הנמלא כאן. ומעמח אין לנו הוכחה מעובדא דיהודי שנתלחב לענין שאם רק ידוע לנו שהלך במקום הזה ונאבד ונמלא שם הכרוג אפי' במקום שאין השי"מ, דלא הוי רק כדון סימן מקום לכל היותה.

כא. וכשישנם עוד אומדנות והוכחות מלבד מה שנמצא

המת באותו דרך שהלך הנעלם. בשפת הים

סי' ה' אחר שהביא דברי המצוי"ט לנידון בעצמו, כי דאפי"ג שהפני

(*) וע"י לעיל ס"ק ק"ג אות ק"י דהרבה אחרונים פורשים לדעת

החכ"צ דאפי' במקום שהשי"מ יש להחיר.

(**) וע"י לעיל ס"ק ק"ל אות ל"ב ול"ה.

אוצר

סיק קנא אות כז—כב

הפוסקים

גם בבית משולם סו"ס ח' אחרי שהסכים להחיר צדדו עפ"י כמה אופנים, כי וצוית שבעלה כחזק דרך כזה וכלן צעת כרוח שאינה מאויה וזיה מקום סכנה ונמלא צלותו דרך י"ל היינו שנאצד הוא שנמלא, ויטוי בשו"ת נ"צ סי' מ"ו שהקשה ע"ז, וצ"ד שיש סימנים בגופו וסימנים בצגדים שילא מהשש איסור לאוריתא ורק איכא איסור דרבנן, א"כ י"ל כרבי צדד שצד צד קצר לאמרין היינו האי שצדד.

ובעין יצחק סי' מ"ב אות ה' כי ג"כ דמאחר דצ"ד אין לנו רק חשש דרבנן יש לדון בהיתרם עפ"י השב יעקב דצדרי המצ"ט, שהקשו עליו דהא בעור פסק כרשב"ג דלא אמרין זה שצדד כו', ועוד דהא הכא יש לנו חזקת א"ל המנגדתו ושם בקצר ליכא חזקה נגדו, אצל צ"ד דכר נחצאר דהוי כמו רוב המצדד דלא ה"ב שם איש אחר דהו כמו משאלים א"כ ממילא נסתלקה החזקה כו', וא"כ מתורלת הקושיא של הנוצ"י דהא איכא כהא חזקת א"ל המנגדת, וכן לא קשה ממה שפסק בעור כרשב"ג, דדוקא דלאורייתא פסק כרשב"ג, אצל היכא דביעל בחמץ מודה בעור דתלינן דהו שנמלא, א"כ צ"ד דלא הוי רק חשש דרבנן שפיר יש לתלות דהא האיש שנאצד על אותו הדרך זהו שנמלא, דצדדנן לכו"ע מקילין בצדדא זו, (וכן אין שייך צ"ד סדרת הנוצ"י דשאי היכא דהוי מקום מפולג ומעבר לרצון, דהא צ"ד אינו מאי שיהיה שם על אותו דרך צלותו הזמן יכודי אחר עם סחורה כו').

וכן במצחית יחיאל ח"א סי' א' אות ז' אחרי שכי דתרי רובי מהני עכ"פ להוליא מאיסור תורה, סייב, א"כ כיון דבעדים העידו צ"ד שצלותו זמן מלאו שם דרך שכלן בעל העגונה איש ישראל מונח מת, יש לסמוך על דעת המצ"ט דאמרין זהו שצדד זהו שנמלא, ואף שיש חולקים על המצ"ט, עכ"פ צ"ד דאין עליה רק איסור דלכתחילה, יש ללרף סדרת המצ"ט להחיר אף לכתחילה.

ובירחון שערי תורה ח"ב סי' ע"א בחשף הרא"י אצלולדאווער אחר שהביא לנידון מתה"ד בפסקים סי' קל"ט דנשחק שמו זמן רב נפקא מאיסור לאורייתא ואין עליה רק איסור דרבנן [ע"י מה לעיל עפ"י ע"ו צאנז"ס סי' קצ"ו אות ד'], כי דכב"ג יש ללד עפ"י המצ"ט, והרי השב יעקב הביא ראיה לדבריו משה שצדד צו קצר, והנוצ"י דהא דלא דמי דהתם אינו נגד חזקה אצל כהא איכא חזקת א"ל, וא"כ צ"ד שפ"י דברי החכ"ד נפקא מאיסור תורה ואין כאן רק איסור דרבנן בלא חזקה, אף הנוצ"י יודה דיכולים לסמוך על סדרת המצ"ט, שזו מלאחי שכן כי להדיא בנוצ"י סי' י"ט דהיכא דנסתלק האיסור לאורייתא ונשאר רק איסור דרבנן יכולים לסמוך על המצ"ט, וכן מלאחי צחת"ס סי' ס"ג שכי דאיסור דרבנן יכולים לסמוך על הסדרת דהו שצדד זהו שנמלא.

ושם צ"ד בחשף הרש"י פייגנבוים מלוקאטש [מח"ס משיב שלום], כי דמהנוצ"י נראה דלא ס"ל לסמוך על המצ"ט אפי' באיסור דרבנן, ומש"כ שם הוא רק לדחות דברי השואל לרווחא דמילתא, אכן צחת"ס מצאנר דצדדנן אמרין זה שצדד זה שנמלא.

ובסי' ק"א שם חזר הבא"ג אצלולדאווער להחזיק דבריו הראשונים וכי דגם צמכד"ק סי' מ"ו כי הנוצ"י דאיסור דרבנן אף רשב"ג מודה לרבי דאמרין זה שצדד כו', וא"כ לפ"ד פשוט דאיסור דרבנן בכל מודים להמצ"ט, כמוצן, והוסף עוד, דנראה ברור דאיסור דרבנן מודה הנוצ"י להמצ"ט אף במקום שהשי"מ, ולא השיג על המצ"ט דלא דמי לקצר היכא דשיירות מאויות, רק באיסור לאורייתא.

מסיק שם וכני מלי היכא דאישתכח חדא אצל צ' וג' מדכה כואי הא נמי כואי וגיעא חומר עכברי שקלור, והוא הוא הסדרת הי"ל דהיכא דאיכא רגלים לדבר שזה הוא שפיר אמרין הוא שצדד הוא שנמלא, משא"כ היכא שנמלא עוד אחר שזו ליכא רגלים לדבר וחיישין דלא נמלא אותו שנפל כו', וא"כ כיון שהרבה אחרונים השתמשו צ"י המצ"ט להלכה, והגאון ר' חיים כהן בהרבה תשובות צנה עליו דין, צודאי יש ללרפו צ"ד לסנוף עכ"פ. ועיי"ש עוד צסי רכ"ד.

ובתשו' בעל צמח צדק [החדש] הגדפסח דצדרי מרדכי [פרידבורג] קו"ע סי' צ' אחר שכי צלות ד' דמהכ"א דזרק גיעא לדכיתו לציוי דני ואשתכח מזוחל [הי"ל דצדרי הכרי צמחים] אין להביא ראיה לדברי המצ"ט, משום דהתם איכא שתי הוכחות גדולות, ועוד דלדעת הרמב"ם והרשב"א והש"ע גם בלא מילתא המזוחל לא היתה רק ספק מגורשת [כמוצא לעיל אות ע"ז], כי דלפ"ז צנידונו שנמלא התם במקום שנעצב בעלה של זו רק בריחוק עשר אמות, והנהר יש לו עקולי ופצורי צאופן שא"ל שיהא לשם נעצב ממקום רחוק, א"כ הו"ל ממש כמו מזוחל צי דני לא שכיח, דהכא ג"כ לא שכיח כלל שיהיה נעצב בזה איש יחודי במקום ההוא שלא נודע טביעתו לשום אדם, ונוסף לזה הוכחה ע"מתי, דלומר שבעלה של זו אחר טביעתו עלה צחיים ואזיל לעמלא, הוא מילתא דלא שכיחא יותר מגרירת עכברים את הגט, ואם נאמר שזה הנמלא הוא הנעצב לא נאטרך לומר שאירע שום מילתא דלא שכיחא כ"א זה שראינו צניינו שנעצב, וגם בל"ה היתה רק ספק א"ל ע"י טביעה בזה, לכן סמכין לומר שזה שצדד זהו שנמלא ולכו"ע הו"ל צדן משאלים אף שלא שבו עליו שיפור כדי שתלא נפשו.

ובנחרי אפרסמון ח"א סי' י"א כי דאף שהחת"ס צח"צ סי' קפ"ז [המוצא לעיל אות ע"ז] כי דחלילה להגים לבו צבוראח לעשות סניף מדברי המצ"ט, אצל כשיש עוד סימן אמצעי שצריך לומר שאיש אחר שיש לו סימן כזה הלך דרך שם, אפשר לעשות סניף מדבריו.

ובברית יעקב סו"ס י"ב כי על השב יעקב שהביא ראיה למצ"ט משום דקיימ"ל כרבי צדד שצדד צו קצר, דעדיפא הו"ל לומר דאפי' רשב"ג דאמר תצדק כל השדה כולה מודה צנידונו, שחרי היו שם כמה הוכחות ורגלים לדבר, סימנים בגופו וכליו וצגדיו.

כב. כשיצאה מאיסור תורה מטעם אחר, אם יש להתירה עפ"י סדרת המצ"ט אף מדרבנן. כהא"ף לך שלמה סי' ל"ט צנידון נעצב שהוליוהו מת רק שהאנשים שהכירוהו היו אותם שראו הטביעה, כי דיש ללרף צזה דעת המצ"ט דחזקה היינו האי שנאצד, ואחר שכי דאף להחולקים על המצ"ט, כאן עדיף כיון שנמלא במקומו ממש, כי גם כיון דמשאלים הוי רק דרבנן לכן י"ל דסמכין על חזקה זו, וגם עיקר הטעם שחלקו על חזקה זו היינו כיון דנאצד חי ועכשיו נמלא מת אינו כמו שנאצד, משא"כ נעצב כיון דבשעה שנאצד הוי רצו למיחה, א"כ לא נשתנה משעת אצירה לכן לכו"ע י"ל חזקה זו דהיינו האי שנאצד.

ובקונטרס ענף ע"ן אבות שצ"י מקור מים חיים שאלה צ' היתר ו' כי דאף שהשיגו על המצ"ט דאין הלכה כרבי נגד צציו ורבו, אף בעור א"ת סי' תל"ט אף דאיסור לאורייתא פסק כרשב"ג מ"מ באיסור דרבנן כגון צביעל החמץ פסק כרבי, וא"כ צ"ד שכבר יל"ה מאיסור תורה ע"י סימן אמצעי צגוף וסי' עצה"ק כגלים, שפיר יש לסמוך לתלות שזה הנאצד, ולהחירה אף לכתחילה.

אוצר

סיק קנא אות כג—כד

הפוסקים

דהמצי"ט צמי' שכ"ז כי דנשתכח זכרו היינו י"צ חודש, אינו חלל
התם שלא היה חלל קול הצרכ בעלמא ולא היה מי שחלל הרג
באותו דרך, משא"כ צהיה דסי' קל"ה דלויכא בגדת הגוי שפיר
נפקא מאיסור תורה גם בלי שיעברו י"צ חודש, וכמו שיראה
הרואה בכל ספרי הפוסקים המציאים את דברי המצי"ט דסי' קל"ה
דאין גם אחד שיזכיר העצרת זמן כלל, ואולי מהר"מ גלאנטי הבין
דדברי המצי"ט דהיתרא שכי' אינו חלל מטעם דנשתכח זכרו דוקא
וכהיה דסי' שכ"ז [פי' לקמן אות ל"ה], ואמרו להכי הלריך י"צ
חודש, ולכן ג"כ מדמה נידון ידי' שאין שם דרך מיוחדת להביא
דהמצי"ט, וכבר השיגו שם הגור"ר צמי' י"צ חלל דמי משום דלא
התיר המצי"ט חלל דוקא היכא שהיתה בגדת הגוי שצאותו בדרך
מלא הרג.

כד. אם מספיקה עדות עד אחד שהנעלה הלך באותו דרך
שנמצא הנהרג. בשו"ת מהר"ם (ענגל) ח"ד סי' י"א
אות ה' כי דיש לדון טובא אם שייכא סברת המצי"ט היכא שלא נודע
לנו שהנאצד היה במקום זה רק עפ"י עד אחד, דהא לשיטת הרצב
פוסקים ע"א צעדות אשה לא מהני רק מדרבנן, א"כ צ"ד ממני"פ
לא מהני, דאי ניזול בזה דין תורה ע"א לא מהני, ואי ניזול
בזה דרבנן הרי מדרבנן לא אמרינן זה שאצד זה שנמלא, וכדומה
לזה כתבו הבית אברהם והפנים מאירות [הוצאו צ"ת ס"ק קל"ט]
לענין משאלים דלא יועיל ע"א ואף אם נשאת חלל מכה ממני"פ,
דמן התורה ע"א לא מהימן ומדרבנן הרי שוב חוששין שמא עלה
מן המים, וגם העירו שם דאף לשיטת הסוברים דע"א צעדות אשה
נאמן מן התורה מכה מדעל"ג מ"מ במשאלים לא חשיב מדעל"ג,
דאף אם יצא בעל לא יהא נחפס למשקר לפי שיכול להחלל דבאמת
ראה העצירה ורק שעלה מן המים, חלל שפי' יפה כתבו דהואיל
והחשש שמא עלה מן המים הוי מילתא דלא שכיחא (ורק להחמיר
באיסור ח"א חיישין להכי), לפיכך אם יצא בעל לא ניתני צמדי
דלא שכיחא ורק נחזיק את העד למשקר, וא"כ שייכא סברת
דמדעל"ג גם במשאלים, ועוד כתבו טעם דגם במשאלים יועיל
ע"א דאכתי שייך הטעם דקולת עגונה, מדחזין דחז"ל גופי' לא
רצו להחמיר בדיעבד ואם נשאת לא חלל ושפיר מועיל גם ע"א,
חלל צ"ד [דלא שייכי בני טעמין] י"ל דממני"פ עדות ע"א לא מהני,
וצפרט ד"ל דאף להסוברים דע"א נאמן מן התורה צעדות אשה
מכה מדעל"ג, מ"מ צ"ד לא שייך מדעל"ג, דאף אם יצא האיש
לציתו לא יהיה העד מוחזק לשקרן כיון שאומר רק שראה אותו
במקום פ' ושזי' י"ל דע"א לא מהני, אך באמת י"ל דהא דיש
פוסקים דע"א צעדות אשה מן התורה לא מהני [וכן הא דיש
סוברים דדוקא משום סברת מדעל"ג הוא נאמן מן התורה], כל
זה בעד המעיד שמאל אדם מה ורצונו להתיר את אשתו, א"כ
עדותו הוי נגד חזקת ח"א, וגם רוצה להוציא אדם פרטי אשר
הוא מכירים אותו מחזקת חי, דצוה לא שייך הסברא דכמה מחס
איכא בעולם, וכמ"ס החופ' בצעירות דמ"ו וצ"מ דקט"ו דכשנים
על אדם פרטי ל"ש לומר כמה גנבי איכא בשוקא עיי"ש, וגם
עדותו צוה נוגעת לדבר שבערוה ולכן שפיר י"ל דע"א לא מהני,
ומוכרחין לצא לסברת מדעל"ג או לקולת עגונה, חלל היכא שהעד
אינו אומר רק שראה את פ' במקום פ', א"כ דיבור זה אינו נגד
חזקת ח"א ואינו סותר דיבורו לחזקת חי של הבעל, וגם דיבור
זה אינו נוגע לדבר שבערוה, א"כ אף שמעיד זאת בשעה שאנו
דנין להתיר את האשה, ויסוד ההיתר אנו רוצים לננות על דבריו,
וממילא נלמא דיבורו סתירה לחזקת ח"א, מ"מ כיון דגוף הדיבור
שלו שראה אותו בחייו במקום פ' אינו סותר לחזקת חי ולא לחזקת
ח"א, שוב מהימן דיבורו אף בלי מדעל"ג ואף בלי קולת עגונה,
ודמי י"ד לסברת הרי"ף בזה דאשתמודעינהו דאחיה דמיתנא דלא
חשיב

כג. אם היתר המבי"ט הוא דוקא כשעברו י"ב חודש
מיום העלמו. בראש משביר סי' ט"ז כי דהשבות יעקב
ח"ג סי' קי"ד לא רלח להתיר צמצר זאת דהמצי"ט חלל עד כלות
שנה תמימה (*), ובח"צ סי' קט"ו ציאר השבות יעקב דהיינו עמלא,
משום דאחר יצ"ח נחשב אצד זכרו בין החיים וזכר לדבר נשכחתי
כמה מלג, והם הם דברי המצי"ט צמי' שכ"ז על דברי השו"י
הגאונים שהביא שם דיש מקום להתיר אפי' לא היה חלל קול
הצרכ בעלמא שמת, וכי דמפני שכתוב בנשוי הגאונים שם שלא
נשמע עליו שהוא קיים נראה שלא תנשא עד מלאה י"צ חודש מיום
התעלמותו, ואם לא ישמע עליו חוץ זמן זה שהוא קיים ל"ל
שנשכח זכרו בין החיים, ומהר"ם גלאנטי בתשובתו שצגור"ר סוס"י
י"א הבין כן בפשיטות דאף תשובה זו מהמצי"ט צמי' קל"ה חיירי
בהכי, שכי' וז"ל: וזכור ואל תשכח סברת המצי"ט בנשוי ח"א סי'
קל"ה שבאדם שנאצד ומלאו הרג ועברו על הנאצד י"צ חודש
פקע מוני' איסור דאורייתא ע"כ, ואפשר שהבין כן בדברי המצי"ט
סי' קל"ה מפני שכי' ונאצד זכרו, והיינו י"צ חודש (*).

וביד ימין סי' י' כתב ג"כ דהמצי"ט צמי' קל"ה הזכיר ונאצד זכרו
ולא פירש לן עד כמה זמן שנתעלם נקרא בשם נאצד זכרו,
ונלע"ד דנאצד זכרו שכי' הוא עד י"צ חודש דוקא לא פחות מזה,
והוא ממ"ס המצי"ט גופי' צמי' שכ"ז, והוא הטעם בזה התשובה
דסי' קל"ה דנקט בלישני ונאצד זכרו, וסמך עלמו אמ"ס צמי'
שכי', ואף שכל הרבנים שנשחיתו בנידיניהם מסברת המצי"ט לא
הזכירו הלריך להמחין י"צ חודש, עכ"פ ילא מפני המצי"ט והוא
מארי דשמעתא, ואפשר לומר דמה שלא הזכירו הרבנים י"צ חודש
הוא מפני שנידיניהם היו שערב יותר ויותר מ"צ חודש דמן הסתם
בענינים כאלו עד שמתברר הענין ונושאים ונותנים עובר הזמן.

גם בבבא השלחן סי' י"ד ד"ט טור ב' כי דעיקר כוונת המצי"ט
צמי' קל"ה צמי' ונאצד זכרו היינו צעברו עליו י"צ חודש
וכמ"ס צמי' שכ"ז, והוסף עוד דהשתא אפשר לנו לומר דאף מי
שחלק על סברת המצי"ט, היינו משום שלא ירדו לחלק בין חוץ
יצ"ח לאחר י"צ, חלל אכ"י לאחר יצ"ח כו"ע וידו לסי' המצי"ט.

וכן בחמדת שלמה סוס"י ל"א כי דכיון דלריכין [צ"ד] ללירוף
היתר המצי"ט, נראה שראוי להמחין עד אחר כלות י"צ חודש
מעת שהיה לו לשבז לציתו שאז הוא כעין אצד. וכ"כ בשערי
רחמים ח"ב סי' י"ד דנכון הדבר להמחין עד מלאה שנה תמימה.
ועי' בדברי החת"ס ומהר"ם שיק המוצא לעיל בזה ע"ז.

אולם בחיים ושלום ח"ב סי' א' דף ט' טור ג' כי דהמצי"ט צמי'
קל"ה במלא הרג בדרך לא נתן שיעור מוגבל במצואר
דבריו שם דאין זה תלוי בשיעור זמן, רק צמי' שכ"ז דמייירי בקול
הצרכ ולא הזכיר כלל צאחיה תשובה שנמלא הרג בדרך, בזה הוא
שמלריך י"צ חודש וזה צדור. וכ"כ בקדושת יו"ט סי' ז' דמדברי
המצי"ט צמי' קל"ה משמע דכלל שום שהיית זמן הדין כן.

וכן בשער אשר ח"א סי' י' הביא דברי המהר"ם גלאנטי דלא
התיר המצי"ט חלל כשעברו יצ"ח, וכי שהוא פלא, דהגם

(*) ועי' לעיל ריש אות י"ט בלשון השבות יעקב שלא כתב זה דוקא

על סברת המבי"ט רק על כללות ההיתר לענין להתחילה שלפי שאין עדות
ברור כ"כ אינו מתיר עגונה זאת עד כלות שנה תמימה, וצ"ח לתשובתו בח"א
סי' קט"ו, ושם לא השתמש בכלל בהיתר המבי"ט, רק שהתיר היה שם ע"י
צירופים שונים.

(**) ומהר"ם גלאנטי שם חלק על המבי"ט גם בזה והלריך ב' גבי שנים,
אבל בזה כבר השיגו עליו בגור"ר שם סי' י"ב וכן בראש משביר הג"ל, ובכל
הספ"י סי' כ', ועי' בשער אשר שבסוף אות זה.

אוצר

ס"ק קנא אות כז—כו

הפוסקים

אחד כולך מעבר הכהן על הקרח ונעצב, וגם גויא אחת מהכפר
שהלך לשם אמרה שהנעלם לו חללה בליל ג' וציוס ד' בצקר אמר
שהולך לביתו, ומקום הנעצב היה בחצותו דרך שהולכים מהכפר
לפיר, אחרי שהאריך לחזור דברי המצייט [כדלפיל אות ע"ו],
כי דמלכד זה אינו דומה ליד להביא דהמצייט, דנידון המצייט
היה כולך האיש הזה בדרך שהרואה פגע בו, אבל צני"ד אף
שהלך [לכפר] בדרך זה, מ"מ מאן יומר שהלך בחצורה לחוך הכפר,
ודילמא כשראה בשפת הכפר שהמים הנקשרים אינם חזקים הלך
לעלמא ולא ראה לכאן לכאן עמו כו, וכעין זה הביא מעב"ת [הרב
השואל] שרצ אחד כחצ לכס כן, וא"ל ראייה לזה, דכל שלא נודע
בנידון שזה נעלה בחוך המים אין כאן ידיעה שהלך בדרך זה,
וצו מודו המצייט והשצ יעקב. [ואולי י"ל דהדברי חיים לא פליג
על הקודמים, ולא כחצ כן אלא בנידון שיש סיבה לחלות על שלא
חזר בדרך זה]. ועיי' לעיל ס"ק ק"א אות כ"ו.

כו. וכשישנם שני דרכים למקום שאמר ללכת, ולא פירש
לפני צאתו שילך באותו דרך שנמצא בו
החרוג. בגמ' חיה ס"ד אות ו' [הני"ל בלתי הקודם] הביא
מהרב מפרעמישלא שנסתפק לעוד חשש בעובדא דידה לפי שיש
שם דרך אחר למקום שרצה לילך, והוא דרך המלך ודרך יומר
ישר מזה הדרך שנמצא בו הכרוג, וא"כ מנין לנו לומר שהלך בדרך
שנמצא הכרוג, וכי ע"ז, הני אומר דכיון דגם זה הדרך הולך לאותו
מקום, ונמצא הכרוג בזה הדרך אמרינן דודאי הוא הולך, דהנה
השצ יעקב הביא ראיה לדון המצייט משדש שאבד זה קצר,
והתם אין אנו יודעים אם זה הקצר שאבד היה דוקא במקום זה
מן השדש או שמה נקצר בלד אחר, ואין שיעור עד כמה תגדל
השדש, וכל חלקי השדש נכנסו בספק שמה כאן נקצר, ומ"מ מאחר
שנמצא כאן אמרינן זהו שאבד כו, וה"כ צני"ד, ולכאורה יש
לדחות, דהא השצ יעקב נעלמו ראה לחלק בין שזה שנאבד זה
קצר לנידון המצייט, דהתם בשדש עכ"פ ידעין שהקצר הוא
עדיין בשדש (דאם נבא לספק שמה ניטל כמה מכאן בודאי כל
השדש טהור), וא"כ שפיר אמרינן מאחר שנמצא כאן קצר זה
בודאי הוא הקצר שנאבד בשדש זה, משא"כ בנידון המצייט אף
שנאבד בדרך זה מ"מ אין ידוע לנו אם הוא עדיין בדרך זה
ויכול להיות שהלך לעלמא, ודחה השצ יעקב זה דגם בשדש אינו
ידוע אם נקצר במקום זה [שנמצא] או במקום אחר מן השדש,
ומעתה היה אפשר לומר דדוקא היכא שהיה בודאי בדרך זה
וספק אם נשאר כאן או הלך לעלמא דמיא לשדש שנאבד בו קצר
ונשאר בודאי שמה אף אין ידוע אם נקצר בלד זה או אחר,
אבל צני"ד מלכד הספק שמה לא נשאר כאן והלך לעלמא, אנו
מסופקים גם בלד אחד משני הדרכים [ואפשר שזעלה לא היה
בכלל בלתי דרך שנמצא הכרוג], בכה"ג אין חולין דכוי כמו שני
ספקות להחמיר, אף בכל זאת מפשטות לשון הפוסקים משמע
דכל היכא דידוע שהלך למקום פ' ונמצא הכרוג על הדרך ההולך
לאותו מקום, לשיטת המצייט אמרינן זהו שאבד כו, ולא חילקו
בין אם יש שם דרכים [אחרים] למקום פ', ובשצ יעקב היה המעשה
בלד אחד מפאריז לפד"מ ונמצא הכרוג על הדרך ובי' היתר מטעם
המצייט, אף שצמח"ל כזה בודאי נמצאים דרכים שונים, ועוד אפי'
בדרך אחד אין ידוע אם היה בלד זה מהדרך שנמצא הכרוג או בלד
השני, ומפשטות הענין משמע דכל שנמצא על הדרך ההולך למחוז
חפלו אשר שם פעמיו לדרך שם, תלינן דזה הוא שנמצא. ועיי'
בלתי שח"ז.

כו. וכשרק ידענו שהיה רגיל ללכת לאותו מקום שנמצא
החרוג. בפני משה [מקלעוואן] נחשו שנסוף הספר
ע"ד העגונה מאדנעשט, בנידון מחזור על הכפרים עם סחורה
שנעלם

חשיב כדבר שבערוה (וכהא דכתבו בזה) חולין דל"י בזה דמחזירין
שטר בסימנים הואיל דכזה אכתי ליכא סתירה לחזקה ממון), וכי
הגוי"י דאף במעיד שזה הוא אחיו של המת בשעת חליה ג"כ
מהני, הואיל דידוע זה אינו נוגע דוקא לחליה, וכיון דלשאר
דברים מהימן שוב מושיל ג"כ לחליה, אולם לשיטת הריב"ש
דבמעיד שזה הוא אחיו של המת בשעת חליה לא מהני, ה"כ
צני"ד שאמר דבר זה בשעה שאנו דנין להיתר האשה שוב י"ל דלא
מהימן רק עיי' קולה עגונה או עיי' סברה מדע"ג, וכאן לא שייך
זה, וזה ברור. [ועיי' בלתי שח"ז, ועיי' עוד לעיל סעי' ג' סק"ל סוף
אות ע"ו].

כה. וכשאין ידוע שהלך באותו הדרך רק עפ"י מה שאמר
לפני צאתו מביתו שהולך לשם. בבבית יעקב
ס"ד י"ב אחר שבי' ללך היתר עפ"י המצייט, כי בסוף התשובה דיש
להעיר עוד דלולי היתר זה שייך דוקא היכא שידוע בודאי שהלך
בדרך זה כגון שרואה אחרים באותו דרך, אבל צני"ד דאין ידוע
שהלך בדרך זה רק עפ"י מה שאמר הוא עמו קודם ללכת מביטו
שהוא הולך למקום פ' וישב קודם חליה לביתו, יש לחוש דילמא
חזר מדעתו ולא הלך כלל באותו דרך רק לקח לו דרך אחר וזה
שנמצא אחר הוא, אף נחשו מהרי"ק שורש קפ"ב שהביא מחשבו
הרא"ש בעובדא דר' אשר בר סיני משמע דאם נודע לאשמו או
לעדים במקומו שהלך לטוילעוואל ללמוד לפני הרא"ש מהני, דחשיב
ידוע שהלך בדרך זה, אעפ"י שיש לחוש אולי אח"כ בלתי מן העיר
חזר מזה, ואפי' אם ראוהו הולך מעט בדרך זה [יש מקום לחוש]
דילמא אח"כ לקח לו דרך אחר, דהא מרוכיה לטוילעוואל אשר
בספרד מרחק רב ציניהם וכמה פרשות דרכים איכא, וע"כ משום
דאוקמינן לחזקתו שאמר קודם ללכת מביטו, וכן כי בשצ יעקב
ס"ד י"א בשם מהרי"ק שורש קכ"א שישנה הוכחה לפי שנמצא החלל
בלתי דרך שאמר ללכת בהפרדו מן העיר, אלמא דלא חיישין
דילמא חזר מדעתו אלא אוקמינן לחזקתו הראשונה.

ובגמ' חיה ס"ד אות ו' השיב כן להרב מפרעמישלא שפקפק
בנידונו דלא דמי ממש לנידון המצייט כיון שלא נודע לנו
שהלך בדרך זה רק עפ"י מה שאמר שילך למקום פ' ולא נודע אם
קיים מאמרו, וכי הנפש חיה דמאחר שנודע שיהא ממקומו בודאי
הלך על הדרך הזה שאמר, וכן מלתי בשצ יעקב ס"ד י"א בשם
מהרי"ק שורש קכ"א [הני"ל].

ושם צכ"י ח' צמי שאמר שהולך בלילה לשמור רכשו ובצוקר רחו
שפרט שם שריפה ונמצא שם גוף חרוך, פתח בכתירה
עפ"י המצייט, ופקפק מחלילה דכיון שלא ראינוהו שם בבית באותו
חליה רק שידוע שהלך לשם ללון ומי יודע אם היה שם, ושצ
כי דמדברי השצ יעקב בשם מהרי"ק מצוואר דכיון שאמר ללכת
באותו דרך אמרינן דודאי הלך, וסיים דכ"ש צני"ד שהלך לשמור
רכשו בודאי לא נשתנה דעתו שלא להפסיד רכשו, ובאמת מטעם
זה נעלמו נוכל להחיר ולומר דזה הוא שנמצא, דודאי לא הלך
לעלמא להגית רכשו בלתי שמירה, וחזקה לא שדי אינש זוזי בכדי.

גם ביד שלמה סוס"י א' כי היתר עפ"י דברי המצייט [באין
שיירות מלוות] בנידונו שהנעלם אחר לפני העדים שהולך
לערל פ', ועל אותו הדרך נמצא המת, דמחשבו מהרי"ק המוצא
בשצ יעקב מצוואר דכיון שאמר ללכת בדרך זה, בודאי הלך. וכן
מצוואר מדברי הפני משה [מקלעוואן] שבלתי כ"ז.

אמנם בדברי חיים [להרי"א אויערבאך] ס"ד ג' צמי שהלך מביתו
לעבר הכפר ווייכסל על הקרח ואמר לאשמו שיצא לביתו
ציוס ד', וציוס ד' בצקר היה אחד מהעיר על יד הכפר וראה איש

אוצה

סיק קנא אות בז-כט

הפוסקים

שנעלם, ואח"כ נמלא הרוג בלחוד מן הכפרים שביד דרכו לסבב בו חלל שלא נודע אם בלחודו פעם היה שם, כי דכיון שהמנהג של אותם האנשים המחזירים בכפרים עם סחורות שיש לכל אחד מהם כפרים ידועים לסבב בלחודם הכפרים דוקא, ובכל פעם שהם מסבבים בכפרים דרכם לסבב בכל הכפרים הידועים להם כי משם פרנסתם, וא"כ אם היה כך דרכו של האיש בכל פעם שהלך בכפרים לסבב בלחודו כפר שנמלא שם ההרוג, לפי"ז אפשר להחזיר עפ"י חשד המצי"ע ולשיטתו אם נמלא הרוג בדרך שלחם לילך בהפחדו מן העיר אמרינן זהו שאבד זהו שנמלא, והיינו אפי"ז שנמלא במקום רחוק מן העיר ואפשר שלא הגיע לשם עדיין ולא היה שם בלחודו הדרך כלל, מ"מ כיון שלחם שדעתו לילך לשם חליקן דהוא שאבד ושנמלא ומסתמא הלך לשם ובהרג, וא"כ ה"ה צ"ד כיון שידוע הדבר שכל עת שהיה רוצה לסבב בכפרים היה מסבב בלחודו כפר ג"כ למכור סחורתו שם מחמת שאנשי הכפר היו ניכרים לו, א"כ צודאי יש אומדנא דמוכח שהלך שם ובהרג, וזהו שנאבד זהו שנמלא, כי מה חילוק יש בין שלחם בפירוש כי שדעתו לילך למקום ההוא או שידוע לנו בלא חמירתו שצודאי היה דעתו לילך שם, דא ודא אחת היא. ועי' בסוף דברי המאמר מרדכי שבסוף אות כ"ט.

כח. כשידוע שהיה על הדרך שנמצא ההרוג, אבל לא ידוע לאיזה מקום מיוחד היו פניו מועדות, או שהוא חסר דעה ואין לפניו מסורת הליכה ידועה. כי צודע בשערים ח"א סי' י"ד אות א' דהמעיין היטב בחשד המצי"ע יראה דלא איירי חלל בלחודו שכלל למקום ידוע, וידוע שלא בא לשם, או שדרכו לבא בזמנו לביתו ולא בא אז חליקן צודאי שמת, דאילו היה חי היה מגיע ללחודו מקום או היה חוזר לביתו, אבל היכא שהלך לנוד ודעתו היה להשחקת בלחודו אחרות בלחודו ימלא מוחו לכף רגליו, קשה הדבר להחזיר. והביאו לנידונו בצרכה מזיון סי' ל"ה.

ובתשרי סהר"ש [ענגל] ח"ד סי' י"א בלחוד חסר דעה שנוד מציתו וא' מעירו ראה אותו בעיר יערוסלאל ואח"כ נמלא סמוך לעיר אדם מת, וראה הרב השואל ללדד להחזיר עפ"י המצי"ע כיון ידיע"י שהוא היה ביערוסלאל ונמלא שם אדם מת יש לתלות דהוא זה שראוהו בחייו כאן, והרב המחבר השיב ע"ז [בלחוד ג'] דמלבד מה שרוב הפוסקים השיגו על המצי"ע, הנה נוסף לזה אף לשיטת המצי"ע זה רק בלחוד ידוע לנו שהלך מציתו לדעתה דהכי לילך למקום קבוע [ר"ל למקום ידוע, ולא בא לשם] ונמלא אדם מת בדרך ההולך לשם, דלא אם נימא דהמת הנמלא הוא אדם אחר ויהיה מוכרחים לומר דזה האיש שהלך מציתו שניה דעתו ממה שגמר מקודם לילך למקום זה, והלך למקום אחר, א"כ עפי"ז לנו למחילי שלא שניה דעתו והיו כצירור שהוא הלך בדרך הלך, אבל צ"ד שהיה חסר דעה והיה נודד ומסבב בעירות צלי החלטה לאן לילך, א"כ אף אם נאמין לעד שראה אותו ביערוסלאל, מ"מ ליכא הוכחה לומר שהוא מת שם, דעכ"פ לא הלך מציתו על דעת לילך ליערוסלאל שיהיה מקום לומר שזה המת הוא האיש שהלך לשם.

ולחלץ שם בלחוד ה' על מה שראה הרב השואל ללדד עוד משום שכבר עברו ג' שנים וכבר פרסמו ע"ז בעתון ולא נשמע ממנו מאומה, כי דבגם שהאריכו צוה בפוסקים והביאו רא"י מגמי כחוצות [כ"ז צ'] בזה דמשיני בלחוד צרי לי ופרש"י אם היה חי היה בא כר [ע"י לעיל סוף אות י"ט], צ"ד צודאי לא מהני סברא זו, דדוקא בלחוד השפוי בדעתו ויש ללדד מכה סברא זו דאם היה חי היה בא לביתו או היה כותב וגם לא היה עובר מלחא לאשמו שחר וכפוח המחויב עפ"י חורה, אבל צ"ד דהיה חסר דעה אזלא כל ה"ל [ועי' לעיל סוף אות ע"ז בהערה שמחת לקו, מהחתי"ם ומכרי' הכהן].

אבנם ע"י לקמן בסוף הלכות שח"ז מהמאמר מרדכי סי' כ"ז בחשודת בן המחבר שכתב להחזיר עפ"י המצי"ע צנידונו בשוטח שיהא מציתו ולא שצ ולא נודע מקומו א"י, ואף שראוהו הולך רק במסילה העולה מלפני לגוש חלב והמת נמלא ציטר הסמוך לכפר גוש חלב.

כמ. ובשנמצא ההרוג במרחק מה פדרך הלכו של הנעלם. במטעמי ילחק סי' ז' אחר שדחה ראיית השב יעקב להמצי"ע, כי [דמלבד זה] המעיין בחשד המצי"ע יראה דאילו דומה כלל נידון דידן לנידון דהמצי"ע, דהתם נמלא בלחוד הדרך, אבל צ"ד שנמלא מן הלך ציטר אעפ"י שהוא קרוב לדרך, הא קיימ"ל כרבי חגיגה דרוב וקרוב הולכים אחר הרוג, ואפי"ז במילתא דרבנן ובקורבא דמוכח אין הולכין אחריו, כמו בזמן בלחוד הקן במס' ציט"ה [דף י' ע"ג].

אולם באהל משה [מואלצרוס] סי' י"ב בלחוד שראוהו צית הרוג ושהכוהו מכות רבות, ומלא נעלם ונאבד, ואחר זמן נמלא הרוג בצור רחוק מצית הרוג ערך חצי וייראסע [והוא קלח יוחר מחלי ק"מ], אחר שפסק בלחוד צ"ד דנידונו לא דמי להא דהמצי"ע דהרי המצי"ע מייירי שנמלא א"י הרוג בלחוד המקום שנאבד האיש, אבל הכא הרי נמלא ההרוג במקום שאין דרך צני אדם להלך שם שקרוב לנודאי שההרוג לא הלך שם בחייו, ולא זו בלבד אלא דלפי העדות התחילה הרליחה ציתם של הרוגים ולא במקום שנמלא, כי אך הנה הרא"ש בחשודת דמכלוף בן מלול הניח ליסוד מוסד שאין דרך הרוגים לעמוד על אם הדרך אלא מושכים את ההרוגים למקום יחוד ומללע [כמוצא לעיל ס"ק ק"ג אות ל"ג], וא"כ ודאי דגם בעובדא דהמצי"ע לא נמלאו ההרוגים ממש בדרך שכלכו שבהי אין דרך הרוגים צכך, וגם דלשון המעשה במצי"ע משמע כן, שכי שם שההרוגים מושלכים, במקום פ"י, משמע דלא ממש בדרך נמלאו אלא סמוך לא רחוק מהדרך, ואפי"ה קרי לה המצי"ע שם שנמלאו בלחוד דרך, [והוא] מהאי עממא דאין דרך הרוגים לעמוד על אם הדרך, ותלינן שהרוגים חפסוהו בדרך והוליוכוהו למקום המולנע ששם נמלא, וצוה כי המצי"ע דיאלה ע"י מליאת ההרוג מחשש איסור דאורייתא, וה"כ בעובדא דידן מאחר דהרוגים חפסוהו בכפר והתחילו בלחוד הוכרחו אח"כ מחמת יראה להוליוכו למקום סתר לקצרו שם להעלים מעיניהם, ולכך נמלא במקום ההוא, ויאלה ג"כ ע"י מליאתו מאיסור דאורייתא, ואחר שציטר בעיטר עעם המצי"ע דהוא משום דצכ"ג שרוב מי שנאמר עליו דבר כזה היו רוצה למיתו [וכדלעיל סוף אות י"ט], כי דלפי"ז הדבר צרור שאין כונתו דוקא שנמלא ממש בדרך שהלך, שאפי"ז בלחודות הדרך נמי הוא הדין והוא העעם, שעכ"פ גם צכ"ג שייך רוצה, שרוב מי שנאבד בלחוד צ"ז ואומרים עליו שנהרג ולא שצ לביתו שצ אינו חי, ואמרינן שזה שנמלא הוא שנאבד.

גם בנודע בשערים ח"א סי' כ' בלחוד שנעלם צניסעתו ממקום למקום והוא דרך שרצים נוסעים בו, ונמלא הרוג ציטר על דרך צר שאין רצים נוסעים בו והוא רחוק מן הדרך הגדול כמו ג' וייראסע [והם יותר מג' ק"מ], כי דאף כי צ"ד לא נמלא ההרוג על אם הדרך ההולך למקום פ', אך כבר מצויר בחשד הרא"ש צכך דמכלוף בן מלול דאין דרך הרוגים לעמוד על אם הדרך, ע"כ קרוב הדבר כי ההרוג הוא מההולכים על הדרך והיו נמלא על הדרך, ובפרט כי המעיין בחשד המצי"ע יראה כי יסודו צנוי על מה שלא בא למקומו אשר רגליו היו מועדות לילך [ע"י צדכריו לעיל סוף אות י"ט], וא"כ הא רגלים לדבר אשר קרה לו סבה בדרך הלך, ויש פחה התרה עפ"י סברת המצי"ע. וכדברים האלו כי גם צסי"כ, ושם כוסיק ובפרט דלפי סברת הרא"ש יש מעלה צמה שנמלא במקום שאין שיערות מליוות כ"י.

אוצר

סי' קטא ארז כ"ג

הפוסקים

זכ רק לגבי גט בגיטין דכ"ז א"ס מלאו לאלתר כשר וא"ס לאו פסול וכתם הוי לאלתר שלא ראה שעבר שם איש, אבל גבי מליאת הכרוג שיהא יותר מעלה למיתלי צ"ל את הנאכד א"ס נמלא קרוב לזמן אכדן הא"ש לגבי נמלא אחר זמן מרובה, הא לא מלינו, כיון דמייירי נמי צשיירות מלינו, ועוד לדבריה, טפי מעלי צנידון המצ"ט אי הוי מליאת הכרוג לזמן מרובה מלזמן מועט, כיון דעיקר טעמא לגבי דאורייתא משום לאומדנא דלא נשמע שמו וזכרו מני אז שנעלם, ולאומדנא זו שייכא טפי לזמן מרובה אחר החיפוש ודרישה וחקירה, מלזמן קרוב לדיכא ראייה ולאומדנא כ"כ מהשתקפות שמו, דאפשר שלא חיפשו אחריו כ"כ ויצא עדיין לביטול. [ועי' לעיל אות כ"א מהברי' בשמים מהדו"ט סי' ס"ה דא"ס נמלא הכרוג חקב בלוחו מקום שנאכד זה עאיף טפי, דהוי כרגלים לדבר דכזה אף רש"י מודכ].

לב. בשלא נמצא גוף שלם מת רק עצמות. במהר"ש ענגל ח"ג סי' מ"ד אחר שדחה דברי הש"ס צמ"כ דנאכד חי ונמלא מת לא שייך לומר זה שאכד זה שנמלא מפני שלא נמלא כמו שנאכד [כמוכא לעיל אות י"ט], כ"י אף נמלא רק עצמות זה הוי ודאי בכלל פנים חדשות, ושוב י"ל דכזה לא שייך לומר זה שאכד זה שנמלא.

אולם בתורת חסד [להגרש"ז מלוזלין] ח"צ סי' מ' כתב דאף שיהא אפשר לומר לדעת המצ"ט דדוקא כשנמלא הכרוג שלם בגופו, משא"כ צניד שנמלאו רק עצמות אדם ולא כל הגוף [אין לחלות שזה שאכד הוא שנמלא], וכדמוכא בפסחים דף י' ע"ב גבי על ודק ואשכח, דאף אי אמרינן דככר שנאכד הוא הככר שנמלא, מ"מ בכהנים עכבר כר ומלא פירורין אמרינן דלא זה הככר שהכנים בו, אף י"ל דכזה אורחיה הוא כך כמו כתם בתינוק שדרכו לפרר דאמרינן זה הוא הככר.

ועי' בתשו' הר"ר מנחם מנדל אב"ד קוטב שכתשו רבנו משולם איגרא סי' ב' המוצא לה לעיל אות י"ט ש"י ביהר עפ"י המצ"ט אף שצנידו נמלאו רק עצמות. ועי' צו"צ חנינא סי' מ"ט.

א. ואם שייך דין המצ"ט בנאכד במלחמה שיש שם הרבה הרגים. בעלי חיים סי' כ' צמי שהעיד על אחד שראו שכלך למלחמה למקום מסוכן, ולמחרת באה הידיעה שהאגף השמאלי [שזה היה בחוכו] הושמד, כ' להרב השואל שהצ"ט לידון זה דין המצ"ט דא"ס נמלא הכרוג בדרך שכלך חלינן שזה הוא הנאכד, דאין הידון דומה לראיה, דהתם לא נשמע א"ס נאכד אחר מן העולם כי א"ס זה הנאכד שכלך על דרך זה, ומש"ה חלינן שזה, אבל במלחמה שנאכדו אנשים הרבה אשר לא נודע מהם עדיין, אטו משום שגם זה הכדון לא נודע מקומו אי נוכל לחלות שגם הוא מת שם בין שאר הכרוגים, והרי כל עיקר מאי דאמרינן צרי"פ האשה שלום דמלחמה אינה נאמנת לומר מת בעלי משום דאמרר כל בני איקטול ואיכו פליג, הרי דלא אמרינן כיון דכל בני איקטול גם בעלה הנאכד הוא בין הכרוגים שצמלחמה, אלא ודאי דלא כ' המצ"ט רק א"ס נמלא במקום שאין לחלות על הכרוגים דעלמא כגון שלא שמעו שוכרם גם אחר, אבל במקום המלחמה שהיו כמה הכרוגים מאין לחלות כזה יוחא מצא"ש אחר.

גם בוקן אחרון [ואלקין] סי' פ' צאחד שכלך לשדח המלחמה ונאכד ולא נודע ממנו ואח"כ נמלאו הכרוגים, ור"ה הרב השואל לצד להיחר עפ"י המצ"ט, והוא השיב לו דאין שום יסוד לה, דפשוט שהמצ"ט לא החיר כי א"ס כשנמלא הכרוג במקום דלא שכיחי הכרוגים אחרים, כזה אמרינן דזה שנאכד הוא הכרוג כיון שזה ודאי היה בדרך זה ונמלא בו ריעותא דנאכד זלרו, ומאיכא חיית לאחזקו ריעותא על איש אחר לומר שהיה ג"כ בדרך זה ונכר, אבל צדח המלחמה

וכן בתורת חסד [מלוזלין] ח"צ סי' מ' דק"ג עור ב' אחר שהביא לאירוף דעת המצ"ט, כ' דאף שצניד נמלא קלת רחוק מן הדרך הא ידעינן שכל הכהרגים נמלאים בסמוך לדרך ואין מניחים אותם על א"ס הדרך, וכמ"ש הפוסקים דכזה"ל אמרינן שפיר זהו שאכד זהו שנמלא.

ובגדולת מרדכי [להר"מ מצויסק] סי' י"ז צאחד שנכס עם צנו הילד בעגלה דרך המים ונאכדו, ואח"כ נמלאו שני נעצעים מתים גדול וילד, והא הילד הכירו אף את הגדול לא הכירו רק בצגדיו, אחר שדן דאפשר לזמות נידונו לנידון המצ"ט, כ' דאף שלא נמלאו ממש במקום המעצרות שהוא הדרך שם, צודאי המים השפילוס, שצודאי גם צנידון המצ"ט וכי ס"ד שנמלאו על א"ס הדרך ממש, שהלא זה אינו דבר הרגיל, שדרך הרגילים לסחוב ולגרר לצדדי הדרך כדי להסתיר, וצודאי אף שנמלא מן האד צדדי שיעור שדרך לגרר ולהסתיר הוי כנמלא בלוחו הדרך, והנה הילד נמלא לא רחוק מהמעצרות והגדול נמלא במרחק קרוב למדת ויחא"ס, והנה זה אפשר שאינו נחשב לריחוק מקום.

ובמאמר מרדכי סי' כ"ז בתשובת בן המחבר צא"ש אחד שטעם שילא מציתו מלפני ולא שז ולא נודע מקומו איש, ויהודי אחד פגע בו במסילה העולה מלפני לגוש חלב ור"ה להחזירו ולא יכול לו, ושוב לא נודע ממנו מאומה עד שעברו חמשה שבועות, ואז נמלא מת ציער הסמוך לפער גוש חלב ולא הכירוהו צפניו רק הצגדים הוכרו בעצמם, ובצ"ה ע"ז מדברי המצ"ט ה"ל, וכ' דאין לדחות דשאני הכס יודענו צודאי שכלך למקום פ', משא"כ הכא אף שראינוהו הולך במסלה הדיא שמה לא הלך אח"כ כלל סמוך לפער גוש חלב במקום שנמלא המת רק הלך לו דרך עקלתון למקום אחר, דזה אינו, דמדברי המצ"ט סי' ק"ג מצוה להדיא דאף א"ס נמלא [ירק] בחור החמוס ממקום בליכתו או א"ס רגיל ללכת שם יש ג"כ לסמוך ולהסתיר.

ל. כשידענו שהיה בעיר גדולה, ואח"כ נמצא שם באחד מהרחובות איש מת, אבל לא ידענו אם זה הגעלם היה דרכו באותו הרחוב. צמק שאלה סי' ל"ט בחולה שראוהו יורד מן הספינה לעיר קיוב צצת, ואח"כ בלוחו יום מלאו שם מת מוטל בלוח מרחובות, כ' דדברי המצ"ט שא"ס נמלא הכרוג בלוחו דרך שכלך בעלה ילדא האשה מאיסור חורב לא שייכי כאן כלל, דהרי מלוחו דרך שכלך עם הספינה לקיוב ידענו שעלה מן הדרך חי, ואף שהיה חולה הא אמרינן רוב חולים נחים, ומה שנמלא אחד מת בקיוב ברחוב פ', מי ידעינן שהיה בעלה לריך ללכת שם כלל בלוחו הרחוב, וכי הנוסעים לקיוב מוכרחים להיות בכל המקומות והרחובות שנכלל בשם קיוב, והלא רבים הם מהצאים לקיוב שנכרכים להיות זה ברחוב זה וזה ברחוב אחר, וכל מקום הוא כמו עיר צפני עממה, ומנא ידעינן שבעלה נכס מתחילה צציל להיות בלוחו הרחוב שנמלא שם המת, שנחלה בו משום שכלך ודאי בלוחו דרך לשם, וא"כ לא שייך מה היחר כלל.

אמנם בבאר משה [ירושלמיסקין] קונטרס צנין ירושלים סי' א' שהשיב ג"כ בלוחו נידון, כ' ל"ה ביהר עפ"י המצ"ט [כמוכא בלוח י"ט], כיון שידוע לנו שבלוחו היום שנמלא המת היה בעלה בקיוב, ולא נתעורר כלל למה שחש העמק שאלה ה"ל.

לא. אם יש לחלק בין נמצא החרוג תיכף להעלמו של זה, לבין נמצא לאחר זמן. צויתי יעקב סי' ג' אחרי שהאריך לבאר שיטת המצ"ט כ' דאין לפקפק צניד דמליאת היבדוי הכהרג היחא אחר זמן מסוים צערך ששה שבועות [מעת העלמו של בעלה של זו], דלאו מילתא היא כלל, חדא דלא מלינו חילוק

אוצר

סי' קט אהר לז-לר

הפוסקים

דלא שייך בזה זכ שחזר זכ שנמלא, אלא שכי' בזה טעם אחר, דצינשכ
הוי רגלים לדבר דאם איחא שהנאכד יגלו היה נודע מקומו, משא"כ
במים, [עיי' בלשון המצייט לעיל אות ע"ו], ובלא רגלים לדבר לא
סמכין על חזקה זו להשכיב, ואף לרבי י"ל דמודה דלהוליא מחזקה
ח"א צעין רגלים לדבר.

אולם בתשו' הר"א ברודו שדרכי נועם סי' כ"ד כי דאף שכי' נראה
לכאורה דעד כאן לא אמר המצייט אלא בדרך יצא
דהוי מילתא דלא שכי' עובא שפאותו בדרך שילא ללכת בו ראוין זה
[ונאכד] ימלא שם הרוב אחר [שלא נשמע ממנו שנאכד], וכיון
שאין לתלות ג"כ שהובא מארץ מרחק, משו"כ תלין שראוין זה שילא
ללכת בלכותו בדרך הוא עלמנו בהרוב, אכל בים וצובר דאיכא למיחש
שהמים הביאוכו [למח] ממקום רחוק והוא אחר אפשר דבגגון זה
דשכי' עובא אין להקל ולומר דמסתמא כמה שנמלא הוא עלמנו אשר
יאל ללכת דרך הים או דרך הנהר הכוא, אמנם הגם שהסביר נועם
זה לחלק מיצבה לים או נהר, הנה ראיתי למורי הרב [הפני משה]
בצ"צ סי' י' שידון דידוי' היה בים ולא חילק חילוק זה, משמע דס"ל
דדברי המצייט הם בין צינשכ בין בים ואין לחלק (*), והמעין [בפני
משה] ח"א סי' ע"ו יראה שנטה דעתו להקל שם מטעם שנמלא בים
באותו מקום שנטע שם כמו שיעו"ש [שחשכ זה כהוכחה בין
שאר הכוחות].

גם בגינת ורדים כלל ג' סי' כ' צידון דנטע במים, כי שיש
לרף לזה דעת המצייט דסי' קל"ה, והר"מ גלאנטי באגרתא
דשדר לן לירף טעם זה להחיר דבר חורב צלאון שפירש צפסניה
לכפרים ונמלא הרוב מושלך בלחח הגאיות של הכפרים, וא"כ צ"ד
שילא פ' ממקום פ' [דרך הנהר] ונאכד, ונמלא עובא יש לנו לתלות
שהוא הוא דבר חורב. ופי' לעיל סוף אות ע"ו מרועי ישראל ח"ב סי' ג'
דהגוי' לא כחז כן אלא לדעת מהר"מ גלאנטי, אכל הגוי' עלמנו
חולק על המצייט אפי' צינשכ.

ובתפארת צבי חק"ע סי' ד' כי דמה שראה הרב מצאצא לומר
דהמצייט לא אמר רק צינשכ, דבזה לא חיישין
מדאורייתא שנהרג אחר במקום שעבר זה הנעלם, אכל במים דיכול
להיות שפך וכל ממקום אחר חיישין, לענ"ד אין חילוק בזה, דאין
לחוש שכל ממקום אחר ונפל במקום שנתעלם הראשון, דאין יחזמי
שכל למקום הראשון ונשאר שם. ועיי"ש עוד בסי' ה'.

ובחמדת שלמה סי' מ"ג אות ל"ה הביא גם מהש"כ יעקב סי'
י"ז שירף דברי המצייט גם צידונו במים, וכי דלכאורה
ז"ע, ד"ל דזה שייך רק צנמלא צינשכ דכיון שנאכד האיש ולא
ידענו מה היה לו, תלין שזה הוא, משא"כ צנמלא במים י"ל דזה
הנמלא הוא ממקום רחוק ומילא הוא דלמעוהו להכא, וז"ל דס"ל
להש"כ יעקב דאפי' יותר מסתבר שנטע כאן אותו שהלך בדרך
זה מדמינא שהוא ממקום רחוק, ודחוק לומר הואיל ושוברא
דהש"כ יעקב ה"י שהמים היו נקרשים ופי' לא שכי' שיצא ממקום
רחוק, משא"כ במים שאינם נקרשים יש לחוש טפי שכל לכאן
ממקום רחוק, דאם היתה כוחו כך היה לו לפרש, איך דחפס
בפשוט דאף בזה יותר מסתבר לומר שהוא זה שהלך בדרך כאן.

המלחמה שיש שם הרבה הרורים חוץ מזה האיש זה ודאי שחורים
נהרגו ג"כ שם ורק דלאו דניס אם זה האיש ג"כ בקרב ההרורים,
בזה לא שייך סברה היינו האיש שנאכד היינו האיש שנמלא וז"ל, ובלא"ה
צ"ע דין המצייט כבר שזו בו האחרונים נרגא בו.

לד. אם שייך חיתר חסבי"ט גם במים. [כשהוליא מח ממקום
שנטע בו הנעלם, אף שלא שבו עליו כדי שח"כ]. צבירה
יעקב סי' כ"א בנטע שכל שבו עליו כדי שח"כ ואח"כ נמלא בלכותו
מקום במים מח, ר"ל מחחילה ללד חיתר עפ"י המצייט דכיון שנטע
בלכותו מקום במים ואח"כ נמלא מח נימא היינו הוא שנאכד כאן
היינו הוא שנמלא, ושז' כי ד"ל דבמים לא אמרין היינו האיש שנאכד
היינו האיש שנמלא, משום דבמים שכיחי אנשים נעצעים, ואפי' ג'
דשכר שנאכד זה קבר [דאמרין צבירות כ"ה] דשדה דרכה ליקבר
זה ואפי' אמר רבי קבר שנאכד הוא קבר שנמלא, וכן ר' יוסי
[צבירות שם] דס"ל כרבי גבי צעל מוס שנתערב דאמרין צעל מוס
שנמלא הוא צעל מוס שנתערב אפי' דשכי' למיפל זהו מומא אגב
דמנחי אכדדי, אפשר לומר דשאי' החם, דאפי' דאפשר דאיתרמי
אפי' לא הוי כידוע שיש עוד צעלי מומים, או דנקבר זה איש
אחרניא, אכל גבי מים ידוע שכמה אנשים נעצעים במים וצ"ל צעלם,
פי' יש לחוש דהנטע בזה ממקום אחר לכאן דרך המים, ולא אמרין
זה שנאכד במים זהו שנמלא, והכריח חילוק זה מהא דצבירות ז' דו
עמא שכל דג טבור מותר באכילה, וקאמר בגמ' עמא דחזין דכל
הא לא חזין אמרין אשראי אשרין כי חזין נמי נימא האיש אישכלא
והא אשראי אשרין, ומאי פריך, לימא רבי היה דאמרין זה שנאכד
זה שנמלא, ועיי' כיון דג עמא משרין ודרכו להסתבר ולחלוד [לא]
כמו דג טבור שמעיל צ"ל] הוי כידוע דמשרין דגים, דנטע
הבריאה היא, פי' לא אמרין בזה הכ סברא דזה שנאכד זה שנמלא,
לכן הי' במים הוי כידוע לנו דאיכא כמה נעצעים מימות עולם
מחמת כמה סיבות ומאורות שנטעו אינשי במים, אי' חיישין שמה
הנטע אחרניא הוא שכי' מונח במים, וכל לכאן דרך המים, ולא
אמרין זה שנאכד זה שנמלא, אלא שצידונו הוא שהוכרו הצגדים
שהיה לבוש בהם, כי דבזה י"ל זה שנאכד זה שנמלא אפי' במים, דאם
ניחוש לאחר פי' לא שזה עלה מן המים והשאל לומר הצגדים
והאחר נעצע ונמלא, וכה"ג לא שכי'.

ועיי' גם בגדולת מרדכי [מצויסק] סי' י"ז דף כ' עור ה' שכי'
דאפשר דכיון שנמלא במים אינו דומה לדין המצייט.

ובאמרי דוד [פערער] סי' י"ע דכ"א ה' כי ג"כ דבנהר יש לחוש
שהמים הביאו זה הנעצע לכאן ממקום רחוק, דנראה
דהוא שכי' שהמים מוליכים את הנעצע גם למקום רחוק, וכן הוא
בגמ' צ"ב דכ"ב ה' וצו"ד סי' קכ"ט צבירות וין שפכה בנהר נגד עיר
ישראלים, אסורה, דחוששין שכל לכאן ממקום אחר מהסביבות
שרובם עכו"ם, ומסיים, דטוב לדרוש צבירות.

ובשו"ת הרד"ד סי' ל"ה אחר שחזק דברי הגו"י כמה שדחה
דברי המצייט, כי ועוד דבנהר י"ל גלי אשפילוכו ולא
שייך זה שנאכד זה שנמלא, ובדלוי אף המצייט ושז' יעקב מודים.

ובדברי חיים [אויערבאך] סי' ג' כי דמה שהקשו על המצייט
מגברא ששלשוכו לים [דספי' ל"ב] שכי' הפוסקים דהא
דמאכרובה ולמעלה מותרת מיירי שכי' כרגל סי' מוצבק, ולמה לא
נחיר אף צלי סימן מוצבק ונימא זה שנאכד בו, בלחח אין כאן
קושיא, דבמים ששטף מודה המצייט דחיישין דילמא אחר הוא.

גם בתורת חסד [להגרש"ז מלוצקין] ח"ב סי' ז' סוף אות ע'
ואות ה', כי דמדברי הרש"א צ"ל שכלשוכו לים [דספי'
ל"ב] אין סחירה לדברי המצייט, דנאכד בים גם המצייט מודה

י' ובדי ימין סי' ח' כי על הר"א ברודו דמחשו' פני משה ח"ב סי'
צ' אין הכרח כלל, דהמעין שם בדבריו יראה שמתחילה עלה בדעתו להוציא
להאשה מאיסור תורה עפ"י דברי המבי"ם, ושז' חזר בו משום דדברי המבי"ם
הם קולא גדולה, וא"כ שפיר איכא למימר דאפסו להכי לא נחית לחלק בין
יבשה לים משום שלא רצה להאריך במילתא דלא נפקא לי' מידי, מכיון
שלא רצה לסמוך [בכלל] על דברי המבי"ם. ובג"ל בסוף אות ט"ו.

אוצר

סיק קנא אות לד-לה

הפוסקים

אולם בפרה משה אהרן ח"צ סי' ס' צידון של הנאמן שמואל, השיב לו על השגותיו על הפני משה וי' דדבריו בלתי מוצגים, ראה בשם דמשאלים אם אין עדים טענה צום ושכה שם שיעור שח"צ לא נפקא מאיסור דאורייתא, ה"כ כל שלא ראו העדים שום הרוג בדרך ודאי לא נפקא מאיסור דאורייתא, ומה שכתב מהכ"ד, לא דמי, דהתם היכא קלל דלא פסיק שמת, ושאר הוכחות הכתובים שם דכל זה מהני להסיר איסור דאורייתא.

ובחסד לאברהם [אלקלעי] סי' ו' דכ"ט כ' על הבאר מים חיים הנ"ל שהוא הדין בדעת המצי"ט דנאכד זכרו לצד יללה מאיסור תורה, וזה גרס לו להקשות על הפני משה, ברא אלא דאמרי דאין כוונה המצי"ט כן, דמשי"ב המצי"ט דילאח מאיסור תורה אינו אלא בדאיכא תרתי, דנאכד זכרו וגם שח"צ צא גוי מסל"ת ואמר שצאחו הדרך נמלא יחודי הרוג, וכ"כ במשה יוסף סי' ח' [הוצא לעיל צאחו י"ט].

וכן באביר יעקב סי' צ' דכ"ט עור צ' כ' על הנאמן שמואל הנ"ל שהפריז על המדה, דאיכא סדר דנאכד זכרו לצד אף שלא נמלא יחודי הרוג צאחו הדרך אפי"ה ליכא איסור דאורייתא לסי' המצי"ט, וכבר חפס הפרה משה אהרן על הנאמן שמואל בזה, והדין עם הפרמ"א, דהמזדקק בדברי המצי"ט יראה כהדיא שלא כ' שם דילאח מאיסור תורה אלא היכא דאיכא [גם] גוי מסל"ת שמואל הרוג צאחו דרך, אצל צאכד זכרו לצד לא מהני, וזה מצוה בדבריו שטעה שני סוגים, א' מי שאכד זכרו, והב' מי שהועד [ג"כ] שצאחו הדרך שער פ' נמלא הרוג, וסוג הא' לאכד זכרו לצד השוה אותו למי שפירש בספינה ואצדה הספינה ולא נודע לאיזה מקום הלכה ונאכד זכרו דהוי ספינה דאורייתא ונותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים, הרי משמע כהדיא לאכד זכרו [לכד] הוי ספק דאורייתא כספינה שאצדה, ואפי"ג שבי' המצי"ט דנאכד צישוב עדיף טפי ממי שנאכד צום, לא מפני זה יסמוך להחיר דיעבד, דא"כ צבוג הב' למה לא החיר אף לכתחילה כיון דשם כחז עדיף מטעם צמשאל"ם, אלא ודאי דטעם זה לא עדיף כולי האי להחיר יותר צישב מציס, ודיו לצד מן הדין להיות כנודן כו', צאופן דדברי המצי"ט צרורים צביאור הפני משה ולא כדברי הנאמן שמואל.

ובחקרי לב סוס"י י"ב כ' ג"כ דעיקר יסוד האומדנא שטעו המצי"ט ומכריזו הוא צשציל שנמלא הרוג בדרך זה שהלך וצאחו זמן. וצמכדו"צ סי' ח' דל"ג א' הציא דבריו ממכדו"ק סוס"י י"ב הנ"ל וכ' דזה קשה לו על הנאמן שמואל שכתב המצי"ט לנדון ידיה ושם לא היכ עדות שנמלא הרוג בדרך זה כו', ושם ראיתי להפרה משה אהרן שדחה כל דברי הנאמן שמואל, וצבאר מים חיים עשה עיקר מדברי הנאמן שמואל ולא ראה שהפרמ"א דחה דבריו.

וכן בשער אשר סי' י' חמה בזה על הנאמן שמואל והבאר מים חיים שנמשך אחריו וכ' שהוא פלא, דמפורש יולא מדברי המצי"ט שלא החיר אלא דוקא [מפני] שיהיה גוי מסל"ת שנמלא הרוג צאחו הדרך דהוי אומדנא צרורה שהוא הוא המצוקש ועל הרוג הוא הוא שמת, ולהכי קאמר דנפקא מאיסור דאורייתא, משא"כ היכא דליכא עדות כלל, ויפה השיב עליו הפרמ"א, ודברי הפני משה צרורים.

[ועי' גם צצית אפרים סוס"י ל"ג וסי' ל"ו שבי' דצינודו לא שייך בכלל היתר המצי"ט משום שלא נודע שהנעלם הלך צאחו הדרך שנמלא ההרוג. וכ"כ דעת כל הפוסקים שהוצאו צאחותיהם [הקודמות].

סעיף

מלומר שהוא אחר והנאכד הלך למרחוק, וא"כ יש לנרף סבבא זו גם צ"ל. ועי' עוד צסמוך מדבריו שצאחו ל"ט.

ובסקור סים חיים קונטרס ענף עין צבות סי' צ' ליד ג"כ להחיר עפי" המצי"ט צנמלא נטענ דרך שהלך הנעלם, וכ' דאפי"ג דהמצי"ט כ' טעמו משום דאילו היכ גיול היכ נודע מקומו, וזה לא שייך צנטענ צמשאל"ם, דחיישין שמה פלטוכו המים למקום רחוק, מ"מ לטעם השב יעקב שזה דומה לקצר שנמלא דאמרינן דהוא קצר שאכד, ויש ליכא טעם אחר לחלות שהוא אותו קצר, ואפי"ה תלינן, וה"ה לג"ד.

ובחשק שלמה סי' ט' אות ז' אחר שנידד ג"כ עפי" השב יעקב הנ"ל גם צנטענ, כ' דאף דנוכל לומר שהמים פלטוכו למקום רחוק, מ"מ מדאורייתא לא חיישין לזה. וצחמדת שלמה סי' מ"ג אות ל"ט כ' דאין לומר דמים לא שייך טעם המצי"ט שחם היכ חי היכ נודע היכן הוא, דדילמא מים אטעוכו למקום רחוק ושם יולא, דפשוט דלפי"ז הוי ככל נטענ צמשאל"ם ויולאנו ג"כ מחשש דאורייתא, ועפי"ב הוי סניף לשאר היתרים.

ובקהלת יעקב [מקארלין] סי' ז' לירק ג"כ היתר המצי"ט צנידונו שהלך א' צספינה ונכפכה ונפל האיש למים ונעלם, ואחר משך זמן נמלא איש נטענ מת רחוק פרסה ממקום שנטענ זה, וכ' דאף דצ"ד לא נמלא ממש צאחו המקום שנטענ זה, אך ידוע שדרך הנטענים שהמים מגלגלים אותם איזה מרחק, וכיון שלא נראה ולא נשמע שנטענ שום איש אחר צסצינה זו ולא צריחוק מקום, קרוב לחלות שהוא הנטענ הזה.

וברוח חיים סי' י"ז דמ"ז עור ג' צנידון צ' יהודים שנכעו צספינה מיפו לחיפה ונטענה הספינה עם האנשים [צחמדת הדרך] ואח"כ נמלאו צ' יהודים מתים על שפת הים, הציא ממכר"א צרודו שצורכי נועם סי' ס"ד [הנ"ל] שנכתייב מהפני משה דאין לחלק צין יבשה למים, וכ' דכ"ש צנידונו שנמלאו צ' היהודים על שפת הים צמקום עצינת הספינה, דהוי הוכחה ואומדנא גדולה שהם הם אותם היהודים שכיו צספינה.

וכן הציאו היתר המצי"ט צמים, צמטה יוסף ח"א סי' י"א דס"א א', מכתם לדוד סי' ג', חקרי לב סוס"י י"ב, חמדה גנוזה סי' י"ב, הרי צשמים מהדו"ת סי' ס"ה ושמן ששון סי' ד'. ועי' לעיל אות כ"א משפת הים סי' ה'. ועי' עוד לעיל סעי' י"ז ס"ק קל"ב אות ז', וס"ק קל"ח אות כ"א וכ"ה.

לה. דעת מי שסובר דעיקר היתר המבי"ט הוא משום אבד זכרו לבד ואפי' בשלא נמצא הרוג, והחולקים על זה. צנאמן שמואל סי' י"ב דס"ה הציא לשון המצי"ט שבי' דסבבא היכ דקרוצ להתגלות מי שנאכד צישוב שולא ממקום אחד ולא נודע אנה הלך ונשכה זכרו יותר ממי שנאכד צום כו', וכ' דדברי המצי"ט הם כדברי התה"ד צכתים סי' קל"ט [המובאים צרמ"א סעי' ט"ו] שבי' דמשום שאילו היכ חי היכ נודע ונשמע לנו [לכד] הוי רוצא דשכחי עוצא וכוי איסור דצבנ *), והשיב על הפני משה ח"א סי' י"ג שבי' דצנתעלם מן העין לחוד צלי עדות שנמלאו הרוג צאחו דרך אף המצי"ט מודה דאכתי לא נפקא מאיסור תורה. וכדברי הנאמן שמואל כ' גם צבאר מים חיים [מוזירי] ח"א סי' ו', והשיב ג"כ על הפני משה הנ"ל. ועי' לעיל אות ט"ז מדברי החת"ס ומכר"ס שיק.

(י) ועי' לעיל סעיף ט"ו בצצה"ס ס"ק קכ"ו אות ד' שחלקו האחרונים

בביאור דברי החת"ס.

באר הגולה

יט

ג

ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך
היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא עד שיעיד העד שהוא
פלוני ויכיר שמו ושם עירו

ביאור הגר"א

[ע] ישראל שאמר כו'
אבל כו' תושי' הג"ל :

ג' ג' שם נפ' הנו' וכ"כ
הר"ש נחשו' וכתב דלא
סמכין אסימנין צליסורא
לדורייתא כרז אפי' צ"ח
דף י"ח ע"ב אפי' ה' סימנים לדורייתא סימנין כי הני לאו סימנים נינהו כדליתא שם גמרא :

אבל

סימנים לדורייתא סימנין כי הני לאו סימנים נינהו כדליתא שם גמרא :

באר היטב

(סג) סימניו. היינו סימנים שאין מונחים ביותר :

הפוסקים

ס"ק קנב — ס"ק קנו

אוצר

על לורתו ותמונתו בלא היכר טע"ע. [כפי הנראה כוונתו לדברי
הרמב"ם שבסעיף זה, ועי' בחשוכה שם] אכן לשם בדיוק שעל
הראשון. ח"ג דף כ"ו טור ג' שכתב דכוונתו ע"ד הרמב"ם פרק
הג"ל הכ"א שהוא צ"ע בסעיף כ"ד].

גם בגודע בשערים (קמח) סי' י"ד אות ט"ז אחר שהביא
מבניות אפרים הג"ל, כתב דאין לא קיי"ל בן מטעם דרבו
החולקים, ואף הרמב"ם כתב בפירושו דלא מהני כך וכך לורתו,
הרי להדיא דחולק על סברא זו, אלא שסיים דגם להחולקים מדי
סימן אמלטי לא נפקא, דלמה נשוא פלוגתא רחוקה צנייהס. וכ"כ
במהד"ת סי' מ"ב [דף מ"ח טור ג'].

אמנם במאמר מרדכי סי' ע"ב כי דלדעתו אין סתירה מדברי
הרמב"ם לדעת ר"ת, דהרמב"ם לא מייירי כשמעידין על
כל פרעו לורתו באופן שכלל בו כל תואר פניו, רק שאומר כך
וכך סימנים במקלפת מפניו, וא"כ על כל פרע ופרע י"ל דהוא
דבר השכיח, ולירוף ג"כ לא מועיל כמו שבי' התה"ד. [המוצא
בהגהה בסעי' כ"ד], אבל לירוף כל הפרלוף שיהי' כולל החוטם
והלסתות ועיניים וזקנו ופיו עד שעי' כל אלו יש לו תואר זה,
כולם עושים אותו ענין אחד משונה שאין דומה לזולתו, וכמו
שאמרו הקצ"ה טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אי
מהם דומה לחבירו, וזכר י"ל דגם הרמב"ם יודה, ועפ"י ר"ל
בדיונו דיש קלח מקום לסמוך על ד' ר"ת ורבינו צבור שור ושרית
מיימוני, אלא שסיים וכי בשציל דאנו מדמין נעשה מעשה צליסור
ערוה החמורה וכו'. וכע"ז כי בסי' פ"ה [דף קכ"ו טור ד'].

ובחליכות אליהו (לר' אליהו פיינשטיין) סי' ט' כי דברי שלא
לעשות פלוגתא י"ל דגם הרמב"ם לא קאמר רק [אם]
אומרים כך לורתו של פי עגול או רחב אדום הפנים או לנך, אבל
אם מליירים דמות לורתו פ"פ ותבניות עם פדחתו וחוטמו מהני.
ועי' באוה"פ לקמן סעיף כ"ה שיש חולקים בעיקר הפירוש הג"ל
ד' ר"ת. ויש שכתבו להדיא דאפי' לר"ת לא מהני תיאור לורתו.
קנז. וכך היו סימניו. ענא"כ"ע סקס"ג דהיינו סימנים שאינם
מוצקים ביותר. והוא מהצ"ש סקס"א. ולקמן סעיף

כ"ד יתבאר דיעות הפוסקים בזה ובשאר דיני סימנים.
קנה. אין אומרים באומד הדעת וכו'. עי' לעיל סעיף י"ח
[ס"ק קנ"א מאות ח' והלכה] כמה שדנו הפוסקים
להחיר ע"פ הוכחות של מקרים שונים מטעם דמי איתרמי וכו'. ועי'
במצ"ט ח"א סי' קי"ג.

קנו. שהוא פלוני ויכיר וכו'. כי בלמה דק' סי' י"ח, דלאו
למיתרא שניך העד להכיר שהוא בעל אשה זאת,
דא"כ מה צריך תו להכיר שמו ושם עירו, אלא כוונתו לומר
שעי' שיכיר שמו וש"ע הרי מעיד עליו שהוא פי, והכי קאמר,
עד שיעיד העד שהוא פי ויכיר וכו', בא לפרש הא"ך ידע
ויעיד שהוא זה, היינו שיכיר שמו וש"ע. וכ"כ בקיור צפרישה
אות כ"ט.

קנו. ויכיר שמו ושם עירו. כן הוא הנוסחא בטור. וכתב
הפרישה אות כ"ט דבס"א הגירסא "ויזכיר". וכ"כ

טע"ף יט. קנב. מת איש יהודי עמנו. כתב הרש"ם בסי'
י"ז, דנקט "עמנו" לרבותא לומר שאע"פ [דזכרה"ג]
אין ספק שאלו הסימנים היו צמת שזה האיש מעיד [עליו], דמאחר
שהי' המת עמו ודאי דקדק וידע שאלו הסימנים, אפי"ה אין אומרים
באומד הדעת פלוני הוא, משום דאכתי איכא לספקי בלאחר שהיו
לו אלו הסימנים בעצמם.

קנב. כך וכך צורתו כו'. כי בגליה מסכת סי' ע' אות ג'
דהרמב"ם והש"ע דסברי דאינו יכול להניח וללייר
דמות פרלוף של הנעדר בכדי שישמעו מי שמכירין אותו ויאמרו
כי הוא זה, בבררתא היא דדמות טע"ע אין ללייר.
ומתשובת מיימוני ה' אישות סי' ט' הביא דעת ר"ת לאו הכי
היא, אלא אף מי שלא היה מכירו כלל לשפער ולא
ראה אותו רק עכשיו, יכול לילך ולהעיד כך וכך הייתה לורת
פרלופו, ומועיל עדותו.

וביתר ביאור הביא דעת ר"ת צניות אפרים סי' י"ע [בדפוס
והארשא ד"ח טור ג'], שבי' דמחשי מיימוני הג"ל מצוה
דדעת ר"ת דאף שהמעיד לא היה מכירו מחיים כלל רק שעתה
[גאחר מיתה] ראה אותו ומעיד לפני צ"ד שמהל אי' מועיל מת
ומלייר תבנית פרלופו פדחתו וחוטמו ואחנתו יודעים שכן הייתה
לורת בעל האשה הזאת ג"כ מהני, שכן הוא מפרש מתני' דאין
מעידין עד ג' ימים [יבמות ק"כ א'] דמייירי צכ"ג, דאילו באלהם
הידוע ויכיר למעידים אפי' עד ק' ימים מהני כיון שידועים דזה
הוא, ומא' פענה רח' ודעת זקנים מצעלי הכוס' בשם רבנו יוסף
צבור שור [בסוף פי' שופטים] הביא צניות אפרים ששפרשים כן
רישא דמתני' שם, אין מעידים אלא על פ"פ עם החוטם, דמייירי
שאר העדים מכירים אותו, אלא שצא העד ואומר מעיד אני על
חוטמו ופרלופו שהוא כך וכך, ומתוך דצריכה יצונו המכירים
אותו שהוא זה.

גם בשב שבעתתא שמעתא ז' צפרקים י"ג וי"ד האריך לפרש
כן בדברי ר"ת עפ"י תשי' מיימוני הג"ל, וכתב ג"כ דנראה
מדבריו דר"ת מפרש משנתנו שאינו ידוע ממש למכירו טע"ע
אלא שראו אדם מת ואמרו סימני פרלופו וחוטמו והיינו פרלוף
עגול או ארוך וכן כפדחתו, ומכירו בחייו אף שלא ראו אותו
[עכשיו], יודעים הם עפ"י העדים האלו המעידין על סימניו,
שהוא רחוב, והביא מהמכרח"ש שגם הוא ראה לפרש כן בדברי
ר"ת אלא שדחה זה משום דזה ודאי לא אפשר, דכיון שהמעידין לא
הכירוהו בחיים רק שנתנו סימני פרלופו וחוטמו ה' ודאי דסימנין
אלו היו כמו ארוך וגון דאמרינן בגמ' דלא הוי סימן כלל, וכתב
עליו דלא קשיא, דמה דאמרינן דארוך וגון לאו סימן הוא היינו
דוקא בשאר הגוף, אבל צפרלופו כל שמלייר בסימנין כל פרלופו
ופדחתו וחוטמו זה הוי כמו סימן מוצק.

אולם סיים שם הש"ס [בסוף פרק י"ד], דהגם כי כתבנו זאת
לפרש דברי ר"ת, אך מדברי הפוסקים קדמאי ובתראי
נראה שחולקין על זה וס"ל דלא מהני לעולם סימנים אפי' צפרלופו
וחוטמו, וכן הרמב"ם פ"ג מב' גירושין כתב להדיא דאין מעידין

ו אבל אם אמר אחד (פו) יצא (סד) עמנו מעיר פלוני ומת

באר הגולה

מחפשי

ד ג"ז שם נרמז"ס
מהתוספתא:

פתחי תשובה

באר היטב

(פו) יצא עמנו. ענה"ט ועיין בתשובת אל"ף פנים מלירות ח"ג סימן מ' מענין זה. ועיין בס' מה"ש שהלריך מלך בשני סעיפים אלו ובסופו י"ז חידושי דיינים. [ועיין בתשובת חתם סופר סי' מ"ה וסימן ע"א ג"כ מענין זה. ושם בס' ע"א נתי שנת דרישוק מקום ולחמ לפני חתו שמו מ' ז' פונקל ושם עירו וזכרו הסמוך לטריפול ושם אשתו פ' ושאלו אותו העדים אם יש לו בנים ולחמ שיש לו שתי בנות אחת מלשתי הראשונה ואחת מלשתי השני' וגם אחר שיש לו בית סמוך לזה"כ ונתינתו נסע בהתחלת ימי הקיץ לבקש לו מקום להיות מלמד ולא יצא שתי בנות נמצא שאלו לו רק בת אחת ובתו השני' מתה טרם פרידתו מביתו והיה לו צנינו וגם ז' ימי אגילות ונשאל אי חיישי' בכה"ג דילמא אחרתי שמה כשמה ועיר כעיר. והשיב ע"ז נאריכות והביא דברי תשובת הר"ן סימן ל"ג בעובדל שהיה העדות מכוון מכל דל רק ששינה שמו כו' ודברי תשובת מ"ג סימן ק"ט בעובדל שהעירו עכו"ם מפל"ת עדות מיושר בשום ותקומם אף שאלו שהיה והבן שניהם היה להם עסק עם הדוכס ושניהם נכחו וזה היה כי לא היה עסק ולא נכנה רק האל לבד כו' וגם דברי תשובת ז"י סימן י"ג שהובא בקלור נק"ע אות ר"א ופלפל בדבריהם ומסיק בנדון השאלה יש לסמוך להקל כיון שיש הוכחות מרובות ועלומות שזה הוא וגם הרי לא אחר להדיא ששתי בנותיו חיות הנה רק משמעות לשון העדים אפשר לא הבינו היטב ובשם שנים ההוא אבדו עשונותיו אפשר מחמת ביעותה דמה"מ שכה שכנה התאבל על הבת ההיא כו' ועכ"פ אחר שכבר חפשו ונדקו בנתי הסמוך לזה"כ נמצאו הסמוכה לטריפול חזון יצאנו של זה היינו תחלת הקיץ ולא נמצא שום א' שאלו משם שמו כך וכך הרי אשתו מותרת לעלת ע"ש. ועיין בתשובת גאוני תרל"ז סימן כ"ז בענין שאלו העד שהסרו כד הודיע לכל שהוא מק"ק הורחלנא ואשה זו הגידה שצלה אותו מהורחלנא אלא מעיר אחת סמוך להורחלנא איזה פרסאות ותוכחות בזה שלשה גדולי הדור ע"ש. ועיין בתשובת הגאון מהר"מ מנריקא סימן י"ט מענין כיולא בזה:]

הפוסקים

סיק קנו — סיק קנט אות א

אוצר

יאל משם אלא הוא חנשא אשתו, מדנקט אם לא יאל משם אלא הוא משמע דברור לנו שלא יאל משם אלא הוא מדלג נקט לישנא דתוספתא, "ולא כי חסר אלא א"י וכו'. [בתוספתא שלפנינו איחא כלשון הרמב"ם (*).

ובמשאת בנימין (שליין הב"ש הכ"ל) כתב דתוספתא זו לא מתוקמה אלא בחמרו שאלו, "כדרי' בעיר פ' יאל מהעיר, אבל חמרו סתם ח' "ולא" מעיר פ' אינו מועיל חיפוש כלל, דלכ"כ הוא עובדל דילחק ר"ג דאלו מקורעובדל לאספמיא כו' (דיבמות קט"ז ב'), ופליגי זה אביו ורצא אי חיישינן ליחאק ר"ג אחר אי לאו, למכ לא בדקו בקורעובדל אי עבר דרך שם איש אחר ששמו יחאק ר"ג ובמלוי פליגי אביו ורצא וכי לא היו יודעין הוא תוספתא, אלא ודאי לא מתוקמה התוספתא אלא בחמרו איש ח' "כדרי' בעיר פ' יאל, אבל אם חמרו "ולא" איש ח' מעיר פ' סתם שיכול להיות שאיש אחר עבר דרך שם ואיכא לספקי בכל העולם כולו, לא שייך חיפוש כלל, וכ"כ הרא"ש בחשו' דמכלוף בן מלול [המוצא בס"ק ק"י אות ד'], וז"ל: וכי הושיבו שומרים על הדרכים או סגרו

ברמב"ם שלפנינו. [וברמב"ם דפוס רומי שולס בירושלם הגירסא "ויכיר".]

ועיין לעיל ס"ק ק"י אות י"ז וי"ע דיש מפרשים לשון הרמב"ם שהוא כלשון השו"ע כאן, שהוא מחיר בשמו ושם עירו לבד אף בלי שם אביו, ויש מפרשים דלירך להעיד גם על שם אביו, ומה דקאמר "שמו" היינו שמו ושם אביו, דלחזוויכו שמו קרי ליה. ועי' עוד שם בס"ק הכ"ל אות ק"ב וק"ד דיש מפרשים דבירורו סימנים שאינם מוכזקים לדורות ופ"פ סגני בשמו ושם עירו, והאי "עד שיעיד וכו'" ארישא קאי, דהיינו כשאומר כו"כ לורחו בעינן ג"כ שיכיר שמו וש"ע שבהטרפות שניהם סומכים על זה בהתרת עגונה.

קנת. אחד יצא וכו'. עבאה"ם סקס"ד שכי' דמשמע דאפי' אינו מזכיר שמו מ"מ כשידוע שלא יאל שום אדם אלא זה מותרת. והוא מהב"ש סקס"ב. וכ"כ הכנה"ג בבה"ט אות רס"ה דמדי' התוספתא מבוחר דכל שהזכיר שם עירו אטפי' שלא הזכיר שמו מכני בחיפוש אותה העיר וכן כתבו הרא"ם ח"א סי' ע"ה וברש"ך ח"ג סי' כ"ג. וביד אהרן ח"א בהב"ט אות שפ"ח כתב דמדברי העדות ביעקב סי' ע"ו נראה דאם לא הזכיר שמו אלא רק ש"ע דלכו"ע לא מכני חיפוש, ותמה, דהרי הרא"ם וברש"ך כתבו דמהני. וכן תמה עליו בעובדל השם סי' ח' דף ע' טור ד'. [וכן יש לתמוה על הבית אפרים סוכי ל"ב שכי' דלא ראה בתשובות האחרונים להתיר ע"י חיפוש בשלא הועד על שמו]. קנט. יצא עמנו מעיר פ'. א. אם צריך גם להעיד שהוא מתושבי העיר. עבאה"ם סקס"ד דכשהעיר אינה משומרת [ואפשר ללכת בלא ידיעה] ולא העיד שהוא מתושבי העיר אסורה. והוא מהב"ש סקס"ב. וע"ש שליין למחרי"ו סי' ע"ט ולהמשאת בנימין סי' מ"ד.

(*) [מדברי הב"ש שצ"ל להמהרי"ו לאחר שכי' דבעי' שתהי' העיר משומרת או שיעיד שהוא מתושבי העיר, נראה שהבין דגם המהרי"ו חושש לחששת המ"ב דבסמוך דשמן עבר שם אחר, (וב"ש המהרי"ו דאם עבר אדם שם מסתמא ראוהו בני העיר, אולי ר"ל דממירי באופן דלא הי' אפשר לצאת מן העיר מבלי שיראוהו). וכן נראה מד' הדבר משה [אמריליו] ח"א סי' י"ב דף קכ"א טור ב' שכי' על המהרי"ו ולכן הצריך שיהי' ברור לנו שלא יצא א' מן העיר, משום דאמר איש שיצא מעיר פ', אבל אם אמר תושב עיר פ' אז ודאי יודה דבחיפוש באותה העיר אם אינו חסר משם אלא זה מתושבי אותה העיר די, וכן נראה מד' הרא"ם מרגליות סי' ג' דף ה' טור ב' ע"ש. אולם המכתב מאליו בקור"ט סי' ה' סעיף ק"ה הוסיף ד' המהרי"ו בזה"ל: כיון ששפשו בכל העיר ולא הי' חסר אלא זה אין להסתפק באדם אחר וליכא למיחש שמא עבר אדם שם, דאם עבר אדם שם מסתמא ראוהו בני העיר. ובחן טוב סקצ"ו אחר שהביא דבריו כי עליו דני' דר"ל אפי' אפשר לצאת בלא ידיעה, והרי זה דלא כמ"ב. וכן נראה מד' השער אשר סי' י' דף ג"ג טור א' שאחר שהביא ד' המ"ב, וכי' דפשו דברי התוספתא דקאמר איש שיצא ממקום מ' מת משיאין את אשתו ע"י חיפוש אם לא יצא משם אלא הוא, נראה דשטיר מהני החיפוש, סיים דכן ראה מפורש בת' מהרי"ו סי' ע"ט שכי' דליח שמא עבר אדם שם דאם עבר מסתמא ראוהו בני העיר. והר"ד לקמן באות ד'].]

וז"ל המהרי"ו שם: מה שהבאת ראוי מהתוספתא אחר אחד יאל מעיר פ' ונהרג ופשפשו בלוחה העיר ולא הי' חסר אלא זה תלינן האי הוא שנהרג, בכתב הראשון לא השכחי ע"י דלמינא לא לריכנא, דהא כיון שפשפשו בכל העיר ולא הי' חסר אלא זה אי"כ ליכא להסתפק בלוחה אחר, ועוד כתבת דלית לן למיחש שמא עבר אדם שם, ע"י יש להשיב דאם עבר אדם שם מסתמא ראוהו בני העיר ואי איכא להסתפק לשום אדם אחר לא היינו מחזיקין את אשתו, וכן משמע מלשון הרמב"ם וז"ל: מחפשים בלוחה העיר אם לא

הפוסקים

כשאמר "זא" ובאומר "מעיר ס" גם המ"ב יודה, אין ראוי מתשו' מיימני
 ולא אמר "זא" אלא "מעיר ס".

אוצר

סיק קנט אות ב—ה

הפוסקים

מלול כמה שצ"ל ראי' לנדון מר' הרמב"ם שנסעיף זה, דכוונתו להצ"ח ראי' דאין לריך שיעור דוקא על העיר שהי' דר שם, שהרי כי הרמב"ם, ילא עמנו ממקום פ"י, הרי דלע"ג ללא העיר שהי' דר במקום פ' מחירין ע"י החיפוש משום דחלין בצעלה שאלו יודעין שילא ממקום ההוא. [ועי' דבריו המוצאים בס"ק ק"ג אות כ"ד].

ובשער אשר סי' י' זיכודי תושב שאלוניקי שהלך לפרשנה וילא משם ללכת לגי' ונעלם, והעידו צ' עדים מתושבי פרישנא שצא אליהם גוי מגיש ושאל אותם, איזה לורף נסע מכאן שהרגוהו במקום פ' והוא קשור צלין הרוג' והשיבוהו לא חסר לנו שום אדם זולת סילאניקלי אחד שנסע מכאן בזה הדרך, אחר שכי' צדק כ"ג עור א' דכיון שאמרו שלא חסר להם שום אדם זולת זה אין לך חיפוש גדול מזה [כמוצא לקמן ס"ק הצא אות צ'], הוסיף, דכן אמת דגם בזה מידי פקפוק לא ילאנו לפי מה שכי' כמה פוסקים דבכה"ג לא מהני חיפוש * משום דחיישין לאחר שעבר דרך שם, אך פשע דברי התוספתא דקאמר איש שילא ממקום פ' משיאין את אשתו ע"י חיפוש, אם לא ילא משם אלא הוא נראה דשפיר מהני, וכן ראיתי מפורש בתשו' מהר"י סי' ע"ט שכתב דלא חיישין שמה עבר אדם שם דאם עבר מתחת ראוהו בני העיר, [ע"י לעיל אות א'], וכן דעת הר"י סאמוע בתשו' צ"י סי' ג' [כמוצא צאות הצא] והרשד"ם סי' מ"ב [הוצא צאות הקודם] והורע אצרכם סי' ח'.

ה. וכשהעיד שיהודי תושב עיר פ' נהרג בשיצא מעיר אחרת דיכולים לחפש בעיר דירתו, אם גם אז די לחפש בעיר יציאתו.

בתשו' הר"י סאמוע שכתבו צ"י דיני פכ"ס מסל"ת סי' צ', בעדות מפי גמסל"ת על יחודי א' שילא מליפאנטו לבוא לביתו בלארסו ונהרג בדרך, כתב [באמלע ד"ה הנה בעדיות] דע"י חיפוש שיחפשו בליפאנטו וידעו שלא חסר שם שום יחודי שילא משם רק זה תנשא אשתו.

אולם הב"י שם צ"י ג' כתב לו דחיפוש זה קשה להוציא מידי ספק דמי יוכל לדעת מי ומי ילאו מליפאנטו דכמה אורחים וסוחרים שאינם מתושבי העיר הולכים וצאים ואי אפשר לעמוד על חיפוש זה, אבל החיפוש צעין אחר יותר נכון, שמאחר שהי' הולך לביתו בלארסו וא"כ הי' מתושבי לארסו ואם יחפשו וימלא שלא נתעלם שום יחודי מתושבי לארסו כ"א זה תנשא אשתו. גם צ"י ח' בעדות על יחודי מסופיאה שכלך לסמינדרא וכשילא משם נהרג, כתב [צ"ד"ה ומאי דאמרין שאין וכו'] שכל שצדקו עיר סופיאה ונודע בודאי שלא נהרג בדרך מהם איש יחודי זולת זה, אמרין וכו' היחודי מסופיאה שנהרג, וסיים, דאין לומר שיש חיון אחר, והוא שיחקרו על כל היוצאים לסמינדרא שלא נהרג מהם בדרך זולת זה, מפני שזה דבר נמנע לעמוד עליו שהרי בכל יום צאים אנשים מהמה מקומות ועוזרים דרך שם.

ובמטה יוסף ח"א סי' י"א אחר שהקשה על הצ"י צדק סי' עור ד', ממ"ש הוא עלמו צ"י י"א בעדות על תושב סינים שנהרג כשילא מחלב, שאפי' לא אמר הישמעאל אלא שכיחודי שילא מחלב נהרג, מאחר ששום יחודי לא ילא מחלב באתו זמן כ"א זה משיאין את אשתו [כמוצא צאות הקודם], הרי דס"ל דחיפוש במקום הליאה בלבד סגי, כתב דל"ל דמ"ש הצ"י צ"י ג' וחי' הוא דחיפוש זה קשה המליאות, ועל כן אם הזכיר הגוי מקום דירתו עוב יותר לחפש שם שהוא צנקל יותר, אבל אה"כ דאם לא הזכיר מקום

רחוקה היא לחוש לשמא כשמה, משא"כ שומשמי שכח ושפיר יש לחוש שמא פיון וצכה"ג גם צעניגותה הוי חיישין, ויש להעמיס כן גם בלשון הרמב"ן, (אמנם לא צרע"ה וי"י), ולפי"ז דברי הרמ"ב והצ"ח קיימים לפי דברי הרמב"ם והרמב"ן, ולדודו דוקא היכא דליכא בל"ה חששא רחוקה הוא דאמרין כ"ג וכו', משא"כ באמר א' ילא עמנו ולא הזכיר שמו לריך דוקא שיעיד שהוא מתושבי העיר.

ג. אופן החיפוש להסקילים דגם בשלא העיד שהוא מתושבי העיר מהני. כי בזהו רב סי' ד' דף ע"ז עור צ' דמלישנא דהרמב"ם והתוספתא שממנה לוקח דין זה, שכתוב, מחפשינ צאותה העיר אם לא ילא משם אלא הוא וכו', משמע בהדיא דאינו מספיק לחפש בתושבי העיר ההיא לבד, אלא לריך לחפש בכל האפשרות אם לא ילא משם שום אחד לא תושב העיר ההיא ולא תושב עיר אחרת שעבר דרך שם, ועי"כ ל"ל כן, דמאחר שהעד לא אמר ילא עמנו "תושב" עיר פ' אלא ילא א' "מעיר" פ' ויש במשמע שהי' תושב עיר אחרת וילא מן העיר ההיא, אי"כ אפי' אם יעשו חיפוש בכל תושבי העיר ולא ימלאו שילא משם ולא הזכיר אלא זה, אכתי איכא למיחש שמא על יחודי תושב עיר אחרת שעבר דרך שם קמסכיד, ושוב הצ"ח להצ"ח הני"ל בל"ה א' שכי' דאפי' בכה"ג שצודקים צין היוצאים, מ"מ אם אפשר ללאח צלי ידיעה אסורה וכו', וכתב דלפי"ז אפשר לפרש דמ"ש בתשו' מהר"ם [הנ"י צפוף הפנים מאירות שצאות הני"ל] יצדק שלא ילא מאותה העיר שום יחודי "הדר" שם, היינו כשיש במשמעות ד' העד שכל א' מתושבי העיר קמסכיד. [ע"י לקמן צאות י"א מהלחמא לדק]. גם בחן טוב סקע"ז דייק מלי הרמ"ש צקו"ע [כמוצא בס"ק קס"ב אות א'] שכי' דמחפשינ אם לא ילא "משם" מי ששמו כך, דלא מהני חיפוש אם לא "נעלם" אחר ששמו כך משום דחיישין דילמא אינש מעלמא עבר דרך עיר זו, וכן משמע מפשט לשון התוספתא והרמב"ם והעור והשו"ג, דאם לא הזכיר שהוא מתושבי העיר לריך לדעת שלא ילא "משם" אלא הוא ולא סגי צידיעה שאין "חסר" כאן אלא הוא.

וכבר הקדימם צעיקר הדין הרשד"ם צ"י מ"ב בנדון המוצא לקמן [צאות כ"י] שכתב שהחיפוש הוא שלא מתושבי קוליה ולא מאותם שטובים ושצים שילאו ממנה באתו זמן לא נפקד מהם איש, אלא שם צחיים או שמתו וקצרים אח"כ, מיכו סיים, כי צעניו הוא דבר קשה לידע [זה], וצפרע העוזרים ושצים. [אולם לפי"ד המרכ"ל המוצא צאות צ' שכי' דלדעת הרמב"ן אפי' כשלא העיד שהוא מן התושבים אמרין כ"ג וכו' וחלין שהוא מן התושבים הגרים שם, ל"ל דמהני חיפוש צין התושבים לבד. ועי' דבריו המוצאים לעיל ס"ק קמ"ה אות ג'].

ד. ובשידוע שהנעלם אינו מתושבי העיר שהעיד העד שיצא ממנה כשמת. במלכות הוצאות בקיורי דיינים שאחר סעיף זה, אחר שכי' צאות י"ד דאם צעלה של זו הי' מן התושבים אלא שהעד לא הזכיר רק "שילא" משם, הלוי במחלוקת הפוסקים אי אמרין כ"ג וכו' [כמוצא לעיל אות צ'], סיים דאם לא הי' צעלה מן התושבים פשיטא דלא מהני חיפוש.

אולם במטה יוסף ח"א סי' י"א הצ"ח צדק סי' עור ד' מדברי הצ"י בתשו' סי' י"א בעדות על תושב סינים שנהרג כשילא מחלב, שאפי' לא אמר הגוי אלא שכיחודי שילא מחלב נהרג, מאחר ששום יחודי לא ילא מחלב באתו זמן כ"א זה משיאין את אשתו, ודייק מדבריו דס"ל דחיפוש במקום הליאה בלבד סגי. גם בלחמא דק סי' נ"ח [דף מ"א עור א'] כי דכשאומר א' ילא מעיר פ' ונהרג, אף שלא העיד שהי' דר שם, מחירין את אשתו כשאלו יודעים שילא מעיר ההיא, וצ"ח שם דברי הרמ"ש בתשו' דמכלוף צן

(י' ע"ש שהביא בתשו' הב"י סי' ג' המובא באות הבא, ואולם ע"י לקמן מ"י המטה יוסף שאין רא"י בתשו' זו.)

אוצר

סיק קנט אות ה—

הפוסקים

[כמוצא לעיל בלכות א'], כי דלפוס ריבועא משמע ג"כ כפצת הלח"מ מהך דחשוי מיימוני שכי' שהנכרי אמר שהיכודי מעיר פ' נהרג ולא העיד בפירוש שהוא מחושבי העיר ואפ"כ כי דמהני חיפוש, אך י"ל דכיון שאמר "היכודי" מעיר פ' צה"א הידיעה משמע דמחושבי העיר קאמר הידוע לנו, ורא"י לזה ממ"ש הב"ש [בסקני"ח] בשם מהרשד"ס דאם אמר "פ' היכודי" אף שלא הזכיר שם העיר ג"כ מהני משום דקאמר "היכודי" משמע דהוא ג"כ מטעם הכ"ל דכיון שאמר צה"א הידיעה ע"כ כוונתו על אותו פ' שאנו מכירין שהוא מחושבי העיר הזאת. [לפי ד' המכתב שלמה המוצא לקמן בלכות י"א דהמ"צ מיירי דוקא כשאמר "יאל"א בלח"מ אין סתירה מחשוי מיימוני דמיירי כשלא אמר יאל, ומהפני"מ משמע דלא ס"ל הכי דנעמ המ"צ אלא דבכל אופן לריך להעיד שהוא מחושבי העיר].

ובאבן שמואל ס"ק ע"ר כי דפשיטא דחשוי מהר"ם אינו חולק על המ"צ וב"ש דכיון דאמר צה"א הידיעה וגם לא אמר "יאל"א רק סתם "מעיר פ'" מורה שכל א' מחושבי העיר בהיא מעיד.

פ. ואם ידוע שהתושבים בעיר הם הרוב בכל עת או בזמן שיצא הנעלם. במה"ל סקט"ה אחר שכי' דדיו של הב"ש במחלוקת שנויה [כלעיל אות ב'], כי עוד דיש לומר לז' היתר זה אם ידוע שהתושבים הם הרוב בעיר בכל עת או בזמן שיאל משם, דיש לומר דזה כל דפריש מרובא פריש ואזלינן דתר רוב העיר שם מן התושבים, כדאי' בכתובות ע"ו א' גבי יוחסין דהיכא דאזלי אינהו לגבה אזלינן דתר רוב העיר דכל דפריש מרובא פריש, וכן דיומא פ"ד ז' לא לריבא דפריש לחזר אחרת וכו', וה"נ בן הוא, כיון שגולד הספק דזה שפירש מן העיר אם ה' מן התושבים או מארחי ופריש, י"ל דמרובא פריש שם תושבים וכיון שכן יאלא עכ"פ [ע"י הרוב] מחזקת א"א מולדוריתא, וחו' יש לומר כי"נ וכו"ה לכו"פ, וחו' דספק פלוגתא דדרבנן הלך אחר המקיל וצפרע במקום עיגון, ועדיין ל"פ.

אמנם בשארית נתן סי' ו' סוף סעי' י"ד כי על הגר"י דוקלא שרלא ללדד כן, דמהכ"ת נימא כל דפריש וכו' כיון דידעינן דודאי ששם א' מחשבי העיר לא פירש א"כ אינם נחשבים בכלל הספק רק זה האיש הנחמר מהעיר או האורח שכלך דרך שם וכו"ל פלגא ופלגא, ועוד אפשר שצברו שם כמה אורחים וכו"ל מיעוטא וחזקת א"א, הגע עתמך מי נימא דבעי חנויות מוכרים דשר שחוטב וא' דשר נביה וידעינן דודאי שלא פירש מן שמונה חנויות כלום, רק דהספק הוא דבשנים אחת מוכרת דשר נביה וא' דשר שחוטב, אטו נימא דזה כל דפריש מרובא פריש, דדוקא היכא דיש לחלוקה הספק דבעי חנויות כלום אז אמרינן דעפי' יש לחלוקה דפירש מן הרוב משנאמר דפירש מן המיעוט, אכל היכא דידעינן דצירור שלא פירש מן הכי' [הכי'] חנויות כלום ליכא רובא, וזה פשוט וצריך.

י. ויש מי שחילק בזה בין שיירות מצויות לעיר שיצא ממנה לאין שיירות מצויות. בלח"מ לבי סקט"ה כי, דדוקא אם לא שכיח שיירות אז מהני חיפוש בלכות העיר, אכל אם שכיח שיירות ללכות העיר לא מהני חיפוש [אם לא העיד שהוא מחושבי העיר], דדילמא ה' שם א' ממקום אחר וכו' יאל עמו ומת, וביינו פלוגתא דלח"מ ורבא דבבבא דמיירי בשכיח שיירות כמ"ש בחומ' ורא"ש, ומש"ה ס"ל דלא מהני דריקא שיש לחוש דליתרמי איש אחר ששמו יתחך ריש גלותא כמו אותו שחסר מקורעוצא [ע"י לעיל בלכות ב' מהאבן שמואל], וכ"כ בחשוי מ"צ סי' מ"ד, וב"ש כי דאם אין העיר משומרת אסורה אלא"כ מעידים שאלא א' מחושבי העיר, ולי נראה דחלי' בכל בשכיח שיירות.

דירתו דשרי לחפש במקום ילידתו, אך כחנאו ע"י טורח גדול לפשפש היטב ולחקור ולדרוש מפי כל בני העיר אם ידעו או שמעו שאלו אינם אורחים בתוך הזמן הזה והלכו מכאן ונתעלמו ויכריחו על הדבר הזה, ואחר כל החיפוש הרב הזה אם יתברר דצירור גמור שלא יאל מלכות העיר שום יכודי בין מחושבי העיר בין [אורחים] מעיר אחרת אלא זה, אשמו מותרת.

אופנים בשגם אם לא אמר שהוא מחושבי העיר אפשר שיועיל חיפוש אף להמחמירים. [ואף בין התושבים]. [אותיות ו"י].

ו. כשהזכיר שמו. כי בפני משה (מקלעוואן) ס"ק ע"א דאף להמ"צ והב"ש [שבלות א'] דבעינן דוקא שיאמר שהוא מחושבי העיר, [מ"מ] היכא שהזכיר שמו וש"ע אף בהחזקו די בחיפוש בעיר אף שלא אמר שהוא מחושבי העיר, דהא חזינן דבהזכיר שמו היכא דלא הוזקו אפילו חיפוש א"ל כמ"ש הב"ש [בסקני"ט לדעתו, כ"ל ס"ק ק"ג סוף אות י"ט], ופירוש לא הוזקו אינו ידיעין דודאי שאין כלן שנים ששמותיהן שווין, רק הפירוש שאין ידוע לנו דודאי שיש כלן שנים ששמותיהן שווין [כמוצא לעיל ס"ק קמ"ה אות ב'], הרי דמספק אין לנו חוששים שמה יש כלן שנים ששמותיהן שווין היכא דהזכיר שמו, א"כ אף בהחזקו, מ"מ כיון שכבר דדקו ולא יאל אחר ששמו שווה לזה לא חיישינן לספק שמה בל אחר לכלן ששמו שווה לזה, דהחזקו לאחר חיפוש שווה כמו לא הוזקו קודם החיפוש, וזה נראה לי ג"כ כוונת הב"ש שכי' בסקט"צ [על דברי השו"ע] דמשמע אפי' אינו מזכיר שמו כלל, ואח"כ מחלק בין אם אמר על חושבי העיר או לא, והיינו מטעם שכתבתי דדוקא צאנו מזכיר שמו שייך לחלק דזה אכל לא במזכיר שמו.

אולם בחן טוב סקט"ז כי דמ"ה הרמ"ש [המוצאים בס"ק קס"ב אות א'] שכי' דמחפשינן אם לא "יאל"א מי ששמו כך" [ש"ש לדיוק ממנו דלא מהני חיפוש אם לא "נעלם" אחר ששמו כך כמוצא לעיל בלכות ב'], נראה דאפי' במזכיר שמו חיישינן שמה אחר ששמו כך עבר דרך עיר זו (ולא דמשמע לכאורה מפשט לי החוספתא והרמז"ם והטוש"ט שכתבו ג"כ אם לא "יאל", דרק בלא הזכיר שמו חיישינן לזה), ומסתברין ד' הרמ"ש, ואפי' להרמז"ן וסיועו דמקלין במזכיר שם עיר שאלא ממנו ולא חיישינן דילמא אינם מעלמא עבר דרך אותה העיר דאמרינן כי"נ וכו"ה, היינו במזכיר שמו ושם אצ"ו, אכל במזכיר שמו לבד לא סגי בשם עיר "שאלא" משם, ולא מהני אפי' אם לא שכיח שירא לאותה עיר שאלא משם, לפי מה שכתבתי בסקט"ה חקירה ג' דהחירה דלא שכיח שירא לא מהני אלא זידעינן שבעלה של זו הלך לאותו מקום שנמלא המת ולא שכיח שירא לשם, דלא חיישינן שמה גם אחר הלך לאותו מקום.

ז. כשאמר "עמנו". כי במטה יוסף ח"א סי' ה' דף מ"ד טור א' דמ"ש הרמז"ם "אכל אם אמר א' יאל עמנו מעיר פ' מחפשינן בלכות העיר וכו'" דמשמע דאף שאמר [יאל] מעיר פ' סתם ולא אמר עיר דירתו דמהני, היינו דוקא כשאמר יאל "עמנו" דבכ"ג אפשר לעמוד על החיפוש שיחפשו מי הוא זה שאלא מעיר פ' עס העד, אם הוא זה אשר אהנו מנקשים תנשא אשמו, וזהו שנייה הרמז"ם והוסף בלשון החוספתא "עמנו" לומר דבכ"ג מהני החיפוש אף כשאמר עיר סתם, הא לאו הכי לא מהני עד שיזכיר עיר דירתו. וכן מצאנו ד' הפני יהושע ח"א סי' ה' דף ל"א טור ג' דכשאמר "עמנו" לא חיישינן לאורחי ופריש ואין ל"ל לשון דישתמע ממנו שזה דר שם.

ח. כשאמר "היהודי" וכו' בה"א הידיעה. בפני משה מקלעוואן סקט"ה לאחר שכבדו ד' הלח"מ שחולק על המ"צ

אוצר

סיק קט אות יא

הפוסקים

שאין לחלק בין "היכודי מעיר פ"י" ובין היכודי ש"צא" מעיר פ"י. וכ"כ
בס"פ פ' דף ע"ג טור ד'.

ובתש"ו ח"ד מנחם ב"ר מרדכי [אחי המכתב שלמה] שנכתב
שלמה סי' י"ד עמד על סתירת המשפטי שמואל, וכי
דאין כהן סתירה, דמה שבי' בס"פ פ' ופ"א הוא לענין "עמנו"
דלא בעינן, אבל בס"פ פ"ב קאי לענין דבעינן "יאל" וכו' שפי'
דדבריו, דאף דמלינו להרשב"א שלא הזכיר "עמנו" מ"מ א"א
להכחיש שאינה בתוס' "יאל" מעיר פ' וכ"ש לנוסחת הרמב"ם וכו',
הרי בפירוש דלענין "יאל" הוא דשקיל וערי, ואף שבי' בס"פ פ"א
על הדין דתש"ו מהר"ם שאמר היכודי מעיר פ' נהרג וכו', דפשיטא
שאין לחלק בין "היכודי מעיר פ"י" ובין היכודי "שצא" מעיר פ',
ואלו מחוץ דבריו שבס"פ פ"ב שניא ושניא, דיותר טוב לומר "שצא"
[שכח כמו "יאל"] מלומר "היכודי מעיר פ"י", לית מזה חזרה,
שכן דרך הפוסקים שכל עוד שאינו ענין לגידול דעסק ביה לא נחית
לעומקא דדינא, אבל בגידול הזה [דסי' פ"ב] שכח עיקר הדין נחית
לעומקא דדינא ומתוך דברי המהר"ם דלא ליפלוג עליוה, נמלא
דבעינן "יאל" ובג"ד ליתא, וא"כ לא פש גבן כ"א "היכודי מעיר פ'
נהרג" והרואה יראה מחוץ דברי הפוסקים שאין גם אחד שיאמר
שלא יבא לר"ך לפחות "יאל" ממקום פ', וזאת מהר"ם שהחיר בצומח
"היכודי ממקום פ"י", ומאחר שבג"ד לא היו העדים מעירו של
הנעלם, א"כ אין ראי' מהשו' מהר"ם כמו שבי' המשפטי שמואל.
אמנם המכתב שלמה שם סי' ט"ו האריך לחלוק על תש"ו
אחיו הג"ל, וכי דא"א ליישב סתירת המשפטי שמואל בצופן
הג"ל, דהא בהדיא דסי' פ"א לא אמר הגמסל"ה ד"אל" מקורפו
אלא ש"צא" מקורפו, ולכן נסתפק הכרז דאולי מפי אחרים שמע
או שחשש שצא מקורפו ואולי [צא] ממקום אחר, ואין זה דומה
להדיא דהרמב"ם דאמר ד"אל עמו", ופי"ז כי ד"אל עמו" לאו דוקא,
וכיוצא בזה, ו"אל" ובין "עמו" לאו דוקא, דאם "יאל" דוקא עדיין
לא יאל י"ח בג"ד דליכא "יאל", דששלמה בצומחו "יאל" איכא
למימר דראבו בגוי דילא, אבל כשאומר ש"צא" איכא לאיסתפוקי
למה שנסתפק, ופשיטא ליה דאין חילוק בין אומר "יאל" לאומר
"ממקום פ"י" וכו', וא"כ למה דהא בס"פ פ"ב דברי המחיר וכו'.

ודעתו להכליל עיי' לקמן.

ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ל"ב בהעיד מפי גוי כי אפרים
מהמבורג המומר מת בעיר רומא, כי דאין זה דומה
לעובדי דתלמודא דמי שהזכיר שם עירו שבי' דר' צה, דלפחות
לר"ך שיאמר ש"ד"ר" שם וצא עכשיו לכאן, משא"כ צה שהעיר
לא הגיד שבי' "דר" בהמבורג אלף שאפרים "מהמבורג" מומר
מת, ואין זו הוכחה שגולד או דר' בהמבורג ולא אפי' שצא משם וכו'
אלא שכן נקרא צהש לור' "אפרים המבורג" על שם אבותיו שהם
דרים צה, או לפי שגולד ונחגל צה ונתיישב אח"כ בעיר אחרת
ולא נפקר שם לידתו ממנו, או מולדת אבותיו הוא והוא לא נולד צה,
זה דבר המלוי לרוב שהרבה בני אדם דרים איתו פה ונקראים
על שם מקומם הראשון שילאו משם בקטנותן, או אבותיהם צאו
משם לכאן וכו' וירשו הבנים הכינויים ויחוסם למקומותם, מאבותם,
וכן נמלא בכתוב רבים, כמו דואר האדומי ללך העמומי ועוד, שהיו
ישראלים ונקראים על שם המדינה שהיו דרים צה מלפנים הם
או אבותיהם [פי' קידושין ע"ב], וכך אני אומר [גם בג"ד]
דאפרים זה שבי' קורא עלמו על שם המבורג לא זכו שאנו מצקשין,
אלא אחר הוא שנקרא בן מחמת אבותיו שהיו דרים צה או שצילדותו
נפלק משם ונתיישב במדינה אחרת והוא שהמיר ומת שם, ופשיטא
הוא דאפי' חיפוש אינו מוליאו מידי ספק זה, ואפי' נצדק
המבורג ונמלא שלא יאל משם אפרים אחר אף ממאה שנה והלאה,
עדיין הספק במקומו עומד.

יא. ובשלא אמר רק "יהודי מעיר פ"י" מת או נהרג, ולא
חוסף שום משמעות אחרת בדבריו שנשמע
מסגה שהנעלם יצא משם או דר' שם. כלמה לר"ך סי' נ"ט
בגוי שאמר "יהודי מניקלשבורג נהרג", אחר שבי' דאף דלא הזכירו
בשמו יש להחזיר עיי' חיפוש שלא יאל שום יהודי מניקלשבורג
הדר שם ולא חזר רק זה כדאיחא בתש"ו מהר"ם, כי עוד דלכאורה
יש לדון דלא יועיל חיפוש, דמלשון התוספ' והרמב"ם משמע שר"ך
שזכיר "יאל" מעיר פ', אבל היכא שלא הזכיר "יאל" מעיר פ'
רק יהודי "מעיר" פ' פשיטא דיש לחוש על אחר שכח ג"כ מעיר
הזאת ונאצד משנים קדמוניות והא"ך יועיל חיפוש, או [שים לחוש]
דילמא הי' נקרא על שם העיר הזאת מפני שגולד צה ולא הי' דר'
צה עתה כשהרג, כדאיחא בגיטין פ' השולח דף מ"ד אמר פ'
עבדי מכתריהו לפי' אנטוכי לא יאל, לאנטוכי שצאנטוכי יאל, ופירש"י
לפי' אנטוכי משמע שגולד צאנטוכי ולא משמע שגולד ודר' צאנטוכי,
הרי מלינו שנקרא א' על שם העיר שגולד צה אעפ"י שכח דר' בעיר
אחרת וא"כ מה יועיל חיפוש וכו', ואעפ"י דמתש"ו מהר"ם לא משמע
הכי שחרי כי אחרי שהגוי לא העיד בפירוש פ' נהרג אלף אחר
היהודי מעיר פ' צהתם יצדק שלא יאל מהעיר שום יהודי הדר שם
שלא חזר כי אם זה, הרי דלא הזכיר רק "יהודי מעיר פ"י"
ולא הזכיר "שיאל משם" [ואפ"י מהני חיפוש], מ"מ מצוה לכל
מעין דתש"ו מהר"ם מיירי שאותו גוי המגיד על הריגת היהודי
הי' מעיר ההיא ומכיר היה צו ויודע היה שאותו הם מצקשים ועליו
הי' מגיד, ולכן ודאי לא לר"ך שזכיר "שיאל" מעיר פ' כיון שידועים
על מי הוא מגיד, אבל בג"ד דגוי זה שמגיד על הריגת היהודי אינו
מעיר הזאת ואין אנו יודעין על מי הוא מגיד רק אחר "יהודי
מניקלשבורג נהרג צמקום פ"י" שמה מסתברא למימר דלא מהני
חיפוש מטעמי דלעיל, אמנם סיים דבג"ד אין לחוש לזה, משום
דאיכא הוכחה טובה שעל יהודי הדר צניקלשבורג אחר וכאלו
אחר בפירוש "יהודי הדר צניקלשבורג ויאל משם נהרג" שהרי
מצוה צב"ע שהגוי הגיד איך שצק יהודי [ערס שהרגו אותו]
הרי אני מניקלשבורג ויש לי אשה וצנים וגם יש לי קרובים
עשירים וכו', והיינו שצק למה תמיתני צציל חוצך עלי הרי אני
מניקלשבורג וכו' ואיני מן הריקים ופוחזים שאין להם דירת קבע
צשום מקום שתחשוש על צריחה אלף יש לי דירת קבע ותוכל להתפרע
ממני, ואין לומר שצק כך כדי להגלל ממיחה ולא הגיד אמת, שהרי
הצעלי מלחמה וכן הרואה היו מכירים אותו מאיזה מקום הוא וכו'.

גם במשפטי שמואל סי' פ"ב צנודנו שלא הזכיר צב"ע רק
"יהודי מילינייה", כי צדק ע"ה טור ד' דנראה מהרמב"ם
והטור וכל הפוסקים שהחירו עיי' חיפוש דהוא דוקא צלשון האומר
להם "שיאל עמנו מעיר פ"י", ואף דהרשב"א לא הזכיר [בהעתיקו]
דברי התוספתא] "עמנו", מ"מ אין להכחיש שבי' בתוספתא "שיאל
מעיר פ"י", וכ"ש לנוסחת הרמב"ם והטור שהזכירו צפי' "שיאל
עמנו", ואין לדקדק מהשו' מהר"ם [בג"ל] דלא הזכיר "יאל עמנו"
רק "היכודי מעיר פ"י" ואעפ"י החיר, דאם תדקדק בדברי השאלה
תמלא שזה המעיד הי' מאותה העיר והיכא מכיר צו, ופשיטא
שכל עוד שהוא מאותה העיר דלא בעינן "יאל", וגם כי ידע שאותו
הם מצקשים.

אולם בס"פ פ"א צע"ה ששמע מפי גמסל"ה שאמר "אוי ליהודי
שצא מקורפו ונהרג" כי צדק ע"ה טור ד' דאף שלא אמר
"יאל עמנו" סג', דאע"פ ישראל האומר "יהודי ממקום פ' מת"
היעלה צדעת שלא נאמינהו אחרי החיפוש, וא"כ בג"ד שזה אחר
"יהודי שצא מקורפו מת" ודאי נאמן, והביא צדק ע"ו טור ד'
מחשונת מהר"ם בג"ל שהחיר כשאמר "היכודי מעיר פ"י" וכי

אוצר

ס"ק קטט אות יא

הפוסקים

דלא מהני סי' פ' מעיר פ"י אלא צענין "יאל" וכההיא דהרא"ם סי' ע"ה, אין הטעם דילמא אינו מעיר בזאת ונשחקע צעיר אחרת, אלא מפני חששת הזמן לעשות החיפוש, [ר"ל דצענין שנדע הזמן ממתי לעשות החיפוש, וזה צענין גם כשאומר יאל ודלקמן אות כ"ח], אבל הכל מודים שצאמרו פ' מעיר פ' הוי הזכרת שם עירו.

ובמאיר גתיבים סי' ל"ו כתב [בדף סי' עור ג'] צדונו שאמר העד שאפרים מקראסילוב נהרג, דאין לחוש דילמא אפרים זה ה' דירתו במקום אחר ומה שאמר עליו שהוא מקראסילוב חולי נקרא בן על שם מקום מולדתו, או שה' לפעמים שם ונקרא עג שם זה אף שהוא דר עכשיו במקום אחר, ושלפ"ז לא יספיק לנו לחפש בקראסילוב לחוד אלא נצטרך לחפש בכל העולם וכו' ולא יספיק החיפוש בשום אופן לצא על אמותת הדבר לעולם, כל זה אין לחוש ולא דייקנין להחמיר ולחשוש, אלא אמרינן כיון שאמר שהוא אפרים מקראסילוב צדאיו כונתו שהוא דר שם, ופשיטא זכאן [שהעיד העד מפי כמה עמנו], שמשמעות הלשון הוא כך, שאם ה' דר במקום אחר ונקרא על שם "קראסילוב" עיר מולדתו ה' ראוי שיציג שאלו דבר אינו אפרים "קראסילובער" מעיר פ', ומעתה עכ"פ אחר החיפוש בקראסילוב שלא נחמר משם שום אדם ששמו אפרים הרי היא מותרת לינשא.

ובתשו' הרא"ם [לרא"ם מהגליות] ח"ג סי' ג' [דף ה' עור ז'] כתב ג"כ צדונו דאין לחוש כיון שאמר סתם שהוא "מסלאפקוויץ" שמה נולד שם ודירתו ה' במקום אחר, והשם זה הביאו הלאה זקן בסי' נ"ט והביאו ראיה מהא דפ' אנטוכי ע"ש, אמנם מלכד שיש לחלק בין פ' "אנטוכי" לפ' "מאנטוכי" כעובדא דבאמח זקן וכידוע מדקדוק לשון המבטא, הנה גם צפ' אנטוכי אין דבריו מוכרחין, ד"ל דרצנן פליגי עליה דרשב"ג ובצרייתא אין הלכה כרשב"ג, וגם כל הפוסקים לא הזכירו חילוק זה של רשב"ג, ואף אליבא דרשב"ג י"ל דלפי המסקנא דמחלק בין אית ליה ביתא לבין אית ליה לאושפיוא אין ראיה משם, וראיה ברורה לדברינו ממ"ש החוס' והרא"ם והמרדכי בגיטין פ' הזורק דאם שינה מקום הלידה כשר אבל אם שינה מקום הדירה פסול דכל אדם נקרא על שם דירתו פ' ממקום פ' ואינו נקרא על שם הלידה ע"ש, וראי' יותר גדולה מהא דכ' המרדכי והג"א פ' השולח דאין כותבין מקום הלידה מהביא דיבמות דהוי כתיב צגט אלא אנדרולינאי נהרדעי וביינו מקום דירה, הרי מצוה צהדיא דאף פ' אנטוכי הוא מקום דירה, ומה שגראה צה"ש הגירסא אנדרולינאי "מהרדעא" הוא ע"ס כי לא נמלא בן בשום ספר וכו', אמנם צ"ד בלא"ה לא חיישי' לכל זה, דהרי העיד ששאלו מאיזה מקום הוא והשיב מן סלאפקוויץ, וכל המשיב על שאלה זו ודאי אין הכוונה על מקום הלידה, שאין דרך לשאול על מקום הלידה וגם המשיב אינו משיב על מקום הלידה, וגם בגמ"ע מוכח כמה פעמים דכונתם ה' על מקום הדירה וכו'.

ובבית שלמה [לר"ש מסקאלא] סי' מ"ה כתב ג"כ [בדע"א עור ז'] דצדונו ששאלוהו מאין הוא והשיב "מאנטוכי" הסמוכה לסעניסלב"ז אין לחוש שכיון על עיר מולדתו [ונימא דלא יכני חיפוש], דלשון זה אינו סובל על מקום הלידה רק על מקום הדירה כמצוה צה"ש הר"ן סוסי' מ"ז, והגם דנשיית פני יהושע ח"א סי' י"ג [המבוא לקמן בזה"ל] גמגם משום זה צדונו אף שקרא לעמנו "יעקב מק"ק לוצען", היינו משום דצדונו אם צאנו להחיר העגונה ע"כ אנו לריכים לומר שקרא את עמנו אחר מקום מולדתו שהרי נשא אשה במקום אחר, ואף דלכאורה חיימה איך אפשר לתלות בזה הא הלשון משמע דעל מקום דירתו קאי כמצוה צה"ש הר"ן הנ"ל, וכ"כ כל הפוסקים לענין כתיבת שם

ובחמדת שלמה סי' מ"א בדבר הגמ"ע שלא הזכיר רק שמו ושהוא מלוצען, כ' בזה"ל ד' ד' להסתפק אם זה הוי שם עירו הו"ל ולא אמר ש"ד"ר" בלוצען רק שהוא "מלוצען" ואפשר שמקום לידתו ה' בלוצען, ואע"ג דבמחנה [יבמות קכ"ז ע"א] תני אנו פ' "ממקום" פ' נשכני נחש וכו', ומשמע פשוט דהוי שם עירו, י"ל דהתם שאני שה' כונתו להודיע מי הוא כדי להשיא את אשתו ופשיטא שה' כונתו על מקום הדירה שצדו נחפרסם יותר, משא"כ הכא שלא אמר רק דרך סיפור דברים, דרך העולם לייחס עמו שהוא מעיר גדולה, וצפרט כחשך צא העד הראשון אשר משמו העיד העד שלפנינו שהאיש שנהרג אח"כ אמר שהוא מלוצען, אמר לפנינו בזה"ל: ער האט גיזאגט אז ער איז איין לוצלינר [הוא אמר כי הוא לוצלינאי] ולא אמר שהוא "מלוצלינאי", ושלחתי אותו לומר דדיוק ולא ידע צדורו אם אמר "ער איז פון לוצלינאי" [שהוא מלוצלינאי] דזה משמע יותר על מקום הדירה כפי הגרסה מציב לשון בני אדם, אבל "לוצלינאי" יוכל לסבול על מקום הלידה, והביא שכבר נסתפק בזה בסי' כ"א [הו"ד לעיל ס"ק קמ"ח אות ח'].

אמנם בפני יהושע ח"כ סי' ס"ח כ' בדף נ"א עור ג' דמחשו' מהר"ם הנ"ל מוכח דאין לר"ך לומר היחודי "הדר" צעיר פ', אלא אם אמר היחודי "מעיר" פ' סגי דמסתמא דר שם, וע"ש שלא חשש אלא צדונו שאמרו חיים, גאראלער" כמובא לקמן בזה"ל.

גם במכתב שלמה סי' ע"ז אחר שהאריך לחמוה על ד' המשפטי שמואל שצבי פ"ב [הנ"ל], כ' בדף כ"ט עור א' דגם מד' ר' ישעי' מנוראני יש ללמוד דכל שאמר שמו ורש"ע דהיינו "מעיר" פ"י מהני חיפוש ואין לר"ך ל"אלא", וכן בתשו' הרא"ם סי' ע"ז [המבוא לקמן בזה"ל] ליכא צ"ד "יאל", וכ' דע"י חיפוש שלא יאל עזריאל אחר מקושטא אלא זה תנשא אשתו דהרי זה ממש דין הרמז"ם צא' יאל עמנו מעיר פ' ומת וכו', ואם איתא דאיכא למיחש דזה זמן רב ה' מקושטא ואח"כ קצת דירתו צעיר אחרת ועל שם ארץ מולדתו נקרא בשם קושטא, א"כ איך כ' דבחיפוש בקושטא מהני וכו', ולכן נראה ודאי דכל שאמר "יהודי ממקום פ"י מהני חיפוש אע"פ שלא אמר "יאל", דיותר איכא למיחש צ"ל ממקום פ"י דאין רא' על היותו תושב מאותו מקום ובחיפוש [לר"ך להיות] צוילאין והוא חיפוש קשה דילמא יאל איזה איש אחר, לא בן צאומר פ' ממקום פ"י דודאי דלוגו לומר שהוא תושב מאותו מקום וכו' וצדיקא כ' הבי' בתשו' סי' ח' וז"ל "ומה שאני אומר "והינה ביתו בסופיאה" היינו לומר שאם ה' מאותם הקייסים עקר דירתו מסופיאה וקצת דירתו במקום אחר, אינו נחשב עוד מצני סופיאה, וא"כ אפי' שמעו עליו שנהרג בדרך אין אומרים שמה לאותו היחודי הוא שאומרים הרצחנים שהרגוהו ולא לבעלה של זו, שמאחר שהם אומרים שהרגו יחודי ה' מסופיאה, אותו שכבר עקר דירתו משם לאו יחודי מסופיאה מקרי וכו'" הרי צהדיא דאעפ"י דידוע לנו שיש איש אחר מאותו מקום שנתיישב במקום אחר ואבד זכרו, לא תלינן דעליו הוא דקאמר דכיון דעקר דירתו חו לא מקרי על שם ארצו הראשונה, ומעתה נראה שמי"ש צמחא צנימין סי' מ"ד דלא מחוקמא התוספתא אלא צאומר ה' "הדר" צעיר פ' יאל מהעיר אבל אמר סתם ה' יאל מעיר פ"י אינו מועיל חיפוש כלל [כמובא לעיל אות ח'], לאו למימרא דלא סגי בלא"ה, אלא ה"ה גמי דסגי בצאומר ה' מעיר פ"י דהו ליכא לאיסתפקוי בזה"ל, אלא שכלפי "יאל" מעיר פ"י ל"ל ש"ד"ר" צעיר שילא ממנה כיון דמלשון "יאל" אין הוכחה שהוא תושב מאותו מקום ועל היחאה אפשר לאיש אחר שפער ולא ראהו וכמ"ש הרא"ש וכ' הושיבו שומרים וכו', ואם יראה הרואה בקלת פוסקים

אוצר

סיק קנט אות יא-יב

הפוסקים

„קראקעווער“, ורליי לזכ מענדעל דלחק ריג [יצמות קטיו] דפליגי בה אביו ורצא דאביו חייש לתרי יחזק ורצא לא חייש וקאמר אביו מנא אמינא לה דהכחא גיעא דאישתכחא צהרדעא וכחצ ציה אלא אנדרולינאי נהרדעא וכו' ושלח ליה חזקוק נהרדעא כולה, ורצא אמר אם איתא חיצוק כל בעולם מצעיא ליה וכו', ופירש״י שמא אנדרולינאי אחר הי' צהרדעא והלך לו, אלמא דלאביו דחייש לתרי יחזק חייש נמי דילמא מימים רבים הי' איש אחר צהרדעא והלך לו ועיכ נקרא שמו אנדרולינאי נהרדעא אשפיי שאינו דר שם עכשיו, ומשמע דעיכ לא פליג עליה רצא דהלכתא כוותיה אלא צגט, דכיון דכחצ צגט שמו ושם אשתו לא חיישין לכולי האי דאיתרמי שמו ושם אשתו כמו זה האיש ואשתו, ודכותיה לא חיישין לתרי יחזק דאיתרמי דתרווייכו ריג ובר אחתי דרצ ציבי ודאזלי מקורעוצא לאספמיא, אצל שם מיכל קראקעווער שכיח עוצא ופשיטא דאפי' רצא מודק דחיישין לתרי דאיתוכו צעולם, כיון שלא הזכיר שם אביו וגם לא הזכיר שם עירו שדר בה שממנה יאל והלך למקום פי' וכו', אלא שליד להחיר צנידונו צהרדעא דצרי העד הראשון להעד השני שמשיניהם יולא שמיכל זה הי' צעהצ צקראקא ודר שם עם אשתו וכו' הוא שמת עי"ש.

ובפני יהושע ח"צ סי' ס"ה דף י"א עור ג' צנידון שאמר העד „חיים נאראלער“ נכרג, אחר שהציה מחשור מהר"ם דמוכח שם דא"ל לומר היכודי „הדר“ צעיר פי' אלא סגי אם אמר היכודי „מעיר“ פי', [כמוצא לעיל אות הקודם] כ', אך צנידון זה שלא אמר אלא חיים „נאראלער“ איכא למימר שהוא דר במקום אחר ונקרא שמו על שם מקום זה שגולד או דר שם מקודם כנהוג צהרצא אנשים שקורין אותו פי' „אשכנזי“ או עי"ש מקום א', וכן מלינו בכל חכמי ספרד שנקראים עי"ש מקומן שגלו משם, וכן מלאתי שכי הרין צתשו' הציוהא הב"י סי' קכ"ח דאם כותב אדם על שם עירו כותב פלוני „דממתא“ מיוקא אצל על שם היחוס כותב פלוני „דמיוקא“ עכ"ל, והכי מוכח צהדיא צגמרא גבי אנדרולינאי נהרדעא דפריך רצא אי הכי יבדק כל בעולם מצעיא ליה ופירש״י שמא אנדרולינאי אחר הי' צהרדעא והלך לו, ומאי פריך בה נהרדעא קאמרי דמשמע שהי' דר צהרדעא בזמן הגט ויכולין לצדוק שם אם יש אחר, אלא ש"מ דנהרדעא אינו נקרא על שם דירתו אלא שהי' מנהרדעא שגולד או דר שם פעם א' והלך לפני כמה שנים, וכן מוכח אח"כ דמיייתי אלא ענן צר חייא נהרדעא וצדוק רצנן מסורה ועד נהרדעא וכו' ומאי לורך לצדוק מסורה עד נהרדעא הא נהרדעא קאמר, אלא ש"מ כמש"כ, וכו', ואיכ צלשונינו שהוא ידוע שקורין לכמה אנשים „פרעגרי“ או „פוצירי“ ואינו דר שם, גם (אם) [הם] לא אמרי „מנאראל“ אלא „נאראלר“ איכא למיחש להכי, וקסא הדבר לצדוק שלא נולד א' צנאראל והלך למקום אחר וכו', ולא דמי להא דרצא דלא חייש לתרי יחזק, דהתם עדים מעידים שיחזק ריג יאל עמהם מקורעוצא לאספמיא ומא צאספמיא אלא שאין יודעין אם זהו יחזק ריג הדר צקורעוצא יאל עמהם עד לאספמיא או אחר צא ממקום אחר לקורעוצא והוא יאל עמהם כמבואר כ"ז צנימוקי עי"ש, ולכן לא חייש רצא לאחר כיון שעדים מעידים שיחזק ריג יאל עמהם מקורעוצא לאספמיא ויש יחזק ריג לפנינו שהי' דר צקורעוצא אמרין ודאי זהו, אצל צנידן שאין שום עד מעיד שהי' יאל מנאראל והלך לנאחוינא, אלא נמא חיים א' ולא ידעין מאיזה מקום הוא אם מנאראל או ממדינת הים חיישין וחיישין, כיון דאפשר לפרש ד„נאראלר“ ר"ל על שם היחוס ואינו אלא כינוי ולא סמכין אכינוי עם שמו עד דאיכא שמו ושם עירו ושם אביו וכו', עיכ נראה דאין להחירה אלא איכ יחזרו העדים ויפרשו דצריכהם שהי' מנאראל שדר שם וצא משם או סתם שהוא מעיר נאראל.

העיר צגט דכל איש נקרא על שם מקום דירתו, י"ל דכיון שלא ישב עם אשתו רק זמן מועט שפיר קרא את עצמו אחר מקום מולדתו, ועל זה שפיר חשש הפני יהושע דכיון שנקרא אחר מקום מולדתו שמא יאל משם מזמן רב, אצל צסתם ודאי אם אמר שהוא ממקום פי' ודאי דעל מקום דירתו אמר כמבואר צתשו' הרין הג"ל וצכל הפוסקים, וגם צתשו' פני יהושע [עלמא] ח"צ סי' ס"ה [כמוצא צאות צאל], ותמוהין לי דברי הב"ה צתשו' גאונ' צתראי [סי' כ"ז] שכתב שגולד למות שמה שאמר שהוא מקי"ק הורודנא אף שדירתו לא הי' שם מ"מ כיון שמולדתו וצית אביו הי' צהרודנא קרא את עצמו על שם זה עי"ש, והלא מחשור הרין מבואר איפכא, אלא ש"ל שהצ"ה לא כתב זה רק לסניף צעלמא ועיקר סמיכתו על צ' הטעמים שכתב אח"כ, וכן תמוהים דברי הפני יהושע שכתב דהא דאנדרולינאי נהרדעא צגמא היינו צנהרדעא היא מקום מולדתו ומש"כ פריך רצא אי הכי יבדק כל בעולם מיצבי ליה ופירש״י שמא גם אחר הי' ואלא עכ"ל, והוא תימא, דהא צגט אין כותבין רק מקום דירה ולא מקום לידה כמבואר צתוס' והראש"ש והראשונים צגיעין דף פי' וכו', גם מה שכי' הלמה לך צסי' י"ט דגם צואמר שהוא „מעיר“ פי' י"ל דעל מקום הלידה כיוון, אין דצרי' נראין, ועי' צתשו' הראש"מ סי' ג' וכו', ומ"מ אף לפימ"ש הפניי צכך דאנדרולינאי נהרדעא שקרא עצמו על מקום מולדתו, מ"מ צנידן שאלוהו מהיכן הוא ואמר שהוא מאיסעליא סמוך לסעניסל, ודאי כונתו על מקום דירתו, וצכה"ג הסכימו הפני יהושע ומכר"א צן המ"צ דמכני חיפוש אף צלא הזכרת זמן וכו'.

גם בברך יצחק סי' א' דף י"ג עור ד' כי דכיון שאמר הגוי צנדונו אותו יהודי „מאיסקופיא“ אין סוצל פירוש [אחר] אלא שהי' „חושב“ איסקופיא ולא ממקום אחר, דאליכ לא הי' אומר אותו יהודי „מאיסקופיא“ אלא „איסקופלי“ ולכן אין זה דומה לחששת המכריע צחצימיטעאלי, ועי' צמשכנות יעקב רס"י י"א שכי צפשיטות צנדונו דכיון שאמר איש א' „מהרדאק“ ודאי כונתו מתושבי הרדאק.

יב. וכשהזכיר שם העיר באופן שיש לפרשו כאלו הוא רק שם התואר כגון פי' „חברוני“. דיעות המחמירים. צמהר"ט ח"צ סי' כ"ג צעדות מפי חוגרמים שאמרו צמסל"ת כי כאן הרגו לצאלי איונימיטעאלי, כתב דאף שהזכירו שם עירו „איונימיטעאלי“ ואפשר לראות אם לא נפקד צאותם הימים צאלי מאיונימיטע זולת זה ולכשיא את אשתו, אך עדיין יש להסתפק כי שמא צעל השם הוא שקורין לו צשם „איונימיטעאלי“ לא [משום] שהוא דר עתה שם אלא שהי' [דר] מתחלה שם או נולד שם ועכשיו הוא מעיר אחרת כי הא דאמרי ציצמות קטיו עי"צ אנדרולינאי נהרדעא דצקולוניא מחא [פי' לקמן ד"ה עוד כתב שם], וממא שהזכר [צנידן] צעדות הראשונה שאמרו שהלך יחידי להגיע לאיונימיטע נראה קלח כי שם ציתו, שאילו הי' ממקום אחר הי' להם לומר [שהלך] להגיע לשירתו, ואפשר [לדחות] דמה שאמרו להגיע לאיונימיטע לא שהי' זה מקום חפלו שעד שם יגיע ושם יחי', אלא שהגיע לאיונימיטע לשבות קאמר, כי מקום צעות הוא ומקום של ישראל ומשם ילך אל מחוז חפלו.

ובתשו' הב"ה סי' נ"ו [וכיה מוסבת על השאלה צצ"ח ההדשות סי' ס"ד] צעדות שמה מיכל „קראקעווער“ [קראקובא] כתב מעיקרא דאין זה עדות המספיק להחיר דאיכא למימר דאין זה צעלה של זו שהי' צעהצ מקראקא ודר צה עם אשתו, אלא שזה שמעיד עליו שמת הלך צנערותו מקראקא אל ארץ אחרת וחי נקרא צשם מיכל „קראקעווער“ שהי' לא העיד העד שהי' מיכל זה שמת צעהצ דר צקראקא אלא שהיו קוראין אותו מיכל

אוצר

ס"ק קנט אות יב-ג

הפוסקים

דעת מהרי"ט מהרי"א חלקן בתשובתו שבאצור יעקב סי' ג' וכתב יעקב עלמו סי' ד'. ועי' עוד בזה בזה בדבריו שמתחלה לקו. וכתב בשער אשר סי' י"ג דף נ"ט טור ג' דיש לדון שלא לחוש להא' דמהרי"ט מכח ספק ספיקא, דשמא הלכה כהחולקים עליו וסוברים דסתם משמעות לשון זה אינו אלא שדר שם [כמוצא בזה הבה], ואת"ל כדעת מהרי"ט ודעימיה, אינו אלא מספק, והגם שאינו מתהפך, ה"ל רבים סוברים דלא צעין מתהפך, אמנם כיון דלא פלגין מדעת המלריכים היפוך, וגם דאעיקר ה"ל מתקפיקים ב"ס"ם זה, א"כ צעין [שיהא] מילתא דשוויא לכולהו וליהוי לן מפקנא מדעת כולם.

יג. דיעות הפקילים. צניי אברהם סוסי' ו' [דף כ"ד סוף עור צ] כ', דמדברי האחרונים נראה דלא חששו להא' דמהרי"ט, שהרי הרא"ח צ"ח סי' כ' צדון ה"חלצ"ל כתב בפשיטות דהוי שם עירו, גם בעדות צעקב סי' ט"ו צניי ש"מ יעקב "סופ"יאל"י" כתב צ"ס הרב משה חיים [צנו של המהר"ח"ש] דהוי שם עירו, והסכים עמו, גם צנחמן שמואל סי' מ"ז צניי ש"מ דאור "סילאניקלי" כתב בפשיטות דהוי שם עירו, וכן נראה ק"ל מדברי המעיל שמואל סי' כ"ז וצני יעקב סי' ז', ואעפ"י שהצית דוד [צח"צ סי' ט'] והדבר משה [צח"א סי' י"ב] צהביא עובדא ד"יומירגניאל"י" חששו לסברת מהרי"ט, הנה [הם עלמם] צהביא עובדא ד"מאנאשטירלי" [והיה צבית דוד שם סי' י' וצדבר משה שם סי' ח'] לא חששו וכתבו בפשיטות דהוי שם עירו, וכיון דהאחרונים לא חששו נראה דיש להקל, אלא שבדננו כתב דגם המהרי"ט יודה [ויזכרו דבריו להלן בזה הבה].

גם הרב ר' יוסף שמואל [צעל ראש משביר] בתשובתו שכתב רב ח"א סי' ז' [בדף מ"ז עור צ] כתב דר"ל כמה מצדוהא' שלא חשו להא' דמהרי"ט והם: הרב מהר"ם חיים והרב עדות צעקב צ"י [הג"ל צניי אברהם] וכן נראה דעת המשאל משה [צח"א] סי' ל"ח, וכתב מהר"א זאבי הוצאה צורע אברהם סי' ט' [צניידן דמשאל משה הג"ל], וכן כתבו כמה רבנים דבאומר "סילאניקלי" הוי שם עירו, הרב נאמן שמואל סי' מ"ז והפני משה צח"ג סי' ל' והמעיל שמואל סי' כ"ז ומגן שאול סי' י"ג, וכיון דמהרי"ט [עלמון] לא אמר אלא כמסתפק כמ"ש מהרי"ט ו' ריי [בתשובתו שצדבר משה ח"צ סי' קי"ז דף קל"א עור ג'] ולשאר רבנא' הכולקים עליו פשוט להם דליכא ספק, א"כ כלל גדול בחורה הוא דאין ספק מוליד מידי ודאי וכו', ועוד דצניי גס מהרי"ט יודה וכו'.

ובספרו ראש משביר סי' ג' [דף ז' עור צ] כתב ג"כ דאין לחוש להא' דמהרי"ט דמאלו כמה מצדוהא' שלא חשו לה, וכיון דגם מהרי"ט לא אמר אלא כמסתפק א"כ ה"ל קיימ"ל דאין ספק מוליד מידי ודאי [וכ"כ עוד צ"י סי' ע"ז המוצא לקמן], אלא שמי"מ כתב צניידון דרכים ללחא ידי חששת מהרי"ט. ובסי' ט"ז [דף ל"ד עור ח'] לין עוד דגם הפני משה צח"ג סי' ל' [צדון ש"מ "צאלטלי"] לא חשש להא' דמהרי"ט, וכן צפרח משה אהרן ח"צ סי' כ"א [צדון "סילאניקלי"]. וצמירא דכ"א [שצ"ס משה שמעון ח"ג] סי' י"א דכ"א עור ד' וסי' כ"א דל"ט עור צ' לין עוד לפני משה ח"צ סי' י"ג צעודא דג"ל צ"י כן, "אישטאנצולי" דחשיב ליה שם עירו (*).

ובשביתת יו"ט סי' א' [דל"ג ד'] כ' דהגם דר"ח המהרי"ט מהביא דאנדורלונאי י"ל לדחות, דשאני הכס שאמר אנדורלונאי "נהרדעא" ומש"ה חששו צגמי שאפשר שה"ל מנהרדעא מקודם ועכשיו אינו דר שם, אצל חילו ה"ל אומר אנדורלונאי "נהרדעי" ה"ו אמר דמשמע שעכשיו הוא דר שם, מי"מ י"ל להביא ראי' לדבריו ממה דאמר צניידון מ"ד צ' המוכר עבדו לחו"ל וכו' לפי אנטוכי לא ילא לחרות, ופירש"י [דהטעם הוא] דאנטוכי אינו רוצה לומר שדר עתה באנטוכי אלא שגולד שם, הרי מוכח צהדיא שיש להסתפק שמה צעל הכס הוא וכמו שחשש מהרי"ט וכו'.

והרב ר"מ ו' באן בגשתו בתשובתו שבאצור יעקב סי' י"ג [דע"ט עור צ] תמה גם על ראי' זו של השביתת יו"ט דאדרבה מהא דגויטין מוכח לכאורה להיפך, דהרי פריך שם צגמי מהא דחתיא מכתיוכו לאנטוכי ילא, לאנטוכי השרי צלוד לא ילא, ומשני ה"ל דלית ליה ציתא צ"י ה"ל דלית ליה אופיח צ"י ע"ש, הרי דלפי המסקנא לא אמר דאנטוכי משמעו שגולד שם ואינו דר שם עתה אלא היכא דלית ליה ציתא צ"י, וכו"ט כיון דעינינו רואות שהוא דר צ"י ודאי אטרי שהכונה צאמירה אנטוכי היינו שגולד באנטוכי ולא שהוא דר שם עתה, אצל היכא דלית ליה ציתא אפי' לית ליה אופיח ילא לחרות, ונמאל דמסוגיא זו מוכח היפך המהרי"ט, ואם כי שהשביתת יו"ט עלמו צדרשתיין שצסוף הספר דרוש ח' [דקס"א ג'] הרגיש צ"כ וכתב ש"ל דכונה הגמי היא דעולם כשאומר אנטוכי ודאי יש להסתפק אם ר"ל שדר שם או ר"ל שגולד שם ואינו דר שם עתה, אלא דהיכא דלית ליה ציתא צ"י אז ודאי הדבר מוכרע ש"ל שגולד שם ואינו דר שם עתה שהרי הוא דר צ"י, והיכא דלית ליה ציתא, אם שפדיין יש להסתפק שאפשר שגולד שם ואינו דר שם עתה, מי"מ כיון דלית ליה ציתא צ"י הדבר מכריע שאינו מצניי א"י, ואפשר שהוא דר באנטוכי או צחת הערים האחרות שצח"ל ומש"ה ילא בעד לחרות, אצל אין מוכרע לומר שגולד ודר שם ע"ש, אמנם אף דאפשר לפרש כן מי"מ ראי' ג"כ ליכא משם, דעדיין י"ל כמו שנתאם פשט הסוגיא דלא אמר דאנטוכי היינו רק שגולד שם אלא היכא דלית ליה ציתא צ"י, אצל צסתמא ודאי ר"ל שדר שם.

עוד כתב שם דגם ראיית מהרי"ט מהא דאנדורלונאי נהרדעא י"ע, שאם כונתו לומר דצהביא עובדא ה"ל כתיב אנדורלונאי נהרדעא ואפ"כ קאמר רצא שם דאם איתא חיבדק כל העולם כולו מיציעא ליה, והיינו כיון דלא אמר "מנהרדעא" אלא "נהרדעא" חיישינן שמה צעל הכס הוא זה וצמחא הוא מעיר אחרת, אך אם כן הוא כונת מהרי"ט צביאור הגמי איך לא נזכר דצבר נחצבטו הראשונים הרבה צפירוש סוגיא זו, והעולה מהם, דלשיטת הרמב"ן וברש"א והג"מ וכו' מאי דאמר רצא חיבדק כל העולם, הוא משום חשש חרי נהרדעא, ולשיטת רש"י וחס"י וברא"ש והר"י החששא היא מאנדורלונאי אחר מעיר נהרדעא גופא שהוא חושב משם ואינו עומד פה עמו דאזיל ליה לעלמא, באופן דלכל הפירושים אין מקום לפרש כמ"ש מהרי"ט, ועוד דאפי' למהרי"ט עדיין חקקה מאי ראי' מייתי מהכא, ה"ל רצא דקאמר אם איתא חיבדק כל העולם וכו' היינו לומר דלקושטא דמילתא אין לריך לצדוק, ורק משום כבודו דאצור דשמואל הוא דשלא ליה דחיבדק נהרדעא כולה, וכיון דלפי האמת למאי דקיי"ל ברצא לא חיישינן לאינש אחריתא מעיר אחרת, אפי' לא כתוב שה"ל "חושב" נהרדעא אלא "נהרדעא" אפי"ה עולה זה לשם עירו וכו', [אולם ע"י צדברי הצ"ח והפניי דלעיל], אך מי"מ כתב דאעפ"י שאין ראי' לדברי המהרי"ט, מי"מ החששא צעממה היא ראויה לחוש עליה צלתי שום ראי' מלך הלשון הסובל צ' פירושים. ועי' עוד בזה בזה בדבריו שמתחלה לקו. וכן חששו ללחא

(*) אולם הרב ר"מ ו' באן בגשתו בתשובתו שבאצור יעקב סי' י"ג [תג"ל באות הקדום], אף שגם הוא הביא להקט הפוסקים [הג"ל] שנתאם פהם שלא חשו להא' דמהרי"ט, עכ"ז כתב [בדף ט' עור א'] דמאחר שראינו שכמה מדאחרונים חשו לה, והאחרונים דלא חשו לה לא שכתבו כן בפירוש אלא הסתמיות דבריהם [משמע דל"ל כן] ושערי דחיות לא נעלו, ואפשר דכל גס

אוצר

סיק קנט אות יג-יח

הפוסקים

שבעד שראה יחודי א' הולך עם ב' נכרים ושמע א' יחודי אחר קורא ליחודי הכולך ושואלו "הראדושנער" לכן אחת הולך, והשיב כי הולך לחתן בנכר, ואח"כ נעצב, [הו"ד לעיל אות י"ג] כתב בתוך דבריו דכיון דאיש אחר קראכו בלשון הזה ואחר אי אפשר לו לקרותו בלשון אחר א"כ אין לספק בזה כלל [ואף במהרי"ט יודע בזה].

יז. ואם הזכיר שם העיר בלשון הנ"ל בלא הזכרת שמו [כגון "א' חברוני"]. כתב בבני אברהם סי' ו' [דכ"ד ג'] דע"כ לא חשש מהרי"ט אלא בנדון שאלו "באלי אינימיטאלי", דכיון שהזכיר שמו איכא למימר דגם מה שאלו "אינימיטאלי" הוא כינוי, ודרך הלשון הוא כן, כמו שאומרים ראובן אשכנזי דאין הכונה שהוא דר באשכנז אלא כינוי הוא כן על שם אבותיו שהיו דרים שם, אבל צ"ד שאלו "ביר באזארגיקלי" [דכ"ד ו'] "באזארגיקלי" כיון שלא הזכיר שם אין הכונה אלא שהוא מעיר באזארגיק, כי אין דרך הלשון כלל לומר על הכינוי "ביר באזארגיקלי", וכשאומרים א' אשכנזי הכונה שהוא דר באשכנז לא על הכינוי, וכן יש להוכיח מדברי מהרי"ט עצמו, שהרי צ"ל בנדון שאלו הכינוי "האחד ביר שאלמי וא' זקן שילא מרדוסטו", וכתב שם דמתירין הגשם, ולא נכנס בחקירה אם יחפשו שלא ילא מרדוסטו איש אחר מהעיר "שאלמי", או שיחפשו ג"כ שאלא ילא איש אחר מעיר אחרת שקורין לו "שאלמי", אי"ו דכיון שאלו "שאלמי אחד" ולא הזכיר שמו ליכא לספקי בזה, וכ"כ צ"ד, ולכן יעשו חיפוש ב"באזארגיק" שלא חסר משם אלא המצוקה. [וחש"י זו הודפסה גם במכתב שלמה סי' י"ז].

גם במכתב שלמה סוס"י ט"ו [דף ל' ד'] כתב דבשלמה במזכיר שמו ובהכרח דמהרי"ט איכא למימר דקורא לו בשם זה אעפ"י שנתישב במקום אחר יען בשם זה הוא ידוע ורגיל צ"י כל ובעם זה מכירין אותו, אבל כשאומר "ביר יחודי" [דכ"ד ו' יחודי א'] באזארגיקלי" בלי הזכרת שם העלם, אין טעם לומר דקורא על שם ארץ מולדתו, ואין במשמעות הלשון הנ"ל אלא שהוא מעיר באזארגיק, וע"י חיפוש שם מתירין את השם.

גם בבאר המים סי' ס"ה [דס"ח ד'] בנדון שכנוי אחר אללי כ"י שריו "שאלוניקלי אחד" ומת, כתב דע"כ לא חייש מהרי"ט אלא כשהזכיר שמו תחילה, ואז איכא למיחש ד"אינימיטאלי" חוזר אל שם הכינוי, שכן דרך העולם דקרו ליה בחניכחו אף דאילו דר שם עתה, משא"כ צ"ד שאלו "שאלוניקלי" לבד בלתי הזכרת שמו כלל, בודאי מורה וזה שנוהג אל שער מקומו שהוא מעיר שאלוניק, וכיון דכל עיקר דינו של מהרי"ט חידוש הוא והכו דלא להוסיף עליה לכן יש לחלק מסבבה כנ"ל, והביא שכ"כ בבני אברהם כנ"ל, אך כתב דראיית בבני אברהם ממהרי"ט יש לדחות. ועל סבבה זו סמך האמר שמואל צ"י ב' דמ"א א', ובעם משמעון [לר"ש מנשה] סוס"י ה' [דף מ' סוף עור ג', וגדפסה סבבנותו זו גם צירים משה סי' ד', ע"ש דרי"ת סוף עור ב'].
יח. ובשחפסיק בין שם העיר בלשון הנ"ל, לבין שמו הפרטי.

כתב הרא"ש גאטניווי בחדש שבשער אשר ח"א סי' י"ד דע"כ לא נסתפק מהרי"ט אלא היכא שאלו פ' אינימיטאלי צבת אחת דבזה ודאי יש לחוש דדילמא לייחסו על דבר שמו קמטין, אבל היכא ששאלוהו על שמו או דמעלמו הגיד לנו כי שם הכינוי כ"י פ' ותו לא, ושם אחריו כן הגיד לומר שהי "אינימיטאלי" או "מאלנאסטיקלי" וכיוצא, וכנ"ד שאלו מתחילה דשמו "מאלייריק" ושם חזר לומר שהי "מאלנאסטיקלי", בזה ודאי אמרי' דכונתו על שם העיר שדר שם קאמר, דאם כ"י כונתו על יחוס השם, למד לא אמר כן מעיקרה צבת הזכרת שמו הפרטי כדי להגיד לנו שמו השלם, ומכיון שאלו מתחילה ח"י השם, דכיון מאלייריק, ואח"כ

גם הרב ר' רפאל משה בולה בתשובתו שצבאר מים חיים [מו"ק] סי' ה' כתב [צדק מ"ז עור א'] דאין לחוש לסבבה במהרי"ט דסבבה יחידה היא ואף איכא לא ברירה ליה וכתבתה אחרת, והביא מהבני אברהם [כנ"ל] שכתב דמדברי האחרונים נראה שלא חששו לזה. וכ"כ צבאר המים סי' י"ח דף מ"ז עור א'.

ובדברי מרדכי [פרידבורג] קונ"ע סי' א' צעד יחודי שאלו שראה יחודי א' הולך עם ב' נכרים ושמע א' יחודי אחר קורא ליחודי הכולך, ושואלו בזה"ל: "הראדושנער" לכן אחת הולך, והשיב כי הולך הוא לחתן בנכר, ואח"כ נעצב היחודי הכולך, כתב בלתי ל"צ דהגם דבחדתה שלמה סי' מ"א [כנ"ל בלתי י"א] מסתפק אם צב"ג הוי שם עירו וכתב בנדון שאלו "לובלנער" דלשון זה סובל על מקום הלידה, אך נראה דחששא יתירה היא שלא מלינו צ"ש ופוסקים לחוש לזה, ומכ שהביא ממהרי"ט שנסתפק בעדות "באלי אינימיטאלי", אין ללמוד מלשונם שזה לשון ישמעאלים, ולענ"ד בלשון סביבותיו אין חילוק כלל וכו'. וע"י לעיל סי' קמ"ח סוף אות ח'.

יד. ואי מהני עכ"פ חיפוש גדול [כגון שאנשי העיר אוסרים שמעולם לא נעלם איש בשם כזה]. כתב במירא דכ"א [שכ"ס מכתב שמעון ח"ג] סי' י"א [דכ"א עור ד'] וסי' כ"א [דל"ע עור ב'] דע"כ לא אמר מהרי"ט דבאומרו "אינימיטאלי" לא מהני חיפוש אלא בעשיית חיפוש אם לא נפקד "באבות הימים", דכיון דבהמשך הימים וסמוך לו דנעלם "באלי מאינימיט", דלו יכא שלא נעלם אלא זה עדין איכא למיחש דזה ה"באלי" אזל לעלמא והנהרג הוא אחר שילא מ"אינימיט" בזמן ושנים קדמוניות ואינם זוכרים ציונים, אבל היכא שאנשי אותה העיר זוכרים דמעולם לא נעלם יחודי ששמו פ', וכנ"ד שהעיר "קונאליק" היא עיר קטנה ואנשים צב מעט והכל מידע ידעי דמעולם לא ילא איש ששמו "בונגזנה" ונעלם כי אם זה המצוקה אלליו, כה"ג אפי' מהרי"ט יודע דלא חיישי לבעל השם, ולכן מה דנראה מהעדות ציעקב סי' ט"ו דמחשיב שם כזה לשם עירו, הוא לא מפני שלא חש להא דמהרי"ט, אלא משום דנדון וחיפושו שניא, ומיירי שם מסוג חיפוש כזה שהזכרנו.

אולם בשער אשר ח"א סוס"י י"ג [דנ"ט עור ד'] כתב דיש לגמס ע"ד המטה שמעון [כנ"ל במירא דכ"א] מדברי הפני יבושע ח"א סי' י"ג [שהובא בלתי כ"ד].

אופנים שונים שדנו בהם הפוסקים שלא לחוש לחשש הנ"ל אף להמחמירים. [אותיות טו-כ"ג].

טו. שאל השומע מהגוי מאין ח' הנהרג והשיב "חברוני". כתב בשער אשר סוס"י י"ג [דף נ"ט עור ג'] דכ"ד דע"י שאלת היחודי להגויס אם ח' מאיר זה [שאלמה עליו שנהרג] מכאן או מקרית חולות בזה חשוי הגויס אליו ואמרה "מאלנאסטיקלי", פשיטא ודאי דכונתו לומר שהיה דר עתה בעיר מאלנאסטיק, דלכ"כ לא הסיבה על שאלתו כלום, וצב"ג גם מהרי"ט יודה.

טז. ובשחפסיק העד ששמע שקראו לו "חברוני" וענה. בדברי מרדכי [פרידבורג] קונ"ע סי' א' צע"א

א. בנדון ח' לו איזה סמך שלא לחוש לזה כמו שראינו לכמה אחרונים שחילקו כמה חילוקים, ואמנם לרוב האחרונים שהביא הבני אברהם יש דחי צ"ס החלוקים הנ"ל [ויובאו בסיד באותיות הבאות].
ובאביר יעקב סי' ד' דף מ"ט עור ב' כי דהגם דיש לדחות ראית הבני אברהם מהאחרונים הנ"ל, אך מדכתבו בפשיטות ולא הזכירו זאת החששא משמע ליה להבניא דלא חשו לה.

אוצר

ס"ק קנט אות יח—יט

הפוסקים

אמר התוהר "יומירג'נאליש", וזה לא יסתפק מהרי"ט, דלא יתכן שיאירע שכולם הם בעלי השם רק מפני שהיו מתחילה שם או נולדו שם אבל עתה כל הארבעתם אינם דרים שם, והוא חששא רחוקה ואין להסתפק בזה כלל, ולכן בודאי מה שאמר התוהר "יומירג'נאליש" היינו כפשטא שהיו דרים עתה בעיר "יומירג'נא", ובחיפוש שיעשו שם שלא נחמר משם אלא אלו די. וסברא זו כתבו גם הרי"ש בולה בחשבותו שבבאר מים חיים [לר"ח מולירי] סי' ה' [דמ"ז טור ז'], והרי"מ ו' באן בנשתי בחשבותו שבבאר יעקב סי' י"ג דף פ' טור א'.

ובבית דוד [לר"י דוד] סי' ט' שהשיב ג"כ על עובדא זו כתב גם הוא דבד"ז יורה המהרי"ט דאין לחוש שהוא בעל השם, ואחי עלה מטעם דמי איתרמי כולי האן, וכחז דכיון דבד"ז היו ד' יהודים וא' מהם לעיר, הרי הם נצא לחוש לזה ולעקב לומר שאירע שכל הארבעה נקראו בשם "יומירג'נא", ושהי' א' מהם לעיר, ושאירע שכל הארבעתם נתחברו יחד בפרק א' במקום א', וצבא"ג יורה המהרי"ט דלא חיישינן.

ובבני אברהם סוסי"ג [ד"ט טור ד'] בנדון שצא בגז"ע שאמר כי ד' יהודים נהרגו, שנים "אורטע קייזיליש" ושנים "סיליזריליש", כתב דנראה ברור דאין הכונה אלא שדרים שם, ומשום לא חשש מהרי"ט אלא בנדונו שממה שאמר "באלי" איזנימיעטאלי" אמרי' דכלל שם הוא והכי הו' קרו ליה, אבל כשאומרים יהודים "אורטע קייזיליש" או "איסעאנזיליש" פשיטא שאין הכונה אלא שדרים שם, דלא חיישי' דכי אחרוני יינבו ואיתרמי שם כשם, ותו דאם נצא לחוש לזה ולעקב לומר דלשנים הללו קרו נכו "אורטע קייזיליש" ולשנים האחרים הו' קרו לכו "סיליזריליש" ואיתרמי דלשנים קרו בשם אחד ולשנים בשם אחר, וגם אירע שכולם הלכו מכאן צבורה א' והאחד ה' שמו "פיטוי" והשני שמו "עמאל אונגלי", ושהיו נושאים כלי חרס, וכמו שצא כל זה בגז"ע שבד"ז, וממא דאם נצא לחוש שהיו קורין להם כן לעקב לומר דאיתרמי מנין אנשים כאלו, ושם כשם, וסחורה כסחורה, ושם עירם כשם עירם, וכל זה הוא חששא רחוקה עד מאד, וע"כ לא נסתפק מהרי"ט אלא בנדונו שלא הי' שום דוחק בעדותו בשביל פירוש זה, אבל בנ"ד דאיכא כולי האי פשיטא ופשיטא שאין כאן בית מיוחס.

ובמכתב שלמה סי' י"ג [דף כ"ו טור ד'] אחר שהביא מהדבר משה ובית דוד [הג"ל] שכתבו דאיכא דאם נמצא דהכוונה הי' שרק קורין לו כן ולא שהי' דר שם לעקב לומר דאירעו כמה מיני מאורעות בזה כמו שאירעו בהנעלם, מודה מהרי"ט דודאי היחה כוונתו על העיר שהי' דר שם עתה, כתב דלפ"ז גם בנ"ד שאמר התוהר יהודי א' "באזארג'יקלי" נהרג, נמי אין להסתפק דשם רק מפני שגולד שם קורין לו כן, דא"כ לעקב לומר שאירע שאלו שהי' מתחילה מבאזארג'יק ועכשיו הוא חושב במקום אחר צא בדרך זה שהלך בה במצוקא ושאירע שהיו לו מעות הרבה והיה לו ג"כ מיני סחורות כמו שהי' למצוקא, כל הכי איתרמי לא אמרינן, ולכן אם יתברר דבמצוקא היו כל אותן המקרים אשתו מתה אחר החיפוש.

ובתשו' חרב ר' אברהם סיוחם [בעל בני אברהם] שנכתב שלמה שם סי' י"ז [נדפס גם בספרו סי' ו'] כי עליו דלא דמי כלל לנידון בדבר משה ובית דוד, דהם הו' כוכחות צריאות [שקשה לומר] שיאירע שכולם נולדו שם ועכשיו הם חושבי עיר אחרת ולטולס קראו כן [יומירג'נאליש] ונתחברו ללכת יחד, וכל זה מוכח דהכוונה היא לעיר שדרו שם עכשיו, אבל הכל אם צאנו לחוש שהוא מעיר אחרת, זה שהיו לו מעות ו"קוליקאס" לא חשיבי כוכחות, ומה גם דב"קוליקאס" יש לחוש למכירה, ומ"ג בביא

ואח"כ חזי השם האחר דהיינו "מאנאטעירלי", בזה ודאי לא אמרי' ד"מאנאטעירלי", קאי על בעל השם, אלא הכונה ודאי על יחוס העיר שהוא דר בה.

ובבני אברהם סוסי"ג ב' בנדון שאמר שהזכיר הגוי שם העיר בלשון הג"ל הוסיף עוד לומר "האחד שמו פיטוי" [ראה פרטי העובדא בלוח הגא'], כתב ג"כ דע"כ לא אמר מהרי"ט אלא בנדונו שלא הזכיר [תיבת] שם כלל בין "באלי" [שהוא שמו הפרטי] ל"איזנימיעטאלי" [שהוא שם העיר או הכינוי], ואז הוא דאיכא למיחש דכי קרו ל'י, אבל היכא שצאח מלת "שמו" בין שם העיר שהזכיר לבין שמו הפרטי, וכמו נ"ד שאמר: הרגו ד' יהודים, שנים "אורטע קייזיליש" האחד "שמו" פיטוי וכו', מזה מוכחא מילתא דמאמרם "אורטע קייזיליש" אין הכונה לשם שם.

ועל סמך דברי הבני אברהם אלה כי בבאר יעקב סי' ד' [דמ"ט ד'] בנדון שאמר התוהר "נהרג אשר אונגלי קירקיסילי" [נהרג בנו של אשר קירקיסילי], דגם בזה יש לחלק כחילוק הבני אברהם, דע"כ לא אמר מהרי"ט אלא היכא דלא הפסיק בשום דבור בין מלת "באלי" ל"איזנימיעטאלי" וצבא"ג י"ל דבעל השם הוא משום דבי המלות הן שמות נרדפים ונכינו לכוונת צאדס, אבל בנ"ד שצאח מלת "אונגלי" בין אשר לקירקיסילי, אין לומר בעל השם הוא זה, בין אם נאמר ד"קירקיסילי" מוסב לאציו, בין אם נאמר דמוסב על הבן, דאם נאמר דמוסב לשם אציו, הנה כיון שהפסיק במלת "אונגלי" אין דרך הקורא לאדס בשם המכונה על שם עירו, וכך הי"ל לומר: קירקיסילי אשר אונגלי, או אשר קירקיסילינן אונגלי, דכן הוא תואר הלשון כשמכנין אותו בשם כינוי אין מפסיקין בשום דבר בין שמו לכינוי, וכיון דלאו בזהו הדדי הזכיר שמו ו"קירקיסילי" אינו אלא שהוא "חושב" קירקיסילי, ואם נאמר דכינוי זה מוסב לבן, הנה כיון דלא הזכיר שם העלם שלו אין לומר ד"קירקיסילי" לצד הוא שמו אשר מכנין אותו, כי אין דרך לקרא לאיש סתם בשם העיר בלתי שמו עמו וכמ"ש הבני אברהם בסי' ו' [המוצא בלוח הקודם], ואם נאמר דכינוי הו' קרו ליה "אשר אונגלי" והיו מכנין אותו על שם אציו, א"כ נראהו בדברים ד"קירקיסילי" אינו בעל השם, דזה לא מצינו שמכנין לאדס ב"כינוי, וע"כ לא חשש מהרי"ט אלא בנדונו שהוא בחד כינוי וגם שאין הפסק בין שמו לכינוי, ועצמיו דמכנין בזה, אבל כעין נ"ד גם הוא יורה, ומה גם בלירוף הוכחה דאיכא בנ"ד שאמר לשלוח הבגדים והכתמים לאשתו, ואילו הי' כוונתו שהוא רק בעל השם מאין נדע מקום מושב האשה לשלוח לה הכתמים וכו'.

עוד כתב דגם אין לחוש שמא שמע הגוי שהיו קורין לו "קירקיסילי" על שם עירו והגוי הבין שפירושו הוא "חושב" קירקיסילי וע"ז סמך דבריו סתם, דכבר כללו לן רבותינו דבעגונא אין לדון אלא טפ"י דברי העד כפשטן ואין לנו לצדות חששות מלכנו, ועוד דאם נצא לחוש לזה א"כ גם כשיאמר בפירוש שהוא "חושב" עיר פ' יחוש שמא שמע שהיו קוראים לו על שם עירו וחשב שהוא חושב העיר, א"ז דאין חוששין לזה.

אכן הרי"ם ו' באן בנשתי בסי' ה' שם כתב [בד"ג א'] דהבני אברהם לא היוו כיוון לחלק בין היכא שהפסיק בשום דבור ללא הפסיק אלא רק בנדונו שצאח תיבת "שמו" בין שם העיר שהזכיר לבין שמו הפרטי, אבל כשהיה תיבה אחרת ליכא למשמע מידו מבני אברהם.

יח. ובדאיכא הוכחות דמי איתרמי [בגון אמר, חברונים] על כמה אנשים]. כתב בדבר משה [לר"מ אמאליניו] ח"א סי' י"ב [דקכ"א ג'] דע"כ לא חשש מהרי"ט אולי רק קורין לו כן, אלא בנדונו שאמר כן על איש א', אבל היכא שהיו כמה אנשים, ובנדון דיון שהיו ד' יהודים שנהרגו ועל כולם

אוצר

סיק קנט אות יט—כד

הפוסקים

הפירושים שוים, אבל כל שיש קצת הוכחה ממרואת הלשון, לא מפקינן ליה מפשטיה, אלא דליני מחליט ע"ז.

בא. אמר בן בעיר הנעדר. כתב בשביתת *ט"ו ס"ה א' [דל"ג עור ד'] בנדון גוי שאמר יהודי, "אשקוידרלי" נהרג וזה לעיר הזאת לשאל אם יש לו יהודי קרובים שיצאו לגבות מעותיו, דבזה אפי' מהרי"ט מודה דכוננו ה' על שם העיר שהי' דר שם. ובשארמר לא' מעיר חברון, "חברוני שלכם". באביר יעקב ס"ה י"ב [דף ע"ה ד'] כתב מעיקרא דבני"ד אין לחוש לחששת המהרי"ט, דכיון שהי' המעיד השומע מהגוי מאינדירני ואמר לו בזה"ל: סזין אינדירנילי, [אינדירנילי שלכם], מלת "סזין" מורה מקום הוא למה שאמר "אינדירנילי" כמוכס כמוהו, ואם שלא ידענו כעת אם הגמסל"ת ידע שהשומע הי' מאינדירני, מ"מ ממרואת הלשון מורה שהי' יודע אף שהעד השומע לא העיד דבר זה, אך דחה זה, דאפשר לומר דמלת "סזין" שב אל האומר שהוא מבני ישראל כמוכס, ואם כי צכאן לא הוזכר שם יהודי, מ"מ איכא למימר דמלת "סזין" רצה להודיענו שהוא יהודי שהוא שלכם וכו', אך מ"מ החיר שם משום דהעד אמר לו כי הגוי טרם שאמר לו דבריו שאלו מאין הוא ואמר לו שהוא מאינדירני וע"ז באו דברי הגוי כי אינדירנילי שלכם נהרג, ובזה ודאי הכונה שהוא מעיר ההיא וכנ"ל בזה"ל כ'.

בג. ובשארמר בן בשם בפר. כתב ציד המלך על הרמזים פ"ג מה"ג בחש"י עגובה [דל"ז ג'] דע"כ אין לחוש למהרי"ט אלא בשם העיר, אבל בשם הכפר אין לחוש, כי לא נהבו העולם לקרות למי שדר בכפר אחד ואח"כ הלך למקום אחר, בשם הכפר הראשון. ועפ"י סברה זו כי ה"מ ו' צאן בנשתי בחשבותו שבאביר יעקב ס"ה י"ג דף פ' עור א', דאין להביא רא"י מהכונה עולם ס"ה כ"ה בנדון שאמר "באלאטלי" ובס"י מ"ו בנדון שאמר "איזמאלי", שלא חשש להא' דמהרי"ט, דיל' דשם הכפר שאני.

בד. ואם הנעלם עקר מעיר מולדתו וגתיישוב בעיר אחרת והעדים לא הזכירו אלא עיר מולדתו. צפני יחושע ח"א ס"ה י"ג בעדות על אחד שהי' נקרא יעקל מק"ק לוצען ומת, אחר שכתב דיש לחוש לדעת הסוברים דבשמו ושם עירו אחד אין להחיר בלי חיפוש, והביא מתש"י הב"י ס"ה ח' דהחיפוש הוא ממכה שנים שישאלו מכל א' מהקהל מיום היותם בעיר אם לא ילא משם א' והניח ביתו שם ולא חזר, ושכיון דלריך חיפוש גדול כזה קשה הוא לשאל את כל הקהל אם אין זוכרים שלא ילא שום יעקל מן העיר מיום היותם שם, כי עוד דל"ל שיש לפקפק בידון דידן, שלפי דברי האשה המעידה לא הי' יעקל זה מיושב לוצען שהרי נשא אשה ממקום אחר אלא שנקרא מק"ק לוצען ששם מולדתו, וא"כ לדי"ה בכה"ג יש לחוש שמה יעקל אחר שגולד בלוצען הי', דכבר כי ה"רן בחש"י הביאו הב"י סוסי' קכ"ה דמינוקות שגולדו בעיר והלכו להם זה שנים רבות אין להם קול ואין העדים יודעים אותם, ויש להביא רא"י לדבריו מיבמות קט"ו ע"ב דמיתא אביי רא"י דחיישין לתרי יחזק מהבוא גיעא דאשחכא בנהרדעא דבוכ כחצ ציה אנה אנדרולינאי נהרדעא וכו' ופריך רבא א"כ ידוק כל העולם מצעי ליה, ופירש"י שמה אנדרולינאי אחר הי' בנהרדעא והלך לו, ומאי קושיא והרי אנדרולינאי נהרדעא קאמר משמע שהוא דר בנהרדעא ואיך ניתוס לאחר, אלא ש"מ דחיישין שמה קורא עלמא נהרדעא על שם מולדתו כי שם נולד והלך מימים רבים וכו' ולא דמי למי שקורין אותו על שם מקום דירתו דכ' בחש"י ב"י דמהני חיפוש אם לא הניח ביתו צכאן, דשם איכא למימר דלא לריך לחיפוש גדול דאם ילא מכאן לא היו קורין אותו עוד מאנשי העיר, ואם הניח ביתו צכאן פשיטא דאפשר לברר, משא"כ כאן דנקרא על שם מולדתו וביתו אינו כאן אי אפשר לברר, ולאחר שכי' דברור דהב"י חזר בשו"ע שלא הזכיר חיפוש

הביא שם הוכחות אחרות שהיו שם בנדון זה וכי' [בדף ל"ב עור ד'] דהוכחות אלו אע"ג דליכא למסמך עליהו [להחירה בלא חיפוש], מ"מ יועילו לברר דמה שאמר "באלאטליקלי" הוא שם עירו ולא בעל השם ע"ד שכתב המכתב שלמה, דאף דדחינו דבריו משום דהנהו הוכחות שכתב לא חשיבו כלל, אבל הנהו הוכחות שכתבו עדיפי עפי', [הדברים האחרונים חסרים בספרו בני אברהם].

ובשם משמעון [ל' שמעון מנשה] סוסי' ה', אחר שז"ד להחיר בנדון ע"י חיפוש בעיר הנאכזר אם לא נעלם שם עוד יהודי כזה, כתב [בדף מ' עור ב'], דאף שבני"ד לא אמרו העדים שהיו ההרונים [שא' מהם הי' יהודי והשני גוי] "חושבי" עיר אישטופי, אלא אמרו "אישטופלים" וא"כ יש לחוש דשמה בעל השם הוא כהמהרי"ט ס"ה כ"ג, אך מלבד שגדולי האחרונים הוכיחו ממכה פוסקים שלא חשו לסברת המהרי"ט ושגם איכו גופיה כמסמך אחרת ושאלו לעגן אשה בשביל חששא זו, אף גם זאת דבני"ד יכולים לנו ללאת י"ח סברתו, דהא איכא ד' איתרמי, חדא שהיו שנים, כי שהי' אחד על אחד ואחד יהודי, ג' שהערל נקרא כך וכו', ד' שחפסום בדרך פ', ובכה"ג גם המהרי"ט יודה דליכא למיחש להך חששא, והגם לדעת הבני אברהם ודעימיה אין לסמוך אהוכחות, מ"מ יועילו לברר דמה שאמר "אישטופלים" הוא שם עירו ולא שהוא בעל השם וכמ"ש הבני אברהם הנ"ל.

ב. כשנראה שבא להודיע מי הוא החרוג. כי בנני אברהם ס"ה ג' דף י"ט עור ד' בזה"ל הנדון המוצא בזה"ל הקודם דיש לחלק עוד דע"כ לא אמר מהרי"ט אלא בנדון [דדיבר כאלו] כבר הי' ידוע ציניהם, כמו שנראה מהלשון שאמר "כאן נהרג באלי איזנימטאלי" ולא אמר שנהרג איש ששמו באלי איזנימטאלי, משמע שזה האיש הי' ידוע ויזכר ציניהם ולא צא להגיד רק שנהרג, וכיון שכן יש מקום לומר דהכי קרו ליה, אבל היכא שצא להודיע לנו מי הם הנהרגים ואמרו כי ד' יהודים נהרגו שנים מהם "אורעה קייביליים" וכו', אם איתא דהכי הוי קרו להו ב"ל למימר הכי: שנים מהם היו קוראים "אורעה קייביליים", שהרי מאומה שנים "אורעה קייביליים" אפשר לדון שהיו דרים שם כמו שהוא היותר פשוט וגמלאו סתומים דצריכה במקום שהי' להם לפרש וכו', ויש להביא ראיה לזה מהפני משה ח"ב ס"ה ק"ל שגדונו הי' שנטעב יהודי א' "איסטאנצולי" וכתב שם דליכא שמו ושם עירו ולא חשש להא' דמהרי"ט, א"ו בדכתיבנא.

גם באביר יעקב ס"ה ד' [דמ"ט ד'] בנדון שאמר "קירקיסולי" כתב חינוך זה של הבני אברהם כדי ללאת מחששת מהרי"ט אולי בעל השם הוא. וכ"כ גם בס"י י"ב [דע"ה ד'].

ובן מהר"י אלקבץ בחשבותו שבאביר יעקב ס"ה ג' דף מ"א עור א' כתב בנדון "קירקיסולי" דכיון שהגוי אמר דברים שנראה שכונתו להודיע מי הוא זה ההרוג, הרי אם נימא דבעל השם הוא ולא חושב שם א"כ הישראל השומע ממנו עדיין אין ידוע לו היכן מקום דירתו, וע"כ שכונתו שהוא חושב דשם, ואם יאמר האומר שמה שמע הגוי שהיו קורין לו כן ושפט דעתו דכינוי זה הכונה שהוא חושב דשם ולכן דיבר כן ובאמת אין הוא חושב דשם אלא רק נקרא כך, אך נראה שאין לחוש לזה, אלא כיון שאנו חופסין במושגם כונת הגוי כן אמרי' שצודאי נחבר לו היטב שהי' חושב דשם מאחר שהי' מכירו וחברו שנתלוה עמו בדרך, וכמו שראינו שידע ג"כ שהי' לו אשה וכו', וכיון שלא ידענו מהיכן ידע זה הגוי תלין מסתמא שידע והכירו שהוא תושב קירקיסוליא, ואם כי דעדיין י"ל דלעולם כונת הגוי הי' שנקרא ק' אלא שסבר כי בזה"ל ישראל השומע שכינוהו בשם זה יספיק לו ובזה יכיר וידע את מקומו, אך ממרואת הלשון נראה יותר שכונתו שהי' חושב דשם, ויש לנו לומר דע"כ לא חשש מהרי"ט אלא כשבי

אוצר

סיק קנט אדע כד-כו

הפוסקים

לכילא הוכחה אם הגוי המעיד כי מעיר הנהרג או לא, ועוד אם איננו שדעת הרב בסי' פ' ופ"א דכשהגוי אינו מעיר הנהרג צעקן שיאמר יאל עמנו, מה הוקשה לו מלשון הרמב"ם והטור שז' יאל עמנו, לימא דכס מדברים כשהגוי אינו מעיר הנהרג, ואולי לא רכס לאוקמי דבריהם בדבר פרטי, ועוד אפי' תימא דלענין הדין אינו כותב עמו, מ"מ בפירושו דר' הרמב"ם כותב את עמו שברי בסי' פ' ופ"א כי דמ"ש הרמב"ם יאל עמנו לאו דוקא דאטו ישראל וכו', וצ"ב פ"ב כי דמה שהביא הרמב"ם והטור וכל הפוסקים דהתירו ע"י חיפוש דוקא שהעיד המעיד בלשון האומר וכו', ויותר קשיא שז' ג"כ אח"כ "כאשר הוכחתי דשתי תשובות דמהני חיפוש אך בזה שזכיר יאל עמנו כאשר כתבתי" וראינו בזהות התשובות דאדרבה כי דלא עמנו לאו דוקא, דדוקא לומר דשתי תשובות אחרות שאין מלוויית עמנו כתב כן וכו'.

ובמכתב שלמה סי' ע"ז הוסיף להקשות על תירונו של הכנה"ג, דאם איננו דנידון דסי' פ"א יודע [היה] להרב דהגוי כי מלכות העיר איך נסתפק בזה שאמר שזה מקורפו דכמה ידע זה הגוי המעיד שזה ישראל הזה מקורפו וזהו ההרג הוא מקורפו, הלא עסקין שזה הגוי כי מקורפו, א"כ חו' אין להסתפק בזה דכיון דבידוע ומכירו איירי ידע שהוא מקורפו וזה מקורפו. [ועי' עוד לעיל בזהות י"א]. ודעתו להלכה עי' לקמן בסוף אות זה.

וברשד"ם סי' י"ז צ"ע שהעיד שחורג אי' אחר לו מי מעמכם יאל מפה בזה השבוע ללכת למוניטערינו שהרי נהרג ומוטל על שפת הכרדאל, כי דמאחר דנודע ע"י החיפוש שלא יאל בזהות דרך כי אם זה אשמו מותרת כמ"ש הרמב"ם, ואין לומר דדוקא כשהאמר יאל עמי וכמו שנראה מלשון הרמב"ם והטור והרא"ש, הלא שהרי בתוספתא אין כתוב "עמנו" וכ"כ המ"מ והר"ן בשם, והו' דזיל בחר עממא, דהטעם הוא דאע"ג דמן הדין כי נראה שלא יועיל שום עדות אלא כשיזכירו שמו וש"ע או שמו וש"א אבל כשאינו מזכיר אפי' שמו איך נחיר אשה זו, אלא שאפ"ה מותרת מטעם דהחוספ' לא בזה למעט אלא שאין סומכין על אומדן דעת של אמתלאות אבל כשמעיד על דבר צרור משיאין את אשמו אעפ"י שלא הזכיר שמו כמ"ש הר"ן בשם, וא"כ אעפ"י שצ"ד לא אמר שיאל עמי מ"מ אחר שהעדות הוא דבר שאין לספק בזה אשה זו מותרת, וא"ת א"כ למה כי הרמב"ם יאל עמנו, דודאי אין לומר שנפל טעות בדפוס כיון שכל המציאים לשונו מציאים אותו בסיגנון הניל, י"ל שאבז שז' הרמב"ם לעיל ישראל שאמר מה איש יהודי עמנו וכו' ושם נקט עמנו לרבותא [כדלעיל סי' קנ"ב], נקט נמי אח"כ אבל אם אמר אי' יאל עמנו וכו'.

גם בסי' מ"ב צ"ע שהעיד שאמר לו גוי אי' למה אתה הולך דרך יחידי ואינך מחזירא שמה יאמר לך כמו שאירע ליבדוי אי' שנבע מקולוה יום ששי עתה מקרוב כמו ד' חדשים ונהרג דרך, כי דאף שהגוי לא הזכיר שמו יש כאן היתר ע"י חיפוש כהחוספ' שהביא הרמב"ם, ואין לומר שהרמב"ם כי "עמנו" וצ"ד לא קאמר שיאל עמנו, דנראה שמאחר שהכל תלוי בחיפוש מה לי אם העיד שיאל עמו או שיאל מקולוה, והרמב"ם דנקט "עמנו" אורחא דמילתא נקט, דמאין ידע שיאל או שזה בזה אם לא שהוא עמו יאל עמו, אולם הוסיף, דאפשר שכשהאמר שיאל "עמנו" ומת אין לריך יותר אלא בחיפוש, אבל כשהאמר [רק] אי' ממקום פי' מת [ולא אמר "עמנו"] איננו למימר דצדמי ליה קאמר ואינו אותו שיאל, ובי"ס דצ"ד ליה למיחש למידי, אי' שאחר שהגוי אמר "אי' שנבע יום פי' וכו'" נראה בצירור שידע שיאל מקולוה עד שאפי' היום שיאל משם הזכיר, גם דכבר מעידים הצ"ד כי בזהות דרך אי' שימא שם איש אלא כשיאל מקולוה, גם חשש דשמה צדמי ליה קאמר ליה הכא, שברי אמר שהכיר אותו צדמותו וצפולפו.

חיפוש גדול כל כך [כמוצא לקמן בזהות י"ג], סיים, דמ"מ יש לנצל דין לחלוק דהכא שאני דנקרא על שם מולדתו ושמה בזה חיים הצ"י ומודר דלא מהני חיפוש ולפחות לריך חיפוש גדול וכו'. [עי' לעיל בזהות י"א מהבית שלמה].

בה. וכשאמר א' יצא עמנו ממדינת פ', ולא הזכיר שם העיר, כי במה"ל סקע"י דף י"ה [השני] טור ג' דאעפ"י שהזכיר זמן היחלוק לא מהני בדיקה [במדינה] דליכא למיקם עלה דמילתא שפיר לצדוק בכל המקומות אם לא יאל משם אדם שלא חזר אלא זה, ואעפ"י שמדברי הרמב"ן [בצינונות קט"ו] משמע שגם במדינה מהני בדיקה, י"ל דהיינו דוקא כשהזכיר שמו, אולם המהרי"ק כי בשורש קפ"ב דאפי' שהזכיר שמו וש"א ושם מדינתו לאו כלום הוא ואפי' בדיקה לא מהני משום דליכא למיקם עלה דמילתא שפיר לצדוק בכל המקומות ע"ש.

ובדברי מרדכי [פרידבורג] בקור"ע סי' א' כתב בהג"ה שזהות כי"ה, דנראה פשוט דאין כוונת המהרי"ק דמן הדין אין בדיקה מועלת במדינה שלמה, אלא כוונתו שקשה הדבר וקשה למיקם עלה דמילתא, אבל אם צדקו דין תורה מהני.

כו. ו"עמנו" שהוסיף הרמב"ם והשו"ע על ד' התוספתא, וחלקו זו האחרונים: יש שכתבו דלאו דוקא הוא ואין לריך לאומרו. ויש שכתבו לריך לאומרו דאי לאו הכי חיישין שאמר צדמי ואינו אותו שיאל מכאן [כמוצא בזהות זה]. ויש שכתבו דעמנו משמעו שדר בעיר זו שממנו יאל ואם אמר כן אין לריך להעיד שהוא מחושבי העיר [כמוצא לעיל אות ז]. ויש שכתבו דעמנו משמעו זמן היחלוק דכשהאמר עמנו כרי נודע שהנעלם יאל עמו ועי"כ אנו חוקרים בזהות זמן יאל המעיד [כמוצא לקמן בזהות מ"ב].

במשפטי שמואל סי' פ"א צ"ע ששמע מפי גמלו"ת שאמר "אוי ליבדוי אי' שזה מקורפו ונהרג", כי [בדף ע"ה טור ד'] דאין לחוש ולהחמיר משום שז' הרמב"ם "אי' יאל עמנו", א"כ דוקא כה"ג שנחבר לנו ע"פ עדותו ודבריו שמעיר פי' הוא אז שריא, אבל צ"ד שהגוי לא אמר לעד המעיד אלא אוי ליבדוי שזה מקורפו ולא קאמר שזה "עמנו" וא"כ בזה יודע שזה ההרג הוא מקורפו, הלא אינו אומר אלא שזה מקורפו ואולי מפי אחרים שמע כך או שהצד שמקורפו בזה, לענ"ד דזה שאמר הרמב"ם יאל עמנו לא צדוקא הוא, דאטו ישראל האומר יהודי ממקום פי' מת היעלה בדעת שלא נאמינוהו אחרי החיפוש, ועוד אפי' שיאמר שיאל עמו, אם בזה לחוש לאחר איך יאלח מחששא זו באומרו שיאל עמו, דפשיטא דהא שיאל עמנו לא מיירי שידענו אנתנו שיאל עמו, דא"כ אפי' חיפוש לא לריך דומיא דמאי דכי הרמב"ם לעיל מנייה [והוא בשו"ע סי' י"ז] יאל גוי וישראל עמנו למקום אחר וכו'. וכ"כ בסי' פ' [דף ע"ג טור ד'], והוסיף דכן נראה בפירוש בתוספתא שלא הזכיר יאל עמנו כלל, וגם הרשב"א לא כתב בזהותו כשהביא לשון התוספתא, והביא גם מהר"י טיעאלק שהסכים לו מאותן הטעמים הניל.

אולם בסי' פ"ב צידדנו כמוצא לעיל אות י"א כי צדק ע"ה טור ד' דלנצי"ד דמה שהביא הרמב"ם והטור וכל הפוסקים להחיר על ידי חיפוש, דוקא שהעיד המעיד בלשון האומר להם "שיאל עמנו מעיר פ'" דזהכי יאלחו מכל ספיקות כי ידענו שיאל מכאן וגם חפשו כאן ולא יאל אחר שחש מחז לאחו ועד עתה וכו', ומאחר שצ"ד לא הזכיר "יאל עמנו" פשיטא דראוי לחוש בו כי צדוקא הצדוקהו הפוסקים.

ובבבנ"ג בהג"ע אות רנ"ב לאחר שחמה עליו שסתר דברי עמנו, כי שיש לתרן דשאני החס [בסי' פ"ב] שהגוי המעיד לא היה מעיר הנהרג, וכבר כי דהיכא דהגוי המעיד הוא מעיר הנהרג לא צעקן שיאמר יאל עמנו, ומ"מ קשה שהמעיין בסי' פ' ופ"א יראה

אוצר

סיק קנט אות כו—כח

הפוסקים

אנו יכולים לחקור ולדרוש באיזה זמן יאל זכ המעיד מעיר פ' ועיי חקירה זו נדע על מי הוא מעיד ומי הוא שילא עמו באותו זמן מעיר פ', ואם לא יאל חלל הוא חנשא אשחו. [ועיי עוד לקמן באות מ"ב]. אמנם בס"י ע"ה [ובדפוס הראשון הוא ס"י ע"ו] כתב הרא"מ בעגונה שהלך בעלה ממנה זה י"ז שנים והעיד על שמו ושי"ע

וחפשו באותה העיר ולא נחסר אחר בשם כזה, דה דומה ממש למ"ש הרמב"ם בסעי' זה דמחפשי' ואם לא יאל ממש חלל הוא חנשא אשחו, דמה לי לא יאל ממש חלל הוא מה לי לא יאל ממש איש ששמו פ' חלל הוא, וליכא למימר דשמי' י"ד דלישחבי עובא מלוחו זמן שהלך עד היום ויש לחוש שמא יאל ג"כ איש אחר ששמו כשם בעל האשה הזאת ושבו לא חזר ומרוב הזמן נשכחה הדבר ואין איש שם על לב, דא"כ גבי ישראל שאלו יאל עמנו מעיר פ' ומחפשי' באותה העיר נמי נימא הכי, דמי לא עסקינן אפי' בשעצר זמן רב מלוחו הזמן שילא עד אותו הזמן שבה [העיד] ואמר אי יאל עמנו מת, ואפי"ה סגי בחיפוש, אלמלא נשכחה לא חיישי, הכא נמי לא חיישי. והו"ד בקלרה בקו"ע ס"י ק"ד, ועיי שם שהעיר ע"ז דלעיל בס"י ע"ה לא כתב כן.

ובבר הרגיש בסתירה זו הריב"ל בח"ג סוסי' י"ח וכתב דמי שיעיין באלו ד' הפסקים [של הרא"מ] יראה שיש לו ד' דרכים בבבנת ד' התוספתא והרמב"ם, ואיכא צנייכו דלפי הפסק שצ"י ע"ז היכא שאומר מח פ' ממקום פ' מהני החיפוש, ואילו לפי"מ ש"י צ"ה משמע דלא מהני החיפוש חלל כשאומר אי שילא "עמנו" ממקום פ' והזכיר הזמן שילא, חלל כשאמר מח פ' ממקום פ' לא מהני החיפוש.

והאחרונים לנו הרבה דבריו הרא"מ, ויש שחשבוהו לסתירה כהריב"ל הנ"ל, ומכאן שכתבו שהרא"מ חזר בו והכריעו כחש' האחרונה, ומכאן שהכריעו כחש' הראשונה, ויש שיישבו הסתירה באופנים שונים, ויבאר לפנינו צ"ד באותיות הבאות. בח. דיעות מחסירים בשלא הזכיר זמן היציאה. הרא"מ ששן בס"י י"א אחר שהעלה דבעדות שצנודנו לא כיו חלל

כהגדה שמת יהודי מעיר פ' ושכלי חיפוש שלא יאל ממש יהודי אחר שלא חזר ולא נודע ממנו אין להחיר, כתב וא"כ אני מסתפק צ"ד מאיזה זמן יהי החיפוש דמי יודע מספר השנים שילא מלאן, ולפי"מ הרא"מ בס"י ע"ה לא מהני חיפוש כל שלא נודע זמן יליאת היחודי מלוחו המקום דיש לחוש שמא יאל ממש זה כמה שנים, ואע"ג דבס"י ע"ז כתב הרא"מ דגם צכה"ג מהני חיפוש, הנה מלבד שהוא סותר דברי ע"מנו, קשה, דמאחר דנחת גס בס"י ע"ז לחוש דילמא "אחר הזמן" שילא בעלה יאל גס עוד אי ששמו כשם בעל העגונה ולא חזר ומרוב הזמן נשכחה הדבר, א"כ למה לא חש שמא גס "קודם הזמן" שילא בעל העגונה יאל גס איש אחר, ויהי שדחה החשש דילמא אחר זמן יליאת בעלה יאל עוד אי ונשכחה משום דלשכחה לא חיישי, אכתי החשש דשמא קודם יליאת בעלה יאל עוד אי לא נדחת, דע"ז ליכא למימר דלא חיישי לשכחה, דהרי יש לחוש שכבר עברו הרבה שנים עד לליכא דדור הזה מאן דידע להא מילתא, וכך חששא היא אותה החששא ממש שצ"י ע"ה וכו', ולי"ע.

והרד"ך סוף בית ע"ו. [נדפס גם בצנימין זאב דף ל"ד ע"ה] בעובדה דמשה סוסי, כ' שאין כלן שום עדות עליו, שמאחר שהגוייה לא אמרה חלל "כמו שעשו ליהודי אי שציתו סמך לחומת העיר" יש לומר שאולי צל יהודי אחר לעמוד שם זמן מה והגוייה הייתה מכרת אותו וידעה ציתו ויאל ונהרג ועליו סיפורה, דבשלמא אם הייתה מכרת היום שילא משה סוסי ונהרג, הי' לנו לדון בדבר, חלל השתא שלא הזכירה היום פשיעא דאין כלן עדות כלל.

גם המהר"ם פדוואה בס"י כ"ז בעדות על אי שנהרג צבולו מקורפו לפיראג [והוא אותו הגדון שצממפטי שמואל ס"י פ"ה ה"ל באות

אולם במשפט צדק ח"א ס"י ו' [דף כ"ח עור צ'] הקשה עליו דא"כ בתוספי' אחרי הכירה אחר החיפוש [אף בלא חלל אחר "עמנו"] אחר דליכא למיחש דלינו אותו שילא, ובח"ג ס"י נ"ו [דף קל"ה עור ד'] הקשה כן על הרמב"ם דלמה כ' "עמנו" מה דלא קתני בתוספי'.

ובתשו' מהר"ש הלוי ס"י ג' [דף ס"ג עור ג'] לאחר שהקשה על הרשד"ם כהמשפט נדק, הוסיף להקשות עליו דהרי בס"י נ"ז הפכים הרשד"ם דילא עמנו אינו דוקא וכפי תירומו הראשון שצ"י מ"ב, וגם' צ"י ע"ע על גויים שהעידו שראו צ' הרוגים במקום פ' הביא [הרשד"ם] דין החיפוש וז"ל: ואע"ג דצ"ד לא אמר הגוי ששם אי מאלו הנהרגים יאל מפילופופול, מ"מ מאחר שאנו יודעים שאלו יאלו צבצרה לילך למקום ההוא, וגם מעידים שאין יהודים אחרים הולכים שם חלל אלו נראה ודאי שיש די בעדות זה להשיא נשותיהם של אלו עכ"ל, הרי צפירוש דהתיר ע"י חיפוש אעפ"י שלא אמר הגוי יאל עמנו, וכן צ"י פ"ה התיר ע"י חיפוש אפי' שלא אמר יאל עמנו יע"ש, וסו"ס, נמלינו למדים דהחיפוש מועיל אעפ"י שהעיד לא יאמר יאל עמנו חלל שיאמר פ' ממקום פ' מח, והביא מהמשפטי שמואל ובריי טיעאלק הנ"ל.

גם במבי"ט ח"א ס"י קל"ה כ' דל"ד יאל עמנו שהרי בתוספי' שנינו חלל אמרו אחד יאל מעיר פ' וכו' הרי שלא הזכירו אי יאל "עמי" מעיר פ' חלל כשידוע שילא מעיר פ' סגי. וכ"כ צ"י ש"ז. גם במכתב שלמה ס"י י"ג כ' ד"עמנו" לאו דוקא כדמשמע מהתוספי' וכמ"ש כל זה מהר"י טיעאלק בהסכמתו שהוצאה צממפטי שמואל ס"י פ"ה ועיי שם צ"י פ' שהחזיק בסבירה זו, ומה שסותר ע"מנו מהביא דסי' פ"ב, סמי חדא מקנט חרתי, והאמת שדבריו צ"י פ"ב י"ע וכמ"ש עליו הכנה"ב הנ"ל. גם בחש' אחיו שם ס"י י"ד כ' ד"עמנו" לאו דוקא ואף המשפטי שמואל יודה בזה, וכו"ד לעיל אות י"א.

האם מהני חיפוש בשלא הזכיר זמן היציאה [אותיות כז—ל].

כו. דעת הרא"מ והסתירה שבדבריו. צשו"ת הרא"מ דפוס ירושלים ס"י ע"ו [ובדפוס הראשון הוא ס"י ע"ה] כתב דמ"ש הרמב"ם צראה הסעיף דישאל שאלו מח איש יהודי עמנו במקום פ' דלא סגי חלל צשיכיר שמו ושי"ע חלל לא צשי"ע לחודיה ולא בחיפוש (*), היינו דוקא כשאומר איש יהודי שמתקום פ' מח במקום פ' ולא אמר "שילאתי עמו" ממקומו, שיש לחוש צו שמא יאל ממש היום כמה שנים מאחר שלא נודע זמן יליאתו, ואז אין החיפוש מועיל שם כלום כי מי יודע מתי היתה יליאתו ממש, חלל אם אמר אי "יאל עמנו" ממקום פ' ומח במקום פ' אעפ"י שלא הכיר שמו חלל שם עירו לחודיה מחפשי' באותה העיר, ואם לא יאל ממש באותו זמן שאמר העד שילא עמו ממש חלל הוא, חנשא אשחו. והו"ד בקו"ע ס"י ק'.

וב' מהר"ש דלוי צ"י ג' [דס"ג עור צ'] דמתוך דברי הרא"מ חלל נראה דס"ל דלפי דעת הרמב"ם צעין כדי שיועיל החיפוש לדעת הזמן שאמר העד שילא אותו פ' שמת, ואעפ"י שצנודנו הרמב"ם אין מוזכר שאומר העד באיזה זמן יאל ממקום פ' עס אותו פ', חלל רק שאומר יאל עמנו וכו', אפשר דס"ל להרא"מ דטונת הרמב"ם הוא לומר דמתוך דברים אלו אפשר להחזיר ולעמוד באיזה זמן הי' שילא, ואם לא הי' אומר יאל "עמנו" חלל צסתם יאל מעיר פ' ומח, לא היינו יכולים ע"י החיפוש לדעת על מי מעיד כי מי יודע באיזה זמן הייתה יליאתו ממש, חלל כיון שאמר יאל "עמנו" מעיר פ', בזה

(*) הרח"ש בדף י"ט טור ג' בהעתיקו דברי הרא"מ העתיק במקום "ולא בחיפוש" מפילו בחיפוש.

אוצר

סיק קנט אות כח-כט

הפוסקים

מכ דמשמע מחשו' מיימוני [הכרח"ש בלח"ה], ודבריו סתומים, ואין כח ביד שום אדם להקל, ובמ"צ סי' ק"ט שמיקל בחיפוש בשם עיר לבד, היינו עכ"פ בזמן מוגבל כפי מה שמצואר שם המעשה, אבל בודאי אין להקל בחיפוש ממכה שנים צעיר מעליעזר וכל [העיריות] הסמוכים הנקראים על שמה כמצואר [בכתובות ג"ד ע"א] גבי כל היכא דסגי קבי דנהרעא [ע"י צ"ח קס"א אות א'], ומ"ש מעכ"ת בשם בית אפרים להקל, לא ידעתי מקומו, הלא אדרבה כ"י צפירוס להחמיר בלא זמן מוגבל יע"ש [ע"י לקמן בסוף אות ל"ב], ולכן בודאי אין להקל כלל ע"י חיפוש. [מדבריו נראה לכאורה דאם הזכיר שמו ה"י מועיל החיפוש אף בלי הזכרת זמן היליאה, וע"י צ"ח לקמן בלח"ה מ"ג].

ובבית יצחק סי' ס"ה אות י"ז כ"י צידונו [הוצא לקמן סי' קס"ב אות ד'] דאין להקל בחיפוש, דמי יודע בלח"ה זמן הלך זה שמת ומי יזכור אם לא נחמר א' מזמן רב וכמ"ש בק"י"ע אות ק', ואף דמה שהקשו בבית אפרים ובע"א על הרא"ש שגראה מדבריו דאם זה ילא מקרוב מהני חיפוש ואמאי לא יחוש שזה המה אחר הוא וילא מזמן רחוק, ה"י אפשר ליישב דממשיכין החזקה לזמן מאוחר, דכיון שגודע שזה המה ה"י מעיר פ' כמו שהעיד על עצמו ונדד מציתו, אמרינן שכיון שה"י בחזקת אנשי העיר, ילא מקרוב, וגם זה מקרי חזקה, ואין לומר אדרבה כיון שמת צעיר אחרת כאן נמצא וכאן ה"י זמן רב, זה אינו, דהרי נודע שמקורב זה לאותה העיר ול"ש כ"י וכו', ובהכ"י מיושב כך דתשו' הרא"ש [צ"ח ע"י] שהולך לומר שזה י"י שנים הלך בעלה של ז', דכיון שאתה אומר שזה י"י שנים ילא מכאן, אמרינן שמה אחר הלך ג"כ במשך הזמן, ולפ"ז ב"ד שבעלה הלך אף כשמונה שנים מכאן, אולי במשך זמן זה מועיל חיפוש, מ"מ מי יכין להחיר בחיפוש אחרי שגם צ"ח"פ ילא נלפשו להחיר בלא נודע שמו, ובפרט דהחיפוש בארחי ופרחי ובאנשים דלא פקיעי שמייכו קשה מאד.

כ"פ. ויש שהסתפקו להלכה ולא החליטו. הר"ש צ"ח"פ ג"כ עור א' ר"ה מעיקרא להוכיח דמהני חיפוש גם בדליכא זמן היליאה מדבריו מהר"ם בחשו' דשייכו לם' נשים המתחלת חזרתו על כל הלאדים, דמשמע שם דאף שלא הזכיר העד זמן היליאה רק אחר צמח יחודי מעיר פ' נהרג, אפ"ה מהני בדיקה, אף דזה וכח דעדיין הלך הומה [אם לסמוך על סתמות תשו' ז'] דאולי קיור לשון יש צ"ח תשובה ואפשר דגופא דעובדא הוי שהזכיר זמן היליאה כגון יחודי מעיר פ' שילא משם בזה השבוע וכו', דאלי"כ אלא דמהני כך בדיקה, קשה דהכי פריך רצא דקיימ"ל כותיה לאצ"י גבי הכוא גיעא דאנדורלינאי אם איתא תיבדק כל העולם, ואמאי אינעריך בדיקה כל העולם הא כשיבדקו שלא נודע אנדרולינאי אחר צמח דעא חוץ מבעלה של ז'תא סגי, אלא ודאי דכל דליכא זמן מוגבל לחפש בלח"ה זמן לא מהני בדיקה, ולכן אני אומר דכיון דאשכחן להרא"מ ש"י צ"ח"פ ע"ה דדוקא היכא שהזכיר העד זמן יליאה הוא דמהני החיפוש, ה"ה נראה דעובדא להחמיר, אבל איני חותך דיון רק כל זה אני כותב בנושא ונותן. וכ"כ צ"ח"פ מ"ד דק"ל א' ובס"י מ"ה דף ר"ב ג' ובצ"ח סי' נ"ו.

ובתשובותיו שצ"ח"פ סי' ו' אחר ש"י ג"כ ככל הג"ל וסיים דאין חותך דיון, הוסיף להסביר לפי שאם בלאו לומר דכל שאינו מזכיר זמן היליאה לא מהני בדיקה, ע"כ משום שחוששין שמה עבר זמן רב ונשתכח הדבר ולא יהצי דעתיכו לאדכורי מרוב הזמן, א"כ גם כשהזכיר זמן, אם הזמן רחוק איכא למיחש שמה מרוב הזמן נשתכח [ושמא בלח"ה זמן ילא אחר ועליו הוא מעיד], וחו דגם כשלא הזכיר זמן אם העד שהעיד איש שילא עמי הוא בחור קטן כך בשנים דע"כ לא עבר זמן רחוק משילא עמו, יכולים לחפש מאותו זמן שה"י באפשרות שילא עמו, וא"כ

י"א] חשש למח שלא הועד בעדות האחת על זמן הריגת היחודי ושיש לחוש שנהרג לפני שנים רבות אשר לא ישלע זכרון בני קורפו אם לא ילא משם יחודי אחר, ולא החיר אלא מפני העדות האחרת שה"י מצואר זו שלפחות עשרים שנה לא עבר בלח"ה דרך יחודי אחר כ"א זה.

ובצ"ח צדק סי' מ"ה בעדות על רוצח. שהרג ליהודי מאויסטרלין, כ' דיש לפקפק בעדותו דמאן לימא לן שהגיד על זמן קרוב ויועיל חיפוש, דילמא על זמן קדמון הוא מגיד, שהרי לא הזכיר בלח"ה שנה ובלח"ה חודש הרגו רק אחר סתם שהרג ליהודי מאויסטרלין, ודילמא הוא מגיד מה שעשה זה שלשים שנה או יותר ואין זכרון להדריס עתה באויסטרלין דהרוצח הזה קשים מנייהו ה"י והרגו קודם שה"י באויסטרלין האנשים הדריס שם עתה, ויותר מזה אלו לריכין לחוש [דהיינו אפ"י אם יזכיר זמן ההריגה] דילמא בלח"ה בשנים שעברו נאבד אחר מחשבו אויסטרלין ולא חזר כאשר רגיל ה"י כך צהרבה קבלות במשך זמן המלחמה, וכמו שחשש הרד"ך בענין משה סוס, ואע"ג דרבים חולקים על הרד"ך בזה וס"ל דאין לחוש לאחר כיון דצנדרו ה"י יודע שציתו ה"י סמוך לחומת העיר, מ"מ נראה דשאני התם דה"י חששא רחוקה שה"י אחר שגם הוא דר בבית סמוך לחומת העיר, אבל ב"ד דחששא קרובה היא דילמא על אחר מאויסטרלין הוא מעיד, דילמא כו"ע מודים דחיישינן, ועוד דאפ"י התם לא החליטו החולקים דעתם לגמרי שלא לחוש כלל, שהרי גדול א' כ' שם צ"ח"פ י"ז שיהיו שואלים לגויה ההיא על איזה זמן הגידה, ובנ"ד אי אפשר לשאול שכבר הומה הרוצח, וכן צמח"ס פדוואה חשש לחששא זו דילמא אחר הגוי לזמן קדמון. וכ"כ צ"ח"פ ג"ה.

ובדבר משה ח"א סי' י' [דף ק"ה עור ג'] בצי"א ד' המהר"ש צ"ח"פ ש"י שג"ל קולא יחירה להקל כפסק הרא"ש צ"ח"פ ע"י ושכיון דאשכחן דהרא"ש עלמו צ"ח"פ ע"ה כ' דדוקא היכא דהזכיר העד זמן היליאה הוא דמהני החיפוש ה"י נראה דעובדא להחמיר [ה"י בלח"ה], וסיים, דכיון דהמהר"ש כ' דעובדא להחמיר מי יקל אחריו בדבר ערוה החמורה.

ובבית דוד סי' ט' בעדות על ד' אנשים שנהרגו, חשש למח שלא הזכיר הזמן, דאע"ג דימא לא נחסרו אלא אלו ה' מ"מ איכא למיחש דבזמן עבר ילאו משם ד' יהודים אחרים ונהרגו ועל איהם אמר הגמסל"ת שנהרגו, ולא דמי להב"א דכ' הרמב"ם דמהני חיפוש, דשאני התם שאמר ילא עמי וכו'. וכן חשש צנדרון כע"ז צ"ח"פ רב סי' ד' [דף ט"ז עור ג'] והב"א להב"ד הבי"ל.

גם במכתב שלמה סי' י"ג [נדפס גם בצ"ח"פ אצ"ח סי' ו'] כ' דמאחר דצ"ח"פ לא הזכיר זמן חיישי' דזה זמן רב ילא אחר ועל איהם האחר אומר הגמסל"ת דנהרג שהזמן גורם השכחה שאינם זוכרים מאותו שילא משם זה זמן רב, ומל"ו להרא"ש דאף דבס"י ע"י החיר בלא הזכרת זמן, מ"מ צ"ח"פ ע"ה חייש' לזה, ואף שהריב"ל הסכים כהב"א דס"י ע"י [במזבא לקמן בלח"ה ל'], אף המהר"ש כ' דקולא יחירה ה"י, וכן המהר"ם פדוואה גמס צ"ח"פ מפני שלא הזכיר זמן. וכזה כ' צמח"ה שלמה סי' כ"א אות י'.

ובמראות הצובאות סקע"ו האריך צ"ח"פ המהר"ש [במזבא בלח"ה בצי"א], ואף שדחה ראייתו, מ"מ בסוף דבריו בצי"א ד' הרא"ש צ"ח"פ ע"י וע"ה שנטה להחמיר דלא מהני חיפוש כל שלא הזכיר זמן היליאה וסיים צ"ח"פ, וצ"ח"פ שאלה סעיף י"ע אות י"ד החליט דאם לא הזכיר זמן היליאה לא מהני חיפוש.

ובדבריי חיים ח"צ סי' מ"ז כ' דכיון שלא אמר הנפטר רק שהוא ממעליעזר ולא הזכיר שמו וגם לא נודע ממנו אימת ילא משם, צ"ח"פ לכו"ע לא מהני חיפוש וכמצואר צ"ח"פ ובצ"ח"פ המהר"ש, וכמעט לא מלאתי מי שיאמר דמהני חיפוש צ"ח"פ, וז"ל

אוצר

סיק קטש אות כט—ל

הפוסקים

וא"כ נחת דבריו לשיעורים, אם לא שנאמר בזה שכל לפי ראות הדיונים ולפי הזמן שהעיד שיאל עמו, וסיים דלמעשה יראה שכל כיוולא בזה אמרו חז"ל כל המחמיר יותר מדאי צעיונא דליתתא אין רוח חכמים נוחה הימנו.

ובמעיל שמואל סי' י"ח דף ל"ג אם כי דתחלה יישב השגתו של הר"א שזון על הרא"ם [המוצא לעיל בזה הקודם], וכי דחשש זה [שמה אין צדור הזה מי שחכיר את הנהרג] רחוק הוא מאד, ולפי זה לריבין אנו לומר שהעיד הוא יותר זקן מכל אנשי העיר וזקניה שאינם זוכרים מאותו האחר שזה העיד עליו, וכ"כ שזה האחר הלך מן העיר זה כמה שנים והעיד אעפ"י שאינו זקן כ"כ מ"מ הכירו סמוך למיתתו, עם כל זה לריבין אנו לומר שאותו האחר הי' יותר זקן מכל בני העיר, ואע"ג דאפשר דאיכא זקנים כמותו אלא שבאותו פרק שכלל לא היו מכירין אותו, נראה שכל זה הוא דוחק גדול לחוש לחששות כאלו, מ"מ סיים [בדף ל"ד עור א'] דעם כל זה לא סמכתי על זה להחליט הענין אפי' להנכה ולא למעשה, אלא שיכ"י זה סניף אחד למנוח קצת היתר לנענוה זו.

ל. דיעות המקילים. הריב"ל בח"ג סי' י"ח אחר שהביא שתי הש"י הרא"ם הניל [באותו כ"ז], כי ומה שיראה לי הנכון הוא מה שבי צפסק מעזריאל מקושטאניווא [סי' ע"ו] דגם כשלא הזכיר זמן היליאה מהני חיפוש.

ובמשפט צדק ח"ג סי' נ"ו נתקשה בדי הריב"ל דמה ראה נעשות עיקר ממה שבי הרא"ם צ"י ע"ו ולא ממה שבי בחשו' האחרת, ואולי נדחוק ונאמר שמה שבי צ"י ע"ו הוא [רק] שמשמע בן בדי הרמז"ם ושיש לפרש בן בדבריו אצל לא כי בן לענין דינא, ומ"ש צ"י ע"ו הוא מה ש"ל לענין דינא, ולפיכך נקט הריב"ל בלוחה החשובה, והגם שמה שכתבנו הוא דוחק, נאמר בן כדי ליישב הדברים. ובר"ש הלוי סי' ג' דף ס"ג עור ג' כי בן בפשיטות נעטמו של הריב"ל. [ועי' בשו"ת הר"מ המוצא לקמן]. ובבנימין זאב סי' י"ז דף נ"ב ע"ג צעודא דמשה סוסי הניל [באותו כ"ח מהרד"ך], הוצא חש"י שמואל ה' מאיור שבי דאין לחוש שמה היום כ"כ שנים יאל יהודי אחר שבי ביתו סמוך לחומה, דמילתא דלא שכיחא היא, ואם במה שבי הרד"ך שהגויא לא הגידיה היום שיאל משה סוסי משם, גם בזה נראה דאין לחוש כלל, וכי הגויא תהי' כ"כ זקנה צענים יותר מכל היבודים החושבים, ואם הם אינם זוכרים משום יהודי צומניהם שבי ביתו סמוך לחומת העיר ונאבד, הא"ך תצוא ותעיד עליו בלא הזכרת זמן כלל וגם חפץ [אנחנו] על מי מהם העידה, אם על הראשון מזמן קדמון או על זה שהוא יותר בקרוב, וזהו דבר בלתי אפשר להיות, כל זמן שמחפשיין ושום אדם אינו זוכר מיבודי אחר שבי ביתו סמוך לחומת העיר אלא זה משה סוסי לבדו שוב ליכא למיחש לאחר, וסיים, ובר מן דין חמיה שאל הגויא הוא צהיים כפי ששמעתי, יכולין אנו לשאלה כיון שהיא כבר התחילה והסיתה לפ"ת ואז נדע הזמן, ושוב ליכא למיחש לאחר כלל.

גם במשפטי שמואל סי' פ"א דף ע"ז עור ג' כ', ולא נלערך למה ששמעתי שמריבין לדעת מתי הי' זמן הריגתו כדי לברר היתר האשה שלא נישוא לאחר, דלא משמע זה בשום פוסק לא ראשון ולא אחרון שילריך זה.

וברש"ך ח"ג סי' כ"ג בגמסלית שאמר שכלך צדור מלארסו לגיעורש עם סאמיגה מסאלוניקי וצדור נהרג, וזמן ההריגה הי' זה שצעה או שמונה שנים, [ואף שהעיד שיאל עמו ועל זמן הריגתו, מ"מ כיון שההרג הי' משאלוניקי הרי לדעת הב"י לריך החיפוש להיות שם, עי' לעיל אות ה', וכיון שלא העיד על זמן יליאתו משם הוי כאלו לא הזכיר זמן, וכ"כ הי"ר יוסף שמואל בתשרי שבהן רצ סי' ד' דף כ"ו עור ד', הוצא לקמן בזה ל"ד,

דבנידון זה לא הי' זמן], כי דכדי להחיר האשה לריך שיחפשו שלא חסר מהזמן שהעיד שנהרגו עד היום הזה [עי' לקמן אות ל"ה] מתושבי העיר הזאת [שאלוניקי] אשר בשם סאמיגה יכולה לבד חיים סאמיגה בעלה, וכבר שאלתי את המפקחים בזה הענין ואמרו לי כי נודע בכל הארץ שלא יאל מהעיר הזאת מאז ועד עתה איש אחר לבד זה ולכן אין ספק שהיא מותרת לנישוא.

וה"ר דוד ה' גחמייאש שהוצא שם הסכים עמו, וכי דאף שנפמ"ש הרא"ם צ"י ע"ד ועי' נראה דצ"ל לא מהני חיפוש כיון שלא אמר שיאל עמי [מעירו] אלא רק ממקום פ', נראה צדור דאין לשיט לב לזה, אחר שהרא"ם עצמו [צ"י ע"ו] כי בזהדיא צושהא כול"צ דמהני חיפוש, ובדלתי דכור ציה ממה שבי צ"י ע"ד, וגם הריב"ל פסק בן, ולכן צדור שאשה זו מותרת.

ובתשרי הר"א בן המשאת בנימין שצפני יחושע ח"צ סי' נ"ה, אחר שהביא חש"י הרא"ם צ"י ע"ה ושיש ראי' לדבריו מהאי גיטא דאשתכחא צנהרדעא [כמהרש"ם דלעיל אות הקודם], כי בדיק ל"ד עור ג', וכנגד החששא אשר אמרנו שהחיפוש הוא קשה צ"ד מפני שאין אנו יודעים מאימתי נתחיל לחפש, יש לנו לומר הרי מהר"ם צ"י צדור החיר ע"פ הגמסלית שלא זכר [זמן] יליאתו אלא שם עירו לבד ולא חשש, אכן נמי למח נישוא, והא דמיייתין נמי ראי' ממעשה דאנדורלינאי, יש ליישב דדוקא הכא הוא דחייש רבא, משום דלגבי גט שנכתב צו אלא פ' נהרדעא על שם עיר מולדתו כמו אברהם העברי, לעולם לא ישחבה שם זה אפי' אן מרובה אחר יליאתו [עי' לעיל בזה ויאל מהבית שלמה], ולכן ודאי דין הוא לחוש שמה יאל אנדרולינאי אחר מנהרדעא צילדותו ואין אדם מכיר צו, אצל צ"ד ששאלוהו מאיזה מקום הוא, וכי על עיר מולדתו שאלוהו, הא ודאי דלא שאלוהו כ"א על מקום דירתו, ומה הי' לו להשיב שהוא מקראקא אם אין דירתו בקראקא לכן ליכא למיחש שמה אדם אחר יאל מקראקא ועבר עליו זמן מרובה ושפיר נוכל למיחס עלה דמילתא ע"י חיפוש ויש לנו לסמוך אמהר"ם דרצ גוצריה, וכ"ש דהריב"ל נמי הכי ס"ל, וגם הרצ"י אעפ"י שנתקשה בחיפוש [כמוצא לקמן אות ל"ב] לא קאמר למיעקריה לגמרי, אלא שהלריך חכמים גדולים בקיאים לזה, ובדלתי שדלתי הם כל הנך רצוואתא למסמך עליהו אפי' שלא בשעת הדחק, כ"ש בשעת הדחק במקום ציגון.

והרב המחבר שם צ"י ע"ד דף ל"ח עור ג' תמה על הר"א בן המשאת בנימין, שמהאחר שראה חש"י מיימוני איך חש לדבריו של הרא"ם אפי' בסלקא דעתך, הלא בלתי ספק אלו ראה אותה הרא"ם הי' חוזר צו, ופשיטא דמיימוני דרבינו הגדול מהר"ם אנו שותים אשר כבר כתבו עליו דחציבין דבריו והוא החיר בזהדיא בחיפוש, וכן פסקו בעלי השו"ע [עי' לקמן בזה ל"ג] ואין ספק בזה. [ועי' בזה הקודם מהרש"ם].

ובעצ"א סקט"ח כי על הרש"ם דמש"כ שלריך להעיד על זמן היליאה [כמוצא לעיל אות הקודם], דבר זה לא נזכר בתוספי' ולא בלשון הרמז"ם, ואלו הי' לריך בן לא לישחמיע הוא או אי' ממפרשיי לכתוב בן, ומסוגיא דיבמות אין כאן נדנד קשיא, דרצא לסברת אצ"י הוא דאמר הכי, ליריד דחיישת לחרי יחא, אע"ג דלא הוחזקו, א"כ הי"י איכא למיחש לחרי נהרדעא ומאי מהני צדיקת נהרדעא חיבדק כל העולם מצע"י ליה [עי' בסמוך מהפני משה], אצל בלמח ס"ל לרצא דליח לא לחרי יחא ולא לחרי נהרדעא, וא"כ הי"י סגי צדיקת אותה העיר אם לא יאל משם אחר, ולהא ליכא למיחש דלמא אחא אינש אחרינא מעלמא לכאן והוא יאל מפח ולא חזר, דליח להכי משום דאמרינן כאן נמלא וכאן הי' כמבואר בדי הרמז"ן והרש"א והכ"י, ואף שמדי הרא"ם סי' ע"ה משמע ג"כ דס"ל דצ"י דוקא שיעיד על זמן יודע, נראה שהרא"ם הוכרח

אוצר

סיק קטן אות ל

הפוסקים

„עמנו“ וכן העתיק הרשב"א שלחי יצמות, ומסתימת לשון זה משמע דגם להעד עלמו אין ידוע מחי ילא מן העיר, רק שידוע לו שילא משם, או שמע כן מן המה או מזולתו, ומכ"ש לפי לשון חש"י מיימוני דבג"ד לא העיד אפי' על היליאה רק „היהודי מעיר פ"י, וצוחר מוכח כן מדי הב"י שכי' על תשובת הרמב"ם בליש מעכו שנהרג וז"ל: אינן שלא חסר שום יהודי מעכו כ"א זה, והא הכס הנכרית לא ידעה זמן יליאתו מעכו ואעפ"כ מהני זה שידוע שלא חסר מעכו שום יהודי כ"א זה, וגם במשפטי שמואל סי' פ"א עשה מעשה להחיר מעטס חיפוש אף בלא העדלת זמן היליאה והסכים עמו מהר"י עיטאלק, וכן משמע לי מחש"י מהר"יט (ח"ב סי' כ"ג), ונפלתו על המרה"ל אשר בדק צדיקים הללו למח לא הביא חש"י הג"ל, וכן משמע לי דעת המשכנות יעקב [בסי' י"א] שכי' דיש מקום להחיר צדוקו דכיון שאמר איש אי מהדאק ודאי כותחו מחושני הרדאק והלא ידוע וצורר שלא נאצר שום איש מהדאק זולתו עכ"ל, ונראה שלא העיד על זמן יליאת הנעצב מהדאק ואעפ"כ מחיר, אי"כ מכל הג"ל נראה פשוט להלכה צרורה שא"ל להזכיר זמן יליאתו מהעיר, ושם בלוחיות ע"ז"י"ט האריך צביאור השיטות בעובדא דהנדרוליגא, ולאחר שכי' שלכל הפירושים לא שייכא קושיית המהר"ש רק לפירש"י, הוסיף בלוח כ"ו ליישב דגם לפירש"י לקיט, ע"ש.

וגם בבני אברהם סי' ר' דף כ"ד עור ג' כי נראה דאין לחוש למח שלא הוזכר זמן היליאה, כיון דרוב האחרונים כתבו דאעפ"כ מהני החיפוש, וגם המהר"ש שכתב צקונטרסו וכתבוצותיו, כי בסי' ו' דלמעשה על כיוצא בזה אמרו חז"ל דכל המחמיר אין רוח חכמים נוחה הימנו, וכ"ש בג"ד דכפי דעת המצ"ט ילאה אשה זו מאיסורא דאורייתא וכו', וע"ש שזירף עוד היתרים. והו"ד לג"ד בשפת הכס סי' ד' ובשם משמעות (לר' שמעון מנשה) סי' ה' [נדפס גם בירם משה סי' ד']. וע"ש שהשיג על הלל הכסף ח"א סי' ז' שכי' דמידי פלוגתא לא נפיק, דאישתמיט מנייה תשובה זו של הבג"א.

וברוח חיים ח"ב סי' י"ז בלי' שנכנס בספינה ציפו ונעצב, אם כי דכתלה חשש [בדף כ"ד עור א'] למח שלא הוזכר זמן היליאה מעירו, וכי דהיחר נכון שיחקרו ציפו וחולי ימלאו שם יהודי המעיד שזה שנכנס בספינה הי' מחושני לפח ואשתו היתה בלפת בלוחות זמן שהלך לשוץ שם, שאז החיפוש בלפת הוא בנקל, שיחפשו בנשים שהיו בלוחות זמן אשר בעליהם ילאו מן העיר אם לא ימלאו שום אשה שבעלה ילא ונאצר זולת זה [הו"ד לקמן סי' קס"ב אות ה'], סיים, דמ"מ אם לא ימלא מי שמעיד כך, רק שיעיד שהוא מחושני לפת, יש להם על מה שיסמכו לעשות החיפוש בלפת שמעולם לא נודע להם שילא אי משם בסימנים אלו כ"א בעלה, אף שהמהר"ש פקפק גם בזה [כמוצא לעיל אות כ"ע], יש לנו לסמוך על המהר"ש [במשפטים ישרים] סי' מ"ט [הו"ד לקמן בלוח ל"ד] שסמך על חיפוש כזה, וצפרט בעגונה זאת שהיא ילדה ואיכא למיחש לחקלה נראה שהמיקל לא הפסיד.

ובזכרון כהונה דף ב' עור ב' כ', דאף אם דברי הרא"ם סותרים את עצמם, לקולא סמכין שפיר, מאחר דמהר"ם מלובלין [סי' י"ז המוצא בקו"פ אות ש"ד] סמך אחיפוש בכה"ג וכמ"ש כל הפוסקים, ואין הפרש בין זמן מרובה לזמן מועט, והרא"ם גופיה סתירתו הוא צנין צנידון זה. [וכן מדברי כל האחרונים דלקמן בלוחיות ל"א-ל"ד, שדנו בלח לא הזכיר זמן היליאה ממחי לריך לחפש, נראה ג"כ דא"ל להזכיר זמן היליאה].

להמקילים בלא זמן הציאה, אם די בשמחאפשיין מיום יציאת הנעלה, או שהחיפוש צריך להיות אם בני העיר אינם זוכרים מעולם שיצא אחר ולא חזר. [אוחיות ל"א-ל"ד].

הוכרח לפרש כן לפי שיטתו צדעת הרמב"ם דמה ש"ל קברתיו היינו במח דדרך דוקא, ולסברתו אף בישראל המעיד על מיתה בדרך הדין כן, וכפי הנראה שם מדבריו, שהרצ מהר"א גרפחי [השואל] חולק עליו והקשה לו מלשון הרמב"ם [שצטטנו זה] שאם אמר אי ילא מעיר פ' ומח מהני חיפוש אפי' דלא אמר קברתיו וכו' ס"ל דמיירי נמי שמעיד שמה בדרך כיון שלא הזכיר שמה במקום פ', וע"ז השיב לו הרא"ם דליק דמיירי שמעיד שמה במקום פ' וקאי ארישא דקאמר „ישראל שאמר מח איש יהודי עמנו במקום פ"י, וכיון דסיפא נמי מיירי שאמר מח במקום פ' קשה ליה שכי' לו להרמב"ם לכוול הכל בצבא א', והכי הול"ל, עד שיכיר שמו וש"ע, או שם עירו בלבד ויחפשו בעירו אם לא ילא משם אלא הוא, ומדפסקינכו בחרתו, אלמא דצרישא צעינ דוקא שמו וש"ע אצל ש"ע בלבד אפי' חיפוש לא מהני, ולכן הולך להלך דסיפא דקאמר ילא עמנו וכו' הוא דמהני חיפוש אצל צרישא שלא הזכיר זמן היליאה לא, אצל לדין דלא קיי"ל בזה כפי הרא"ם [ע"י לעיל סעיף י"ז בלוח"פ סי' קל"ד אות ל"א], וגם בזה דבישראל י"ל קברתיו כשהוא בדרך הוא יחיד נגד כל הפוסקים, אי"כ יש לפרש ד' הרמב"ם כפשוטו דסיפא מיירי שלא הזכיר מקום המיתה, ולא קאי ארישא כלל, ואין לכוולס בצבא א' דצרישא א"ל חיפוש וצרישא לריך, אצל לעולם שא"ל להזכיר זמן היליאה, וכן י"ל לדינא, בשגם דמהריב"ל בח"ג סי' י"ח כי שמי' הרא"ם אין הכרח, דממ"ש בסי' ע"י נראה דס"ל דאפי' לא הזכיר זמן היליאה מהני חיפוש, וכיון ששאר פוסקים לא הזכירו דבר זה נראה דאין לפקפק בזה.

ובפני משה [מקלעוואן] במראה הפנים סקע"א אם כי שכי' על הענ"א במח שדחה ראיית המהר"ש, דמפירש"י מוכח בהדיא כמו שפי' המהר"ש בפלוגתא דאביו ורצא וכו', וע"כ דרש"י סובר ג"כ בהר"ש בזה דלא מהני חיפוש רק בזמן מוגבל וכו', עכ"ז סיים דמה שכי' בענ"א להשיג עליו עוד דדבר זה לא נזכר כלל בדברי הפוסקים, בזה נראה דדבריו כנים, ואלדרכה יש ראי' להיפך, דהא הב"י הוא נושא כליו של הרמב"ם ומבואר בשו"ת שלו דמהני חיפוש בלי זמן יליאה [כמוצא לקמן בלוח ל"ד], וכן יש להוכיח משו"ת מיימוני [הג"ל], בדודאי מיירי דלא אמר זמן, דהא התם לא אמר הנכרי „היהודי שילא עמי מעיר פ"י, דהא מפלל התם אי חיישין שמה הכירו לאחר ג' ימים ובכה"ג אם אמר בפירוש „היהודי שילא עמי“ ליכא לספקי כלל, אי"ז שאמר סתם „היהודי מעיר פ' נהרג“, אי"כ כאן זמן מוגבל כלל. וע"י עוד לקמן בלוח מ"ד מה שכי' בזה.

ובשו"ת הר"י סי' י' כי דהגם שכי' בקו"פ בשם הריב"ל דחש"י הרא"ם סתרי אהדדי, מ"מ מאחר שלא ראו תשר מהר"ם שהרי לא הביאורו, הי' [נראה] פשוט לפסוק כמהר"ם שהוא עמוד שכל בית ישראל נשען עליו, כמ"ש רמ"א בחו"מ סי' כ"ה בצפר שאינו מפורסם, ומש"כ הרמ"ש שאלו קיור לשון יש בתשרי מהר"ם [כמוצא לעיל בלוח הקודם], יש להפליא עליו שהמחמיר חש"י מהר"ם והב"י שהביא דבריו יתנו מכשול לפני המעיינים לחסר דבר שצריך היתר תלוי בו [לפי הפנימ' דלעיל בלוח"א אי אפשר לומר כן], וקושייתו [של הרמ"ש] לפי פ' רוב המפרשים אינו קושיא כלל [וכהענ"א הג"ל], גם בתשרי הרא"ם [גופא] נראה כהריב"ל שלמעשה פסק דמהני חיפוש, ותשרי הסותרת הוא פלפול להשואל ע"ש. וכ"כ בסי' ע"ז.

ובקו"פ שצטט סי' דברי מרדכי פרידבורג סי' א' אות י"ד כי להוכיח מהגמ' ופוסקים ראשונים ואחרונים נגד הסוברים דחיפוש מהני דוקא על זמן ידוע, דמדלא חשו החוספי' והרמב"ם והטור וש"ע לפרש דצעינ שהעד יזכיר זמן היליאה, ודאי על המחמיר להביא ראי', נוסף לזה, כי בלשון החוספי' ליתא חיבת

אוצר

סיק קנט ארט לא-לב

הפוסקים

לא. דעת הריב"ל והסתירה שבדבריו. במהריב"ל ח"א סי' ב' במשנה דרגליים [ה"ד בקו"ט סי' י"ב] כי דיש לנו לחפש מיום ילידתו ויחודו כיבודי שלא חזר, ואין לנו מושגין לחפש דילמא קודם זה ילא יכודי אחר שלא חזר ועל זה אמר בעד מה שאמר, דדבר זה לא חזר לא בגמרא ולא בלי מהפוסקים ולא מלאנו להם רמז בשום מקום, אדרבא מי שיעיין בתשו' הרא"ם יראה שהדברים הם ברורים כמו שכתבנו.

ואולם בח"ג סי' י"ח אחר שבידנו הו"א מה שבי הרא"ם בפסק דמריאל מקושטאנינא דגם כשלא הזכיר זמן הלידה מבני חיפוש [כמוצא לעיל בזה הקודם], סיים, וכיון דכן הו"א, צריך יפשו החיפוש בעירו אם יש מי שיזכור שילד אדם משם ולא חזר לביתו חוץ מצעל האשה בזה, ואם לא יזכור אדם מזה האשה מותרת. וכבר הרגיש בסתירה זו ביד אהרן ח"א בהכ"ט אות ש"ב. ועי' בזה בזה מהר"ש והבית שלמה.

לב. הסבורים שהחיפוש צריך להיות אם בני העיר אינם זוכרים מעולם שיצא אחר ולא חזר. בתשו' כ"י דיני מסלית סי' ח' בעובדא שנתחבס הגידו שהרגו ליחודי מסופיאה, ואחר שבי דכל שדקו צעיר סופיאה ונודע צודאי שלא נהרג מהם בדרך איש יחודי זולת זה, אמרין שזהו הבהודי מסופיאה שהרגוהו, הוסיף, ומיכו בדיקה זו קשה מאד דמלימא מתחילין, אם האמר ממנו שילד הנאצד הזה מסופיאה, שמא עשרה שנים קודם ילא יכודי אי מסופיאה ואותו הו"א שהרגו רחמים אלו אחר שילד הנאצד הזה משם, ונראה שיש למנוח תקנה ע"י שישאלו כל איש ואשה מהקבל שיזכרו מיום היותם בסופיאה כל איש יחודי שילד מסופיאה, ויחקרו אם יודעים צודאי ששם אי מהם לא נהרג בדרך זולת בעלה של זו שלא ידעו מה היה לו. וכו"ד בקו"ט סי' קל"ח. ועי' עוד בדבריו שנס"ק ק"ם אות א'.

והרה"ש בקו"ט דף ל"א טור ד' [ודף י"ט טור ג'] אחר שתמה על הריב"ל שצ"ח סי' ב' [כמוצא בזה הקודם], דמה לנו בחיפוש מיום שילד בעלה דכי היכי דחיישין לאחר שילד אחריו אמאי לא חיישין לאחר שילד קודם, והביא ד' הריב"ל שצ"ח סי' י"ח [המוצא שם], כי דמה שאני מצין מחור דבריו דלא צל לומר דסגי בחיפוש מיום שילד בעלה כמו שבי צ"ח, אלא יראה כוונתו שיחפשו שמעולם לא נודע שילד אחר שלא חזר כי אם זה, וכיון שאין מי שיזכור שילד אדם בשום זמן ולא חזר חוץ מצעלה סגי אפי' שלא הזכיר בדברי בעד זמן ילידה רק יחודי מעיר פי' מת, ומה שבי [הריב"ל צ"ח סי' ב'] שמי שיעיין בתשו' הרא"ם יראה שהדברים ברורים כמו שכתבנו, היינו ודאי מהאי שבי הרא"ם צ"ח סי' ע"י בפסק דמריאל מקושטאנינא, דהתם לא הגיד בעד זמן ילידתו ופסק ברב דחיפוש שיחפשו שם אם לא נמצא עזריאל אחר שילד ולא חזר אלא זה סגי, אולם נראה דהתם לא הי' בחיפוש מיום שילד בעלה לבד, אלא שמעולם לא ילא עזריאל אחר אלא הו"א, ואפשר לידע דבר זה מקמי בעיר, ומה שבי שם הרא"ם ח"א: וליכא למימר שאני י"ד דאישתאי טובא מאותו זמן שכלך עד היום וכו' [כמוצא לעיל בזה בזה] ואם אימת להא דכתיבנא, ה"ל לומר "וליכא למימר דשאני י"ד שיש זמן הרבה שצאו יחודים לכאן ואיכא למיחש לאחר שילד ולא חזר ונשתכח מרוב הזמן", ומדכחנא "דאישתאי טובא מאותו זמן שכלך עד היום" משמע שהחיפוש הוא מיום שכלך בעלה, איכא לפרושי דכ"ק, דליכא למימר דדוקא היכא שלא עבר זמן רב שבעלה של זאת ילא מכאן אז ראוי לבחור אחר החיפוש שלא נודע מעולם שלא ילא אחר שלא חזר אלא הו"א, שאם צאנו לחוש לאחר איכא כמה חששות, חזא דאפי' בדקו ומלאו שלא נודע שילד אחר דילמא ילא ונשתכח בדבר, ועוד דחוששין דילמא אישתאי טובא שלא חזר לביתו עד שמת עכשיו ועליו הו"א שמת

בעד, דמסתמא אינו מעיד שמת זה כמה שנים דמה חסם משמע מקרוב [עי' לקמן בזה מ"ז], וא"כ כולי האי לא חיישין אלא תליין דעל בעלה של זאת מעיד דלא עבר זמן רב כ"כ שילד כיון שדקו ג"כ ולא נודע מעולם שילד אחר, אצל צ"ח דאם בזה לבחור אשה זאת, ע"כ בעלה אישתאי טובא שלא חזר עד שמת, וכיון שכן איכא למיחש ג"כ לאחר דאישתאי ונשתכח בדבר, לזה כי דליכא למימר כפי דא"כ גבי ישראל שאמר וכו'. ועי' בדבריו המובאים לעיל בזה בזה כ"ט.

וכן בבית שלמה [חסון] סי' ע' [נדפס גם במשפטים ושרים סי' מ"ט] כי דלא סגי שיחפשו מעט שילד זה שאנו דיין עליו, ומה שבי על הריב"ל צ"ח סי' ב' ה"ל, דאין אפשר לומר שלא יחוש שמת העיד על אדם שילד קודם זה שמת וזה דילמא הו"א קיים, וענין החיפוש אינו הלכתא בלא טעמא, אדרבא הטעם דמהני הו"א לפי שכל ידו מתברר לנו שכל איש זה הו"א שהעיד בעד, ומתשר הרא"ם [סי' ע"ו] אינו נראה אלא שאין לריך בעד לומר פי' שילד מזמן פי' מת, אלא אפי' על הכתם כשחפשים אם זכרים שילד מכאן איש ששמו פי' ולא חזר סגי, וכן כי צ"ח [בתשו' ה"ל], ולאחר שהביא ד' הריב"ל שצ"ח סי' י"ח, כי שחזר צו ממ"ש צ"ח, וכן תמה על הרש"ד ח"ג סי' כ"ג [כמוצא לעיל בזה ב' שמשנו שבי שאמרנו לו שנודע בכל הארץ שגא חסר מאז ועד עתה איש שכוניו סאמיגה וכו', נראה ג"כ שהסכים למה שבי הריב"ל בתחלה, וכבר הוכחנו שהבדיקה הנכונה היא כמ"ש הריב"ל צ"ח וצ"ח צ"י, וזה לפחות, דלהרא"ם בתשו' אחת [סי' ע"ב] נראה שריך שהעד יקבע זמן ילידתו מהעיר. [ביד אהרן ח"א בהכ"ט אות ש"ב תמה עליו שהרי צ"ח משפטים ושרים סי' מ"ח הסכים למ"ש צ"ח] [כמוצא לקמן בזה ב' ד']. ובסי' רוח חיים ח"ב סי' ל"ח דף כ"ד טור ב' כי שאין חשובה זו שצ"ח מ"ח מהר"ש חסון ולא מר חתם עלה חתם, אלא מא' מחכמי הזמן שבי מה ש"ל ושלחו אליו וכמ"ש בסוף התשו' ח"א: כל זה כחצתי כנושא ונתן לפני ברב מורי שי'.

גם בצרור הכסף סי' ג' דף מ"ח טור ד' כי דודאי דחיפוש כלו לריך [להעשות] ע"י זקני בעיר שיאמרו שאין זכרים שמימי עולם ומשנים קדמוניות נחשר שום איש משם אלא זה, ולא די לן לחפש מיום שילד זה הנעלם דילמא חי הו"א, וזה שאמר בגוי שהיום כמשלש חדשים מלא איש מעיר לארסו מת, הי' אחר, שהיום כמה שנים ילא מלארסו ויקר מקרבו שהיום ג' חדשים הרגו אותו, וכיון דבגוי המעיד לא ידע אימת ילא אותו הרג מלארסו אלא רק שבי מלארסו, ודאי דחיפוש לריך להיות ממנו רב וכמ"ש מהר"ש בקו"ט דף י"ט ע"ג, ואפי' איכא דאמר בגוי "איש שילד עמנו" דאיכא למימר שפירושו ילא עמנו עכשיו ממנו קרוב, אפי' איכא מאן דאמר דלא די לן לחפש מיום שילד זה המצוקש, כמ"כ צ"ח שילד אחר בגוי שילד עמנו.

וכן בשפת הים סי' ד' דף כ' טור ב' כתב, דחיפוש הו"א שישאלו מכל איש ואשה בדורים שם אם זכרים מיום היותם שם שילד משם אדם אחר ששמו כשם הנעלם ולא חזר חוץ מזה, וכיון שאין זכרים מאדם אחר אלא מזה אשה זו מותרת.

ובבית אפרים סי' ל"ב, אחר שהביא דף ל"ב טור ב' דברי הע"א [המוצא לקמן בזה ב' ד' שבי ליישב דברי הריב"ל שיהא סגי בחיפוש מיום שילד בעלה, משום דמדינא א"ל חיפוש כלל דקיי"ל כרבי דזהו שאצד זה שנמצא, כי עליו לאין הנידון דומה כלל, דהתם השדה מוחזק לנו שאין שם קבר אחר רק זה שאצד, אלא דרש"ג חושש דכי היכי דקבר זה איכא קבר זה אחריו ורבי ס"ל דלא מחזיקין מה דלא ידעין וכו', אצל כאן שנמצא אי מעיר בזה מת במקום אחר, מהכ"ת לחלות שזהו, כיון שהדבר ידוע שצמח הזמן הרבה אנשים ילאו מכאן ושמה אי מהם הו"א שמת, ואי משום שבעל האשה

אוצר

סיק קנט אות לב-לד

הפוסקים

נראה מד' השו"ע עליו שלא הזכיר כלל מן החומרא הג"ל ולפי הנראה שחזר בו, וסיים דעם כל זה מאחר דהפני יהושע הג"ל החמיר ולא ראה לעשות מעשה לכתחלה אלא תשו' הב"י, לריכין אלו להשוות דעתיו לדעתם.

לד' הסוברים דדי לחפש מומן שיצא הגעלם. במשפטים ישרים [לכ"ט חסון] סי' מ"ח כ' צדקונו שיחפשו אם לא ילאו בלוח הזמן אנשים שחשדו אלא אלו, ואעפ"י שלא בא בעדות התגרמה זמן שיאלו אלו שנהרגו מ"מ מהני חיפוש, ואין לומר שמה עבר זמן רב שהלכו אלו שנהרגו ואלו שחשדו עודם חיים, שהרי כ' הריב"ל שדבר זה לא נמלא צ"ל מן הפוסקים וכו'. [ע"י לעיל אות ל"ב מהצ"ח שלמה ובהערה שם].

גם בשו"ת הב"ח סי' נ"ו לא הליך לחפש צ"ל רק מיום שיאלו הגעלם, שכתב, דאם לא הוחזקו צ' אנשים מקראקא שיאלו לפני ע"ז שנה ויותר שהי' שם כשם הגעלם ולא חזרו כ"א זה, אשחו מותרת לנשא.

ובמשפ"ט צדק ח"ג סי' נ"ו הביא צדק קל"ו עור ג' מחשו' הרא"ש [כלל נ"א סי' צ'] שלא הי' חושש לשמא מקודם ולא אדם אחר, ש"ח"ל: וידוע לכל חצורתינו שמיום בואו לכאן לא בא שום אדם ששמו ר' אשר ללמוד אלא אותו ר' אשר בר סיני וכו', ואם הי' חושש לכך הי' אומר, ואנו מעידים שבין קודם בואו ובין מיום בואו לכאן לא בא שום אדם וכו', ומדכתב "מיום בואו" נראה דלא חשש על קודם ביאתו. [וע"י בדבריו שצח"א סי' ר' שהביא לגידונו את ד' הריב"ל שצח"ג סי' י"ח והלריך חיפוש שלא יבא שום אדם זוכר, ואולם מאחר שלא הביא שם מחשו' הרא"ש וכן לא הביא כאן מדברי הריב"ל שצח"א סי' צ', נראה קצת שלא הבין מד' הריב"ל שצח"ג סי' י"ח הלך לחפש אם בני העיר אינם זוכרים מעולם, אלא די מיום שיאלו הגעלם, ולא הביא שם צח"א אלא לאפוקי דלא בגי בלא חיפוש כלל ע"ש].

ומדברי המשנה למלך פ"ג מה' גירושין ותשו' ר' יוסף שמואל [בעל ראש משניר] שכתב רצ סי' ד' נראה שהצנינו דגם דעת הרש"ך היא דאין לריך לחפש רק מיום שיאלו הגעלם, שעל מה שכתב הרש"ך צדקונו שצח"ג סי' מ', שכתב דבר ע"י חיפוש שלא נעלם מחושבי עריקולא איש אחר זולת זה בגי, תמה המשנה למלך הג"ל [צ"ה"י], דהא יש לחוש לאיש אחר שיאלו מומים ראשונים ובהיפוש מיום שיאלו זה הגעלם [כ"ל"ל] לאו כלום הוא מאחר שלא הזכיר העכ"ם זמן, ותיקן הרי"ש הג"ל [שם בזהו רצ דף כ"ז עור ד'], דלק"מ, דהרש"ך אזיל לשיטתיה דתפס להלכה דתשו' הרא"ם סי' ע"ו [המוצא לעיל בלוח כ"ז] היא עיקרית וכמ"ש מהריב"ל, ועפ"י כתב [הרש"ך] צח"ג סי' כ"ג ח"ל: כי נודע בכל הארץ שלא ילא מהעיר הזאת מלא ועד עתה איש אחר וכו' [כמוצא לעיל בלוח ל'], הרי דאעפ"י שלא הזכיר בגוי זמן מהני חיפוש לדעת הרש"ך. וע"ש עוד.

גם בעצ"א סקע"ח כ' דדברי הריב"ל [שצח"א סי' צ'] נכונים, ע"פ מ"ש לעיל סקס"ה צפוגאח דר' ורש"ב [צבורות כ"ה ע"ב] דקיי"ל להלכה כר' דאמרין זהו קבר שאבד זהו קבר שנמלא ואין לריך לבדוק יותר בשאר השדה, וכן לענין בדיקת חמץ [פסחים י' ע"א], ולפ"ז נראה דמדינא א"ל חיפוש כלל, דכל שאין אלו יודעים שנאבד גם איש אחר מעיר הזאת תלין שבעלה של זו שנאבד הוא שנמלא ועליו מעיד העד שמת או שנהרג רק משום חומרא דא"א אין אנו סומכין על זה כיון שיכולין לברר ע"י חיפוש, ולכן א"ל חיפוש אלא מחמת וליאחא בעלה של זו דזה הוי כדבר שיכול להתברר, אבל אם נריך לבדוק קודם לכן, אין לדבר סוף, דמאחזיב זמן נצדוק, וכו' במילתא דליכא לצוררי וסמכין אחזקא דזהו שאבד זהו שנמלא.

האשה לא חזר, אינו כצדקה שאינה חוזרת דשמא עתיד הוא לחזור, וגם גבי קבר אילו ידעין שקברו הרבה אנשים ואין ידוע כמה, אעפ"י שאנו מולאים כמה קברים פשיטא דגם רבי מודה שמידי ספק לא ילאנו וכו', וא"כ ודאי שמדינא לריך חיפוש, ובג"ד החיפוש דבר קשה מאד, כיון שכל העדויות אין זכר כי אם לשם העיר בלבד והוא זמן רב שיאלו מכאן (*), ואף שצק"ע אות ק"ד הביא בשם הרא"ם דאף שהי' י"ז שנה מעת שהלך עד היום מהני חיפוש, שאני התם שהזכיר שמו, וכיון שמכריזין בעיר על איש ששמו כך, בני העיר רמי אנפשייהו ומדברי והחוש מעיד שזכרון השם מעורר כח הזכרון [ע"י לקמן אות מ"ג], אבל צ"ל שאין כאן הזכרת השם כלל והוא זמן רב שיאלו, ודאי יש לחוש שמה זה זמן רב שיאלו אי' מכאן ולא חזר ונשכח זכרו וכו', וצפרע כיון שהוא זקן יש לחוש דשמא צימי נערותו הלק מכאן והוא זמן רב עד שאין אדם זוכרו וכו', ומכ"ש בזה דחיובה חזינה כהא, שהאשה אומרת ששאלה להמלמד על שמו והשיב שאינו יודע, והוא דבר המוכח אחרי שגראה שהמלמד הי' מכירו שהרי יייר לה תואר פניו וכו', לכן דעתי טעם לכתוב להצ"ד דשם שיחקרו בזה אלא אנשי הכפר ההוא, ואם יתוודע ששם האיש המת כשם בעל האשה, אז דעתי מסכמת להחזיר ע"י חיפוש היפך המבואר בתשו' צ"י.

לג. ויש שלהלכה תפסו דסגי בחיפוש מיום שיצא בעלה, אבל לא סמכו על זה למעשה. בפני יהושע ח"א סי' י"ג דף ל"ה עור ג' אחר שהביא מהצ"י בתשו' סי' ח' [המוצא בלוח הקודם] שהלריך חיפוש מזמן ארוך, כ' דנ"ל צדק שהצ"י עלמו חזר בו, שלא הזכיר בספרו הצ"י ולא צ"ע חיפוש גדול כלל, אלא כ' דאפי' לא אמר אלא יהודי ילא עמנו מעיר פ' מחפשים וכו' ולא כ' שריך חיפוש מזמן גדול, דאע"ג דנ"ל דלא עמנו זהו עלמו הזמן בדודקים מחי ילא הגוי, או שידוע וליאחזי ומשם ואילך בדודקים אם לא ילא אחר, וכן משמע קצת בתשו' האחרונים דכ"ג מקרי זמן [ע"י לקמן בלוח מ"ב], מ"מ הי' הצ"י לריך להודיענו דדוקא ילא עמנו דדוקא שידוע [זמן] וליאחזי או שריך לבדוק זמן וליאחזי, ועוד דבתוספ' לא הוזכר כלל ילא עמנו, ועוד דתשו' מהר"ם שצח"ג מיימוני לא הזכיר החיפוש מאחזיב זמן ופשיטא דפוסק לריך לפרש דבריו, ומשמע דלא צ"י חיפוש כל כך, וכבר כתבתי כל זה בתשו' [צח"ג סי' נ"ז דף ל"ה עור צ' ד"ה ועוד], אלא שסיים דעם היות כי צדק שהצ"י בספרו חזר בו, מ"מ אין לעשות מעשה לכתחילה כדבריו, ביחוד ככאן שלא מעידה כ"א על עיר מולדתו [ולא על עיר דירתו], על כן אין דעתי מסכמת כי אם בדרישה מפני אנשי העיר וכו'.

גם בחמדה גנוזה (לר' משה צבי מייזליש) סי' י"א כ' כי הצ"י בתשו' נעל צפנינו את הפתח וכמעט נפל החירא דחיפוש צבירה, ובאמת לפי הנראה מד' האחרונים שלא החמירו כ"כ בעסק הבדיקה לבדוק מזמן רחוק, רק לבדוק בלוח הזמנים שיאלו אותו הנאבד מן העיר, כמבואר להדיא במהר"ם מלובלין סי' נ"ז שלא הזכיר בכל התשו' מן החומרא הזאת רק כ' בסם ח"ל: וא"כ אין היתר לאשה זו כי אם שידבק כל קהלה דפראג שכל הנקראים מלא בשם יהושע הם צחיים או שנאחזיב שם צפראג ולא ילא משם אלא בעל אשה זו ע"כ, וכדומה לזה כ' במהרי"ט בכתב חסודות כשפסק ענין הבדיקה ובהיפוש ולא הזכיר מחומרת הצ"י לבדוק מזמן רחוק, ובאמת שכן

(*) העובדא הי' בזמן בן שבעים שנה מעיר פ' שהלך מביתו זה עשר שנים ולא חזר, ועתה הוצע שבעיר פ' הובא שם זקן א' חולה מכפר הסמוך שהי' שם מלמד ולפני מותו אמר שהוא מעיר פ' ואת שמו לא הבד, וגם כאשר נסעה האשה לשם לחקור אודות בעלה אצל המלמד האחר ואצל הקברנים, השיבו לה שמת וצ"י לה תואר פניו, אבל לא ידעו את שמו.

אוצר

סיק קנט אות לד-לו

הפוסקים

גם בעצמא סקע"ה כי דאם העיד פ' שיאל מעיר זו בזמן פ' מת, לא מצטי' אס' אנו יודעים שבעלה של זו יאל בזמן שאמר העד, דפשיטא שא"ל חיפוש אלא על זמן הכוא שאמר העד, דאפי' חסר גם איה אחר רק שנודע לנו שלא יאל בזמן הכוא אלא קודם או אח"כ, ח"כ ודאי שכל בעלה הוא שמעיד, אלא אפי' אין אנו יודעים זמן יליאת בעלה של זו, מ"מ אס' אנו יודעים שלא יאל אחר בזמן הכוא תלינן שבעלה הוא שיאל בזמן הכוא ועליו הוא מעיד ואין אנו לריכס לחפש אלא אס' לא יאל אחר בזמן שמעיד העד, וזה פשוט.

ובשפת הים סי' ד' דף י' עור' א' הביא להבית דוד ה"ל, וז' דאין ספק שלא הלריך הרח"ש לחפש עד היום הזה אלא מפני החלוקה השנית שז', או שלא נמלא מי שיאל ולא חזר אלא הוא", דבחלוקה הזאת אפי' יאלו אחרים עמו כיון שלא נמלא מי שלא חזר עד היום הזה אלא הוא חזר עד היום הזה, תלינן בזה ואין תקנה בחיפוש זה [ולכן באופן זה לריך לחפש גם לאחר זמן יליאתו של זה אס' האחרים חזרו, אבל אס' באותו זמן לא יאלו אחרים אין לריך חיפוש יותר], וסיים דזה מבואר ממ"ש הרח"ש בסוף דבריו, ע"ש.

לו. כשהעד עצמו לא הזכיר זמן היציאה בפירוש אלא שדבריו היו מוסבים על המדבר עמו שהזכירו, או כשיציאתו של הנעלם היתה ידועה למספר אנשים. בזה"י ר' דוד הלוי שזכרונת עולם סי' ס"ה בהעיד ע"א שאלו גוי מכפר א' ואמר לו העד שכל בני הכפר שלו הם הורגי נפשות בישראל, ולא די לכם היכודי שהרגתם בימים שעברו אלא עתה ג"כ חזרתם להרוג גם זה היכודי שיאל מעירנו לעת ערב ללכת לדרכו, והשיב לו הגוי שהיכודי הראשון שהרג נחודע בלילה לשלטון ולקחו בשבילו הון רב, וזה היכודי ב' ראו אותו בלילה חושב בדרך וגם ה' שבור ורדפו אחריו והרגוהו, כי דנראה בפירוש מדבריו שעדותו הוא על זה היכודי שיאל באותו הזמן, וא"כ בחיפוש מיום היליאת סגי.

ובכרם שלמה [אמרייליון] סי' צ' בהעיד ע"א שאמר לו יכודי א' שבהיותו באנדריופול שמע קול הצרח במדינה שנהרג יחזק קואינקא וחזירו שיאלו לדרך ציוס ט"ז ולא ראו להמתין ללאת עם השיירא שהיתה יולאת ג' ימים אח"כ, ואחר ג' ימים יאל העד עלמו עם השיירא שחצרת שני יכודים וכלכתם בדרך אמרו לו "במקום זה נהרגו יחזק קואינקא וחזירו", כי בדרך מ"ג עור' א' דע"פ עדות זה יש מקום להחיר נשותיהם של הנהרגים, דאף שלא הזכירו בפירוש זמן היליאת, אפשר דכיון שהי' ידוע בין אנשי השיירא שהנהרגים היו עתידין ללאת עמהם צשיירא זו אלא שמחלם גרם שיאלו שלשה ימים קודם וציוס רשום ט"ז המוכן לפורענות ה', ודאי דהו"ל כמו שהזכירו זמן היליאת בפירוש, ועוד יש מקום לומר דכלל דבריהם בכלל זמן היליאת וגם מקום שיאלו משם, ממ"ש "כאן הרגו יחזק קואינקא וחזירו" דהיינו ודאי לאותם היודעים ומפורסמים צנייהם שהיו עתידין ללאת עמהם צשיירא זו, מדלא אמרו "כאן הרגו שני יכודים באחד שמו יחזק קואינקא וחזירו". [טעם הראשון עדיין אינו מספיק כאן, דכיון דלא נודע מקום יליאתם איפה נחפש, ולריך לומר דבאותו רק צירוף הטעם השני, אלא שכל זמן יליאתו יש לו שני טעמים]. ועיי' בפרט מטה אהרן ח"א סי' נ"ו.

לו. כשיש הכחשה בין העדים בזמן יציאת הנעלם, האם מועיל לחפש עכ"פ מהזמן היותר ארוך שבשניהם. עיי' צנעט שטעושים סי' ע"ה למבואר מדבריו (עפ"י מה שבעלה ליישצ דברי הרב ר' יעקב שצו"ת גאוני בתראי סי' כ"ז) דגם היכא

ובס"ק ק"צ הוסיף עוד ע"פ מה דלמרינן צ"מ כ"ז ע"א במלא חצירה בניה, ובס"ק דפסחים [ז' ע"א] צפת הנמלא וא"י אס' הוא חמק או מלה, דאיה לן למיזל בחר בתרא [וכ"ז צ"ד], ואפי' דלמרינן הכס הטעם משום כיבוד דלמרינן קמא קמא אדור וכן דבתרא הוא, וזה לא שייך צנעין זה, מ"מ נראה דדוקא הכס לריכין אנו לטעמא דכיבוד דמאי חזית למיזל בחר בתרא דילמא האחרון לא אבד כלום והאצידה מהרששוים הוא, וכן צפת שנמלא צפסה דילמא לא נאבד מלה כלל, אבל צדיו של הריצ"ל דידעין שא"ש הזה נאבד בדרך זה ולא ידעין אס' נאבד עוד אחר, אף בלא טעמא דכיבוד לית לן למחלי בזה"ש אחר, דאיה לן למימר אלו נאבד איה אחר קודם לכן היכ נמלא קודם לכן, וכיון דכלא"ה דין החיפוש אינו אלא חומרא כיון דלא ידע' מאיש אחר שנאבד זולת זה, איה לן למימר זה שנאבד זה שנמלא והחיפוש מן זמן הכוא והלאה הוא [רק] חומרא בעלמא.

ובשו"ת הרי"ם סי' י' הביא מהע"א שצסקע"ה ה"ל ומכ"ש"ם דצ"מ ופסחים ה"ל, וכ' דהגם דחלי טעמא בזה שטעו להחבד בכל יום, מ"מ לא ה' לו להזכיר כלל דאזלינן בחר בתרא, ומשמע דהך סברא לחוד לא מהני רק צירוף מה שכוה בתרא, וע"ש ברש"י דמסתמא חפשו הראשונים כשיאלו, ואף דלשיטת רש"י האחרון יאל ג"כ ולא מלא בחיפוש, מ"מ תלינן בביתא, וא"כ י"ל דכיון דאס' אדם יש לו קרובים שמחפשים אחריו כשנאבד תלינן ג"כ בביתא, דהיינו דזה שנאבד זמן מועט קודם שנמלא, ולא נאמר דאחר הוא שנאבד קודם לכן והזמן בין אצידתו למליאתו רב יותר, וזה שנאבד אח"כ עדיין לא נמלא אף שמחפשי אחריו, ומיושב בזה הרא"ם [ממה שהשיג עליו הביא"פ צ"ב דף ל"ב עור' א'], דידוע מתי יאל סגי בחיפוש מיום שיאל דאזלינן בחר בתרא.

ובגנת ורדים כלל ג' סי' י"ט, אחר שחמא על הריצ"ל שצ"א סי' צ' בהרח"ש [שבאות ל"ב], כי לתק ע"ד מה שאמרו חז"ל תפסת מועט תפסת וכו', והכא נמי דבאותה שבהעיד שא' מעיר פ' נהרג, אס' איה חושש דילמא אחר שיאל קודם לזה הוא שנהרג, ח"כ אין לדבר סוף וכו', ועל כרחו לומר דעל אחרון אחרון שיאל מן העיר הוא שמעיד, וכיון שצדקו מיום ללאת הנעלם אס' מן היום הכוא והלאה לא יאל אחר מן העיר ונעלם אלא זה בלבד, אנו אומרים שעדות הוא על האחרון בלבד, וטעם זה טעם נכון להעמיד פסקו של הריצ"ל, אלא שבדנו כי דכלא"ה יאלו מחששא זו, מאחר שהעיד העד שאינו זוכר שנפקד שום יכודי אחר מן העיר זולת הנעלם.

לה. כשהזכיר זמן היציאה, אס' די לחפש שלא יצא אחר באותו זמן או שצריך לחפש באותו זמן עד היום הזה. הרח"ש צק"ע דף ל"א עור' ד' כי אס' הגיד זמן היליאת מחפשינן מאותו זמן עד היום הזה שלא יאל אלא הוא או שלא נמלא מי שיאל ולא חזר אלא הוא. ותמא עליו צצית דוד (ל"י יוסף דוד) סי' ע' דמה לריכין לחפש מאותו זמן עד היום הזה, הלא כשמחפשינן שצאותו זמן לא יאל אלא הוא ד', ומא' לנו צאותם שיאלו אחר אותו זמן. גם בזה עוב סקע"ז כי דדברי הרח"ש אינם מדוקדקים, דאין לריך לבדוק מאותו זמן עד עכשיו אלא סגי בצדיקה רק על אותו זמן ממש. [וכן משמע צצ"ת הרא"ם סי' ע"ה המוצא לעיל צאות כ"ע ע"ש]. ובבית שלמה [חסון] סי' ע' [נדפס גם צמפטיים ישרים סי' מ"ט] חמא כע"ז על הרש"ך צח"ג סי' כ"ג שהלריך חיפוש שלא חסר מהזמן שהועד שנהרגו עד היום הזה [כמוצא לעיל צאות ל'], דהרי לא חיפפת לנו אס' חסר א' אחר הזמן ה"ל שברי העידו העדים שזה שמת ה' אותו שיאל מקודם, וכ' שודאי יש כאן ע"ס.

אוצר

סיק קנש אות לז-מג

הפוסקים

היכל שבעדים מכחישים עלמס בלחיה זמן ילא מצוח, מ"מ אין לומרם דדברי שניהם צטלין לגמרי וכו"ל כאלו לא הזכירו זמן הליחה בכלל, אלא יש לנו לחשוב ולחפש על הזמן היותר ארוך שצדצרי שניהם, ואף שהצ"ח בתשובתו שבגא"כ סי' ה"ל כתב דמאחר דשניהם מעידין שאינו קיים, מה לי נפרש שש שנים מה לי ח' שנים, וכו"ל כאלו לא הזכירו שום זמן דמקצלין עדותם ע"ש, נראה דכו"ש דכו"ל כאלו לא העידו כלל על הזמן לאו דוקא הוא, דליהו לא נחית שם אלא להחזיק גוף העדות דזה שבהג הוא אמת, אבל לענין החיפוש י"ל דמהני מזמן היותר ארוך שצדצרי צ' העדים.

לח. כשאמר שיצא הנעלה זה ג' שנים ולא העיד על החודש והיום, האם חוששין שלא דקדק בחודש או חדשים. במהרי"ט ח"ב סי' ל"ד באמר שזה שלש שנים בזמן הזה נטבע א' ואמירתו היכה ביום ט"ו בכסלו, כ' דרואים בזמן הזה חודש לפניו וחודש לאחריו ועבדיו אינשי דעמי דכבן, אי"ל דלא קפדי אלא בחודש שלם דלאמרין צ"ס"פ מי שאלחו, לאחר שנה חודש, דכל החודש נקרא אחר שנה, והכא נמי אחר ג' שנים זמנו חודש ולא יותר, ואם נפטר לומר דמה שאמר "בזמן הזה" אין כוונתו על זמן ימי החודש אלא על חלקי השנה כגון זרע וקציר וקור וחום, דכתיב נמי בחודש לפניו ולאחריו סגי דכתיב צ"פ המקבל [צ"מ ק"ו, צ"י], חצי חשירי מרחשוון וחצי כסלו זרע, חצי כסלו קצא וחצי שבע חורף, הילכך ט"ו בכסלו סוף זרע ותחלת החורף הוא ועבדיו אינשי דעמי דכתיב זמן הזרע שלפניו וחצי זמן החורף שלאחריו וכו', ושמה כיון דט"ו כסלו בין זמן לזמן הוא, דכתיבו בין זמן הזרע לזמן החורף, שדיקן חד זימנא לפניו וחד לאחריו שהם ד' [כ"ל] חדשים ולחומרא, ומחפשין מחג הסוכות עד ט"ו בשבט.

לפ. ובשואמר זה ח' או ט' חדשים. ציד אהרן ח"א הגה"ט אחר שהביא בלוח שפ"ג דברי המהרי"ט [שבאות הקודם], הביא בלוח שאחריו מהפני משה ח"ג סי' כ"ג דאם העיד שזה ח' או ט' חדשים נטבעו שלשה אישטאנצולים קאליקגיש [ספנים], מחפשין בין הייחודים הקאליקגיש אם ידעו בלוחו זמן שהוא כמו ט' חדשים עד היום אם לא ילאו קאליקגיש אחרים שלא חזרו, ולזין למה שהביא בלוח הקודם.

וב' באפי זוטרי ס"ק קט"ז דגמרא דס"ל לביד אהרן דפליגי אהרדי, אך לעד"נ דלא פליגי, דדוקא הכס שלא אמר זמן קצוב אלא אמר "בזה"ז" ושמה עטב בשיקול הדעת, ובשיעור צ' חדשים קודם לכן ואח"כ יש מקום לחוש, אבל אם קצב זמנו ואמר בחודש פ' או היום ט' או ז' חדשים אי"ל לבדוק קודם או אח"כ אלא בזמן הקצוב.

מ. ובשואמר יותר מחצי שנה, כתב בשתי הרא"ם מרגליות סי' ג' דרואי לחפש על שלשה רצפי שנה.

פא. ובשואמר "איך זה שנים וכו'". הרא"ה ששן סי' י"א צדדונו המוצא לקמן בלוח ג"כ שהחוגר אמר איך זה שנים וכו', אחר שכתב דלריך שיהי החיפוש שנדע שלא ילא מכאן שום יחודי אחר שלא חזר, כתב עוד, דאפי' יהי החיפוש בלוח ז' עדיון אני מסתפק בנ"ד מאיזה זמן יהי החיפוש הזה, דכיון שהחוגר אמר "איך זה שנים" מי יודע מספר השנים אם מעט רבים שנים וכו', שהנה בלוח האומר "זה שנים" נראה כמי שאומר על זמן רחוק ומי יודע אם החוגר הי' בחור או זקן וכמה ימי שני חייו, וסיים [בדף כ' עור א'] דאפי' שנפסוק כמו שכתב הרא"ם בתשובת עזריאל וכדברי הריב"ל שקיים דבריו, עכ"ז אפשר שיש להסתפק יותר בנ"ד לפי שאמר "איך זה שנים וכו'".

מב. כשאמר יצא "עמנו" אי הוי כמזכיר זמן היציאה. כתב בבית דוד סי' ע' דמה שהוסף הרמב"ם

חיבת "עמנו" מה דלא קתני בחוספתא, משום דהקשה לו איך יתכן לעשות חיפוש, שהרי אף אם ימלא שחוק שנה א' או צ' לא ילא אלא זה, אפשר שמקודם ילא אחר, אפי"כ מיירי בחוספתא בשאמר ילא "עמנו" שיכולין לבדוק בלחיה יום ילא, ומחפשין אם לא ילא בלוחו יום אלא זה, ותמה על הרא"ה שצ' בקו"ט דף ל"א ע"ד לחיפוש הוא כגון שאמר העד איש שילא "עמנו" ומת והגיד זמן היליחה, דמה ל"ל שהעיד על זמן היליחה, אפי' לא הגיד זמן היליחה כיון שאמר שילא "עמנו" סגי דמחפשין בלוחו זמן שילא זה המעיד, וכ"כ שאין לנו יודעים אימת ילא, או שילא מאותה העיר פעם ופעמים ולכך לריך שגיד זמן היליחה, אי"כ למה נקט הרמב"ם שילא "עמנו" אפי' לא אמר "עמנו" כיון שאמר שילא בזמן פ' די דמחפשין בלוחו זמן מי ילא. וכן תמה עליו בדבר משה ח"א סי' י' דף ק"י"ח עור ג', וכתב דכתיב דיוקי דברי הרא"ם [בס"י ע"ו] שצ' "וביניו דוקא איש יהודי ממקום פ' מת וכו' ולא אמר שילאחי "עמנו" שיש לחוש שמה ילא משם היום כמה שנים מאחר שלא נודע לנו זמן יליחתו" מכלל דכשאמר שילאחי "עמנו" שוב אין לחוש שמה ילא אחר משם פעם אחרת זה כמה שנים ועל אותו אדם אמר כן, אלא מסתמא כיון שאמר ילא "עמנו", על האיש הזה דידעין שילא אמר וכו', ומ"ש [הרא"ם] אח"כ "ואם לא ילא משם בלוחו זמן שאמר העד שילא עמו משם אלא הוא", לאו דוקא, אלא כיון שאמר ילא "עמנו" לנו מחפשין מאותו זמן שילא עמו.

ובשפת הים סי' ד' דף ג' עור א' כתב על הביט דוד ה"ל, דנראה שלא השגיח במ"ש האחרונים ד"עמנו" נקט הרמב"ם לאו דוקא ואורחא דמילתא נקט [ע"י לעיל אות כ"ו] וכדמוכח מתוספתא, והעיקר הוא שיעיד זמן היליחה, וזה מבורר ג"כ מדברי הרא"ה [דף ל"ב עור צ'] במ"ש הכלל בזה וכו' ע"ש. [וכ"כ הרא"ה צפירוש גס בדף י"ז עור ד' ד"עמנו" לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא נקט, דמהיכן יודע שילא מאותה העיר בלוחו זמן אם לא שילא עמו].

גם בצמח צדק סי' נ"ח [ד' לעמברג דף מ"ד עור צ'] כ' דכא דקתני בחוספתא ילא "עמנו", היינו דסתמא דמילתא כשאומר ילא "עמנו" הוי הוכחה על איזה זמן מגיד דכתיבו שידוע הוא אימתו ילא המגיד, אבל אם אמר סתם ילא מעיר פ', לריבין לידע על איזה זמן הוא מגיד.

מג. האם אמרו המחמירים להצריך זמן היציאה גם כשהזכיר שמו. בשתי ה"ר יוסף גאלינו שצנז"ת מהרה"ש סי' מ"ח תמה על הריב"ל שצ' צ"ח סי' י"ח שד' הרא"ם סותרים את עלמס מפסק הרוגי ירושלים [סי' ע"ה] לפסק עזריאל [סי' ע"ו, כמוכח לעיל אות כ"ט], דהא ליחא, ששם צפסק ירושלים לא אמר הרא"ם אלא "אם אמר יהודי שממקום פ' מת לא מהני חיפוש", הרי שדקדק בלשונו "יהודי" ולא אמר "פלוגי" שהוא שמו, ולהכי לא מהני החיפוש שחושש לשמא ילא אחר משם זה כמה שנים, אבל צפסק עזריאל הי' שמו וש"ע דיש הוכחה וצירור יותר ולהכי מהני החיפוש ולא חיישין ללוחת חששא.

גם בתשו' הר"א בן המשאות בניסין שצנז"ת פני יחושע ח"ב סי' נ"ה, כ' בדף ל"ד עור צ' דלינו רואה שום סחירה בשתי תשו' הרא"ם וחילק כנ"ל, והוסיף רא"י, שהרי הרא"ם בשתי עזריאל נסתיע מד' רצינו ישעי' השני שצ' אם הזכירו שמו ושם עירו ולא שם אציו מחפשין בלוחו העיר וכו', הרי דלא כ' להחיר ע"י חיפוש אלא דוקא אם הזכירו שמו וש"ע, הא אם לא הזכירו רק שם עירו לבד אין החיפוש מועיל כלום. [במהרה"ש בקו"ט דף כ"ז עור ג' כ', דאין כונת הרי"ז דאם לא הזכיר שמו דלא יועיל חיפוש, דודאי מועיל אם לא ילא משם אלא הוא, אלא שאם

אוצר

ס"ק קנט אות מג—מד

הפוסקים

שמו וחפוש המזרק לשמו וש"ע מועיל טובא, ואף שברא"ם נחשד
השני הביא ראי מהא דא' ילא עמנו ושם כי ה"ש דמשמע דאפי
לא הזכיר שמו כלל מהני חיפוש, וא"כ הוא ראי גם על דין חשד
הראשונה וכו', עכ"ז אינו מוכרח דגם הרא"ם יפרש כן, דדוקא
ה"ש דאית ליה לעיקר דשמו ושם פירו דנקט צרישא היינו
שמו לחוד, ומינה דסיפא דנקט א' ילא עמנו מיירי בהיפוכא
דרישא כשלא הזכיר שמו כלל, משא"כ הרא"ם לשיטתו דשמו היינו
שם המיוחד לו שהוא שמו ושם אצלו [כמוצא לעיל ס"ק ק"ג
אות ע"ז], אין הוכחה כל כך דסיפא מיירי שאין זה הזכרת שם
כלל, ד"ל דעכ"פ שם האיש הזכיר, ואף דלשון "אחד ילא" משמע
שלא הזכיר כלל שמו, מ"מ אין חימה אי חש לה הרא"ם נחשד
קמייחא לחומרא.

אולם הרח"ש צ"ח מ"ח [הני"ל] כתב דף ר"ב עור ז' על הרי"ו
גאלינג, דאין דבריו נראין כוונת הרא"ם, דאם איתא
דכשהעיד סתם לא מהני חיפוש משום דחיישין לאחר שילא קודם
בעלה, א"כ גם כשהזכיר שמו לא מהני, דאיכא למיחש לאחר ששמו
כך שילא קודם בעלה כיון שהוחזקו אנשים הרבה בזהו השם.

גם בפני יהושע ח"צ סי' י"ו דף ל"ט עור א' השיג על הרי"א
בן המשלח צימין הני"ל, וכתב דעמנו של הרא"ם צ"ח ע"ה
הוא, משום דחיישין שמה ילא לפני כמה שנים ואפשר שאין גם א'
בעולם אשר ה' צימין בהם כשילא [וכ"כ במלאת אבן סעיף זכ'],
וכיון שכן מה לי הזכיר שמו או לא, דכיון דחיישין שילא מימים
קדמונים, גם בהזכיר שמו איכא למיחש להכי, ואף אם [הי'] הטעם
מחמת שכחה, לא נהירא כלל [לחלק צוה], דפשיטא כיון שאמר
פ' שממקום פ' מת א"כ מחושבי העיר הוא [פ"י לעיל אות
י"א] ויודעים בני מקומו מי ילא עמהם ועצב ביהו זה ימים רבים,
וא"כ אי בשמו לא חיישין לשכחה, ה"ה בשם עירו. [ומה שחמה
שם עוד, שהרי "פלוני ממקום פלוני" שדבריו הרא"ם סי' ע"ה
הוא שמו ושם עירו, שהרי "פלוני" הוא שמו ו"ממקום פלוני" הוא
שם עירו, הוא לפי מה שהעתיק לו הרי"א בן המ"צ דברי הרא"ם
בשם הרי"ל והרי"א ששון "כשאמר מת פלוני ממקום פלוני לא
מהני החיפוש", אולם בהרי"ל ובר"א ששון איתא, "אם אמר יהודי
שממקום פלוני מת ממקום פלוני", וכן הוא גם ברא"ם שלפנינו].
וכ"כ גם ברא"ם סי' י"ג, והוסף שאעפ"י שאם נוחש לשמה ילא א'
לפני שנים רבות צדור שלפני זה, לא ה' נקרא ע"ש העיר שילא
משם, ובמ"ש הצי"ד דיני מל"ת סי' ח' דאם קבע דירתו במקום
אחר לא מקרי חו מיושבי העיר הראשונה [כו"ד לעיל אות י"א
מהמכתב שלמה], מ"מ מאן לימא לן שקבע דירתו במקום אחר
שמה ה' נע ונד צארץ כדרך האנשים המסבדים מעיר לעיר
שנקראים ע"ש מקומן אפי' לאחר כמה שנים.

מד. והאם סגי בלי זמן היציאה כשהעיד שהנעלה הוא
מתושבי העיר. כי באפי' זערי ס"ק קט"ז, אי לאו

דמסתפינא אמינא שחש' הרא"ם דהלר"ך שזכיר עמנו או זמן הליאה,
היינו דוקא כשאין העד יודע אם זה שילא משם הוא מחושבי העיר
הביא אלא יודע הוא [רק] שילא משם, ולפיכך אם אינו קובע זמן או
שיאמר שילא עמו שנוכל לשער מעלה מטה כמה זמן עבר מיילאחס,
חיישין דילמא מארחי ופרחי העוברים ושבים ה' ואי אפשר לחפש
אחריו, דלא ימלא אדם שיוכל לדעת מיום הוסד העיר ועד עתה
כמה ארחי ופרחי הלכו ולא באו, ומ"ש נחשד בהאחרת דמהני חיפוש
אף שלא הזכיר זמן, מיירי כשהעיד שזה שילא ה' מחושבי העיר
שלא צנקה יוכלו לחפש אם ילא א' מחושבי העיר חוץ מה, ודבר
זה למדתי מחורתי של מהר"ם אמריליו [הדבר משם] שביא
בשמו היד אהרן [בנ"א הנה"ט] אות שפ"ו, דלא אמר מהר"ו
דאי

שלא ילאו אחרים ג"כ אז אינו מועיל אלא כשהזכיר שמו ומחפשין
אם לא ילא מי ששמו כך. והו"ד לעיל ס"ק ק"ג אות ע"ז].

גם בבית אפרים סי' כ"א דף ס"ה עור ג' כי דאין הפוסקים
סותרים דדוקא בלא הזכיר שמו כלל רק אמר יהודי שממקום
פ' מחמיר שמה נשכח זכרו, משא"כ כשמזכיר שמו לא חיישין להכי,
דא"א שהי' חסר מעיר הזאת אחר ששמו כך, כיון שמחפשין בעיר
על איש ששמו כך ודאי דבני העיר הוו רמו אנפשיהו ומדברי,
והרא"ם מדמי לה להביא דילא עמנו וכו' דג"כ לא חיישין לשכחה
דודאי שהיילא עשה רשע שיכיו נזכרים ממנו, והיכא דמזכיר
שמו להא דמיה, ואין חוששין שמא יזכר זמן רב ילא עד כי צרוב
השנים נשכח זכרו ונאבד שמו, דז"א, דודאי השם גורם שירגישו
הכל ומעורר כח הזכרון כאשר החוש מעיד ע"ז. וכ"כ צ"ח ז'
דף כ"ט עור ד' וצ"ח י"ב וצ"ח כ"ד דף ע"ד עור ז' וצ"ח ל"ב
דף ל"ב עור א'. [בז"ר יעקב סי' כ' כתב להסביר חילוקו של
הביא"פ ע"פ ד' הע"א ש' ליישב ד' הרי"ל שצ"ח סי' ז',
דכיון דקיי"ל כרבי דאמר זכו קבר שאבד זכו קבר שנמלא ולפ"י
מדינא א"ל חיפוש כלל וכו' [כמוצא לעיל בזהו ל"ד], ולנאורה
דבריו חמוכין דמה ראי מהא דרבי, דשם נאבד רק קבר אחד
אבל כאן כיון דמסתמא ילאו הרבה אנשים מהעיר דינמא א' מהם
נהרג ובעלה של זו חי וכמו שחמה עליו הביא"פ צ"ח ל"ב [הו"ד
לעיל בזהו ל"ב], אבל כל זה אם לא הגיד העד שמו רק יהודי
מעיר פ', אבל כשהזכיר שמו ולא נודע לנו איש בשם כזה שילא
מכהן רק בעלה, שפיר י"ל היינו הא' שאבד היינו הא' שנמלא
דלמה נוחש לאחר בשם זה שלא הוחזק לנו והוי כמו שדה שאבד
זה קבר להפוסקים כרבי, ואפי' להפוסקים כרשב"ג, בדרכן
לכ"ע אמרינן היינו הא' שאבד וכו' כמ"ש בזה"ל סי' חל"ח].
גם בבית שלמה [מסקנא] סי' ל"ז כתב [בדף י"א עור ד']
דכשהזכיר שמו ל"ח לזמן הליאה ומועיל חיפוש דהיינו
שיחקרו או יכריחו אם לא נעלם מהעיר איש בשם כזה, ומיושב בזה
מה שהעיר הצי"ד צק"ע סי' ק' וק"ד.

ובמעיל שמואל סי' י"ח חילק ג"כ חילוק הני"ל, וכי בדף ל"ג
עור ג' על קושית הרח"ש [דלקמן] דאינו קושית, דנשלמה
כשהזכירוהו בשמו, אע"ג דהוחזקו אנשים הרבה בזהו השם,
אם איתא דעל אחר בשם כזה העיד העד, ה' עולה בזכרון
אנשי העיר וקאריה מאותו האחר, וכיון שהם אינם זוכרים מהאחר
ודאי שכל זה הוא שהעיד ולא חיישין לשכחה ששכחו מהאחר,
משא"כ כשלא הזכירוהו בשמו אפשר שילא איזה יהודי אחר מן העיר,
וכיון שלא הוזכר בשמו אין איש שם על לב לחפש מי הוא שחסר
מן בני העיר, ובפרט בהיות העיר רבתי עם אינו עולה בזכרונם
כשלא הזכירוהו בשמו. ובדבר משה ח"א סי' י' דף ק"ח עור ד'
כתב ליישב קושית הרח"ש, דכיון דנוסף על שמו ושם עירו יש כאן
חיפוש, אין לחוש דיהי' אחר בעיר ששמו כך, דזה דומה קלת
למ"ש הרח"ש [עלמז] צוקנטרסו ובתשובותיו, דאע"ג דבעינן שמו
וש"א וש"ע, מ"מ אם נוסף על שמו וש"א או שמו וש"ע יש סימן
אחר או סימנים אחרים די [כמוצא לעיל ס"ק ק"ג אות ק"ו], וכ"ה
בני"ד דמ"ש הא מהא.

ובתש"ו הצי"ד עור ד' הביא המעיל שמואל מה שהקשה
עליו בעל ר"ר הכסף [נדפס בצפרו סי' ז' דף מ"א
עור ז'], דהא הרא"ם צ"ח ע"ז הביא ראי דלא חיישין דלישתבי
טובא, מהא דילא עמנו, דמיירי כשלא הזכירוהו בשמו, וכתב
דאין זה קושית, דכיון דאמר "ילא עמנו" הו"ל כאלו הזכיר זמן
[פ"י לעיל בזהו הקודם] ומחפשין מאותו זמן ואילך.

גם בזכרון בהזנה דף ז' עור א' כי דהסתירות שצ"ח י' יש
לייב, דצ"ח ע"ה מיירי בלי שמו וצ"ח ע"ז מיירי כשהזכיר

אוצר

ס"ק קט אורח מד-מו

הפוסקים

ז"ה שם חמיד מסתחרר באומנות פ', אם שיחח בגמסל"ה היחב
ל צורך אחר מזמן רחוק, היה לה לפרש על איזה מהם מדברת לכל
יחשבו השומעים שהוא על זה שחי בקרוב וידוע לכל.

בצמח צדק סי' מ"ה [דפוס לעמנוג חר"ה דף ל"ו עור א']
בידו המוצא לעיל אות כ"ה כ', דאין לחוש על מה
שלא הזכיר זמן היציאה, דהדברים מוכיחים שעל בעל הגיד, שהרי
מר "והי"צ שהרג היה היהודי האויסטרליזר", משמע מלשון שעל
יהודי הידוע הוא אומר, שהרי לא אמר סתם "שהרג יהודי"
מאויסטרליזר" שאלו היינו לריבין לחוש דילמא על זמן קדמון הוא
מגיד, אבל השתא שאמר "היהודי מאויסטרליזר", אלו ה' מגיד
על זמן קדמון איך ה' ידוע לבני העיר, אלא ודאי על מה שניכר
לכם ויודעים היו שנאבד עליו הוא מגיד, וכאשר באמת מיד היו
מבינים על מי הוא מגיד ואמרו חזל על היהודי האויסטרליזר שחי
גבר בגוברין.

ובבית דוד (לר' יוסף דוד) ח"צ סי' ט' בעדות על ארבעה
יהודים מעיר פ' שנהרגו, כ' בין הדברים דאין לחוש
למה שלא הזכיר זמן היציאה, דכיון דהגוי אמר "אקיליוש קואטרו
ידידיו" [אותם ארבעת היהודים] משמע דעל יהודים הידועים
ומפורסמים קאמר, ואין ידועים ומפורסמים אלא אלו המבוקשים.

מו. כשאמר את סתם או כשדובר שמיתתו כאלו מתפעל
מהאורע, וניכר מדבריו שמיתתו היתה סמוך
לזמן יציאתו. במהר"ש סי' מ"ה בעידו שאמר לו גמסל"ה "הלא
ידעת איך הרגו יהודי א' חושב וישן שיאל מניקופול ללכת ליריד
י' ושבת בכפר ולמחרת כשקם ללכת הרגו אותו קודם לכתו עד
טריפול", כ' בדף ר"צ עור ד' דאף אם נראה להחמיר כחשי' הרא"ה
סי' ע"ה, מ"מ צ"ד גם הרא"ה יודה, וזה, דודאי כשצא עד צפנינו
ואומר את פ' או נהרג, אינו מעיד שמת זה כמה שנים, דמת סתם
משמע מקרוב, [אלוה ע"י באות כ"ה ממנהר"ס פדוואה], ומה גם
צ"ד שאמר בלשון חמי' "הלא ידעת איך הרגו יהודי וכו'" כאלו
מתפעל מהמאורע ומתמה אס לא ידע ממנו, ואין דרך להתפעל
ממה שנהרג זה זמן רב, וכיון שכן יראה שלא חשש הרא"ה אלא
ע"ד הרמב"ם דמיירי כשאמר איש ממקום פ' מת, שהגם שפגע
הדברים הוא שמת עתה מקרוב, מ"מ איכא למיחש שיאל מאותו
מקום זה כמה שנים ועתה מת, אמנם צ"ד שאמר שצבאו מניקופול
לסיבה ששבת בכפר הרגו אותו, נראה צבירור שמיד בלאתו
מניקופול נהרג באופן שהיציאה וההריגה בזמן א' היה, וכיון שאמר
סתם הלא ידעת וכו' נראה שעתה מקרוב הרגו אותו, וא"כ
מהניא שפיר חיפוש, ומה גם צבירוף דאיכא שם עירו שחי חושב
וידין ומקום היציאה מעיר ניקופול ומקום ההליכה ליריד פ', וסיים
דכל זה כשלא הזכיר העד זמן כלל, דאם הזכיר זמן כגון יריד של
שנה פ' יש לחקור מאותו הזמן.

ובצל הכסף ח"צ (כתש"י שמואל גאטנייני) סי' צ' דף ס"ז
עור צ' אחר שהציד ד' הרא"ה ה"ל דכשמעיד מת סתם משמע
מקרוב, כ', דאין לומר דליק הרב כן אלא לגבי עד המעיד צפנינו,
אבל לא באיש המגיד לעד שלא צא האיש ההוא צפנינו דהתם אפשר
שהגיד לו בדבר שהוא מזה כמה שנים, זה אינו, דהרי מ"ש שם
בסמוך יראה דאף לגבי המגיד לעד קאמר כן יע"ש, וכעין סמוכות
מלאתי צ"כ מתכב מאלוהו צרמיו סי' ה' אות פ"ז וכו', ומה
גם דכיון דצ"ד הוא עד מפי עד, י"ל דכמו דאמרינן בעלמא דעד
מפ"ע תלינן דהא' ה' מסל"ה וכן צכמה דוכחין תלינן להקל בעמפ"ע,
ה"נ צ"ד אפשר לנו לתלות להקל דהעד הא' פ' דבריו שמת איש
מעיר פ' עתה מקרוב וכיוצא בלשון זה, והעד הזה הוא לפנינו
שכה מלאומרו.

[דאי איכא לאיסתפוקי לשום אדם אחר לא היינו מתירין את
אשתו, ה"ד לעיל באות א'] אלא משום שאמר איש שיאל מעיר
פ', אבל אם אמר חושב עיר פ' אז יודה דחיפוש סגי, הרי שיש
לד לחלק בזה, ולו יונח שאין זה כוונת הרא"ה, מ"מ החילוק נכון.
גם בפני משה [מקלעוואן] צמח"ה הפנים סקע"ל לאחר שהציד
ד' המ"צ והצ"ש סקס"צ דבעין דוקא שהוא מתושבי העיר
[כמוצא לעיל באות ה"ל], כ' דלפ"ז אין חילוק בין זמן מוגבל
או לא, וי"ל דגם הרא"ה [המוצא לעיל באות כ"ע] מודה דכח"ג
לא צעין זמן מוגבל כלל, ומר אמר חדא ומל"ה ולא פליגי.
וכן בחן טוב סקע"ז דף ס"ט עור צ' כ' דמסתברא להקל
במכיר שחי חושב העיר דמוטיל חיפוש אפי' אין מזכיר
זמן היציאה.

גם בשו"ת הרי"ם סי' י' כ' דאף שמד' הרמב"ם והעור
שהוכיחו חיבה "עמנו" משמע דמפרשים החוספתא ידוע
הזמן אבל סתם יאל לא מכני חיפוש, י"ל דהיינו דוקא [במעיד]
סתם א' שיאל מעיר פ' דבעין שהעיר חתה משומרת כה"ש הצ"ש,
ושייך [לחוש] שמא יאל זה זמן רב כיון דהחשש גם על מי שאינו
בן עיר, משא"כ במעיד שהוא מאנשי העיר י"ל דמכני חיפוש.
מה. ובעיר קטנה. צבני אברהם סי' ו' דף כ"ד עור ד' אחר
שחי דאין לחוש למה שלא הזכיר צ"ד זמן היציאה
משום דרוב האחרונים מקילין בזה [כמוצא לעיל באות ל' ד"ה
וגם צבני אברהם], כ' עוד דנראה דאף המחמירים לא החמירו
אלא בעיר גדולה שאפשר שנסתבכה הדבר, אבל בעיר שאנשי מחי
מספר כמו צ"ד שהם שתי חילות, קרוב הדבר מאוד לעשות
חיפוש שהוא דבר ידוע ומפורסם.

ובשם משמעון (לר' שמעון מנשה) סי' ה' [נדפס גם צירים
משה סי' ד'] הביא ד' הצני אברהם, וז' ודון מינה
לנ"ד שהוא עיר קטנה ואנשים מחי מספר פשיטא דמכני החיפוש
אף שלא הזכירו העדים זמן יציאת הנעלם.
ובאמרי אש סי' כ"ו צמח"ה מנן המחבר אחר שהציד לר'
הרא"ה דאם לא הזכיר זמן היציאה לא מכני חיפוש,
כ' דמ"מ צ"ד ליכא חשש זה בכפר קטן אשר רק ג' או ד'
אנשים דרין זה וישיבתה מועטת, בקל יכול להיות החיפוש אם
יאל צום פעם איש א' ששמו כשם הנעלם, ובזה ודאי מודה
הרא"ה דמכני חיפוש.

נידונים שונים שדנו בהם האחרונים להתיר אף בלא
זמן היציאה

מו. כשהעיד כמדבר על הידוע אצלם. במהר"ש סי' כ"ג
בעידו ששאל לרועה א' מפני מה אינו מתלווה עם
רגלי פ', והשיב מפני שזה ימים צבוחיו הולך עמו דקר למנחם
שחי עושה גצינה בכפר פ', ואח"כ אמר "אזאבלי מנחם" [חבל
על מנחם] כמתחרט על מעשהו, וז' דצ"ד אין לחוש דילמא על
מנחם אחר הוא שהעיד, דמלכד דמתש' הריצ"ל והרא"ה סי' ע"ו
יראה דלא חיישינן לזה, הכא עדיף, שכיון שאמר הגוי הרועה שלפי
שהרג למנחם נפרד ממנו, ואם ה' הדבר על מנחם אחר שצבר
זמן רב אחר שגשה גצינה שם, לא ה' אומר עליו סתם שלפי שהרג
למנחם נפרד וכו', אלא ה' אומר שלפי שהרג יהודי אחד ששמו מנחם
שצברו כבר כמה שנים שחי עושה גצינה, וכן הרגלי אחר לרועה
"אזאבלי מנחם" כמדבר על הידוע אללם.

ובאביר יעקב סי' י"ד צב"ר איסטאנבולי שנהרג והעידה
גמסל"ה על הריגתו, כתב [בדף ל"א עור ד'] דגם
צ"ד שייך סברת המהר"ש שלא לחוש לזמן רחוק דודאי על צב"ר
שחי בקרוב היה שיחח בגמסל"ה, דכיון דצב"ר זה ה' ידוע לכל

אוצר

סיק קנט אות מז—גא

הפוסקים

ובמעיל שמואל סי' י"ח בהעיד שאמר לו גמסל"ח שפי' הרג לקנא אחי מוכר קמח, לאחר שהביא ד' הרח"ש הג"ל, כי צדק ל"ד עור א' דגם צ"ד נראה שמהני חיפוש, שמדברי הפד משמע שעה מקרוב הרגו לזה הקנא, כיון שאמר שפי' הרגו לקנא ולא אמר זה כמה שנים, ובפרט שאמר אלהטאן בולשון לוש גיפגייס וכו' [שימלא מן השמים את עונשו] משמע שמחפשל מהריגתו ומילר עליו, והוא ממע דומיא למ"ש הרח"ש שאין דרך להחפשל ממי שנהרג זה זמן רב וכו'. [ועי' בדבריו שהובאו לעיל בזה סי' כ"ט].

ובתשו' השני דף ל"ט עור ג' הביא מה שהקשה עליו הלארר הכסף [נדפס בספרו סי' צ' דף מ"א עור ד'] וזה הרח"ש חשש דילמא איש אחר ילא מזמן רב ועתה מה, ולא החיר אלא מפני הכובסה שהייתה וההריגה היתה בזמן א', וא"כ צ"ד אף שנאמר שמקרוב נהרג, מ"מ איכא למיחש דילמא קנא אחר ילא מזמן רב ועכשיו מקרוב נהרג, וכי דליכא למיחש להאי חששא, שהדבר ידוע כפי מה שאנו רואים שכשהקנאים יולאים לקנות שורים שמיד הם חוזרים ואינם שוהים למרצה אפי' בימות החורף עד חודש ימים, וברח"ש מייירי בשאר סוחרים וקונים ומוכרים ששוהים הרבה כשהולכים לסוחרתם ומשוי"ח חשש להאי חששא. [ל"ע בזה דהא יש לחוש שהלך לעלמא ולא הי' בדעתו לחזור לביתו].

ובשער אשר סי' י' בגוי ששאל "איזה סארפס [לורף] נסע מכאן שהרגוהו במקום פ' והוא קשור צאין הרוג", כי צדק י"ג עור צ' דליכא למיחש למה שלא הזכיר זמן הייתה, דמלכד דרובא דרובאחא לא חשו לה, עוד צה, דצ"ד שצאו הדברים בדרך שאלה, וגם דקאמר והוא קשור צאין הרוג, מוכחא מילתא דעל איש [שיאל] קרוב לזמן ההוא היתה שאלתו וכדברי הרח"ש הג"ל, וכיון שאמרו שלא חסר להם שום יחודי שיאל ולא חזר כ"א זה כגו לכוי"ע צלי פקפוק. ועי' עוד שם בסוף סי' י"ט.

טח. הוכחות מצד גילו של הנעלם או המעיד עליו או מצד מלאכתו שלא בלתי עדיין. בדבר משה [אמאריליון] ח"א סי' י"ב בעדות על ד' אנשים שנהרגו ונחור א' צנייבס, כי צדק קכ"ב עור צ' דכיון דהזכיר בגוי שהי' נחור א' צנייבס אין לחוש למה שלא הזכיר זמן הייתה, דכל מה שאנו מלריבין זמן הייתה אינו אלא שמה מעיד על אחרים שיאלו מזמן רב, אבל צ"ד שהי' נחור א' צנייבס דעי"כ לא עבר זמן רב משיאל, יכולים לחפש מזמן קרוב שהי' באפשרות שיאל הנחור זה כמו עשרים שנה בן חסר הן יתר, וכיוצא בזה כתב הרח"ש צ"י ו' [הוי"ד לעיל אות כ"ט], וסיים דעל לז' היותר עוב ראוי ונכון לאלף מידי כל פקפוק שיקצו כל זקני העיר ויעשו חקירה ודרישה שמעולם לא נודע שיאלו ד' אנשים שלא חזרו כ"א אלו וכו'.

ובמעיל שמואל סי' י"ח צנידונו שהוצא לעיל בזה הקודם, כי צדק ל"ד עור א' דמה גם אם יתברר שהגמסל"ח אינו אדם זקן, דפשיטא ופשיטא דאין לחוש שהעיד על אחר.

ובמהר"ם פדוואה סי' כ"ז [המוצא לעיל בזה סי' כ"ח], אחר שכתב דאף שלא הועד צ"ד על זמן הריגת היחודי, מ"מ מנחור בעדות אחרת שלפחות עשרים שנה לא עבר בזה דרך יחודי אחר כ"א זה, הוכיף, דכיון דצ"ד אמר בגמסל"ח גם שהיחודי שנהרג עשה לו צחי שוקיים והם עדיין בשוקיו, א"כ בשעה ששמע העד מהכרי הי' עדיין קיים מלאכתו של היחודי בדבר העשוי להצבולת כצחי שוקיים, נמלא בהכרח שלא עבר זמן רב שנהרג. מ"מ. וכשנודע שלנהרג הי' זה מקרוב איזה עסק סביבות עירו.

בתורת חיים [למהר"ח"ש] ח"ג סי' נ"ו בהעיד ע"א שבהיותו צאנינא ערצ חג בשבועות צא ערל א' מכפר פי אלל השר שלהם ואמר לו איך היחודי מארעה שצא לקבץ המעות שהיינו חייבים לו נסע מאתנו ציום ו' ונהרג בדרך, ואנשי הכפר

שלאו אחי אללך לבקשך שחלך לארעה כדי שלא ישחיתו הכפר, כי [צדק פ"ח עור ג'] דאף דבחיפוש שיחפשו צעיר ארעה שאינו חסר רק זה לא כגו, דליכא למיחש לאחר חושב ארעה שיאל משם זה זמן רב ושחכח הדבר ועתה נהרג, ואף אם ימלא פ"י חיפוש שמעולם לא נודע שחסר איש מארעה שיאל ולא חזר זולת זה שהי' נראה שמספיק, מ"מ חיפוש כזה רחוק לימלא, וגם יש צו גמגום [דלברא"ס צ"י] לא מהני שום חיפוש אם לא הזכיר זמן הייתה], אמנם יראה דיש חיקון, דכיון שאמר הערל "היחודי מעיר ארעה שצא לקבץ המעות ונסע משם ציום ו' שער" משמעות הדברים שעה מקרוב הלך לקבץ המעות ונסע משם יוס ו' שער, וצ"ח אפשר להחיר ע"י חיפוש שאינו חסר איש שיאל ולא חזר זולת שצ"ח שעה מקרוב הלך לבצות חובותיו בזהו כפר, שדבר רחוק הוא לומר שזה זמן רב ילא מעיר ארעה איש אחר חושב משם ולא גבה חובותיו עד עתה, ומה גם שצ"ד איכא למימר דלא חיישין שהוא יחודי אחר שיאל זה זמן רב משם ושחכח הדבר, שכיון שאמר הערל שהלך וכו' שלא יכלו להשחית, מוכח שידע הערל שנודע צעיר שחסר זה ההרג משם ומקרוב ילא משם ולא חזר, ואפי' אם נראה לחוש ולהחמיר גם בזה, אפשר [להקל] ע"י חיפוש שנודע שלא הלך בתוך אותו כפר לקבץ מעות עתה מקרוב יחודי אחר מארעה ולא חזר זולת זה.

ג. כשהוכרו בגדיו של הנהרג. במאמר מרדכי סי' כ"ז [בתשובה מן המחבר] ע"ד השאלה המוצאה שם צ"י כ"ז צ"י מאטיא צ"י אלעזר מפאת ששחטה זה שלש שנים, וציום א' הלך לו מן הבית, ולעת ערצ פגע צו יחודי בדרך שהולכין לגוש חלב וראה להחזירו ולא יכול לו ונעלם, ולאחר הי' שבועות מלא גוי ציער הסמוך לגוש חלב גוף הרוג ופרטוף פניו נאכל ולא ניכר, רק צגדיו הוכרו כולם, אחר שהאריך ללדד דיש לסמוך צ"ד להחיר מטעם קורבא, דכיון דראו יחודי א' צמסילה העולה לגוש חלב ואח"כ מלאו מת ציער הסמוך, א"כ מהראוי למיזל בחר קורבא שהוא אותו האיש שפגע צו סמוך לאותו יער, כתב דכיון דמחמת הקורבא נחזר שבהו מפאת, אף שלא ידענו שמו וס"א מהני חיפוש, ואין לפקפק ולחוש למה שפי' בתשו' הרא"ס דכל שלא נודע זמן יליאחו לא מהני חיפוש, דמלכד דברא"ס סוחר דברי עגמו, גם בלא"ה אין שום חשש צ"ד, דכיון שהמלבושים שזה הנמלא לבוש בהם הכירו צעצ"ע שהם של בעל האשה, רק שיש חשש דילמא השאיל כליו לאחר ואותו אחר הוא שמת, א"כ אין שום חשש רק על זמן חמשה שבועות לאחר שנעלם בעל האשה צמלבושיו דילמא בהמשך הזמן הכול השאיל כליו לאחר ואח"כ מת האחר, ועל אותו הזמן המועט פשיטא דמועיל החיפוש.

גא. כשהעדות על נהרגים רבים. בדבר משה [אמאריליון] ח"א סי' י"ב צנידונו המוצא לעיל [בזה סי' כ"ח] ר"ל מעיקרא צדק קכ"ב עור א', דאף לדעת קל"ח מרבוואחא דלריך שזכיר בעד זמן הייתה, מ"מ היינו דוקא היכא דמעיד בגוי על איש אחד לבד, אבל צ"ד דהיו ד' אנשים יומירגינאליים ונחור א' צנייבס אפשר דלא חיישין לכל זה ובחיפוש כגו, ואין לחוש דבזמן אחר קודם לזה ילאו ד' אנשים יומירגינאליים ונחור א' ועל אלו מעיד בגוי, אך ראיתי למהר"ש בקרי"ע דיי"ע ע"ג דנזון מהריב"ל [ח"א סי' צ'] אף דהי' שם מנין וכו' אפי"ה הוקשה לו דמה מועיל החיפוש שחפשו מאותו היום שיאלו בעליהם של אלו, נהי דמועיל לשלא ניהוש לאחרים שיאלו אחריהם מ"מ איכא למיחש לאחרים שיאלו קודם וכו' [כמוצא לעיל בזה סי' כ"ח], וכן בתשובותיו סי' ל"ב [והוצא להלן בזה בזה שחש"ה מיוחס] אף שצ"ד הי' מנין ומקום הייתה וההליכה, כי דלדעת הרמב"ם אם דבריו דוקא לריך סימנים אחרים, ואף שכתב דעי' חיפוש שלא ילאו אחרים לא

אוצר

סי' קט אורח נא—ג

הפוסקים

אף שלא הזכיר זמן, איברה דחשו' מהרש"ש הלזו היו היפך הפני משה, חמם אף לדברי הפני משה נראה דבג"ד מודה דאם חיישין לזמן היליאה חיו מועיל חיפוש זה, דשאי הכס דאם זאלו לחוש דזכ זמן רב ילא אחר, לר"ך לומר דאיתרמי אדם אחר שצא לשיריש עם חמר זה וילא ג"כ עמו, אצל הכא הוכחה הסחורות אינה כלום דבמדי דסחורה לכו"ע חיישין למכירה וכו' והוכחה המעות אין זה ממס, והרב צ"י לא כתבה חלא צכלל שאר הוכחות שהזכיר. והמכתב שלמה דבה"כ שם השיב ע"ז דגם הוא ידע דלפצרת המהרש"ש לא סגי בכדי, חלא דכוונתו היתה דמאחר דמהריב"ל לא חשש לזה כלל וסמך דחשו' רא"ס דסי' ע"ז [כמוצא לעיל בזהו ל'], ח"כ אף אם יחוש לדסי' ע"ז וע"ה, יש לנו לסמוך דחשו' הפני משה דצטילה כל דכו דחה לחששא זו, ומה דחיישין למכירה, הוא שלא לסמוך להחיר ע"י סימן סחורה, אצל הכא לא צאלו לסמוך ע"ז חלא כדי ללאת מידי חשש צעלמא, ועל כרחין לריבין אנו לומר דמכרה לאחר שהי' [נקרא] בשם צאזארגיקלי והרגוהו וגם שהי' לו מעות הרבה, כל כי האי לא אמרינן לחוש לחששא הזמן.

ובדברי חיים [לר"ה מלאני] ח"א סי' ל"ז צע"א שהעיד שר' ישעי' קראע מצאצוב מה, כתב דכיון שהעיד העד שהנפטר הי' לו אשה וג' בנים, צודאי היו מילתא דלא שכיחא, ודמי להא דחשו' הרא"ש כלל נ"א סי' צ' ומהרי"ק שרש קפ"ד דלא שכיח שיזמן עוד א' עם כל בני מילי, ולכן נלפ"ד להחיר אם יחקרו שלא ילא עוד א' ממשפחת קראע מקהלחכם ומכסציוות הנקראים על שם קהלחכם, וגם נחקרו אם צעל האשה הי' לו פאם כזה על שם ישעי' קראע, ואם לא זוכר שום אדם שילא א' ממשפחה זו רק זה הנפטר וגם הי' לו פאם וגם הי' לו אשה וג' בנים, אז אנטרף להחיר עם עוד א' מהרצנים הסמוכים המוצהקים.

ובמים חיים [ראפפורט] סי' י"ח צעדות שגנבה צק' הארין גרחד שצא לשם איש א' מוכר ספרים וסיפר צאכסניא שיש לו אשה צק' אוסטרעא, ולעד אחר מק' לאדמיר אחר ג"כ שיש לה שם צית קטן, וצחזרתו כשראה לעצור דרך הנהר נצטע, ואחר העציעה צא לשם האיש מק' לאדמיר וסיפר לפני כמה אנשים שיודע שיש לו אשה צק' אוסטרעא ושמו אייליק, אחר שהציא [צדק ע"ז עור א'] מהח"מ צחצובה [שצסקמ"ז] שכי' שיש להסחפק כי לאחר שהעידם לא הזכירו רק שמו מי יודע אולי זה שלשים שנה הלך א' מאותה העיר ששמו כשמו וזהו שנהרג, ושהרב צ"י כתב דחשו' דצדיקה זו קשה מאד ויש לשאל מכל איש ואשה וכו', כתב דבג"ד קול טפי בדיוקה, דצעלמא צעודא דהח"מ דמשמעות הח"מ דהעידם לא אמרו רק דיונה מראצניא נהרג, יש לחוש על כמה יונה שיש צעיר ראצניא מכמה שנים וכמש"כ הח"מ "ומי יודע אולי זה שלשים שנה וכו'" ומ"מ ליד דאם נוכל לצר דהלך לנאקאצ וצידו סחורה וכו', אצל צנ"ד דנוסף על שמו הועד גם שיש לו אשה צק' אוסטרעא ויש להאשה צית קטן, ח"כ אם יחוש לאיש אחר, ע"כ י"ל ששני אנשים ששם אייליק ויש להם אשה צק' אוסטרעא ויש להאשה צית קטן ושניהם היו מו"ם נחסרו מק' הג"ל, וזה צודאי הי' יודע, דהא לשון "שיש לו אשה צק' אוסטרעא ויש להאשה צית קטן" משמע שצדיק יש לו אשה ושצדיק יש לה צית קטן וכו' [כמוצא בזהו בזה].

ג. כשהמת אפר שיש לו אשה במקום פ'. צמשפט לרק ח"ג סי' נ"ז צראצון גר לרק שקידש יתומה א' והלך ולא נודע מקומו, והעיד ע"א שצחזרתו צמרים הלך לצקר עם אנשי השכונה חולה א' ושאלו אותו אם יש לו קרובים צאחה מקום, והשיב שאין לו קרובים כי הוא גר ויש לו רק ארוסה אחת יתומה צת אלמנה א' שקידש אותה צפערניק, אחר שכי' [צדק קל"ז]

לא קודם להם ולא אהריהם סגי, מ"מ ציקש עוד לדדים ללאת מידי כל פקפוק למ"ד שר"ך זמן היליאה, ולא ינחא ליה לומר דצכה"ג דהם יותר מאחד ואיכא מנין לא צעי זמן היליאה, וכן הרא"ש הלוי סי' ג' דף ס"ג שגם הוא השיב על דיון זה, ועמד דצדכיו אם לר"ך להזכיר זמן היליאה והסכים דאין לר"ך, ולא נחית לחלק דצנ"ד ח"א לכל זה, כנראה דס"ל דאין חילוק צין יחיד לרצום בזה. [ועי' צאות הכא מהר"א ששון].

אולם בשער אשר סי' י"ט צשני אנשים שנועלמו מקאסעוריהא והגוי לא הזכיר זמן יליאתם, כי דמלנד דרוב הפוסקים הסכימו דאע"ג דלא הזכיר זמן היליאה מהני חיפוש, עוד צה, דצנ"ד שהיו שנים והלכו לכפר פ' ואמר הגוי ששם נהרגו, כו"ע מודו דלא חיישין דאיתרמי שנים אחרים מכל כך זמן שאינם זוכרים אנשי קאסעוריהא והלכו גם הם לאותו כפר ועל אותם אמר הגוי שנהרגו, וכמ"ש הפני משה צח"צ סי' ח'. [מוצא בזהו הכא, אולם לא הזכיר מדברי המהרש"ש, ועי' שם מהצני אצרהם].

גב. בדאיכא כחה איתרמי. צחשו' הרא"ש ששון סי' י"א צחוגר שאמר איך זה שנים הי' הולך צספינה עם ג' יהודים

מקארסר, שם האי' ראצון הקים אוגלי [צן הרופא] וגם הוא הי' רופא, והשני הי' היקמיקאי אוגלי [צן האופה] והשלישי לא ידע שמו, וקם גוי א' והרגם, כי צדק כי עור צ', דאפי' להרא"ם צסופי' ע"ה דחייש שמה ילא משם לפני כמה שנים, מ"מ כיון שאלו לריבין לחוש שמה צאחיה זמן היו צעיר הוצא בזמן אחד שני אנשים אחרים שבהם הי' שמו ראצון והשני היקמיקאי אוגלי וילאו ולא חזרו, ח"כ זאת החששא רחוקה היא ולא חיישין לה, וכן אין לחוש שמה דוקא אחד מהם הי' מזמן קדמון והשנים האחרים הם מאלו ה', ע"ד משל, שהאימיקאי אוגלי הי' מזמן קדמון ונחלוה עתה עם אלו השנים הנשואים והם ראצון ואיש האחר, דזה ודאי ג"כ חששא רחוקה היא וכמו שאלו רגילים לומר צכיולא בזה צכמה מקומות.

ובפני משח ח"צ סי' ז' צע"א שהעיד שצבואו לכפר פ' אמר לו החמר, ראה זה הקצר כאן קבור אותו היחודי שהרגו חמר פ' שהוליכו לשיריש וכשהיה מחזירו הרגו פה וקצרוהו אנשי הכפר, גם העידו עדים אחרים כי החמר הרוצח לקח צפניהם ל' חגיל [שם הנעלם] צצאזארגיקי להוליכו לשיריש ולהחזירו לצאזארגיקי, כתב דכיון דאמר הגוי דהחמר שהוליכו לשיריש צחזרתו עמו הרגו, אין לחוש דקודם זה צא יחודי אחר לשיריש עם החמר פ' וחזר עמו ג"כ ואותו האחר הוא שהרגו, דלכולי האי שילא אחר עמו ושחזר ג"כ עמו אין לחוש.

ובמכתב שלמה סי' י"ג צגמסל"ת שאמר שמהל חלל הנהרג מעות הרבה וסחורות, אחר שהציא מחשו' הב"י דמה שמהלוא חללו מעות הרבה היו הוכחה, כתב [צדק כ"ז עור ג'] דדי בזה ללאת ידי חשש אי הזכרת זמן היליאה, לומר דאיתרמי דזה זמן רב ילא צאזארגיקלי אחר ועכשיו חזר בזה הדרך וגם הי' לו מעות הרבה וכו' כל כי בני איתרמי לא אמרינן, ועדיפא זה מההיא דהפני משה הג"ל שדחה חשש זה שלא הזכיר זמן, דכיון שאמר הגוי וכו', וצנ"ד נמי כן הוא, דלחוש שזה זמן רב ילא אחר ועכשיו חזר, וחזר בזה הדרך שנאצד זה שאלו מצקשים ושהי' טעון מה שטעון זה האחרון, חששא רחוקה היא וכל כי האי ליכא למוחש.

ושם צסי' י"ז השיב לו הי"ר אצרהם מיוחס [נדפס גם צספרו צני אצרהם סי' ו'] ממ"ש המהרש"ש צסי' ל"ה צנ"ד ששני אנשים ושתי נשים ילאו משאנוניקי לנכת לסייאה, דלועת הרמז"ם דלא סגי מנין ומקום היליאה וההליכה לר"ך חיפוש, וגמס [צחיפוש זה] מטעם שנה הזכיר זמן היליאה, ולא כתב דכיון דאיכא מנין ומקום היליאה והליכה ושהיו שני אנשים ושתי נשים מהני חיפוש

אוצר

ס"ק קנט אות גג-נד

הפוסקים

קל"ז עור ג' דלפ"י למ"ש הרא"ם בסו"מ ע"ה ד"ש לחוש שקודם ילידתו יאלא אחר, ובני"ד לא אמר הכר זמן ילידתו מפערגי"ק, מ"מ סימנים הללו הוי כשמו וש"ל וש"ע וא"ל חיפוש, הוסיף דלפ"י ה' לורך לחיפוש לא ה' מקום לחפש זה בני"ד, וזה, שנראה מדבריו של הגר שמעט זמן הוא שילא מפערגי"ק, ממא שאלו שאלו לו כ"ל ארוכה ה' יתומה וכו', שנראה שאמר כן להיות שזמן מועט הוא שילא מעט ארוכה ולפיכך ה' מחזיק לה ולאמה בחזקת חיים, לא כן אם ה' זמן מרובה שילא מעט, שדרך האנשים שאחר שיפרדו זה מזה זמן מרובה לא יחזיקו בחזקת חיים ודאי, דמיחה שכיחה כדקיי"ל, ואף הרא"ם ששון [כמוצא לעיל בזה מ"ל] יורה לזה, ששם נידד להחמיר משום שאמר החוגר "א"ך זה שנים" וכיון שכן מי יודע מספר השנים, משא"כ בני"ד יש לומר לאידך גיסא כמ"ש, ואם הרא"ם ששון החיר בני"ד [כמוצא לעיל אות ג"ב], כ"ש וכ"ש שיש להחיר צדדון דידן.

ובבית אפרים ס"י כ"ז צנידון כמוצא בזה הקודם מהמים חיים, אחר שהביא [צדק פ"ב עור ד'] מה ש' בחש"י אחרת לחלק בין שתי חש"י הרא"ם דדוקא בלא הזכיר שמו מחמיר משא"כ כשמחיר שמו לא חיישינן להכי [כמוצא לעיל בזה מ"ג], כתב דמכ"ש לפי המבואר בג"ע שזה האיש אמר שיש לו אשה צק' אומטרה"א ויש לה שם בית קטן, דודאי מועיל חיפוש בזה ואין לחוש שמה יאלא ה' זה זמן רב, דאם האשה היחה יושבת גלמודה זמן רב אין ספק שהיחה מעוררת ליתן וכו' נודע הדבר, ואין לחוש שמה יאלא כבר זה זמן רב ואחר זה יאלא אשה ג"כ מהעיר, רק הוא סובר שאשמו עדיין במקום שהיחה ולכן אמר שיש לו שם אשה ובית קטן, פשיטא דכולי האי ליכא למיחש שילא מעט חיש ששמו חיי"ק וגם כזה זכר מעיר הזאת ואח"כ יאלא אשמו ג"כ והיחה בזה וגם כזה זכר ג"כ, וצדקת אס ידוע [ע"פ דברי המה] שהאשה הזאת יש לה משפחה צק' לאדמיר, שאז ל"ל שגם האשה שילא זמן רב ה' לה משפחה שם, וגם ל"ל שה' אומנתו למכור ספרים ותפילין או שאחר ילידתו מעט הפס אומנות זו, פשיטא שגם הרא"ם מודה דלשכחה כה"ג לא חיישינן, ובדאי כל בני העיר כשהם שומעים את שמו ה' זכרים אס נמלא איש כזה בעיר שילא מכאן אפי' אס יאלא זה זמן רב, וכיון שכבר הסכימו חש"י האחרונים להחיר בשמו ושם עירו ע"י חיפוש פשיטא שיש לסמוך בזה להחיר ע"י חיפוש. וכ"כ בס"י ז' דף כ"ע עור ד' ובס"י כ"א דף ס"ה עור ג' ובס"י כ"ד דף ע"ד סוף עור ב'.

ובס"י ל"ב צנידון שאמר המה "אני מבאלחז ויש לי שם אשה ובנים" [כמוצא לעיל בזה ל"ב] אחר שכתב [צדק ל"ב עור ג'] כנ"ל, הוסיף ד"ל עוד דמלשונו שאמר אני מבאלחז "ויש" לי שם אשה ובנים, משמע שה' ידוע לו שצעת היתה הם קצוים שם, דמסתמא דרך אדם לחקור אחר אשמו ובניו לדעת איפה הם, ואם איחה דעקרו דירתם וגם שם למקום אחר מידע היה ידע וכו' אומר "והיה" לי שם אשה ובנים דמשמע לשעבר, אלא שסיים שאלו לבנות יסוד על זה, וצדקת שלפי מאמר העדים הוב חקיק ליה עלמא עובא ולא ה' בכחו לדבר יותר. [ואולי משום דצנידון זה לא הוזכר שמו לא ראה לסמוך על היתר זה לחוד].

גם במים חיים [ראאפורט] צנידון שצאות הקודם כתב סברא זו דלשון "יש לו אשה צק' פ' ויש להאשה בית קטן" משמע שעדיין יש לו אשה ושעדיין יש לה בית קטן, דומיא דעל מנת שיש לי מנה המבואר בשו"ע אה"ע ס"י ל"ח סעיף י"ד, הנוכל לומר דכוונתו היחה ש"היה" לו מנה, אף שאלו ראי' גמורה משם, מ"מ פשטא דלשונא משמע כן, וכן מלינו בחורה גבי יעקב אבינו שאמר כי חנני אלקים וכו' יש לי כל, ומכש"כ כשלרף עדות האשה בעלת

הבית, שאמר שרואה לבוא על שצויות לביתו, משמע ודאי דיש לו עדיין אשה צק' כנ"ל וכו'. ובצמח צדק (החדש) ס"י פ"ד, אחר שהביא שתי חש"י הרא"ם בסותרות זא"ז וחש"י כנ"ל דיש לשאול לכל איש ואשה וכו', כ' דבני"ד ח"ל לזה כיון שאמר הנפטר שהוא ממאלסעוקא ויש לו שם אשה, משמע שיש לו עכשיו אשה שם, וכן אמר צפירוש לפני ע"ל מבארדיטשבו שיש לו אשה וחושש שחשאר ענוכה, הרי מבואר צפירוש שיש לו עכשיו אשה שם, וא"כ הרי החיפוש צקל אס אין עוד אשה שצדק בעלה ולא חזר ולא נודע מה ה' לו ומה שנעשה ממנו חוץ מצעל אשה זאת.

ובמשיבת נפש (השני) ס"י ע"ט צדקות על ר' ל"ב מסאלקוב שמה, אחר שכתב שקשה לסמוך בזה על החיפוש שלא יאלא אדם ששמו ל"ב כהמשך הזמן, כתב עוד דאם נודע שלמה כזה יש לו אשה בעיר הלז, שפיר איכא לבחורי טפי שאלו שום אשה בעיר זו שנחסר לה בעלה שיש לו שם זה שבווד עליו, אצל בני"ד שבווד לפד סתמא שזה ששמו כך מעיר פ' מה ולא נחזרר מפי המגיד אס יש לו אשה במקום פ', ח"כ לר"ך חיפוש אס לא יאלא שום אדם ששמו ל"ב, וזה קשה החקירה כהמשך הזמן, מיהו נראה כיון שזה אמר כשאמרנו לו שהוא מק"ק ווענגראצ, ע"ש איז פאר האנדין איין דבר מלו"ה [יש כאן דבר מלו"ה], ודאי ידע שה' לו אשה עכ"פ *) ולזה בל להעיד שמה, ח"כ עכ"פ אין לספק בזה שלא ה' לו אשה, אלא דמ"מ אפשר שזה [שמה] ה' מסאלקוב וכו' לו אשה במקום אחר [ולא ה' דר עכשיו צסאלקוב], וכו' דבר מלו"ה צעניו המגיד שחש פ' וכו' לה החרה ע"י זה, אצל אינו מוכרח שנחזיון לומר שה' לזה שמה אשה צסאלקוב, מיהו נראה דלא דייקנין כולי האי, דכיון דעכ"פ זה שמה ה' מסאלקוב, אס איחה שנשא אשה במקום אחר וכו' דר במקום אחר ח"כ ה' מחנשי עיר אחרת [ולא ה' לו לומר שהוא מסאלקוב, ע"י בחש"י צ"י שבוצא לעיל אות י"א צדקת המכתב שלמה], ואף דיש לחלוק שעדיין לא דר שם יב"ח, ע"י צסמ"ע ס"י קס"ג סק"ז דמשמע דצנשא אשה צסממא בלי כוכחה [אחרת] אינו כאלשי בעיר, מ"מ זה אפשר לברר ג"כ ע"י חיפוש אס לא יאלא מעט צזמן הכוא איש ששמו ל"ב וגשא אשה במקום אחר, ויכול החיפוש להיות צדק זה אס ידעו בני העיר שיש אחד ששמו ל"ב שהוא מסאלקוב וגשא אשה בעיר אחרת, דמאחר שזה האיש ה' מסאלקוב ח"כ לא ימלט שלא ידע ה' מצני העיר שנשא אשה מעיר אחרת או שהלך עכ"פ לעיר אחרת ולא חזר שיהי' [ראוין] לחוש שנשא שם אשה, ואף אס הלך וידוע שהוא [עור] שם או שמה [שם] אינו מזיק ג"כ.

נד. כשהמגיד העיד על פרשים שונים של הנחרג או סקומו [או שהנחרג עצמו הגיד כן קודם מותר], ונודע ומפורסם בעיר שאלו הפרשים לא היו אלא בנעלם. צמהר"ש ס"י ו' צע"ל שהעיד ששמע מפי גמסל"ת שכשהיה צא מקושטאנדינא צאניו נעצבה, והוא נמלט מהעצבה, וצירידתו לארץ ראה גוף ה' והכיר שה' יוסף שה' משמש לגרסון צפינגיק, לאחר שכתב שחקר ודרש מקני העיר שאלוניקי ונודע לו שמעולם לא נשמע שלקה הרינדה של פינגיק מעיר הזאת איש ששמו או כינויו גרסון זולת האחים ר' צדק ור' יוסף גרסון שפורסם לבני עירנו שעמדו שם שנים רבות, וגם נודע אחר החיפוש שמעולם לא ה' להם משרת ששמו יוסף זולת זה שהלך מכאן לקושטאנדינא וצבואו מעט צאניו נשמע שנעצבה, כ' עוד [צדק ק"י עור ג']

(*) גב"ע לא נמצא בחשובה זו, ונראה דר"ל דלאחר פטירת הנעלם שהי' מסאלקוב הסמוך לחענגראב, אמרו לו להמגיד שיש כאן א' מחענגראב [והוא הער שלפנינו] וע"ז אמר המגיד להעד שיש כאן דבר מצוה. שאף

מחפשי

באותה

אוצר ס"ק קט אות נד — ס"ק קט אות א הפוסקים

י"ל שלריך להעשות הפשפוש והבדיקה ע"י חכמים או משכילים ונכונים אשר ימלאו צעיר וכאשר ימלא שלא ילא שום אדם אחר מן העיר אשר נוכל להסתפק שמה הוא הנהרג, האשה הזאת מותרת.

ובתשרי ב"י דיני מסלית סי' ח' צעות על יהודי מסופיאה שנהרג, אחר שכתב דהכיפוש לריך להיות שיכרו מיום היותם בסופיאה אם לא נהרג בדרך שום אי זולת זה [כמוצא לעיל סי' הקודם אות ל"ג], הוסיף, דבדיקה זו לא תיעשה אלא ע"י חכם מומחה מפורסם וירא שמעם ויודע לחקור כל הדברים על אמתתו, ושיהי' מחון בדבר ויודע את כל איש ואשה הנמצאים צעיר כדי שיוכל הדבר לאור ולא ילך חשכים ולא ידוק כל הצורך ויהי לו לפוקה ולמכשול ח"ו.

וכתב ברא"ם מרגליות ח"ג סי' ג', דעיקר הכוונה [של הרי"ט עטאלק] במשפטי שמואל ה"ל מחמת שלא נודע זמן ויחאחו, וכבר האריכו כל הגדולים דנידון כזה הכיפוש קשה מאד כי לא ידענו מאיזה זמן נתחיל לחפש, אבל צ"ל א"ל לזה, דהרי הזכיר הזמן יותר מחלי שנה.

ואם הזכיר גם שמו, כתב במאיר נתיבים סי' ל"ה דף סי' עור ג' [צנידונו המוצא בס"ק הקודם אות י"א], דאין לריך להחמיר כמ"ש הרי"ט עטאלק ה"ל שלריך שיהי' זה הפשפוש והבדיקה ע"י חכמים וכו', דהתם שאני דלא הזכיר העד אפי' שמו כ"א שם עירו, ולריך חיפוש מחיפוש אם לא נחסר שום אדם משם מה שנוכל להסתפק, משא"כ כאן שידוע שמו ושי"ע, א"ל אלא לחפש אותן האנשים ששמותיהם כזה, וזה יוכלו לעשות בנקל ומסור לבל.

אמנם בתשרי הרא"ם מרגליות סי' ה"ל השיג עליו, וכתב דלגרמיה כ' כן, ורא"י מחשו' הצ"ח ה"ל שצנידונו הזכיר העד סימן שהיה קיוס, וכתב דהוי כהזכיר שמו, ואפי"ה כיון שלא הזכיר הזמן החמיר מאד, וכן מצוהר בכל התשובה.

ובצאנו באתרונים אופני חיפוש שונים: בלמח דקם סי' נ"ט כתב, חפשו פה ק"ק ניקלשבורג כחיפוש בנרות אם לא ילא מכאן שום אדם שהי' דר פה ולא חזר, וגם עשו הכרח שלש פעמים צהי צחי כנסיות בקהל רב צהג האסיף שמתאספים כל בני קהלתנו מן הכפרים ועיירות ודרשנו היעזב וכו'.

ובבית אפרים סי' כ"ד [דף ע"ה עור א'] כתב, שיחפשו צק"ק פ' חפש מחופש ולהכריז צביה"כ וצביהמ"ד אם יש איש או אשה שעולה על זכרונם שיהלך משם איש ששמו יעקב מלמד בעל האשה ולא חזר לביתו, ואם יבא נמצא מי שיאמר שידוע שיהלך משם איש מלמד בעלה, ישאלו אותו אם הי' קודם שנת תקמ"ז [זמן ילידת הנעלם] או אח"כ.

גם בתשרי הרי"ם סי' י' צופו מזכיר ענין הכרח, שכתב דהכיפוש לריך שיהי' במחיות ודרישה וחקירה כראוי.

ובעי"ז כתב צהצלל השרון סי' כ"ח שיתנו מודעות בכל צחי כנסיות וצחי מדרשות וצחי חפלות צווארשא צין בעזרת אנשים וצין בעזרת נשים שכל מי שידוע מאיש ששמו מינן והביא אשה וילד, שיבואו עד שלשה ימים לועד הרבנים שצווארשא ויודיע להם, וכן יפרסמו בכל מכתבי העת העבריים.

וכשמעידים

שאף אם נראה לחוש לכל החומרות, הוא דוקא התם, דנענין אם ילא איש מהעיר שלא חזר הוא דבר מאוי שמרוב הזמן נשתכח, דבמילתא כי האי לא רמו אינשי דעתייהו לאדכורי ולידע צמילתא, אבל צ"ל שנודע ומפורסם צעיר האנשים הלוקחים הריגדה של מלך, כיון שמעידים מזקני העיר ומאנשים שהרגילו לעמוד אצל אותו פתח שמשולם לא הי' איש ששמו גרסון שלקח הריגדה של פינגיק זולת שני האחים, וידענו נאמנה שלא הי' לו משרת ששמו יוסף שהי' עומד שם וחסר זולת זה, אין ספק שעל בעלה של זאת הוא שהעיד, שחשש רחוק חר מאד הוא שזה התוגר לבד הכור גרסון אחר צאותה הריגדה מה שלא הכירו אחד מצני עירנו.

ובתשרי ר' יוסף שמואל [בעל ראש משציר] שצבון רב סי' ד' [דף כ"ז עור א'] יישב צזה קושית המשנה למלך על הרש"ך ח"ב סי' מ' [המוצא לעיל צאות ל"ד], ובי' דכיון דצנידון הרש"ך אמר העד "היהודי הנהרג שיש לו אם ואחות צטריקולה" וידענו שלא נעלם יהודי שיש לו אם ואחות צטריקולה אלא זה די, והוי כעין מ"ש המהרש"ם ה"ל.

ובדבר משה [אמארייליו] ח"א סי' י' צילחק עמר חושב לארסו שהי' צשאלוניקי וילא משם לצוא אל ביתו ונאצד, והעידו עדים ששמשו מפי גוי אי על אופן מיתחו, כי [צדף ק"ח עור ד'] דאף שלא הזכיר זמן ויחאחו, יש מקום להקל כעין נידון המהרש"ם ה"ל, דכיון שאמר [הנהרג] שיוליככו לחצר הסמוך לנאלאצאט והמומגי והמרחץ שהוא חצר מחתייא, ונודע שזה שאלו מצקשים הי' דר שם, שוצ אין לספק צאחר, אם יעידו זקני העיר שלא הי' דר צאותו חצר איש אחר ששמו ילחק וילא ולא חזר אלא זה [ע"י צזה לקמן סי' קס"א אות צ'], והוסיף דאף שהרד"ך צסוף צית ד' כתב וז"ל: וכו"ש שאין כאן עדות כלל על משה סוסי, שמה שאמרה "כמו שעשו ליהודי אי' שציתו סמוך לחומת העיר" לאו מידי הוא, דמאן לימא לן דהיום כ"כ שנים לא ילא יהודי אחר שהי' ציתו סמוך לחומת העיר וכו' עכ"ל, הרי דלא הונח לו צזה אפי"ג דצקל היו יכולין לעשות חיפוש בכל צחים הסמוכים לחומת העיר [אם חסר שם יהודי אחר], דהוא יותר עוצ מאמר "יהודי מעיר פ"י לצד ולריך חיפוש בכל העיר, מ"מ י"ל דאף הרד"ך יודה צניד להחיר, דכל מה שחשש שם למח שלא הזכירה הגוייה היום, הי"ט דאפי"ג שאמרה שציתו סמוך לחומת העיר, לא היו אפי' כמי שהזכיר שם עירו, דאיכא למיחש דהגוייה היחה מכרת לאיש אחר מעיר אחרת צצא שמה ולא נודע שמו ולקח צית צשכירות צעיר הכיח סמוך לחומת העיר ועמד זמן מה וכו', אבל צניד שאמר צפירוש שהי' מלארבו והזכיר שמו ושיוליככו לחצר ה"ל דנראה דהי' דר שם, לית דינא ודיינא שיאמר דלא סגי צחיפוש צאותו חצר, דליכא למיחש לינחק אחר מלארבו ושהי' דר צאותו חצר וילא משם זה כמה שנים והשתא צא אל ציתו ואמר שיוליככו שם צציתו, כי דבר כזה יודע ומפורסם ואפשר לידע ע"י חיפוש מי היו הדרים שם מכמה שנים, ואפי' אם נפרש דצרי הרד"ך כפשטן דכיון דלא אמרה הגוייה היום לא מהני אף שחאמר "איש מעיר פ' מח", מ"מ היינו דוקא התם דלא הזכירה שמו, משא"כ צניד דהזכיר שמו ושם עירו לצו"ע צחיפוש צאותו חצר ע"י חכמי העיר וחקייה סגי.

קס. מחפשי. א. סדרי החיפוש. בתשרי הרי"ט עטאלק צצמשפטי שמואל סי' פ"א כתב, דאינו מספיק מה שהעידו בעדים שלא נחסר מקורפו שום אדם ולא ציארז מאיזה זמן, לכן

אוצר

סיק קט אות ב—ד

הפוסקים

בסי' ח', שכי' שיעמוד חכם מומחה וירא שמים וישאל את פי איש ואשה מהקהל וכו', ודברי פי חכם חן, שודאי אין בדיוק ששאל לפרטים [ר"ל לאחדים], דמנין נדע אם יאל אחר ואלו לא ידעו, לפיכך לר"ך לדקוק בכל העיר. [ועי' בדברי האמר שמואל שנתחלת אות זה במה שכי' על דברי הכ"י אלו, ולפי חילוקו אפשר דנ"ד גם הבית שלמה יודע]. ועי' באות הבא מהבית דוד.

ובמהר"ם לובלין סי' נ"ו צעדות עגובה שהיתה זקוקה ליבם מומר מפולין פסח בשחי רגליו והיו עקומות והפוכות וכו' מחגלגל בארץ איטליא, אחר שכתב דכל הסימנים הללו שהיו צוממרים הזכ לא גרעו מכאלו הזכירו את שמו ואמרו שהוא מארץ פולניא, סיים דמעתה יש לדמות י"ד למח שכי' הרמב"ם בסעיף זה דאף שלא הזכיר שמו וגם אין צו סימנים מובהקים כיוון שאומר שילא מעיר פי' מחפשיין באותה העיר אם לא יאל אלא הוא תנשא, אי"כ ה"ה צ"ד שידוע ומפורסם שלא יאל איש מארץ פולין שהי' חייגר ורגליו עקומות וגם כי מומר ושיצמחו היתה זקוקה לו כ"א אותו היבם של אשה זו, כי בני הקהלות שפולין ניכרים וידועים לנו, הרי זה כאלו חפשו בכל ארץ פולין ולא מצאו איש אחר בתארים אלו כ"א זה וע"כ יש לסמוך על זה ולהתיר את יצמחו.

ג. כשהועד פ' שהתאכסן בבית פ', אי סגי במה שהעידו שלא התאכסן שם אחר ששמו כן, אלא זה. כתב בדבר משה ח"א סי' י"ט, דזכ"ה"ג אין לספק בזה, וכמ"ש מהר"א חנניא [צפני משה ח"א סי' כ"ז] דף נ"ב ע"ג דכיון שאמר, יעקב שהי' מסתתר בגי"ש ואנו יודעים שלא הי' בגי' שום אחר שנקרא יעקב אלא זה סגי.

ובתש"ו הר"י דוד [צעל צית דוד] שזכר שם, כתב [צדף] כ"ל טור ד' דיש לפקפק בזה דאין לא ראינו ראי', ולא דמי להכיר דהר"א חנניא דהתם יכולין לידע שלא הי' בגי' אחר שנקרא יעקב אלא זה מפי בני העיר שעומדים שם בקצת ורואין שלא הי' שם יעקב אחר, אבל העד פי' שלא הי' עומד בצית גוי פי' בקצת, אינו יכול לידע שלא הי' אחר מתאכסן שם אלא המצוקש, ומ"ש שידוע נאמנה שאחר לא הי' מתאכסן בצית הגוי אלא זה, ע"כ ר"ל שלא ראה אחר מתאכסן שם אלא זה, ואין לא ראינו ראי'.

ד. אם מועיל חיפוש בפנקסי חברות וכו' ב. בזכרון כהונה דף צ' טור צ' כתב, נ"ל לסמוך צ"ד לחיפוש בדרך מרווח אשר לא יפקפק צו דעת שום אדם, לפי מנהג מקומות שלנו שיש לכל חייטים הקצונים צעיר פנקס מיוחד לחצורה שלהם אשר כל מי שצא לחצורה נכתב שמו בפנקסם וצלעדם לא ירים איש את ידו להיות חייט קצוב צעיר שכן דרכם של בני אדם בכל מדינתנו, אי"כ כשיצדקו בפנקסם כל מי שנכתב בשנים שלפני המנפח ויפשטו אחר כל מי שנכתב בפנקסם אין שם חייט אחר שיש להסתפק עליו על מקרה חייט הלא הנכתב בגי"ש ושגם לו נאצד חתנו, אי"כ אין שום חשש ויאלו מצינו הספק לגמרי, ואל תאמר שאין לסמוך על אומדן דעתא בזה, שהרי כתב הכ"ש בפנקס"צ דאם העיר משומרת דאי"א ללא צו ידוע וידוע שלא יאל שום אדם אלא זה מותרת, אלא ת"ע דאית לן למיחש שמא במקרה לא עשה השומר בדרך שמירתו ופתח השער וכדומה חששי עובא, עכ"ז סמכין על הדבר הנכונה, ולא חיישינן כלל, והי"ג צענין החצורה הזאת שהוא דבר ידוע בחזקת שימור, ואין לפקפק על חידוש זה וכו'.

ובשו"ת הר"מ סי' ע"ו לירק לנידונו מה שעתה כותבין כולם בפנקסם, ולחוש למי שלא נכתב לא שכית, ועכ"פ ממקור עם החיפוש.

באותה

ב. וכשמעידים שלא הי' בעיר, או שלא יצא מן העיר, איש אחר כזה זולת הנעלם, או שהוא ידוע ומפורסם כן, אי הגי' כמו חיפוש. כתב באמר שמואל סי' צ' [דף ל"ט טור צ'], דכיון [דנידונו] העיד העד משם הגוי שאין באלו המקומות איש אחר שנשחמד זולת זה, וגם העד ישראל אמר לנו צפה מלא דגם הוא יודע כן, פשיטא דאין לך חיפוש גדול מזה, וכיוצא בזה ראינו בדברי הרמ"ם בהסכמתו להרי מקור צדף סי' כ"ג, שכתב דבמה שסיפר הגוי שהיהודי שנחאכסן בציתו של גוי פי' שהי' פיו עקומה נהרג, ונראה מדבריו של הגוי שלא צא ונחאכסן בציתו יהודי ממקום פי' שפיו עקומה זולת זה, שרי יע"ש, והגם דהכ"י צ"ס ח' החמיר מאד צענין החיפוש והלריך לשאול את פי כל איש ואשה מהקהל, מ"מ נראה דזה דוקא כשאנו שואלים אם זוכרים שילא איש משם ולא חזר, ולכאוי מילתא ודאי איכא למיחש, דאם זה לא ידע כשילא אדם אחר משם אפשר שאחר ידע, ולכן לר"ך לשאול את פי כל אי"א מהקהל, משא"כ כשהעד הוא אומר שידוע שאין שם איש אחר כזה, הרי אית לן ידיעה ודאית דליכא אחר והי"ל בעדות ברור, ותו דלא דמי כשהחיפוש הוא אם יאל אדם אחר, דמשכחת לה דילא ולא ראהו, משא"כ כה"ג דאומרים דלא הי' איש אחר יהודי שנשחמד, ודאית אם איתא דהוה, קלא אית ליה וכו', וכן ראינו בתש"ו מ"צ סי' מ"ה מהרב מחותנו שכתב דממאי דמוכח צעדיה שידוע הי' להם שלא הי' שם כ"א הוא הוי חיפוש יע"ש, ואף [שצנודנו] דבריו תמוהים וכדכשיג עליו המ"צ שם צ"ס מ"ו, דנ"ד לא ידענו אם זה הנעלם הי' שם, דשמא אזיל לעלמא ולריך לדקוק כל העולם כולו, מ"מ צ"ד דאנו יודעים שזה הנעלם הי' שם והעדים מעידים צפירות שלא הי' שם כ"א א', פשיטא ודאי דאין לך חיפוש גדול מזה.

ובמשאית בנימין סי' מ"ד צעדות על יהודים שילאו מיאם ונהרגו, ואמר העד שהרגום לפי שלא נסע עוד יהודי אחר, כתב דנראה דאפי' חיפוש לא לריך, שהרי העיד צפירות שצאחו פסם לא הלך שום יהודי מעיר יאם, וכן כי עוד בגי"ש שהעדים העידו שלפי אומד דעתם לא נסע שום יהודי באותו זמן, וא"כ לפי עדות זה אין לך חיפוש גדול מזה. [מדבריו נראה לנאורה דאפי' בחיפוש שלא יאל איש מכאן מיקל, ואולי מפני שצנודנו הי' זמן].

ובאביר יעקב סי' י"ד [דף ל"ד סוף טור ג'] הכי' מהדבר משה ח"א סי' ח' דק"י ע"א שכי', דאפשר דהכא צ"ד ח"א חיפוש כיון שהעיד העד שאין אחר שנקרא כן צפי התוגרמים רק זה שאנו מצנקים להתיר את אשתו עכ"ל, הרי צהדיא דע"י מה שהעיד ע"א שלא הי' אחר שנקרא כן אלא זה המצוקש די בזה ומכני במקום חיפוש מכל בני העיר, ה"ה צ"ד כיון שהעידו אלו השנים ושגשג אנשים מהדרים שם שזה ע"י שנה שדרים שם שלא ידעו ולא הכירו איש אחר שנקרא צדף איסעטאנבולי ושהי' צעל אומנות פי' אלא זה המצוקש, די בזה ולא חיישינן חו לאחר דהוה הוא החיפוש מה שנתברר אללנו מפי המגידים הללו.

ובשער אשר סי' י' צנידונו המוצא לעיל [בסי' הקודם סוף אות מ"ז] כתב [צדף נ"ג טור א'] דכ"ש הכא שאמרו שלא חסר להם שום אדם זולת סילאניקלי א' לורק שנסע משם באותו זמן, ודאית אין לך חיפוש גדול מזה וכמ"ש בתש"ו מ"צ סי' מ"ד.

אמנם מדברי הבית שלמה [חסון] סי' ע' נראה דחיפוש כזה לא מהני, שצדף סי' ע"ג הכי' מהרש"ך ח"ג סי' כ"ג שכתב צנודנו, ששאל למפקחים בזה הענין, ואמרו לו כי מודעת זאת בכל הארץ שלא יאל מעיר הזאת מאז ועד עתה איש אחר שכיטוי סאמיגה וכו', וכתב עליו שהיקל מאד בחיפוש זה, ולא כן הכ"י

אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו.

הגה

הפוסקים

סי' קסב אות א—ב

אוצר

וכיון שכן נימא דקונס שוריים לא דמי לרענן ולורף אפי' לדעת הרמב"ם לענין החיפוש, ועוד אני אומר דאפי' [נימא דגם] לענין חיפוש השוה הכרז לרענן ולורף לקונס שוריים, עכ"ל זי"ד שהאיש הזה הי' נקרא בן הנחמס שהוא על שם אביו אין מקום לאותן החששות.

וב"ב בפרה משה אהרן ח"א סי' קי"ג דנ"ד לא שייך האי חששא דהרי"ל, דהתם יש לחלות שקרה מקרה שכלך אותו פעם לקנות שוריים ולא הי' אומנתו בכך והוא אחר, אבל זי"ד שהזכיר העד שם אומנתו סגי בהאי חיפוש שאמרנו [שלא הי' עוד אומן כזה], שכולם נודעים ויכירים שיש להם חנות מיוחדת למכור איזה דבר וחס ניכרים בשם אומנותם וברורים וידועים, וכל שאנו מחפשים ונודע לנו באמת שאין באומנות זה איש שנקרא שמו כך, אלא זה ליכא שום חשש וכמו שהסכים על כל זה הר"א ששון סי' י"א. גם בח"ב סי' קי"ז בעדות על קלז אחי המוכר קמח, כתב [בדף קמ"ט עור ד'] דכיון שנחפש בעיר הזאת אם יאל משם איש שהי' מוכר בשר ואחיו הי' מוכר קמח, אליבא דר"ע הוא יותר ממי שאומר "ראובן מעיר פ", ומה שכתב הרי"ל דקונה שוריים אין זה סימן להכירו, היינו משום שאינו צעל אומנות מיוחד לפי שקלת זמן קונה שוריים ואח"כ פונה לאומנות אחרת, אבל צעלי אומניות וצעלי חנויות אינם משנים אומנתם בנקל, וזה יש לו שני סימני אומניות שהוא מוכר בשר ואחיו מוכר קמח, ומעין חילוק זה מלאחי בבר"א ששון סי' י"א. וכן השיב זי"ד במעיל שמאל סי' י"ח [דף ל"ג עור א']. ועיי' בסי' מגן שאל סי' י"ג.

ובבית אפרים סי' כ' בעדות על יחזק חייט מק"ק פ', הביא [בדף ס"ב עור ב'] להר"א ששון ה"ל, וכתב דא"כ זי"ד יש להחזיר ע"י חיפוש עכ"פ, דמה התם דלא הניד לא שמו ולא (שם עירו) [שם אביו] מחזיר ע"י חיפוש, מכ"ש בשמו וש"ע ושם אומנותו ומחזיר ע"י חיפוש, ומכ"ש זי"ד דעכ"פ מופיל שם אומנותו דליהוי כלא הוחזק חרי יחזק, כיון דכל החבורה חייבים זקנים וישישים מעידים שלא הי' כלל פה שום חייט שהי' נקרא יחזק רק צעלה וכו'.

בשביתת יו"ט סי' א' בעדות על יחזק חייט מק"ק פ', הביא רגיל לילך בכל שנה לכפר פ' למשא ומתן ונעצב, ובעידו שלא הי' איש יחזק אחר שהי' לו משא ומתן שם זולת זה, כתב [בדף ל"ד עור א'] דאפי' למכ"א די צוען [הלחם רב] סי' ל"ח ה"ל שפקפק בחיפוש זה, מ"מ זי"ד יודע מחזיר טעמו, חדא אחר שכבר קבלנו עדות גמור שלא הי' אחר שהי"ל משא ומתן בכפר פ' אלא זה, וכיון שכן ליכא למיחש דדילמא יאל משם לדבר אחר ואח"כ נמלך לישא וליתן שם, כיון שכולם מעידים שכל משאו ומתנו הי' שהי' קונה פרקמטיא מהבא ומשליך אותם לישא וליתן בכפר פ', ועוד דכל מה שבי' (מהרי"ל) [מהרד"א] (*) דחיפוש כזה קשה, היינו דוקא באותו נדון בשאלונוקי שהי' עיר גדולה ואנשים רבים דרים בה ומכאן זה קשה לחפש באופן זה, אבל זי"ד שהי' בידים העומדים בעיר אישקודאר הם מחזיקים חיפוש זה דבר קל הוא וכולם מעידים שלא נפקד מאתם באותו זמן שום יחזק אחר שהלך ולא חזר אלא זה המצוקא אלניו, ואפי' זמן רב קודם שהלך לא

קסב. אם לא יצא משם אלא הוא. א. כתב המהר"ח ש בקו"ע דף ל"ח עור ג' דלאו דוקא שלא יאל משם אלא הוא, אלא הי"ק שלא יאל מי שלא חזר אלא הוא, ואם הזכיר שמו ולא הוחזקו אחרים באותו השם סגי אם לא יאל מי ששמו כך ולא חזר אלא הוא וכמ"ש הרא"ם [בסי' ע"ה].

וכתב בחן טוב סקע"ז דר"ל דמהני חיפוש בלי משני פנים, או שלא יאל אחר ששמו כך, או אפי' יאל אלא שחזר. ועל מה שבי' הרא"ם, ולא הוחזקו אחרים באותו השם כתב דאינו מדויק כלל דאפי' הוחזקו הרבה באותו השם מהני בדיקה שלא יאל מי ששמו כך ולא חזר אלא הוא, ובתשו' הרא"ם שהוצא בקו"ע אות ק"ד לא נזכר בדבריו דלא הוחזקו אחרים באותו שם.

ב. וכשהעידו על שם אומנתו אם די לחפש בין בני אומנתו או שצריך לחפש בכל העיר [דדילמא בשיצא לא הי' לו עוד אותה אומנות]. הרי"ל ח"ג סי' י"ח בעדות על יחזק חייט מק"ק פ' דאפי' מאל דס"ל דסגי בשמו ושם אביו, דוקא בשמו וש"א או בשמו וכינויו קאמר אבל צ"י הרענן או לורף או קונה שוריים לא אמרינן הכי ושלפ"ז הי' נראה דאין היתר לאשה זו דדילמא אינא אחרתה הי' שם והוא הלך לקנות שוריים ונהרג וצעלה של זו עדיין הוא קיים, הוסיף, דאשכחין שריותא מעצמא אחרתה מחמת עדות האחרת שצעל השוריים הי' מאגדרינופול, ולפ"ז לריך לחפש אם יאל משם יחזק אחר שלא חזר ושלא נודע מה הי' לו, ויראה לי דדוקא בכה"ג דכחצין הוא דאליטריך לחפש ולא סגי שיחפשו בעיר אם יאל משם יחזק אחר שכלך לקנות שוריים במלכות באלאחיהא, דדילמא יאל משם על הסתם או יאל לדבר אחר ואחר שגמר אותו הדבר הלך לו לבאלאחיהא לקנות שוריים.

ובלחם רב סי' ל"ח הביאו לנידונו, וכתב דה"ל זי"ד לא די שנחפש אם לא יאל שום מוכר מראות שלא חזר אלא זה, דדילמא כשיאל משאלונוקי לא הי' מוכר מראות דאולי יאל לדבר אחר ואח"כ נעשה מוכר מראות, ולכך לריך שגדע שלא יאל אדם משאלונוקי שלא חזר אלא זה, עם שחיפוש זה קשה קלת לעשותו מ"מ ודאי לריך לעשותו באופן זה.

והר"א ששון זי"ד הביא לעיל [סי' קי"ט אות ג'] אחר שכתב להרי"ל לא סגי זי"ד בשנחפש ונדע שלא יאל משם ראובן אחר בן הרופא ושם הוא הי' רופא ולא חזר, אלא לריך לחפש שלא יאל משם ראובן אחר שלא חזר, וכי"ש צנן הנחמס [שלא הוחזר שמו] דבדאי לריך לחפש באופן זה, סיים [בדף כ' עור א'] דכל מה שכתב להחמיר באופן החיפוש הוא ע"פ ד' הרי"ל, וכיון שהוא כתב הדבר [רק] כמסתפק, אפשר להקל, ועוד דיש לומר דלא נסתפק אלא להחזיר בלא חיפוש שנאמר דהוי בשמו ושם אביו, אבל לענין חיפוש אימא דס"ל שיעיל הרענן והלורף עם החיפוש, ואפי' דבקונה שוריים כתב דלא מהני אפי' לחיפוש ובכר השוה בדבריו הרענן והלורף לקונה שוריים, לזה אני אומר דאין מכלן ראי' שאלען ולורף דמו ממע לקונה שוריים אפי' לענין חיפוש, דבשלמא בקונה שוריים איכא הגבו ריעותי דכתב הרב דהיינו שמא יאל משם על הסתם וכו', אמנם בצעל אומנות נראה דלא שייכי הגבו ריעותי, דהספק שנסתפק הרב באומנות הוא דבר אחר, והוא שנראה לו שאין שם צעל המלאכה חשוב כמו שמו ושם אביו, לפי ששם צעל המלאכה הוא יותר כולל משם פרטי, אבל ליכא בזה אומן החששות שיש בקונה שוריים [דשמא נעשה אח"כ] וכו',

(*) כ"ל, דעובדא דהרי"ל הי' באגדרינופול וגם לא כתב דחיפוש זה קשה רק הלחם רב כתב כן.

כג וכו' צענד כוכבים המסית לפי חומו (ד"ע וכן משמע בחש"ר רמז"ס שהביא הכ"י):

אוצר

סיק קטב אות ב - ס"ק קטב הפוסקים

שעת מליאתו להחמיר, ומחט שנמלאת חלודה [דעבורה] כוח מעטע דמוקמין בעברות על חזקתן, ח"כ כאלן אדרבה האיש הזה כי לו חזקה בריאות מטעם רוב שאין להם סימן כזה, חמירין לח"כ ולא מהרוב ומחזקת הגוף וחולין שח"כ נעשה בו אותו סימן, והנה לדעת הרמז"ס דס"ל דלא כדעת החוס' רק דשעת מליאתו מהני אף בחולין וכו', כי מקום להקל צ"ל להכריז אם לא נחמר אדם שהוא משוק, דלרמז"ס מהני שעת מליאתו לומר שהי משוק בלחמו מן העיר, אבל בלחמ קשה להקל נגד דעת החוס', ועוד לפי מה שכתבתי דאין מחזיקין ממקום למקום גם לרמז"ס אולי לא חלין מוס ממקום למקום, וסיים [באות ע"ו] דאין מקום להכריז רק אם נחמר איש אי מכלן. [ועי' לעיל ס"ק ק"ג אות קי"ג מהר"א מרגליות].

ה. וכשהועד גם שאשתו של הנעלם חיתה בעיר בשעת יציאתו אם די לחפש שאין אשה שהלך בעלה. צייתא אפרים סי' ז צמי שהגיד קודם מותו שהיה צעיר אשה עם ילדה ושילא משם זה י"א שנים, כתב: [צדק כ"ע סוף עור ג'] דאין מועיל מה שיחפשו שאין שם אשה שנפרד בעלה ממנה, שמי יודע אולי אחרי פרידתו נסעה גם היא משם וכלכה לגוש, והא קמן דגם אשה זו עקרה משם אחרי פרידת בעלה, והלכך עיקר החיפוש לריק להיות על זמן הכוח שהנפער הגיד שילא משם, אם לא ילא משם עוד אי ששמו כזה והיה אשה וילדה בשעת פרידתו ואח"כ עקרה גם האשה או עודנה שם.

וברוח חיים ח"ב סי' י"ז אות ל"ה צעדות על יחודי מלפא שנכנס בספינה ציפו לשוץ לעירו וגעצו [כוצא לעיל ס"ק קי"ט אות ל'], כתב: [צדק כ"ד עור א'] דאם ימלא מי שיעיר שזכ האשכנזי שנכנס בספינה שנעצבה הי מחושבי לפא ואשתו היתה בלפת בלחמו זמן [שילא משם] וכלך לשוץ שם, אז החיפוש בלפת הוא בנקל, שיחפשו בנשים שהיו בלחמו זמן אשר בעליהם ילאו מן העיר, אם לא ימלאו שום אשה שבעלה ילא וגאבד זולת זאת.

קסג. וה"ה בעבור מסל"ת. צפנים מאירות ח"ב סי' מ"ז [הש"ן] חמה על הרמ"א שלא הזכיר [בזה] שריך לומר קברתיו, והא קאי על דברי השו"ע שהם דברי הרמז"ס דמירי בישראל שח"ל לומר קברתיו. [וכן צערוך השלחן סעיף קניג היות דברי הרמ"א צ"ע]. ובצד טוב סקע"ז כתב דהרמ"א מירי בלחמו שמכירו, וכבר כתב הרמ"א לעיל סעיף י"ז דמכירו ח"ל לומר קברתיו אף בלא הזכרת שמו.

נפקד איש מאתם, וכיון שכן חליבא דכו"ע מקילים להחיר את אשתו וכו'.

ג. בשאמר העד גם סימנים שבנהרג אם סגי לחפש רק בין בעלי סימנים כאלו. בחש"ר צ"י דיני עכו"ס מסל"ת סי' ח' צעדות על יחודי קיוסי [זלרקן] שנהרג, כתב דכדיקא ה"א ע"י שישאלו כל איש ואשה מהקבל שיזכרו מיום היותם בספינה כל איש יחודי שילא משם ויכתבו בפנקס ואח"כ יצברו מהם כל הקיוסים הנמלחים בכתובים ועליהם יחקרו אם יודעים בודאי ששם אחד מאותם הקיוסים לא נהרג בדרך זולת זה שלא ידעו מה הי לו, [ואז] חמירין דזה הוא שאלמו הרולחים שהרגוהו, שסימן הקיוסי ח"פ שאינו סימן מוצבה משום דשכיחי טובא מ"מ לא גרע משם דלחק בן אברהם דשכיח טובא, ואפ"ה אם חמר הגוי הרגתי את ילחק בן אברהם שממקום פי וכוונתו בלחמו מקום חמשה בשם זה וידענו שהאברהם מהם לא נהרגו בדרך אלא שמתו על מטות או שנהרגו בדין או שהם עדיין בחיים, חמירין ודאי דלחק בן אברהם החמישי הוא אותו שנהרג הגוי, והכא נמי דכוחה.

וכ"כ בגדולת מרדכי סי' כ' דכיון [דצ"ד] ידענו ע"י העד שהוא מעיר וועגער וע"י חזרה קדישא אנו יודעים סימני חלצותיו הקלרים והשבר, חפ"י שלא העיד כל אחד אלא על אי מהם, מ"מ אנו יודעין ע"י שניהם שאדם שיש לו שבר וחלצות קלרים שקודם העיון היו נראים כקלרים ילא מועגער, וא"כ אין לספק אלא שמה יש בועגער עוד אי בסימנים כאלה, יש כאלן חקנה בחיפוש לדרוש ולחקור בועגער אם הי [שם] עוד אי בסימנים כאלו שילא, וכיון דיכול להחזיר ע"י חיפוש מועילים כאלן אחר החיפוש סימנים שאינם מוצבהים ביותר כמו מוצבהים ביותר, אלא דמוצבהים ביותר אין לריק חיפוש וכאלן לריק וכו'. [ועי' בלחמו הכא].

ד. ואם הסימנים הם כאלו שיש להסתפק בהם שמה גלדו בו אחר שיצא מעירו. צייתא יחמק סי' ס"ה צעדות על אי שהי ידו ורגלו השמלית משותקת, כתב דיש לחקור אם די במה שיכריזו אם נאבד איש כזה שיש לו יד ורגל משותקת, או לריק להכריז אם לא נאבד שום אדם, דלכאורה יש להעיר מאי מועיל שלא נאבד אי בסימן כ"ל, דילמא בלחמ לא נאבד מאתו רק איש שאין לו סימן, רק אח"כ נחלה בדרך ונעשה משוק ובלחמו מן העיר כי בלי סימן, ואין לומר דכיון דכל הטומאות כשעת מליאתו ח"כ חלין דמעיקרא בלחמו מן העיר הי משוק, זה אינו, דהחוס' כי צנוד דף ד' דדוקא בקדשים חלין בחר

השמיטה לס"ק קמ"ח סוף אות י"ד

[עי' לעיל ס"ק קמ"ה אות ג'], הלא בקל נוכל לעמוד על הציור הזה ע"י שנשאל בכל עיר ועיר בלחמא מדינה אם הוחזק שם יוצ"ש או לאו, ואם יאמרו שלא הוחזקו די בכך כ"י, וי"ע. ובקלורי דינים שלו שבסוף סעיף י"ע אות ע' אחרי שהביא מהר"י"ש דשם מדינה לא מהני, סיים ובס"ק ע"ו כהצחי דמ"מ יש חקנה לזה בדיקה, דכיינו בלחמו זה שישאלו בכל העירות שנלחמא מדינה אם לא הוחזק שם יוצ"ש, וא"ל בדיקה מבית לבית.

עוד פי במרבי"ל סקע"ז ח"ל דמ"ש במהרי"ק שורש קפ"ז דבהכרח שמו וי"א ושא מדינתו אפי' בדיקה לא מהני משום דליכא למיקם עלה דמילחא שפיר לבדוק בכל המקומות, י"ע למה, דבשלמא לאביו דס"ל דשכיחי שיירות לא סמכין אלא דלא הוחזקו [לבד] ובמי בדיקה בכל העיר מבית לבית שפיר יש לחלק בין עיר למדינה, משא"כ למאי דקיימ"ל דשמו וי"א וי"ע לא חיישינן לשני יוצ"ש בעיר אחת היכא דלא הוחזקו אפי' בשכיחי שיירות, ולא צ"י בדיקה,

הערות מגאונ' ארעא קדישא שליט"א

שאלה

גבר, אשתו ושני בניהם נשלחו ע"י הגרמנים ברכבת מגיטו וורשא למחנה ההשמדה במיידנך בחודש אפריל שנת 1943. בדרך קפץ הבן הצעיר מהרכבת, אחרי קפץ האב. אחרי כן קפץ הבן הגדול ואחריו האם. מיד פגשה ע"י מסלת הרכבת שני פועלי רכבת פולנים שאמרו לה שמצאו על המסלה ששה הרוגים, אשה אחת, שלשה גברים ושני ילדים ותיארו לה פרצופי ההרוגים ומלבושיהם. לפי התיאורים הכירה שבעלה ושני בניה היו בין ההרוגים וגם המלבושים ותאמו לאותם המלבושים שהיו עליהם קודם שקפצו מהרכבת. לסוף המלחמה חזרה האשה לוורשא ודרשה חטיפשה בכל המשרדים אבל שם בעלה לא היה בין הניצולים ואיש לא ידע מאומה אודותיו. לדעתי יש להתיר מכבלי העיגון אשה אומללה זו שאינה זקוקה ליבום. הענין דחוף שיש לה שדוך הגון ורוצים לבוא בברית הנישואין בהקדב תאפשרי.

הרב גורביץ, מלבורן, אוסטרליא

ת ש ו ב

א.

יש לברר: גוי מסלית נאמן להגיד שפלוגי מת או נהרג, אבל שמא אינו נאמן לאמר שהרוג שנמצא היו לו סימנים אלו ואלו. והנה כבר הובא בקונטרס העגונות שלית דחש להא דר' שמחה ור' נתן שאין גוי נאמן על טביעת עין, ויעינין שם. אבל לא נאמר בפירוש לענין סימנים שלית דחש לה להא דר"ש, ואפשר שעל ט"ע הוא נאמן אבל על סימנים חוששים שמא לא דקדק כ"כ, והיו בו בהרוג סימנים דומים לאלו, ואומר בדדמי.

והנה ראיתי להגרי"א מקובנא ד"ל בשו"ת עין יצחק במעשה שבא לפניו שהעידה האשה שהרוצחים אמרו לה סימנים שראו בנהרג ודן הגאון ד"ל אם הסימנים יש להם תורת מובהקין או אמצעיים וכו', אבל לא הזכיר אף ברמז לענין נאמנות הגוי על סימנים, ופשוט שלא חילק כלל י.

1) ע"י בתה"ד סי' רל"ט דמבואר שם דע"כ לא נסתפק ר"ש ורי"ג דגוי לא יתא נאמן על סימנים, היינו דוקא היכא שהגוי ה"י מכיר את היהודי בחייו ועכשיו כשנמצא הרוג נסתפק והכירו ע"י סימנים, בזה הוא דיש לחוש ולא נתן עיניו לדקדק יפה אם אותם סימנים מכתנים ממש כמו שראה באותו האיש בחייו, אבל היכא שהגוי לא אמר שהכיר היהודי אלא אמר מ' שהיו בו סימנים אלו נהרג, ודאי סמכינו עלי, דאמאי נימא שלא דקדק יפה באותם הסימנים הא לא הכירו וכו'.

וע"י ברא"מ סוסי' ל"ו דמבואר בו דכל ספיקת הר"ש והרי"ג לא ה"י אלא בגוי שהכיר את ההרוג בטב"ע, הא בסימנים מובהקים לא מספקא להו כלל דדאי נאמן. גם במהר"ם מלובלין סי' קכ"ח מבואר דהיכא שהגוי לא הכירו בחייו מהני סימנים גם בגוי, וכן מבואר בפני משה לר"מ בגבשתי ח"ב סי' נ"ב ובפנים מאירות ח"ג סי' ב',

ובמהר"ם פדוה סוסי' ל"ו כתב דדברי המחמירים בגמסלית [לענין סימנים] יותר מבישראל, לאו דברי הכל הוא, דמתשו' מהר"ם שהביא התה"ד נראה דשונים הם וכו'. ואנחנו מכאן מקור דברי הרמ"א שפסק בטוסע"י כ"ד דכל סימן המהני בישראל ה"ה דמהני בגמסלית וכפי שזי"ן בשו"ע. ויבואר ענין זה בעזרי' באריכות באצ"ה"ס טוסע"י כ"ה.

והנה מצינו בתוס' גיטין כ"ח כחז תירוצ' אליבא דרב יוסף שכשאומרים העכו"ם שפלוגי יצא ליהרג לאחר דחתים פורטא שנמג משיאין את אשתו, והלא אינם מעידים שנהרג, אלא שמתוך דבריהם יוצאת הוכחה שנהרג, הרי לן שאעפ"י שאינם אומרים מת או נהרג אלא מספרים דבריהם, שכשמקבלים אותם לאמת, מוכח שנהרג, משיאין את אשתו, וה"ה לסימנים, אכן יש לחלק ששם כאילו מעידים על עצם ההריגה, משא"כ בסימנים והחילוק מובן י, ועוד שבתירוצ' השני אומרים התוס' שעכו"ם אינו נאמן אלא כשאומר נהרג, לא כשאומרים שיצא ליהרג, והיינו ע"כ שתקנת חכמים היתה רק להאמינו כשאומר מת, אבל כשאומר דברים שמתוכם יוצאת הוכחה שנהרג הרי זו כעדות דעלמא ולא היה זה בכלל התקנה, וצ"ע וק"ו להגדה על סימנים, אבל עכ"פ כבר מוכח מדברי הגאון מקובנא ד"ל שגוי מסלית נאמן גם בכונן זה ועכ"פ שני גישים. (ועתה נזכרתי שהדין מפורש ברמ"א סימן י"ז ס"ק כ"ד עיי"ש בבאה"ט ובפ"ת).

ב.

ברם לכאורה יש לדקדק, שהאשה היא האומרת מפי הגוי וחסר כאן היסוד של מלתא דעל"ג, שאם יבוא הבעל, תוכל להצטרף שהגוי סיפר לה שקר, אך הרי נפסק להלכה בע"א שאומר מפי עכו"ם מסלית משיאין את האשה, שתקנת חכמים אף שביסודה מונח העיקרון של מלתא דעל"ג, לא פלוג חז"ל.

ולגבי האשה עצמה הדבר יותר פשוט, שבירושלמי יבמות מבואר שנאמנות האשה עצמה נקבעה קודם התקנה להאמין ע"א, והרי ע"כ שאז עדיין לא סמכו על הסברא של מדעל"ג, ונסתפקו לגבי ביסוד של אשה דייקא ומינסבא, אך דווקא כשאשת הנאבד אומרת מת בעלי שבוה יותר שייך דייקא ומינסבא, שהרי היא אומרת מת ידיעתה היא, אבל א"צ לזה, כנ"ל, וכן הלא עד אחד נאמן לאמר שפלוגי נפל לים, אע"פ שלחד תירוצ' של התוס' ד"ל הניצולים במשאל"ס מיעוטא דשכיחא, ויש לו התנצלות אם הבעל יבוא, שיאמר שהבעל היה מהמיעוט, אבל באמת ראה אותו שטבע, וע"כ שאין מחלקין בכך, וכן עד מפי עד בעדות אשה ועיין באחרונים ד"ל.

ואולם קצת סמוכין יש מרש"י שבת קמ"ה ע"ב שפירש עד מפי עד כשר בעדות אשה משום דאפקעיננו רבנן לקידושין מיניה, ולמה לא פירש כך לענין עדות עד אחד וכו', והיינו לפי שבעד מפי עד לא שייך מדעל"ג, שיוכל להתנצל שהראשון שיקר [ועיין, לדוגמא, בשו"ת מהרשד"ם אה"ע סי' נ"ב, שלא חשש כלל לדעת הריב"ש ומתיר בעד מפי עד מפי גוי אף שלא ידוע אם הגוי מסיח לפי תומו היתה, ולא נגע כלל בזה איך העד השני נאמן שיכול לתרץ את עצמו שהראשון טעה בדברי הגוי, או שהגוי אמר שלא במסלית וחשוד לרמות, ועיין בשו"ת עונג יו"ט סי' קל"ז מה שאמר בזה וכיוצא בזה], אבל א"כ הוא הדין לעד מפי גוי מסלית שהתירו חז"ל בכח של הפקעת קידושין, אך זהו רק לענין הסברה, אבל הדין דין ברור.

2) דבשלמא התם שמעידין על איש ידוע ומזכירים שמו, אף שלא אמרו בפירוש שכבר נהרג, מ"מ כיון שכבר חתמו פורסי שנמג ואנן ידע'י שאתרי התחיתם ודאי ביצעו ססק הדין, הוי כאילו העידו בפירוש שנהרג, משא"כ כאן נהי שאנו יודעים ע"י הסימנים שנהרג איש בסימנים אלה עדיין אין אנו יודעים שזהו בעלה של זו, דאולי אחר הוא, הדומה לו בסימנים מאחר שהסימנים אינם מובהקים.

ז

אמן העיקר כאן הוא שהגוי לא אמר סימני ולא אמר שהכירו בטעם שהוא בעלה. אלא נתן תיאור פניהם וכו' של ההרונים ותיאור בגדיהם, וזה התאים לפנים וכו' של בעלה ושל בניה ושל בגדיהם. [וזה אינו מספיק להתיר, דהרי כ' בשו"ע סעי' י"ט דכך וכך צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פ' הוא, וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"ג הל' כ"ן]. ואולם היסוד של ההיתר בסימנים מובהקים ביותר הרי הוא שלא שכיה שבן אדם אחר יהיו לו אותם הסימנים, וה"נ לא שכיה כלל שתואר התאמה גמורה בשלשתם יחד ואחרי ששלשתם קפצו מהרכבת, וגמצאו שלשה אלה, והיתה התאמה הנ"ל, כשנצרך את כל הענין בהיקפו ונתבונן שהקופצים היו מיעוט. מספר קטן, רק ששה הרונים בס"ה ומהם רק שלשה גברים, כמה זה רחוק מהדעת שבין אלו נמצא איש שהתיאור התאים לו בד בבד, וזה לא היה בעלה שקפץ גם כן, אלא שנודמן בין שלשה האנשים שהיה איש אחר שפניו וכו' ובגדיו התאימו לתיאור, ומסתבר שזה עולה לכל הפחות לערך ההוכחה של סימן אמצעי, וכבר העלה הגאון מקובנא ז"ל ועוד הרבה אחרונים שבסימן אמצעי כשהאיסור אינו אלא דרבנן משיאים אשתו, והנה י"ל שרוב הקופצים בשעה שהרכבת נוסעת בקצב מהיר, נהרגין ורק מיעוט ניצולים, ומכיון שכך כבר אין כאן א"א דאורייתא ובדרבנן סומכין על סימן אמצעי, וזהו עכ"פ סימן אמצעי כנ"ל, אבל בעצם סבורני שיש להרכב האומדנות הללו כח של סימנים מובהקים ביותר.³

אכן היסוד הזה, היינו שרוב הקופצים למיתה, איננו כ"כ חזק, וקשה לעמוד על זה, ועיין במתחש"ם חלק א' סוף סימן י"א שהביא מהאגודה בסוף יבמות בשם הראב"י שהביא תשובת הר"א ברונא ז"ל להקל במשאלים ע"י אומדנות הרבה ועיין להלן סעיף ד' וה' וכו'. אבל עכ"פ נראה שזה בכלל נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, וכבר פירשו הראשונים ז"ל שנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים היינו כשהספינה לא טבעה אלא ראו אותה שטה על פני המים בלי עוגנים ומשיטין וכו' אבל כשטבעה הספינה, הרי מפורש בב"ב קנ"ג שספינה רובה למיתה, ואפילו אם נדמה זה להתם, ולא לספינה שטבעה, מסתבר שכבר יצאה מידי ודאי א"א, שעכ"פ איתרעה חזקת חיים של הבעל (אך להריב"ש שהטעם במשאלים הוא משום דיש שתי חזקות, כידוע, חזקת חיים וחזקת א"א, יש לדון, אבל כבר דחה הנובי" ז"ל סברת הריב"ש שאין זו אלא חזקה אחת), ועכ"פ אינה אלא ספק א"א, אך מה זה יועיל, ואמנם ידועה שיטת הר"א מורדון ז"ל, באבד שמו ונשתקע זכרו, ואמנם ברור שהיום נתחזקה האומדנא שלו, פי מאה, אבל זה יועיל למי שנפל במים שאין להם סוף שמדאורייתא מותר, אבל כאן מדאורייתא אסורה ותבא עליה באשם תלוי.

ד.

אך יש לדון מצד אחר שאפילו אם נאמר שהקפיצה מהרכבת

(3) ועי' באוצה"פ סעי' י"ח ס"ק קנ"א אות ח' ואת י' שכבר דנו האחרונים לצדד להתיר באופני מי איתרמי צירופים ומקרים שונים.

ואע"פ שיש לחוש בניד שתיאור הבגדים ע"י הנכרים הי' ע"י חזירי וסומקי וכדומה, אך כבר צידד בתתם סופר ח"א סי' מ"ח וסי' ס"ט וצ"ה, ובח"ב סוסי קליה דהיא שאומר ומפורט צבע כל הבגדים שהי' ההרוג לבוש בהם, כגון מעיל שחור, מכנסים כחולים, חזית חומה, כובע אפורה, גרבים אדומים וכדומה, אין זה בכלל חזירי וסומקי, ועי' בפ"ח ס"ק ק"ו מהקהלת יעקב סי' י"ב שצידד ג"כ כנ"ל.

ובלתיא הרי מצאנו חולקים על דברי השו"ע והרמב"ם הנ"ל וטובים דתיאור מפורט פחתו וחוטמו מהני להעיד עליו וכמובא באוצה"פ סעי' י"ט ס"ק קנ"ג. וע"פ דיש הסוברים דגם להרמב"ם וסיעתו י"ל דתיאור לא נפיק עכ"פ מידי סימן אמצעי, וע"פ מ"ש המאמר מרדכי סי' ע"ב.

אינה אלא בגדר מחצה על מחצה ליהרג, הרי היה רחוק שינצל אח"כ מידי הרוצחים הארורים ימ"ש וזהו מיעוט קטן שינצל יהודי נודד ממקום למקום מחוץ למחנה, ובצירוף שני הדברים יחד יש כאן רוב שנהרג סוף סוף, וע"כ יש להניח שיש כאן רובא למיתה, ואמנם האשה ניצלה, אבל זהו יוצא מן הכלל ואין לדון מזה על הכלל כולו, וכיון שכך, יצאה מדאורייתא מחזקת א"א, ובדרבנן מספיק סימן אמצעי להתיר.

ה.

נוסף לזה יש לנו סברת הר"א מורדון כיון שחיששו אותו כ"כ ולא מצאו לו שם וזכר, ויש לצרף לאומדנות בתור סניף סמוכין מכתובות ס"ב שאילו היה חי היה בא, (וראיתי באחרונים ז"ל שצירפו זה לסניף, ועי' שו"ת רדב"ז ח"א סי' תקכ"א, שחירף את דברי מהר"י ברונא להגן עליהם מהשגותיו של תרומת הדשן, והנראה שאפשר לצרף את זה לסניף, ועיין שו"ת עין יצחק, ופרדס רמונים תק"ע), מה תאמר שנתפס בידי הרשעים הארורים ימ"ש, הרי אם כך היה, קרוב לדאי שנהרג, ואם נשאר בחיים היה בא, או מודיע במשך כ"כ שנים.

ויש לחזק הדברים שבשלמא באדם שהלך מאשתו, אפילו בידעיה ורשותה, אין האומדנא כ"כ חזקה, (וידועים דברי מהר"י ברונא וכו' ז"ל), אבל כאן הלא אשתו ובניו יחד היו עמו וידע שמובלים למחנה ההשמדה, שכולם היו יחד באותה הצרה, לא מיסתבר שלא יחם לבבו להשתדל לברר מה היה סופם, ואם על אשתו לא חס שאפשר שמצא אחרת נאה ממנה וסר לבו ממנה, אבל הרי רחמי האב על בניו, ואיך לא היה חוקר ודורש, כדי להיוודע מה היה סופם של שני בניו, ואינו אומר שזהו יסוד להתיר, אבל מכ"מ זה מחזק את האומדנא של הר"א מורדון ז"ל, ואין אני אומר שנחלק בדיו בין הלך מאשתו ולא השאיר בנים והלך והשאיר בנים, שכיון שהניחם בחיים, במקום בטוח, אפשר שאגב שפקעה אהבתו לאשתו לא חשש, אבל כאן הרי בניו היו צפויים למות, ושאני ושאני, ועכ"פ יש בזה בכדי צירוף לחזק את הנ"ל, והגאון מקובנא ז"ל צירף לסניף להקל מה שהנאבד לקח עמו מכתב למסור לפלוני במקום פלוני שהיה הולך לשם, ולא נמסר המכתב, שזה כעין ראיה שמת, או נהרג, וגם כאן זה מחזק את האומדנא שנהרג, ומכיון שבלא"ה נתחזקה בימינו האומדנא של הר"א מורדון ז"ל, כנ"ל, י"ל שבצירוף הנ"ל היו הפוסקים ז"ל שנחלקו עליו מודים לו, והיינו (א) שהרוב להכריע שנהרג חזק בנדון דידן כ"כ עד שדומה לטבע במשאל"ס, (ב) שיש כאן הוכחה שיש לה עכ"פ הערך של סימן אמצעי, (ג) אומדנא הר"א מורדון, וכמבואר לעיל שהיא חזקה ביותר במקרה זה.

ו.

הנה לענין בגדים בתור ראיה, כבר יש לדון מטעם מושלי אינשי, אבל לא שכיה שישאיל אדם כל בגדיו, ועיין קונטרס עגונות, עכ"פ כל בגדיו שלמעלה נוסף ללבנים, ועיין בשו"ת דברי חיים ח"א סימן ל"א בפלוגתא האחרונים בזה ועיין ג"כ בשו"ת צ"צ ח"א סי' ג"ח, ועוד שכאן הכל ידוע שאין נאמר שהתפשט בשעה שהיה רדוף להסתיר, והלבישם לאחר, ושהאיש האחר שהוא ג"כ קפץ מהרכבת, היו פניו דומים לפניו של הבעל שעליו אנו דנים, כל זה כ"כ רחוק מהדעת, עד שאין לחוש לזה, ונשאר היסוד הראשון קיים, וידועה תשובת המבי"ט ז"ל, אך כאן הלא היו עוד הרונים, ומכ"מ כיון שהכירה האשה מהתיאור שזה היה בעלה, והוא הלא קפץ מהרכבת אחרי בניו, כמה זה רחוק לאמר שנודמן שקפצו עוד אנשים מהמספר הקטן שקפצו שהתיאור הנ"ל מתאים להם, והרי כאן אין מקום לספק מכל העולם, אלא מהמספר הקטן שקפצו, שבודאי קפצו רק מעט, וא"כ אתה צריך לאמר שבמספר הקטן הוזהר איתרמי אדם שלבש

היה שום ספק. שהלא תמיד הוא כך, שאומר מצאתי פלוני מת, ואינו אומר שהיה ספק כל שהוא, ולמה הצריך הרמב"ם שיאמר קברתיו, וע"כ משום שעכ"מ עלול לאמר בדדמי, ואף כאן כך, אבל כבר ביארו הפוסקים ז"ל שחשש בדדמי הוא דרבנן ומכיון שהקופצים מהרכבת עכ"פ ספק למיתה ואלו ההרוגים היו מהקופצים, ובדדמי אינו אלא חשש דרבנן, אין לחוש לכך, לבטל את הגדרתו.

ועוד י"ל שהרמב"ם לא אמר אלא בעכ"מ שאיננו אחראי לכך, אבל בנדון דידן, שהגוים הם פועלים של המסילה, ועליהם לפנות כל הרוג שנמצא ועכ"פ להעמיד אנשים על כך ולהשיג על הפינאי, הר"ז כטלטלו, וכיון שמוטל עליהם לא שייך החשש של בדדמי, ועוד שבשני גוים אין חשש לדעת כמה פוסקים ז"ל (**).

ט.

יש לכאורה חששא אחרת שמא כבר שהו ההרוגים יותר מג' ימים, שקפצו לפני זמן, ואז כבר נשתנו הפנים, ואין לסמוך על תיאורו, ואם כי הבגדים אינם משתנים, אבל זה לבדו לא מספיק, אבל הרי הגוים הללו פועלי הרכבת ועליהם להיות בודקים והולכים, והיו מספרים שלפני מספר ימים נמצאו הרגוים, אילו היה כך, ומשמעות דבריהם שמהיום ההוא היו ההרוגים הללו, ובוז כבר יש לאמר שכיון שידוע שהיום קפצו הרגוים והיום נמצאו, מחזיקים שההרוגים הם מאלה שקפצו היום, ולמה נאמר שהם מאלה שקפצו לפני ג' ימים, וכל הזמן לא הרגישו בהם, והרי"ז דומה להא דפסחים דף ו' ע"א, שכן שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום, וקמאי קמאי אולי וכו' ואף מסלת הברזל כך, ועכשיו מסרו לי שהיה נהוג אצל הרשעים הגרמנים ימ"ש שהיתה פקודה לבדוק כל יום אם ישנם הרגוים על המסלה וחזקה שהיו מפנים אותם תיכף ואין כאן חשש של יותר מג' ימים, והרי מעצם הענין גיכר שאלה ההרוגים נתגלו היום, וכיון שלא נתגלו אלא היום, זוהי הוכחה שנהרגו אך היום, וחזק מזה דעת גדולי אחרונים ז"ל שהעיקר הוא שעל ספק ג' ימים מעידין עליו, ועיין אה"ע פ"ת ס"ק ר"ג.

י.

ולכאורה יש לעיין שבמסכת בכורות מ"ו אמרו שלא הקילו חז"ל אלא בסוף עדות, אבל בתחילת עדות החמירו, ומשמע שרק כשאומר הפסול לעדות שפלוני מת או נהרג, נאמן, אבל כשאומר דברים שהם רק הוכחה שמת וכו', או שהם סניף לראיות אחרות אינו נאמן, אבל פירוש הדברים הוא שהקילו חכמים רק לענין העד והכשירוהו להעיד שמת, אבל לא הקילו לסמוך על הכרה שאינה די ברורה שזו תהי' קולא בתחילת העדות, ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קנ"ז, אבל במקום שהכשירו גוי הרי הוא כשני ישראלים עדים כשרים, וע"כ הוא נאמן בכל מה שהוא אומר, אף שאינו אומר מת, אלא דברים שמשמשים סניף לאומדנות אחרות, אלא שצריך לברר שהם ראויים להיות סניף ואין סומכין עליהם לבד, לא מפני שאינו נאמן שכך מצא וראה, אלא שבעצם אין זה מספיק, ויכולים אנו לצרף אומדנות אחרות, שאנו מקבלים את דבריו לאמת.

מכל הטעמים הללו אני מסכים להתיר את העגונה חיה הג"ל, אם מצטרף עמי הגאון... וישבו ב"ד של שלשה ויתירוה, ונותן התורה יצילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות.

נאם:

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

הרב תראשי לישראל

בגדים כמותו, והיה פניו דומים לפני בעלה, והר"ז כנפילה דיחיד לענין שטרות וכו' וע"כ האומדנא חזקה שזה ההרוג היה בעלה.

ז.

והנה אני מחזיק שלא היו הגוים הפועלים של הרכבת מסיחים אחרי שאלה מצד האשה, שמשלשון השאלה, שבאה מובהק, משמע שהם סיפרו לה מעצמם שמצאו כך וכך הרגוים על המסלה, אך מה שמציק לי הוא למה יתן לה הגוי תיאורים, ומסתמא ביקשה ממנו לתאר לה, והר"ז מסיח אחרי שאלה, אבל נראה שהיא לא שאלה אם נמצאו אנשים שפניהם כך וכך ומלבושיהם כך וכך, אלא הם סיפרו לה תחילה שמצאו מספר הרגוים על המסלה, ואז ביקשה מהם תיאור, והנה ידועה תשובת הרי"ף ז"ל שאם תחלת דברי העכ"מ מסל"ת סומכין על מה שאומר אח"כ אפילו ע"י שאלה, אבל אין זו ראייה גמורה, כמובן, אך זה דומה לתשובת רבינו אלי' ב"ר חיים ז"ל, הובאה בקו"ע, שאם אמר גוי, חבל על יהודי שמת, אם שואלים מי הוא היהודי וכל מה ששואלים ומשיב, הכל בכח דבריו הראשונים וכו' והיו מסל"ת גמור, יעוי"ש, ואף זה כך, הוא התחיל שנמצא מספר הרגוים, וביקשה ממנו תיאור, וכו'.

ועיין בתשובות הגאון ר"ש ענגיל ז"ל סימן י"א שכל עיקר הריעותא של גוי המדבר ע"י שאלה הוא רק שמוזה נראה שמתכוין להעיד, אבל היכא שהדעת נותנת שאינו מתכוין להעיד סומכין עליו אפילו אחרי שאלה, יעוי"ש, וכאן אפילו אם שאלה אותו את תיאור ההרוגים, מה שייך לאמר שנתכוונו להעיד שהרי לא ידעו מה היא כוונת האשה אפשר שהפצה לדעת ע"ד הילדים וכלום ידעו שבעלה היה ברכבת וקפץ מעליה.

ועוד שהרי במשמע מלשון השאלה מהרב ששאלה מהגוים לתת תיאור מההרוגים, כאילו מתוך סקרנות, ולא היה יכול להעלות על הדעת שהכוונה היא לברר ע"ד אחדים מהם, וע"כ אין כאן ריעותא במסל"ת, והנה ידועה תשובת מהרשד"ם ז"ל בגוי שנשאל ע"ד חבורה של בני אדם מה היה סופם, והשיב שכולם נהרגו גוים ויהודים כאחד, נאמן, ורק בששאלוהו על אדם פרטי, אינו מסל"ת, וכאן אפילו אם נאמר שאחר שהגידו לה שנמצאו מספר הרגוים שהיא ביקשה לתת תיאור מכולם, הר"ז דומה לנדון של המהרשד"ם ז"ל, כששאלו לגוי מה היה סופם של החבורה והשיב כולם נהרגו, שלא יעלה על דעתם של הגוים שיש כאן ענין של בירור, אף שכוונתה היתה כך, אבל הם לא היו מעלים על דעתם כך שזו כוונתה, וחשבו שזוהי שאלה מתוך סקרנות, שאם לא כך, היתה שואלת האם נמצא ביניהם איש שתיאורו ומלבושיו היו כך וכך, וע"כ אין לחוש שמא יש ריעותא בהגדתו של הגוי.

ח.

ולכאורה יש כאן חשש מצד שיטת הרמב"ם שעכ"מ צריך לאמר קברתיו, והם לא אמרו קברנום, אבל כבר הוכרעה להלכה שלא כהרמב"ם (*), ואין לומר שכיון שסיפרו לה כל אותו הסיפור, ולא הזכירו שהיה איזה ספק אם מי מהם חי, מסתימת דבריהם גיכר שלא

(*) ועי' אוצה"פ סעי' י"ז ס"ק קל"ו אות ד' ה' ו'.

(**) ועי' אוצה"פ סעי' י"ז ס"ק קל"ד אות מ"ח מ"ט.

בדיני עדות והוכחות לענין עגונה

מקודם לדבר שא"צ בו עדים וסגי ברוב או בחזקה, מהני אח"כ גם למקום שצריך עדים כיון דאיתחזק איתחזק יעוי"ש בדבריו. (וגם לרב שסובר דסמכינן בממון ארובא אפשר לומר כן, דרק בכה"ג דאין דין עדות ממש סגי ברובא, ויותר נכון זה לפי מה שהסברתי מקודם).

לסברא דהואיל דאיתחזק מהני, גם למקום שצריך עדים, יש לכאורה פירכא מגמ' כתובות כ"ג. אבל עיקר הענין שרק בגמר הדבר הנוגע לממון ולמלקות ולנפשות צריך עדים אבל לא להכרת האדם או ההפץ. זה ברור ע"פ הגמ' מכמה מקומות. והרמב"ם פט"ו מסנהדרין ה"ז, שהוא מירושלמי, לענין ע"א שאמר חלב הוא זה, ובא אחר ואכלו הר"ז לוקה (ובספרי "פירושי איברא" סי' א' אות י"א — ט"ו ואות כ"ד כ"ח — ל"ב הארכתני בזה). ואם כנים אנו בזה, דדין רוב ואומדנא לא מהני בגמר הדבר, בדבר שבערוה וממון ונפשות, אם לא בדבר שפסקו לנו חז"ל כמו בעדות רעועה כנ"ל, לכאורה גם תרי רובי לא מהני, דסו"ס מידי אומדנא לא יצא. ואמנם ב"בית יעקב" וב"באר יצחק" ו"עין יצחק" ושאר אחרונים ידוע שהקילו בתרי רובי, ונראה לי דלאו כללא הוא בכל רובי ובכל בעל הוראה, ורק לגדולי הדור, שיש להם עכשיו דין בי"ד הגדול שבזמן הסנהדרין, להם נמסר להורות ע"פ אומדנא ידיהו שודאי מת הבעל ביחוד במקום שיש דעה להקל. (וכהא דאמרין במס' עדיות פ"א שאם יראה בי"ד דברי היחיד יסמוך עליו, ואף שהוראתם הפרטית הוראה היא, להבא לא נשתנה הדין, וזהו הדין של המשנה ה', שאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד כו', שנוכר לאחר סמיכת הבי"ד על דעת יחיד, להורות שאף שההוראה הפרטית כדיון היתה, אינה הלכה קבועה לדורות) וביחוד בעניני עגונות, ידוע שהגדולים אמרו מקודם גוף המעשה, ורק לאחר שנתברר להם בשכלם שודאי מת, אז צרפו סברות שונות על דרך ההלכה. ואומדנא של גדול הדור, יש בה דין סמיכה. ידועים דברי הר"א מווארדון, שהובא במרדכי, במעשה שאחד נפל במשאל"ס, ועבר זמן רב והתירו את אשתו ע"פ חכמי הדור וי"ש, ויעזיין שם במרדכי שרבים חולקים ע"ז, ובס' חבלים בנעימים (ח"ג סי' מ"ה) מביא שהרמב"ם ורבים ראשונים עמו לא ס"ל הא דר"א מווארדון, ולפי מה שביארנו אין ראיה מפסק הלכה בדרך כלל, שאפשר שבהוראה פרטית, אומדנא של גדולי הדור מכרעת, אף שאין זה לפי כללות ההלכה.

ואמנם מה שלמדו מפסק הר"א מווארדון, לדין של תרי רובי, אינה ראיה לענין, כי מכיון שההכרעה היא ע"פ אומדן דעת החכמים שודאי להם שמת, זה שייך במשאל"ס, שטביעה בדעת בג"א היא מיתה ודאית, ואם נזדמן שניצול, הרי גם במיתה על מטתו מזדמן שחזור לתחיה, ואפ"ה לא נסתפק בזה אדם, ומכיון שנפסקה נשימתו הריהו מוחזק במת, ועל כן במשאל"ס אם ניסת לא תצא. (ודעת השב"י דברדופה להנשא מתירין אותה אף לכתחלה), אבל אין זה שייך בכל תרי רובי. וב"חבלים בנעימים" שצדד באסון כללי, ועיגון רבתי כמו במלחמת העולם (מובן שק"ל להאובדים במחנות הצר הצורר ימ"ש שרדף להשמידם עד חרמה הי"ד, והאריכו בזה הרבה מרבני דורנו). ונראה להסביר הטעם, כיון שזה ודאי דרובא נהרגו, וידיעה ודאית כעדים דמי, ורק על היחיד יפול איזה ספק, ממילא דנים להיחיד אחרי הרוב ובה"ג שייך רוב בכל דבר, ואין שייך כלל כאן, סמוך מיעוטא לחזקה, שאין כאן מיעוט ודאי. וכן אין שייך כאן קבוע; ואף דלא לתר אין מתירים בזה, מהני אחר שצובר זמן ארוך, כעובדא דהר"א מווארדון, והנידון שבה"עין יצחק" הוא מעין זה. וראיתי עוד בכמה קונטרסים ע"ד הרוגי הנאצים שמחלקים בין עגונה יחידה לעגונות לאלפים ולרבבות. אפשר להסביר עוד את החלוק מצד הדין לפי מה שכתבתי דאומדנא ע"פ הכרע של דעת יחיד לא יצאה מכלל ספק (אם לא בגדולי הדור), וכיון דענין האומדנא של כל עגונות דהשתא שזה הוא כמעט בכלן, והרבה חכמים טפלו בדיניהם, והכריעו

מצינו כמה פעמים בש"ס: "משום עגונא אקילו רבנן", ולפיכך תאמינו בזה לעד אחד ואפילו לקרוב ולאשה ואפילו לבעל דבר ולעד מפי עד ומפי עבד ושפחה (יבמות כ"ב). ואמנם מצינו גם להיפך — "שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן" (בכורות מ"ו) וחלקו שם "בין תחילתה לסופה", יעזיין ביבמות ק"כ במשנה: ואפילו ראוהו "מגויד וצולב וחיה אוכלת בו", ובגמ' שם מחלק בין ממקום שהנשמה יוצאת — לשאר מקומות, ובדף קט"ו: חזו גברא חרובא דשדי ופסתא דידא דשדיא ופליגי בזה רבא ור' חייא בר אבין, ולענין נטבע במים שאין להם סוף שלכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תצא, ויש כמה ביאורים וטעמים לחלק בין המקומות שמקילים ובין המקומות שמחמירים.

ידוע שעדות אשה היא דבר שבערוה, דילפינן דבר דבר מממון דבעי תרי סהדי, וטעם הקולות הנ"ל נאמר בגמרא, משום דאשה דייקא ומינסבא, ומתוך חומר כו', ומשום מילתא דעבידא דאיגלווי, ובתוס' יבמות דף פ"ח כתבו שזו תקנת חכמים להאמין ע"א, ואין בזה עקירת דבר מן התורה, כיון שדומה הדבר הגון להאמין, ובנמוקי יוסף בשם הריטב"א: "הרא"ה כתב דאנן סהדי הוא כעדות גמורה מהתורה ונמסר לחכמים להכריע בזה איזה אנן סהדי חשוב כעדות", וצריך לחפש ע"ז מקור בתורה.

הרמב"ם בסוף ה' גירושין כ' שבמילתא דעבידא לגלווי לא הקפידה תורה על שני עדים, לפיכך הקילו חכמים בדבר זה, יעזי"ש באורן, וצריך להבין מה שכתב: "לא הקפידה תורה" שמשמעות הדברים שהתורה מסרה זה לבי"ד של כל ישראל, וכן הוא גמר דבריו: "לפיכך הקילו חכמים", והיכן מרומז זה בתורה? האם זה מכללות דין אומדנא שבש"ס, או שדוקא כאן מדין הפקעה, הנוכח ברש"י שבת קמ"ה, ומרומז בתוס' הג"ל.

והנה בספרי פ' שופטים על הפסוק "לא יקום עד אחד באיש" דרשו כך: "אבל קם הוא בעדות אשה שמת בעלה להשיאה", לכאורה הדרש הוא מתיבתא "איש", אבל יקשה שהרי כל עיקרו של דבר שבערוה שצריך שנים הוא בענין אשה, והאיך משמע מהפסוק חילוק בין עדות שנתגרשה ובין עדות מיתה? עכ"פ מספרי זה יש מקור לחלק בין אומדנא במקום שיש ע"א ושאר פסולי עדות, שגם הם בגדר ע"א וכן האשה עצמה, לבין אומדנא בלי שום עדות, ונראה שזהו הסבר הגמ' בכורות מ"ו שמחלק בין תחלת העדות לסופה.

והנה אומדנא אינה עדות גמורה, ונראה דאפילו לר' אחא (כ"ב צ"ג) לאו בכל דוכתא אזלינן בתרה. כן פסקו באה"ע סי' מ"ב ס"א, דלא אזלינן בתר אומדנות והכחות, ורק במקום שאמרו חז"ל לסמוך על אומדנא ידועה או הוי כודאי, וכן דין רוב שהוא בגדר ספק לכמה פוסקים. וידוע מה שכתב השמ"ק בשם הרא"ש על "עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק" שגם רוב הוא ספק, ואף שבכמה מקומות דין רוב הוא כודאי ואף בדיני נפשות סמכינן ארובא, לא כל רובי שווין, במקורא בארתי שרוב הנמצא תמיד בעולם ושם ודאי עליו, דין ודאי לו וכ"ה בחזקה, ובכלל זה כל הני רובא דחשיב בגמ' חולין י"א, כגון חזקה אביו ואמו, שבירושלמי דן זה מדין חזקה ובגמ' דילן משום רובא ותירויהו איתגהו דין ודאי לזה, ולא משום דהוא ודאי ממש, אלא שהתורה שדנה דין "בן, אב ואם" סמכה על חזקה זו ורוב זה, וכן בדין ספק טריפה דליכא ריעותא שלא חייבה תורה לבדוק את הנהרג ולא את ההורג, וכן בפרה ועגלה ערופה, וכן בכל עניני גלוי מילתא בעלמא, שסומכין על ע"א ואשה וקרוב, אף שזה נוגע אח"כ לממון ולנפשות, לא הזיקה תורה לעדים, שדין עדות נאמר בגמר הדבר, אבל בהכרה סמכה תורה על דרך הנהוג בעולם, וב"ש שבעתא, ש"ד פ"ו מבאר שבמקום שצריך דין עדים לא מהני לא רוב ולא חזקה, וכשם שלשמאל אין חולכין בממון אחר הרוב, כן גם בנפשות ובמלקות ובדבר שבערוה, ורק במקום שהחזק

בכלל יקום ולא בכלל לא יקום, היינו שהבי"ד אינו מחויב להאמין, אבל רשאי הוא להאמין כשרואה דברים ניכרים — היינו שנמסר לחכמים. לפי זה רמזו בהאי קרא ענין "לא הקפידה תורה" של הרמב"ם, ועי' בתור"ם סי' ט"ו סעי' ד' שדין מומחה ויחיד בדורו יכול לחייב ע"פ אומדנא (מתשובת הרא"ש כלל ק"ו). ובדין שניכר שהוא מרומה שיתסלק ממנו, אפשר שהוא רק בדין יחיד, אבל ב"ד אפשר שאין להם רשות להסתלק. בסברא זו, שעיקר דין דבר שבעררה שצריך עדים, הוא, כשיש תובע לפנינו, שהננו באים להוציא ממנו, אפשר ליישב גם כמה דינים בגירושין:

(א) ידוע שהרמב"ם מוציא ממשמעות המשנה בגיטין שבגט שאינו מקוים בא"י נשאת לכתחילה, וכשהבעל מערער, ונשאת הולד ממזר, והקשו כיון דמדאורייתא לא מהימנא ע"פ הגט בלי קיום, איך מותרת להנשא כ"ז שאינו בא ומערער?

ובזה תתיישב הקושיא. כ"ז שלא בא הבעל אין הדבר בגדר "באיש". והגט שבא לב"ד, יכולים הבי"ד לסמוך עליו — שנראה שכל גט שהוא בלי קיום צריך ב"ד שיעמוד עליו, אף שאינו צריך קיום, וכן בשאר שטרות דהוי כאילו נחקרה עדות העדים בב"ד וא"צ לשאול את העדים ולא קיום מה"ת, אבל ב"ד מיהא בעי, (דאלי"כ לא שבקת חיי לכל בריה ויעיין תוס' גיטין ב' ובש"א"ד) וכשבא הבעל ומערער שאז נקרא באיש, צריך קיום דוקא.

(ב) כן אפשר לישב בזה את הגמ' דכתובות כ"ב, בתרי נגד תרי בעדות מיתה, וגם בעדות גירושין, אם ניסת לאחד מעדיה לא תצא, והקשו התוס' הרי העד בחנק קאי, כיון שיש לה חזקת א"א, ותירצו דחזקה זו איתרעאי במיתה וגם בגירושין יעוי"ש בתוס' ובתור"ם, ויובן ע"פ מה שכתבנו שהלשון באיש משמע כל זמן שהוא מוחזק עתה, או בחזקה דמעיקרא בלא ריעותא גדולה.

(ג) ביבמות ל"א מפרש בגמ' טעמא דלא תקנו זמן בקידושין, משום שכיון שהשטר הוא בידה לא שייך כאן הטעם כדי שלא יחפה על בת אחותה, שמחקה לי' לזמן, כיון שלחובה דידה הוא, אבל בגט שלהצלה דידה הוא לא מחקה לי', ופירש"י דאי גזיא לזמן, אם זינתה תיהרג יעוי"ש הלשון, והקשו התוספות מגמ' גיטין י"ז דמשמע התם דלא קטלינן לה אי גזיא לזמן.

ויש לישב ע"פ מה שכתבנו שבאם מוחזקת היא לאנשים שהיא יושבת תחתיו וקורין לה אשת פלוני, בזמן הזנות, או אם זינתה תיהרג, אם לא יהיה להגט זמן, דחזקה דהשתא של הגט לא תועיל לבטל את החזקה דהשתא שעתה, שהחזקה או בא"א, בפרט כשיש ריעותא בגט ואז הזמן להצלה דידה קאתי. אבל אם כבר החזקה בפ"י כל מגורשת אלא שאין יודעים מתי וליכא עדים להעיד על שעת הזנות שהחזקה או בא"א אלא ע"פ חזקה דמעיקרא, שאז אין בגדר "באיש" ולפיכך היא פטורה, אמנם מהני מיהא תקנת הזמן, כשיעידו העדים שהיתה או מוחזקת באשת פלוני, ועל ידי תק"ח לכתוב זמן, כשיראו שהגט אין בו זמן, לא יוכל להטיל ספק בחזקה של ההיא שעתה, שהורגין עליה. אפשר שזוהי כונת הגמ' בגיטין: לרמאי לא חיישינן. לכאורה הרי כל טעדיק יעשה האדם כדי להציל את נפשו, אבל הכונה, שע"י היכר הרמאות יחקרו הבי"ד אחר עדים אם החזקה או ביושבת תחתיו ומשמשות, ואז לא יועיל לה הגט, ועיין גיטין י"ז ד"ה משום.

היוצא מכל זה שההיתרים שסומכים עליהם עכשיו, כמו תרי רובי, או גאבד זכרו, וכדומה, אינם היתרים מוחלטים שכל דין יכול לפסוק בהם אלא לחכמים מובהקים שידונו על כל פרט, ויצרפו לזה שקול דעתם ודעת רבים, ואף בעדות ע"א ואשה עצמה ב"ד מיהא בעי, לא רק על קבלת העדות והפסק, אלא גם כדי לצרף אומדן דעתם לזה.

זה לדאי, אומדנא כוז נחשבת ליריעה ברורה, דמהני גם בד"מ ולפי"ד התוספות שבוטעות ל"ד, ד"ה דאין, מהני גם בד"ג וידועה דעת הרא"ש לענין יוצא ליהרג בב"ד של א"י דבחזקת מת הוא אף להתיר אשתו, והדין של ספינה שטבעה בים שנותנים עליה חומרי חיים, יש סוברים שהוא רק לכתחילה, ואם ניסת לא תצא, בהני מילי שוויה רבנן לאומדנא כודאי, אבל לדון דין אומדנא בדרך כלל, אפילו באיכא תרי רובי, נראה שאין זה בגדר הלכה פסוקה.

בגמ' (יבמות פ"ז) קוראים לנישאת ע"פ ע"א (וכה"ג בשאר פסולי עדות) נשאת ע"פ ב"ד ולהרבה פוסקים הבי"ד בזה הוא לעכובא, ונראה שהטעם בזה הוא ע"פ מה שהזכרנו מקודם, שהתורה מסרה את הדבר לב"ד, וחז"ל, שהם ב"ד של כל ישראל, סמכו בזה על האומדנא של הגי"ד המתיר בכל פרט, שאם לפי אומדנא ידיה הדברים מוכיחים שמת יתירוה ואם לאו לא יתירוה, משא"כ בשני עדים שאז אין הבי"ד צריך לדקדק ולחקור ולדרוש, כי כן פסקה התורה ע"פ שנים עדים יקום דבר, ומההוא מעשה דבעי מיכסא (סנהדרין מ"ד) משמע שאף בד"ג אחר הדו"ח אין רשות לב"ד לבטל הדין משום אומדנא, אפילו קודם הפס"ד, וגמ' דקמייירי שם אחר הפס"ד הוא לענין זה שאפילו העדים בעצמם אינם יכולים לחזור בהם, אפילו כי יהבי טעמא למילתיהו.

ובזה אבוא לבאר את הנלע"ד בדבר הילפותא דהפסוק לא יקום ע"א באיש, דבעדות אשה להעיד שמת בעלה, נאמן ע"א, ומגלן לחלק בין עדות שנתגרשה ובין שמת בעלה והיכן רמזו במקרא דבר זה?

הטעם שצריך שני עדים בממון הוא משום חזקת הממון, שאי אפשר להוציא מיד המוחזק בלי שני עדים, וכה"ג בד"ג שכל אדם מוחזק בנפשו, ואי אפשר להוציא הנפש מהמוחזק בה בלי עדים, גם בעדות אשה, שהבעל מוחזק באשתו, אם היא רוצה להפקיע עצמה מחזקתו צריך שני עדים, שאיסור א"א הוא מקושר עם קנין אישות של הבעל.

והנה עיקר חזקת ממון הוא כשהאדם תפוס בממונו, כעין חזקה: כל מה שביד אדם הוא שלו, ואי קיימא באגם, שיש בזה חזקת מרא קמא, כבר יש בזה שקלא וטריא שיש סוברים ככה"ג ממון המוטל בספק חולקין גם לרבנן ולהתוס' (ב"מ ק') לרבנן בכל גווני המוציא מח"ה, אבל לסומכוס יש חלוק בין אם הוא מוחזק עכשיו לבין חזקת מרא קמא, והנה חזקה אלימא דהשתא היא במטלטלין שהם בידו או ברשותו, ובקרקעות שאינם ממש בידו כבר נתנו חז"ל גדרים מתי הוא מוחזק, וכן בגדרות ועבדים.

ובענין אישות עיקר החזקה כשהאשה יושבת תחתיו ומשמשות — והכל קוראים לה אשת פלוני — חזקה כוז היא מהחזקות שסוקלין ושורפיין והורגין עליהן אבל אם אינה מוחזקת עתה רק ע"פ חזקה דמעיקרא, כבר יש ריעותא בחזקה זו, ועיין גיטין י"ז תוד"ה משום ובד"ה גזיא וכל שכן אם בדעת בני אדם להאמין העד אחד או שאר פסולי עדות זוהי ריעותא גדולה, ואין זו החזקה שאמרה תורה עלי': לא יקום עד אחד בא"ש, דהלשון באיש משמע שיש כאן איש מוחזק בדבר, ואז א"א להוציא מידו ע"פ ע"א, אבל אם הבעל איננו אצלנו, ונפל ספק בדעת ב"א אם הוא חי ובאים עדים פסולים, או האשה עצמה מעידה שמת, והבי"ד, דעתם נוטה להאמין לה כבר אין זה נקרא "באיש" — זה הנלע"ד לענין הילפותא של הספרי, אמנם מהאי קרא גופו יש לדקדק שהתורה לא התירה ע"פ ע"א אפילו בעדות מיתה בהחלט, אלא "שלא הקפידה", כלשון הרמב"ם, דבקרא נאמר ע"פ שנים עדים יקום דבר משמע שזה חיובו של ב"ד להאמין — ולעומת זה "בעד אחד באיש" כתוב "לא יקום", שהתורה אסרה להאמין, ומשמע אפילו ע"פ אומדנא של הבי"ד, וכשיש כאן ע"א, אבל לא "באיש", כמו שביארנו, שנתרועעה החזקה אין זה

מפתח הענינים

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
		ס ע י פ י ז	
יצא עכו"ם וישראל מעמנו ובא העכו"ם ואמר איש שיצא מכאן עמי מת משיאין את אשתו.		קל	
א	א	א	א
אי מהני כשרק ראינום חולכים בדרך, ובא הגוי ואמר איש שהיה עמי בדרך מת. [תמצית דעות הפוסקים בזה].		ב	ב
דעות הרמב"ם והרא"ש [לפי הבנת רוב הפוסקים].		ג	ג
המחמירים כדעת הרמב"ם.		ד	ד
ואם החמירו המחמירים באמר איש שהיה עמי בדרך גם כשראוהו יוצא מהעיר.		ה	ה
וכשיזכר מתוך דברי הגוי שכונתו על אותו שיצא עמו מכאן.		ו	ו
המצרים דעת הרא"ש לשאר אומדנות והיתרים.		ז	ז
דעת מי שסובר דכשיצאה מאיסור תורה גם הרמב"ם יורה להרא"ש.		ח	ח
הסובר דבנישאת לא תצא גם להרמב"ם.		ט	ט
המקילים לגמרי כהרא"ש.		י	י
וכשאפשר לברר מהגוי על איזה יהודי כונתו אי בעינן לברורי לשיטת המקילים.		יא	יא
וכשהמתלויים עם הגוי היו רבים ולא הזכיר מנינם אלא שאמר היהודים שהיו עמי בדרך מתו.		יב	יב
וכשאמר יהודי ששהה עמו בכפר ועשה כך וכך.		אופנים דמהני כשאומר איש שהיה עמי בדרך אף להמחמירים (אות יג"ח) :	
אופנים דמהני כשאומר איש שהיה עמי בדרך אף להמחמירים (אות יג"ח) :		יג	יג
כשמדבר עם רואי היציאה או ההליכה.		יד	יד
כשמוזכר שמו [אף בלא ש"א וש"ע].		טו	טו
כשאמר סימניו.		טז	טז
כשנתלוה עם שותפו.		יז	יז
וכשנתלוה עם משרתו.		יח	יח
וכשהמתלויים עם הגוי היו יותר מאחד והזכיר הגוי מנינם.		יט	יט
ואי שיך חשש שמא הלך זה ונתלוה אחר כשההליכה היתה בספינה.		כ	כ
אמר שבנסעו מן העיר נתחברו עמו יהודים אי הוי כאומר ד שיצאו עמו או עכ"פ כשאומר שהלכו עמו.		כא	כא
הערה על דברי הבאה"ט סק"ז.		כב	כב
וכשאמר הגוי סתם היהודי נהרג ולא הזכיר אפי' שהיה עמו בדרך, אלא שיש הוכחות שזה שהלך עמו נהרג.		כג	כג
אי בעינן ידיעה ברורה שלא יצא יהודי אחר עם הגוי.		כד	כד
אם יציאת היהודי עם הגוי צריכה להתברר ע"י שני עדים דוקא או אפי' ע"י ע"א.		כה	כה
וכשלא ידענו מיציאת או מהליכת היהודי עם הגוי רק ע"י אומדנות.		כו	כו
אם המעידים על הליכת היהודי עם הגוי צריכים גם לברר עם איזה גוי נתלוה.		שיטות ודעות אחרות במחלוקת הרמב"ם והרא"ש ולדינא :	
שיטות ודעות אחרות במחלוקת הרמב"ם והרא"ש ולדינא :		כז	כז
הסוברים דלהרמב"ם צריך הגוי להגיד דבריו לאלה		א	
שראוהו מתלוה עם היהודי, ואין חילוק בין שאמר שיצא עמי או שהיה עמי בדרך.		קל	
אופנים דמהני להמחמירים הנ"ל אף כשאינו מדבר עם רואי היציאה (אות כח—לב) :		כח	כח
כשיציאת היהודי עם הגוי היתה בפרסום.		כט	כט
כשהזכיר הגוי את היהודי שנתלוה עמו כה"א הידיעה.		ל	ל
כשהזכיר שמו [בלי ש"א וש"ע].		לא	לא
כשהזכיר הגוי בדבריו זמן יציאתו.		לב	לב
כשגילה היהודי דעתו שמתלוה עם הגוי עד למקום מסוים.		לג	לג
דעת מי שסובר דגם הרמב"ם לא חייש לשמא נספר זה באמצע הדרך ואחר נתלוה, ולא החמיר אלא כשיש לחוש שנתלוה עוד אחר בדרך והראשון הגיע למחוז חפצו.		לד	לד
הסוברים דלעולם צריכים הוכחה מדברי הגוי על איזו יציאה או הליכה מדבר, ואז מהני אפי' כשאומר איש שהיה עמי בדרך		לה	לה
הסובר דכשנתייחד עם העכו"ם בדרך סגי כשיאמר שהיה עמי בדרך, וכשנתלוה עמו שלא ע"י יחוד בעינן שיאמר שיצא עמי מכאן.		לו	לו
הסובר לחלק בין שנדבר היהודי עם הגוי ללכת למקום מסוים דאז סגי גם כשאומר הגוי שהיה עמי, ובין שלא נדבר דאז בעינן שיאמר שיצא עמי מכאן.		לז	לז
דעת הסובר שהכל תלוי לפי הענין ופשטות לשונו של העכו"ם, וכשאפשר לברר מסיו מחוייבים לברר.		קלא	
אם צריך העכו"ם להגיד דבריו בקשור דברים להסובר כן בכל מסל"ח.		קלב	א
אמר איש שיצא או הלך עם ס' מת אי הוי כאמר איש שיצא או הלך עמי.		ב	ב
וכשאמר ס' ומי שנתלוה עמו מתו שניהם.		ג	ג
וכשאמר העד לשומע בהיותם בדרך כאן נהרג פ' וחברו, אי הוי כאומר ס' ומי שנתלוה עמו בדרך.		ד	ד
נמצאו שני הרוגים בדרך והאחד הוכר אם יש להחיר גם אשת השני כשידענו מי הוא שנתלוה עם זה שהוכר.		ה	ה
להמחמירים בדין הנ"ל אם יש להקל עכ"פ כשיצאה כבר מאיסור תורה מצד אחר.		ו	ו
ובדאיכא הוכחות.		ז	ז
ולשיטת המקילים באות ד' אם יש להחיר גם כשהמיתה היתה ע"י שריפה או סביעה.		ח	ח
וכמה יהיו ההרוגים סמוכים זה לזה כדי שנאמר שהם הם שהיו ביחד ונהרגו.		אעפ"י שאין העכו"ם יודע אותו האיש.	
אעפ"י שאין העכו"ם יודע אותו האיש.		קלג	
ביאור דעת רבנו ירוחם אם חולק על דין זה, ואיך קימ"ל להלכה.		ויש אומרים שצריך שיאמר קברתיו.	
ויש אומרים שצריך שיאמר קברתיו.		קלד	א
מקור דעה זו [שהיא דעת הרמב"ם].		א	א

סימן י"ז ס"ק קלד אות ב — ס"ק קלו אות ו

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
קלד ב	אם בכל עכו"ם מסל"ת מצריך קברתיו.	קלד לה	כשלא מירש הגוי להניא שמת בדרך אי יש לנו לחוש בסתמא שמא היו בדרך.
ג	חילוק הר"ן דכשהעכו"ם הוא מכירו של הישראל לא מצריך הרמב"ם קברתיו.	לו	כשאמר אני הרגתי את פ' בדרך. נוע"י עוד לקמן ס"ק קלו אות מה—מן.
ד	ביאור סברת הר"ן.	לו	וכשאמר שהרגוהו אחרים לפניו.
ה	הגדרה ד-מכירו. [אם צריך להכיר מולדתו ומשפחתו או כשרק מכירו ממלאכתו סגי].	לח	וכשאמר ראיתיו מת בדרך.
ו	ואי סגי כשהכירו רק מהלכו עמו בדרך זו.	לש	אופנים והוכחות דמהני להרא"ם אף בדרך.
ז	וכשהידועה שהיה מכירו לא ידעין אלא ממה שהגוי עצמו אמר כן.	מ	חילוק מהר"ם אלשיך שלא הצריך הרמב"ם קברתיו אלא בהני תרי גזני שהזכיר, [וכבשו"ע סעי' זה]. באיש יחידי שהלך עמו בדרך ובהרבה בנ"א [אפי' שלא בדרך].
ח	וכשדברי הגוי וענינם מורים ומוכיחים מצד עצמם שהיה מכירו.	מא	ביאור בדעת הרמב"ם דהא דהצריך קברתיו הוא מפעם שתחשב הגדתו כמסל"ת.
ט	אי חילוק דמכירו שייך דוקא כשאומר הגוי "ראיתיו" שמת פ' או אפי' כשאומר שמעתי.	מב"מ	אם יש לחלק לענין קברתיו בין אומר מת לאומר נהרג.
י	חילוק המגיד משנה דבמוכיר שמו של היהודי לא מצריך הרמב"ם קברתיו.	מד	כשאחר מעיד מפי המסל"ת אי צ"ל קברתיו, והמקילים בזה.
יא	כשעם חילוק המ"מ, ואם הוא חולק על הר"ן הג"ל.	מה	וכשלא אמר בפירוש ששמע מפי אחר אי תלינן בסתמא ששמע
יב	אי בעינן שיוכיר גם ש"א ושם עירו נוסף לשמו להר"ם.	מו	ואי בעינן לברורי מפי הגוי הראשון היכא ואפשר ע"י טרחא.
יג	להסוברים דדי בהזכרת שמו לחוד, אי בעינן שם העצם דוקא או דדי בהזכרת כנויו או שם אומנותו וכדומה.	מו	החולקים ומחמירים להצריך קברתיו אפי' כשאחר מעיד מפי המסל"ת.
יד	להשיטה הג"ל, כשהזכיר רק שם אביו או שם אחד מקרוביו.	מח	כשהמעידים הם שני גוים מסל"ת אם צריכים לומר קברוהו.
טו	לא הוכיר שם כלל, רק העיד על דבר ברור העומד במקום שמו וש"א וש"ע.	מט	המחלקים בין שבאו שני הגוים בבת אחת או בזאח"ו.
טז	כתב ישראל בשם גוי שפ' מת, ולא הזכיר בפירוש שהגוי הזכירו בשמו.	נ	עד ישראל אי צ"ל קברתיו להרמב"ם.
יז	חילוק הריטב"א דכשמכירו הגוי דבריו לא מצריך הרמב"ם קברתיו.	נא	אי חסרון קברתיו מעכב להרמב"ם אף בדיעבד.
יח	ואי פליג הריטב"א על חילוקי הר"ן והמ"מ.	נב	כשיצאה מאיסור תורה אי יש להקל בלי קברתיו.
יט	ביאור סברת הריטב"א.	נג	דעות שאר הראשונים [חוץ מהרמב"ם] בענין קברתיו דמסל"ת.
כ	ואיך תהיה ההכרזה.	נד	דעת המחבר בזה.
כא	דברים וענינים אחרים הדומים למעיל נפשיה לאכרוזי.	ודוקא בכה"ג שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו אבל אם מכירו לא בעינן קברתיו במסל"ת וכן פשט המנהג.	
כב	חילוק הב"ח דכשמתאונן או מספר דרך תמהון או דרך הוהרה לא מצריך הרמב"ם קברתיו.	קלה	ביאור דברי הרמ"א שפתח בתרתי "ודוקא שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו", וסיים בחדא "אבל אם מכירו".
כד	חילוק מהר"י סאג"ס שלא הצריך הרמב"ם קברתיו אלא כשנמצא הגוי בעת מיתתו.	קלו	ביאור דעת הרמ"א לדינא.
כה	אי פליג מהר"ס על חילוקי הר"ן המ"ם והריטב"א.	א	דעות המחמירים לחוש לדעת הרמב"ם להצריך קברתיו במסל"ת.
כו	בהבנת חילוק מהר"י סאג"ס.	ב	המחמירים בשעת הדחק בלי קברתיו.
כז	וכשירע ממעשה ההריגה לסני שראוהו מת, אי חשיב כנמצא בעת מיתתו.	ג	המקילים לגמרי בלא קברתיו ולא כהרמב"ם.
כח	לא הוזכר הנכרי בפירוש שלא היה בעת מיתתו רק אמר סתם מת פ', אי יש לחלות שלא היה בעת מיתתו.	ד	הסוברים דמעיקר הדין יש להקל, אלא שבמקום שמצאו כתבו לרחמא דמילתא לצאת גם דעת הרמב"ם.
כט	כשאמר מקום ההריגה, או שסיפר איך היה המעשה, או שהזכיר שמות הרוצחים, אי גם בכה"ג יש לחלות שלא היה בעת ההריגה.	ה	הסוברים להחמיר במקומות הרמב"ם, דמריה דאתרא הוא.
ל	ישוב חילוק מהר"ס במה שקשה עליו מדברי הרמב"ם והשו"ע בסעי' י"ד.	ו	קלו
לא	חילוק הר"א מזרחי שלא הצריך הרמב"ם קברתיו אלא באומר שמת בדרך.	א	לשונות דהוי כקברתיו.
לב	אי פליג הר"א מזרחי עם המ"מ.	ב	טעם הרבד למה לא שייך בדמיי כשאומר קברתיו.
לג	בטעם חילוק הר"א מזרחי.	ג	אמר קברתיו ואחיכ ראיתי שהוגבה העפר עליו.
לד	אי גם בפונדקאי המעיד על אורחו יש לחוש לבדדמי, יד להרא"ם.	ד	אמר שאחר קברו.
		ה	מקור דברי הרמ"א ולא דוקא קברתיו.
		ו	טלטול המת אי הוי כקברתיו.

סימן י"ז ס"ק קלז אות ז — ס"ק קלח אות כה

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
קלז ז	אי מהני טלטול הרוצחים עצמם.	קלז ז	א
ח	אופן הטלטול.	ב	ב
ט	לא היה הטלטול ביד רק בכלי.	ג	ג
י	ואי איכא רק הוכחה שטלטלוהו.	ד	ד
יא	הפשטת הבגדים אי נחשב לטלטול.	ה	ה
יב	ובדאיכא רק הוכחה על ההפשטה.	ו	ו
יג	נגיעה במת.	ז	ז
יד	אופנים שונים דהוי כנגע.	ח	ח
טו	וכשנגע במת בלילה.	ט	ט
טז	אי מהני כשהטלטול היה סמוך להריגה.	י	י
יז	אי בעינן שאחר הטלטול יראהו העד מושכב לארץ מת.	יא	יא
יח	אמר העד שהקימו מהארץ וחי עוד כמה רגעים ונפטר.	יב	יב
יט	אי בעינן שמלבד הטלטול יזכיר גם העד שלא היה המת נורד כנף.	יג	יג
כ	במעיד שטלטלוהו אחרים אי בעינן שהטלטול יהיה בפני המעיד.	יד	יד
כא	דברים דחשיבי כקברתיו משום שמורים שודאי מת (אות כא-כח).	טו	טו
כב	כלבים אוכלים אותו.	טז	טז
כג	התחיל להתפח.	יז	יז
כד	טהרה ולויה וכדומה.	יח	יח
כה	כשהעיד שנתקרב לגמרי.	יט	יט
כו	כשהועד שאמרו עליו השכבה.	כ	כ
כז	שרפו את המת.	כא	כא
כח	הרגוהו והשליכוהו לים.	כב	כב
כט	היה המת מונח כמה ימים.	כג	כג
ל	לא הזכיר העד הוכחה אחרת מלבד המיתה רק אמר אופן המיתה ועי"ז מתברר שהיא מיתה ודאית (אות כט-לג).	כד	כד
לא	נחתך גופו וראשו.	כה	כה
לב	נפגע באברים שהנשמה תלויה בהם.	כז	כז
לג	ענינים שונים המורים שודאי מת.	כח	כח
לד	כשאין לנו הוכחה מעצם המיתה או ממעשה נוספת שמת ודאי אלא שמתוך דברי העד מוכח שלו עצמו נתבררה המיתה ואינו אומר בדדמי (אות לד-מא).	כט	כט
לה	משמעות לשונות שנתבררה לו המיתה.	ל	ל
לו	התנצל על שלא קברו וכדומה.	לא	לא
לז	מאמת דבריו שאומר שמת בודאי בלי שום ספק.	לב	לב
לח	כשהעיד במילתא דעל"ג לאלתר.	לג	לג
לט	כשהמעיד הוא רופא.	לד	לד
לס	כשמספר פרטים מדויקים מענין המיתה.	לה	לה
מ	כשנסבעו הרבה ואמר על אחד שמת ע"י הטביעה.	לו	לו
מא	כששלח עדותו בכתב.	לז	לז
מב	כשהעיד על מיתת שנים באופן דליכא למיחש לבדדמי, ונמצא שעל אחד סעה אי חיישינן שסעה גם על השני.	לח	לח
מג	כשהועד שנהרג ע"י ב"ד של ערכאות או ע"י פקודת המושל.	לט	לט
מד	בעדות ערכאות אי בעינן קברתיו.	מ	מ
מה	דין קברתיו כשהמעיד הוא הרוצח עצמו.	מא	מא
מז	אם צריך להעיד בפירוש שמנין כזה נהרג, או דדי כזה שמעיד שנמצאו הרוגים באותו מנין.	מב	מב
מח	אופנים שיש להחמיר יותר ברוצח.	מג	מג
מט	אופנים שיש להקל יותר ברוצח.	מד	מד
נא	וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד ממקום למקום והם אסורים בקולר או נושאים גמלים וכיוצא בדברים אלו ובא העכו"ם והסיח לפי תומו ואמר שעשרה אנשים שיצאו ממקום פ' למקום פ' והם נושאים כך וכך מתו כולם משיאין נשותיהם.	מה	מה
נב	דעות הראשונים בד"ן זה:	מז	מז
נכ	ביאור שיטת הרמב"ם [והשו"ע] כמה שמצריך סי' מנין ומקום וקולר, ומקורו מהגמרא.	מח	מח
נד	במה שהצריך הרמב"ם מקום יציאה והליכה, אם זה בדוקא שניהם או דדי באחד מהם.	מט	מט
נז	ביאור שיטת הרא"ש בד"ן זה.	נא	נא
נח	ביאור שיטת הטור שהשמיט לגמרי דין זה דעשרת בני אדם. כט	נב	נב
נח	השיטות והדעות להלכה בפוסקים האחרונים:	נכ	נכ
נח	שיטת הסוברים דעיקר ההיתר אינו מחמת הסימנים שאמר הגוי, אלא דאיירי שהמעשה היה ידוע לכל, והגוי אמר אותם הידועים לכם.	נד	נד
נח	הסוברים דעסם ההיתר הוא משום דאיירי שנתלוה הגוי עמהם.	נז	נז
נח	שיטת הסוברים דההיתר הוא מחמת הסימנים שפרט הגוי, ימצויכם סימן מנין ומקום יציאה והליכה וסימן אחר כעין קולר.	נח	נח
נח	הסובר שיש להתיר עפ"י סימן מנין ומקום הליכה ועוד סימן אחר בלי מקום היציאה.	נח	נח
נח	מאיוה סעם הוא דמהני הגוי סימנים להדעות הנ"ל דמצרכי עוד סימן אחר מלבד סימן המנין והמקום.	נח	נח
נח	אופנים להדעות הנ"ל שגם להרמב"ם אין להצריך עוד סימן אחר.	נח	נח
נח	הסוברים דסגי בסימן מנין ומקום יציאה והליכה בלי סימן דקולר כלל.	נח	נח
נח	להדעה הנ"ל היה באדם יחידי אם הזכיר מקום יציאתו והליכתו ושמו או סימן בינוני אחר, מהני.	נח	נח
נח	הסוברים דסימן מנין ומקום הליכה לבד סגי להתיר. לא	נח	נח
נח	הסוברים דיש להתיר עפ"י סימן הקולר עם סימן הדרך בלי סימן מנין.	נח	נח
נח	הסוברים דיש להתיר עפ"י סימן חבורת אנשים בצירוף לב. א	נח	נח
נח	מקום הליכה אעפ"י שלא הזכיר מנינם.	נח	נח
נח	אי יש לסמוך על סימן מקום הליכה או יציאה לבד מטעם סימן מקום, ואי סימן מקום הוי סימן מובהק.	נח	נח
נח	וכשמכוין המקום ממש.	נח	נח
נח	סימן מקום בכלים ובגוף אי נחשב לסימן.	נח	נח
נח	אי שייך סימן מקום במים.	נח	נח
נח	הסוברים דסימן מנין הוי סימן מובהק.	נח	נח
נח	החולקים וסוברים דסימן מנין לא הוי סימן מובהק.	נח	נח
נח	להחולקים הנ"ל אי עכ"פ סימן אמצעי או דהוי סימן גרוע.	נח	נח
נח	הגדרות בסי' מנין אנשים:	נח	נח
נח	אם צריך להעיד בפירוש שמנין כזה נהרג, או דדי כזה שמעיד שנמצאו הרוגים באותו מנין.	נח	נח

סימן י"ז ס"ק קמח אות יט — ס"ק קנ אות לא

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קמח יט	בא ג	הזכיר שם עירו [תמצית הדעות].	דף טור
כ	כשנכתב לעיר הנעדר פב"ס מת.	ג קנ	דעת הרמב"ם.
כא	עמד בסביבות עיר אחת והזכיר "עיר" סתם [בלי לפרש שמה].	ד	דעת הרא"ש.
כב	כשהוגד בעיר הנעדר אם חשוב כהזכרת שם עירו.	ה	דעת הריב"ש.
כג	דעת הריב"ל בזה.	ו	דעת המהרי"ק.
כד	דעת הרשד"ם בזה.	ז	הפוסקים הסוברים דסגי בשמו וש"א.
כה	אם מהני מדבר בעירו לש"ע כשאין הנעדר ידוע למגיד [לשומע].	ח	בשעם המקילים בשמו וש"א לבד.
כו	אם מהני גם כשאין משמעות לשונו שמדבר על איש [הידוע שם].	ט	ואם להמקילים הנ"ל יש להקל גם בשכיחי שירות מעלמא למקום שנמצא המת.
כז	אם מהני כשאומר רק שמו ושם אומנותו. (ע"י ס"ק ק"ג אות קמ"ט).	י	הסוברים שאין להתיר בשמו וש"א בלי ש"ע.
כח	אם באמר רק שמו הוי נמי המדבר בעירו כש"ע. (שיועיל בידוע שאין שם אחר בשם כזה, אינו ע"י חיפוש, או להסוברים דסגי בשמו וש"ע).	יא	דעת מי שמחלק בין שהעד יודע על מי הוא מעיד רק שלא פירש ש"ע והלך לו, ובין היכא שגם העד אינו יודע רק שאחד בשמו וש"א כזה מת.
כט	אם מהני גם בלא הזכיר שמו, אלא היהודי ומיו"ב.	יב	ויש מחלקין בזה בין עד הראשון לעמס"ע, או בדליתא לפנינו דבכה"ג סגי בשמו וש"א לבד.
ל	אם מהני גם כשהמעיד או השומע אינם מעיר הנעדר.	יג	דעת מי שמחלק בין אם המעידים הם שנים דאז בעינן גם ש"ע, לבין שהמעיד הוא רק ע"א דאז סגי בשמו וש"א לבד.
לא	אם מהני כשלא דיבר המגיד לשומע אלא ששמע כשדיבר לאחר. אם סגי כשלא בא לשם במיוחד להגיד. ואם לא דיבר אלא כתב בעיר הנעדר.	יד	בדעבד אם נשאת על שמו וש"א לבד אי תצא, להמחמירים.
לב	דיבר בעיר התאכסנותו שמשם נעלם.	טו	ואם יש להקל בשמו וש"א לבד כשאינו אסורה אלא מדרבנן.
לג	דיבר בסביבות עיר הנעדר.	טז	אם יש להתיר בשמו וש"ע בלי ש"א, ודעות המחמירים.
לד	כשהעד מעיר הנעדר, ואמר שאמרו לו בכפרים שמת מ'.	יז	בשעם האוסרים בשמו וש"ע לבד אף שלא הוחזק בעיר הזאת שהלך עוד אחד בשם כזה משם.
לה	אם תלינן והכונה לכפרים שבסביבות עירו.	יח	וכשאינו אסורה אלא מדרבנן אם יש להקל בשמו וש"ע לבד להמחמירים הנ"ל.
לו	כשדיבר במחנה הנעדר כעל איש ידוע, והנעדר מפורסם שם.	יט	הסוברים להקל בשמו וש"ע לבד.
לז	כשדיבר לאיש מעיר הנעדר כעל הידוע, בעיר אחרת, אי נט חשיבא כש"ע.	כ	ואם גם בעיר גדולה יש להקל בשמו וש"ע להמקילים הנ"ל.
לח	כשתושבי עיר הנעדר תפסו לרוצח בעיר אחרת, והודה על היהודי סתם שלא בפניהם, אם מ"מ סגי בלא ש"ע.	כא	וכשיש ריעותא אחרת בעדותו על זהות האיש.
לט	אם מהני כשהמגיד בעירו רק אחר שנשאל עליו.	כב	וכשהעיד על שם אביו וש"ע ולא הזכיר שמו.
לטא	אופנים שדנו בהם שיועיל מדבר בעירו גם להמחמירים.	כג	וכשהזכיר שמו וש"א וש"ע אלא שלא אמר שהוא תושב שם רק שיצא משם, אי מהני להמחמירים.
מ	כשהזכיר פרטים מהנעדר השייכים לאותה עיר. (כגון אשתו, אומנותו).	כד	וכשבעלה באמת לא היה תושב במקום שיצא משם רק ע ידענו שהיה שם, ולא הוחזק אחר בשמו וש"א כזה שהיה שם.
מא	כשדיבר לכמה שומעים, או שנשלח להודיע ליהודי העיר [בכללות].	כה	וכשידענו רק שבעלה היה במקום שנמצא המת אבל לא ידענו גם אם לא הוחזק שם אחר בשמו וש"א כזה, או כשלא ידענו גם אם היה שם רק שהלך לשם, אלא שמאחר בשם כזה לא ידענו גם אם הלך.
מב	כשחיפש בעירו לקרוביו להגיד להם המאורע.	כו	להמקילים בדין הנ"ל, אי בעינן שהידועה שהלך למקום פ' תהיה ע"י שראותו הולך על דרך זה, או אפי' רק אמר לפני צאתו שהולך למקום פ' סגי. [וע"י עוד בס"ק קנ"א אות כ"ה].
מג	כשדיבר בעירו בזמן שסחו שם על המקרה.	כז	וכשלא נמצא התרגו בעיר עצמה שידענו שהיה שם רק סמוך לאותה העיר.
מד	כשהיו המדבר והשומע משכונה א' וכיו"ב.	כח	כשאנו באים להתיר מכח כנוכ"ה או מכח מה שידענו שבעלה הלך לשם אם יש להתיר גם בשמו וש"א בלי ש"א.
מה	כשדיבר לאשה שמעיר הנעדר כעל הידוע. (ע"י בס"ק ק"ג אות קצ"ג).	כט	בדלא שכחי שירות למקום שנמצא המת משום מקום וידענו שבעלה הלך לשם, אם יש להתיר בשמו וש"א או בשמו וש"ע לבד.
מו	נכשהמעיד בעיר הנעדר אומר שפ' אמר לי לך והודיע משמי. ע"י בס"ק ק"ג אות נ"ד.	ל	ובדלא שכחי שירות כנ"ל ולא ידענו שבעלה הלך לשם.
מז	כשאומר בעיר הנעדר או לא מעירו, למה אין קרובי פ' חוקרים על הריגתו.	לא	וכשידענו שהלך לעיר הקרובה למקום שנמצא ההרוג, ולאותה העיר שכחי שירות אבל למקום עצמו שנמצא ההרוג לא שכחי שירות.
מח	כשאמר ליהודי מעירו למה אין "אתם" חוקרים.		
קמט	ביאור דברי הרמ"א במ"ש אנפ"י שידעו שנאבד אחד לא מהני.		
קנ	מקור הדין אי בעינן כל שלשת השמות או דדי בשנים מהם.		
כ	אי סגי להתיר כשהעיד על שמו וש"א לבד ולא		

סימן י"ז ס"ק קנ אות ז—קמ

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קנ ז	זכשם אביו הוא שם שאינו מצוי אם עומד גם במקום שמו.	זכ	בדבר ברור שמתברר ממנו בודאי שהוא הוא, וא"א צו
זא	אומנותו אם ממלאת מקום שם אביו.	זכ	להסתפק באחר.
זב	להמקילים באומנותו, אם גם אומנות אביו או אחיו חשיב כש"א.	זכ	אמר בעלה של זו מת.
זג	אומנות ולא שכיחא או שלא הוחזקה אצל הרבה בני אדם באותה עיר אי עומדת במקום שם אביו גם להמחמירים.	זכ	אמר בנך אחיך בן אחותך וכיוצא בו.
זד	וכשהעדות היא על שנים והוזכרה אומנותם.	זכ	ואי בעינן שנדע בודאי שלא נחסר לו קרוב אחר חוץ מזה.
זה	אם אומנות ממלאה מקום שמו להמקילים.	זכ	אמר העד משרתך חברך או שותפך.
זו	ואם מועילה אומנות למלא מקום שם עירו.	זכ	כשהעיד על העוסק במלאכה פ' במקום פ' והוברר שאין אחר העוסק במלאכה זו.
זז	אי בעינן שיהא האומנות קבועה במקום ידוע.	זכ	וכשמתברר ע"י מקרה מיוחד שאירע לפ'.
זח	התעסקות עראית או שעשויה להשתנות אי חשיבא כאומנות.	זכ	נדרונים שפשוט דברי העד היו מורים שעל הנעלם הוא מדבר, אלא שבדרך רחוק היה אפשר להסתפק באחר.
זט	אומנות צדית שאין עיקר מנסתו ממנה אי חשיבה אומנות.	זכ	היו מחפשים אחר יהודי שנעלם, ואמר העד מצאתי את היהודי אשר אתם מחפשים הרג.
ק	חיל בצבא אי חשיב כאומנות.	זכ	אי בעינן שחוף מדבריו אלה יהיה מקום לתלות מהיכן נודע לעד איזה יהודי הם מחפשים.
קא	אמר סוחר (סתם) ולא הזכיר פרטי מסחרו אי חשיב כאומנות.	זכ	ואי מהני דוקא כשהמעיד הוא מאותו מקום של היהודי שמחפשים אחריו.
קב	סימן אמצעי אי חשיב כש"א.	זכ	אי בעינן שיהיה אמירת העד סמוך לחיפוש אחרי הנתרג, ובמקום החיפוש.
קג	אי מהני הזכרת שמו לבד בצירוף ס' אמצעי להסבירים דמגי בשמו וש"א, או לדין כשיש אומנות והוכחות במקום ש"ע.	זכ	כשאמר העד למחפשים רק "המצאתם את פ" ולא הזכיר "אשר אתם מחפשים".
קד	שני סימנים גרועים אי הוי כש"א.	זכ	וכשרק מחילוף הדברים שבין היהודי והגוי נראה שכוונתו קא על האיש שמחפשים.
קה	ואם סימן שאינו מובהק ממלא מקום שמו.	זכ	
קו	אם סימן אמצעי עולה במקום ש"ע.	זכ	
קז	ואם שני סימנים גרועים ממלאים מקום שם עירו.	זכ	
קח	אם יש לצרף שני מיני סימנים שיועילו במקום שמו וש"א.	זכ	
	הפוסקים שדנו על סימן אחר אמצעי דלהוי כשמו וש"א ודעות שונות בזה (אות קט—קטז):	זכ	
קט	נדרונים שונים שדנו בהם הפוסקים להתיר בסימן ביוני כשידוע שבעלה הלך למקום שנמצא המת ולא שכיח לשם שירות, אף למאן דמצריך תרתי לסיבותא [לא הוזכר שני יוב"ש ולא ש"ש למקום שנמצא המת, ע"י מחלוקת הראשונים בזה לעיל אות ס"ז].	זכ	
קי	הסוברים להתיר בסי' ביוני גם בשי"מ כשידענו שבעלה הלך למקום שנמצא המת.	זכ	
קיא	החולקים וסוברים דבסימן אמצעי לא חשיב לא הוחזק כבשמו וש"א ונשיכחי שירות אין להתיר, אלא שבלא ש"ש יש להתיר להמקילין כהוא לסיבותא דוקא.	זכ	
קיב	דעת יש מי שסובר דאפי' בלא ש"ש וידענו שזה הלך לשם אין הכרח להתיר בסימן אמצעי.	זכ	
קיג	וכשהסימן במקום גלוי אי חשיב כשמו וש"א להמחמירים בסימן אמצעי סתם.	זכ	
קיד	ואם הוא באופן כשמתארים אותו בעיר ע"י הסימן הוא ניכר תיכף על ידו לשומע.	זכ	
קטו	כשהוכר ע"י סימנים גרועים אם יש להתיר בלא ש"ש וידענו שהלך למקום שנמצא המת כמו בהוחזקו [המבואר לעיל ס"ק קמ"ז אות ד'].	זכ	
קטז	הכרת כלי המת אי ממלאת מקום אחר או שנים מהשמות.	זכ	
קיז	סימן שהיה מומר אי הוי במקום שם אביו.	זכ	
קיח	ואם סימן מומר ממלא מקום שם עירו.	זכ	
קיש	סימן שהיה גר צדק אי חשיב כשמו או אפי' כשמו וש"א.	זכ	
קכ	כשאינו מזכיר אף שם אחד מהשמות אלא שמעיד	זכ	
		זכ	

ענין מדבר על הידוע

אם מהני כשלא הזכיר העד מקצת מהשמות או כולם כששמעות לשונו מורה שמדבר על איש ידוע לו ולשומע

קלד יסוד סברא זו, ודברי הפוסקים הקדמונים בזה.

קלה אם גם באמר שמו סתם חשוב מדעה"י, או דוקא בהזכירו בהא הידיעה, כגון היהודי פ', א"נ את פ' וכיו"ב.

קלו אם סגי רק במה שלשונו הוא כעל הידוע, או דוקא כשמעיד השומע או מתברר שהנעדר ה"י ידוע בפרטיות בין המגיד לשומע (איש הבינים).

קלו גרדי איש הבינים. (עד כמה יה"י הנעדר ידוע ביניהם שיועיל לשון כעה"י).

קלח אם יש לסמוך על מה שבא העד השומע להגיד, כהוכחה שה"י ידוע ביניהם.

קלט אם בעינן גם שיעיר השומע כהדיא שלא ה"י עוד אי בשם זה ידוע ביניהם.

קמ אם מהני מדעה"י גם באיסור דאורייתא. אם מהני מדעה"י גם באמר רק שמו, וגם דיבר שלא בעיר הנעדר, ואם מהני כה"ג לכה"ס כשה"י הנעדר איש הבינים.

קמ בירורים בדעות הקדמונים בזה, מפסקא אי עד פס' ד'. [דעות הפוסקים המאוחרים להלכה בזה, בפסקא ח'].

קמב להמקילים בהזכיר שמו לבד, כג"ל, אם מהני גם בלא אמר שמו אלא כנוי וכיו"ב.

קמג וכשגם שמו לא אמר, אלא החכם, היהודי, וכיו"ב.

קמד להמחמירין במדעה"י באמר רק שמו, אם מהני כשגם דיבר בעיר הנעדר.

קמה להמחמירין גם במדעה"י בעירו כשאמר רק שמו, אם מהני קיג א כשאמר "זה" סלוגי.

מפתח העינים

סימן י"ז ס"ק קג אות קפו-רז

קפב

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
קפא	לחמחמירים במדעהי בעירו, אם יועיל כשיצאה מאיסור ואורחא.	קפא	כשהוסיף המגיד דברי שבח על הנעדר.
קפב	אם מהני להמחמירים במדבר על הידוע:	קפב	כשניחם לשומע בעת הגדת המיתה, או דיבר ע"ד נקמת דמו, או הביע צער על מיתתו.
קפג	כשאמר שמו ושם אביו.	קפג	כשדעהי קרוב לזמן המאורע והתפרסמותו.
קפד	באמר שמו ויש עוד הוכחה. או שהי' שם מזור.	קפד	כשדעהי אחר שהשומע הקדים לדבר או לשאול על הנעדר (ג"כ כעהי).
קפה	באמר שמו ואומנותו.	קפה	כשביקש השומע מהמגיד שיראנו קברו.
קפז	באמר שמו ושם עירו.	קפז	כשממעז שדיבר עהי הוא מתוך ספור הענין ולא רק מהדיוק שהזכיר שמו סתם.
קפח	ואם מהני כה"ג גם ביש ספק בש"ע.	קפח	נודע לנו שזמן רק עפ"י עצמו.
קפס	אם מהני באמר ש"א וש"ע (כלי שמו).	קפס	הא דנאמן, ולא חיישי' דלמא שינה שמו לאיזו סיבה.
קפז	וכשאמר רק ש"ע. (כגון היהודי מחברון).	קפז	האם נאמנותו היא רק כשאמר שמו בשעת מיתה או בכונה להחיר אשתו.
קפח	יש מחלקין במדעהי בין מדבר כמכין להודיע לשומע, לבין מדבר דרך התאוננות בפני השומע על הריגת ס' (וכמדבר לעצמו).	קפח	יש המחלקים דבאמר בשעת מעשה נאמן מן הדין, ושלא בשעת מעשה נאמן רק משום קולת צנזרה. ויש חולקים.
קפז	אם מהני מדעהי כשי"ל שהמגיד לא כיהן בעיקר להודיע מיתת ס', אלא לכוונה אחרת, כגון להפחיד השומעים או להתאונן על הפסדו.	קפז	יש שכתבו דנאמנותו הוא רק כשאין לצפות לעדים אחרים, או כשהוחזק זמן מה בשמו.
קפז	אם מהני כשידיבר כעהי רק באמצע דבריו.	קפז	האם נאמן מן הדין גם כשאר דברים הנוגעים להתורו.
קפז	כשידיבר על ס' ומשורתו, אבל כעהי רק על ס'.	קפז	וכשיש לחוש שאמר כן משום איזו הנאה.
קפז	כשמע שאחרים מדברים זה לזה כעהי על ס'.	קפז	כשנודע שהמת הי' בורח מאשתו האם גם אז נאמן הוא על שמו.
קפז	אם מהני כשמודיע המיתה שאל מקודם, מי הוא, האם אותו יהודי שהי' כו', אם אכתי י"ל (באופנים מסוימים) שמדבר על נעדר ידוע לו.	קפז	האם יש לחוש דמה שאמר שכן שמו הוא מחמת הכתב שהי' בידו על שם זה.
קפז	אם מהני מדעהי גם בעד מפי עד, כשהתברר או שיש לתלות שגם הראשון דיבר כעהי.	קפז	מסורף, נכסה ושכיב מרע, אם נאמנים על שמם.
קפז	נדונים שונים שדנו הפוסקים להתיר משום מדעהי ומהם שכתבו שדוגם עדיף משאר מדעהי ושיועיל גם להמחמירים, וישנם דמיירי שאמר רק שמו, ויש דחסר רק ש"ע.	קפז	מומר או שאר הפסולים אם נאמנים על שמם.
קפז	כשהשומע והמגיד לא דיברו מעולם על איש אחר וזלת הנעדר, ואמר אותו המכר מת.	קפז	כשהמגיד על שמיעת שם העיר מפי המת הוא הרוצח או גוי אחר.
קפז	כשהנעדר ידוע למגיד ולשומע ע"י עובדא השייכת לשלשתם, והוזכרה העובדא בעת שיחתם.	קפז	קסן אם נאמן להעיד על שם הבעל.
קפז	כשאמר השומע (או שמוכח) שידוע ברור שעל ס' זה דיבר אליו המגיד כעל הידוע.	קפז	מי שהוחזק בשם ס' אם נאמן הוא או עד א' או העוונה עצמה לומר ששינה שמו.
קפז	בהוסיף לשון הודעה. (כמו: האם אינך יודע שמת ס' או הלא תדע, תדע), או אמר אותו היהודי.	קפז	נמצא שינוי בשמו אלא שגילה דעתו מקודם שישינה בזה.
קפז	כשעם הדבור כעהי הוסיף: שהוא ס', או פרטים אחרים מהנעדר כדי לברר יותר למי מכין.	קפז	האם בעי' שיאמר בסירוש שישינה שמו או דסגי באמירה שיענן אשתו.
קפז	כשהמגיד הי' ידיו של הנעדר.	קפז	והיכא שהפעם לא גילה דעתו שישינה אלא שנודע שמקודם הי' משנה שמו לפעמים.
קפז	כשידוע (לרבים) שהנעדר ידוע בודאי למגיד המיתה.	קפז	האם תולין מעצמו את השינוי שכשמו באיזו סיבה הנראית שבשכילה שינה, ונדונים שבהם דני כמה אחרונים לתלות השינוי בסיבה הנכרת.
קפז	כשנשאל המדעהי מהיכן ידעתו, והשיב, וכי אין אני מכיר.	קפז	והיכא שמפי המת לא שמענו שינוי אלא שבספר הנרשמים נרשם על פיו בשינוי.
קפז	כשידיבר בהתרעמות על ס' (קרובו) שלא בא לקחת להנעדר.	קפז	וכשעל הפרטים המכונים ששמע מפי המת נחזקין העד להעיד, ועל שמו בשינוי ששמע בחייו לא נחזקין להעיד.
קפז	כשידיבר לאיש שיש לו שייכות מיוחדת להנעדר, כגון שכן, קרוב, עושה מלאכתו, וכיו"ב.	קפז	האם יש לתלות בשינוי גם כשאמר כן בעת חליו לפני מותו.
קפז	כשידיבר לאנשים שנראה שהיו רגילים עם הנעדר, (כגון שהיו מעיר א', ממחוז א', וכיו"ב).	קפז	אופני שינויים בשמו דלא רק דלא הוי ריעותא אלא גם מצטרפים לסיבותא כאילו הזכירו שמו האמתי.
קפז	כשהנעדר הי' רגיל בכפר ששם הוגד מיתתו כעהי.	קפז	היה שינוי גם בשמו וגם בשם אביו, וכשמו נודע לנו ששינה, האם יש לתלות דגם שם אביו שינה.
קפז	בני שירא א' שדיברו כעהי על נעדר מהשירא.	קפז	היה נקרא במקומו חזקה והועד שמת חזקאל, אי הוי שינוי.
קפז	באמר ס' שלכם, או שלנו.	קפז	היה שמו מעריסה העשיל והועד שמת הירשל.
קפז	אם יש חילוק בין כשהמגיד והשומע ישראלים, או כשהם (או א' מהם) גוים, למעליותא ולגריעותא.	קפז	הועד שמת איש הנקרא בשם הקודש פב"ם, ואילו בעלה הי' נקרא בשם חול.
קפז	כשדעהי לאשה על איש מעירה.	קפז	היו לו ב' שמות ובגב"ע נזכר רק שם אחד.
קפז	כשדעהי באותה דרך שכן הגשמע שם נהרגו.	קפז	

סימן י"ז ס"ק קנ אות רח — ס"ק קנא אות לא

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קנ רח	וכשה' נקרא לפעמים כך ולפעמים קצת אחרת ובגב"ע נזכר רק א' משמותיו.	קנא ה	ואי מהני צירוף אומדנות לשם אביו וש"ע במקום חסרון קמז א
רס	היה שמו יצחק שמואל, דהיינו יצחק בן שמואל, ובגב"ע כתוב שמואל יצחק, דהיינו שמואל בן יצחק.	ו	וכשלא הוזכר רק שם צירו אי מהני צירוף אומדנות למלא מקום שמו וש"א.
רי	הקדמת שמו השני לשם הראשון אי הוי שינוי.	ז	ואי מהני הוכחות כשלא הוזכר רק שמו לבד.
ריא	וכשבגב"ע לא נזכר רק שם א' של האשה.	ח	וכשלא הוזכר אף אחד משלש השמות אם יש להחיר עפ"י צירוף אומדנות והוכחות לחוד.
ריב	וכשאמר דלאשתו קראו בכ' שמות ובאמת לא היה לה רק שם א'.	ט	אם במקום חסרון שלשתם בעינן דוקא הוכחות משמות אנשים מחולקים.
ריג	וכשהשינוי הוא על שם הדומה לשמו האמתי.	י	אם באופן הנ"ל בעינן רבוי הוכחות, או כל שיש שלש הוכחות במקום שלש השמות יש להחיר, ונידונים שונים שכתבו בהם הפוסקים להחיר עפ"י הוכחות לבד.
ריד	נמצא שינוי בשם העיר ויש לתרץ שקרא עצמו על שם העיר הגדולה הסמוכה לעירו, האם תלינן בזה.	יא	אי בעינן דוקא אומדנות חזקות ובריאיות, ואופני מקרים שדנו עליהם האחרונים אם יש לצרפם לאומדנות.
רטו	וכשהשינוי הוא על שם עיר מולדתו.	יב	הפוסקים שדנו דגם בשתי הוכחות יש להחיר כשחסרו שלש השמות, והחולקים על דבריהם.
רטז	וכשהשינוי הוא על שם העיר שגר שם פעם.	יג	ואם יש להחיר בשתי הוכחות להסוברים דסגי בשני שמות, וכן להמקילים בשני שמות כשיצאה מאיסור תורה.
ריז	וכשנודע לנו שם עירו בשינוי ע"י גוי ששמע מפי המת בעת שנתלוה עמו בדרך.	יד	ואי בעינן שנדע שהמקרים המוכיחים נתהו באותו זמן שנעלם בעל העגונה.
ריח	היה שינוי בשם העיר האם מהני להחיר ע"י חיפוש.	טו	היתר המבי"ט דכשנמצא הרוג בדרך בה הלך בעלה, יצאה אשתו מאיסור תורה אף שלא הוכר ההרוג בשום סימן.
ריט	וכשלא היה גילוי דעת או סיבה לתלות בה השינוי.	טז	החולקים על המבי"ט.
רכ	הסוברים דגם בשינוי בשמו יש להחיר בלי גילוי דעת וסיבה על השינוי.	יז	ויש מהמחמירים שצירפו דעת המבי"ט לסניף בעלמא.
רכא	הסוברים דבכל שינוי הנמצא אין להחיר כל שי"ל שכל דבריו אמתיים.	יח	ויש מי שכתב דדיון זה דהמבי"ט תלוי במחלוקת הראשונים, והוי ספיקא דינא.
רכב	וכשיש עד אחר המעיד ג"כ על כל הפרטים שהוזכר הראשון ולפניו לא הוזכר המת כלל את השינוי, האם יש להקל למחמירים הנ"ל.	יט	המקילים כהמבי"ט.
רכג	דיעות המקילים בשינוי שאינו בשמו ושם אביו ושם עירו.	כ	ולהמחמירים אם יש להחיר עכ"פ בנמצא ההרוג במקום שאין השירות מצויות.
רכד	יש המחמירים כשהיו כמה שינויים.	כא	וכשישנם עוד הוכחות מלבד מה שנמצא ההרוג באותו דרך שהלך הנעלם.
רכה	וכשעל הסימנים המכונים הוצד מפי המת עצמו, ועל השינוי העיד עד פסול.	כב	כשיצאה מאיסור תורה מטעם אחר, אם יש להחירה עפ"י קנז א סברת המבי"ט אף מדרבנן.
רכו	וכששמעו את הפרטים המכונים מפיו במסל"ת והשינוי שלא במסל"ת.	כג	אם היתר המבי"ט הוא דוקא כשעברו י"ב חודש מיום העלמו.
רכז	וכשאמר מקודם הרברים שיש בהם כדי להחיר, ואת השינוי אחר כדי דבור.	כד	אם מספיקה עדות עד אחד שהנעלם הלך באותו דרך שנמצא הנעלם.
רכח	המצדדים להחיר מטעם דאינו נאמן לחזור מרבירו הקודמים המראים שהוא בעלה.	כה	וכשאין ידוע שהלך באותו דרך רק עפ"י מה שאמר לפניו קנח א צאתו שהולך לשם.
רכט	כשאמר שאין לו אשה האם מתרצין לומר דאולי שלח גט לאשתו וסבר שקבלתו.	כו	וכשישנם שני דרכים למקום שאמר ללכת, ולא פירש לפניו צאתו שילך באותו דרך בו נמצא ההרוג.
רל	האם תולין השינוי ברבוי בגים שנתכוין לבנים שיש לו מאשה אחרת שאינה ידועה לנו.	כז	וכשידענו רק שהיה רגיל ללכת לאותו מקום שנמצא ההרוג.
רלא	כשהניח אשתו מעוברת ואח"כ ילדה, האם תולין בזה השינוי במספר הבנים.	כח	כשידוע שבעלה היה על הדרך שנמצא ההרוג, אבל לא ידוע לאיזה מקום מיוחד היו פניו מועדות, או שהוא חסר דעה ואין לפניו מסרת הליכה ידועה.
רלב	וכשמבלעדי הגדתו שבה נמצא השינוי הוכח מסימני גופו וכליו שהוא בעלה של זו.	כט	וכשנמצא ההרוג במרחק מה מדרך הלוכו של הנעלם.
ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא יש להקל ולסמוך אמאן דאמר דלא בעינן שיוזכר שם עירו.		ל	כשידענו שבעלה היה בעיר גדולה, ואח"כ נמצא שם באחד מהרחובות איש מת, אבל לא ידענו אם בעלה היה דרכו באותו הרחוב.
קנא א	מקור דין זה ממהרי"ק, ונידונו.	לא	אם יש לחלק בין נמצא ההרוג תיכף להעלמו של זה לבין נמצא לאחר זמן.
ב	אי בעינן רבוי הוכחות במקום ש"ע [כבנידון המהרי"ק], או דדי בהוכחה אחת או שתיים.		
ג	הוזכר שמו וש"א ושם אבי אביו אי מהני בלי שם עירו ולענין צירוף הוכחות במקום שם אביו.		

מפתח הענינים

סימן י"ז ס"ק קנא אות לב — ס"ק קנט אות מד

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קנא לב	כשלא נמצא גוף שלם רק עצמות.	קנט יד	ואי מהני להמחמירים עכ"פ חיפוש גדול [כגון שאנשי העיר אומרים שמעולם לא נעלם איש בשם כזה].
לג	אם שייך דין המבי"ט כנאכד במלחמה שישנם שם הרבה הרוגים.	סו	אופנים שונים שדנו בהם הפוסקים שלא לחוש לחשש הנ"ל אף להמחמירים (אותיות ס"ו—כ"ג):
לד	ואם שייך היתר המבי"ט גם במים [כשהוציאו מת ממקום שנשבע בו בעלה של זה, ולא שהו עליו כדי שתצא נפשו].	סז	שאל השומע מהגוי מאין היה הנהרג והשיב "חברוני".
לה	דעת מי שסובר דעיקר היתר המבי"ט הוא משום אבד זכרו לבד, ואפי' כשלא נמצא הרוג, והחולקים על זה.	יז	כשהעיר העד ששמע שקראו לו "חברוני" וענה.
	ס ע י פ י ט .	יח	ואם הזכיר שם העיר בלשון הנ"ל בלא הזכרת שמו [כגון א' "חברוני"].
	ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו.	יט	וכשהפסיק בין שם העיר בלשון הנ"ל לבין שמו הפרטי, ובדאיכא הוכחות דמי איתרמי.
קנב	ביאור לשון השו"ע במה דנקט "עמנו".	כ	כשנראה שבא להודיע מי הוא הנהרג.
קנג	בטעם ולא מהני כך וכך צורתו וכו', ודיעות שאר פוסקים בזה.	כא	אמר כן בעיר הנעדר.
קנד	במה שכתב השו"ע "וכך היו סימניו" באיזה סימנים מירי.	כב	וכשאמר לא מחברון "חברוני שלכם".
קנה	ציון לס"ק קנ"א מאות ח' והלאה במה שדנו האחרונים להתיר עפ"י הוכחות דמי איתרמי.	כג	וכשאמר כן בשם כפר.
קנו"ז	ביאור ללשון השו"ע "עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר וכו'", ותמצית דיעות הפוסקים בדין שמו ושם עירו.	כד	ואם הנעלם עקר מעיר מולדתו ונתיישב בעיר אחרת, והעדים לא הזכירו אלא עיר מולדתו.
	אבל אם אמר אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת מחמשים באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו.	כה	וכשאמר א' יצא עמנו ממדינת ס' ולא הזכיר שם העיר אי מהני חיפוש.
קנח	אי מהני חיפוש אפי' כשלא הזכיר שמו.	כו	"עמנו" שהוסיף הרמב"ם והשו"ע על דברי התוספתא, אם הוא דוקא, ותמצית ביאור התירושים בזה.
קנט א	אם צריך גם להעיד שהוא מתושבי העיר.	כז	האם צריך להזכיר זמן היציאה.
ב	הסוברים דדין זה תלוי במחלוקת הראשונים והחולקים על דבריהם.	כח	דעת הרא"ם והסתירה שבדבריו.
ג	אופן החיפוש להמקילים דגם כשלא העיד שהוא מתושבי העיר מהני.	כט	דעות המחמירים כשלא הזכיר זמן היציאה.
ד	וכשידוע שהנעלם אינו מתושבי העיר שהועד שיצא ממנה, אלא שידענו שהיה שם, אי מהני שם חיפוש.	ל	יש שהסתפקו להלכה ולא החליטו.
ה	וכשהעיר שיהודי תושב עיר פלוני נהרג כשיצא מעיר אחרת ויכולים לחפש בעיר דירתו, אם גם אז די לחפש בעיר יציאתו להמקילים באות הקודם.		דיעות המקילים.
	אופנים כנגדם אם לא אמר שהוא מתושבי העיר אפשר שיעזיל חיפוש אף להמחמירים שבאות א' (ואף בין התושבים).	לא	להמקילים בלא זמן היציאה, אם די כשמחפשין מיום יציאת הנעלם, או שהחיפוש צריך להיות אם בני העיר אינם זוכרים חזר. (אותיות ל"א—ל"ד).
ו	כשהזכיר שמו.	לב	דעת הריב"ל והסתירה שבדבריו.
ז	כשאומר "עמנו".	לג	חסוברים שהחיפוש צריך להיות אם בני העיר אינם זוכרים מעולם שיצא אחר ולא חזר.
ח	כשאומר "היהודי" כח"א הידיעה.	לד	ויש שהלכה תפסו דסגי בחיפוש מיום שיצא הנעלם אבל לא סמכו על זה למעשה.
ט	אם ידוע שהתושבים בעיר הם הרוב בכל עת או בזמן שיצא הנעלם.	לה	הסוברים דדי לחפש מזמן שיצא הנעלם.
י	אם אין שירות מצויות לעיר שיצא ממנה.	לו	כשהזכיר זמן היציאה, אם די לחפש שלא יצא אחר באותו זמן, או שצריך לחפש מאותו זמן עד היום הזה.
יא	וכשלא אמר רק "יהודי מעיר פ'", ולא הוסיף שום משמעות אחרת בדבריו שנשמע ממנה שהנעלם יצא משם או דר שם.	לז	כשהעד עצמו לא הזכיר זמן היציאה בסירוש, אלא שבדבריו היו מוסבים על המדבר עמו שהזכירו, או שיציאתו של הנעלם היתה ידועה למספר אנשים.
יב	וכשהזכיר שם העיר באופן שיש לפרשו כאלו הוא רק שם התואר כגון ס' "חברוני". דיעות המחמירים.	לח	כשיש הכחשה בין העדים בזמן יציאת הנעלם, האם מועיל לחפש עכ"פ מהזמן היותר ארוך שבשניהם.
יג	דיעות המקילים.	לט	כשאמר שיצא הנעלם זה ג' שנים ולא העיד על החודש והיום, האם חוששין שלא דקדק בחודש או חדשים.
		מ	וכשאמר זה ח' או ט' חדשים.
		מא	וכשאמר יותר מחצי שנה.
		מב	וכשאמר "איך זה שנים וכו'".
		מג	כשאמר יצא "עמנו" אי הוי כמזכיר זמן היציאה.
		מד	האם אמרו המחמירים להצריך זמן היציאה גם כשהזכיר שמו.
			והאם סגי בלי זמן היציאה כשהעיד שהנעלם הוא מתושבי העיר.

סימן י"ז ס"ק קנט אות מה — ס"ק קסג

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קנט מה	ובעיר קטנה.	קס ד	אם מועיל חיפוש בפנקסי חברות וכיו"ב.
נידונים שונים שדנו בהם האחרונים להתיר אף בלא זמן היציאה. (אותיות מ"ו—נ"ד).		קסא א	אם לחפש גם בכפרים ועיירות הסמוכים לאותה העיר ונקראים על שמה.
מו	כשהעיר כמדבר על הידוע אצלם.	ב	כשצות הנהרג להוליכו למקום מסויים בעיר, אי אמרינו דהיינו מקום דירתו וא"צ לחפש בשאר העיר.
מז	כשאמר מת סתם או כשדיבר ממתתו כאלו מתפעל מהמאורע, וניכר מדבריו שמתתו היתה סמוך לזמן יציאתו.	ג	וכשהמקום שסיים אינו מקום דירתו אלא שיש לו איזה שייכות אליו.
מח	הוכחות מצד גילו של הנעלם או המעיד עליו, או מצד מלאכתו שלא בלתה עדיין.	קסב א	ביאור ללשון השו"ע "אם לא יצא משם אלא הוא", וכשהזכיר שמו, אם מספיק לחפש בין בני אותו השם בלבד.
מט	כשנודע שלנהרג ה' זה מקרוב איזה עסק סביבות עירו.	ב	וכשהעידו על שם אומנתו, אם די לחפש בין בני אומנתו, או שצריך לחפש בכל העיר [נדילמא כשיצא לא ה' לו עוד אותה אומנת].
נ	כשהוכרו בגדיו של הנהרג.	ג	כשאמר העד גם סימנים שבנהרג אם די לחפש בין בעלי סימנים כאלו.
נא	כשהעדות על נהרגים רבים.	ד	ואם הסימנים הם כאלו שיש להסתפק בהם שמא נולדו בו אחר שיצא מעירו.
נב	כדאיכא כמה אחרמי.	ה	ובשהודע גם שאשתו של הנעלם היתה בעיר בשעת יציאתו, אם די לחפש שאין אשה שהלך בעלה.
נג	כשהמת אמר שיש לו אשה במקום ס'.	קסג	ישוב לדברי הרמ"א שלא הזכיר בעכו"ם מסלית שצריך לומר קברתיו.
נד	כשהמגיד העיד על פרטים שונים של הנהרג או מקומו, (או שהנהרג עצמו הגיד כן קודם מותו), ונודע ומפורסם בעיר שאלו הפרטים לא היו אלא בנעלם.		
קס א	סדרי החיפוש.		
ב	כשמעידים שלא ה' בעיר או שלא יצא מן העיר איש אחר כזה וזלת הנעלם, או שהוא ידוע ומפורסם כן, אי הוי כמו חיפוש.		
ג	כשהודע ס' שהתאכסן בבית ס', אי סגי שהעידו שלא התאכסן שם אחר ששמו כן אלא זה.		

רשימת הספרים *

שהובאו באוצר הפוסקים בכרך זה

א.	באר חיים מרדכי (ק"ע)	ג.	ומצור דבש
אביר יעקב	באר יצחק	גאונים בתראי	ושב המזן
אבן יקרה	באר מים חיים (מוצירי)	גבורת אנשים	ז.
אבן לשם בדביר	באר מים חיים (די אבילה)	גבעות עולם (קובו)	זבחי צדק
אבן שמואל (לשו"ע)	באר משה (ירושלימסקי)	גבעת פנחס	זיו הלבנון
אבני מלואים (לשו"ע)	באר משה (דנישבסקי)	גבעת שאול	זכרון יהודה
אבני משפט (לשו"ע)	בארות המים	גדולת מרדכי (גאלאנטי)	זכרון יהושע
אבני נזר	בגדי כהונה	גדולת מרדכי (מבויסק)	זכרון יוסף
אבני צדק (פנעט)	בה"ג	גור אריה יהודה	זכרון כהונה
אבני שהם	ביאור מנחם (לשו"ע)	גט פשוט	זכרנו לחיים
אגודת אוזב (למרה"צ)	בית אפרים	גליא מסכת	זקן אהרן (לר"א הלוי)
אגודת אוזב (מביאלא)	בית דוד (לר' יוסף דוד)	גנת ורדים	זקן אהרן (וואלקין ב"ח)
אגודות אוזב (מדברי)	בית דוד (ממינסק)		זרע אברהם
אדרת אליהו (קובו)	בית דינו של שלמה		זרע אנשים
אהל אברהם (שאג)	בית הרואה	ד.	זרע חיים
אהל יצחק	בית חדש (ב"ח) שו"ת	דבר משה (אמארייליו ג"ח)	זרעו של אברהם
אהל משה (וואלברום)	בית יהודה	דבר משה (תאומים ב"ח)	
אהל משה (שוחט)	בית יעקב	דברי אמת	ח.
אהלי יעקב	בית יצחק	דברי אליעזר (לשו"ע)	חבצלת השרון (ב"ח)
אור גדול	בית ישראל (מקונניץ)	דברי חיים (מצאנו ב"ח)	חוט המשולש (ר"י דיוואן)
אור המאיר	בית לחם יהודה (אויזרמן)	דברי חיים (אוירבך)	חוט המשולש (לר"ח מולחין)
אור זרע	בית מאיר (לשו"ע)	דברי יעקב	חוט השני
אור ישראל	בית משה (לשו"ע)	דברי מרדכי (פרידבורג)	חזון איש
אור נעלם	בית משולם	דברי ריבוב	חיים ושלום (ב"ח)
אורי וישעי	בית נאמן	דופקי תשובה	חיים שאל (ב"ח)
אורים גדולים	בית שלמה (חסון)	דעת זקנים מבעלי התוס' עה"ת	חיים של שלום (ב"ח)
אחיעזר	בית שלמה (מסקאלא)	די השב	חכם צבי
איתן האזרחי	בית שמואל אחרון	דרכי חיים	חלקת יואב
אלף המגן	בני אברהם	דרכי נועם	חמדה גנוזה
אמונת שמואל	בני אהרן	דת אש	חמדת שלמה
אמר שלמה	בני בנימין		חן טוב—חבד טוב (על השו"ע)
אמר שמואל	בני דוד	ה.	חסד לאברהם (אלקלעי)
אמרי אש	בני יעקב	האלף לך שלמה	חסד לאברהם (תאומים ב"ח)
אמרי דוד (פדר)	בני משה	הזן רב	חק יעקב (לאו"ח)
אמרי דוד (הורביץ)	בני שמואל	הזן רב	חקרי לב
אמרי יושר (ב"ח)	בנימין זאב	הליכות אליהו (פיינשטיין)	חשק שלמה
אמרי נועם (ב"ח)	בנין יחזקאל	הלכה למשה	חתם סופר
אפי זוטרי (לשו"ע)	בעי חיי	הרי בשמים	
ארץ חיים (לשו"ע)	בר לואי (ב"ח)		ט.
ארץ צבי ותאמי צביה (לשו"ע)	ברית אברהם	ו.	טיב גיטין
אשדות הפסגה	ברית יעקב	ויאמר יצחק	
	ברית יצחק	ויוסף אברהם	י.
	ברכה מציון	ויחי יעקב	יד אהרן (לשו"ע ב"ח)
	ברכת יוסף	ויקרא אברהם	יד יוסף (דייטש)
	ברכת משה		
	ברכת רצה		
	בשמים ראש		

יד יוסף (שטרזברג)	מהר"ל דיסקין	משפט וצדקה ביעקב	עצי חיים
יד ימין	מהר"ם סאדווא	משפט צדק (ג"ח)	ערוך
יד יצחק (ג"ח)	מהר"ק	משפטי עזיאל	ערוך השלחן (לשו"ע)
יד מאיר	מהר"ם אלשיך	משפטי צדק	ערוך לנר (על יבמות)
ידי דוד	מהר"ם אלשקר	משפטי שמואל	ערך השלחן (לשו"ע)
ידיו של משה	מהר"ם בן חביב	משפטים ישרים (חסון)	ערך לחם
ים של שלמה	מהר"ם גלאנטי	משפטים ישרים (בירדוגו)	
ירם משה	מהר"ם די בוטון		פ.
ישועות יעקב	מהר"ם מינץ	ג.	
ישועות מלכו	מהר"ם מלובלין	נאמן שמואל	פאת נגב
	מהר"ם פאדווה	נבחר מכסף	פני יהושע (שו"ת)
	מהר"ם שיק	נדיב לב	פני יהושע (לש"ס)
ב.	מהר"ש הלוי	נהרי אפרסמון (ב"ח)	פני יצחק
כהונת עולם	מהר"ש (ענגיל, ו' חלקים)	נודע ביהודה (ב"ח)	פני משה (שו"ת ג"ח)
כוכב מיעקב	מהרשד"ם	נודע בשערים (ב"ח)	פני משה (לשו"ע)
כור הבחינה	מהרש"ך	נחלה ליהושע	פנים מאירות
כנסת הגדולה	מהרש"ם (כל החלקים)	נחלת אבות (שבס' לוחות העדות)	פענח רזא
כנסת יחזקאל	מוצל מאש	נחלת דוד	פרח מטה אהרן
כפי אהרן	מחזה אברהם	נחפה בכסף	פרשת מרדכי
כרם שלמה (אמארייליו)	מחנה חיים	נטעי נעמנים	
כתב סופר	מטה יוסף (ב"ח)	נטע שורק	צ.
כתר כהונה	מטה שמעון	נטע שעשועים	צדקה ומשפט
	מטעמי יצחק	נכח השלחן	צור יעקב
ל.	מים חיים (לפר"ח)	נפש חיה	ציוני (שו"ת)
לב שלמה	מים חיים (רפפורט)	נתיבות לשבת (לשו"ע)	צל הכסף (ב"ח)
לב שמח	מים קדושים		צלחות דאברהם
לבוש	מימר חיים וחיים לעולם	ז.	צמח השרה
לבוש מרדכי	מירא דכיא	סדר אליהו רבא	צמח צדק (מניקלשבורג)
לבושי מרדכי	מכתב מאליהו	סם חיי	צמח צדק (החדש)
לחם רב	מכתב שלמה	סמא דחיי	צורר הכסף
	מכתם לדוד	סמ"ג	
	מלאת אבן (לשו"ע)	ספר יהושע	ק.
	מלואי אבן		קדושת יו"ט
	מנחת יחיאל	ק.	קהלת יעקב (לשו"ע)
	מנחת משה	עבודת הגרשוני	קהלת יעקב (מקרלין)
	מעיל שמואל	עבודת השם	קונטרס עגונות למוהר"ל
	מערכי לב	עדות ביהוסף	קונטרס פסק על עגונה (לר' יעקב הלוי)
	מצות כהונה	עדות ביעקב	קונטרס עגונות (לוריא)
	מצפה אריה	עולת שמואל	קרבן אשה
	מקום שמואל	עונג יו"ט	קרית מלך רב
	מקור ברוך	עזרת יהודה	קרית ספר (להמבי"ט)
	מקור ישראל	עזרת ישראל	קרני ראם (אנקווה)
	מקור מים חיים	עזרת נשים (לשו"ע)	
	מראה יחזקאל	עטרת חכמים	ר.
	מראות הצובאות (לשו"ע)	עטרת טוביה	רא"ש פסקים ותשובות
	מרפא לנפש	עטרת יצחק	ראש משביר
	משאת בנימין	עין יצחק	רב ברכות
	משאת משה (ג"ח)	ע"ם מרדכי	רב דגן
	משחא דרבנותא	עמק שאלה	רבינו ירוחם
	משיב דבר	עני בן פחמא	רוח חיים
	משיבת נפש	עצי ארזים (לשו"ע)	רועי ישראל
	משכנות יעקב	עצי הלבנון	
	משמרת שלום (ח"ג)		
	משנת אליעזר		
	משנת ר' אלעזר (כר כהן)		
	משנת ר' אליעזר (טולידו)		

רִיטב"א (לש"ס)	שׁו"ת הראנ"ה	שׁי למורא	תורי זהב
רמב"ן (לש"ס ועה"ת)	שׁו"ת הרב"צ אשכנזי	שיבת ציון	תורת אמת (להר"א ששון)
רשב"א (לש"ס ותשובות)	שׁו"ת הרדב"ז	שם אריה	תורת גיטין
	שׁו"ת הרד"ד	שם טוב	תורת חיים (להרח"ש)
	שׁו"ת הרד"ך	שם משמעון (לר"ש מנשה)	תורת חסד (פריחא)
ש.	שׁו"ת ר' חיים כהן	שם משמעון (פולק)	תורת חסד (מלובלין)
	שׁו"ת הר"י מסמילא	שמו משה	תורת יקותיאל
שאגת אריה החדשות	שׁו"ת מהרי"ץ	שמן המשחה	תורת נתנאל
שאגת אריה וקול-שחל	שׁו"ת רח"ש וקו"ע	שמן רוקח (ג"ח)	תפארת יוסף
שאלת דוד	שׁו"ת ריב"ן	שער אפרים	תפארת צבי
שאלת יעבץ	שׁו"ת ריב"ש	שער אשר	תקפו של יוסף
שאלת שלום	שׁו"ת הרי"מ	שערי דעה	תרומת הדשן
שאריית יוסף (כ"ץ)	שׁו"ת רלב"ח	שערי תורה (ירחון)	תשב"ץ
שאריית נתן	שׁו"ת רמ"ץ	שפת הים	תשובות בית יוסף
שב יעקב	שׁו"ת ר' משולם איגרא		תשובות ר' אליעזר (גורדון)
שב שמעתתא	שׁו"ת ר' עקיבא איגר	ת.	תשובות הרא"ם (מרגליות)
שבות יעקב	שׁו"ת הר"ן		תשובות כת"י להגרא"י קוק
שביתת יו"ט	שׁו"ת הרשב"א	תבואות שור	תשובות מיימוני
שדה יצחק	שׁו"ת הרשב"א המיוחסות	תומת ישרים	תשובות רמ"א
שדי חמד	לרמב"ן	תוספות חיים	תשובות ריב"א
שואל ומשיב	שׁו"ת רשב"ש	תועפות ראם (טויב"ש)	תשובת שמואל
שׁו"ת הר"א מורחי	שׁו"ת שבש"ע הרב	תועפות ראם (אנקווה)	תשורת שי

Copyright by "Otzar Ha-poskim"

Jerusalem, P.O.B. 5110

Printed in Israel

OTZAR HAPOSKIM

SYSTEMATISED REASONED DIGEST OF ALL EXTANT
RABBINIC RESPONSA BEARING UPON JEWISH LAW AND
RITUAL, ARRANGED IN THE ORDER OF THE SHULCHAN
ARUCH.

Compiled and edited by a staff of distinguished scholars under
the presidency of His Eminence the Chief Rabbi of the Holy
Land, ISAAC HALEVI HERZOG, ר"י M.A., D. Litt., the super-
vision of the Dean of the Yeshivoth, Rabbi ISSER ZALMAN
MELTZER ר"י and under the auspices of the Relief Committee
for Refugee Rabbis, Jerusalem.

VOLUME 4.

Shulchan Aruch Eben ha-Ezer XVII
(§XVII—LXX)

JERUSALEM

5731